

A SZOVJETUNIÓ A SZOCIALIZMUS ORSZÁGA

SZIKRA

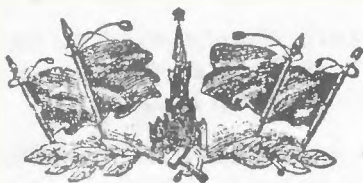
V. I. LENIN

I. V. SZTÁLIN

A SZOVJETUNIO

A SZOCIALIZMUS ORSZÁGA

A mű eredeti címe:
НАША ВЕЛИКАЯ РОДИНА

I. HAZÁNK TERÜLETEI ÉS KINCSEI

Írta : N. N. MIHAJLOV

Fordította : Rényi Ervin

II. A SZOVJET NÉP NAGY MULTJA

Írta : A. M. PANKRATOVA

Fordította : Losonczy János

III. HARC A SZOCIALIZMUS GYŐZELMÉÉRT A SZOVJETUNIOBAN

Írta : B. M. VOLIN

Fordította : dr. Silberberg József

IV. A SZOVJETUNIO TÁRSADALMI ÉS ÁLLAMI FELÉPÍTÉSE

Írta : V. A. KARPINSZKIJ

Fordította : Remete Dezső

V. A NAGY HONVÉDŐ HÁBORÚ

Írták : I. I. MINC, I. M. RAZGON, A. L. SZIDOROV

Fordította : dr. Hadrovics László

VI. A SZOCIALIZMUSTÓL A KOMMUNIZMUSIG

Írta : A. P. LJAPIN

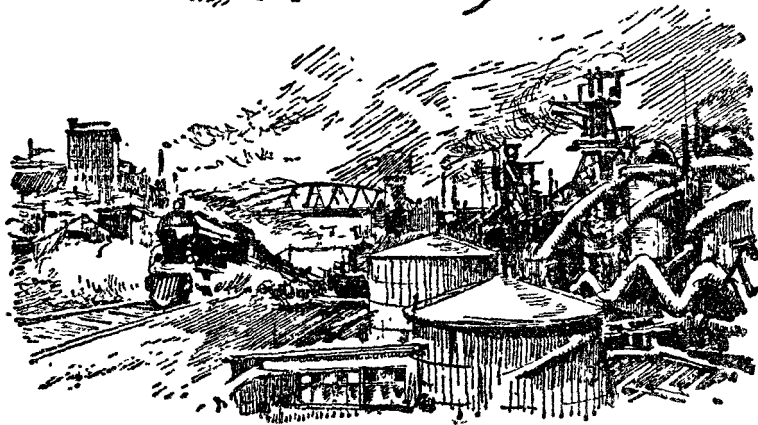
Fordította : Vízay István

Felelős kiadó : Dr. Simó Jenő.

Budapesti Szikra Nyomda N. V. 1. sz. telep — Felelős vezető : Radnóti Károly

HAZANK TERÜLETEI
ÉS KINCSEI

I. FEJEZET A VILAG HATODRÉSZE

1. *A terület és lakosság*

Hatalmas és gyönyörű a mi édes Szovjethazánk — a szocializmus országa. Térsége véghetetlen, természete nagyszerű, gazdagsága kimeríthetetlen.

A mi országunknál nagyobb ország a föld kerekiségén nem található. A Szovjetunió két világrészre terjed ki. Magában foglalja Európa felét és Ázsia egyharmadát. Területére nézve a Szovjetunió majdnem háromszor akkora, mint az Amerikai Egyesült Államok (Alaszka nélkül) és tizennégyszer akkora, mint Nagybritannia, Franciaország, Spanyolország és Itália együttvéve. A Szovjetunió területe meghaladja a 22 millió négyzetkilométert.

Gyorsan száguldanak végig a földön a felkelő nap sugarai, de mégis tíz órára van szükségük, hogy keletről nyugat felé haladva végigjárják országunkat. Amikor Moszkvában este hét óra van, akkor a szibériai Bajkál-tónál már éjfél van, a csukcsok földjén pedig — *másnap* reggel öt óra. A gyorsvonat, amely országunkat nyugat-keleti irányban hozzávetőlegesen napi ezer kilométeres sebességgel szeli át, Minszk-től Vladivosztok-ig másfél hétig száguld.

A Szovjetunió észak-déli irányban a Jeges-tengertől a Pamir-fennsíkig, nyugati-keleti irányban a Balti-tengertől a Csendes-óceánig terjed. Legészakibb szárazföldi pontjától (a szibériai Cseljuszkin-foktól) legdélibb pontjáig (Kuska váro

sáig az afganisztán határon) a távolság kb 5000 kilométer. A nyugati határtól a Szovjetunió keleti határáig a távolság ennek kb. kétszerese. A Szovjetunió legnyugatibb pontja a Balti-tenger partján fekszik, legkeletibb pontja a Behring-szorosnál.

A Szovjetunió lakosságának száma 1940-ben elérte a 193 milliót (nem számítva bele az 1939—1940-es természetes népszaporulatot). Csak Kínának és Indiának van több lakosa, mint a Szovjetuniónak.

A lakosság sűrűsége a Szovjetunión belül rendkívül változó. A legnagyobb a lakosság sűrűsége a Szovjetunió európai részének délnyugati és központi, sűrűn lakott vidékein, (a Lenin-grád—Kazán—Szaratov—donmenti Rosztov-vonalig) és a Kaukázus völgyeiben. Nagy a lakosság sűrűsége az Ural iparvidékein is. Szibériában a leglakottabb sáv a vasuti fővonal mentén húzódik. Attól északra — a *tajgá*-nak nevezett erdővidéken — a lakosság sokkal gyérebb. Még északabbra még jobban megritkul. Közép-Ázsiában az emberek főképpen az oázisokban tömörülnek. Ott a lakosság sűrűsége rendszerint meghaladja a 100 lelket négyzetkilométerenként. Viszont a pusztaságokon és Közép-Ázsia magas hegygerinceinek lejtőin minden egyes lélekre egy négyzetkilométernél nagyobb terület esik.

A cári Oroszország Európa országai közt a születések gyakorisága tekintetében az első helyen állott, de első helyen állott a halálozások gyakoriságában is. A Szovjetunióban a nép jólétének és a művelődésnek emelkedésével a halálozási arányszám gyorsan csökkent. 1926-tól 1939-ig a Szovjetunió lakossága a természetes szaporodás révén 23.5 millió lélekkel, azaz 16 százalékkal növekedett. A lakosság növekedésének ehhez hasonló ütemét egyetlen más ország sem tudja felmutatni. Ugyanebben az időben az Amerikai Egyesült Államok lakossága alig 11 százalékkal növekedett, Olaszországé 9, Németországé 7, Angliáé 5 százalékkal, Franciaországé 3 százaléknál is kevesebbel.

A Szovjetunióban az ipar fejlődésével gyorsan növekedett a városi lakosság arányszáma. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom előtt csak minden hatodik ember élt városban. Ezzel szemben 1939-ben már minden harmadik ember városi lakos volt.

A régi városok megnőttek, kiszélesedtek, kiépültek. Mellettük új városok is keletkeztek. Ezek vagy falvakból és mezővárosokból fejlődtek, vagy egészen új alapítások voltak. A sztálini ötéves tervek elindulása óta országunkban 364 új város keletkezett, amelynek addig a térképen nyoma sem volt. Ezek közé tartozik: Magnyitogorszk, az Amur-melléki Komszomolszk. Sztálinábád, Igarka és mások.

A Szovjetunió országhatára 60 és egynéhány ezer kilométer hosszú. Másfélszer hosszabb a föld egyenlítőjénél. Határa majdnem egyharmadában szárazföldi, több mint kétharmadában tengeri.

A Szovjetunió határa alföldeken és hegyeken halad keresztül, erdőkön és sztyeppéken, izzó sivatagokon és hóborította hegygerinceken vonul végig, folyók és tengerek partját követi. A Szovjetunió tizenkét országgal határos: nyugaton Norvégiával, Finnországgal, Lengyelországgal, Csehszlovákiával, Magyarországgal és Romániával, délen Törökországgal, Iránnal és Afganisztánnal, keleten Kínával, a Mongol Népköztársasággal és Koreával.

A Nagy Honvédő Háború győzelmes befejezésének eredményeképpen a Szovjetunió határai kiszélesedtek. Azok a területek, amelyek jog szerint eddig is hozzátartoztak, visszatértek kebelébe.

Északon, a Barentsz-tenger partján Finnország visszaadta a Szovjetuniónak Pecsenga ősorosz területét.

Nyugaton, a Balti-tenger partján a litván nép kebelébe visszatért Klaipeda kerülete, amelyet a hitleristák 1939-ben elragadtak.

A Lengyelországgal történt megegyezés alapján új szovjet-lengyel határ létesült. Ennek révén minden fehéroroszoktól lakott terület a Belorussz Szovjet Szocialista Köztársaságban egyesült.

Egyesült az Ukránföld is, amelynek a nyugati része mindaddig határainkon kívül esett. A Csehszlovákiával kötött megállapodás értelmében országunk területébe beleolvadt a Kárpátoktól Ukrajna.

Jelenleg az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság minden ukránlakta területet egyesít magában.

Délnyugaton Románia visszaadta a Szovjetuniónak Besszarábiát. Moldva eredetű lakosságával Besszarábia beleolvadt a Moldva Szovjet Szocialista Köztársaságba.

Országunk területe megnövekedett Königsberg vidékének hozzácsatolása révén is, amely eddig Németországhoz tartozott. Ebből alakult az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság kaliningrádi területe. Ezzel a Balti-tenger déli részén kitűnő, fagymentes kikötőhöz jutottunk.

A Szovjetunió északnyugati, nyugati és délnyugati határának megváltozása széles lehetőségeket nyit meg népünk további szabad nemzeti fejlődése számára és ezen felül megerősíti hazánk biztonságát. Távol-Keleten újra a Szovjetunió birtokába került Szahalin-sziget déli fele és a Kurili-szigetek. Ezek az eredetileg orosz területek hosszú ideig voltak japán kézen, a Szovjetuniónak a Csendes-óceántól való elzárását szolgálták és bázist nyújtottak a távolkeleti országrészeink ellen intézendő támadásoknak. Most ellenben a Szovjetuniónak a Csendes-óceánnal való közvetlen kapcsolatát szolgálják és a mi országunk védelméhez nyújtanak segítséget.

Ilyenformán a szovjet nép, a nagy Sztálin vezetése alatt mind nyugaton, mind keleten visszaállította hazája régi határait.

2. Síkságok és hegységek

A Szovjetunióban mérhetetlen síkságokat és hatalmas hegyeket találunk.

Alföldeink, — hol hullámosan, mint a rendetlenül kitérgetett szőnyeg, hol símán, mint a feszülő abrosz, — sok ezer kilométer hosszúságban terülnek el. Szélesen és termékenyen húzódnak a beláthatatlan messzeségbe.

A hegyormok láncszerűen csatlakoznak egymáshoz. Heilyenként bonyolult rendszereket alkotnak, amelyek hatalmas hegytömbökké zárkóznak össze.

Van a hegységek között olyan, amely a föld fejlődéstörténetében aránylag fiatalok — meredek, magasbatörő alakulatok-

kal — ilyen pl. a Kaukázus. Van igen régi eredetű, amely már sok millió esztendeje tornyosul — ilyen az Ural-hegység. Van-
nak aránylag alacsony hegyrendszerek, amelyeket csúcsukig
sűrű erdő borít, mint pl. a Szihote-Alin a Távol-Keleten, de
van olyan is, mint a Tyen-Sán, amelynek ormait örök hó és
csillogó jég borítja és amelynek csak a lejtőin nő erdő.

A Szovjetunió területének alakulása szempontjából két félre
tagozódik, amelyet egymástól a Jenyiszej-folyó határol el.
A Szovjetunió nyugati fele — a szélső délvidék kivételével —
lapos és alacsony, keleti fele — hegyes-völgyes.

A Szovjetunió nyugati, lapos részét az ú. n. „köves öv-
zet“, az Ural-hegység lánc szeli végig, amely északról délfelé
húzódik. Az Uraltól nyugat felé a Nagy Orosz (vagy Keleteuró-
pai) Alföld terül el, amelyet helyenként alacsony dombsorok
szakítanak meg. Az Uraltól keletre fekszik a majdnem tökéle-
tesen sík Nyugatszibériai Alföld.

A Szovjetunió nyugati felének lapályaitól délre magas
hegyláncok sorakoznak nyugat-keleti irányban. Ezek a Kárpá-
tok, a Krim hegyvidéke, a Kaukázus, a Kopjet-Dág, a Pámir,
a Tyen-Sán és az Altáj-hegység. Ennek a hegyövnek a közepén,
a Pámirban, tornyosodik országunk legmagasabb hegycsúcsa
— a Sztálin-Orom (7495 m a tenger színe felett). Pámirban van
a Fedcsenko-gleccser. Hossza kb. 80 kilométer. A Fedcsenko
gleccser hatalmas jégár, amely lassan csuszamlik alá a he-
gyekről.

Országunk keleti felének — a Jenyiszej folyón túli rész-
nek — csaknem egész területét hegyek és fennföldök foglalják
el. Kamsatkában találjuk Eurázia legnagyobb tűzhányóit.
Ezek közül legmagasabb a Klucsev-kráter. Ez a kúpalakú, hó
val borított hegycsúcs közel 5 km magas. A vulkánok időközön-
ként lávát és hamut vetnek ki magukból. A kráterekből tüzes
kövek röpülnek ki. A kitörések idején nagy távolságra lehet
hallani a vulkánok dübörgését. A füstoszlopok 8 km-ig is emel-
kednek. Éjtszaka a hegyek felett lángok lobognak. A hamu
több száz négyzetkilométer területre hullik le.

Még nem is olyan régen országunk távoli és nehezen hozzá-
férhető hegyvidékein sok volt a fel nem kutatott terület, ame-

lyet a térképen „fehér folttal“ jelöltek. Szovjettudósok felkutat-
ták ezeket a területeket és berajzolták őket a térképbe. Szibéria
északkeleti részén dolgozó szovjet kutatócsoportok első ízben ír-
ták le beszámoló műveikben a Cerszkij-hegyláncot, mely kiter-
jedésben és hosszúságban csaknem eléri a Kaukázus méreteit.

Sok hegyvidéken hatalmas ipar fejlődött ki. Meredek he-
gyek között műutak épültek. A felhőkig érő Pámir-hegységen
keresztül autót vezet néhány száz kilométer hosszúságban.
Néhol ez az autót olyan helyeken vezet, ahol azelőtt az em-
berek „függő ösvényeket“ használtak — gerendákból és pázsit-
kockákból összeállított keskeny párkányokat, amelyeket a füg-
gőleges hegyfalba vert cölöpök tartottak — szédítő magasság-
ban a völgy felett.

A szovjetélet, a szovjetkultúra behatolt az azelőtt teljesen
elmaradt vidékekre, elérte a magas hegyek ormait és eljutott
az Északi Jegestenger partjaira.

3. *Tengerek, folyók és tavak*

Hazánknak hatalmas kiterjedésű tengerpartja van. A ten-
gerpart hol lankás, hol sziklás, helyenként lapos, másutt szag-
gatott. Keleten és északon szegélyezi a Szovjetuniót, részben
nyugaton is. A Szovjetuniót tizenkét tenger mossa, amely há-
rom világtengerhez tartozik — az Atlanti-óceánhoz, az Északi
Jegestengerhez és a Csendes-óceánhoz.

Tengereink változatosak.

Így például azokon a tengereken, amelyek messze vannak
az óceántól és mélyen behatolnak a szárazföldbe, mint a Balti-
és a Fekete-tenger, a dagály alig észlelhető, míg az Ohotszkij-
tenger Penzsina-öblében a dagály rendszerint eléri a 11 méte-
res magasságot.

A Fekete-tenger, amely a Szovjetunió déli partját mossa,
néhány északi öble kivételével télen nem fagy be. Ezzel szem-
ben a sarki tengerek ólomszínű vizein nyáron is úszkálnak a
jégtáblák. Mindamellet északon is vannak be nem fagyó ten-
gerrészek.

Az oroszok már a régi időkben megbarátkoztak a tengerrel és ügyes tengerészekké váltak. Már ezer évvel ezelőtt, a kievi birodalom idejében szláv őseink egyetlen fatörzsből vájt csónakokon szeltek a Fekete-tengert és áthajóztak a bizánci császárság fővárosába. A Fekete-tengert akkor Orosz-tengernek nevezték. Fából összerótt hajócskáikon az oroszok merészen bejárták az Északi Jegestengert is. A Murman-félsziget szabadtengeri halászhajózat volt az első, akik eljutottak a Jegestenger távoli szigeteire, a Spitzbergákra. Szibéria északi partja mentén végbevitt hosszú és fáradságos hajózás után Djezsnyev orosz kozák társaival 1648-ban elérte Ázsia északkeleti csücskét, elsőnek hajózta át az Ázsiát Amerikától elválasztó, általa felfedezett tengerszorost és ezzel a földrajz egyik legnagyobb felfedezését vitte véghez. Az orosz hajósok sokízben hajózták körül a földet. Ők fedezték fel Alaszkát, ők léptek először az addig ismeretlen déli kontinens — az Antarktisz — földjére.

A szovjet nép hatalmas eredményeket ért el tengereink tudományos tanulmányozásában. Hazánk nemcsak nagy szárazföldi, de nagy tengeri hatalom is. A szovjet kikötőkből a nagy tengeri utakon járnak a hajók Nyugat-Európába, Amerikába és Ázsiába, Afrikába és Ausztráliába.

A Szovjetunióban sok a tó. Tavakban különösen gazdag a Szovjetunió északnyugati része, ahol a tavakat gyakran bővíző, sebesfolyású folyók kötik össze, amelyek különösen alkalmasak vízierőművek létesítésére. A Szovjetunió északnyugati részének leghatalmasabb tavai a Ladoga-tó és az Onyega-tó.

Délkeleten — az alsó Volgától az Altáj-hegységig — sok lefolyás nélküli tó van. Ezek gyakran értékes sókban bővelkednek. A sötétkék tavak körül, amelyeknek partjait sűrű nádas borítja, száraz, barnássárga alföldek terülnek el. Ennek az övezetnek hatalmas tavai közül kimagaslik az Aral-tó és a Balhas-tó. Ugyancsak itt van a földgolyó legnagyobb tava is: a Káspi-tenger.

A hegyek közt, ott, ahol a patakok összefolyása felhalmozta a köveket vagy ahol hegycsuszamlások történtek, keletkeztek a hegyi tavak. Ezek a tavak mélyek; vizük tiszta és átlátszó. Hazánk hegyi tavai közül különösen híres a Bajkál-tó — „a

gyönyörű tenger, a szent Bajkál“, ahogyan a régi orosz dal megénekli. Ez a földgolyó legmélyebb tava. Vize hideg, kristálytiszt és édes. Felületét tekintve a Bajkál-tó többszörösen kisebb a Balti-tengernél, viszont vízmennyiségben felülmulja. A Bajkál-tó szép, magas, erdőborította hegyek közepette terül el. A vasút, amely a tavat délfelől kerüli meg, arrafelé vagy 50 alagúton halad át.

A Szovjetunióban hatalmas folyók vannak. Vízbőség és hosszúság tekintetében sok közülük a világ legnagyobb folyamai közé számít. Szibériában olyan hatalmas folyamok torkollanak az Északi Jegestengerbe, mint az Ob (az Irtüs mellékfolyóval), a Lyena és a Jenyiszej. A Csendes-óceánba torkollik a hatalmas Ámur-folyam. A Szovjetunió európai részében folyik Európa legnagyobb folyama: a Volga.

Folyóink igen változatosak. Némelyikük, mint pl. a Volga, alföldeket szel át és nyugodtan hömpölyög. Mások, mint pl. a Katun az Altáj-hegységben, sebes örvényléssel rohan alá a hegyekről. Folyóink zöme tavasszal kiárad, mikor a földeken olvad a hó. Viszont Közép-Ázsia folyói nyáron dagadnak meg, amikor a hegyek hótakarói olvadásnak indulnak. A hóban szegény Távol-Kélet folyói is nyáron áradnak, mert akkor vannak az esőzések. A szibériai Kolüma alsó folyását a rendkívül szigorú tél következtében majdnem kilenc hónapig jégtakaró borítja. A jég vastagsága meghaladja a két métert. A Rion folyó Grúziában sohasem olvad fel egészen.

Nincs még egy ország a földkerekségen, amely a hajózható folyók akkora rendszerével rendelkeznék, mint a Szovjetunió. Folyóinkon a hajózás évről-évre kiterjedtebbé válik.

4. Éghajlat

Mérhetetlen országunk éghajlata igen változatos.

A Jakut-földön előfordul a majdnem 70 fokos fagy, a Kara-Kum sivatagban a nap heve eléri a plusz 70 fokot.

Transzkaukáziában már nyílnak a rózsák, mikor Moszkvában még tombol a havas és fagyos tél. Turkmenisztánban a ta-

vasz már a végét járja, amikor a kamcsatkai Petropavlovszkban megindul az olvadás és a hótól eltemetett házak kezdenek kibontakozni.

A Kara-Kum sivatagban esetleg egész nyáron egyetlen csepp eső sem esik, Batumban pedig annyi a csapadék, hogyha a víz a nap sugaraitól el nem párologna és nem találna lefolyást, egyetlen esztendő alatt a tetőig elborítaná a földszintes házakat.

A Szovjetunió éghajlata minden változatossága mellett általában kontinentális, ami azt jelenti, hogy éles az ellentét a nyári és téli hőmérséklet között. Országunk észak felé nyílt és távol van az Atlanti-óceántól. Ennélfogva csaknem egész területében ki van téve a 20 fokos és annál is nagyobb téli hidegeknek. Kivételt ez alól csak egyes, a hegyeken túl elterülő déli vidékek képeznek, amilyenek a Krim-félsziget déli partja, a Transzkaukázus és Közép-Ázsia déli részei. Éghajlatunk kontinentális volta a Szovjetunió jelentékeny területén uralkodó szárazságban is megnyilvánul.

A Szovjetunió túlnyomórésztben (területének négyötödrésében) a mérsékelt égöv alatt terül el. Kontinentális jellege nyugat-keleti irányban növekedő. Minél messzebb esik egy-egy vidék az Atlanti-óceántól, annál élesebben érezhető a különbség a téli és a nyári hőmérséklet között. Országunk nyugati szélén a tenger hatása következtében a nyár mérsékelt és a tél enyhe. Ezzel szemben az ország mélyén, messze a tengertől forró nyarak váltakoznak kemény, hideg telekkel. A Jakut-földön, Verhojansk és Ojmekon vidékén a nyár viszonylagosan meleg, ugyanakkor ott van a föld hideg-pólusa, a földgolyónak télen leghidegebb pontja.

A Szovjetunió északi partvidéke a hideg égöv alatt terül el.

A Szovjetunió déli részén — a Transzkaukázus partvidékén és Közép-Ázsiában — vannak szubtrópusi éghajlatú vidékek, meleg, majdnem fagynélküli telekkel.

Északról dél felé haladva, a Szovjetunió területén megtalálunk minden éghajlatféleséget, a forróövi éghajlat kivételével. Vannak azonban helyek a Szovjetunióban (Közép-Ázsia alföldjein), ahol nyáron melegebb van, mint a trópusokon.

A Szovjetunió európai részének nyugati tájékain, közel az Atlanti-óceánhoz, a csapadék évi mennyisége 500—600 milliméter között váltakozik. Itt az éghajlat nedvesnek mondható: gyakran borús az ég és esik az eső. Keleti irányban, különösen pedig északkeleti és délkeleti irányban a csapadék mennyisége csökkenő. Szibéria középső övezetében 300 és 500 mm között váltakozik, Észak-szibériában csak 200, vagy annál is kevesebb, a Volgán-túli területen 200—400 mm és Közép-Ázsia pusztaságain 80 mm vagy még kevesebb. A Volgántúl, Kazáhsztán, Közép-Ázsia aszályos területek, ahol ritka jelenség az eső és az égbolt nyáron csaknem mindig verőfényes.

A Szovjetunióban a legtöbb csapadék Transzkaukázia nyugati részén hullik — évi mennyisége a 2500 millimétert is eléri.

Az éghajlati feltételek változatossága a legkülönbélebb növények termesztését teszi lehetővé a Szovjetunióban.

5. *A tundrától a szubtrópusig*

Hatalmas országunk növény- és állatvilága rendkívül változatos. A fagyos tundrától a forró szubtrópusi égvőig, a széles sztyeppéktől az őserdőig mindenütt változatos növényvilág tenyészik, a törpe nyírfától egészen a pálmáig. Ugyancsak változatos az állatvilág: a jegesmedvétől a tigrisig mindenféle állat megtalálható. A múlt században a híres orosz költő, Nyikityin így írt hazánkról:

*Tekintsünk dél felé:
Zöldeleő földekre,
Tó partján csendesen
Hullámzó nádasra.*

*A rétek pázsitja
Szőnyegként kiterül,
Szőlő a kertekben
Duzzadva édesül.*

*Tekintsünk északra:
Elhagyott pusztaság,
Hol fehér hópihe
Sebesen kavarg.*

*Egszínkék tengernek
Hullámszik kebele,
Rajta a jégtábla
Hegyekbe tornyosul...*

A Szovjetunió területét — növénytermő talaja szerint — több övezetre oszthatjuk.

Az Északi Jegestenger partjai mentén széles sávban terül el a *tundra*. A tundra birodalmában a tél hosszú és kemény. A fagy kilenc hónapig tart. Hosszan tart a sarki éjtszaka, melynek folyamán a nap sohasem emelkedik a látóhatár fölé és csak az északi fény ragyogó színes sugarai világítják be az éjtszakát. A nyár rövid és hideg, többnyire borús az ég, gyakori a köd. A talaj nyáron csak csekély mélységig olvad föl. Élőfa nincsen. A tőzeges-mocsaras talajon bogyósnövények (vörös és hamvas áfonya, sarki széder), mohák és zuzmók nőnek. A zuzmók egyike — a rénzuzmó vagy cladonia — a rénszarvasnak szolgál táplálékul.

A tundravidéken a rénszarvas az ember legértékesebb állata. A rénszarvas az ember igás állata, amely a szánkóit húzza. A tundra lakója a rénszarvas húsát eszi, tejét issza, bőrével ruházkodik.

A cári Oroszországban a Magas Észak nem ismerte a földművelést. Belsőszülött népei — a szamojédok, tunguzok, lappok, stb. — csak vadászattal és halászattal foglalkoztak.

A szovjethatalom évei alatt a sarkvidéken tudományos mezőgazdasági kísérleti állomásokat rendeztek be Hibinben (Murmán félsziget) a Pecsora folyó partján és a Jenyiszej alsó folyásánál. A kísérletek megmutatták, hogy a sarkkörön túl is lehetséges a földművelés. Ma már a sarkvidék több részén termeszteneek burgonyát, vörös- és fehérrépát, marharépát, retket és takarmánynövényeket.

A sarki földművelés felépítésénél óriási szolgálatot tett Sz. M. Kirov, a Kola-félsziget tudományos átkutatási munkálatainak vezetője. Ő szokta mondani, hogy nincs olyan föld, amelyet a szovjethatalom alatt ügyes kezek ne tudnának az emberiség javára hasznosítani.

A tundra déli része fokozatosan megy át az erdőövbbe.

Széles erdőöv húzódik végig az egész Szovjetunió — a Balti-tengertől egészen Kamcsatkáig.

A Szovjetunió értékes erdők tekintetében a világ leggazdagabb országa: erdei több, mint 700 millió hektáron terülnek el.

A hideg északi ég alatt az élőfa lassan nő, de szívós, erős rostú és ruganyos. Erdeink pompás égerfát, szálfafenyőt, vologdai jegenyefenyőt, híres távolkeleti cédrusfát, kitűnő csuvas tölgyet, gyufaszálak készítésére szolgáló nyárfát, és a vízalatti építkezéshez nélkülözhetetlen vörösfenyőt szolgáltatják.

Az erdőövezet déli széle kb. a Kiev—Rjazan—Kazán—Tjumen—Tomszk vonalat követi. Tomszktól keletre az ország déli határáig terjedő csaknem egész terület az erdőzónába tartozik. Moszkva, a Szovjetunió fővárosa az erdőövezettől délre esik.

Az erdőövezet északi részét majdnem kizárólagosan tűlevelű erdő fedi. Ez a „tajga“.

Az övezet déli részét vegyes erdő foglalja el. Itt a tűlevelű fák köze számos lombos fajta keveredik.

Az erdőövezetnek megvan a maga sajátos, tápsókban szegény talaja. A földművelés helyes rendszere mellett, forgóban való termelés és kellő trágyázás esetében a sovány föld is nagy termést hozhat. A Szovjetunió szocialista mezőgazdasága az erdőövezetben is jelentős sikereket ért el.

Az erdőövezet keleti, kevésbé lakott része a szőrmeipar nagy nyersanyagszolgáltató területe. Nincs a földkerekségének egyetlen országa sem, amely olyan gazdag volna prémekben, mint hazánk. A szibériai tajga szolgáltatja a hamvasszürke mókus bundáját, a coboly barna, lágy prémjét, a veresróka világosvörös és a barnásfekete, valamint az „ezüstróka“ szép prémjeit.

A Távol-Kelet déli részének egészen sajátos erdei vannak. Ez a nebezen hozzáférhető „Usszuri Tajga“. Itt a legkülönfélé-

lébb lombos fák áthatolhatatlan rengeteget alkotnak. Tölgyek, kőrisfák, juharfák, mandzsuri diófák, ámurmelléki fehér orgonák és hársfák, fehér, sárga és fekete nyírfák, mandzsuri almafák, usszuri körtefák, veresfák, stb., stb. társulnak itt egymással. Akad itt parafás hancsú, szépen erezett bársonyfa, tartósságáról híres Schmidt-féle nyírfa és Arália-bokor hatalmas, szárnyas levelekkel. A lombok tömkelegéből a cédrusok hatalmas oszlopsora emelkedik ki. Rendkívüli szépségű, hatalmas fák ezek. Van itt tíz emelet magasságú cédrus is. A fák lábát buja, sűrű cserje takarja. A törzseket szívós folyondár futja be. A fű sűrű, magas, nedvdús. A virágok szépek, élénk színűek, átmérőjük eléri az egynegyed métert.

Sajátos az Usszuri Tajga állatvilága is. A coboly mellett megtalálható itt a vaddisznó és a tigris.

A Szovjetunió keleti felében az erdő déli irányban egészen a határig terjed. Az ország nyugati felében viszont — dél felé haladva — az erdő ritkábbá válik és az erdős sztyeppébe megy át. A Szovjetunió európai részének erdős sztyeppéin tölgyfa-ligeteket találunk szigetszerűen beékelődve nyílt mezőségek közé. Az ázsiai részen, főleg Nyugatsibériában a nyírfaerdők dominálnak.

Az erdős sztyeppe mögött kezdődik a sztyeppe. A sztyeppe-övezet összefüggő gyűrűt alkot, amely nyugat-keleti irányban a Kárpátoktól egészen az Altáj-hegységig húzódik és tovább keletre, elkülönült foltokban, egészen a Bajkál-tavon túlig. Déli irányban a Szovjetunió európai részén a sztyeppe egészen a Fekete-tengerig terjed, az ázsiai részen az Aral-tótól északra vége szakad.

A sztyeppe alatt, mint már az erdős sztyeppe alatt is, nevezetes, termékeny talajfajta húzódik: a fekete föld. A miénk a világ legkiterjedtebb feketeföld-területe: zárt övezetben majdnem ötezer km hosszúságban húzódik. A sztyeppeövezettől délre a feketeföld helyébe világosabb, gesztenyebarna színű talajok lépnek, amelyek termékenység tekintetében megközelítik a feketeföldet.

Erdő a sztyeppeövezetben alig van. De az évek során a sztyeppe meg fogja változtatni arculatát. A párt és a kormány

történelmi fontosságú tervének értelmében az aszály ellen óriási kiterjedésű erdősávokat fognak létesíteni.

Sokáig és keményen dolgozott a mi népünk, amíg feltörte és felszántotta a termékeny sztyeppét. Jelenleg látóhatártól látóhatárig húzódnak a szántóföldek és a beláthatatlan földek közt nagy városok épültek.

Nyugatról kelet felé, kb. a Volga alsó folyásától a Balhasztóig és észak-déli irányban, kb. a Sztálingrád—Aktjubinszk—Akmolinszk vonaltól Közép-Ázsia előhegyeiig húzódik a félsivatagok és a sivatagok övezete.

A félsivatagok éghajlata száraz. A talajban sok a só. A száraz talajt gyér és sárguló fűtakaró borítja, de nem összefüggő módon, inkább csak foltonként és egyes csomókban. Ezek a „pázsitszigetek“, valamennyit összevéve, mégis több területet takarnak, mint a csupasz részek.

A félsivatagoktól délre terülnek el a homokos és agyagos sivatagok. Ezek közül a legnagyobbak Közép-Ázsiában terülnek el.

Nyáron a sivatagok perzselő hőségben izzanak és a homok annyira felhevül, hogy tojáshoz lehet benne sütni. Eső alig esik.

A sivatag növényzete alkalmazkodik a nagy hőséghez és a nedvesség hiányához. A fűvek és bokrok hosszú gyökereket eresztenek, hogy a talaj mélyebb rétegeiből fel tudják szívni a nedvességet. Az apró levelek kevés nedvességet párologtatnak el. A homoksivatagban helyenként különös fa nő — a szakszaul.* Levelei pikkelyekhez hasonlítanak. Ezek az erdők ritkásak és akármilyen magasra is nőnek, árnyékot nem adnak.

A sivatagban helyenként mintegy tíz négyzetkilométernyi területeken mozdulatlan hullámok alakjában futóhomokból álló dombok sorakoznak fel. De már a levegő gyenge mozgásánál is úgyszólván füstölni kezd a halmok teteje. A homok, amelyet a szél lefújt róluk, a szél irányában megindul. Lassan a dombok anyagának a zöme is csúszni kezd, útjában néha földeket és településeket temetve maga alá.

Am a sivatagok legnagyobb részét nem sárga homok, hanem

* Tudományos neve: *Haloxylon* (sóoszerje) — *A ford.*

gyér és száraz növényzet borítja, amely juhoknak és tevéknek nyújt táplálékot.

A sivatagok övezetében majdnem minden földművelés öntözéssel folyik. Mesterséges öntözés mellett a sivatagok szürkés talaja rendkívül termékenynek mutatkozik. Az öntözéses oázisok sűrűn lakottak és tele vannak étellel. Ezek az oázisok a Közép-Ázsia hegyeiből eredő folyók mentén terülnek el. A folyók a sivatag egyes részeit viruló kertekké és szántóföldekké varázsolták.

Itt az ég mindig verőfényes, a levegő száraz, a napsütés bőséges. A szederfa három-négy esztendő alatt megnő. A gyapotoserje nagy termést ad. Az itt termett gyümölcs bővelkedik cukorban.

A forradalomig az öntözést Közép-Ázsiában primitív módon végezték. A folyókból a vizet csigaművel merték, fakereken futó agyagvödrök segítségével. A vízzel a kánok és bejek (vagyis a kulákok) rendelkeztek és a parasztot adók és hasznobérek kivetésével tönkretették.

A szovjet hatalom győzelmével a föld és a víz az egész nép tulajdonává vált. Hatalmas öntözőművek létesültek, nagy népmozgalom támadt, amely az öntözött terület kiszélesítésére, a gyapottermelés növelésére irányult. A Nagy Honvédő Háború előtt a Fergana-völgyben, Közép-Ázsia legnagyobb oázisában, a kolhózparasztok hallatlanul rövid idő alatt megépítették a Nagy Fergana-csatornát, amelyet Sztálin elvtársról neveztek el. Ez a csatorna nagy mértékben kiszélesítette az öntözött területet. A ferganai kolhózparasztok példáját a Szovjetunió más vidékeinek kolhózparasztjai is követték.

A Szovjetunió déli szélén terülnek el a szubtrópusi vidékek, A többi zónával ellentétben, a szubtrópus nem alkot összefüggő területtömböt, hanem kisebb, széttagolt területekből áll. Transzkaukáziában, a Fekete-tenger és részben a Káspi-tenger partvidékén terül el az ú. n. „nedves szubtrópus”. Itt forró és esős a nyár és itt van az egész Szovjetunió legmelegebb tele. Néha itt is havazik, de a hó azonnal elolvad. Decemberben virágzik az ibolya és a veronika, januárban a diófa, február végén a barack, március elején a mandula. A sűrű lombosfaerdőkben

örökzöld növények virulnak. A fákat folyondárnövények és liánok ölelik körül.

A tengerparti parkokban pálmával, magnoliával és leánderrézfával szegélyezett sétányok között állanak a dolgozók üdülőtáborai és szanatóriumai.

De a szubtrópus nemcsak üdülésre szolgál. Nagy a népgazdasági jelentősége is. A meleg, a bőséges csapadék és a jó termőföld lehetővé teszi, hogy ott értékes szubtrópusi, sőt trópusi növényeket is termesszenek.

Azerbajdzsánban, a Kura-folyó alsó folyásánál, valamint Tadzsisztán és Turkmenisztán déli részének némely völgyében terül el a „száraz szubtrópus”. Itt a tél majdnem teljesen fagymentes, a nyár majdnem teljesen csapadéktalan. A földeket mesterségesen öntözik. Itt füget, mandulát, kaucsuktartalmú növényeket, olajbogyót, gyapotot, gyümölcsöt és rizst termesztnek. Nem régen létesítették itt az első cukornádültetvényeket. Turkmenisztánban sikerült meghonosítani a datolyapálmát, amelynek Arábia a hazája. A datolyapálmáról az arabok azt mondják, „azt szereti, ha a lába vízben, feje tűzben áll”.

6. Kincseskamránk: a föld

A cári Oroszországban a föld mélye kevésbé volt ismeretes, kevésbé volt feltárva. Az országnak sok mindenre volt szüksége. Ezeket az anyagokat gyakran külföldről importálták, pedig exportra is jutott volna belőlük. Ilyen anyagok: a műtrágya kálium- és foszfortartalmú nyersanyagai, a ceruzához való grafit, utcaborításra szolgáló kőköcska. A moszkvai 'Nagyszínház előtti teret Svédországban vásárolt kövekkel borították.

A cári Oroszország természeti kincseinek csak elenyésző részét értékesítette és azt is rablógazdálkodással. A kapitalisták gyors meggazdagodásra törő mohósága miatt csak a legjobb, legkönnyebben hozzáférhető és legjobban jövedelmező lelőhelyeket hasznosították, rendszertelen módon. Az ásványolajtermelésnél megengedték, hogy a víz elárassza az alsó ásványolajtermő

szinteket. Az arany-lelőhelyeken az érc aranytartalmának több, mint a fele kitermeletlen maradt.

A sztálini ötéves tervek idején országunkban sok új gyár és üzem létesült. Az ipari nyersanyagok iránti szükséglet megnövekedett. Ezeket a nyersanyagokat, akárhogyan is, de meg kellett találni a Szovjetunió határain belül, hogy ne kelljen értük arannyal fizetni és ne kerüljünk gazdaságilag függő helyzetbe a tőkés országokkal szemben.

A Bolsevik Párt utasítására megkezdődött országunk földalatti kincseinek széleskörű felkutatása. Évről-évre mindenfelé kiküldték a tudomány munkásainak, a geológusoknak csoportjait. Gondos kutatás indult meg a Nagy Orosz Alföld minden részében, a szibériai tajgában, a Pamír hegyei között, a Kara-Kum sivatag homokjában. A föld mélyében a szovjet nép felbecsülhetetlen gazdagságot talált. „A föld mintha érezte volna, hogy megszületett törvényes, igazi, okos gazdája, és megnyitotta mélységeit, hogy kiteregesse előtte kincseit“ (Gorkij).

Nálunk is megvan minden olyan hasznos ásvány, amely a földgolyó kérgében egyáltalán fellelhető. Jelenlegi adataink szerint a Szovjetunió ásványi nyersanyagokkal jobban el van látva, mint a világ bármely más országa.

Országunk alatt nyugszik a földgolyón felfedezett kőszénkészletnek egyötödrésze. „A szén az ipar valóságos kenyere“, mondotta Lenin.

A föld mélyében óriási ásványolajkészleteket fedeztünk fel, a világ ásványolajkészletének több, mint a felét. Az ásványolaj energiát, fényt és hőt jelent. Az ásványolaj hajtja a motorokat, mozgatja a repülőgépeket, a gépkocsikat, traktorokat, tankokat és hajókat. Ásványolaj nélkül a modern technika elképzelhetetlen.

A Szovjetunióban — főként az erdőövezetben — óriási mennyiségű tőzeg nyugszik — a világ összes készleteinek több, mint a fele.

A tőzeg kevesebb hőt szolgáltat, mint a szén, viszont kitermelése olcsóbb. A tőzegnek nagy gazdasági jelentősége van. Helyi tüzelőnek használják — ezzel a szénszállítás csökkenthető. Sok hatalmas áramfejlesztőtelepet nálunk tőzeggel táplálnak.

A Szovjetunió olajos palában is gazdag. Ezt a forradalom

előtt, — csakúgy, mint a tőzeget — alig használták. Az olajos pala a lepárolásnál folyékony tüzelőanyagot és gázt szolgáltat.

Országunkban az éghető földgázok gazdag lelőhelyeit tárták fel.

A Szovjetunióban óriási vasérckészletek vannak — nagyobbak, mint a világ összes országainak együttes készletei.

A Szovjetunió mélyében nagy készleteket fedeztek fel a következő fémek érceiből: mangán, réz, ólom, cink, nikkel, ón. Találtak sok bauxitot is, ez az alumíniumgyártás nyersanyaga.

Sok lelőhelye van a Szovjetunióban a ritka fémeknek is, amelyen a wolfram, molybdén, vanádium, antimon és mások. Ezeket a fémeket azért nevezzük ritka fémeknek, mert a földkéregben erősen szét vannak szórva és ritkán lelhetők fel. A modern technikában semmiképpen sem nélkülözhetők. Így pl. a wolframot az acélba vegyítik, hogy keményebbé tegyék. A wolframtartalmú acél, ha vörösizzásig hevítik, nem veszíti el a keménységét. A szuperkemény wolframtartalmú ötvényekből készült vésők hosszú ideig nem kopnak el. A molybdént azért keverik az acélba, hogy tartósabbá — kevésbbé törékennyé. kevésbbé merevvé tegyék. A molybdénos acél jól ellenáll a kopásnak. Az egyszerű acél, ha csapást mérnek rá, megreped. A molybdénos behorpad, de egészben marad.

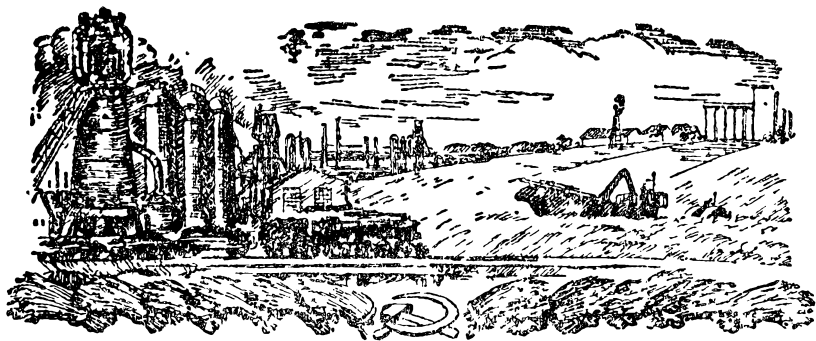
Az aranyak és a platinának is sok és gazdag lelőhelyét fedezték fel nálunk.

Tökéletesen fedezik országunk szükségletét a különböző építőanyagok is, beleértve a márvány legszebb fajtáit, a cement nyersanyagát és a tűzálló agyagot.

Hatalmas készletünk van vegyipari ásványi nyersanyagokban — így apatitban, foszforban, kálisóban.

A felsorolás korántsem teljes: van arzénünk, folypátunk (fluorit), higanyunk és csillámunk, kadmiumunk és kóbeltunk, korundunk és grafitunk. A Szovjetunió természeti kincsei gazdagok és sokfélék. Mindez a nép tulajdona.

A természeti kincsek felkutatása és feltárása szívós munkát kíván. A szovjetemberek a Bolsevik Párt és a szovjetkormány vezetése alatt szüntelenül azon dolgoznak, hogy mind e gazdagságot hazánk szolgálatába állítsák.

II. FEJEZET

A SZOVJETUNIO NÉPGAZDASÁGA

1. *A szocialista ipar*

A cári Oroszország műszaki és gazdasági tekintetben mögötte maradt a vezető kapitalista országoknak. Bár a világ minden országa közt területben az első, lakosságszámban pedig a harmadik helyen állt, ipari termelés tekintetében csak az ötödik helyet foglalta el a világon — az Amerikai Egyesült Államok, Németország, Anglia és Franciaország mögött. Oroszország erősen függő helyzetben volt a külföldi tőkével szemben.

A leggyengébben fejlődtek azok az iparok, amelyeken az ország gazdasági függetlensége alapulhatott volna: a vaskohászat, a széntermelés, a gépgyártás, a vegyiipar, a villamosenergia termelése.

Oroszország földművelő ország volt. Egész ipara együttvéve kevesebbet termelt, mint a szintén elmaradt állapotban lévő mezőgazdaság.

A Szovjetunióban a gyárak és üzemek a nép tulajdonába mentek át. Az ipar az egységes állami terv alapján gyorsan fejlődött. A termelés nagysága tekintetében már nem a mezőgazdaság áll az első helyen, mint azelőtt, hanem az ipar. A Szovjet unió ipari nagyhatalommá vált.

A sztálini ötéves tervek idejében iparunk olyan sebesen nőtt, hogy növekedésének ütemét tekintve az első helyre került az egész világon Termelési mennyiség tekintetében Európában

a negyedik helyről az elsőre került és túlszárnyalta Franciaországot, Angliát és Németországot.

Iparunk vezető ágává a nehézipar lett és azon belül: a gépgyártás. A nehézipar és mindenekelőtt a gépgyártás kifejlődése lehetővé tette népgazdaságunk elmaradt ágainak kifejlesztését és biztosította a Szovjetunió műszaki és gazdasági függetlenségét.

Nagy fontossága van a tüzelőanyagtermelésnek. A gyárak és üzemek elindításához mechanikai energiára van szükség, ahhoz pedig elsősorban tüzelő kell.

A tüzelés alapanyagai a kőszén és az ásványolaj.

A szovjethatalom éveiben a Szovjetunió széntermelésében alapvető változások mentek végbe. Új szénmedencéket tártak fel. Sok hatalmas tárna épült. A kézcisákányt felváltotta a gépkalapács és a fűrőgép. 1940-ben 166 millió tonna szenet termeltünk ki, öt és félszer annyit, mint 1913-ban. A háborút követő első ötéves terv végén a terv szerint 250 millió tonna szenet fogunk termelni évente, vagyis a termelés a háborúelőtti termelési szint másfélszeresére fog emelkedni.

A Szovjetunió első szénbázisa a Donyec-medence, amely népgazdaságunkban igen fontos szerepet játszik. A Nagy Honvédő Háború előtt a Donyec-medence szolgáltatta a Szovjetunió területén kitermelt szénnek több, mint a felét. A hitleristák óriási kárt tettek a Donyec-medence széniparában. Vízrel árasztották el a tárnákat, felrobbantották a föld felett lévő berendezéseket. A németek kiűzése után a szovjet nép tüstént hozzálátott a Donyec-medence helyreállításához és ez a medence termelési mennyiség tekintetében országunkban ismét az első helyet foglalja el. Az 1948-as esztendő nyarán a Donyec-medence termelése már elérte a háborúelőtti szint 80 százalékát. A most folyó ötéves terv folyamán a Donyec-medence termelése meg fogja haladni a háborúelőtti szintet.

A Szovjetunió második szénbázisa a Kuznyeck-medence. A forradalom előtt a Kuznyeck-medence szenét csak a szibériai vasút céljaira használták fel. A szovjethatalom alatt a Kuznyeck-medence hatalmas széntermő területté épült ki. A háborúutáni

első öt éves terv ideje alatt tizenhárom új tárna fog megépülni, évi 18 millió tonna széntermelő kapacitással.

A Szovjetunió harmadik szénbázisa: Karaganda, Kazáhsztánban. Ezt a szénmedencét csak a szovjethatalom idejében kezdték kiaknázni.

A Moszkva-környéki medence barnaszenet tartalmaz. A barnaszén kevesebb meleget ad, mint a kőszén, viszont ez a medence az ország szívében van, közel Moszkvához és a központi iparterület többi nagy városához. Ez adja meg a Moszkva-környéki szénmedencének a maga nagy fontosságát.

A Nagy Honvédő Háború idejében kezdte az ország kiaknázni a Pecsora-melléki medencét, amely a távoli északon fekszik. A Moszkva-környéki és Pecsora-melléki medencék mind több és több szenet szolgáltatnak a Szovjetunió európai részének és ezzel tehermentesítik a Donyec-medence termelését.

Ásványolajtermelés tekintetében a Szovjetunió Európa első helyén áll. A sztálini öt éves tervek korszakában a Szovjetunió ásványolajiparát kibővítették és műszaki felszerelését modernizálták. 1913-ban országunk 9 millió tonna ásványolajat termelt, 1940-ben már 31 millió tonnát, tehát az előző mennyiség három és félszeresét. Az első háborúutáni öt éves terv végére előirányzott mennyiség: 35.4 millió tonna nyersolaj.

A Szovjetunió nyersolajának zömét Baku környéke szolgáltatja, többet, mint a többi termelőhely együttvéve. Itt kiapadhatatlan patakokban ömlik a nyersolaj a csövekből a tartályokba, illetve a közeli nyersolajdesztillációs üzemekbe, ahol a nyersolajat benzinné, kerozinné és más ásványolajtermékekké dolgozzák fel.

Jelentős mennyiségű nyersolajat szolgáltat még Groznij és Májkop vidéke, a „második Baku“, amely az Ural és a Volga között terül el, továbbá az Emba-folyó medencéje, Ukrajna nyugati vidékei és Közép-Ázsia.

A szovjethatalom idejében hazánkban sok hatalmas elektromos erőmű épült, amely a városokat és az ipart energiával látja el.

Az erőművek építésénél az volt a törekvés, hogy a kazánok alatt ne a magas kalóriatartalmú tüzelőt égessük — amilyen

a Donyec-medence kőszene vagy a kaukázusi olaj — hanem csekély kalóriatartalmú, helyi jelentőségű tüzelőanyagot: barnaszenet vagy tőzeget. Ez takarékossgát jelent a népgazdaságban és a vasutakat erősen tehermentesíti. Vannak olyan elektromos központok is, amelyeknek egyáltalán nincs szükségük tüzelőre: ezek a vízerőművek. Azelőtt országunkban a víz csak a falusi malmok malomköveit forgatta és a régi urali műhelyek vizikerekeit. Az elektromos vízerőművek építése nálunk csak a szovjetrendszer bevezetése után kezdődött meg.

Az első háborúutáni ötéves terv végén 70%-kal több vízerőmű lesz üzemben, mint amennyi a háború előtt volt.

A népgazdaság összes ágainak fejlesztése szempontjából különös jelentősége van a kohászatnak.

A sztálini ötéves tervek idején hatalmas lendületet vett a vaskohászat. Az új kohóműveknek egész sora keletkezett. A régieket megújították és átépítették, olyannyira, hogy rájuk sem lehet ismerni. 1913-ban országunkban 4.2 millió tonna vasat öntöttek, 1940-ben már 15 millió tonnát, tehát az előbbinek csaknem négyszeresét. A háborút követő ötéves terv végére 19.5 millió tonnás évi nyerstermelés van előirányozva.

A Szovjetunió első kohászati bázisa azoknak a kohóműveknek nagy csoportja, amelyek a Szovjetunió európai részének déli felén, nagyjából Ukrajnában fekszenek. Ezek a vaskohók Donyec-medencebeli szénrel és krivojrogi (részben keresi) vasércel dolgoznak. A Nagy Honvédő Háború előtt ezek a kohók szolgáltatták a Szovjetunióban termelt nyersvasnak kb. kétharmadrészét. A kohókat a hitleristák szétrombolták. Jelenleg nagyszabású helyreállító munkálatok folynak itt és a kohók ismét kezdenek termelni.

A Szovjetunió népgazdaságának gyarapodásával ezek a déli (ukrajnai) kohászati bázisok, termelésük gyors emelkedése ellenére, elégtelennek mutatkoztak. Sztálin elvtárs kezdeményezésére keleten felépítették az ország második szén- és vasbázisát. Az Ural és Szibéria hatalmas üres térségében elsőrangú ipari központ épült fel: az Ural-Kuznyeczki kombinát. Sztálin elvtárs ezt az új központot hazánk büszkeségének nevezte. A keleti szén-

és vasbázis megteremtése nemzetvédelmi szempontból óriási jelentőségűvé vált.

Az Uralban rengeteg nagyértékű vasérc található, viszont nincs elegendő, kohászati célokra alkalmas szén. A Kuznyeck-medence meg szénben bővelkedik, de nincs elegendő vasérc. Ennélfogva az Uraltól, a Magnyit-hegységből állandóan folyik a vasérc szállítása Kuznyeckbe — kb. kétezer km távolságba. Kuznyeckből viszont ugyanazok a szerelvények kokszosítható kőszent szállítanak az Ural vidékére. A szovjethatalom óta az Ural vasércére és Kuznyeck szénére támaszkodva hatalmas magasolvasztók épültek és pedig részben az Uralban (Magnyitogorszkban, Nyizsnyij-Tagilban, Cseljabinszkban), részben a Kuznyeck-medencében (Sztálinszkban).

Ezek az üzemek valóságos gyár-óriások. Ilyen pl. a Sztálinról elnevezett magnyitogorszki kombinát, amely az Ural déli részén, a Magnyit-hegységben épült. A föld felszínén dolgozó hatalmas kotróművek vagonba rakják a vörösbarna mágnesérc rőgeit. A hegy lábánál az érc törőműveken halad keresztül. A kokszoló kemencék sorai a kőszént koksszá égetik. Tízemeletes magasságú magasolvasztók termelik az olvadt nyersvasat. A Martin-féle kemencékben a nyersvasból acél lesz. Ezt sajtolja a „blooming“-gép. Hatalmas hengerművek termelik a hengerelt acélt. A vasművek felett óriási füstfelhő gomolyog. Éjszaka lángnyelvek nyaldossák az eget. Egy pillanatra sem szünetel a gyár zakatoló robaja. Az ipartelepek körül nagy város keletkezett, hatalmas épületekkel, villamosközlekedéssel, gépkocsiforgalommal.

A magnyitogorszki kohóművek a világ egyik legnagyobb kohászati telepe.

Fontos szerepet játszik a Szovjetunió népgazdaságában a központi nehézipari zóna is. Ide tartoznak a moszkvai és leningrádi acélöntödék, valamint a ljipecki és tulai kohászati telepek.

A sztálini ötéves tervek éveiben a színesfémek kohászata óriási műszaki fejlődésen ment keresztül a Szovjetunióban.

A réz elsőrendű lelőhelye a Szovjetunióban az Ural-hegység, ahol olyan óriási rézkombinátok dolgoznak, mint amilyen a krasznojarszki, a szrednyeuralszki és mások. Az Ural után

következik Kazáhsztán. Itt épült a Balhas-melléki rézkombinát. Örményországban is termelnek rezet.

Az ország elsőrendű ólomlelőhelye Kazáhsztánban van. Ott épült fel a hatalmas csimkenti ólomgyár.

A cinktermelés az Északi Kaukázusban, az Uralhegységben és Nyugatszibériában összpontosul.

Alumíniumot a cári Oroszországban nem termeltek. A Szovjetunióban a sztálini ötéves tervek éveiben nagy alumíniumipar keletkezett a leningrádi kerületben, Ukrajnában és az Uralban, a Nagy Honvédó Háború idején pedig a Kuznyeck-medencében is.

A színes- és ritkafémek kitermelése országunkban szüntelenül emelkedik. Az első háborúutáni ötéves terv végére iparunk minden szükségletét hazai eredetű színesfémekkel hiány nélkül fedezhetjük.

Hogy országunk a kapitalista államoktól gazdaságilag függetlenné váljék, gépeket kellett termelnie. Kellő gépi felszerelés nélkül sem az ipar nem fejleszthető, sem a mezőgazdaság, sem a hadsereg nem szerelhető fel kellően.

Az egész népgazdaság újjáépítésének alapfeladataként Sztálin elvtárs azt a feladatot tűzte elének, hogy olyan országból, amely szerszámaait külföldről hozza be, olyan országgá váljunk, amely szerszámokat visz ki. Az ötéves tervek éveiben ezt a feladatot megoldottuk. A gépgyártás az ipar minden más ágátál gyorsabban fejlődött. Mennyiség tekintetében a szovjet gépipar Európában az első, az egész világon a második helyet foglalja el.

A Szovjetunióban a gépgyártásnak egész sor fontos új ágazata épült ki, pl. a gépkocsigyártás, a traktorgyártás, a szerszámgépek és repülőgépek gyártása, stb.

Országunkban gigászi gyárak épültek, amelyek rászolgálnak a „gyárak gyára“ megjelölésre. Ilyen az urali nehézgépek gyára és a novo-kramatorszki gyár.

A sztálini ötéves tervek idejében hatalmas gépkocsigyárak létesültek Moszkvában, Gorkijban és Jaroszlávban.

Óriási traktorgyárak létesültek Harkovban, Sztálingrádban és Cseljabinszkben.

Nagy szerszámgépgyárak épültek Moszkvában, Gorkijban. Ukrajnában és az Uralhegységben.

Sok új gépgyár létesült országunkban a Nagy Honvédő Háború alatt is. Ezek közé tartozik az uralszki autógyár, az altajszki traktorgyár és a krasznnojarszki mozdonygyár.

Megtanultuk a legbonyolultabb gépek szerkesztését és kezelését. Gyáraink óceánjáró hajókat, óriási turbógenerátorokat, hatalmas hengerművi görgőket és a legpontosabb precíziós szerszámokat állítják elő.

Gépgyárak létesültek országunk minden vidékén. A szovjet gépipar továbbra is rohamosan fejlődik. A háborúutáni első ötéves terv végére a gépek és felszerelések termelése a háborúelőtti szint kétszeresére fog emelkedni.

Minél magasabb egy ország műszaki szintje, annál szélesebb helyet foglal el gazdaságában a vegyipar. A forradalomelőtti Oroszországban a vegyipar még nagyon kezdetleges állapotban volt. Az akkor fennállott vegyi vállalatok nagyobb része csupán nyersanyagokat és félgyártmányokat állított elő és külföldi cégek leányvállalataként működött.

A sztálini ötéves tervek éveiben a Szovjetunióban hatalmas vegyipar létesült. A gyárcsoportok („kombinátok“) egész sora létesült a legkorszerűbb műszaki felszereléssel. Ilyenek a bereznikovi kombinát az Uralban, a sztálinogorszki a moszkvakörnyéki medencében, a gorlovi a Donyec-medencében, a csernovecsenszki Gorkij környékén és sok más. Létesültek egészen új szintétikus iparok is. Ilyenek a szintétikus vagy mesterséges gumi gyártása (a cári Oroszország minden gumit importált), a plasztikus anyagok előállítása, a műselyemgyártás és mások.

Az ország széltében-hosszában kibontakozó építési tevékenysége sok fát igényel. A Szovjetunióban e szükséglet folytán hatalmas faipar létesült, elsősorban az északi országrészen. A fa egy részét építőfának használják fel, más részét felveszik a faipari kombinátok és gyárak, ahol a faanyagból papiros, fornérlemez, gyufa, szesz és különféle vegyipari termék lesz.

A nehézipar kifejlődése szolgáltatta az alapot a könnyű és élelmezési iparok felszerelésére, amelyek a közvetlen fogyasztást szolgálják.

A könnyűipar lát el bennünket pamut- és gyapjúszővettel,

lenvászonnal, műselyemmel, kötszövött áruval, lábbelivel és egyéb fogyasztási cikkekkel. A sztálini ötéves tervek folyamán országunkban számos új könnyűipari kombinát és üzem keletkezett és a régi vállalatokat gyökeresen átszervezték. Így pl. a leningrádi „Szkorohov“, a moszkvai „Parizsszkaja Kommuna“ („Párizsi Kommün“) és a Mikojánról elnevezett, a donmelléki Rosztovban dolgozó cipőgyár, tehát összesen három vállalat — már 1936-ban is több lábbelit termelt, mint 1913-ban a cári Oroszország egész cipőipara együttléve.

Nagy fejlődést mutat élelmiszeriparunk is. Termelésének pénzben kifejezett összege nagyobb a cári Oroszország összes ipari termékének értékénél.

A háborúutáni ötéves terv keretében folytatódik a szovjet ipar gyors és erőteljes fejlődése. A terv értelmében a szovjet ipar összes termelése az első öt év végén a háborúelőtti színvonalnak majdnem a másfélszeresét (148 %-át) fogja elérni.

A Szovjetunió ipara termelés tekintetében már 1947-ben elérte a háborúelőtti szintet.

A Szovjetunió fáradhatatlan dolgozói önfeláldozó módon arra törekednek, hogy az ötéves terv célkitűzéseit már a határidő előtt teljesítsék.

Íme, ilyen a mi iparunk. Hatalmas és sokrétű.

2. Szocialista mezőgazdaság

A szovjet mezőgazdaság az ország sokmilliós lakosságát ellátja élelemmel és az ipar számára a legkülönbözőbb nyersanyagokat szolgáltatja.

A cári Oroszországban a mezőgazdasági művelés alatt álló területnek kb. a fele a földesurak, az egyház és a cári család kezében volt. A megmaradt rész sok millió paraszti birtokos között oszlott meg.

A parasztok a legelmaradottabb módon gazdálkodtak: primitív kapás ekével szántottak, faháncs-kosárból vetettek. A föld szegényes termést adott. A dolgozó paraszt kénytelen volt éhbérért elszegődni a földesúrhoz és a kulákhoz.

A szovjet rendszer bevezetése óta a Szovjetunió mezőgazdaságában gyökeres változások mentek végbe.

Az Októberi Szocialista Forradalom felszámolta az úri birtokokat. A föld magántulajdonát megszüntették. A Bolsevik Párt és a szovjet kormány vezetésével megindult a mezőgazdasági terület kollektív megszervezése. A Szovjetunió átváltozott a földkerekség leghatalmasabb szocialista mezőgazdaságává. A kolhózrendszer felszabadította a parasztot a kulák kizsákmányolása alól és biztosította számára a jólét és a kultúrélet lehetőségét.

A Szovjetunióban számos állami mezőgazdasági vállalatot is szerveztek — a szovhózekat. Ezek mintaképei a nagyszabású, szocialista földművelésnek és állattenyésztésnek. A kolhózek kiszolgálására ezer meg ezer állami gép- és traktorállomás létesült.

A szovjet mezőgazdaságot nagy mértékben gépesítették. A munka gépesítése tekintetében a szovjet mezőgazdaság az első helyet foglalja el a világon. 1940-ben a Szovjetunió területén több mint félmillió traktor dolgozott, kb. kétszázezer univerzál-gép* és kb. háromszázezer tehergépkocsi. Országunknak nagy egységekben dolgozó és gépesített mezőgazdasága képessé vált arra, hogy a Micsurin-féle tudományos biológia legújabb vívmányait megvalósítsa, új területeket a legnagyobb kiterjedésben feltárjon, bevezesse a helyes forgógazdaságot és egészen új, értékes mezőgazdasági terményeket termesszen. A mezőgazdaság most már bőségesen ellátja a lakosságot élelemmel, az ipart nyersanyaggal.

Kolhózrendszerünk világosan megmutatta erejét és életképességét a Nagy Honvédő Háborúban. A háborús idők minden nehézsége ellenére a szovjetparaszság minden komoly fennakadás nélkül ellátta a hadsereget és az országot élelmiszerekkel és biztosította az ipar számára a nélkülözhetetlen nyersanyagokat.

A Nagy Honvédő Háborúban a német fasiszta rablók mezőgazdaságunkban hatalmas károkat okoztak. A kolhózek

* Aratócséplőgép.

vetésterülete kisebb lett, a termésmennyiség csökkent, a gépek és az igásállatok száma megfogyatkozott.

A háborúutáni sztálini ötéves terv mezőgazdaságunk helyreállítását és további fejlesztését tűzte ki célul. A mezőgazdasági termelésnek a Szovjetunió minden részében meg kell haladnia a háborúelőtti szintet. Az előirányzat szerint az első ötéves terv végére az összes mezőgazdasági termés 27%-kal fogja felülmúlni a háborúelőtti eredményt. Növekedni fog a kolhózföldek termékenysége és az állatállomány, erősen fog emelkedni a mezőgazdasági gépek száma. Mezőgazdaságunk fejlesztésének harci programját adta az SzK/b/P Közp. Bizottságának februári teljes ülése 1947-ben.

Allamunk kolhózparaszsága hősies kiállásának köszönhető, hogy a gabonatermés már 1948-ban elérte a háborúelőtti szintet. Egyúttal a gabonakultúráknak a területegységre eső terméseredményei is meghaladták a háborúelőtti eredményeket.

A Szovjetunió az első helyen áll az egész világon a következő termények mennyisége tekintetében: búza, rozs, árpa, zab, len, cukorrépa, kender. Országunk fontos terményei továbbá: a gyapot, a burgonya, a napraforgómag, stb.

A Szovjetunió mezőgazdaságának továbbra is alapvető ága marad a gabonatermesztés. A szovjet hatalom éveiben országunkban a gabonatermés a vetésterület kiterjesztésének és a termelékenység növelésének eredményeképpen lényegesen emelkedett. A cári Oroszország évi 4—5 milliárd pudot* aratott, míg 1940-ben a Szovjetunió területén 7.3 milliárd pud gabonát takarítottak be.

A Szovjetunió kenyérmagkultúrái közt az első helyen a búza áll. Ez a leginkább elterjedt gabonaféleség országunkban. A Szovjetunió búzaföldjei végtelenek. Ha lehetséges volna e búzaföldeket egymás mellé helyezni, területük sok európai állam egész területét felülmúlná.

A Szovjetunió fő búzatermő vidékei egybeesnek a fekete-földű sztyeppe és az erdős sztyeppe övezeteivel.

* pud = 16.38 kg. — *A forrás.*

További fontos kenyérmagkultúráink: a roza, a zab, az árpa, a köles, a rizs és a tengeri.

Még a gabonatermesztésnél is gyorsabban fejlődnek a Szovjetunióban az ötéves tervek idején a földművelésnek azok az ágai, amelyek ipari nyersanyagokat szolgáltatnak.

A rohamosan növekedő ipar egyre több rostos anyagot, technikai zsiradékot, növényi festéket követel. Országunkban az ipari növényeknek nemcsak a művelési területe, hanem a termelékenysége is növekedett.

A Szovjetunióban a legkülönbözőbb ipari növénykultúrák honosodtak meg. Közülük csak a legfontosabbakat említjük.

A gyapoteserje szolgáltatja a rostanyagot a pamutipar számára. Ősszel a gyapoteserje bokrain felpattannak a terméshokocskák, amelyek fehér, „vattaszerű“ csomócskákat tartalmaznak. Ezeket begyűjtik, speciális gépek segítségével a magoktól megtisztítják, azután a gyárakba szállítják, ahol belőlük először fonal, azután szövet lesz.

A szovjet hatalom óta a kolhóztermelés fejlődésével a gyapottal beültetett terület és ugyanakkor annak termelékenysége annyira megnőtt, hogy textiliparunk addigi függősége a tőkés országokból behozott nyersgyapottól — teljesen megszűnt. 1913-ban az orosz nyersgyapottermés 740 ezer tonnát tett ki, 1940-ben már 2700 ezer tonnát, tehát az előző szám három és félszeresét. Az első háborúutáni ötéves terv végére a Szovjetunió előirányzata 3.1 millió tonna nyersgyapotról gondoskodik.

A gyapoteserje sok meleget kíván és csak délen terem meg, elsősorban Közép-Ázsia és a Transzkaukázus köztársaságaiban, mesterségesen öntözött földeken. A Szovjetunióban a legtöbb gyapotot Üzbekisztán szolgáltatja.

A lennövény, amely a lenvászon rostanyagát szolgáltatja, a gyapoteserjétől eltérően hűvös, nedves nyarat kíván. Főképpen a Szovjetunió északnyugati részén termesztik az erdős övezetben — a kalinini és szmolenszki területeken, Belorussziában és a Balti-tenger partjain.

A cukorrépatermesztés főterületei országunkban: Ukrajna, valamint a kurszki és voronyezsi területek egyes részei. Onnan látják el az egész országot cukorral. A sztálini ötéves tervek ide-

jén, különösen pedig a Honvédő Háború éveiben a cukortermelést bevezették a volgántúli vidéken, Kubánban, Közép-Ázsiában és a Transzkaukázusban, Kazáhsztánban, Nyugat- és Kelet-Szibériában, sőt még a Távol-Keleten is. Ezeken az új területeken cukorgyárak is létesültek.

Az olajnövénykultúrák közül a Szovjetunióban a napraforgómag termesztése a legfontosabb. Elsősorban a Szovjetunió európai részének száraz és napos délkeleti vidékein művelik.

A szovjet hatalom idejében a Szovjetunió földművelése az új kultúrák egész sorával gazdagodott, olyan gazdasági növények kultúrájával, amelyeket országunkban régebben vagy egyáltalán nem ismertek vagy nemigen termesztettek. Az első csoportba tartozik példának okáért a kok-szágiz, amelynek nedvéből ruggyanta készíthető. Ezt a növényt 1932-ben fedezték fel a Tyen-Sán hegységben. Jelenleg számos vidékünkön termesztik. A második csoportba tartoznak például a tea-bokrok és a citrusz-félék (citrom, narancs, stb.).

Országunk számos vidékén rohamosan fejlődött a gyümölcskertészet, a szőlő- és a dinnyeművelés.

A Szovjetunió mezőgazdaságában fontos helyet foglal el az állattenyésztés. A legfontosabb háziállatok állományát tekintve a Szovjetunió a legelső helyek egyikét foglalja el a világon. A fontos állatfajok szaporodása a Szovjetunióban igen gyors. Mindamellet az állattenyésztés fejlődése elmaradottnak mondható, ha összemérjük a mezőgazdaság más ágainak fejlődésével és az ország szükségletével. A legtöbb szarvasmarhát, különösen a tejelő fajtákat, a városok közelében, a sűrűn lakott vidéken nevelik, pl. a Szovjetunió központi területein és Ukrajnában. Sok kitűnő vaját, tejet és húst szolgáltatnak az északi területek (Vologda, Arhangelszk és mások), valamint Nyugatszibéria. A balti köztársaságokban is fejlődik a tejtermelő állattartás.

Eredeti jellege van a legeltető állattenyésztésnek délkeleti vidékeinken, ahol sok a száraz sztyeppe és pusztaság — Kazáhsztánban, Közép-Ázsiában, Azerbajdzsánban. Télen hatalmas gulyákat és nagy juhnyájakat hajtanak a pusztai legelőkre, nyáron pedig a gulya vagy a nyáj elhagyja a naptól izzó pusztaságot és vagy észak felé vonul, kevésbé aszályos pusztákra, vagy

dél felé, a hegyi legelőkre, ahol egész nyáron kövér és üde a pázsit. A Szovjetunió délkeleti részének állattenyésztése rengeteg húst, gyapjút és bőrt termel.

A központi, feketeföldes területek burgonyabázisán, Belorussziában, a Balti-tenger mellékén, továbbá tengeri-termelése alapján és az élelmiszeripar melléktermékei alapján Ukrajnában és Észak-Kaukázusban szélesben elterjedt a disznótartás.

A Szovjetunió számos vidékén, kiváltképpen a sztyeppéken fejlett a lótenyésztés.

Ime, ilyen a mi mezőgazdaságunk! Gazdag és sokoldalú. A Szovjetunió mezőgazdasága a világ legnagyobb és leghaladotabb mezőgazdasága.

3. Közlekedés

Országunk hatalmas kiterjedésű és egyes vidékeinek gazdagsága igen különböző természetű. Így pl. a délvidék gazdag kenyérmagvakban, de szegény fában. Az észak viszont fában gazdag, de kenyérellátása elégtelen. Nagy a Donyec-medence széntermelése és Baku olajtermelése, viszont a nagyipar jelentős része olyan vidékeken összpontosul, amelyek ezektől távol esnek, pl. Moszkva körül vagy Leningrádban.

Az olyan óriási terjedelmű országban, mint a mienk, rendkívül fontos szerepe van a közlekedésnek. „A Szovjetunió mint állam szinte nem is képzelhető el olyan elsőrangú vasúti szállítórendszer nélkül, amely valamennyi nagyszámú területét és vidékét egyetlen egységbe fűzi“ (Sztálin).

Hosszúság tekintetében a Szovjetunió vasúthálózata a legelső az egész világon. A Szovjetunióban 115 ezer kilométer a vasútvonal hossza. A Szovjetunió vasútvágányainak szalagjával majdnem háromszor lehetne körülövezni a földgolyót.

Ezzel szemben a vasúti hálózat sűrűsége tekintetében a Szovjetunió egész sor ország mögött elmarad. Az ország központi és nyugati vidékein a hálózat viszonylagosan sűrű, de minél messzebb haladunk kelet felé, annál ritkábbá válik.

A vasútépítés nálunk szakadatlanul folytatódik, különösen a keleti részeken. Így pl. olyan fővonalak épültek, mint a

„Turk-szib“, amely Szibériát és Közép-Azsiát köti össze egymással, a Moszkva—Donyec-medence-vonal, amely megkönnyíti a központi iparvidékek ellátását donyeci kőszénnel és a Kazáhsztánba vezető vonal, amely a karagandai szénnek az Uralba való közvetlen szállítását teszi lehetővé, stb., stb.

Az első háborúutáni ötéves terv teljesítésével vasúthálózatunk a terv értelmében több, mint 7 ezer km-rel hosszabbodik meg. Több, mint ötezer kilométer vasútvonalat fognak villamos üzemre berendezni.

A Szovjetunió jelenleg rengeteg hatalmas mozdannyal és nagy teherkocsival rendelkezik. A vasúti vágányokat megjavították, önműködő fékeket szereltek be.

Nagy jelentősége van országunkban a folyami teherszállításnak, annak ellenére, hogy télen a folyami hajózás hosszú ideig szünetel. Hajózható folyamaink közül a legelső szerepet a Volga játssza. Rajta és mellékfolyóin csaknem akkora teherszállítás folyik, mint a Szovjetunió összes többi folyóin együtvéve.

A Szovjetunióban megvannak a természetes feltételek olyan hajózási fővonalak létesítésére, amelyek a Szovjetunió valamennyi európai tengerét összekötnék egymással. Ezek a tengerek: a Balti-tenger, a Fehér-tenger, a Káspi- és a Fekete-tenger (beleértve az Azovi-tengert is). E feladat megoldására már eddig is sok minden történt.

Megépült a Sztálinról elnevezett csatornarendszer, amely a Fehér-tengert a Balti-tengerrel köti össze. A betört ellenség ezt a csatornát megrongálta, de az építő munkásság hősi erőfeszítése révén a csatorna most ismét minden részében ép. Járnak is már rajta a gőzhajók.

A gyérvízű Moszkva-folyón csak kisebb hajók tudtak Moszkváig feljönni. A moszkvai vízvezeték sem rendelkezett elegendő vízzel. Ezen változtatandó Sztálin elvtárs kezdeményezésére megépült a több, mint száz kilométer hosszú Moszkva-Volga csatorna. Fővárosunk 800 éves alapításának örömeire a csatornát „Moszkva-csatorna“ névre keresztelték. A csatorna a Szovjetunió fővárosát összeköti a Volgával, az ország legfontosabb hajózási fővonalával.

A Dnyeprogesszi völgyzáró gát eltüntette a Dnyepr örvényeit és megteremtette ezen a folyón az összefüggő hajózási utat.

Az első háborúutáni sztálini ötéves terv folyamán megindulnak a Marin-csatornarendszer újjáépítési és mélyítési munkálatai, minek folytán kiépül a Volga és a Finn-öböl közötti hajózási út. A nagy volgai hajók szabadon közlekedhetnek majd egészen Leningrádig.

A hajózási út kimélyítését tervezik a Volga egész folyásán végig és tervbevétték Sztálingrád táján egy új csatorna létesítését, amely a Volgát a Donnal kötné össze. Ha ezeket a terveket megvalósítják, akkor Moszkva öt tengernek lesz a kikötője.

Nagy fontosságú a Szovjetunió számára — különösen külkereskedelmi szempontból — a tengeri forgalom.

A külföldi hajózas számára fontos tengerek a Balti-tenger, a Fekete-tenger, az Azovi-tenger és a Csendes-óceán.

A belső — úgynevezett „partmenti“ — forgalom különösen a Káspi-tengeren fejlődik, úgyszintén a Csendes-óceánon, ahol kapcsolatot teremt Szahalin szigetével, a Kurili-szigetekkel, az Óceán-tenger partvidékével, Kamcsatkával és a csukcsok földjével.

A sztálini ötéves tervek idején az északi sarki viszonyokkal folytatott nehéz harcokban szovjet tengerészek kiépítették az északi tengeri utat, amely a nyári évszak alatt összeköti a Szovjetunió nyugati vidékeit a Távolságtól az Északi-Jégestengeren át.

Évről-évre nő országunkban a gépkocsiforgalom fontossága.

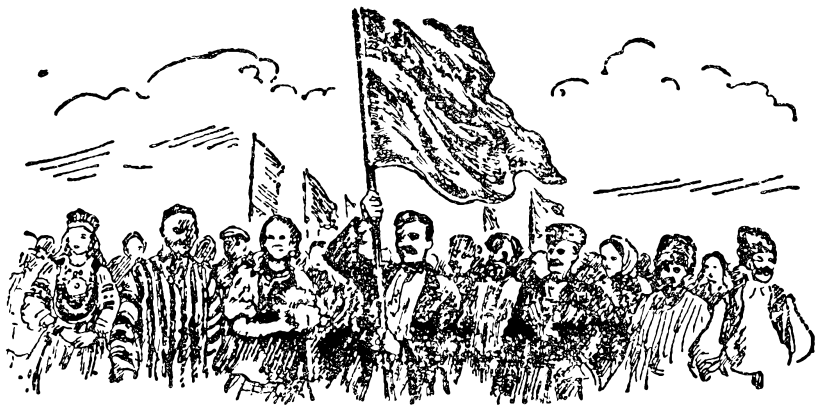
A gépkocsiforgalom a Szovjetunióban elsősorban mint ú. n. csatlakozó forgalom fontos, amennyiben gépkocsin szállítják az árukat a legközelebbi vasúti vagy hajóállomásra, illetve a vasúti vagy hajóállomástól az annak közelébe eső rendeltetési helyekre. Ilyenformán a gépkocsik teherforgalma elsősorban a rövid távolságokra szorítkozik, beleértve a városokon belüli teherforgalmat. Természetesen az olyan vidéken, ahol kevés a vasút, a teherkocsinak vállalnia kell a távolsági forgalmat is.

Országunk keleti vidékein hatalmas, többezer kilométeres távolságokra is közlekednek gépkocsijáratok.

Gyors fejlődésnek örvend a Szovjetunió légiforgalma is. Ennek fontossága igen nagy az olyan hatalmas kiterjedésű országban, mint a Szovjetunió. Különösen fontos a légiszállítás a vasút nélküli távoli vidékekkel való kapcsolat fenntartása szempontjából. Nálunk sok ilyen vidék van, különösen Észak-Szibériában.

A Szovjetunió a légi vonalak hatalmas hálózata felett rendelkezik és a légiszállítás tekintetében az első helyek egyikét foglalja el az egész világon.

A légi vonalak hálózata Moszkvából ágazik szét minden irányban és eléri országunk legtávolabbi zugait is.

III. FEJEZET

A TIZENHAT KÖZTÁRSASÁG

Országunk soknemzetiségű ország. A Szovjetunióban körülbelül hatvan nagy nemzet, nemzeti vagy népi csoport él. Ezekén kívül még tucatjával élnek nálunk kisebb népek.

Országunk minden népe egyenlő jogokat élvez. Ezek a népek önszántukból tömörültek a szabad köztársaságok állandó szövetségébe, a hatalmas Szovjetunió egységébe. A Szovjetuniót a népek akarata szerint Lenin és Sztalin szervezte meg 1922 decemberében. A Szovjetuniót akkor négy köztársaság alkotta: az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság (RSzFSzR), az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság (Ukrajnszkája SzSzR), a Fehérorosz Szovjet Szocialista Köztársaság (Belorusszkája SzSzR) és a Transzkaukázusi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság (ZSzFSzR). A következő években a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége (SzSzSzR) szüntelenül nőtt és fejlődött. Jelenleg tizenhat Szovjet Szocialista Köztársaságot foglal magában.

1. Az RSzFSzR

Területe: kb. 17 millió négyzetkilométer.

Lakosságának száma: kb. 109 millió lélek.*

Az egyenlőjogú szovjetköztársaságok köz: első helyen áll

* A lakosság számára vonatkozó adatok háttérképi magyarázat alapján - a szerző

az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság (RSzFSzR). A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után alakult meg.

Az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság a szövetséges köztársaságok között a legnagyobb. Területe nagyobb a Szovjetunió egész területének háromnegyedénél. Nyugaton a Balti-tenger, keleten a Csendes-óceán határolja.

Az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság a lakosság számának tekintetében is első helyet foglalja el a Szovjetköztársaságok között. Határai közt él a Szovjetunió lakosságának több, mint fele. A lakosság zöme orosz.

A nagy orosz nép kimagaslik a Szovjetuniót alkotó valamennyi nép közül. Ő gyűjtötte maga köré országunk összes népeit és élükre állt a szocialista forradalom kivívásáért, a szocializmus felépítéséért vívott harcban. Az orosz nép vezetőképeségben túlszárnyalja a Szovjetunió többi népeit és testvéri segítségben részesíti őket. A Nagy Honvédő Háború napjaiban az orosz nép vitézségével és harcos állhatatosságával, önfeláldozásával és hazafias odaadásával még szorosabban maga köré tömörítette a Szovjetunió többi népét.

Az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaságban más népek is élnek. Ezek közül számosan az Orosz Föderáció (Egyesülésen) belül önkormányzattal bíró köztársaságot, önkormányzattal bíró területet vagy nemzeti körletet alkotnak.

Az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság gazdasági erő tekintetében is első a szövetséges köztársaságok között. A Nagy Honvédő Háború előtt ő szolgáltatta a Szovjetunió ipari és mezőgazdasági termelésének kb. háromnegyed-részt. Különösen nagy szerepet visz az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság a gépek, textiliák, szén, acél, kenyérmag és len termelésében. Ugyancsak az RSzFSzR szolgáltatja az erdőipar, tőzegtermelés, halászat és vegyipar termékeinek a zömét.

Az RSzFSzR nyugati vidékei súlyosan szenvedtek a német fasiszta megszállás alatt. Ezekre zúdult a hitlerista betörés pusztító árja. Az ellenség számos híres várost felégetett. Falvak ezreit tette a föld színével egyenlővé. A megszállók számos gyá-

rat megsemmisítettek, rengeteg értéket elraboltak. A hitleristák által okozott közvetlen kárnak megfelelő, 679 milliárd rubelt kitevő óriási összegből az RSzFSzR-re 249 milliárd, tehát több mint egyharmada esik.

A háborúutáni sztálini ötéves terv hatalmas újjáépítési munkálatokat irányoz elő a német-fasiszta rablóbandák által tönkretett területeken. Teljes erővel folyik az ipar újjáépítése. Újjászületik a mezőgazdaság is. Százezerszámra épülnek a házak a kolhózosok tagjai számára. A legkiválóbb építészek tervei alapján épülnek újjá a lerombolt városok. A szovjetnép hősies erőfeszítéseket tesz, hogy a fasiszta rablók által ütött sebek mihamarabb begyógyuljanak.

A háborúutáni ötéves terv célkitűzései szerint az RSzFSzR népgazdasága nemcsak eléri a háborúelőtti szintet, hanem jelentősen meg is fogja haladni. Az új ötéves terv utolsó évében az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság ipari termelésének 56 százalékkal kell meghaladnia az 1940-es szintet, a mezőgazdasági termelésnek 27 százalékkal.

Az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság fővárosa Moszkva, mely egyúttal a Szovjetunió fővárosa is.

Moszkva közepén, a folyó fölötti dombon áll a Kreml. Csipkézett várfal veszi körül, magas bástyatornyokkal, amelyeket rubintvörös ötágú csillagok koronáznak. A Kreml fala mellett terül el a Vörös-tér, ezen emelkedik a nagy Lenin síremléke.

Moszkva a mi hazánk szíve.

Puskin után mindegyikünk elmondhatja:

„Moszkva... e szónak hallatára

Megindul az orosz szíve!”

Mindegyikünk megismételheti Lermontov szavait:

„Moszkva, Moszkva!... — Szeretlek, mint fiad.

Szeretlek, mint orosz — lángolva s csendesen!”

Moszkva ősrégi város. 1947-ben ünnepelte alapításának nyolcszázadik évfordulóját.

Moszkvában gyűlnék össze az ország minden sarkából, valamennyi szövetséges köztársaságból hazánk legkitűnőbb

fiai, hogy résztvegyenek a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének ülésein. Moszkvában hozzák országunk törvényeit. Moszkvában dolgozik a Szovjetunió kormánya. Itt zajlanak le a Szovjetunió Kommunista Pártjának ülésszakai. Itt él és itt dolgozik vezérünk: a nagy Sztálin.

Moszkva az új korszak, a szovjetkorszak zászlótartója. Moszkvából sugároznak világgá a marxizmus-leninizmus nagy eszméi. A Lenin-múzeum országunk minden sarkából Moszkvába csalogatja a látogatókat.

Moszkva a Szovjetunió legnagyobb városa. Az 1939-i népszámlálás szerint több, mint 4 millió lélek lakja. A forradalomelőtti Moszkva szűk, rosszul épített város volt. A sztálini ötéves tervek idején a felismerhetetlenségig megváltozott. Számos utcáját kiszélesítették és aszfalttal borították. Az apró, egyemeletes házak helyébe szép, magas épületeket emeltek. Egyedül a Moszkvában felépült iskolaépületek száma meghaladja a négy-százat. Megépült a földalatti vasút. Állomásai: mindmegannyi földalatti palota. A Moszkva-folyót az új, széles hidak sora íveli át. Annóta megépült a Moszkváról elnevezett hajózási csatorna, a Kreml talainak lábát a nagy orosz folyónak, a Volgának vize mossa.

Moszkva egyúttal a Szovjetunió leghatalmasabb ipari központja is. Itt futnak össze az ország minden sarkából kiinduló vasutvonaok. Ide szállítják a vonatok mindenünnen a nyersanyagot a moszkvai gyárak és üzemek részére. Innen indulnak el mindenfelé Moszkva gyártmányai: gépkocsik, szerszámgepek, elektromos felszerelések, finommechanikai készítmények, szövetek és sajtótermékek. Moszkva 1940-ben majdnem kétszerannyi ipari árut termelt, mint az egész forradalomelőtti Oroszország.

Moszkva országunk legnagyobb kultúrközpontja. Itt dolgozik a Szovjetunió Tudományos Akadémiája, hazánk legnagyobb tudományos intézete. Moszkvában világhírű színházak, múzeumok és könyvtárak vannak. Az ország minden sarkából idesereglenek az emberek, hogy tanuljanak. Moszkva árasztja el a Szovjetunió minden sarkát orvosokkal, mérnökök-

kel, mezőgazdasági szakemberekké, pedagógusokká és tudományos munkásokkal.

A háborúutáni sztálini öt éves terv újult erővel szorgalmazza Moszkva fejlesztését. A terv szerint Moszkva beépített lakóterületét 3 millió négyzetméterrel növelik. A földalatti vasút hálózatához új körvasút fog csatlakozni. Új központi városfűtő telepeket építenek. Már is bőséges áramban ömlik Moszkvába a Szaratov-vidékről odavezetett csővezetéken át az éghető gáz, ez a hamunélküli, nem kormozó, elsőrendű tüzelőanyag. A moszkvai ipar mindig több és több árut fog termelni, különösen pedig egyre több gépet. Az egész országban elterjednek a moszkvai új, tökéletes személygépkocsik, a „Moszkvics” gyár kisfogyasztású autói.

Moszkva körül terül el a Régi Iparvidék, az orosz ipar legrégebbi települési területe. Moszkva, Jaroszlavl, Ivanovo, Tula iparvidéke, stb. A sztálini öt éves tervek indulásakor Moszkvával együtt ez a régi ipari terület volt országunk szocialista újjáépítésének legerősebb támasza. Ez látta el a Szovjetunió egyéb vidékeit gyári felszereléssel és iparilag képzett káderekkel. Ez a terület sűrűn lakott.

A szovjet hatalom idejében a központi iparvidék képe erősen megváltozott. Régebben főképpen csak textiliákat gyártottak és csupán Tula foglalkozott fémek feldolgozásával. Jelenleg is erős ütemben folvik a szövetgyártás, különösen Ivanovóban Jaroszlavlban, Orehovo-Zujevóban. Am a sztálini öt éves tervek idejében Jaroszlavlban, Podolszkban, Szerbakovban és sok más városban nagyszámban épültek fel a gépgyárak és vegyipari gyárak vasbeton épületei is. Gépkocsik, elektromos motordyók, motorok, nyomdagépek, szerszámgépek, műszerek, vegyi készítmények, bonyolult védelmi berendezések — ma mindezekkel a termékekkel büszkélkedhet országunk központi iparterülete.

A központi iparvidék fejlődése sok tüzelőt kíván. Régebben mindent mesziről szállítottak ide — a kőszén a Donyec-medencéből, az ásványolajat Bakuból. Ma is sok tüzelő jön távoli vidékekről, de a tüzelő jelentős részét már a helyszínen termelik — a Moszkva-környéki barnaszénbányákban és a tőzeföldeken. A Volgán vízierőműveket létesítettek. Erdőn-mezőn

keresztül húzódnak az elektromosművekből a városokba a fém-ből készült tartóoszlopok sorai; ezek tartják az áramot vezető vörösrézvezetkeket. A háborúutáni ötéves terv további villamos erőművek létesítéséről gondoskodik, amelyek Moszkva-környéki barnaszenet fognak hasznosítani.

A Régi Iparvidék kolhózái és szovhózái a nagyszámú városi lakosságot főzelékkel, burgonyával és tejjel látják el.

A Régi Iparvidéktől délre terül el az ú. n. Feketeföldi Ipari Központ — a kurszki, oreli*, voronyezsi és tambovi ipari kerület. A Régi Iparvidéktől eltérően itt kevés az erdő. Feketeföldes talajával, itt-ott dombosodva, csaknem erdő nélkül terül el a síkság. Itt elegendő a meleg és a nedvesség, a vidék tehát kiválóan alkalmas a mezőgazdaság céljaira.

A forradalom előtt a Feketeföldi Központ vidékén a hábériség idejéből itt maradt földesurak garázdálkodtak, akiknek nagykiterjedésű birtokaik voltak. Ezeket — nyomasztó feltételekkel — a kisparasztoknak adták haszonbérbe. Apró telkeiken még a legprimitívebb megélhetés is alig volt lehetséges. A kisparasztok maradi módszerekkel gazdálkodtak és a föld hozadéka szegényes maradt. A paraszti lakosság nem találta meg a megélhetését és nagyrésze az ország más vidékeire szegődött el bér munkásnak. Ipar ezen a vidéken alig volt.

A szovjet hatalom éveiben itt minden megváltozott. Jómódú kolhózek alakultak, szervezett gazdálkodással. Megjelentek a traktorok és az arató-cséplőgépek, megkezdődött a talaj javítása, bevezették a helyes forgógazdaságot, a termelékenység rohamosan megnagyobbodott. Kurszokban, Oreiben, Voronyezsben, Tambovban és más városokban nagy élelmiszeripar és gépgyártás fejlődött ki.

A Feketeföldi Központ elmaradt vidékből viruló gazdasági vidékké vált. Sok kenyérmagot, burgonyát, cukrot és gepet termel az ország részére.

A Déli Feketeföldi Központ, amely hatalmas kiterjedésű sztyeppesterű alföldön terül el és nyugat felé az Azovi-tenge-

* Orel városát az oroszok „Arjel”-nek ejtik — A ford

rig, kelet felé a Káspi-tengerig terjed, az RSzFSzR legszélsőbb körzete és déli határterülete.

Ez hazánk legszerencsésebb vidéke. A Don és a Kubán mentén beláthatatlan szántóföldek húzódnak. A talaj termékeny és melegben szűk hiány. A földeken tengernyi búza terem, rengeteg kukorica és napraforgó. A gazdag kolhóztelepeket kertek és gyümölcsösök veszik körül, itt-ott szőlők is.

Keletebbre, a Káspi-tengerhez közelebb, az éghajlat szárazzá válik. A földműveléshez hiányzik a kellő nedvesség és mesterséges öntözéshez kell folyamodni. Viszont itt végnélküli legelők terjeszkednek és azokon hatalmas gulyák legelnek.

A háborúutáni ötéves terv második évében megépült a nyevinnomjuzski csatorna. Ez vezeti el a Kubán folyó vizét Sztavropol vidékére, ahol ilyen módon jelentős területek jutottak öntözéshez és vízzel való ellátáshoz.

Az Oroszországi Föderatív Szocialista Köztársaság déli részén az ipar is fejlődött. Ukrajna területéről errefelé húzódik a Donyec-medence keleti része, ahol sok szén termelnek. A Kaukázus hegylánca mentén ásványolajmezők húzódnak. Rosztovban, Krasznodarban és más városokban jelentős ipar fejlődött ki, amely gépeket gyárt és feldolgozza a földművelés és állattenyésztés termékeit. A háború előtt a rosztovi gépgyár több mezőgazdasági gépet gyártott, mint a forradalomelőtti időben az ország gépipara együttvéve.

Most ezt az ipart újra felépítik. Feltámadtak a rosztovi és krasznodari gyárak, nő az ásványolajtermelés. A novorosszijszki gyárak ismét készítik a híres, elsőrendű minőségű cementet.

Délen a síkságot a Kaukázus magas hegyei váltják fel, ezek közül kimagaslik az Elbrusz hófödte csúcsa. A Kaukázus láncának északi lankáin terülnek el az RSzFSzR kötelékébe tartozó autonóm (önkormányzattal bíró) köztársaságok: az Észak-Osszét, a Kabardai és a Dagesztáni Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaság. Ezeknek a köztársaságoknak hegyes vidékein a kövér réteken gulyák legelnek, míg a hegyek lábánál a gyümölcsösökben alma, körte, cseresznye érik, a földeken pedig búza és kukorica terem. A városokban fejlődik az ipar, különösen az élelmiszeripar, és folyik a hasznos ásványok kitermelése.

A Fekete-tenger északi partján terül el a Krim-félsziget. A félsziget északi, sztyeppés, szárazabb részében kenyérmagot termesztenek, a déli részen, a hegység völgyeiben gyümölcsfákat nevelnek. A félsziget keleti sarkában a keresi lelőhelyen vasércet bányásznak. A legdélibb részen — a tengerparton — a krimi hegyek meredek fala alatt, ahol a partvidéket a hegyek az északi szélről tökéletesen megvédik, déli- és szőlőültetvényeket találunk.

A Krim déli partján, a magas és szép hegyek lejtőin parkok zöldelnek, fehér kőből épült kastélyok és szanatóriumok csillognak a napfényben. Itt forró és száraz a nyár, a téli fagy ritkaságszámba megy. Éghajlata következtében a Krim-félszigetnek ez a része kiválóan alkalmas a szubtropikus növények termesztésére. Évről-évre növelik a félszigeten a citrusfélék (citrom és narancs) termesztésére szánt területet. A Krim-félsziget déli partja az egész Szovjetunió közös üdülőtelepe: ide áramlanak az ország minden sarkából a pihenésre vagy gyógyulásra vágyó dolgozók.

A német-fasiszta betörők az üdülőhelyeket kifosztották és elpusztították. A szovjet nép azonban már meggyógyította szeretett Krimünk ellenség ütötte sebeit és Puskin szavait ismételve újra nevezhetjük „csodálatos földnek, ahol minden kedves az ember szívének“.

Az RSzFSzR északi területein sovány a talaj és hűvös, nedves a nyár. Ezek a körülmények kedveznek a lentermesztésnek. Itt több lent termelnek, mint egész Nyugat-Európában. Az erdők közt terülnek el a kékes-zöld lenföldek. A sztálini ötéves tervek idejében a nyugati részeken kifejlődött a lenfeldolgozó ipar. A talaj táperezének növelése végett ezen a területen lóherét vetnek. A forgógazdálkodásban ez a növény a len legjobb előkészítője, azonkívül elsőrendű takarmánynövény.

A nyugati részek lenkultúrája súlyos károkat szenvedett a hitlerista megszállás idejében. A háborúutáni sztálini ötéves terv megoldja ennek a mezőgazdasági ágazat helyreállítását és további fejlesztését.

Ott ahol a Néva folyó a Finn-tóba torkollik, áll Lenin-

grád, a földgolyó legészakibb fekvésű nagyvárosa, „az Észak díszé és csodája“ (Puskin).

Jelentőségére nézve Leningrád — Moszkva után — hazánk második városa. 200 évig ez a város volt Oroszország fővárosa. Számunkra különösen kedves ez a város, mert ez volt a Nagy Októberi Szocialista Forradalom bölcsője.

Leningrád a világ egyik legszebb városa. A bővíző Néva kiépített gránitpartok közt hömpölyög. A száz szigetet, amelyen a város elterül, hatalmas hidak kötik össze egymással. A nyílgyenes, széles útvonalakat építészeti remekék szegélyezik.

Itt van országunk legnagyobb kikötője. Számos gyárban készülnek a gépek és a tengeri hajók. Sok a könnyűipari üzem is, amely szövetet, lábbelit, kötszövött anyagokat állít elő. Leningrád közelében vaskohómű létesítését tervezik. Ez fogja ellátni a leningrádi gépipart vassal és acéllal. A hozzávaló nyersanyagot a Kola-félsziget vasércze és a Pecsora-menti medence kőszene adja.

A leningrádi ipar bővelkedik a képzett mérnökök és ipari szakmunkások kádereiben. A sztálini ötéves tervek korszakában Leningrád fontos szerepet játszott a Szovjetunió gazdasági függetlenségéért folytatott küzdelemben. A leningrádi bolsevikok közül kerültek ki a nagy Sztálin legjobb bajtársai: Szergej Mironovics Kirov és Andrej Alexandrovics Zsdánov. A leningrádi gyarak elsők voltak a fejlett műszaki módszerek tökéletesítésében, bonyolult gépek és mintaszerű gyártmányok előállításában. Itt épült az első traktorunk, az első turbógenerátorunk, az első hatalmas hengerművi prés — a „bloomig“-gép.

A háborúutáni ötéves terv Lenin városát újjá fogja építeni és új, még fejlettebb műszaki alapokra fogja helyezni.

A német fasiszta betörők a kiéheztetés eszközével akarták térdre kényszeríteni ezt a nagy várost, de az nem engedett sem a blokád súlyos nyomásának, sem a szüntelen lövetésnek. Hősiességel bátorsággal védekezett és végül falai alatt megsemmisítette az ellenséget.

Az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság európai részének majdnem egész északi területét sűrű fenyvesek borítják. A fakitermelő helyeken kivágják a fákat, megtisz-

títják ágaiktól és traktorok vagy gépkocsik segítségével elszállítják a szálfákat a folyópartra vagy a vasútállomásra. A folyón vagy a vasúton a szálfák eljutnak az építkezésekhez, a faárugyárakba vagy a papíngyárakba.

Az északi faanyag részben exportra is kerül, részben pedig dél felé szállítják, országunk belső részeibe. Ebből a fából épülnek a sztyeppék vidékének házai, ezzel támasztják meg a Donyec-medence szénaknáit.

A háborúutáni öt éves terv az északi erdőkitermelést majdnem háromszorosára fogja növelni. A Komi* Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaság területén szén, ásványolajat és földgázt nyernek. Ezeknek az iparágaknak a termelését a háborúutáni sztálini öt éves terv éveiben erősen növelik és Leningrád mind nagyobb mennyiségben jut majd északi szénhez.

Az Észak folyómenti kövér legelőin cholmogórji és vologdai jól tejlő tehénfajtákat tenyésztene és kitűnő minőségéről híres vajat készítenek.

A Magas Északon, a sarkkörön túl terül el a murmánszki terület. Itt nyáron néhány hétig nem nyugszik le a nap, télen pedig hetekig tart a sarki éjszaka, amelyet csak a sarki fény ragyogása világít be.

Ez a távoli vidék még közvetlenül a forradalom előtt pusztá, csaknem lakatlan volt. Igazi életet ide csak a szovjet hatalom hozott. Megtelepedett az ipar. A hibini hegyek mélyén szpatitot találtak, a foszfát-műtrágya nyersanyagát. Felépült Kirovszk új városa. A folyókon vízierőműveket létesítettek. A meleg Golf-áramlat miatt soha be nem fagyó Barentsz-tenger partján kiépült Murmanszk kikötővárosa. Murmanszk a téli hónapokban magához vonzza Leningrád tengeri forgalmának egy részét. A leningrádi kikötő, bár sokkal délabb fekvésű, minden télen befagy.

A Barentsz-tenger halban, különösen tőkehalban igen gazdag. Speciális halászgőzösök óriási töleséralakú hálókka fésülik át a tengert.

* A magyarokkal rokon nép. Magyarországon inkább a *zürjén* néven ismeretes. — *A ford.*

Moszkvától délkeletre terül el a Volga-melléke. Északi oldala erdős, déli oldala sztyeppés. A Volga jobbpartja dombos, balpartja lapos. Az RSzFSzR orosz területein kívül a Volga-melléken több önkormányzattal rendelkező nemzetiségi köztársaság terül el: a Mári,* a Csuvas, Tatár és Mordvin Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaságok. Ezek az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság kötelékébe tartoznak.

A nagy orosz folyam, a Volga — Európa legnagyobb folyama — jelentéktelen patakocskákból ered a Valdáj-magaslat mocsárvidékén. Rzszevnél már széles patak, azután fokozatosan megnő és Asztrahánnál torkollik a Káspi-tergerbe.

Széles és hatalmas folyam a mi hőszerezett Volgánk. Nevéhez fűződnek történelmünk legfontosabb eseményei. Itt zajlottak Rázi és Pugacsev nagy népi felkelései. A Volga partján, Szimbirszkben (ma: Uljanov) született Lenin — a mi nagy tanítónk és vezérünk. A Volga partján zajlott le a polgárháború alatt Sztálin elvtárs vezetésével Cáricün város hősi védelme. És ugyancsak itt, Sztálingrád alatt, mért a mi hősie szovjethadseregünk a nagy hadvezér, Sztálin elvtárs vezetése alatt döntő csapást a hitlerista hadseregre és ezzel fordulópontra juttatta a német fasizmus ellen viselt háborút.

A Volga a mi legfontosabb víziutunk. Összeköti Északot Délel. Az Oka mellékfolyón és a Moszkva-esatornán át elér a főváros környékéig és a Káma mellékfolyón át az Ural szívéig. Felfelé tutajok úsznak rajta és felfelé vontató gőzösök húzzák a vízbe mélyen belemerülő, ásványolajjal telt uszályokat.

A forradalomig a Volga-melléken alig volt nagyobb ipar. legfeljebb malmok és szeszegetők. A szovjethatalom idején sok jelentős vállalat keletkezett. Így pl. Gorkijban nagy gépkocsi-gyár létesült, Sztálingrádban traktorgyár, Szaratovban csapágy-gyár. Megkezdődött a szovjet hatalom alatt felfedett ásványolaj- és földgázlelőhelyek feltárása. Ipar létesült a Volga-mellék nemzetiségi köztársaságaiban is, pl. a Tatár Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaságban, ahol ma gépgyártás és mezőgazda-

* Mári — ugyancsak a magyarral rokon nép. Magyar megjelölése: eszermisz. — *A ford.*

sági termékek feldolgozása folyik. A Mári és a Csuvas Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaságban hatalmas faipar fejlődött ki. A Káspi-tenger északi partján gazdag halászat keletkezett.

Az első háborúutáni ötéves terv újabb ugrást jelent a Volga-mellék fejlődése számára. Számos új gyár épül itt, elsősorban gépgyár. Uljanovban, a nagy Lenin szülővárosában új automobilgyár épül. Feltámad a híres Sztálingrád ipara. A sztálingrádi traktorgyár, amelyet a németek teljesen szétromboltak, máris dolgozik. A Volgán, Gorkij város közelében hatalmas vízierőmű létesül. A volgamelléki ásványolajipar termelését a háborúelőtti szinthez képest 11-szeresére növeli.

Rége a Volga-melléken elmaradott földművelést folytattak, amely tehetetlenül állt az aszályal szemben. Az aszály a kenyérmag pusztulását, éhínséget és emberhalált jelentett. Jelenleg a volgamelléki kol'hózek a kormány segítségével ádáz küzdelmet folytatnak az aszály ellen. A nedvesség konzerválása végett tavasszal a földeken megakadályozzák a hólé elfolyását, mélyszántást végeznek, aszályálló kultúrákat vezetnek be, a földek közötti mesgyéken fasorokat ültetnek a száraz szelek megtörésére, a kis folyókat gátakkal elzárják és vizüket a földekre vezetik. Az aszály veszélyével komolyan kell számolni. Am az ellene való küzdelemben máris jelentős eredmények mutatkoznak. Döntő csapást mér majd az aszályra a földeket védő erdőültetés nagyszabású terveinek végrehajtása, a takarmánynövények bevezetése a forgógazdaságba, a tavak és vízmedencék létesítése a Szovjetunió európai részének sztyeppés és erdős sztyeppés területein.

A Volga mentén terül el az Uralvidék — a molotovi, szverdlovszki, eseljabinszki, csáklovi területek —, továbbá két, ugyan-
csak a Szovjetunióhoz tartozó autonóm köztársaság: a Baskir és az Udmurt Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaság.

Az Ural-hegység alacsony, lankás láncá hosszú sáv alakjában húzódik az Északi Jeges-tengertől Kazáhsztánig, és a Szovjetunió európai részét elválasztja Szibériától. A víz és a napsütés, a fagy és a szelek sok millió év óta pusztítják és koptatják az Ural hegyeit és így a napvilágra hozták annak eredetileg mélyen fekvő rétegeit. Sehol másutt a világon nincsenek

ilyen gazdag és változatos ásványlelőhelyek. Számuk jelenleg 800-ra rúg. Az egész hegyláncon végigvonulnak a kiváló minőségű vasércек lelőhelyei. Számos helyen található rézérc és az alumínium nyersanyaga: a bauxit. Sok helyen van kálisó, pirit (vaskéneg), azbeszt, jelentős mennyiségű ásványolaj és drágakő: smaragd, jáspis, malachit, hegyikristály, ametiszt, topáz. Az Ural „a kincsek olyan halmazát tartalmazza, amelyent semilyen más országban találni nem lehet” (Sztálin).

Ezzel szemben az Ural kohászati célokra alkalmas szénben szegény. A forradalomig itt a vas kiolvasztására kizárólag fa-szenet használtak.

Az orosz nép az Uralban olyan kohászatot teremtett, amely a XVIII. században páratlan volt Európában. Az Ural bányászai és kohászai szerelték fel I. Péter, Szuworov és Kutuzov seregeit. Az orosz tűzérség számára urali fémekből öntötték az ágyúkat. Ám a forradalomelőtti időkben az Ural műszaki fejlődése lassan haladt. Számos gyára a XX. század elején még majdnem ugyanabban az állapotban volt, mint kétszáz évvel ezelőtt.

Ez a helyzet a szovjet hatalom idejében gyökeresen megváltozott. Jelenleg a kuznyecki és a karagandai medencéből sok szenet szállítanak az Uralba. A helybeli széntermelés is kiépült. A kuznyecki és karagandai koksz bázisán új, korszerű, gazdaságos vaskohászat fejlődött ki. Megnövekedett az Ural réztermelése. Megkezdődött a nikkel, az alumínium, a cink, a mangán kitermelése. Az új, nagyteljesítményű vaskohászaton alapul a hatalmas új urali gépipar.

Igy például Szverdlovszkban felépült a hatalmas „Uralmas” nevű gyár, amely bonyolult gépeket gyárt a nehézipar részére.

Jelentős iparok keletkeztek az autonom köztársaságokban is: a Baskir Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaságban ásványolaj- és gépipar, az Udmurt Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaságban gépipar és faipar.

A Nagy Honvédő Háború éveiben az Ural ipari fejlődése még gyorsabb iramot vett. Százával telepítették oda az arcvonalba eső üzemeket és így az Ural egész háborús gazdaságunk hatalmas pillérévé, a szovjet védelem valóságos gerincévé.

oszlopává vált. A háború négy esztendeje alatt az Ural termelése az addiginak 3.6-szeresére növekedett.

Az urali ipari vállalatok építése a háborúutáni sztálini öt-éves terv éveiben hatalmas lendületet vesz.

Vaskohászati üzemet kap Nyizsnyij-Tagil és Cseljabinszk. Az ötéves terv lejártával az urali magasolvasztók két és félszer annyi nyersvasat fognak szolgáltatni, mint a háború előtt. Baskiriában új rézkohászati kombinát épül. Az északi Uralban megnagyobbodik az alumíniumgyártás.

Fejlődik az Ural energiatermelése is. A fejlődő ipar kellő energiaellátása új erőművek felállítását követeli meg. Ezekhez tartozik a Káma folyón Molotov városában épülő hatalmas vízierőmű — az „urali Dnyeprogessz“.

Mind nagyobb mértékben gyártja az Ural a különféle, legbonyolultabb gépeket is. A déli Uralban egy nehézipari gépeket gyártó üzem indult meg.

Továbbfejlesztik a közlekedést is. Nemsokára villamos vasúton lehet beutazni az egész Uralt — az északi Karpinszktól Szverdlovszkon és Cseljabinszkon át egészen Ufáig.

Az Ural a szovjet hatalom alatt a világ egyik legnagyobb ipari központjává vált.

Az Uralon túl széles terület el Nyugatszibéria. Itt van a földteke legnagyobb kiterjedésű alföldje — a Nyugatszibériai Alföld. Nyugat-keleti irányban a szibériai vasút szeli át, míg dél-északi irányban az Ob, ez a hatalmas folyam és mellékfolyója, az Irtüs halad rajta keresztül.

Sűrűbben lakott Nyugatszibéria déli része: az erdős sztyeppe és a sztyeppe övezete, ahol vasutak is járnak. Itt búzát termesztnek, szarvasmarhát tenyésztnek és itt készül a kitűnő szibériai vaj.

A szovjet hatalom idején kezdett fejlődni Nyugatszibériában az ipar. A nyugatszibériai ipar csomópontja a Kuznyeck-medence. Sztálinszkban a helyszínen bányászott ércből és részben a magnytogorszki ércből vasat és acélt olvasztanak. A háborúutáni ötéves terv irányt vesz a helyi termelés növelésére. A Nagy Honvédő Háború alatt a Kuznyeck-medencében alumíniumgyár és vasöntvénygyár épült. Így az azelőtt annyira elmaradt Szi-

bériában hatalmas szénipari, kohászati és vegyipari iparvidék alakult ki.

A kuznyeckei vasból a szibériai városok új gyáraiban gépeket készítenek. Nyugatszibéria legnagyobb gépipari központja: Novoszibirszk. Ipara különösen a Nagy Honvédő Háború idejében fejlődött ki.

Jelenleg itt nagy automobilgyárat építenek.

Nyugatszibériában másutt is keletkeztek ipari centrumok. Barnaulban, az altáji terület központjában a sztálini ötéves tervek idejében nagy ipartelepét építettek, amely a középázsiai gyapotot dolgozza fel szövetté. Ugyanitt a gépgyártás is kiépül. Rubcsovszkban a háború alatt szerelték fel a Kalininről elnevezett nagy traktorgyárat.

A háborúutáni ötéves terv keretében Nyugatszibériában óriási vasútépítkezés folyik. Nyugatszibériát délen máris új, hatalmas fővonal szeli át, amely a déluráli Magnyitogorszko köti össze a Kuznyeck-medencei Sztálintszkkal.

Tovább, kelet felé terül el Keletszibéria. Ez a terület óriási méretű. Felülete nagyobb egész Nyugateurópánál. Az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság színorosz területein kívül magában foglal két, az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság kötelékébe tartozó autonóm nemzetiségi köztársaságot: a Burját-Mongol Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaságot, amely nevezetes értékes fémek, gép- ipara és állattenyésztése miatt és a Jakut Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaságot, amely aranytermeléséről és prém- iparáról híres. Keletszibéria déli részén, a Jenyiszej folyó felső folyásánál terül el a Tuvai Autonóm Terület. Erdős hegy- vidék ez. Itt élnek a tuvai állattenyésztők nomád életüket, mar- háikkal legelőről legelőre vándorolva.

Keletszibéria sok tekintetben különbözik Nyugatszibériától. Alföldje nincsen. Magasfekvésű tájain sok hegység emelkedik. Területének legnagyobb részét lombdöböl álló tajga fedi. Éghajlata sokkal zordabb: a nyár meleg, de a tél rendkívül hideg. Keletszibéria sokkal gyérebben lakott Nyugatszibériánál és a földművelésre kevésbé alkalmas. Viszont ipari fejlődési lehetőségei igen jelentékenyek.

Kelet-szibériát hatalmas folyamok szelik át, amelyek óriási vízienergiakészlettel rendelkeznek: a Jenyiszej, mellékfolyójával, az Angarával és a Lyéna. A cserembovoi, a kanszki és a tunguz medence óriási szénkészletet rejt méhében. Az erdőrengetegek hatalmas területet foglalnak el. A különféle értékes érc- és ásványkészletei várnak kitermelésre.

A cári uralom alatt Kelet-szibéria a kényszermunka és a száműzetés földje volt. A szovjet hatalom alatt a gazdálkodás és a kultúra ezeken a távoli vidékeken is gyors fejlődésnek indult.

Kelet-szibéria sok aranyat és ritkafémet termel. Az aranytermeléshez szükséges gépeket ma már magában Kelet-szibériában állítják elő: Krasznojarszkban és Irkuckban. Kelet-szibériában megkezdték az olyan bonyolult gépek gyártását is, mint a mozdony és az arató-cséplőgép. Faipar és fát feldolgozó vegyipar létesült. A Jenyiszej alsó folyásánál nagy fűrészipari központ fejlődött ki — Igarka új városa. Fejlődik a prémipar is.

Nagy lépést tesz majd előre Nyugatszibéria a háborúutáni szíálíni ötéves terv ideje alatt. Az ottani gazdaság minden ága gyorsan tovább fog fejlődni. Új iparágak is keletkeznek, így a mesterséges folyékony tüzelőanyagok előállítás. A kevésse feltárt vidékeken új vasútvonalak épülnek.

Kelet-szibéria gazdasága gyorsan fejlődik, mindazonáltal ennek a gazdag vidéknek feltárása még csak kezdeti stádiumban van.

A Csendes-óceán partjain terül el a Távol-Kelet. Aki csak egyszer is járt ott, soha nem fogja elfelejteni az erdőborította tűzhányókat, Kamesatka havas vulkánjait, az óceán hatalmas erejét, az évszázados usszuri tajga erdőzúgását, a távolkeleti természet roppant térségeit és hatalmas megnyilatkozásait. Gazdag ott a természet öle, gazdagok az erdők és a vizek.

A szovjet rendszer óta a Távol-Kelet területén hatalmas építkezés folyik. A tengerparton tízesével épültek a halfeldolgozó üzemek. A tajgán mechanizált üzemű aranybányákat rendeztek be. Nagy erdőkitermelő üzemek keletkeztek. Szahalin szigetén ásványolajlelőhelyeket találtak. Hhabarovszkban, Vladivosztokban, az amurmelléki Komszomolszkban kifejlődött a gépgyártás. Az amurmenti sík vidéken és a Hanka-tó környékén új

területeket vettek a búza, a szójabab, a rizs és a cukorrépa művelése alá.

Az ötéves terv éveiben a Távol-Kelet „Sztálin új épületévé“ vált. Ragyogó megnyilatkozása annak az odaadó munkának, amelyet a Szovjet népe a Távol-Keletnek szentelt: az amurmenti Komszomolszk, az „ifjúság városa“. Alapítását Sztálin elvtárs kezdeményezésének köszönheti.

Itt az Amur partján még 1932-ben is csak apró halászfalu volt. Ebben az esztendőben hozta ide a gőzhajó az első komszomolcokat — a város felépítőit. Megkezdődött a hősi küzdelem a tajgával. Ebből a bolsevikok kerültek ki győztesen: a város megépült. Most már állnak a gyárak épületei, népesek a széles utcák, működnek a kultúrintézetek. A várost Habarovszkkal sínpálya köti össze. Itt épült fel a nagy „Amursztál“-gyár (Amuri acélmű). Ma az amurmenti Komszomolszk egyike a Távol-Kelet legnagyobb városainak.

Itt minden erőtlől sugárzik: a vidék szépsége, az építő munka hatalmas löktetése, a folyam széles hömpölygése, a távolban kéklő hegyek, a legyőzött tajga csöndje, a gyárak oromzatai, a nagy erőfeszítés és az élet boldogsága.

A háborúutáni sztálini ötéves terv éveiben a Távol-Kelet népgazdaságát annak minden részében továbbfejlesztik.

A Távol-Kelet a mi hazánk bevehetetlen védősánca a Csendes-óceán partján. Keleti határaink biztonsága növekedett a Szahalin-sziget déli részének és a Kurili-szigeteknek a Szovjet-unióhoz való visszatérésével. Ezek eredeti'eg is országunkhoz tartoztak, de közben hosszú ideig japán kézben voltak.

2. *Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság*

Területe kb. 577 ezer négyzetkilométer.

Lakosságának száma több, mint 40 millió lélek.

Szovjetukrajna a Szovjetunió délnyugati részén terül el. Alföldjei délen a Fekete-tengerig húzódnak, nyugaton földje a Kárpátokon túlig terjed.

Lakosságának zömét az ukránok alkotják. Az ukrán nép

egyike a legnagyobb lélekszámú szláv népeknek. Az ukrán nép magas kultúrájú és híres történelmi nép. Az ukránokon kívül oroszok, fehéroroszek, zsidók és más népek élnek a köztársaságban. Ukrajna rendkívül sűrűn lakott ország.

Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság 1917 december 25-én alakult meg és 1922 decemberében csatlakozott a Szovjetunióhoz.

A szovjet hatalom alatt az ukrán nép évszázados várakozásai teljesültek. Az egész nép egy államban egyesült. 1939-ben visszatértek Szovjetukrajna kebelébe azok a nyugati területek, amelyek addig lengyel fennhatóság alatt álltak, 1940-ben pedig Bukovina és Besszarábia egy része, amely addig Romániához tartozott. 1945-ben a Csehszlovákiával történt megállapodás alapján az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársasághoz csatlakozott a Kárpátontúli Ukrajna is.

Jelentősége, lakosság száma és gazdaságának súlya szerint az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság után a második helyet foglalja el a Szovjetunióban. Talaja dús, méhe gazdag ásványi kincsekben. Bár a Szovjetunió területének csak egynegyvened részét és lakosságának csak egyötödét foglalja magában, Ukrajna a Nagy Honvédő Háború előtt a Szovjetunióban termelt összes kőszén felét adta, a nyersvasnak kb. kétharmadát, a gépek egyhatodát, a cukornak kb. háromnegyedét. Ukrajnára esett a búzatermés egyötödrésze.

Északon a köztársaságnak egy kicsiny része, Poljesz, az erdőövezbe esik. Itt a fenyőerdők és tölgyesek tisztásain lent, kendert, burgonyát termesztnek.

Délebben, kb. Kiev táján, az erdő megritkul és itt kezdődik az erdős sztyeppe. Az ukrán erdős sztyeppe feketeföldes övezetünk legértékesebb része. Az éghajlat meleg és nedves. Ez Ukrajna legtermékenyebb része. Nagykiterjedésű búza- és cukorrépaföldek borítják.

A kolhózfalvak fehér házikóit virágzó gyümölcsfák veszik körül. Hatalmas, kúpalakú topolyfák törnek az ég felé. A sövények fölött ragyognak a napraforgó arany tányérvirágai. A zsíros feketeföldtől csillognak az utak.

Erről a boldog vidékről írja A. K. Tolsztoj, a költő:

*„Te üdött föld, a bőségnek hazája,
Hol ezüstnél is tisztább a patak,
Szellőben ing a puszta füve-fája
S cseresznyefák közt tanyák állanak...”*

Még délebbre, a Fekete-tenger közelében az erdő csaknem teljesen megszűnik. Itt bontakozik ki a szabad sztyeppe. A sztyeppe is termékeny, fekete földet takar, de itt már az éghajlat valamivel szárazabb, mint az erdős sztyeppén. Véghetetlen területen húzódnak a búzával, árpával, külön öntözést nem kívánó gyapottal bevetett földek.

Ukrajna hatalmas, fejlett, szocialista mezőgazdasága — földművelése és állattenyésztése — a Szovjetunió számára óriási jelentőségű. Ukrajna a Szovjetunió legfontosabb élelmezési bázisa. Nem kevésbé szerencsések Ukrajna ipari fejlődésének előfeltételei is. Ukrajna ásványi kincsei nemcsak mennyiség és sokféleség tekintetében kiválók, hanem szerencsés együttesben is fordulnak elő. Vonatkozik ez különösen a vaskohászatnak, tehát a nehézipar alapjának előfeltételeire. A Donyec-medencében fekszik a kőszén, amely kiváló minőségű kokszot ad. Viszonylagosan közel, a Donyectől nyugatra, Krivojrog földjében nyugszik a gazdag vasérc. A vaskohászathoz azonban nem elegendő a koksz és a vasérc, szükség van mangánércre is. Ukrajna ezzel is rendelkezik és pedig Krivojrog közvetlen közelében: a Dnyepr-menti Nyikopolban. De még ez sem minden. A vas kiolvasztásához feltétlenül szükség van mészköre is. Van Ukrajnának mészköve is — lelőhelye a Donyec-medencében van. A világ vastermelő területein rendszerint nincs együtt valamennyi kellék — a kőszén, a vasérc, a mangán és a mész — egyiket vagy másikat nagy távolságból kell odaszállítani. Ukrajnában minden együtt van és pedig hatalmas mennyiségben.

A cári időkben az ukrán tárnák, bányák és üzemek legnagyobb része külföldi tőkések tulajdonában volt és majdnem az egész fémanyagot megmunkálatlan állapotban szállították Ukrajna határain túlra.

A szovjet hatalom éveiben az Ukrán Szovjet Szocialista

Köztársaság ipara elsőrangúvá fejlődött. Az ukrán ipar megerősödött, mint a Szovjetunió első, hatalmas vaskohászati bázisa. A szén- és vastermelés gyorsan megnövekedett. Új, bonyolultabb iparok keletkeztek, a gépgyártás és a vegyipar. Hatalmas élelmiszeripar fejlődött ki, elsősorban cukoripar és malomipar.

A német-fasiszta betörők Ukrajna gazdaságát feldúlták. A lakosság egyharmada hajléktalanná vált. Most — az ellenség kiűzése után — a szovjet nép a helyreállító munkával foglalkozik és Ukrajna gazdasága gyorsan talpraáll.

Az ukrán ipar csomópontja és büszkesége a Donyec-medence. A Donyec-medencében a városok és munkástelepek majdnem hézag nélkül csatlakoznak egymáshoz. A Donyec-medence területét keresztül-kasul szelik a vasúti vágányok, amelyek mentén sűrű hálózatban húzódnak a magasfeszültségű áramvezetékek. Mindenfelé szénfejtőgépek dolgoznak és a Donyec-medence jellegzetes salakhegyei emelkednek. Ezek az anyakőzet kúpalakú halmazai, amelyek az egyiptomi piramisokra emlékeztetnek. Toronyházak meredeznek az ég felé. Mindenfelé magaskéményű gyárárúterek emelkednek.

A kokoszóítható szénen kívül, amely kohászati célokat szolgál, a Donyec-medence nagy kalóriatartalmú antracitot is termel és olyan szénfajtákat is, amelyek a vegyiparnak szolgálnak nyersanyagul.

A Donyec-medence kohászati művei a krivojrogi ércből nagy mennyiségű vasat és acélt olvasztanak ki. Az óriási novokramatorszki gyár gépeket állít elő. A vorosi-ovgrádi gyárban hatalmas mozdonyok készülnek. Jelentős a Donyec-medence vegyipara is. A Donyec-medence már ismét egyike országunk legnagyobb iparvidékeinek.

A hitleristák kiűzése óta Ukrajna többi iparvidékén is lázasan folynak a helyreállítási munkálatok. Harkovban, ahol azelőtt is sok nagy gépgyár volt, már traktorokat, turbinákat, kerékpárokat termelnek. Dnyepropetrovszkban, Zaporozseban és Zsdánovban, csakúgy mint a Donyec-medencében, feltámadt a vaskohászat. Krivojrog, amely a háború előtt a Szovjetunióban termelt vasércnek több mint a felét adta, szüntelenül

növeli termelését. Az erdős sztyeppe széles övezetében, Vinnicától Szumig, a cukorrépatermelés vidékén dolgoznak a feltámadt cukorgyárak. Országunk cukorellátása elsősorban ezeknek a gyáraknak a termelésén alapszik. Épül a Dnyeprogesszerőmű is, a szovjetnép büszkesége.

A háborúutáni sztálini ötéves terv befejezése után Ukrajna ipara nemcsak eléri a háborúelőtti szintet, de meg is fogja haladni. Mind a vaskohászat, mind a szénipar, mind a gépgyártás, de Ukrajna iparának egyéb ágai is újra elfoglalják méltó helyüket a Szovjetunió népgazdaságában. Ukrajnában új iparágak is csatlakoznak majd a régiekhez, pl. a gépkocsigyártás. Dnyepropetrovszkban már épül az új, hatalmas automobilgyár. Fejlesztik a széntermelést a Dnyepr jobbpartján és Nyugatukrajnában. Lvov (Lemberg) városa nagy ipari központtá épül ki. A Kárpátokontúli terület gazdaságát minden tekintetben fejlesztik.

A német-fasiszta megszállás után gyorsan magához tér Kiev, Szovjetukrajna fővárosa, hazánk egyik legősibb és leggyönyörűbb városa, „az orosz városok anyja“. Kievben egész utcasorok épülnek. A nyugatukrajnai Dasávától Kievig a háborúutáni ötéves terv folyamán csővezeték épül, amely éghető gázzal látja majd el Ukrajna fővárosát.

Kiev a Dnyepr jobbpartján magas dombokon épült. Az ötéves tervek idején a város kiépült és átterjedt a Dnyepr balpartjára is. A dombok lejtőin, a házak közt kertek terülnek el. A szovjeturalom éveiben Kievben új gyárak és a jelentős épületek egész sora létesült. Kiev hatalmas központja a tudománynak és a kultúrának, amely a szovjet hatalom óta Ukrajnában pompás virágzásnak indult.

3. Fehérorosz vagy Belorussz Szovjet Szocialista Köztársaság

Területe kb. 208 ezer négyzetkilométer.

Lakosságának száma: kb. 10 millió lélek.

Szovjetbelorusszia a Szovjetunió nyugati határán terül el. Itt a lakosság többsége fehérorosz, a nagy szláv népeknek

egyike, amely az orosz és az ukrán néppel közeli rokon. A köztársaságban oroszok, ukránok, zsidók és egyéb népek is élnek.

A Belorussz Szovjet Szocialista Köztársaság 1919 január 1-én alakult meg. 1922 decemberében csatlakozott a Szovjetunióhoz. 1939-ben nyugati területeivel bővült, amelyek addig Lengyelországhoz tartoztak. Jelenleg a szovjet-lengyel határ végérvényesen meg van állapítva. Eredményképpen most az egész belorussz nép egyetlen államban tömörült és ezt a szovjethatalomnak köszöni.

Belorusszia síkságon terül el, amelyet erdő, szántóföld, mocsarak és tavak borítanak.

A Szovjetunió központi területeihez hasonlítva Belorussziában a nyár hűvösebb, a tél melegebb. Ha Moszkvában enyhe fagy van, Minszkben olvadni szokott. Az éghajlat enyheségéből következik, hogy az olvadás a tél közepén is áradásra készítheti a folyókat. A talaj gyengébb minőségű, részben vizenyős. Az erdőkben a jegenye- és lucfenyőkhöz sok lombfa társul — juhar-, hárs-, tölgy-, délen gyertyánfa is. A fákon gyakran látni gólyafészkeket.

Belorusszia nyugati területeiben terül el a híres belovesi rengeteg. A belovesi rengeteg Közép-Európában az egyetlen érintetlen őserdőmaradvány, ahol még fennmaradt a bölény.

Belorusszia mezőgazdaságának egyik alapvető fontosságú kultúrnövénye: a len. Fontos szerepe van a burgonyának is.

A szovjet hatalom óta a Belorussz Szovjet Szocialista Köztársaságban hatalmas munkát végeztek a mocsarak kiszárítása érdekében. Itt a mocsarak igen jelentős területet foglalnak el. A mocsarak kiszárítása nemcsak új termőföldet jelent, hanem új vízi utakat is, új halászgazdaságokat, új tűzegkitermelőhelyeket. A forradalomig a kiszárítással csak a földesurak foglalkoztak és a kiszárított területekből többnyire csak kaszálókat csináltak. Szovjet-Belorussziában a kolhózosok és szovhózosok a mocsártól visszafoglalt földeken lent, kendert, zabot, húzát termesztenek, továbbá egy, e területek számára egész új kultúrnövényt: a kaucsuknedvet tartalmazó kok-szágizt.

Belorusszia számos vidéke gyökeres változáson ment keresztül. Ahol eddig lakatlan, mocsaras erdőségek voltak, szűnyo-

gok milliói és romlott mocsaras levegő, ott most előtűnt a termény, kiszáradt talaj, kalászttermő földek területnek el, megváltozott levegő is. Termőföld lett a meddő területekből.

Nagyszabású ipar Belorussziában csak a szovjet hatalom éveiben keletkezett. Gyárak és üzemek a belorussz fából fornérlemezt, gyufát és papirost készítenek, a lenből vásznat, a bőrből lábbelit, a kvarchomokból üveget. Behozott nyersanyagokat dolgoznak fel a gépgyárak, varrodák, kötszövő üzemek. Ebbe az ipari munkába az újonnan kiképzett káderek mellett bevonták a belorussz városkák kézműveseit is. Előzőleg ügyes kezük gyakorta nem tudott munkát találni és a forradalomig az élet ezekben a túlszűfolt kisvárosokban sokszor koplálást, nélkülözést jelentett. Csak a szovjet hatalom, az iparosítás és a kollektivizálás teremtette meg a belorussz dolgozók jólétét.

Belorusszia legfontosabb tüzelőanyaga a tőzeg. A háborút megelőző ötéves tervek idején hatalmas tőzegkitermelés indult meg itt. A tőzeget a gyárak és elektromos erőművek fogyasztják.

A köztársaság nyugati területein a Nagy Honvédő Háború előtt megépült a Dnyepr—Bug-csatorna, mint egy része annak a nagy hajózási útnak, amely összeköti a Fekete-tengert a Balti-tengerrel. Ez a csatorna egy régebbi, keskeny és vízszegény csatorna helyébe lépett. Az új csatorna összeköti a Pirna folyót (a Pripet egyik mellékfolyóját) a nyugati Buggal (a Visztula mellékfolyójával). A csatorna a háborúban megromlódott, de azóta már helyreállították.

Belorusszia hazánkhoz azokhoz a részeihez tartozik, amelyek elsőnek fogták fel a hitlerista hadsereg csapásait. Itt a fasiszta barbárok nagy pusztításokat vittek végbe. Az ipar majdnem teljesen megsemmisült, a városok leégtek, a földeket ellepte a gaz. A károk Belorusszia nemzeti vagyonának körülbelül a felét tették ki. A német-fasiszta foglalkó kiűzése után Belorusszia gazdasága hamarosan talpraállt.

Az első háborúutáni sztálini ötéves terv a Belorussz Szovjet Szocialista Köztársaság népgazdaságának további fejlesztéséről gondoskodik. Így pl. a tőzegkitermelést a háborúelőttihez képest háromszorosára növelik. Megindul a gépkocsik, traktorok, kerékpárok gyártása.

A belorussz ipar óriási károkat szenvedett. Ennek ellenére a háborúutáni ötéves terv végére az ipart nemcsak helyreállítják, de termelését a háborúelőtti szinthez viszonyítva 16 százalékkal növelik. Feltámad a köztársaság nagy károkat szenvedett mezőgazdasága is. Gyorsan fejlesztik a lentermesztést és a sertés-tenyésztést. Újra megindulnak a mocsárlecsapolás munkálatai.

Kiépül Szovjetbelorusszia fővárosa, Minszk — a gyorsan gyarapodó belorussz kultúra központja.

4. *Az Üzbek Szovjet Szocialista Köztársaság*

Területe: kb. 408 ezer négyzetkilométer.

Lakossága: 6.3 millió lélek.

Szovjet-Üzbekisztán Közép-Ázsia közepén terül el. Dél felől Afganisztánnal határos.

A lakosság zömét alkotó üzbekeken kívül oroszok, tadzsikok és kara-kalpák lakják. Ez utóbbi nép az Üzbek Szovjet Szocialista Köztársaság kötelékében a Kara-Kalpák Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaságot alkotja. Nukusz fővárossal az Amu-Darja folyam alsófolyása mentén. Az Üzbek Szovjet Szocialista Köztársaság 1924 október 27-én alakult meg.

Közép-Ázsia legfontosabb oázis-övezetei a hegyek alján húzódnak. Itt, ahol a hegyvidék alföldbe megy át, a vidék földrajzi alakulása megkönnyíti a folyók vizének öntözésre való felhasználását. Az Üzbek Szovjet Szocialista Köztársaság Közép-Ázsia hegyaljai övezetének jelentékeny részét foglalja magában. Ezért Üzbekisztánban több az öntözött terület, mint a többi középázsiai köztársaságban együttesen.

Üzbekisztán földjeinek legfontosabb kultúrnövénye: a gyapotszerje. A Szovjetunióban termesztett gyapotnak kb. 60 százalékát Üzbekisztán adja.

A gyapotszerjét a forgógazdaságban a lucernával, ezzel a kitűnő takarmánynövényvel váltogatják. Vízrel borított földiken rizst termesztenek. A gyümölcsösökben alma, körte, barack érik. Sok itt a szőlő is. Fejlődik a selyemhernyó tenyésztése.

Az üzbekék hajlékait — a „kislák“-okat — zöldségkertek veszik körül.

A magasabb fekvésű helyeken, az oázisok szélén, ahol elegendő eső esik, terülnek el az öntözésre nem szoruló búzaföldek. A puszták legelőin fejlődik az állattenyésztés.

Üzbekisztán legfontosabb gyapottermő oázisai Taskent vidékén terülnek el (a Csiresik-folyó, a Szir-Darja jobboldali mellékfolyója mentén), továbbá Szamarkand és Buhara vidékén (a Zeravsan-folyó völgyében) és Horezm területén, az Amu-Darja alsó folyásánál. De egész Üzbekisztán legnagyobb oázisa: a dús és virágzó Fergana-völgy, amelyet a Szir-Darja folyam szel át.

A szovjet rendszer óta rohamosan megnőtt az öntözött terület. Gyorsan fejlődött Üzbekisztán gyapottermelése is. A forradalomelőtti időhöz hasonlítva a gyapottermelés megháromszorozódott.

A háború utáni ötéves terv különös figyelmet fordít az üzbekisztáni gyapottermelés további fejlesztésére. Az eddig elhanyagolt területeket ismét megművelik és egészen újakat fognak öntözés alá. A gyapotkultúra területét kiszélesítik és egyúttal a termelékenységét is növelik.

A forradalomig Üzbekisztánnak nem volt ipara, ha nem számítjuk az apró gyapottisztító üzemeket, ahol a gyapotot a magvaktól elválasztják. Akkoriban az egész megtisztított gyapot Oroszország központi kormányzóságainak gyáraiba került. Most már kialakult Üzbekisztán saját hatalmas textilipara. Az üzbek gyapot jelentékeny részét a helyszínen dolgozzák fel: Taskentben, Ferganában, Kokandban. Üzbekisztán új nagy gyáraiban a hernyóselyemből kelme készül, a gyapotmagból: olaj, a gyümölcsből: konzervek, a különféle szőlőfajtából: bor.

A könnyűiparon kívül kifejlődött Szovjetüzbekisztánban a nehézipar is: a Fergana-völgyben ásványolajat és ként termelnek, Taskent alatt szenet. Magában Taskentben gépgyárak épültek. Taskent közelében erőművel kapcsolatos nagy vegyi kombinát dolgozik, amely nitrogéntartalmú műtrágyát állít elő.

Különösen gyors iramban fejlődött az üzbekisztáni nehézipar a Nagy Honvédő Háború idején. Különféle gépgyárak

épültek. Kifejlődött a védelmi célokat szolgáló ritka fémek termelése. Ahol a Szir-Darja kilép a Fergana-völgyből, ott megkezdtek a nagy Fárhádi vízierőmű építését, amely most már befejeződött. A vízierőművel párhuzamosan megépült Közép-Ázsia első kohóműve, mely már javában olvasztja az ércet.

Üzbekisztán fővárosa: Taskent, fontos ipari és kultúrközpont.

Taskent, mint általában Közép-Ázsia egyéb városai is, két városból áll: az „újból“ és a „régiből“, vagyis az európai városból és a bennszülött városból. A vályogból épült, szűk utcácskákból álló városnegyedeket széles és egyenes főútvonalak keresztezik. A lapostetejű, az utca felől ablaktalan apró házikók helyén magas, korszerű épületek emelkednek. A főutakon villamosok járnak. A háborúutáni ötéves terv keretében Taskentben szép új színház épül.

Az ötéves terv Üzbekisztán számára hatalmas ipar kiépítését biztosítja. Az ötéves terv alatt a köztársaságban létesítendő erőművek együttes teljesítménye majdnem hárommillió kilowatt lesz. Műrostgyárak és foszfor-műtrágyagyárak fognak épülni. Kiszélesedik a textilipar. Megkezdik egy új nitrogén-műtrágyagyárnak, egy rézkombinátnak és egy cinkgyárnak az építését. Üzbekisztán ipari termelése a háborúelőtti szintnek majdnem a kétszeresét fogja elérni.

5. *A Kazáh Szovjet Szocialista Köztársaság*

Területe: 2754 ezer négyzetkilométer.

Lakossága: 6.1 millió lélek.

Szovjetkazáhsztán nyugat-keleti irányban a Káspi-tengertől az Altáj-hegységig, észak-déli irányban a szibériai vasúti fővonaltól a középázsiai hegyekig és földekig terjed. A Kazáh Szovjet Szocialista Köztársaság óriási területet foglal el. Területén — az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság kivételével — valamennyi szovjetköztársaság együttvéve is elférne. Keleten Kazáhsztán Kínával határos.

A köztársaságban kazáhok, oroszok, ukránok, üzbekek, csu-gurok, dungánok élnek.

1920 augusztusában keletkezett a Kazáh Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaság, mint az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság része. Ennek kötelékéből kiválva, 1936 december 5-én szövetséges köztársasággá alakult át.

Kazáhsztán erdőtlen síkságon terül el. Középső része erősen dombos. Délkeleten és keleten a Tyen-Sán és az Altáj magas hegyláncaira támaszkodik. A tél kemény és hóban szegény. A nyár forró és száraz. A tavaszi vizek gyorsan elapadnak, a kisebb folyók a nyár folyamán kiszáradnak.

Kazáhsztán északi részén, ahol több a csapadék, feketeföldes sztyeppe terül el, nyírfaligetekkel, búzaföldekkel és legelőkkel, amelyeken hatalmas gulyák legelnek.

Délfelé a csapadék mennyisége apad, a föld mind szárazabbá válik, az erdők eltűnnek. A talaj világosabb színt ölt. A feketeföld helyébe barna, majd szürke talaj lép. Nagy területeket foglal el a szikes talaj, a homok és az agyag. Ez a fél-sivatagok és sivatagok övezete. A mezőgazdaság legfontosabb ága Kazáhsztán középső részében a juhtenyésztés. A pusztaságon az állatok főképpen ősszel és télen legelnek, amikor elvirágozott az üröm. Az üröm, ha az esővíz lemosta, a fagy megcsípte, elveszíti illóolajtartalmát, erős illatát, keserűségét és jóízű takarmánnyá válik. Tavasszal is lehet a pusztában legeltetni, amikor hóolvadás után a talaj füvet hajt és kizöldül. Nyáron azonban leperzselődik a pázsit és a nyáját más vidékre kell elhajtani. A kazáhsztáni állattenyésztésnek nagy, az egész Szovjetunióra kiható jelentősége van.

Kazáhsztán déli és délkeleti szélén, ahol a puszták a magas hegyekkel érintkeznek, kevés a csapadék, viszont a hegyekből folyók ereszkednek le és a szürkeföldes talajon vízdús oázisok keletkeznek, csakúgy, mint Közép-Ázsiában. Itt a föld olyan termékeny, hogy a topoly öt év alatt magas fává nő meg és már árnyékot ad. A föld a kultúrák bizonyos változtatása mellett kétszer terem egy évben. Ez az övezet az értékes délszaki kultúrák zónája: itt terem a gyapotcserje, a rizs, a cukorrépa, az olajos magvú növények.

A szovjethatalom éveiben Kazáhsztán öntözött területe megkétszereződött. Újra felvették a már a háború előtt megkezdett munkálatokat a Szir-Darja hatalmas völgyzárlatának felépítésére Kzyl-Orda város közelében. A háborúutáni ötéves terv keretében a köztársaságban a víztároló medencék egész sorozata épül ki a földművelés és az új építkezések vízszükségletének biztosítására.

Kazáhsztánban a sztálini ötéves terv idején jelentékeny húsipar, bőripar, cukor- és gyümölcskonzervipar fejlődött ki. Ezt az ipart, amely mezőgazdasági nyersanyagok feldolgozásával foglalkozik, a háborúutáni ötéves terv továbbfejleszti. Így pl. Szemipalatinszkban nagy bőrgyárat létesítenek, Alma-Átában fonógyárat. Különösen nagy a fontossága Kazáhsztánban azoknak az iparoknak, amelyek hasznos ásványok kitermelésével kapcsolatosak.

A föld méhének gazdagsága tekintetében Kazáhsztán a Szovjetunióban az elsők között áll. Kazáhsztán közepén egy ősrégi hegység az évmilliók folyamán elrombolódott, alacsony dombvidékké, csaknem síksággá változott. Az eredetileg nagy mélységben meghúzódó értékes ércek így a felszínre kerültek. Alig van olyan kémiai elem, amelyet Kazáhsztánban ne lehetne feltalálni.

Különösen gazdag Kazáhsztán színesfémekben. A balhasi gyárban és más kohóművekben rezet olvasztanak, Csimkentben (a köztársaság déli részén) és Leninogorszkban (az Altáj-hegységben) — ólmot. Termelnek a népgazdaság számára fontos ritka fémeket is: krómot, wolframot, molybdént, sőt aranyat is. Kazáhsztánban a színesfémek kohászata gyorsan fejlődik. A háborúutáni ötéves terv végére a réztermelés a háborúelőttinek csaknem a háromszorosa lesz. Új iparágként bevezetik a cink kohását.

Gazdag Kazáhsztán ásványi fűtőanyagokban is. A Karaganda-medence egyike a Szovjetunió legfontosabb szénbázisainak. Emba — a Káspi-tenger északkeleti partján — olyan ásványolajat ad, amelyből a legfinomabb benzinféleségeket állítják elő.

A háború alatt kezdődött meg a vas- és acélipar (Karagan-

dában). Jelenleg Kazáhsztán odahozott nyersvasból készíti az acélt. De a háborúutáni öt éves terv keretében a működő acélöntöde mellé már épül az új nagy vaskohászati mű magasolvasztókkal és így Kazáhsztánnak meglesz a saját termelésű nyersvasa is. Fejlődik a gépgyártás is. Így pl. Alma-Átában nagy vagonjavítóműhely épül, Akmolinszkban pedig mezőgazdasági gépgyárat rendeznek be. A háborúutáni öt éves terv keretében hatalmas foszforit-lelőhelyet tárnak fel a Kara-Tau hegységben (Dzsambul városától északra). A bánya máris termeli a nyersanyagot foszfátes műtrágya gyártására, amellyel nemcsak Kazáhsztánt, hanem a szomszédos középázsiai köztársaságokat is el fogják látni.

Kazáhsztánban a háborúutáni öt éves terv végén 2.2-szer nagyobb lesz a termelés, mint a háború előestéjén.

Kazáhsztán mérhetetlen kincseit évszázadokig parlagon hevertették vagy rablómódra gazdálkodtak velük, a dolgos kazáh nép pedig elnyomásban és szegénységben sínylődött. Csak a szovjet hatalom idejében, a testvéri orosz nép segítségével tudott kialakulni a virágzó kazáh ipari-agrár köztársaság, amelynek fontossága a Szovjetunió népgazdasága számára különösen a Nagy Honvédő Háborúban domborodott ki.

Kazáhsztán fővárosa: Alma-Áta. Magas bércek lábánál terül el, amelyek lankáit fenyőerdő borítja, míg ormait örök hó fedi. Sűrű almáskertek veszik körül a várost. Az egyenes, aszfalttal borított utcák mentén magas, gúlaszerű topolyfák sora húzódik. A zöldben fehérlenek a házak, amelyeknek nagyrésze csak az utóbbi időben épült. Alma-Áta a kazáh kultúra fontos központja. Ott van a Kazáh Szovjet Szocialista Köztársaság Tudományos Akadémiája, az egyetem és az opera. Alma-Áta a Szovjetunió legnagyobb városainak egyike.

Dzsambul, Kazáhsztán népi költője így dicséri hazájának kincseit:

*„Nézd: fényözönnek sugarán
Miképp ragyog föl Kazáhsztán...*

*A Kara-Tauban olombánya.
A Koks-Taún a juhok nyája.*

*Aranykezű a nagy Altáj,
Rézzel szolgál a Karszakpáj.*

*Fehér gyapotot ad Csinkent,
Juhok gyapját adja Dzsarkent.*

*Legendás aranyos búza,
Mit nekünk terem Aktjuba.*

*Karaganda éj- s napon át
Ontja fekete aranyát.*

*Embában büszkén áll a gyár
És kőolajat desztillál.*

*Karmakcsinban érik a rizs
Ala-Taunak gyümölcse friss.*

*Kertekben gazdag Ata-Alma
Ott piroslik az édes alma."*

6. A Grúz Szovjet Szocialista Köztársaság

Területe: 76 ezer négyzetkilométer.

Lakossága: 3.5 millió lélek.

Szovjetgrúzia vagy Szovjetgeorgia a Transzkaukázus nyugati felében terül el. Délen Törökországgal határos.

A Grúz Szovjet Szocialista Köztársaság 1921 február 25-én alakult meg. 1922-től 1936-ig a Transzkaukázusi Szövetség tagja volt és 1936 február 5-én a Szovjetunió közvetlen tagja lett.

A köztársaság lakosságának többsége grúz. Élnek itt még abházok, akik a Grúz Szovjet Szocialista Köztársaságon belül Abház Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaságot alkotnak Szuhumo fővárossal, adzsarok az Adzsar Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaságban, Bátumi fővárossal, továbbá osszéték, oroszok és örmények.

Grúzia természetének gazdagságával, szépségével és változatosságával tűnik ki. A Fekete-tengerrel határos nyugati részé-

nek éghajlata rendkívül meleg és nedves. Az egész Szovjetunióban itt a legmelegebb a tél (a leghidegebb téli hónap középhőmérséklete is nulla fok fölött van) és itt a legnagyobb a csapadék mennyisége. Ez a nedves szubtrópusi birodalma. A növényi élet az egész évben virul. Már decemberben és januárban rügyeznek a fák. Tavasszal a fiatal bambusz naponta félmétert is nő. A parkokban pálmák és más örökzöld növények nőnek. Sok itt az üdülőhely.

A szovjet hatalom alatt Nyugatgrúziában Sztálin elvtárs kezdeményezésére nagy szubtrópusi gazdaságokat rendeztek be, amelyek az egész Szovjetunió számára igen fontosak. A kertekben citromot, mandarint, narancsot termesztnek. Oriási teaültetvényeket létesítettek. A grúziai teát az egész ország fogyasztja. Termesztnek más délszaki növényeket is, amelyek értékes ipari nyersanyagokat szolgáltatnak.

Még nem is olyan régen hatalmas területet foglaltak el itt a kolchiszi mocsarak — csupa járhatatlan, mocsaras dzsungel. A szovjet hatalom alatt megkezdődött a mocsarak kiszárításának nagy munkája.

Földkiemelő gépek segítségével csatornákat vontak. A kis folyókat árvízvédelmi gátak közé szorították. Fákat ültettek, különösen eukaliptuszt, amely sok nedvességet szív ki a földből. A mocsártól elhódított földeken értékes szubtrópusi növényeket termesztnek, új lakótelepeket létesítettek. Távolabb a tengertől, a meleg, de szárazabb völgyekben sok a szőlőhegy és a dohányültetvény. A magasabb fekvésű vidékeken terülnek el a kenyérmagot termő földek. Még feljebb, a hegyek lejtőit gazdag erdőségek és kövér legelők borítják. Így váltakoznak Grúziában a különféle természeti övezetek és a mezőgazdaság megfelelő ágazatai. Vannak helyek Grúziában, ahol az örökzöld pálmák levelei közt a hegyek örök hóval borított ormait lehet látni.

A szovjet rendszer óta Grúziában hatalmas ipar fejlődött ki. Ez az ipar rendkívül sokrétű. Csiaturában mangánércet bányásznak. Zesztafóniban ferromangánna dolgozzák fel, amely a fémiparban nélkülözhetetlen öntvény.

Grúzia számos helyén termelik a híres grúziai bort. Bátu-

miban dolgozzák fel a citrusz-gyümölcsöket. Itt történik a bakui ásványolaj desztillációja. Tbilisziben (Tifliszben) gépeket gyártanak, szövetet szőnek.

Rusztáviban, Tbiliszi mellett épül Transzkaukázia első vaskohóműve. Daskeszáni (Azerbajdzsán) vasércet, valamint tkvarcselii és tkibulii (Grúzia) szenet fog feldolgozni. A szovjethatalom éveiben Grúzia szilaj hegyi folyóin vízierőműveket létesítettek. Így a Kurán, a Rionon, a Chramin és másokon. Ezek az erőművek a gyárakat és a vasutakat látják el energiával. További vízierőművek létesítése a háborúutáni sztálini ötéves terv keretében most is folyik.

Egészen Grúzia ipari termelése az ötéves terv végén a békebeli szint másfélszeresére fog emelkedni.

A forradalomelőtti Grúzia ki volt szolgáltatva a cári hivatalnokok és a helybeli fejedelmek önkényének; maradi, szegény határszéli terület volt. A szovjet hatalomnak köszöni ipari és kulturális felvirágzását.

*„Csak a bolsevik zászló alatt
Virult ki szabad Grúzia“*

(V. Majakovszkij).

Grúzia természetének gazdagsága most népének gazdagságát is jelenti. „Grúzia a világ egyik legboldogabb zuga“ (Molotov).

Szovjetgrúzia fővárosa: Tbiliszi (Tiflisz). A város kopár völgyben terül el, hegyek koszorújában. A városon keresztül mély sziklaszakadéokban folyik a Kura folyó.

Tbiliszi, Grúzia nagy ipari központja, egész Transzkaukázia legfontosabb közlekedési csomópontja. Itt a szocialista építés óta nagy ipar keletkezett. Tbiliszi ugyancsak fontos művelődési központ. Tbiliszi színházai és tudományos intézetei híresek az egész Szovjetunióban.

Grúzia fővárosa gyorsan megváltoztatta arculatát. A szovjet hatalom idejében itt új városrészek keletkeztek. Új közutak, aszfalttal borított utcák épültek, építészeti remekeket emeltek.

Tbiliszitől 76 kilométerre északnyugat felé, a Kura balpartján terül el Gori kicsi, régies városa. A város felett domb

emelkedik, amelyet régi erőd koronáz. A várost dúsan viruló vidék veszi körül.

Goriban született 1879-ben Sztálin elvtárs, a szovjet nép nagy vezére. Gyermekkorát itt töltötte. A földszintes házat most üveg- és márványborítás védi, kerítés veszi körül. Ebben a gondosan őrzött és múzeumnak tekintett házban minden úgy maradt, ahogy Sztálin elvtárs gyermekéveiben volt.

A Szovjetunió minden zegéből-zugából ezer meg ezer ember keresi fel ezt a helyet.

7. *Az Azerbajdzsán Szovjet Szocialista Köztársaság*

Területe: 86 ezer négyzetkilométer.

Lakossága: 3,2 millió lélek.

Szovjetazerbajdzsán Transzkaukázia keleti részén terül el, a Káspi-tenger partján. Délen Iránnal határos. Azerbajdzsánok alkotják lakossága többségét, de laknak itt örmények, oroszok, tatárok és tálisok is.

Az Azerbajdzsán Szovjet Szocialista Köztársaság 1920 április 28-án alakult meg. 1922-től 1936-ig a Transzkaukázusi Szovjet Szocialista Föderatív Köztársaság tagállama volt és 1936 december 5-én lett a Szovjetunió közvetlen tagja.

A szovjet rendszer óta Azerbajdzsánban nagy és fejlett ipar alakult ki, a mezőgazdaságot kollektivizálták és új műszaki alapra fektették. Kifejlődött a szocialista kultúra. A köztársaság alapvető ipara, az ásványolajipar szovjetközi jelentőségű.

Az Apseromi-félszigeten, Baku város közelében, a meztelen, kőolajjal átitatott földön ezer meg ezer fúrótorony emelkedik a magasba. Az ásványolajtermelés hatalmas bakui központja már a forradalom előtti időben kialakult. Egykor ez volt az egyetlen magányos ipari sziget az elmaradt, paraszti országban. A bakui ipart külföldi tőke fejlesztette ki; kapcsolatai Londonnal és Pétervárral szorosabbak voltak, mint magával Azerbajdzsánnal, a „patriarchális és hűbéri állapotoknak ezzel a legelmaradottabb országával“ (Sztálin).

Az ötéves tervek éveiben Bakuban a kőolajtermelés roha-

mosan gyarapodott. Új, hatalmas lelőhelyeket fedeztek fel. A régi területeken feltárt új szintekkel együtt ezek az új lelőhelyek adják a bakui nyersolajnak több, mint négyötödrészét. Baku közelében a tengerfenék is olajat rejt és azt ki is termelik. A háborúutáni terv keretében az azerbajdzsáni ásványolajtermelést másfélszeresére növelik.

A kitermelt nyersolajat a bakui gyárak benzinné, kerozinná, ligroinná és száz más terméké dolgozzák fel.

Baku nagy ipartelepei gépeket, vegyitermékeket, szövetet, ruházati cikkeket, húsipari gyártmányokat állítanak elő. Az első háborúutáni ötéves terv keretében Baku vidékén csőhen-gerlőműveket rendeztek be. Bakutól nem messze épül Szumgait ipari központ.

Kirovabadban, Azerbajdzsán e fontos ipari központjában, hatalmas új telepeken a gyapotból szövet készül, a gyapotmagvakból olaj, a gyapjúból posztó. Kirovabad közelében van a vasérc daskeszáni lelőhelye — a Grúziában épülő vaskohómű bázisa.

Nyugat-keleti irányban az egész köztársaságot átszeli a sebesvízű Kura folyó, amely lapályos vidéken torkollik a Káspitengerbe. Nyáron ez a síkság, amelyet a hegyek a nedves feketetengeri szelek elől elzárnak, gyorsan elperzselődik. A kiégett öröm hajladozik a tikkasztó szélben. Ősszel, az esőzések után a sztyeppe újra kizöldül. Ilyenkor a magas hegyek nyári legelőiről nagy számban hajtják ide a kolhózok és szovhózok állatait: a gulyákat, nyájakat és méneseket. A puszták megélénkül. A tél itt meleg, hó alig van, az állatok kitartanak a legelőn. Nyár elején, mikor beáll a hőség, az állatokat ismét a hegyek közé hajtják.

A Kura mentén és mellékfolyójának, az Araksznak alsó folyásánál — tehát ott, ahol a földeket öntözik, nyáron pezsgő élet van. Ez a gyapoteserje, a rizs, a szőlő, a lucerna vidéke. Itt az éghajlat forró. Megtaláljuk a legdélibb országok növényét: a szép rózsaszínű lóbuszvirágot is. Itt megéri a legjobb minőségű, a hosszúszárú gyapot is. A nemrég még halott, most azonban öntözött és nedvességgel átítatott földön számos új település létesült.

A háború végén épült meg a Kura mellett a mingecsaui vizierőmű. Dnyeprogessz után ez lesz országunk második legnagyobb erőműve. Ez látja el Bakut és az ipari központok egész sorát elektromos árammal. A völgyzárógát segélyével felduzzasztott víz több százezer hektár földet öntöz a Kura alsó folyásánál és gyapotültetvényeknek, búzaföldeknek, szőlőknek ad életető nedvességet. Ez az új éléskamra látja majd el kenyérrel egész Transzkaukázust.

A Kura lapályát észak és dél felől hegyek szegélyezik. Meredek lejtővel esnek itt alá a Kaukázus láncának kiágazásai. A hegyek lábánál, ahol még elegendő a nedvesség, de már viszonylagosan meleg is van, megéri az alma, körte, cseresznye és a dió.

A legdélibb részen, ahol az Iránnal közös határ eléri a Káspi-tengert, terül el a lenkoráni forró és nedves lapály. A lapályt körülvevő hegyek lejtőin liánokkal benőtt sűrű erdők vannak. Lejjebb, ahol még nemrég mocsaras dzsungel terjeszkedett, most szubtrópusi földművelés folyik. Itt teát, mandarint, citromot, bambuszt termesztnek. Lenkorán — Nyugat-grúzia után — a Szovjetunió legjelentősebb szubtrópusi gazdasági területe.

Délnyugaton, a hegyeken túl terül el a Nahicseván Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaság, amely az Azerbajdzsán Szovjet Szocialista Köztársasághoz csatlakozott. Ennek a köztársaságnak fővárosa Nahicseván, az Araksz folyó partján.

Azerbajdzsán fővárosa Baku, a Káspi-tenger partján terül el. Baku nagy és élénk város. Tele enyhe, de szeles, nyara forró és száraz. A szovjet rendszer óta a város gyorsan fejlődött. Ekkor tűnik föl a városban első ízben a fák és bokrok zöldje. Ahol eddig füstös és piszkos külvárosok terjeszkedtek, most világos és tágas lakónegyedek épülnek. Baku Azerbajdzsán kultúréletének központja. Itt van az Azerbajdzsán Szovjet Szocialista Köztársaság Tudományos Akadémiája is.

A cárizmus napjaiban a bakui munkások többízben élére álltak a proletariátus forradalmi küzdelmének. Ebben az ipari városban a proletariátus kemény káderei kovácsolódtak össze, amelyek Szovjetazerbajdzsán dolgozóinak híres harcái tradí-

ciót adtak tovább. Itt dolgozott a bolsevik szervezet vezetője és tanítója: Sztálin elvtárs.

8. *A Litván Szovjet Szocialista Köztársaság*

Területe: 65 ezer négyzetkilométer

Lakossága: kb. 3 millió lélek.

Szovjetlitvánia a három baltitengermelléki szovjetköztársaság közül a legdélibb fekvésű. Litvánia nyugati határát a Balti-tenger partja alkotja.

A lakosság zömét kitevő litvánokon kívül a köztársaságban oroszok, zsidók és más nemzetiségűek élnek.

Mint a többi balti köztársaság, a Litván Szovjet Szocialista Köztársaság is erdőborította síkságon terül el, amelyet itt-ott dombok és mocsarak tarkítanak.

Litvánia éghajlata sokkal enyhébb, mint a Szovjetunió központi részeié. A szelek, a melyek nyugatról, a tenger felől fújnak, gyakran hoznak felhősödést és esőt.

Litvánia az első világháború előtt Oroszországhoz tartozott. Az Októberi Forradalom után itt is, mint egész Oroszországban, megalakult a szovjethatalom. A polgárháború idején azonban Litvániában a német imperialisták segítségével győzött a burzsoázia és Litvánia a dolgozók akarata ellenére elvált a forradalmi Oroszországtól. Litvániában polgári köztársaság alakult, amely formailag önálló lett, lényegében azonban Nyugat-Európa nagyhatalmaival szemben függő viszonyba került.

1940-ben Litvániában ismét érvényesült a nép akarata és újra megalakult a szovjetköztársaság. Ez a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjéhez fordult azzal a kérelemmel, hogy vegyék fel a Szovjetunió kötelékébe. 1940 augusztusa óta a Litván Szovjet Szocialista Köztársaság a Szovjetunió tagja, szovjetköztársasági joggal.

Litvánia ipara és mezőgazdasága számára a fejlődés nagy lehetőségei nyíltak meg. Az ipar gyorsan kezdett terjeszkedni. A munkanélküliség megszűnt. A földet felosztották a földtelen

és törpebirtokos parasztság között. Megteremtették a földművelés és állattenyésztés gyors felemelkedésének előfeltételeit. Széles kulturális építőmunka indult meg.

Az ország fejlődését azonban elvágta a háború és a német-fasiszta megszállás. A hitlerista hadsereg Litvániának óriási kárt okozott. 186 tejipari vállalatból a német-fasiszta megszállás után mindössze 6 maradt meg. Olyan városokat, mint Raszejn-jáj és Vilkauskisz, teljesen eltöröltek a föld színéről.

Jelenleg Litvániában hatalmas újjáépítési munkálatok folynak.

A Litván Szovjet Szocialista Köztársaságban nagy szerepet játszik az élelmiszeripar: a zsír- és húsipar. Ezenkívül van famegmunkáló ipar, bőripar, textilipar és fémfeldolgozóipar.

A háborúutáni ötéves terv szerint a Litván Szovjet Szocialista Köztársaság iparát nemcsak a háborúelőtti szintre fogja emelni, hanem ennek csaknem kétszeresére. Elsősorban az élelmiszeripart fogják fejleszteni. Különös figyelmet fordítanak arra is, hogy Litvánia biztos tüzelési és energiagazdálkodási alapot kapjon: gyorsan fejlesztik a tőzegkitermelést. Litvánia most először jut nagyobb gépiparhoz.

Egészen a legutóbbi időkig a mezőgazdaság Litvániában nagyobb szerepet vitt, mint az ipar. Most ez az arány fokozatosan megváltozik. Litvánia fejlett iparú köztársasággá fog változni.

Eddig Litvánia mezőgazdasága rendkívül maradi volt. Most a mezőgazdaság korszerű műszaki felszerelést kap és tudományos alapokra helyezik. A parasztok kívánságára kolhózekat szerveznek.

A Litván Szovjet Szocialista Köztársaság terményei között első helyen áll a rozs és a zab. A kenyérmagkultúrákon kívül, amelyek a földterület legnagyobb részét foglalják el, természetesen még burgonyát és lóherét. A tejgazdaságok földjein sok gyümölcsös is van.

Erősen fejlődik Litvániában az állattenyésztés, különösen a sertéshízlalás.

A Litván Szovjet Szocialista Köztársaság fővárosa Vilnius. Erdők és dombok között terül el a Vilja-folyó (a

Nyenien egyik mellékfolyója) partján. Vilnjusz a litván kultúra régi központja. A városban sok minden emlékeztet a multra. Egyeteme egyike Európa legrégibb főiskoláinak.

A szovjethadsereg hősi győzelmeinek eredményeképpen a Litván Szovjet Szocialista Köztársaság visszakapta azt a területet, amelyben Klaipeda* nagy baltitengeri kikötő fekszik. Ezt a területet a hitleristák 1939-ben elragadták.

Az ötéves terv Litvánia iparának és mezőgazdaságának teljes helyreállítását és további fejlesztését irányozza elő. Növelik a tőzegtermelést, fejlesztik az élelmiszeripart és a mezőgazdasági gépek gyártását.

9. *A Moldva Szovjet Szocialista Köztársaság*

Területe: 34 ezer négyzetkilométer.

Lakossága: kb. 2.7 millió lélek.

A Szovjetunió délnyugati részén terül el. Területe keleten hellyel-közzel eléri a Dnyesztert. Nyugaton a Prut folyó határolja, amelyen túl Románia terül el.

Moldva a Szovjetunió legsűrűbben lakott területe. A lakosság zömét alkotó moldovánokon kívül a köztársaságban oroszok és ukránok is élnek.

A Moldva Szovjet Szocialista Köztársasághoz csatlakozott Besszarábia nagy része. Ezt a területet a román imperialisták Oroszországtól 1918-ban erőszakkal elragadták, de 1940 június 28-án kormányunk felszólítására a Szovjetuniónak visszaadták. A Moldva Szovjet Szocialista Köztársaság 1940 augusztus 2-án alakult az addigi Moldva Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaság egy részéből és a Romániától visszakapott Besszarábia nagy részéből.

Moldva földje termékeny. Éghajlata meleg: a nyár forró, a tél enyhe.

A nap egyenletesen tűz le a tájra. Moldva vályogból épült falvai többnyire nagy kiterjedésűek. A házikókat cseréppel,

* Magyarországon inkább német néven — Memel — ismerik. —
A ford.

vagy kukoricaszárral fedik. Kukoricakóróból vannak a fészerek, a kerítések. A kukorica óriási szerepet játszik a moldvánok életében. A kukoricaföldek csaknem ugyanakkora területet takarnak, mint a búzaföldek. A szovjethatalom berendezkedése óta a búza nagyrészen kivitelre kerül. Mindig is a kukorica volt a moldva nép főtápláléka.

Északon, Bjelici városának vidékén a lapos vagy enyhén hullámos feketeföldes sztyeppe terül el.

Délebbre magas dombok húzódnak, amelyeket szőlőkertek vagy tölgyesek, gyertyánfa-, kőrisfa- és jávorfaligetek borítanak. Ez a magasabb fekvésű, lomberdővel és kertekkel borított vidék: a Kodry.

Még délebbre a vidék ismét ellaposodik és átmegy az aszályos budzsáki sztyeppébe. Erdő és cserjés csak a folyók árterületén található, vagy ott, ahol kis csermelyek tartják nedvesen a talajt.

Moldva földjének széles területeit szántja az ekevas. Mindamellet a köztársaság gazdagságának alapja a szőlőgazdaság és a kertészet, amelyet különösen a Dnyeszter mentén és Kodry vidékén űznek. A szőlőkertek területe tekintetében a Moldva Szovjet Szocialista Köztársaság a Szovjetunióban az elsők között áll.

Moldva déli sztyeppés területein sok a birka és a szarvasmarha.

A köztársaság ipara a mezőgazdaság termékeinek feldolgozásán alapul. Gyümölcskonzervet és borokat készítenek.

Besszarábia gazdasága a román bojárok uralma alatt, 1918 és 1940 közt rohamosan leromlott. Amikor Besszarábia beolvadt a Moldva Szovjet Szocialista Köztársaságba, gazdagsága és kultúrája gyors fejlődésnek indult. Ezt a fejlődést azonban feltartóztatta a háború. A Moldva Szovjet Szocialista Köztársaságot az ellenség megszállta és alaposan feldúlta. A foglalkoztatás kiűzése óta gyors iramban indult meg a szocialista építőmunka.

A háborúutáni ötéves terv keretében a Moldva Szovjet Szocialista Köztársaságban helyreállították és továbbfejlesztik az iparokat, különösen a boripart és a konzervipart. Erőtelje-

sen folyik a szén- és ásványolajlelőhelyek felkutatása. Feltámadnak a megszállók által elpusztított kertek és szőlőgazdaságok is. A volt Besszarábia parasztsága határozottan rátér a kolhózgazdálkodás útjára.

A Moldova Szovjet Szocialista Köztársaság fővárosa Kisinev. Ez a köztársaság legnagyobb városa. A Byk folyónak, a Dnyeszter egy mellékfolyójának partján terül el. Kisinevnek egyeteme van és néhány tudományos intézete, amely a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának tudományos-kutató szervezetébe tartozik.

10. *A Lett Szovjet Szocialista Köztársaság*

Területe: 64 ezer négyzetkilométer.

Lakossága: kb. 2 millió lélek.

Szovjetlettország a Balti-tenger partján terül el, ott, ahol a Rigai-öböl mélyen behatol a szárazföldre.

A köztársaságban lettek laknak — ők alkotják a lakosság többségét — továbbá oroszok és a lettekkel rokon lettgallok.

Szép a természet Lettorszáiban: erdős dombok váltakoznak mély völgyekkel és festői tavakkal. Szép a tengerpart is: a tenger mentén homokos dűnák láncai húzódnak, feketefenyővel borítva.

Lepaja (Libau) és Ventszpilsz (Windau) lett kikötők télen nem fagynak be. A Lett Szovjet Szocialista Köztársaság legnagyobb folyója a Daugava vagy Nyugati Dvina (Düna). A Daugava az egész köztársaságot átszeli — délkelettől északnyugatig — és a Rigai-öbölbe torkollik. A folyó örvényes szakaszai miatt nem hajózható végig. A folyón épült a Kégumi vízierőmű, amelyet a német fasiszta betörők leromboltak.

A hasznos ásványok közül legfontosabb a tőzeg. Rendelkezik az ország építőanyagokkal is: mészkővel és agyaggal. Lettorszáiban sok a gyógyforrás. A Balti-tenger partján találják a nagyértékű borostyánkövet, amelyet a tenger hullámai vetnek fel. (A borostyánkő ősi erdőségek megkövesedett gyantája.)

Az első világháború előtt Lettország Oroszországhoz tar-

tozott. Városaiiban, elsősorban Rigában jelentékeny ipar volt, amely külföldi nyersanyagokat dolgozott fel. Gyártottak gépeket, vasúti kocsikat, gumiárut, szövetet. Ezek az áruk a hatalmas orosz piacra vándoroltak. Lettföld Oroszország fejlett ipari területeihez tartozott. Oroszország áruinak jelentékeny részét lett kikötőkből szállította a külföld piacaira.

Lettföld dolgozói országukban szintén hamarosan bevezették a szovjet rendszert. Am a polgárháború idején a külföldi beavatkozók segítségével itt a burzsoázia győzött és Lettország a dolgozók akarata ellenére elszakadt Oroszországtól. A Lettföld ezzel elvesztette eddigi piacát, ipara tönkrement. Sok üzem bezárt, munkásai az utcára kerültek. A nagy nehézipar átengedte helyét a könnyűiparnak, a textiliparnak, dohányiparnak és főképpen az élelmiszeriparnak, amely a helyi terményekből vaját, sajtót, füstölt disznóhúst készített és ezeket nagyjából exportálta. Az állattenyésztés lett a gazdaság főága. Lettország a nagy kapitalista országoktól függött.

1940-ben a dolgozók a Lettföldön visszaállították a szovjet rendszert. 1940 augusztusában a Lett Szovjet Szocialista Köztársaság belépett a Szovjetunió kötelékébe. Nép gazdasága a gyorsan fejlődő szovjetközi gazdaság részegységévé vált.

Szovjetlettországban folyik a gazdaság feltámasztásának és továbbfejlesztésének munkája. Gyárak épülnek, új iparvállalatok keletkeznek. Növelik a vetésterületet. Újra dolgoznak a tengeri kikötők.

A most folyó ötéves terv a Lettföld iparosításának jegyében áll. Nemcsak a könnyű, hanem a nehézipart is fejlesztik, különösen a gépgyártást. Elsősorban elektromotorokat, villamosvasúti vagonokat, rádiófelvevőkészülékeket gyártanak.

A háborúutáni ötéves terv keretében helyreállították a hajójavító gyárat, sok könnyűipari és élelmiszeripari üzemet. Növelik a tűzegkitermelést, fejlesztik a tengeri halászatot.

A Lettföld népgazdaságának alapvető ágai: a tejgazdaság, a sertés- és szárnyastenyésztés. A földeken burgonya, takarmányfélések és rozs terem. Rohamosan terjed a kertgazdálkodás.

A Lettföld dolgozó parasztsága, látva a kollektív gazdálkodás előnyeit, kolhózekba tömörül. A Lett Szovjet Szocialista Köztársaság fővárosa Riga. A Daugava folyó partján terül el, nem messze annak torkolatától, a Rigai-öbölben. Rigában összpontosul a lettföldi ipar nagyrésze. Közelében a tengerparton számos szépen épült üdülőhely van. Riga Európa legrégibb városai közé tartozik és nagy kultúrközpont.

11. *A Kirgiz Szovjet Szocialista Köztársaság*

Területe: 197.000 négyzetkilométer.

Lakossága 1.5 millió lélek.

Szovjetkirgizia Közép-Ázsia keleti részén terül el. Délen és keleten a köztársaság Kína nyugati területével, Hszin-Kianggal határos. A lakosság zömét alkotó kirgizeken kívül a köztársaságban oroszok, ukránok, üzböcek élnek.

1924-ben Kirgizia belépett az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaságba, mint önkormányzattal rendelkező tartomány. 1926 februárjában autonóm köztársasággá vált, ugyancsak az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság kötelékében. 1936 december 5-én lett a Szovjetunió közvetlen tagja.

Kirgizia a magas hegyek földje. Az ország legmagasabb hegysége, a Tyen-Sán hegygerincei nyugat-keleti irányban haladnak és Kína határán meghaladják a 7 kilométeres magasságot (a tenger szintje felett).

Kirgizia hegyormait örök hó és gleccserek borítják. A hóhatár alatt a hegyek lejtőin kövér tavaszi legelők terülnek el. A nyári hónapokban itt sok a napsütés és a nedvesség. A pázsit sűrű, magas és nedvdús. Az északi lejtőket magasnövésű, tyensáni lúcfenyőkből álló szá'erdő borítja.

A hegyek gazdag legelőikkel Kirgizia területének számottevő részét foglalják el. A havasi legelőkön üzött állattenyésztés a köztársaság népgazdaságának fontos ága.

Hatalmas gulyák, ménesek és nyájak legelnek egész nyáron a hegyekben. Télire a völgyekbe, a falvakba hajtják őket. Itt

tavaszig szénán és erőtakarmányon tartják az állatokat, fűtött istállókban. Tavasszal, amikor a hegyi legelőkön megolvad a hó, beáll a meleg és kizöldül a számtalan tarka virággal behintett pázsit, az állatokat újra a hegyek közé hajtják. Velük mennek a kolhózpásztorok, magukkal cipelve bálába csomagolt ne-mezsátraikat, a jurtákat.

Kirgizia felülete csak a köztársaság határvidékén válik alacsonyabbá: északon a Csu és Talasz folyók vidékén és nyugaton a Fergana-völgy részén. Ezeken a sokkal alacsonyabb vidékeken az éghajlat szárazabb is, melegebb is. Itt mesterségesen öntözik a termékeny földeket. Nyugaton, a Fergana-völgyben megterem a gyapotcserje, a rizs, különféle gyümölcs. Északon, a Csu völgyében, ahol kissé hidegebb van, búzát és cukorrépát vetnek, amely kitűnő termést ad.

A háborúutáni ötéves terv keretében Kirgiziában mind az állattenyésztést, mind a földművelést tovább fejlesztik. Új, hatalmas öntözési csatornák épülnek.

Kirgiziában úgyszólván minden ipar a szovjet hatalom idejében létesült. A Kirgiz Szovjet Szocialista Köztársaságban értékes ritka fémeket bányásznak. A Fergana-völgyben, annak Kirgiziába eső részén néhány nagy szénbánya van. Ugyanott ásványolajiparral is foglalkoznak. A Kirgiz Szovjet Szocialista Köztársaságban fejlesztik a cukorgyártást, feldolgoznak gyapjút és selymet.

A Nagy Honvédő Háború idején Kirgiziában hatalmas kombinátot helyeztek üzembe, amely antimont és higanyt termel, továbbá néhány bányát és koncentráló üzemet, amely wolfrámot és molybdént állít elő.

A háborúutáni ötéves terv keretében Kirgizia ipari termelése, összehasonlítva a háborúelőtti szinttel, több, mint kétszeresére fog növekedni. Különösen gyorsan növekedik a széntermelés és a ritkafémek termelése. Az élelmiszeripart és a textilipart is fejlesztik.

A Kirgiz Szovjet Szocialista Köztársaság fővárosa Frunze, a köztársaság északi szélén, a Csu völgyében terül el. Ez a város a szovjet hatalom éveiben épült ki. Ekkor építette fel jelentékeny iparát és kapcsolódott be a Szovjetunió vasúti hálózata-

tába. A háborúutáni ötéves terv keretében Kirgizia fővárosa új vasútvonalat kap, amely össze fogja kötni az Isszik-Kul-tó vidékével. Frunzeban a kirgiz nemzeti kultúra számos intézménye áll fenn: tudományos intézetek, magasabb iskolák, színházak.

A város nevét M. V. Frunzetól, a proletár hadvezértől nevezték, aki itt született.

12. *A Tadzsik Szovjet Szocialista Köztársaság*

Területe: 142 ezer négyzetkilométer.

Lakossága 1.5 millió lélek.

Szovjettadzsikisztán Közép-Ázsia délkeleti részén terül el. Határos Kína nyugati területével, Hszin-Kianggal, valamint Afganisztánnal, amely mögött India terül el. (Egy helyütt az afgán területnek a Szovjetuniót Indiától elválasztó sávja csak 15 km széles.)

A lakosság zöme: tadzsik. A tadzsik régen megtelepedett és földművelővé vált nép. Rajtuk kívül a köztársaságban oroszok, kirgizek és üzbekék élnek.

1924-ben Tadzsikisztán, mint autonóm köztársaság belépett az Üzbek Szovjet Szocialista Köztársaság kötelékébe. 1929-ben átalakult a Szovjetunió szövetséges köztársaságává.

Tadzsikisztán felülete általában északnyugat-délkelet irányban emelkedő. Alsó részén száraz és forró völgyek terülnek el: északon a Fergana-völgy; nyugaton a Gisszár és a Váchs völgyei. Tadzsikisztánnak ez a része hasonlít a vele határos Üzbekisztánra. Az oázisokon a földet öntözőcsatornák vizével öntözik. Gyapotecserje, lucerna, rizs, különböző gyümölcs terem rajta (különösen sok barack), továbbá szederfa. Itt a nyár igen forró, különösen a völgyekben, amelyeket észak felől hegyek védenek, délfelől azonban ki vannak téve az „afgányecnek“, a tikkasztó déli szélnek.

Tadzsikisztán ez alacsonyabb fekvésű részének aránylag rossz a földje, de ennek ellenére sűrűn lakott. A köztársaság népgazdaságának alapvető ága a gyapottermelés.

A szovjet hatalom éveiben Tadzsikisztán öntözött területe erősen megnagyobbodott. Az azelőtt pusztá Váchs-völgy virágzó gyapotkultúrává változott. Hatalmas modern öntözőhálózat létesült és ott, ahol azelőtt meztelen, agyonperzselt föld volt, most vetések zöldelnek, utak húzódnak, új kolhóz-lakótelepek létesültek.

A háborúutáni ötéves terv keretében befejezik a Váchs-völgyi öntözési műveket. A gyapotcserje-ültetvények területét a köztársaság egyéb részein is növelik és különös figyelmet szentelnek Tadzsikisztánban a hosszúrostú gyapotfajták termesztésének.

Tadzsikisztán másik — délkeleti — fele: hegyvidék. Területe igen kiterjedt, de lakossága gyér. A hegyek hol meztelenek, hol erdővel borítottak. Pisztériák és fanagyságra megnőtt borókabokrok alkotják az erdőket. A nyár enyhe és kevésbé száraz. Itt búzát és árpát vetnek. A földeket, amelyek részben meredek lejtőkön, sziklák között terülnek el, a tadzsikok nehéz munkával tisztítják meg a kövektől és teszik megművelhetővé. Előfordul, hogy a szorgalmas tadzsikok a vállukon kosárban cipelik a termőföldet hegyi telkeikre. Sehol országunkban a megmunkált földek nem húzódnak fel olyan magasra a hegyek közé, mint itten.

A hegyek közt legel a marha — nyáron fent a havasi legelőkön, télen pedig a völgyek alján.

Legmagasabbra a hegyek Tadzsikisztán keleti részén emelkednek. Itt terül el a Pámír-fennföld. Az örök hó jégárakat (gleccsereket) alkot, amelyekből vad hegyifolyók zúdulnak alá.

Nyugati Pámírt mély, nehezen hozzáférhető szakadékok szelik keresztül-kasul. Mélyükön vad hegyifolyók száguldanak. Nyugati Pámírban a tadzsikok jobbára földműveléssel foglalkoznak.

Keleti Pámírban lapos, teknőalakú völgyek terülnek el. Itt állattenyésztő kirgizek élnek.

Keleti Pámírban a levegő igen ritka. Ha gyorsan járunk, eláll a lélekzetünk. Az alacsony légnyomás következtében a víz

már jóval száz fok alatt felforr. Nyári időben nappal tikkasztó hőség van, éjjel azonban a patakok felszínét jégkéreg vonja be. Keleti Pámirban nehezen képződnek felhők, az eső és a hóesés ritka dolog. Ezzel szemben a Pámir lábánál, az Alai völgyében télen a hó a távirópóznákat egészen a csúcsukig betemeti.

Pámirban gyakran erős szél fúj, amely homokot visz magával. Itt-ott az évezredek folyamán ez a szél lyukakat fúrt a sziklába.

A szovjet hatalom óta a Pámirban, „a világ tetején“ kolhózok alakultak. Most már az új autóúton gépkocsival egész Pámirt gyorsan be lehet járni, amihez pedig azelőtt teveháton hetek kellettek. Pámir középpontjába — Horogba — rendes repülőgépjárat visz. A gépek hol a hegyeknél magasabban repülnek, hol pedig a hegyláncok közt óvatosan manővereznek. szárnyukkal csaknem érintve a sziklákat.

A forradalom előtti időben Tadzsikisztán ipara mindössze 800 munkást foglalkoztatott. A sztálini ötéves tervek éveiben a köztársaságban kiépült a szocialista ipar, amely jelenleg sok ezer munkásnak ad kenyeret. Jelentős ipar keletkezett, amely mezőgazdasági nyersanyagokat dolgoz fel. Sztálinábádban nagy kombinát készít gyapotból szövetet. Leninábádban nagy vállalatok selymet dolgoznak fel, mások gyümölcsöt konzerválnak. Kiépült a bányaipar is: a Fergana-völgy vidékén ásványolajat, szenet, ritka fémeket termelnek ki. Varzobban és Horogban vízierőmű létesült.

A háborúutáni ötéves terv idejében Tadzsikisztán ipara tovább gvarapszik. Áll ez különösen a bányászatra, a textiliparra, a gyümölcskonzerv-iparra.

A Tadzsik Szovjet Szocialista Köztársaság fővárosa Sztálinábád. Széles utcái mentén sok modern kivitelű ház épült. A gyalogjárók mentén fákat ültettek. A várost a Szovjetunió általános közlekedési hálózatával vasútvonal köti össze. Sztálinábád a virágzó tadzsik kultúra központjává lett. Így pl. itt nyílt meg a tadzsik egyetem. Azelőtt itt csak egy Djusembe nevezetű nyomorúságos falu volt. Most Sztálinábád gazdag és népes kultúrváros.

13. *Az Örmény Szovjet Szocialista Köztársaság*

Területe: 30 ezer négyzetkilométer.

Lakossága: 1.3 millió lélek.

Szovjetarménia a Transzkaukázus középső részétől délre terül el, távol a tengertől. Iránnal és Törökországgal határos. Lakosságának legnagyobb része örmény. Az örményeken kívül oroszok, kurdok, azerbajdzsánok élnek a köztársaságban. Az Örmény Szovjet Szocialista Köztársaság 1920 november 29-én alakult meg. 1922-től 1936-ig a Transzkaukázusi Föderációhoz tartozott. 1936 december 5.-e óta a Szovjetunió közvetlen tagállama.

Örményország magas felföldön terül el. Hol köves, hol pázsittal borított, vályúalakú völgyeit kialudt tűzhányóhegyek láncai veszik körül. A hegyek megakadályozzák a nedves szelek behatolását. Az éghajlat száraz, kontinentális: a nyár tikkasztó, a tél aránylag hideg.

Legmelegebb az éghajlat a köztársaság völgyi részén, különösen az Araksz völgyében, ame'lynek termékeny, mesterségesen öntözött földje gyapotot, gyümölcsöt, szőlőt terem. A száraz, öntözetlen, sárgásbarna földű környezetben élénken zöldelnek az öntözött földek és kertek. Évről-évre növekszik az öntözött terület. A kertek és termőföldek kiszorítják a pusztaságot. Épülnek az új kolhóztelepek.

Arménia hegyes vidékén fejlődik az állattenyésztés és a gabonatermelés: a lakosság juhokat tenyészt, sajtot készít, árpát és búzát vet.

A sztálini ötéves tervek éveiben Arméniában jelentékeny ipar létesült, amely részben a föld ásványi kincseivel, részben a mezőgazdaság termékeinek feldolgozásával kapcsolatos.

Itt a föld mélye rézércet tartalmaz, ritka fémeket és szép építészeti kőanyagot: rózsaszín tufát, továbbá mészkövet, amely a vegyiparban a szintétikus gumi készítésénél nyersanyagnak használható. Gyorsan fejlődik a gépgyártás. Gyáitanak Arméniában esztergapadokat, mezőgazdasági felszerelést, órát.

A mezőgazdaság gyapottal látja el a textilgyárakat, szőlővel a konyakfőzőket, gyümölcszel a szárító üzemeket, marhahússal a húsfeldolgozó kombinátokat. Van a köztársaságnak saját cukoripara is.

A gyárakat és üzemeket a hegyifolyókon létesített vízierőművek látják el energiával. A magas hegyek közt elterülő nagy Szevan-tó vízi tartalékainak kihasználása most kezdődik. A Szevan vizének egyrészét folytatólagosan le fogják vezetni a Zanga folyó medrébe, ahol vízierőműveket szerelnek fel. A turbinákon keresztüláramló víz villamos energiát fejleszt, azután eloszlik a völgy öntözőcsatornáiban és új területeket hódít meg a gyapot- és szőlőművelésnek. A Szevan-tó vízesése mellett már áll a kanakiri vízierőmű és épülőben van az ozori erőmű.

A háborúutáni ötéves terv Arménia iparát gyors ütemben fejleszti. Új molybdénleőhelyet tárnak fel. Épül egy nitrogénműtrágyát előállító gyár és egy alumíniumgyár. Negyedszer bővítik a szintetikus gumigyárat. Egészben az ipari termelést a háborúelőtti szintnek több, mint kétszeresére növelik.

Az Örmény Szovjet Szocialista Köztársaság fővárosa, Eri-ván, magas hegyekkel szegélyezett völgykatlanban, kertek között terül el. Azelőtt itt szűk utcácskákban laposfedelű házikók, vályogból vert kunyhók sorakoztak. A szovjet hatalom alatt Eri-ván jelentékeny ipart kapott, sok nagy épületet emeltek, az utcákat kiszélesítették. Bevezették a vízvezetékét, a csatornázást, a közúti villamost. Az örmény nemzeti kultúra számos intézménye létesült azóta, többek közt az Örmény Szovjet Szocialista Köztársaság Tudományos Akadémiája.

Arménia dolgos népe évszázadokig nehéz járom alatt nyögött. „Olyan minden dalod, mint a bánatos szűz keserves sírása, szeme szomorú pillantása“ — így írt a maga idejében Orániesz Tumánián, az örmény nép nemzeti költője. Csak a szovjet hatalom, a Kommunisták Pártja tudta megadni az örményeknek az egyenjogúságot, a nemzeti államiságot, a boldog életet. Szovjet-arménia most magához vonzza az örmény népet, amelyet annak idején a nacionalista üldözés saját hazájából kiűzött és szerte-szórt az egész világon.

14. *A Turkmen Szovjet Szocialista Köztársaság*

Területe: 485.000 négyzetkilométer.

Lakossága: 1.3 millió lélek.

Szovjetturkmenisztán nyugat-keleti irányban a Káspi-tenger és az Amu-Darja-folyam között terül el. Délen a köztársaság Iránnal és Afgánisztánnal határos.

Turkmenisztán, mint szovjetköztársaság 1924 október 27-én alakult meg.

A lakosság többségét alkotó turkmeneken kívül a köztársaságban oroszok, kazáhok és üzbekek élnek.

Turkmenisztánban kevés a víz és sok a napsütés — ez adja meg természetének alapvető jellegét.

Ha Turkmenisztánban a vasúton utazunk, gyakran láthatunk nyitott vagonokat vödörrel megrakva. Ezekben édesvizet szállítanak az egyes állomásokra. Turkmenisztánban a nyár folyamán eső alig esik. Olykor a szél esőfelhőket hoz és azokból dől is az eső — rézsutos pályája jól látszik az égen —, de az esőcseppek a földet rendszerint nem érik el, még a levegőben elpárolognak. Turkmenisztánban nyáron tikkasztó a hőség.

A nedvesség elégtelensége és a hőség túltengése következtében Turkmenisztán területének több, mint háromnegyedrésze sivatagnak mondható. Ez a Kara-Kum sivatag, a földkerekség egyik legnagyobb homoksivataga. De a Kara-Kum mégsem nevezhető tiszta homokból álló halott tengernek. Meztelen homokot többnyire csak a kutak környékén találunk. A homokos területek legnagyobb részét növénytakaró fedi. Gyér és száraz ez a növényzet, de takarmánynak mégis alkalmas.

A Kara-Kum legelőin virul az állattenyésztés. Itt legelnek a karakul-fajú juhnyájak, amelyek kitűnően alkalmazkodnak a sivatagi életviszonyokhoz és a nagyértékű karakul-gyapjút szolgáltatják. Sok itt a teve is. Ez az igénytelen állat a sivatagban a málhás lovat pótolja. Turkmenisztánban kitűnő hátsólovakat is tenyésztenek.

A forradalom előtt az állattenyésztő turkmenek nyájjaikkal nomád módra vándoroltak egyik legelőről a másikra. Most már kolhózokat alkotva, megtelepültek. Szerte a Kara-Kum sivatag-

ban szépen épült kolhóztelepek létesültek. Velük új kultúrélet vonult be a sivatagba.

Bár Turkmenisztán területének legnagyobb részét a Kara-Kum sivatag teszi ki, a lakosság többsége az öntözött oázisokat lakja. Ezek az oázisok az ország déli részén vannak szétszórva, a vasútvonal mentén, ahol az alacsony Kopjet-Dág hegységből és a Parapamizosz kiágazásából lefutó folyók a sivatag kis darabjait öntözik. Keleten és északkeleten is vannak oázisok, ahol Turkmenisztán határa mentén az Amu-Darja folyam folyik és vizének egy részével öntözőcsatornákat táplál.

Az öntözéssel kapcsolatos a köztársaság mezőgazdaságának alapvető ága: az öntözéses gyapottermesztés. A nap tűző sugarai alatt Turkmenisztán öntözött földjén terem a legjobb fajta hosszú- és selymesrostú gyapot. Ugyanezen a vidéken terem Turkmenisztán büszkesége, az édes mazsola (egy apró szőlőfajta) és az édes, nedvdús, illatos „guljábí“ (magyarul: rózsanedvű) dinnye.

A köztársaságban az öntözés kiterjesztése érdekében hatalmas munkálatok folynak: épül az óriási tedzseni víztartály, kezdődik a Nagy Kara-Kum-Csatorna kiásása. Ez a csatorna az Amu-Darja fölös vizét fogja a sivatagtól elhódítandó új földekre elosztani.

A háborúntáni öt éves terv keretében Turkmenisztán öntözött területe ki fog szélesedni. Fejlődni fog a gyapottermesztés és az állattenyésztés, különösen a karakul-juhtenyésztés.

Am Turkmenisztán gazdagságát nemcsak a mezőgazdaságnak köszönheti. Turkmenisztánban a szovjet hatalom alatt jelentős ipar létesült, amelynek a forradalom előtt nyoma sem volt.

A köztársaság nyugati részén Nyebit-Dágnál ásványolajat termelnek. A háborúntáni öt éves terv keretében Turkmenisztán ásványolajtermelése csaknem a kétszeresére emelkedik. A Nagy Honvédő Háború éveiben ásványolajfeldolgozó ipar létesült. A Kara-Kum sivatag közepén kénygár épült. Azeelőtt a sivatag mélyébe csak teveháton lehetett behatolni. Most a kénygárat akár gépkocsin, akár repülőgépen kényelmesen meg lehet közelíteni. Repülőgépen félóra alatt megtehető az az út, amely azeelőtt több napot igényelt.

Turkmenisztanban új iparokat indítottak el, amelyek a mezőgazdaság termékeit dolgozzák fel. Ashabadban nagy textilgyár épült, amely a turkmenisztáni gyapotból szövetet készít. Más városok gyáraiban vattát készítenek, gyapjút mosnak, selymet csévélnek.

A Turkmen Szovjet Szocialista Köztársaság fővárosa: Ashabad. A Kopjet-Dág-hegység lábánál a sivatagban terül el. Ashabad széles utcájú nagy város. A sűrű zöld környezetben fehér házak csillognak a napfényben. Az utcák mentén betonozott árkokban vezetik a vizet, hogy azt a homokos talaj el ne nyelje.

Ashabad a gyorsan fejlődő turkmen kultúra központja. Több főiskolája és más kulturális intézete van.

Az 1939 október 6-ra virradó éjszakán Ashabadot pusztító földrengés érte. Az egész Szovjetország a Turkmen Szovjet Szocialista Köztársaság segítségére sietett, hogy Ashabadot mielőbb feltámaszthassa.

15. Az Észti Szovjet Szocialista Köztársaság

Területe: 45 ezer négyzetkilométer.

Lakossága: több, mint 1 millió lélek.

Szovjetésztónia a legészakibb balti Szovjet Szocialista Köztársaság. A lakosság zömét képező észteken kívül a köztársaságban oroszok is élnek.

Észtónia a Balti-tenger partján, a Finn-öböl és a Rigai-öböl között terül el. Hozzá tartoznak a Moonzund-szigetek is, amelyek a Balti-tengerben fekszenek. Közülük a legnagyobbak: Száréma (Ösel) és Chiuma (Dagó). Ezek a szigetek védik a Finn- és Rigai-öböl bejáratát és ezért nagy hadászati fontosságuk van.

A köztársaság északi része lapos alföld, amelynek sziklás széle egyetlen, meredek lépcsőfokban esik alá a Finn-öbölhöz. Dél felé a talaj emelkedik és dombossá válik.

Észtóniában számos tó van. Közülük legnagyobb a Pejpusz vagy Csudszkoje. Észtónia folyói rövidek, de bővízőek.

Hasznos ásványok közül gazdag a köztársaság éghető palában, amely egy Finn-öbölmenti sávon fordul elő, tőzegben, mészkőben, kék palában, gipszben és márványban.

Észtónia éghajlata nedves. Sok a dús, kövér rét. Ez megkönnyíti az állattenyésztést, különösen a tehenészet fejlesztését. Itt több a rét és a legelő, mint a szántóföld és a földeken is sokhelyütt takarmánynövényeket termesztene.

Az első világháború előtt Észtónia Oroszországhoz tartozott és fejlett ipara volt. Észtóniában dolgozott Oroszország egyik legnagyobb gyára, az Orosz-Balti Hajógyár, 11 ezer munkással (Revalban, ahogy akkor Tallin városát nevezték) és a „Krenholmi Manufaktura“ nevezetű pamutfeldolgozó gyár 12 ezer munkással (Narvában). Reval Oroszország fontos kikötője volt. Télen a pétervári kikötő helyébe lépett, minthogy sokkal rövidebb időre fagyott be. A polgárháború éveiben Észtónia a nép akarata ellenére a külföldi imperialisták befolyása folytán elszakadt Oroszországtól. Az Oroszországtól való elválás következtében az észt ipar elsatnyult.

1940-ben Észtóniában megalakult a szovjet hatalom. Az Észt Szovjet Szocialista Köztársaság csatlakozott a Szovjetunióhoz és ennek következtében gazdasága és kultúrája gyors fejlődésnek indult.

Észtóniában textilipari, faipari és fémfeldolgozóipari vállalatok működnek és kisebb üzemek, amelyek tej- és sajttermékeket készítenek. Külön említésre méltók az éghető palát desztilláló üzemek, amelyek folyékony tüzelőt, ipari zsiradékokat és gázt állítanak elő. Ezek az üzemek a Finn-öböl partjain épültek. Az éghető palából előállított gázt külön gázvezetékben Leningrádba vezetik.

Az Észt Szovjet Szocialista Köztársaság fővárosa: Tallin, a Finn-öböl partján épült. Nagy és kitűnő kikötő, nagy ipari és művelődési központ.

A német fasiszták betörése országunkba megakasztotta Észtónia gazdasági fejlődését. Mikor azonban a betörőket kiűzték, Észtóniában csakúgy mint a többi balti köztársaságban, a szovjet gyárak újra működni kezdtek. A zöld réteken

megint legelnek a gulyák. Minden hónappal szaporodik a kolhózok száma. Gyorsan fejlődik a nemzeti kultúra.

A köztársaság gazdaságának helyreállítása gyors ütemben folyik. A háborúutáni ötéves terv végére Észtónia ipari termelése a terv szerint el fogja érni a háborúelőtti szint háromszorosát.

16. *A Karél-Finn Szovjet Szocialista Köztársaság*

Területe: 179 ezer négyzetkilométer.

Lakossága: 606 ezer lélek.

A Karél-Finn Szovjet Szocialista Köztársaság a Szovjetunió északnyugati részén terül el, észak-déli irányban a Fehér-tenger és a Ladoga-tó között. Karélokon és finneken kívül oroszok is élnek benne.

A karéliai dolgozók már 1920-ban megalakították a Karél Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaságot, amely az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársasághoz csatlakozott. 1940 március 31-én alakult meg a Karél-Finn Szovjet Szocialista Köztársaság, mint a Szovjetunió közvetlen tagja.

Ezen a területen ősidőkben északról délre jégár húzódott, amely a skandináv hegyekből csúszott lefelé. Ez a jégár alakította ki a vidék képét. A tájék barázdás, dombos. A mélyedéseket tavak töltik ki, számuk ezernyi. A tavak különböző szinten fekszenek, rövid, bővizű folyók kötik őket össze egymással. A folyók sziklás mederben rohannak lefelé és dübörgő, kavargó örvényeket képeznek. A jégár annakidején hatalmas sziklákat görgetett útjában és azokat itt a földeken lerakta. A talajt nagy kiterjedésű tűlevelű erdő borítja. Sokhelyütt erőteljes fenyőfák nőnek ki a sziklák hasadékaiból.

Itt az éghajlat hűvös és nedves. A földművelés aránylag lassan fejlődik és főként csak a déli részeken. Am a nedves éghajlati feltételek mellett a pázsit dús és kövér, az állattenyésztés, különösen a tehenészet élénken fejlődik.

A lakosság jelentékeny része foglalkozik építőkövek — gránit, diabáz, márvány — feldolgozásával. Szép karéliai kőből

épültek a leningrádi Izsák-dóm híres oszlopai. Karéliai köveket használnak ma is nagy, modern épületek építésénél.

De a Karél-Finn Szovjet Szocialista Köztársaság gazdaságában a főszerepet az erdőkitermelés játssza. A finomrostos szerkezetű karéliai szálfának nagy a becsülete. Ezt a fát a köztársaság területéről nagyrésztben exportálják. A fa egy részét nyers állapotban elszállítják, másik részét a helyszínen dolgozzák fel deszkává, fornérlemezzé, sílécekké, cellulózévá, papirossá. A köztársaságban a hatalmas cellulóze- és papírgyárak egész sora épült fel, pl. Szegezszben és Kondopogban, a kirovszki (murmánszki) vasútvonal mellett. A köztársaság számos üzeme a vizierőművek villamos energiatermelését használja fel. E vizierőművek létesítésére az itteni gyorsfolyású folyók különösen alkalmasak. A köztársaság fa- és papíripára szovjetközi fontosságú.

A Karél-Finn Szovjet Szocialista Köztársaságot észak-déli irányban két közlekedési fővonal szeli keresztül: egy vasútvonal és egy vízi útvonal. Itt halad a kirovszki vasútvonal, amely Leningrádot Murmánszk kikötőjével köti össze a Barents-tenger partján és itt húzódik a Sztálin nevét viselő Fehér-tenger—Balti-tenger csatorna. Ez a hajózási csatorna Leningrádot a Fehér-tengerrel köti össze.

A Karél-Finn Szovjet Szocialista Köztársaság fővárosa, Petrozavodszk az Onyega-tó nyugati partján épült, a kirovszki vasútvonal mellett. Egyéb nagyobb városai: Szortavála és Bjelomorszk.

Mikor a Nagy Honvédő Háború elkezdődött, a Karél-Finn Szovjet Szocialista Köztársaság területe fronttá változott. A német és finn betörők megzavarták a köztársaság szorgalmas népének békés munkáját és az ország területének jelentős részét megszállották. A köztársaság felszabadulása után városaiban és falvaiban újra megindult az építő, kulturális szovjetélet. A köztársaság ipara: a faipar, a fafeldolgozó ipar, az ércbányászat — újra felépült. Az ötéves terv keretében az ipari termelés már túlszárnyalja a háborúelőtti szintet, fejlődik a mezőgazdaság is. Új vasútvonal épül a köztársaság nyugati vidékén.

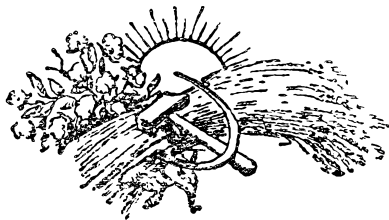
Változatos a mi földünk, sokrétű a mi köztársaságunk természete, gazdasága, nyelve. De minden része a Szovjetunió, a mi édes hazánk egy-egy darabja. Elszakíthatatlan gazdasági és politikai szálak fűzik össze valamennyi szovjetköztársaságot a legyőzhetetlen, hatalmas Szovjetunióvá.

A hazai föld büszkén és izzó szeretetben dobogtatja meg szíveinket.

Az anyaföld adott nekünk életet, ő nevelt fel bennünket. Mélységes gyermeki szeretettel háláljuk meg neki.

Óriási a mi hazánk terjedelme és gazdagsága. Évszázadok folyamán tárták föl ezt a földet népünk nemzedékei. Izzadsággal és vérrel bőségesen megöntözték. A nép — a nemzedékek fáradságának jutalmaképpen — megszállta az országot, feltörte a talajt, irtotta az erdőt, megnyitotta a föld mélyét, leigázta a folyókat és megépítette a városokat. Megvédte a földjét minden ellenségtől. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom új oldalt nyitott meg hazánk és az egész emberiség történelmének könyvében. Országunk népei, Lenin és Sztálin pártjának vezetésével felépítették ezen a földön a Szovjetállamot. A mi országunkban épült fel először az emberiség történetében a szocialista közösség. A szocializmus népünk életformájává vált.

Tekintsünk most végig azon a hosszú úton, amelyen hazánk végighaladt a régi időktől egészen a szocializmus ragyogó napjaiig.

A SZOVJET NÉP
NAGY MULTJA

I. FEJEZET

A KIEVI ORSZÁG — A KELETI SZLAVOK HATALMAS ÁLLAMA

1. *A szlávok — országunk őslakói*

Közép- és Kelet-Európa hatalmas térségeit ősidők óta szlávok lakták. Ezek voltak a mostani oroszok, ukránok, belorusszok, lengyelek, szlovákok, csehek, szerbek, szlovénok, horvátok és bolgárok elődei.

Az Elba és a Visztula, valamint mellékfolyóik vidékén lakó szlávokat nyugati szlávoknak, a délen — a Balkán-félszigeten — lakókat délszlávoknak nevezik. A három testvérnépnek — az oroszoknak, ukránoknak és a belorusszoknak — elődei, akik ősidők-től fogva országunk területén laktak, alkották a szlávok keleti ágát. A keleti szlávok a Fekete-tenger hajlása mentén, a Dnyepr és mellékfolyói vidékén, az Ilmeny-tó körül, valamint az Oka és a Volga felső folyásánál laktak.

Az I—II. századbeli római írók a szlávokat vened-oknak nevezik. A VI. századbeli bizánci írók szklavin-ok és ant-ok néven ismerik őket. Az antokról szóló közlések az első vitán felül álló történelmi adatok a keleteurópai síkságon élő szláv törzsekről. Az antok és szklavinok szláv nyelven beszéltek. Szokásaik és kultúrájuk sokban hasonlított a későbbi szlávok szokásaihoz és kultúrájához.

A keleti szlávok régtől fogva foglalkoztak földműveléssel.

Az erdő egy részét felégették, a földet vaskos faággal megporhanyították és elvetették a magot. A sztyeppéken kapával forgatták meg a földet. Ha a kifáradt föld már nem adott elegendő termést, új területet vettek művelés alá, a régit otthagyták. Földjeiken kölest, árpát, rozsot és lent termeltek.

Jelentékeny helyet foglalt el a szlávok gazdálkodásában a vadászat, a méhészet és a halászat.

A szlávok nemzetségi szervezetben éltek. A nemzetség rokonokból állott, akik együtt éltek és közösen gazdálkodtak. A nyájak, legelők, szántóföldek a nemzetség közös tulajdonában voltak. Mindazt, ami a nemzetség tagjainak megélhetéséhez szükséges volt, közösen termelték. Magántulajdon nem volt, de nem is lehetett, mert ebben a korban az ember csupán annyit termelt, amennyi éppen hogy elég volt a saját, valamint az öregek és a gyermekek eltartására. A nemzetségben mindenki egyenlő volt, nem voltak gazdagok és szegények, nem voltak osztályok.

A nemzetség élén a nemzetség legvénebbje — a nemzetségfő — állott, azonban semmiben sem határozott a nemzetség összes többi tagjainak tanácsa nélkül.

Több nemzetség, melyet a származás egysége összekapcsolt, rendszerint törzssé egyesült. A törzs élén választott vezér vagy fejedelem állott.

Vedekezésül az ellenség ellen a szlávok dombokon vagy más alkalmas helyeken erődítményeket építettek és azokat földhányással vagy palánkkal kerítették el. Ilyen erődítmények, vagy városi települések maradványait ma is megtaláljuk országunk sok vidékén.

Az okori írók a szlávokat bátor, harcias és szabadságszerető népként említik.

A VII. században a szlávok, különösen a déli sztyeppés vidékeken már a kapánál tökéletesebb földművelő eszközöket — faeket, ekét, boronát — használnak. Vonóerőként marha szolgált. A szlávoknál kifejlődött a marhatenyésztés, halászat, a vadméhek mézének gyűjtése és a vadászat. Ez arra vezetett, hogy az ember már többet termelt, mint amennyit fogyasztott. Megjelentek a munkatermék-feleslegek és lehetővé vált ezek felhalmozása. Mindez alapjául szolgált a magántulajdon megjelenésének és fejlődésének, vagyis a társadalom osztályokra tagozó-

dásának. A nemzetség kezdett különálló családokra bomlani. Ezeket a családokat most már nem a rokonsági kapcsolatok fűzték össze, hanem a közös terület. Földközösséget alkottak. Minden egyes család, amely a közösség tagja volt, saját szántóföld-darabján gazdálkodott. A közösség erdei és marhalegelői köz-vagyont alkottak. Egyes családok sikeresen folytattak önálló gazdálkodásukat és gazdagodni kezdtek. Elsősorban a nemzeti-ségiők és a fejedelmek tűntek ki gazdagságukkal. Sikeres had-járat alkalmával rendszerint megkapták a hadizsákmány és a foglyok oroszlánrészét. A foglyokat rabszolgákká tették és arra kényszerítették, hogy helyettük dolgozzanak. A háború ilymó-don számukra a gazdagodás forrása lett. Állandó katonai osz-tagokat, vagy testőrséget szerveztek és tartottak fenn. Ezekkel hadba vonultak és megosztottak a zsákmányon.

A fejedelmek és testőreik nagyobb és jobb földdarabokat foglaltak el. Erőszakkal uralmuk alá hajtották törzsük többi tagjait és arra kényszerítették őket, hogy helyettük dolgoz-zanak. A fejedelmek gazdagságuk és testőrségük segítségével választhatóból örökletessé tették hatalmukat, a népet leigázták és fegyelemben tartották. Nem elégedtek meg a saját törzsük feletti uralommal, hanem a szomszédos közösségeket — törzse-ket — is kezdték leigázni.

A IX. században országunk déli részén hatalmas fejedelemség alakult, melynek Kiev volt a központja. Ezt hamarosan Ruszj-nak kezdték nevezni. Az orosz fejedelmek a Fekete-ten-ger partvidékén kezdték portyázni. Másik ilyen fejedelemség északon keletkezett, Novgorod körül. A kievi és novgorodi feje-delemséggel együtt Kelet-Európa területén egyéb — kevésbé jelentős — szláv fejedelemségek is keletkeztek. Így esett szét a régi nemzeti-ségi szervezet és így alakult ki az osztálytársada-lom és az állam.

2. *A kievi Oroszország*

A IX. század második felében a keleti szlávok különálló fejedelemségei egyetlen hatalmas államban egyesültek. Ennek fővárosa Kiev, Ruszj (Oroszország) legnagyobb városa lett. Ennek következtében az orosz név valamennyi keleti szláv szá-mára egyetemessé vált.

A kievi országnak élénk kapcsolatai voltak a Kelettel és partjától a Fekete-tengerig egyesítette a keleti szláv törzseket. Hozzá tartoztak azok a nemszláv eredetű törzsek is, amelyek a Finn-öböl partján, a Ladoga- és Onyega-tó körül, továbbá az Oka és a Volga folyók között éltek.

A kievi Oroszország a Kárpátoktól a Donig, a Balti-tenger Nyugat-Európa országaival. A Dnyepr folyó volt „a varégek től a görögökig“ vezető vízi út, amely Északnyugat- és Kelet-Európát Bizánccal kötötte össze. A Volga volt a Közép-Ázsiával és a Közel-Kelettel folytatott kereskedelem főútja. Az orosz kereskedők itt élénk forgalmat bonyolítottak le. Különösen szorosak voltak a kapcsolatok a kievi Oroszország és Bizánc között.

Egy ráánkmaradt elbeszélés elmondja, hogyan folytatott diadalmas hadjáratot Bizánc ellen Oleg kievi fejedelem. 911-ben szerződést kötött a görögökkel. Ennek alapján gazdag ajándékokat kapott és kiváltságokat szerzett az orosz kereskedők számára.

Oleg után Igor lett a kievi fejedelem. 944-ben Bizánc és a kievi Oroszország között új szerződés jött létre, amely nem csupán a kereskedelem feltételeit rendezte, hanem a két ország katonai szövetségét is előírta.

A görögökkel folytatandó kereskedelemhez szőrme, viasz és méz kellett. Mindezt a kievi fejedelmek az uralmuk alá tartozó törzsektől szerezték meg adó formájában. Az adófizetőket alattvalóknak kezdték nevezni.*

A foglyokat, akiket a szomszéd népek és törzsek ellen indított hadjáratokban ejtettek, rabszolgákká tették, felhasználták őket magángazdaságukban, vagy eladták Bizáncnak.

Egyszer, amint a krónika mondja (így nevezték akkoriban az évenkénti eseményfeljegyzést), Igor adóért indult a szláv drevlján-törzs földjére. Behajtotta az adót, majd elhatározta, hogy kicsiny csapattal megismétli útját. A drevljánok, midőn megtudták, hogy Igor ismét adóért indul, ezt mondták: „A

* Adó = dany; alattvaló = poddaannij. — *A ford.*

juhokra vetette magát a farkas. Az egész nyáját elcipeli, ha nem ölik meg.“ És megölték Igort testőreivel együtt.

Szvjatoszláv, Igor fia, abban az időben még gyermek volt. Helyette anyja, Olga kormányozta az államot. A hagyomány szerint férje haláláért keményen bosszút állt a drevljánokon.

A kievi fejedelemség Svjatoszláv és fia, Vlagyimir alatt vált különösen hatalmassá.

Szvjatoszláv harcias és bátor fejedelem volt. Testőrségével együtt kemény hadi életet élt. Élelmiszerszállítmányok nélkül vonult hadba, de még sátrát sem vitt magával. A földön aludt, feje alá nyergot tett. Ha harcba indult, figyelmeztette az ellenséget: „Ellenetek vonulok.“

Szvjatoszláv tevékenyen résztvett a nemzetközi ügyekben. Teljes diadalt aratott a Volga-vidéki kazárokon és ezzel a kievi fejedelemség javára döntötte el a keleteurópai hegemoniáért folytatott küzdelmet, amely még Oleg idejében kezdődött. Ezután a Kaukázus északi részébe vezetett hadjáratot és megerősítette a Tamán-félszigeten az orosz birtokokat.

A bizánci császárt aggasztotta Svjatoszláv katonai ereje és ugyanakkor ki is akarta használni őt. Szövetséget kötött vele a dunai bolgárok ellen. Bizánc arra számított, hogy az oroszok és bolgárok ebben a háborúban meggyengítik egymást. Svjatoszláv 967-ben meghódította a dunai Bulgáriát, azonban nem mondott le arról Bizánc javára. Ott maradt a Duna mellett fekvő Perejaszlavec városában és oda akarta áthelyezni az orosz állam fővárosát.

Bizánc megrémült az erős szövetségéstől és háborút kezdett Svjatoszláv ellen. A görögök ellen folytatott harcokban Svjatoszláv csapatai vitézül, hősieen és kitartóan küzdöttek.

Különösen hősieen védte Svjatoszláv a Duna mellett fekvő Dorosztol városát. Hatalmas görög sereg érkezett a város alá. Svjatoszláv könnyű sodronypáncélba öltözött harcosai, akik lefelé keskenyedő, hatalmas pajzsokkal voltak felszerelve, megközelíthetetlen élő falként fogadták az ellenség támadásait. A bizánci császár tizenkétszer vezette támadásra harcosait. Végül is visszavonult és elrendelte a város bekerítését. Dorosztol ostroma három hónapon át tartott. A görögök ostromgépe-

ket hoztak a falak alá, tűzzel és kövekkel árasztották el a várost. Szvjatoszlav ereje fogyott. A haditanácsban egyes parancsnokok azt javasolták Szvjatoszlávnak, vonuljon vissza és próbalkozzék meg éjnek idején bárkákon elmenekülni a Dunán. A görög történetíró elbeszélése szerint Szvjatoszláv elvetette a menekülés tervét. Ezt mondotta harcosainak:

— „Nem szokásunk, hogy hazameneküljünk. Vagy győztesként élünk, vagy emlékezetes hőstetteket hajtvva végre, bátran meghalunk.“

Szvjatoszláv harcosai bátran küzdöttek, az erők azonban egyenlőtlenek voltak. Kievből nem érkezett erősítés. Megkezdődött az éhínség és Szvjatoszláv 971-ben kénytelen volt békét kötni a császárral. Kötelezte magát, hogy kiűriti Bulgáriát.

Hazatérőben Szvjatoszláv a besenyők kezétől esett el. Ezeket a bizanciak uszították ellene.

Vlagyimir, Szvjatoszláv fia, tovább erősítette és nagyobbította a kievi Oroszországot.

A kievi Oroszország szláv lakói kezdetben pogányok voltak. Minden természeti jelenséget különféle istenek tevékenységével magyaráztak. Ezeknek az isteneknek ábrázolásait — a bálványokat — tisztelték és áldozatokat mutattak be nekik. A pogányság még abban a korban keletkezett, amidőn az emberek nemzetségekben éltek és a természetről való ismereteik még igen csekélyek voltak.

Az új életfeltételek egyben új vallás szükségességét is magukkal hozták. A Bizanccal való szoros kapcsolatok lehetővé tették az orosz fejedelmeknek, testőrségüknek és a kereskedőknek, hogy közelebbről megismerkedjenek a görögök életével és a keresztény vallással. A fejedelmek érdekeinek megfelelt a keresztény vallás, mely azt tanította, hogy a hatalmat Isten adta és hogy a nép köteles engedelmeskedni a cároknak és a fejedelmeknek, akár magának Istennek. Tetszett nekik a keresztény templomok építészeti szépsége és a keresztény szertartások pompája és ünnepélyessége.

Bizanc hatására a keresztény hit akkoriban széles körben elterjedt a déli és nyugati szlávok körében, különösen Bulgáriában és Csehországban. Terjedni kezdett Oroszországban is.

Vlagyimir nagyanyja, Olga és a fejedelem sok testőre is keresztény volt.

Vlagyimir egységes államvallás segítségével akarta megerősíteni hatalmát. Elhatározta, hogy a kereszténységet teszi államvallássá. 988-ban megkeresztelkedett és megparancsolta, hogy egész Oroszország népét is kereszteljék meg.

A kereszténység felvételének hatalmas jelentősége volt a kievi állam megerősödése szempontjából, mert egy sorba állította azt a nyugat erős keresztény államaival. Ugyanakkor a kereszténység emelte a fejedelmi hatalom jelentőségét és szilárddá tette a kievi nagyfejedelemség egyes részeinek kapcsolatát. Végül elősegítette Oroszország kultúrájának fejlődését. A kereszténység felvétele után Oroszországban terjedni kezdett az oktatás is.

Akkoriban a templomok és kolostorok voltak a művelődésnek szinte kizárólagos gócpontjai. Már 100 esztendővel Vlagyimir előtt megalkották a szláv ábécét. Kezdték görögről ó-szláv nyelvre fordítani az evangéliumokat és egyéb egyházi könyveket. Nem papírra, hanem vékony bőrre írtak. A másolók lúdtollal, vagy nád vesszővel rajzolták a betűket, a kezdőbetűket színes díszekkel ékesítették. Egy-egy könyvön hónapokig, sőt néha évekig is dolgoztak.

A kievi Oroszországban a fordított könyveken kívül kezdett megjelenni a világos és kifejező orosz nyelven írt eredeti orosz irodalom is. Az oroszok érintkezése a görögökkel, bolgárokkal és egyéb népekkel új szavakkal gazdagította az orosz nyelvet.

Vlagyimir fejedelem halála után fiai között harc kezdődött a kievi nagyfejedelmi trónért. Egyik fia, Jaroszláv Vlagyimirovics, akit Bölcsnek neveztek, Novgorodban uralkodott és eszével, határozottságával tűnt ki. 1019-ben legyőzte fivéreit és kievi nagyfejedelemmé lett.

Bölcs Jaroszláv idejében érte el a kievi nagyfejedelemség teljes virágzását. Kiev nagy kereskedelmi központ lett, élénk kapcsolatokat teremtett a nyugati és keleti államokkal. Az iparosok, építők, művészek, nagy számmal özönlöttek az országba. Ezeknek munkája teremtetten meg a kievi Oroszország kultúráját.

Böles Jaroszláv építette fel Kievben a mai napig fennmaradt Szofja-székesegyházat, amely hatalmas arányaival és szépségével bámulatba ejtette a kortársakat. A fejedelem új falakkal vette körül a várost.

A kolostorokban és egyes gazdag embereknél hatalmas könyvtárak keletkeztek. Magának Böles Jaroszlávnak csodaszép könyvtára volt.

Az orosz nép és az orosz kultúra különösen erős hatással volt a szomszéd népekre és a Baltikumban, a Volga vidékén, a Kaukázusban élő törzsekre. E népek számára a kievi Oroszország volt a politikai és kulturális központ.

Böles Jaroszláv halála után, 1054-ben a hatalmas kievi országot felosztották fiai között, akik testvérharcot kezdtek a leggazdagabb fejedelemségek birtokáért. A fejedelmi harcot kihasználták az új ázsiai nomádok — a kunok (polovecek) —, akik a déli sztyeppéken jelentek meg, a kiszorított besenyők helyén. A kunok rohamai pusztává tették az orosz földet. Az ellenük folytatott harcban különösen kitűnt Jaroszláv egyik unokája, Vlagyimir Vszevolodovics, akit Monomachosz-nak neveztek.*

A kunok felett aratott diadalok nagy dicsőséget szereztek Vlagyimir Monomachosznak és megkönnyítették számára Kiev elfoglalását. Sikerült helyreállítania a kievi állam egységét. A nagyfejedelemség ismét fontos jelentőségre tett szert az európai államok nemzetközi kapcsolataiban.

Vlagyimir Monomachosz igen képzett ember volt. Nagyon érdekes „Tanítás gyermekeimnek“ (Poucsenyie gyetyam) című politikai végrendelete, amelyben megrajzolta az eszményi orosz fejedelem alakját.

Ebben az időben alakult ki Európa országaiban a gazdálkodás hűbéri rendszere. A fejedelmek és hadvezérek meghódították a közösségi földeket. földhöz kötötték a parasztokat és arra kényszerítették őket, hogy jobbágyokként dolgozzanak birtokaikon. A földet, amelyet a fejedelmek katonáiknak szétosztottak, francia néven féode-nak (hűbér) nevezték, tulajdonosát pedig féodal-nak.

* Monomachosz — görög szó, párharcost jelent. — *A ford.*

A kievi fejedelmek és testőresapataik szintén sok földet hódítottak meg és kényszerítették a szabad parasztokat — szímerdekét —, hogy ingyen dolgozzanak rájuk. Ha a paraszt gyermek nélkül halt meg, vagyona a fejedelemre, vagy annak testőrére szállt. A gazdag és tekintélyes földesurakat bojároknak kezdték nevezni. A fejedelmek és a bojárok alkották orosz földön a hűbérurak osztályát és ezek egyre inkább uralmuk alá hajtották a szabad parasztokat.

A kievi ország hűbéri gazdaságáról az „Orosz Igazság“ (Russzkaja Pravda) elnevezésű törvénygyűjteményből tudunk. Eszerint ítéleztek. Az „Orosz Igazság“-ban tükröződik a XI—XII. századbéli orosz hűbéri társadalom szokásjoga és rendje. Az „Orosz Igazság“ alapján a fejedelem testőrének, szolgájának, vagy egy bojárnak megöléséért nyolcvan grivna pénzbüntetést kellett fizetni, szabad paraszt megöléséért öt grivnát. Így tehát a paraszt életét tizenhatszor kevesebbre becsülték, mint a fejedelem szolgáját.

A fejedelmek és bojárok hatalmának megerősítéséhez hozzájárult az egyház és a felső papság. A fejedelmek hatalmas vagyonokat és sok földet juttattak a templomoknak és a kolostoroknak. Az egyházi és kolostori földeken élő parasztok szintén elvesztették önállóságukat és jobbágyokká váltak.

A parasztok szabadságának elvételét heves harc kísérte. A XI. század végét és a XII. század elejét szerte az orosz földön népi felkelések hulláma jellemzi. Ezek a felkelések a hűbéri rend ellen irányultak. Hogy a parasztokat leigázva tarthassák, a vidéken megerősítették az államhatalmat. Ugyanakkor a helyi földbirtokosok meggazdagodásával és hatalmának növekedésével erősödött az a törekvésük, hogy elszakadjanak Kievtől. A kievi állam nagy városai helyi fejedelemségek központjaivá váltak. Mindegyik fejedelem igyekezett megszabadulni a kievi nagyfejedelem hatalma alól. A fejedelmek között szakadatlanul összeütközések és háborúk folytak. Ezek a háborúk feldúlták az orosz földet és megkönnyítették a külső ellenség támadásait. A legvadabb ellenségnek az ázsiai sztyeppékről származó nomád kunok mutatkoztak. A kunok rabságba hajszolták a parasztokat, feldúlták a városokat, felégették a falvakat. „A városok pusztává lettek és a falvak pusztává lettek, — írja búsan a kró-

nikás. — Ha a mezőkön járunk, ahol azelőtt ménesek, juhnyájak és marhacsordák legeltek, — ma minden pusztá, megnőtt a gyom és vadak lakóhelyévé vált.“

A honi földnek a fejedelmek háborúskodása és a kunok támadásai okozta dúlásáról beszél az „Igor ének“ (Szlovo o polku Igoreve) ismeretlen XII. századbeli költője: „A föld akkor megtelt egymás ellen küzdőkkel, a fejedelmek harcaiban az emberélet megrövidült. Ritkán volt hallható akkoriban orosz földön szántóvetők dala, de gyakran károgtak hullákon osztozkodó hollók...“ A költemény szerzője — hazájának hű fia — felhívja az orosz népet, egyesüljön a külső ellenség ellen vívandó harcra. A XII. században a hatalmas kievi államot Vlagyimir Monomachosz fiai és unokái felosztották a „mindenki kapja meg atyai örökségét“ elve szerint.

II. FEJEZET

HARC A KÜLSŐ ELLENSEGEK ELLEN A XIII—XIV. SZÁZADBAN.

(ALEXANDR NYEVSZKIJ ÉS DJIMITRIJ DONSZKOJ)

1. *A mongol-tatárok támadása Oroszország ellen.*

A kievi nagy Oroszország egész sor, egymással ellenségeskedő hűbéri fejedelemségre oszlott. Ez gyengítette az ellenálást a külső ellenségekkel szemben. Nyugatról a németek, svédek, magyarok támadtak. Délkeletről — a Káspi-tó és a Fekete-tenger környékének sztyeppéiről — a kunok intéztek rohamokat az orosz föld ellen. Az orosz lakosságot foglyulejtették és Kelet rabszolga-piacaira irányították.

Nem ritkán maguk a fejedelmek is szöveterkezték a kunokkal, és velük együtt dúlták szomszédaik földjét. A Dnyepr-környék városai és falvai elnéptelenedtek.

A XIII. század elején új, borzalmas veszedelem zúdult Oroszországra — a mongol-tatárok támadása. Ez a nép régtől fogva nomád életet élt Közép-Ázsia sztyeppéin, Kínától északra. Vezérüknek, Dzsingisz kánnak vezetésével a mongolok erős katonai hatalmat építettek ki.

A mongolok kitűnő íjászok és jó lovasok voltak. Vastag bőrszakot, páncélt és bőrrel bevont pajzsot viseltek. A városok ostromlásához a mongolok faltörő kosokat — súlyos zuhanó gerendákat használtak. Különleges fémeszközök segítségével követ és forró olajat zúdítottak az ostromlott városokra. A le-

győzöttekkel szemben Dzsingisz kán katonái nem ismertek irgalmat. Útjukat tűzvészek hamva és hullahegyek jelezték. A foglyokat a mongolok rabszolgákká tették. Ellenségeik legyőzésében nemcsak a katonai erőt, de a ravaszságot is felhasználták.

Dzsingisz kán hatalmas hódításokról és világuralomról ábrándozott. Pecsétjére ezeket a szavakat vésette: „Az emberi-ség urának pecsétje.“

Dzsingisz kán rövid idő alatt meghódította Dél-Szibériát, Észak-Kínát, Közép-Ázsiát és a Kaukázuson túli vidéket. Egyik hadserege 1223-ban átkelt a Kaukázus gerincén, benyomult Kelet-Európa déli sztyeppéire és rátámadt a kunokra.

A kun-kánok az orosz fejedelmekhez fordultak segítségért „Ha nem akartok megsegíteni bennünket — mondották —, ma minket tesznek tönkre, holnap titeket“. Egyes orosz fejedelmek a kunokkal együtt szembeszálltak a mongolokkal.

Az orosz fejedelmek között nem volt egyetértés. A mongolok kihasználták ezt és az Azovi-tengerbe ömlő Kalka folyó partján először a kunokat, azután az orosz csapatokat verték szét.

A mongolok azonban nem haladtak tovább, hanem visszatértek Ázsiába. A mongol támadás valóságos szerencsétlenség volt Közép-Ázsia és a Kaukázuson túli vidék népeire. A városok legnagyobb részét felégették, az öntözőcsatornákat szétrombolták, a szántóföldeket legelőkké tették. Az embereket tömegével öldösték le, vagy tették rabszolgává.

Dzsingisz kán halála után unokája, Batu hatalmas sereggel átkelt a Kaspi-tó-vidéki sztyeppéken és Kelet-Európa meghódítására indult. 1237 végén betört a rjazanyi fejedelemségbe. A rjazanyiak férfiasan fogadták az első csapást. A monda szerint hat napon át „oly hevesen harcoltak, hogy a föld is nyögött a lábuk alatt“. A mongol-tatár hordák azonban túlerőben voltak, a rjazanyiak senkitől sem kaptak segítséget. „Együtt ürítették ki a halál közös kelyhét és valamennyien elpusztultak.“

Az orosz nép hőiesen ellenállt a tatár megrohanásnak, de az egymás ellen folytatott harcban meggyengült fejedelemségek nem tudták feltartóztatni a hatalmas tatár horda nyomását.

A következő évben, 1238-ban a tatárok szétrombolták Vlagyimirt és Szudál vidékének 14 más városát. Már előzőleg

elfoglalták Moszkvát, amely akkoriban kisebb, kevésbé ismert város volt. Batu tovább akart vonulni északra, Novgorod vidékére. Novgorodot azonban áthatolhatatlan erdőségek és mocsarak védelmezték, ezért Batu a Volga-vidék sztyeppéi felé fordult.

A dél felé vezető úton sok orosz város erősen védekezett a tatár hódítók ellen. Különösen kitűnt hősi védelmével Kozelszk városa. Héthetes harc után Kozelszk valamennyi védelmezője elesett. A harc befejezése után életbenmaradt asszonyokat és gyermekeket Batu megölette. A tatárok Kozelszket „dühödt városnak” nevezték.

1240-ben az óriási tatár hordák Kiev alá vonultak és ostrom alá vették. Batu azt ajánlotta a kиеieknek, adják meg magukat harc nélkül, de elutasító választ kapott. A tatárok éjjel-nappal ostromolták faltörő kosaikkal, míg csak össze nem zúzták az erődítmény falait. Kiev — az orosz városok anyja — rommá lett.

2. Alexandr Nyevszkij szétveri a svéd hódítókat és a német „kutyafejű lovagokat”

Az orosz föld magára vonta a hódítók csapásának egész súlyát s ezzel megmentette Európát a tatár megrohanástól. A tatárok ereje kimerült a keményen ellenálló oroszok ellen folytatott harcban. „A barbárok nem merészelték — írta Puskin, a nagy orosz költő — hátuk mögött hagyni a rabbá tett Oroszországot és visszatértek Keletjük sztyeppéire. A kialakuló művelődés megmenekült...” Ekkoriban új haderő készülődött Európában az orosz nép ellen. Ez a nem kevésbé veszélyes és jelentékeny haderő — a német lovagok serege volt. Lovagoknak a fegyveres nemesi földbirtokosokat nevezték.

Az ókorban a mai Németországnak több, mint felét a nyugati szlávok lakták. Településeik túljutottak a Laba-folyón, amelyet ma Elbának neveznek.

A nyugati szlávok kultúrnép voltak. Nagy kereskedő városokat építettek, iparuk és földművelésük virágzott. A szláv törzsek azonban szétagoltak voltak, nem volt egységes, erős államuk és a német hűbérurak lassanként leigázták őket.

A XII. század végétől kezdve a német hűbérurak megkezdték a balti törzsek: a lívek, észtek, lettgallok, litvánok meghódítását.

A lívek és észtek kemény ellenállása arra kényszerítette a németeket, hogy különleges katonai lovagszervezetet alkossanak. 1202-ben megszervezték a Kardviselő Rendet.

Rendnek a középkorban a katonai-szerzetesi közösséget nevezték. A Kardviselő Rend lovagjai fehér palástot viseltek kereszt- és kardábrázolattal. Ez a német rend, amely a Balti-tenger vidékén megerősödött, továbbnyomult Kelet felé, orosz földre. A Kardhordók több ízben megkísérelték, hogy Pszkov és Novgorod vidékére betörjenek, azonban döntő ellenállásba ütköztek. Sőt, az orosz fejedelmek nem egyszer hadjáratot indítottak a lovagok földjére és komoly vereségeket mértek rájuk. A Kardviselő Rend akkor egy másik renddel egyesült, a Teuton Renddel,* amely a poroszok litván törzsének földjén működött. Ezután a Kardviselő Rendet Liv Rendnek kezdték nevezni.

Oroszország ellen keresztes hadjáratot hirdettek. A római pápa előre is áldását adta a német lovagokra és feloldozta őket bűneiktől. A Novgorod ellen indítandó hadjárat megkezdését a pápa Birger svéd hadvezérre bízta. A német lovagoknak Pszkovra kellett volna csapást mérniök.

Alexandr novgorodi fejedelem megértette a Novgorodot és egész Oroszországot fenyegető veszedelmet. A svéd seregnek és Birgernek legyőzhetetlen híre volt. Birger seregében voltak finnek, norvégok és német lovagok. Kitűnő fegyverzetük volt és bíztak legyőzhetetlenségükben.

1240 nyarán Birger a Néva torkolatához vezette csapatait. A svéd követek átadták Alexandrnak Birger gőgös üzenetét: „Ha tudsz, védekezz. Tudd meg, eljöttem és elfoglalom földedet.”

Alexandr-nak ennek hallatára — mint az egykorú elbeszélés mondja — „lángragyúlt a szíve” és így kiáltott a novgorodiakhoz: „Helytállunk az orosz földért!”

1240 július 15-én reggel, midőn még köd takarta a Néva

* Nálunk német lovagrend néven ismerik. — *A ford.*

partját, Alexandr csapata heves rohammal a svéd tábor központjára támadt. A támadást nem váró svédek nyugodtan aludtak és még ahhoz sem volt idejük, hogy — mint a krónika mondja — „felsatolják kardjukat“. Hatalmas öldöklés támadt.

A szétvert svéd sereg „megszégyenülten visszavonult“. A Néva partján aratott diadalért kortársai Alexandr novgorodi fejedelmet Nyevszkijnek nevezték el, a nép pedig dalaiban és mondáiban örökítette meg a névai győzelmet.

A német lovagok jól tudták, hogy az orosz harcosok merészek és bátrak és hogy nyílt harcban nehéz őket legyőzni. A pszkovi előkelőségek között sikerült árulót találniok, aki a krónika szavai szerint „rávezette a németeket Pszkovra“ és titokban kinyitotta a kapukat az ellenségnek.

Pszkov elfoglalása után a németek betörték novgorodi földre. Alexandr fejedelem nem tartózkodott Novgorodban. Meg akarta erősíteni fejedelmi hatalmát, de a bojarok részéről ellenállásba ütközött és elutazott perejaszlaveci birtokára. A novgorodiak kérték, térjen vissza és szálljon szembe a németekkel. Alexandr Novgorodba sietett és sereget kezdett gyűjteni. Szétküldte testőreit szerte orosz földön. Ezek felszólították az oroszokat, keljenek fel a honi föld védelmére: „Gyülekezzék mindenki, apraja, nagyja; akinek lova van, lovon, akinek nincs lova, jöjjön csolnakon.“

Alexandr elhatározta, hogy megelőzi a megrohanást és elsőnek támad. Heves hadmozdulattal kiverte a németeket a novgorodi földről, majd Pszkovból is.

A novgorodi határ megerősítése után Alexandr Nyevszkij fejedelem Izborszk városán át az észtek földjének felszabadítására vezette csapatait. A németek itt nagy erőket összpontosítottak.

A tehetséges orosz hadvezér jól ismerte ellenségének gyenge és erős oldalait. Csapatai számára alkalmas harcállást választott ki a Csud-tó partján. A tavaszi jég elég erős volt, hogy kibírja a kopjával, karddal és szekercével felfegyverzett orosz harcosokat. A lovagi seregnek azonban, amely páncélba öltözött lovasokból állott, nehéz volt a harc idején a jégen maradnia.

1242 április 5-én éjjel Alexandr Nyevszkij bejárta csapatait.

Eljött a reggel és fellángolt a harc.

„Vad öldöklés folyt“ — írja a krónikás a német lovagok ellen vívott harcról.

„És az orosz harcosok aprították őket, mintha a levegőn át robogtak volna üldözőtteik után és azok sehol sem találtak menedéket...“

Az oroszok hét versztnyire üldözték a németeket és sok foglyot ejtettek. Sok német lovag a jég alá került és lovával együtt elpusztult.

Az orosz harcosoknak a Csud-tó jegén aratott diadala megállította a németek kelet felé irányuló előretörését és megmenette Kelet-Európa népeit a rabságtól.

Marx kiemeli ennek az eseménynek világtörténeti jelentőségét. Ezt írja: „1242-ben Alexandr Nyevszkij a német lovagok ellen indul, a Csud-tó jegén szétveri őket annyira, hogy ezeket a poroszlókat végleg visszaveti az orosz határról“.

A jégen lefolyt öldöklés szétrombolta a német hűbérurak Oroszországra vonatkozó hódító terveit. Az oroszok Alexandr Nyevszkij vezetésével bátran küzdöttek függetlenségükért, elhárították magukról azt a borzalmas sorsot, hogy elnémetesedjenek, vagy a német hűbérurak kiirtsák őket.

A Nagy Honvédő Háború idején alapított Alexandr Nyevszkij-rend méltó kitüntetése lett azoknak a szovjet harcosoknak, akik követték bátor és nagy elődjük példáját.

3. A moszkvai fejedelemség megerősödése A mongol-tatárok szétverése a kulikovi mezőn

A németeknek a Csud-tavon történt szétverése bizonyította, mily nagy az orosz nép ereje, ha együttesen cselekszik. Az orosz földön azonban még nem volt egység és a mongolok felhasználták ezt. A Dnyesztertől Nyugatszibériáig elterülő hatalmas területen megalapították államukat — az Arany Hor-

dát — és az orosz fejedelemségeket hatalmuk alá kényszerítették. Oroszország egész férőkapacitását megadóztatták. Hogy senki se tudja magát kivonni az adófizetés alól, a tatárok az egész orosz lakosságot megszámlálták. Szerke száguldoztak orosz földön a vad tatár adószedők, a baszkak-ok. Aki nem fizetett adót, azt rabságba vetették. A tatárok a legjobb orosz iparosokat a Hordába cipelték. A legegészségesebb és legerősebb férfiakat csapataikba szedték össze.

A súlyos tatár iga több, mint 250 éven át tartott. Marx a tatár rabságot jellemezve, azt írta, hogy „a nem csupán elnyomott, de el is keserített és áldozatául esett népnek még a lelkét is kiszárította“.

A mongol nomádok támadása és tartós igája hatalmas kárt okozott az orosz népnek. A tatárok a gazdasági és kulturális fejlettségnek alacsonyabb fokán állottak, mint az oroszok. A súlyos adó, a kánok baszkakjainak rablása, a tatár csapatok rohamai feldúlták az orosz földet és az országot általános gazdasági romlásba döntötték. A művelődés és a kultúra erősen szenvedett. Sok művészeti és régi irodalmi emlék semmisült meg.

A mongol iga hosszú időre megakasztotta országunk gazdasági és kulturális fejlődését, azonban nem nyomta el az orosz nép nemzeti öntudatát.

Az oroszok nem hunyászkoztak meg a vad rabtartók előtt. Sok ízben felkeltek „a hitetlenek borzalmas elnyomása“ ellen.

Az adószedőkkel oly gyakran elbántak, hogy a tatárok kénytelenek voltak az orosz fejedelmekre bízni az adók beszedését. A fejedelmek a beszedett adót nagyfejedelmük útján juttatták el a Hordába.

A XIII. században, a kievi állam bomlása után Oroszország székvárosa a Vlagyimir Monomachosz alapította Vlagyimir volt. A fejedelmek az Arany Horda kánjaitól kapták a nagyfejedelmi méltóságot adományozó oklevelet.

A XIII—XIV. században Közép-Oroszországban különböző vidékeken különféle fejedelemségek (részbirtokok) alakultak: a rosztovi, szuzdálji, tverji, rjazanyi, jaroszlavi, kosztromai, nyizsnyij-novgorodi fejedelemségek, valamint

Novgorod és Pszkov birtokai. A kisebb fejedelemségek közül kiemelkedett a moszkvai fejedelemség.

Moszkva városát, melynek hivatása az lett, hogy a külföldi hódítók ellen folytatott harc támasza, az orosz föld összetartója legyen. Juri Dolgorukij fejedelem alapította 1147-ben.

Moszkva fejlődését és kiemelkedését egész sor kedvező körülmény segítette elő. Először is az orosz föld közepén feküdt, a szomszédos fejedelemségek, de az erdők, folyók és mocsarak is védték a külső támadástól. Ez Moszkva lakossága számára biztonságot teremtett. Másodszor Moszkva az orosz földet akkoriban átszelő különféle irányú kereskedelmi utak kereszteződésénél feküdt. Mindez sok települőt vonzott Moszkvába. A város gyorsan nőni kezdett és túlhaladta a többi régi orosz várost.

Alexandr Nyevszkij fia, Danyiil fejedelem örökségül kapta Moszkvát, odaköltözött és megvetette a moszkvai fejedelemség alapját.

A XIV. század első felében a moszkvai fejedelmek kétszeresére növelték a moszkvai fejedelemség területét. Felhasználták a fejedelmek közötti harctól és a tatár igtától kimerült lakosság rokonszenvét és sikeresen egyesítették a Moszkva körüli földet. Az orosz földek egyik első egyesítője, Ivan Kalita (Kalita „pénzeszsák“-ot jelent), gazdag, ravasz és széleslátókörű fejedelem volt. Sikerült kihasználnia a tatár kán bizalmát és annak segítségével megszabadult versenytársaitól.

Ivan Kalita megnyerte magának az orosz metropolitát is, aki Vlagyimirból Moszkvába költözött. Ettől kezdve az egyház a moszkvai fejedelmek befolyásos szövetségese lett az orosz földeknek Moszkva körül történő egyesítéséért folytatott harcban.

A moszkvai fejedelemségben alapított kolostorok nagy gazdasági életet fejlesztettek ki és telepéseket vontak vidékükre. Iván Kalita a nagy kereskedelmi utakat megtisztította a rablóktól és ezzel elősegítette a kereskedelmi kapcsolatok fejlődését. A krónikás dicsérettel és elismeréssel jegyzi meg, hogy Iván Kalita a belső rend megteremtője volt, aki megvédelmezte

az orosz földet a pusztító tatárdúlástól: „Es nagy csend borult az egész orosz földre és a tatárok többé már nem harcoltak.“

Iván Kalita fiai folytatták az orosz föld egyesítését Moszkva körül. Ezt a politikát „törekvően, következetesen, szilárdan és változatlanul“ követték, — mutat rá Marx.

Djimitrij fejedelem — Iván Kalita unokája — idejében a moszkvai fejedelemség már kétségkívül a legerősebb és leghatalmasabb volt az egész orosz földön. Ez lehetővé tette Djimitrijnek, hogy felvesse a tatár-mongol iga alól történő felszabadítás feladatát. Djimitrij fejedelem a tatárok ellen harca készülve, megerősítette államának fővárosát. Moszkvát. Éppúgy, mint abban az időben a többi erődített várost, Moszkvát is fából épült fal vette körül. Ezt az erődtímenyt Kreml-nek nevezték. A Kreml fából épült falai nem egyszer gyulladtak ki és a mellett erősen dűledeztek. Djimitrij fejedelem új Kreml-falak építését parancsolta meg a Moszkva környékén található fehér kőből. A Kreml falain kis ágyúkat állítottak fel. Ezek voltak az első tüz-fegyverek Oroszországban.

Az erős ellenség ellen folytatandó harca komoly fegyveres erőkre is szüksége volt az államnak. Minden fejedelemnek és bojárnak, akit a nagyfejedelemmel szemben hadkötelezettség terhelt, „lovaival, népével és fegyvereivel“ jelentkeznie kellett a gyűjtőpontokon.

A moszkvai harcosok fegyverzete kardból, csatabárdból és a csapások elhárítására szolgáló kerek pajzsból állott. Íjjal lőttek. Nyilaiknak vasvégük volt. A harcos fejét fémsisak fedte, mellet sodronypáncél védelmezte.

Ugyanakkor, mikor az orosz nép erői növekedtek, az Arany Horda észrevehetően gyengülni kezdett. Szakadatlan küzdelem folyt benne a hatalomért. Az egyik tatár hadvezér, Mamáj, arról álmodozott, hogy visszaállítja az Arany Horda egykori hatalmát és megparancsolta a horda-fejedelmeknek, készüljenek új hadjáratra az orosz föld ellen.

1380 nyarán Mamáj hatalmas hadsereget gyűjtött össze az oroszföldi hadjáratra. „Ilyen sereg, — írja a krónikás — nem volt Batu ideje óta“. Mamáj katonai szövetségre lépett Jagello

litván fejedelemmel és tárgyalni kezdett Oleg rjazanyi fejedelemmel a Moszkva ellen együttesen indítandó hadjáratról.

Djimitrij elhatározta, hogy megakadályozza ellenségei hadseregeinek egyesülését. Az orosz seregek átkeltek az Okán és gyors menetben a Donhoz vonultak. Mamáj hordái ebben az időben a Don mögött állottak és szövetségeseikre váraoztak.

Djimitrij fejedelem ezt mondotta seregének: „Szeretett bajtársaim és testvéreim! Tudjátok meg, hogy nem azért jöttem ide, hogy Oleget és Jagellot nézzem, vagy a Don folyót védelmezsem. hanem azért, hogy az orosz földet megszabadítsam a rabságtól és dúlástól, vagy életemet áldozzam az orosz hazáért. A becsületes halál jobb a szégyenteljes életnél. Jobb, ha egyáltalán nem szállunk szembe a tatárral, minthogy ellene vonulva mit se tegyünk és visszatérjünk. Még ma átkelünk a Donon és ott vagy diadalt aratunk, és megvédjük az orosz népet a romlástól, vagy feláldozzuk életünket hazánkért“

1380 szeptember 7-ről 8-ra virradó éjjel megkezdődött az átkelés a Donon. Hajualtájban az orosz seregek a kulikoi mezőn, a Nyeprjadva folyó torkolata közelében helyezkedtek el. A reggeli köd védelme alatt az orosz seregek előnyös hadállást foglaltak el. Az egyik seregrész parancsot kapott, hogy a sűrű erdőben elrejtőzve tartalékban maradjon.

A nap melegeire szétoszlott a köd és az orosz hadak gyorsan leereszkedtek a dombról.

Djimitrij fejedelem ezt mondotta a harcosoknak: „Testvérek! Orosz hősök! Az idő közel van, az óra eljött!“ Jelére a harcosok küzdelembe vetették magukat. Az öldöklés vad és véres volt. „A kopják úgy törtek, mint a szalma, — írja a kronika. — A por eltakarta a napot, a nyilak esőként hullottak.“ Öt órán át verekedtek, de sem a tatárok, sem az oroszok nem kerültek fölénybe. A tatárok a balszárnyon harcban vetették tartalék nehézsúlyosságukat.

Ekkor az orosz tartaléksereg hátha támadta a tatárokat, akik már a diadal ünneplésére készülődtek. A váratlan csapástól meglepett és a borzalmas harcban kimerült tatárok menekülni kezdtek.

Mamáj, aki a magas dombról meglátta, hogy a csatát elvesztette, csapatának maradványaival együtt sietve elmenekült.

Szeptember végén az oroszok diadalmasan visszatértek Moszkvába. Djimitrij fejedelem ezért az emlékezetes diadalért a dicső Donszkoj* nevet kapta.

A kulikoi csata megmutatta, hogy a győzhetetlennek hitt tatárokat szét lehet verni, ha az orosz nép egységesen kel harcra függetlenségéért. Oroszhon egyesítése azonban akkoriban még nem volt befejezett és a tatár igát még nem rázták le. A kulikoi diadal lényegesen meggyengítette, de még nem zúzta szét a tatár Hordát.

Djimitrij Donszkoj 1389-ben halt meg. Gyermekeinek meghagyta, hogy békében és barátságban éljenek, erősítsék az orosz államot.

A nép nem feledte el Djimitrij Donszkoj férfias alakját és haditetteit. Az agg kobzosok dalaikban megénekelték Djimitrij fejedelem érdemeit: „Gyűljünk egybe, orosz testvérek és honfiak, énekeljünk, vidítsuk fel az orosz földet, hagyjuk a bánatot, énekeljük meg a Mamáj felett aratott diadalt...”

* a. m. „doni“, „a doni győző“. — *A ford.*

III. FEJEZET

A KÖZPONTOSÍTOTT

SOKNEMZETISÉGŰ OROSZ ÁLLAM MEGALAKÍTÁSA

1. Oroszország katonai és politikai sikerei III. Iván idejében

A XV. század végén, Iván nagyfejedelem idejében, hatalmas esemény következett be az orosz nép történetében: megalakult az egységes orosz állam és ilymódon befejeződött az orosz föld Moszkva körül történő egyesítésének hosszas folyamata, amely még Iván Kalita idejében indult meg.

A központosított állam megteremtését gyorsító főokok egyike az a szükségesség volt, hogy védekezni kellett a minden oldalról Oroszországra leső ellenségek ellen, meg kellett szabadulni a tatár-mongol uralomtól, amely súlyos teherként nehezedett az orosz népre. „... A helyi fejedelmek leigázása — írta Engels — együttjárt a tatárjárom levetésével és ezt véglegesen III. Iván hajtotta végre“. Erre a körülményre rámutatott Sztálin elvtárs is: „... A törökök, mongolok és egyéb keleti népek betörése ellen irányuló védelem érdekei olyan központosított államok haladéktalan megalkotását követelték meg, amelyek képesek feltartóztatni a betörések nyomását.“

III. Iván fejedelem trónraléptekor (1462-ben) az orosz föld nagy része már a moszkvai nagyfejedelem hatalma alatt állott.

Csak Moszkva két legerősebb versenytársa — Novgorod és Tverj — folytatta még a harcot önállóságának fenntartásáért. Az uralmon levő novgorodi bojárok és nagykereskedők a len-

gyel-litván királynál kerestek oltalmat és segítséget. III. Iván nagy sereggel vonult Novgorod ellen és annak tudomására hozta akaratát. „Novgorodban ne legyen gyűlésre hívó harang, ne legyen helytartó, az államot nekünk kell fenntartanunk“.

Ez Novgorod önállóságának végét jelentette. Hosszas belső harc után a novgorodiak elhatározták, hogy „megcsókolják a keresztet“.* Novgorod után Tverj is behódolt Moszkvának. Tverj Moszkva ellen folytatott küzdelmében Litvániára támaszkodott. Ilymódon III. Iván szinte az egész orosz föld egyesítését befejezte Moszkva körül. Megalakult az egységes orosz állam. Moszkva Oroszország fővárosává, a moszkvai nagyfejedelem pedig az egész orosz föld urává lett.

Sztálin elvtárs magasra értékelte Moszkva szerepét az egységes orosz állam megteremtésében. A város fennállásának 800. évfordulóján Moszkvához intézett üdvözlésében ezt írta: „Moszkva érdeme mindenekelőtt abban van, hogy a szétagrózott Oroszországnak egységes kormányzattal, egységes vezetéssel ellátott, egységes állammá történt alakításának alapjává lett. A világ egyetlen országa sem számíthat függetlenségének fenntartására, komoly gazdasági és kulturális fejlődésre, ha nem tudott megszabadulni a hűbéri szétagrótságtól és a fejedelmek okozta zür-zavartól. Csak egységes, központosított állammá alakult ország számíthat komoly kulturális és gazdasági fejlődésre, függetlensége megszilárdításának lehetőségére. Moszkva történelmi érdeme az, hogy ő volt és marad Oroszországban a központosított állam megteremtésének alapja és kezdeményezője.“

A fiatal orosz államot ellenséges szomszédok vették körül. Még tovább kellett hordania az Arany Hordától való függés igáját. Lengyelország és Litvánia elfoglalta Ukrajnát, Belorussziát és az orosz föld egy részét, beleértve Szmolenszket is. A liv lovagok még nem adták fel a reményt, hogy a pszkovi és novgorodi területekkel gazdagodjanak. Egyszerűen az orosz állam előtt hosszas és fárasztó harc állott a függetlenségért, területének érintetlenségéért, a szomszédok elfoglalta ország-részek visszavételéért.

* Azaz felesküsznek a moszkvai nagyfejedelemnek. — *A ford.*

A XV. század első felében az Arany Hordából több önálló kánság vált ki: az egyiknek Kazány, a másiknak Asztrahány, a harmadiknak Krim, a negyediknek Szibéria volt a központja.

Még előbb vált önállóvá a Nogaji Horda, amely a Volga alsó folyásától vándorolt Kelet felé. A mai Kazáhsztán területén alakult a Kazáh Horda. A nemrég még hatalmas Arany Horda ily módon különálló független kánságokra oszlott és elvesztette korábbi erejét.

A moszkvai fejedelmek, látva az Arany Horda gyengülését, minden eszközzel arra törekedtek, hogy Oroszországot felszabadítsák a tatár iga alól. III. Iván megszüntette az adófizetést és katonai szövetségre lépett a krimi kánnal. Ahmát, az Arany Horda kánja ezen felháborodva, 1480-ban nagy sereget gyűjtött és Moszkva ellen vonult. III. Iván nagyszámú haddal készült fogadására. Mindkét sereg az Ugra folyóhoz vonult és annak két partján ütötte fel táborát.

A tatárok nem akartak döntő csatát kezdeni és visszavonultak. Ugyanekkor a nogaji és szibériai tatárok rátámadtak az Arany Hordára. Ahmát kánt megölte a szibériai kán.

1480-ban az orosz nép örökre levetette a súlyos és lealacsonyító tatár igit.

Az Arany Hordát 1502-ben végleg szétzúzták a krimi tatárok. Így III. Iván — Marx szavai szerint — „a tatárok egyik csoportját a másiknak segítségével tette tönkre.”

III. Iván, miután megszabadult a tatár járomtól, Litvánia ellen indított hadat, hogy visszaszerezze az elfoglalt orosz területeket. A harc különféle eszközeinek — diplomáciai és katonai eszközöknek — alkalmazásával elérte, hogy a felső-okai, csernyigov-szeveri és felsődnjepri területek visszatértek az orosz államba. Ily módon megkezdődött a harc azért, hogy valamennyi orosz, ukrán és belorussz terület ismét egyesüljön az orosz államban.

A megerősödött orosz állam méltó helyet foglalt el az európai államok sorában. Moszkva és Nyugat-Európa között élénk kereskedelmi kapcsolatok kezdődtek. 1453-ban II. Mohamed, a hatalmas török szultán elfoglalta a bizánci császárság székvárosát, Konstantinápolyt. Egész Európa reszketve várta, hogy a

törökök a nyugateurópai államokra támadnak. Különféle országok képviselői jártak „Moscovia“-ban, hogy harcra bírják a törökök ellen. A római pápa azt javasolta, hogy III. Iván kössön házasságot Zsófiával, a Paleologosz-házból származó utolsó görög császár unokahúgával. A bizánci császári házzal ilymódon rokonságba került III. Iván a lovast ábrázoló ősi moszkvai címert felcserélte a kétfejű sast ábrázoló bizánci címerrel. Az Oroszország számára előnytelen törökellenes háborúba azonban nem egyezett bele és nem engedte meg, hogy külföldiek bármi módon is beleavatkozzanak az orosz állam ügyeibe.

Midőn a szétdarabolt hűbéri fejedelemségek egyesítése már megtörtént, a központosított államhatalom megerősítésére szükségessé vált a közigazgatás átszervezése.

Valamennyi volt önálló fejedelem a nagyfejedelem bojárjává lett. A nagyfejedelem hatalma megerősödött. Bojári rangot adományozott a volt rész-fejedelmeknek és a földbirtokosarisztokrácia képviselőinek. A bojárok alkották a nagyfejedellel együtt a Bojár-Dumát, amely a legfőbb államszerv volt. A legnevesebb bojárok foglalták el a legmagasabb tisztségeket. Az előkelőbb nem szolgálhatott kevésbbé előkelőnek alárendelve. Így épült fel az előkelőség szerint alakuló hely-beosztás. A Bojár-Dumában, a katonai és polgári szolgálatban, de még a lakomakon is nemzetségük rangja szerint helyezkedtek el a bojárok. Ezt a rendet születési jog alapján történő hivatalbeosztásnak (mjesztnyicesesztvo) nevezték.

A mjesztnyicesesztvo nagy kárt okozott az államnak. A tehetséges és okos emberek helyett nem ritkán előkelőbb, de tehetéstelen emberek foglalták el a legmagasabb tisztségeket. A hivatali állások miatt állandó viták folytak, ami különösen káros volt hadjáratok idején.

Az újonnan elfoglalt területekre a nagyfejedelem helytartókat küldött. Ezek gyűjtötték össze az adókat és szolgáltatott igazságot a lakosságnak. A helytartók javadalmazásukat nem az államtól, hanem a lakosságtól kapták, természetben vagy pénzben. Ezt „táplálásnak“ nevezték. III. Iván pontosan szabályozta a „táplálás normáját“, melyet azelőtt senki sem korlátozott.

Az állam központosítása új intézményeket — „prikáz“-okat — hívott életre. Ezek a központi hatalom szervei voltak, amelyek a gazdalkodás vagy közigazgatás különféle ágazatait vezették (például a pénzügyeket, katonai ügyet, idegen államokhoz fűző kapcsolatokat).

Az egységes állam megteremtése megkívánta, hogy egész Oroszonnak egységes törvényei legyenek. III. Iván 1497-ben kiadta a „Szugyebnyik“ (Törvénykönyv) című törvénygyűjteményt, amely egységes közigazgatási és törvénykezési rendet teremtett az államban. A „Szugyebnyik“ megerősítette a paraszt jobbágyi függőségét. A parasztok ezután csak valamennyi gazdasági munka befejezése után hagyhatták el tulajdonosaikat; csak a György-napot (november 26.) megelőző és követő héten távozhattak. Ha a paraszt elmulasztotta ezt az időt, köteles volt a következő György-napig uránál maradni. Távozása előtt a parasztnak mindenért fizetnie kellett a birtokosnak, ez azonban szinte lehetetlen volt. A parasztság egyre inkább jobbágyi sorba került. Kizsákmányolása fokozódott.

Az orosz állam uralkodóosztályát a XV. század végén továbbra is a földbirtokos hűbérurak alkották. Kezdetben a hűbérurak osztálya a fejedelmekből és a bojárokból állott. III. Iván idejében azonban megerősödött a földtulajdonosok új csoportja, a katonai nemesség.

III. Iván igen sok közép- és kisbirtokost vont be a katonai szolgálatba. A szolgálatért földet osztott nekik, azonban nem örök tulajdonul, hanem „pomesztje“-ként. Az ilyen föld birtokosának nem volt joga azt sem eladni, sem átruházni. Csak szolgálatának ideje alatt használhatta. Ily módon az örökölt föld birtokosai (bojárok) földjük teljesjogú tulajdonosai voltak, de a „pomesztje“-nemések csak haszonélvezői voltak birtokuknak. Az utóbbiak jövedelmet húztak a parasztoktól, kihasználták gazdaságukban a paraszti munkát. Amíg a nagyfejedelemnek szolgáltak, addig adómentesek voltak. A katonáskodó nemességnek tehát érdeke volt a nagyfejedelemi hatalom megerősítése és ezért III. Ivánt a hűbéri szétagoltság maradványai ellen folytatott harcában támogatta. A régi rend reakciós hívei-

vel — a bojárokkal — összehasonlítva a birtokos nemesek megbízhatóbb támaszai voltak az új, központosított államnak.

Moszkva, az állam fővárosa, Oroszország nagy gazdasági és kulturális középpontjává vált. III. Iván meghívására híres külföldi építésszek és festők jöttek Moszkvába. Ezek segítettek az orosz mestereknek a főváros felépítésében és szépítésében. Az orosz mesterek gyorsan átvették a külföldi „ravaszságokat” és kifejlesztették az orosz művészetet. Az orosz művészet nemzeti jellege különösen a Kreml átépítésénél és Moszkva díszítésénél érvényesült.

III. Iván előtt Moszkva szinte kivétel nélkül faépületekből állott. Most Aristotele Fioravanti-nak, a híres építésznek vezetésével sok remekművű kőépület készült. Fioravanti sokoldalúan képzett építész és mérnök volt. Felügyelete alatt indult meg az új Uszpenszkij-székesegyház és az első orosz földi ágyúöntő-üzem építkezése. A Nyeglinaja folyócska partján, ahol ma az Ágyús-utca (Pusecsnaja-ulica) áll, hamarosan működni kezdett az „Ágyú-udvar”. Közelében település épült ki, amelyben az üzemben dolgozó kovácsok laktak. Innen kapta nevét a „Kovács-híd“-utca.

A Kreml körül új kőfalak emelkedtek, melyek napjainkig fennmaradtak. Csak a moszkvai tornyok remek sisakjait — melyeken a szovjet kormányzat alatt felragyogtak a rubincsillagok — építették később. a XVII. században. A Kreml építményei közül különösen kitűnt szépségével az új fejedelmi palota. Itt hatalmas boltíves teremben, a Granovitaja-teremben* (a termet kívülről többélűre csiszolt kövek díszítették) fogadták ünnepélyesen a külföldi követeket.

Marx III. Iván politikai sikereit összegezve ezt írta: „A meglepett Európa, amely III. Iván uralkodásának kezdetén még alig sejtette a Litvánia és a tatárok közé beszorult Moscovia létezését, elármult, midőn keleti határain hirtelen hatalmas birodalom jelent meg”.

Az orosz állam megerősítéséért és kiterjesztésért folytatott további harcot III. Iván unokája, Rettegett Iván vezette.

* Granovituj azt jelenti: szegletes. többélű. — *A ford.*

2. Az orosz állam IV. Iván idejében

Az orosz állam nehéz és bonyolult körülmények között épült. A mongol-tatár-járás több mint két évszázadon át elválasztotta az orosz földet Európától. Azonfelül az utolsó évszázadban ott nagy és fontos változások történtek.

A XV. század végén felfedezték Amerikát és megtalálták az Európából Indiába vezető viziutat. A XVI. század elején az európai hajók megjelentek Kínában és az Indiai-óceán vizein. Európába hatalmas áradatban özönlött az arany, az ezüst és a drágakő, amit Afrika, Amerika, India és Kína népeitől raboltak vagy nevetséges áron vásároltak. A kereskedelem megélénkült, világjellegűvé vált. A városok gyorsan növekedni kezdtek. A fejlett kisipar mellett megjelentek a nagyvállalatok — a manufaktúrák —, amelyek a kézimunka aprólékos megosztásán alapultak. A manufaktúrákban bér munkások dolgoztak. A XVI. század a kapitalizmus kezdetének ideje Európában.

Ugyanígy hatalmas események történtek világszerte a kultúra területén is. A XV. század közepén feltalálták a könyvnyomtatást. Azelőtt a könyveket kézzel írták. A könyvnyomtatásnak világszerte hatalmas jelentősége volt a kultúra fejlődésében.

Európaszerte elérkezett a hűbéri széttagoltság vége. A királyi hatalom megsemmisítette az apró hűbéri urak hatalmát és gyorsan megerősödött. Franciaországban, Ausztriában, Svédországban és más államokban fokozatosan monarchák vagy kényurak erős egyeduralkodó alakult ki. A monarcha semmitől sem korlátozott hatalmát abszolút monarchiának, vagy abszolutizmusnak kezdték nevezni. Így a XV—XVI. században Európa országaiban központosított hűbéri monarchiák alakultak. Csak a sok apró hűbéri országocskára széttagolt Olaszországban és Németországban nem volt még meg az egész országra kiterjedő királyi hatalom.

Ilyen volt az általános helyzet Nyugat-Európában abban az időben, midőn Moszkva körül megtörtént az orosz állam egyesülése. Az orosz állam nemzetközi helyzete nagy külpolitikai sikerei ellenére aggasztó és veszélyes maradt. A tatár-mongol-ural-

mat lerázta, de az Arany Horda romjain keletkezett kánságok továbbra is veszélyeztették az orosz állam keleti és déli határát. A fiatal orosz állam nyugati határán az ellenséges lengyel-litván állam feküdt, amely elfoglalta a belorusszok és ukránok lakta területeket. Az északnyugati határon egyre erősödött Svédország, amely nem mondott le Novgorodra vonatkozó igényeiről.

A Baltikumban továbbfolytatta ellenséges politikáját az orosz állam ősi ellensége — a német Liv-lovagrend. Ez ugyan meggyengült és nem volt lehetősége arra, hogy újabb támadást indítson az orosz föld ellen, de arra törekedett, hogy megakadályozza az orosz állam kijutását a Balti-tengerhez és elszigetelje Nyugat-Európától.

Az orosz államnak nagy nehézségei voltak az országon belül is.

A volt helyi fejedelmek most Moszkva urának szolgálivá lettek, a maguk területén azonban továbbra is teljhatalmú uraknak tekintették magukat: saját hadseregük volt, földet adományoztak, igazságot szolgáltatottak. Ugyanilyen jogaik voltak a bojároknak is. Mindez hátráltatta a központosított egységes orosz állam kiépítését.

1533-ban meghalt III. Iván fia, III. Vaszilij nagyfejedelem. Az utóbbi kisfia, Iván, mindössze három éves volt. Az állam élére Jelena Glinszkaja, Iván Vasziljevics anyja került, de öt év múlva hirtelen meghalt. A bojárok között heves harc kezdődött a hatalomért. A kiskorú nagyfejedelem az egymás ellen küzdő bojárcsoportok közti véres erőszak és öldöklés tanuja lett.

IV. Iván, midőn elérte 17. évét, ünnepélyesen felvette a cári címet. Uralkodásának eleje egybeesett a nagyszabású népforrongással és a moszkvai tüzvészszel. A cári család kénytelen volt elhagyni az égő Kremlt és a Verebek-hegyére költözött át. A nép a bojárokat vádolta Moszkva felgyújtásával. A feldühödött moszkvai lakosok betörték a Kreml faépületeibe és sok bojárt megöltek. Az ország egyes részeiben népfelkelések törtek ki a nagy bojárok és a helytartók önkénye ellen.

IV. Iván kezdte megérteni, hogy feltétlenül komoly változtatásokat kell végrehajtani a közigazgatásban. Új tanácsadókat

vett maga mellé, — a nem rangbeli, de okos Alexej Adásevet, a befolyásos Szilveszter udvari lelkészt. stb. Ez a kormányzó-csoport az „Izbrannaja Rada“ (Választott Tanács) nevet nyerte. Az „Izbrannaja Rada“ széleskörű átszervezési programot dolgozott ki a közigazgatás, bíráskodás, pénzügyek és a hadügy terén. Ez a program a nemesi kisbirtokosok nyomására jött létre.

1551-ben a cár országgyűlést hívott össze, amelyen a lelkészeken kívül „a fejedelmek, bojárok és harcások“ is résztvettek. A gyűlésen új „Törvénykönyvet“ hagytak jóvá, megállapították a közigazgatás egyes területeinek rendjét, de megvitatták az állami és egyházi élet egyéb reformját is.

Az új „Törvénykönyv“ szerint jelentékenyen korlátozódott a helytartók bíráskodási jogköre, bevezették a megvesztegetések és a helytelen döntések miatt a felelősségrevonást, meghatározták a helytartók cselekményei ellen benyújtható panaszok beadásának rendjét.

1555-ben a helytartói intézményt és a „táplálást“ teljesen eltörölték. A bíráskodást és a helyi közigazgatást a helyi lakosságból választottakra bízta. A rablási ügyekben, amelyekhez a parasztnak a hűbérurak ellen történt fellépését is számították, a helyi nemesek közül választott sztaroszták bíráskodtak. Az adók kivetését és beszedését, valamint a polgári bíráskodást ugyancsak a sztaroszták, vagy a „kedvelt emberek“ látták el. A jobbágyok felett azok a földbirtokosok ítéleztek, akiknek hatalma alá tartoztak.

Ezekben az években hajtották végre a katonai reformot is. Az orosz hadsereg főerőssége a nemesség lett. Katonai szolgálatuk biztosítására nagymennyiségű földet kaptak birtokul.* Az örökölt föld tulajdonosait, a fejedelmeket és bojárokat ugyanolyan alapon kötelezték katonai szolgálatra, mint a birtokosnemeseket. A lovassereg mellett kezdett kialakulni a tűzfegyverekkel felszerelt gyalogság is.

Lövész ezredeket kezdtek szervezni. Erősödni kezdett a tüzérség, új ágyúfajtákat vezettek be. Alkalmazni kezdték a

* Помещье, innen a pomescsik (földbirtokos) szó. — *A ford.*

városok ostromlásának európai technikáját (tornyokat, sánc-
árkokat, aknákat, robbanó aknákat).

Az 50-es évek reformjait értékelve, elmondhatjuk, hogy ezek nagy lépést jelentettek az állam-közigazgatás központosításának útján. A reform következtében a herceg-fiakat, (a részfejedelmek leszármazottait) egész sor joguktól és kiváltságuktól fosztották meg. Másrészt ezekből a reformokból sok jutott a nemeseknek. Ők lettek a hadsereg alapvető részévé, a cár támaszává. Nagymennyiségű földet és parasztot kaptak, megnőtt szerepük az államhatalomnak mind központi, mind helyi gépezetében.

Más volt a parasztok helyzete. Az új „Törvénykönyv“ szerint a parasztoknak megmaradt az a joguk, hogy György-napkor egyik úrtól a másikhoz költözhessenek. A költözést azonban olyan súlyos feltételektől tették függővé, hogy ezt a jogot a gyakorlatban igen kevés paraszt használhatta ki. Fokozódni kezdett a parasztok kizsákmányolása is, különösen a birtokos gazdaságokban, ahol a magántulajdonban lévő parasztok száma állandóan nőtt. A cár e birtokosok közt szétosztotta a hercegi tulajdonban lévő és a szabad parasztokat. Ez utóbbiak ezelőtt nem voltak magántulajdonban és a fejedelemnek „eke“-adót fizettek.

Ezek a végrehajtott reformoknak társadalmi és politikai következményei. Ezeknek a reformoknak és különösen a katonai reformnak igen nagy jelentősége volt az orosz állam védelmi képességének és biztonságának megerősítésében.

A keleti határon a kazányi és asztrahányi kánság — az Arany Horda maradványai — fenyegettek. Elzárták a moszkvai kereskedők előtt a Volgán át a Káspi-tengerhez és Közép-Ázsiába vezető kényelmes utat, elrekesztették az Ural és a szőrmékben gazdag Szibéria útját. A tatár csapatok rátámadtak az orosz határvidékekre, a foglyok ezreit hajtották el, majd rab-szolgának adták el őket. A kazányi és asztrahányi kánság a hatalmas török szultán védelme alatt állott. A veszedelmes szomszédok ellen folytatott küzdelem még III. Iván és III. Vaszilij idejében kezdődött el, de csak IV. Iván alatt fejeződött be. IV. Iván 1552-ben 150.000 főnyi hatalmas sereget vezetett Kazány

ellen és megkezdte a város hosszantartó ostromát. Éjjel-nappal 150 ágyúból lövette Kazányt. Azután megparancsolta, ássák alá a város falait, gördítsenek oda löporos hordókat és robbantsák fel őket. Ez új harcászati módszer volt.

A kazányi kánságot 1552-ben elfoglalták és hozzácsatolták az orosz államhoz. Asztrahány 1556-ban ellenállás nélkül megadta magát.

A kazányi és asztrahányi kánság elfoglalása biztosította az orosz állam keleti határvidékeit. A nemesség most újabb földeket és elegendő jobbágyot kaphatott. A moszkvai kereskedők alkalmas utakhoz jutottak a Volgán és a Kámán. Nagy lehetőségük nyílt a Közép-Ázsiával, Perzsiával és Indiával való kereskedelemre. Szabadon elérhették Szibériát is.

A Volga-vidék népei — a csuvasok, a marik, az udmurtok, a baskirok, akiket a tatárok korábban leigáztak — de maguk a tatárok is az orosz állam alattvalói lettek, amely ily módon sok nemzetiségű állammá vált.

IV. Iván igyekezett Oroszországot hatalmas, független állammá tenni. Ehhez a tengerhez vezető kijáráshoz volt szüksege. Oroszországnak azonban csak a Fehér-tenger partvidéke volt birtokában. Ezt a tengert az év jelentékeny részében jégpáncél fedi.

Az orosz állam számára életfontosságú volt, hogy visszahódítsa a Liv-rendtől a balti partvidéket, amelyet Oroszország a XIII. századig akadálytalanul használt.

1558 januárjában az orosz csapatok átlépték a liv határt. A löfegyverekkel felszerelt orosz hadsereg nehézség nélkül foglalta el a középkori várakat és városokat. Livonia lakossága, amelyet elkésérített a német lovagok harácsolása és rablása, támogatja az orosz csapatokat. A német lovagok az orosz fegyverektől félve, áruba bocsátották Livoniát. Felosztották Lengyelország, Litvánia, Svédország és Dánia között.

IV. Ivánnak most már több erős nyugati állammal kellett megküzdenie. Moszkva ellen fordult Törökország és a krimi kánság is, amely igyekezett Oroszországtól elvenni a Voiga-vidéket.

Litvánia és Lengyelország — amely 1569-ben lengyei-lit-

ván állammá: Rzecz Pospolitává — egyesült, újra háborút kezdett az orosz állam ellen. Az orosz seregek kitartóan ellenállottak a nagyszámú ellenségnek. Különösen hősies volt Pszkov védelme 1581 őszen. Pszkov falai alatt elesett Báthory István lengyel király seregének legjobb része. De minthogy IV. Ivánnal nagy államok egyesült erői állottak szemben, kénytelen volt lemondani livoniai hódításairól. Jam, Koporje és Ivangorod orosz várost átadták Svédországnak. A livoniai háborúnak ezen engedmények ellenére nagy jelentősége volt, mert Oroszország első kísérletét jelentette arra, hogy kijáratot szerezzen magának a tengerhez.

A balti partvidékért folytatott háború sikertelensége nem kis mértékben a bojárok árulásával állott kapcsolatban. Az árulók, akik az állami közigazgatásban vagy a hadseregben magas tisztségeket foglaltak el, csoportosan vagy egyesével átszökdös-tek Litvániába és kiadták az ellenségnek az állami és katonai titkokat. Árulónak bizonyult a cárré barátja, Andrej Kurbszkij herceg is, aki Livóniában az orosz seregeket vezette. A nagy földbirtokos bojárok földjeiket a nagy privilégiumokkal rendelkező kolostoroknak osztották szét, hogy eltitkolják az adózás elől. Ez megtépázta az állam katonai erejét. A vajdák hanyagsága és önkényes cselekvése gyakran tönkretette a cárré haditerveit és vereséget okozott. A cárré, minthogy nem bízott a bojárokbán, még székvárosában sem érezte magát biztonságban. Elhátározta, hogy tartózkodási helyét Moszkván kívülre helyezi és hű emberekkel veszi körül magát.

1564 decemberében a cárré családjával együtt váratlanul eltávozott Moszkvából. A nemesi hadsereg erejére támaszkodva, döntő csapást akart mérni a bojárokra. Nem messze Moszkvától, az Alexandrovo-elővárosban, kőfalakkal körülvett hatalmas erődbe vette be magát.

Innen küldötte Moszkvába azt az okmányt, amelyben a bojárokat, a felső papságot és a fő tisztségviselőket vádolta minden rendbontással. Az okmányhoz mellékelte a bojárok árulásainak felsorolását. Egy másik, a külvárosi lakossághoz intézett okmányban IV. Iván cárré megírta, hogy a népre „nincs semmiféle panasza” sem.

A cár távozása „nagy bizonytalanságot“ okozott az államban. A kereskedők és a városi lakosok kijelentették, hogy hűek a cárhoz és készek leszámolni az áruló bojárokkal. A fő tisztviselők félelmükben szétszéledtek. A megrémült bojárok és a papság elvesztette fejét. A nép követelésére az állam legbefolyásosabb embereiből kikerült meghatalmazottakat küldöttek Alexandrovo külvárosba, hogy visszatérésre bírják a cárt. A cár kegyesen fogadta a küldöttséget, de azt követelte, „hogy az árulók, akik elárulták és nem hallgattak szavára, száműzöttek legyenek, némelyeket végezzenek ki, kobozzák el tulajdonukat, neki rendeljenek külön birtokot, különálló udvart és egész külön udvartartást“. A küldöttek a cár minden feltételét elfogadták, mire ő visszatért Moszkvába.

IV. Iván két részre osztotta a földeket. Az egyik részt opricsnyinának (saját cári birtoknak), a másikat zemscsinának (földség) nevezte. A zemscsinában a közigazgatás a Bojár-Duma kezében maradt, a saját birtok a cár személyes birtoka lett. A saját birtokhoz tartozó földek igazgatására alkották meg az „opricsnűj dvor“-t intézményeivel és papi-tisztviselői állományával együtt. A saját, cári birtokhoz tartoztak az állam középpontjában fekvő legjobb területek. Ezekről a vidékekről eltávolították a hercegeket és bojárokat. Birtokaikat elvették „az uralkodó részére“. A volt bojár birtokokat kisnemeseknek osztották szét. IV. Iván a kis- és középbirtokosokból ezerfőnyi csapatot állított össze, amely megesküdt, hogy a cárt híven és igazán szolgálja. Ezeket opricsnyikoknak kezdték nevezni. Az opricsnyikok arannyal és ezüsttel varrott különleges öltözetet viseltek. Nyergükhöz kutyafejet és seprőt kötöttek annak jeléül, hogy kiirtják az uralkodó ellenségeit és kiséprik orosz földről az árulókat. IV. Iván könyörtelenül elbánt politikai ellenfeleivel, a bojárokkal. Ezért „Rettegett“ néven vonult be a történelembe.

Az opricsnyinának, a saját cári birtoknak, amelyet Rettegett Iván alapított, nagy haladó jelentősége volt. Megtépázta a bojárok és az országot részekre szagató fejedelmi leszármazottak erejét, hozzájárult az orosz állam központosításához.

A livoniai háború nagy összegeket emésztett fel. Az ország

tönkrement és súlyos gazdasági válságot élt át. Ez erősen érezhető volt a népi tömegek helyzetében. Különösen szenvedett a parasztság. Erejét meghaladó teherként nehezedtek reá az egyre növekvő adók; az opricsnyikok fosztogatták. A parasztnak a bojárok és a kolostorok hatalmából a nemesek hatalmába történt átkerülését az „úr-dolga“ és a beszolgáltatások erős megnövekedése kísérte. Azelőtt a paraszt kötelezettségeit „ősi szokás szerint“ állapították meg. Most a birtokosok maguk határozták meg a pénzbeli és természetbeni beszolgáltatást és növelték a földesúr szántóföldjén végzendő munka napjainak számát. A parasztok minden lehetőséget megragadtak, hogy elmeneküljenek uraiktól, tömegével szökdöstek Délre, Keletre, a Volgán túlra. 1581-ben IV. Iván ideiglenesen, „továbbra, az uralkodó rendeletéig“, megtiltotta a parasztok György-napi költözködését. Azokat az éveket, amelyekben a költözködés tilos volt, „tilalmas éveknek“ nevezték. Ezt a tilalmat a birtokos nemesek érdekében vezették be, mert azok állandóan panaszkodtak, hogy nem tudnak szolgálatot teljesíteni az államnak és adót fizetni, mert parasztjaik megszöknek vagy mert más birtokosok elszedik őket. IV. Iván cár a nemesek követeléseit teljesítve, a parasztok György-napi költözködését tiltó rendelkezésével valóban röghöz kötötte a parasztságot.

IV. Iván uralkodásának utolsó éveiben sok vállalkozó szellemű ember — különösen gazdag kereskedők — messze túlmentek a moszkvai állam határain, túl az Uralon, Szibéria mélyébe. Ezek közül a meggazdagodott kereskedők közül különösen ismertekké váltak a Sztroganovok. Ezek sok földet foglaltak el az Uralban, és ott hatalmas sófőzőket létesítettek. A Sztroganovok birtokaik védelmére néhány kisebb erődöt is létesítettek, tűzérseget szerveztek és különösen a doni kozákok köréből zsoldos osztagokat szerveztek. A kozákokat abban az időben szabad embereknek nevezték, akik az orosz állam és a Krimi Horda között éltek a doni sztyeppéken. A szökött parasztok különösen a XVI. század végén özönlöttek a kozákoklakta Donvidékre. Ebben az időben ugyanis Oroszország középső részében fokozódtak a parasztok röghöz kötésére irányuló intézkedések.

Sok doni kozák, aki nem folytatott földművelést, meg-meg-

rohanta a tatár és török birtokokat, vagy beállt zsoldosnak különféle határőr csapatokba. Az egyik ilyen csapat — Jermak Tyimofejevics doni kozák vezérletével — a Káma vidékén nagy sőüzemekkel rendelkező Sztroganovok szolgálatába lépett.

1581-ben a Sztroganovok fegyvert, hajókat és pénzt adtak Jermaknak és az Uralon túlra küldték, ahol akkoriban Kucsum tatár kán volt az úr, aki megtagadta Moszkvának az adófizetést. A löfegyverekkel felszerelt kozákok könnyedén meghódították a szibériai kánságot. Kucsum hordáival együtt a sztyeppére vonult vissza. Jermak követeket küldött Moszkvába és hírül adatta, hogy meghódította Szibériát, segítséget kér. IV. Iván azonban a livoniai háborúval volt elfoglalva, és ezért nem tudott idejében segítséget küldeni. Egy szerencsétlen éjszakán, midőn a kozákok táborukban aludtak, Kucsum hirtelen rájuk támadt és sokukat megölte. Jermak, akit a tatárok körülfogtak, a partról hajóba akart ugrani, de elvétette az ugrást és az Ir-tüsbe fulladt.

Csak IV. Iván halála után verték szét végleg Kucsum seregét, Nyugat-Szibéria népei pedig elismerték az orosz cár uralmát.

3. *Az orosz kultúra az orosz állam keletkezésének korszakában*

Az orosz földek egyesülésével megteremtődött az egységes orosz nemzeti kultúra. Központja Moszkva volt, szervezői haladó oroszok, akik a központosított orosz állam megteremtéséért küzdöttek.

1564-ben megjelent az első nyomtatott könyv. Ez az „Aposztol“ című egyházi könyv volt. Szép szláv, polnusztáv (félíg álló) betűkkel nyomtatták, ékítmények és figurális rajzok díszítették.

Az első orosz nyomda megteremtője a moszkvai Iván Fjodorov és a belorussz Pjotr Msztiszlavjec volt. Az első nyomtatók mesterien értették dolgukat, de nem sikerült a könyvnyomtatást elterjeszteniök. A reakciós papság a könyvnyomtatásban „nagy eretnekséget“ látott és üldözni kezdte a nyomtatókat. Fjodorov és Msztiszlavjec keserű érzéssel hagyta el Moszkvát,

Litvániába, majd Nyugat-Ukrajnába költözött. Itt, Vilnóban és Lvovban lettek a szláv könyvnyomtatás kezdeményezői. A nyomtatás ügye azonban Moszkvában sem maradt gazdátlan. Új mesterek tovább folytatták a munkát.

A XVI. században kiváló orosz írók jelentek meg. Közéjük tartozott maga Rettegett Iván cár is. Nagy érdeklődésre tarthat számot Andrej Kurbszkij-jal folytatott levelezése. Az utóbbi Litvániába menekült, onnan küldött üzenetet a cárnak. Mentegetni igyekezett árulását. A bojárok érdekeit véde'mező Kurbszkij azzal vádolta meg Rettegett Ivánt, hogy önkényuralmával „elzárta az orosz földet és a legkiválóbb embereket átadta a kegyetlenségnek és rablásnak.“ Kurbszkij állásfoglalása reakciós volt, minthogy a bojárok régi kivá'ltságait és a hűbéri széttagoltság idejétmulta rendjét védelmezte. Rettegett Iván az önkényuralom védelmezője volt. Ebben látta az orosz föld megmentésének egyetlen lehetőségét. „Ki hadakozhat az ellenség ellen, ha a cárságot belső harcok emésztik?“ — írta Kurbszkij-nak. Rettegett Iván és Kurbszkij levelezése — az akkori Oroszország szerepére és feladataira vonatkozó két ellentétes nézet szenvedélyes és éles összeütközése.

Igen érdekesek a szo'gáló katona Iván Pereszvjeto'v művei. Szerzőjük kifejtette és megalapozta az orosz nemesség követeléseit. Pereszvjeto'v hebizonyította a cárnak, hogy feltétlenül támogatnia kell és fel kell emelnie a nemességet. A cárnak „személye közelébe kell őket bocsátandania, mindenben nékiek hinni, panaszait meghallgatandani és szeretni őket, mint atya az ő gyermekeit, nagylelkűen bánni velök.“ — írta Pereszvjeto'v. Követelte, hogy a cár „viharként törjön“ a bojárookra és apró fejedelmekre, akik zavarják az állam egységesítését és megerősítését.

A Rettegett Iván korabeli orosz társadalom életének és erkölceinek maradandó emléke a „Domosztroj“. (Házirend.) Ebben részletes utasítások vannak arra, hogyan kell élni, hogyan kell viselkedni társaságban, hogy kell gyerekeket nevelni, hogy kell a feleséggel bánni. Ez volt a XVI. század írástudó embereinek legismertebb könyve.

Ebben az időben keletkeznek az orosz nemzeti művészet

remek emlékei. Az orosz építőművészet alkotásai közé tartozik az úgynevezett „sátor“-templom. Ennek a stílusnak mintaképe a Moszkva-környéki Kolomenszkoje falu (1532-ben épült) Mennybemenetel-temploma, amelyet Berlioz francia zeneszerző „csodák csodájának“ nevezett.

Ilyen csodák csodája a másik „sátor“-templom is, a moszkvai Vörös-téren épült Boldog Vaszilij (Vaszilij Blazsennüj) — székesegyház, amelyet 1555-től 1560-ig épített Posztnyik Jakov ljev és Barma orosz építőmester. A Boldog Vaszilij-templom nyolc sátorból áll, amelyek a kilencedik, központi sátor körül helyezkednek el. Ez a templom hatalmas méretei ellenére szokatlanul könnyed és ízléses. Az orosz építészet remek emléke.

IV. FEJEZET

AZ OROSZ ÉS UKRÁN NÉP HARCA A LENGYEL PÁNOKKAL UKRAJNA CSATLAKOZÁSA OROSZORSZAGHOZ

1. *A külföldi intervenciók szétverése a XVII. század elején. Minyin és Pozsarszkij.*

1584-ben meghalt IV. Iván. Fia, a beteges Fjodor Ivanovics követte a trónon. Rettegett Iván kisebbik fia, a kis Djimitrij herceg 1591-ben elpusztult.

A nép körében arról suttogtak, hogy Djimitrij herceget Borisz Godunov parancsára ölték meg, akinek Fjodor Ivanovics cár az állam egész kormányzását átadta.

Fjodor halála után Borisz Godunovot választották moszkvai cárrá. Borisz cár Oroszország belső és külső helyzetének megszüldítésképpen igyekezett Rettegett Iván művét folytatni. Az orosz állam azonban ebben az időben nagy nehézségeket élt át. A földjeiket megnövelt birtokosok fokozták a parasztok kizsákmányolását.

1597-ben rendeletet adtak ki, amely szerint a földbirtokosok felkutathatták és visszatelepíthették elmenekült parasztjaikat előző lakhelyükre még akkor is, ha az elmenekülés óta már öt esztendő elmúlt.

A parasztok helyzete még jobban romlott az 1601—1603. évi rossz termés és éhínség miatt. Az emberek kutyát, macskát, sőt patkányt is ettek, gyökerekkel és fakéreggel táplálkoztak. Sok bojár és földbirtokos megtagadta udvarházában élő parasztjainak élelmezését. Ezek a parasztok a Don vidékére vagy

Ukrajnába menekültek, vagy pedig csapatostul barangoltak országszerte és rátámadtak a bojárookra, nemesekre és kereskedőkre.

A bojárok azt kezdték terjeszteni, hogy a nép minden nyomorúságáról Borisz cár tehet, és hogy hamarosan visszatér orosz földre az igazi cár, Rettegett Iván csodálatos módon megmenekült fia, Djimitrij herceg. Lengyelország és Svédország urai, akik megegyeztek az áruló bojárokkal, támogatták a névbitorló Grigorij Otrepjv szerzetest, aki Djimitrij hercegnek adta ki magát. A Djimitrij nevét bitorló szerzetes egvideig Jurij Mniszek lengyel vajda várában húzódott meg. 1604 tavaszán fogadta a lengyel király, aki támogatást ígért neki. Az ál-Djimitrij odaigérte a lengyel királynak Szmolenszk és Csernyigov vidékét, leendő feleségének, Marinának és atyjának, Jurij Mniszeknek pedig Novgorodot és Pszkovot. A bitorlót a római pápa is támogatta, akinek a szerzetes megígérte, hogy orosz földön elterjeszti a katolikus vallást. Így lett az ál-Djimitrij a lengyel beavatkozás eszköze Oroszországban.

1604 őszén az ál-Djimitrij lengyel sereggel Kiev környékén átkelt a Dnyepren. Ebben az időben egész Ukrajnában lázongtak a parasztok és a jobbágyok, mert elégedetlenek voltak a bojárok és földbirtokosok elnyomása miatt. A felkelők közül sokan csatlakoztak az ál-Djimitrijhez, aki azt ígérte nekik, hogy „az egész pravoszláv kereszténységet nyugalomban, esendben és áldásos életben“ tartja.

1605 áprilisában Borisz Godunov hirtelen meghalt. Cárá fiatal fiát, Fjodort kiáltották ki. A bojárok azonban megölték Fjodor Boriszovicsot és megállapodtak abban, hogy a lengyelek védencét ismerik el cárnak. Az ál-Djimitrij még az év júniusában seregével együtt bevonult Moszkvába. A lengyel pánok az orosz állam fővárosában úgy viselkedtek, mintha ők lennének az urak és mindenféle rendbontást követtek el. A felháborodott moszkvaiak 1606 május 17-én felkeltek a lengyel beavatkozók ellen. A felkelt nép elől menekülő ál-Djimitrij kiugrott az ablakon, de elfogták és azonnal megölték. A bojárok mindenféle ígérettel siettek végetvetni a népfelkelésnek és Vaszilij Ivanovics Sujszkijt, a magasrangú bojárt kiáltották ki cárrá.

Sujszkij uralma alatt azonban a bojárok a régi módszer szerint fogdosták össze menekült parasztjaikat és újra jobbágyokká tették őket.

1606 őszén széleskörű parasztfelkelés kezdődött. Ennek élére Ivan Bolotnyikov népvészér állott. A felkelés előtti életéről nincsenek pontos adatok. Állítólag ifjúságában bojár-jobbágy volt, de a doni kozákokhoz menekült. Később tatár fogságba került, majd eladták a törököknek. A török fogságból megszökött és bejárta az európai országokat. Eppen akkor érkezett az orosz határra, midőn Észak-Ukrajnában megkezdődött a városi alsó rétegek, valamint a parasztok és jobbágyok felkelése a hűbéri járom ellen. Bolotnyikov a parasztság élére állott. 1606 októberében Moszkva alá vonult és megkezdte az ostromot.

Innen felhívást intézett a parasztokhoz és jobbágyokhoz, hogy keljenek fel a bojárok, nemesek és kereskedők ellen. A felkelés hatalmas méreteket öltött: felkelt Tyerek, Asztrahány, Bjelgorod, Voronyezs és az ország egyéb kerületei is. Csatlakoztak a felkeléshez a mordvinok is. December elején a cári seregek a Moszkva-környéki Kolomenszkoje falunál megtámadták Bolotnyikov táborát. A katona-nemesek és Isztoma Paskov csapatának kozákjai, akik eleinte Bolotnyikovhoz csatlakoztak, a harc hevében átállottak Sujszkijhoz. Ez az árulás megkönnyítette a cári seregek diadalát a parasztesapatok ellen. Bolotnyikov Kalugáig, majd Tuláig vonult vissza. A cári seregek négyhavi ostrom után elfoglalták Tulát. Bolotnyikovot elfogták, szemét kiszúrták, majd vízbefojtották. Sujszkij cár parancsára a bojároknak a felkelt parasztokon aratott diadala alkalmából három napig zúgtak a harangok. A parasztháború szervezetlen, elemi erejű mozgalom volt, amelynek nem volt pontos programja és cselekvési terve. Eppen ezért a felkelők vereségével végződött.

Bolotnyikov felkelése egybeesett az újabb lengyel beavatkozással. A lengyel hűbérurak azt a hírt terjesztették el, hogy Djimitrij életben van és ismét Moszkva ellen indul. Megjelent a második ál-Djimitrij. Senki sem tudta, ki ő és honnan jött. A lengyel király ellátta pénzzel és sereggel. 1608 nyarán a II.

ál-Djimitrij megközelítette Moszkvát, elfoglalta Tusino falut, ahol megerősített tábornot létesített. A nép ettől kezdve „tusinoi cárnak“, vagy „tusinoi tolvajnak“ nevezte. Az állam helyzete ingatag volt. A moszkvai bojárok és nemesek egy része átment a tusinoi táborba. Mások többízben átmentek Moszkvából Tusinoba és vissza. A nép az egyik táborból a másikba történt átállásokat „tusinoi átrepüléseknek“ nevezte. Vaszilij Sujszkij cár katonai szövetséget kötött a svéd királlyal, a segítségért a Balti-tenger körüli földekkel fizetett meg.

Midőn a lengyel király megtudta, hogy a svédek segítséget nyújtanak Vaszilij Sujszkijnak, haladéktlanul nyílt háborút kezdett Oroszország ellen. 1609 őszén III. Zsigmond lengyel király hadüzenet nélkül átlépte az orosz állam határát és megkezdte Szmolenszk ostromát. Szmolenszk védői hőiesen küzdöttek és hosszú időn át feltartóztatták a lengyel hódítókat.

Ebben az időben a „tusinoi átrepülő“ bojárok megegyeztek a lengyel királlyal, hogy Wladislaw lengyel trónörököst ültetik az orosz trónra.

Vaszilij Sujszkij cár orosz-svéd sereget küldött a lengyelek ellen, de ezt a svédek árulása következtében szétverték. A svédek ugyanis nem voltak hajlandók harcolni; észak felé vonultak, elfoglalták Novgorodot és ily módon beavatkozást kezdtek az orosz állam ellen. A lengyelek Moszkva alá vonultak. Másrészt Moszkva ellen vonult Kalugából a „tusinoi tolvaj“ is. Vaszilij Sujszkij helyzete reménytelen volt. A bojárok és a nemesek összeesküvést szöttek ellene és letaszították a trónról. A hatalom a Bojár-Duma kezébe került.

Az áruló bojárok beleegyezésüket adták, hogy Wladislaw lengyel trónörököst ültessék az orosz trónra és 1610-ben, egy sötét szeptemberi éjszakán a lengyel csapatokat bebocsátották az orosz állam fővárosába. A rongyokkal bekötözött patájú lengyel lovak zajtalanul lépdelték az alvó Moszkva utcáinak faburkolatán. Reggel a lakosok felháborodva tudták meg, hogy elárulták őket: az ellenség a haza szívében, az ősi Kremlben tartózkodik. A lengyel hódítók rabolni, fosztogatni kezdték Moszkvát, a többi orosz várost és falut.

Az orosz államot bomlás, az orosz népet pedig nemzeti füg-

getlenségének elvesztése fenyegette. Az államban nem volt központi hatalom. Mindenütt éhség és járványok dühöngtek. A városok pusztává lettek. A kereskedelem megbénult. A szántóföldeket ellepte a gyom. Az orosz nép azonban nem hunyászkodott meg a lengyel király előtt.

A honi föld felszabadításának eszméje erős visszhangra talált szerte a nép között.

A hazafias mozgalom egyik központja Nyizsnyij-Novgorod, a Volga-vidék nagy kereskedővárosa lett. Ott fekszik ez a város, ahol az Oka a Volgába ömlik.

Kuzjma Minyin Nyizsnyij-Novgorod-i kereskedő, akit becsületességéért és „böles gondolkodásáért“ általános tisztelet övezett, 1611 szeptemberében felhívta a város polgárait, szervezenek népmozgalmat az ország felszabadítására.

„Pravoszlávok! — mondotta Minyin. — Segedelmet kell nyújtanunk a moszkvai államnak, ne sajnáljuk életünket, de ne csupán életünket; eladjuk házainkat, kezesekül adjuk asszonyainkat és gyermekeinket... Tudom, csak így emelkedhetünk fel, sok város csatlakozik majd hozzánk és megszabadulunk az idegenektől.“

Tüstént megkezdődött a felajánlások gyűjtése. Maga Minyin, — mint az elbeszélés mondja — odaadta „birtokát, pénzét és feleségének, Tatjánának nyakérmét, de még a szent ikonokon található ezüst- és aranydíszeket is.“ Az asszonyok lehúzták gyűrűiket, leoldották nyakékeiket, kiszedték fülükből a függőket és odaadták a haza megmentésére.

Kuzjma Minyin volt most „az egész vidék választott embere“ és élére állott a honvédelem szervezésének.

A felkelés hadvezéréül a nyizsnyijnovgorodiak Djimitrij Pozsarszkij fejedelmet hívták meg. Ez „becsült férfiú volt, aki értett a hadügyhöz, aki abban képzett vala és aki árulásban nem leledzett“. 1612 tavaszán Minyin és Pozsarszkij a felkelőket Moszkva felszabadítására vezette.

Jaroslavlban a felkelők mintegy négy hónapon át állomásoztak. A türelmetlenebbek lázongani kezdtek és halogatással vádolták a vezéreket. Minyin és Pozsarszkij azonban tudták, hogy erős, jól képzett hadsereggel kell megvívniok a döntő har-

cot. Elhatározták, hogy jobban megszervezik erőiket és megvárják, amíg a szakadatlan harc kimeríti a lengyel hadsereget. Az országban partizánmozgalom kezdődött, amely fokozatosan egyre szélesebb kereteket öltött. A partizánok, vagy „rongyosok” mindenütt rátámadtak az egyes lengyel csapatokra és azokat megsemmisítették. Az orosz parasztok az erdőkbe menekültek, elrejtették az ellenség elől a gabonát és a marhát. Midőn a külföldi hódítók megpróbálták a parasztokat vezetőikül felhasználni, a parasztok gyakran erdei útvesztőkbe vezették, vagy az orosz seregek fogságába juttatták az ellenséget. Ezeknek a névtelen népi hősöknek tettei a későbbi népköltészetben és irodalomban kifejezésre jutottak. Így ment át például a történelembe és az irodalomba Iván Szuszanyin kosztromi paraszt hőstette, aki 1613-ban a vadonba vezette a lengyeleket, ahol a pánok összekaszabolták.

Minyin és Pozsarszkij látta, hogy nemcsak az ellenséget kell kiűzni, de a közigazgatást is meg kell szervezni. Jaroszlavljban megalapították a „minden földek tanácsát”, amelynek tagjai sorába tartoztak a vajdák és az egyes városok választott képviselői. Ideiglenes Prikázokat (közigazgatási központ) is állítottak fel. Ezek irányították a közigazgatás egyes ágazatait.

1612 júliusában a népfelkelés Jaroszlavljból Moszkva ellen vonult. Az ostromlott lengyel helyőrség a Kremlbe zárkózott. A lengyelek élelemben és felszerelésben szükségét szenvedtek. Hodkevics hetman hatalmas lengyel serege az ostromlottak segítségére sietett, Pozsarszkij azonban megakadályozta, hogy csatlakozzék a Kremlben székelő lengyelekhez.

A népfelkelők küzdelme a segítségül érkezett lengyelek ellen 1612 augusztus 22-én kezdődött. A csata kemény volt. Hodkevics csapatai vereséget szenvedtek és visszavonultak. Az egész lengyel tűzérség, az élelmiszer- és fegyverrakományok mind a népi felkelők kezébe kerültek.

Az orosz felszabadító sereg több csata után 1612 október 26-án bevonult a Kremlbe. Felszabadították Moszkvát, az orosz állam fővárosát.

Moszkva felszabadítása után haladéktalanul összehívták a Zemszkij Szobor-t (országgyűlést), hogy cárt válasszanak. 1613

elején a 16 esztendőös Mihail Romanovot, a nemesek jelöltjét választották cárrá.

1617 elején Sztolbovóban békét kötöttek Svédországgal. A sztolbovói béke értelmében Svédország visszaadta Oroszországnak Novgorodot, de megtartotta magának a Finn-öböl egész partvidékét Jam, Koporje, Oresok ősi orosz és egyéb más várossal együtt. A svéd király diadalmasan jelentette ki, hogy Oroszország most már egyetlen hajót sem bocsáthat a Balti-tengerre Svédország engedelmével nélkül. „Az oroszoktól elvettük a tengert” — mondotta a király — „és adja Isten — az oroszoknak nehéz lesz keresztülugraniok ezt a patakocskát”. A király azonban rossz prófétának bizonyult. Mintegy száz esztendő múlva, Nagy Péter idejében, Oroszország visszaszerezte a Balti-tenger partvidékét.

Lengyelországgal nem sikerült békét kötni. A lengyel pánok továbbra is meg akarták szerezni az uralmat Oroszország felett. 1618-ban Deulin faluban Lengyelországgal mindössze fegyverszünetet kötöttek tizennégy és fél esztendőre. Szmolenszk és Csernyigov addig lengyel kézen maradt.

2. Ukrajna egyesülése Oroszországgal

Bogdán Hmeljnyickij

Az orosz nép nagyszámú ellensége ellen hosszas és kemény harcban megvédelmezte függetlenségét. Másként alakult az Oroszországtól erőszakkal elszakított ukrán és belorussz nép sorsa. Az oroszoknak, ukránoknak és belorusszoknak ősidőktől fogva egységes területük, egységes államiságuk, egy nyelvük, egységes kultúrájuk volt. Ezek a testvérnépek nem egy ízben egyesültek a külföldi hódítók ellen megvívandó közös harcra. Különösen nagy jelentősége volt annak a küzdelemnek, amelyet az ukrán nép folytatott a kialakuló orosz állam határvidékeire rá-rátörő török-tatár hadak ellen. A belorusszok a nyugati határon felfogták a lengyel és német hűbérurak első csapásait és elzárták előlük a Moszkvába vezető utat. Az ukrán és belorussz földeket a Rzecz Pospolitához csatolták. A lengyel és litván földbirtokosok hatalmas birtokokra tettek szert Ukrajnában és

Belorussziában és röghöz kötötték az ukrán és belorussz lakosságot. Az ukránok és belorusszok nemzetiségi és vallási elnyomás alá kerültek. Ukrajna és Belorusszia szabadságszerető népe azonban nem hunyászkodott meg.

A vállalkozó szelleműek és harciasok a távolabbi vidékekre mentek és szabad emberekké, kozákokká váltak. A Dnyepr zátonyain megerősített tábornok létesítettek. Ezt Zaporozsjei Tábornak nevezték. Az ellenség támadása ellen a dnyepri kozákok védőműveket létesítettek és táborukat faragott fatörzsekből készített kerítéssel vették körül. A XVI. század végén Báthory István, lengyel király idejében a kozákok egy részét különleges névsorba vették fel és „lajstromozott kozákok“-nak kezdték őket nevezni. A névsorba csak a jobbmódúak kerültek bele. A lengyel kormány a névsorba vett kozákokat a lengyel határvidékek védelmére akarta felhasználni és fizetést adott nekik. A névsorba vett kozákok élén a hetman állott, akit a király erősített meg. A névsorba foglalt kozákok közül kivált egy gazdag réteg, amelynek tagjai kisbirtokosokká lettek. A kozákok között rétegeződés ment végbe. Főtömegüket a lengyel kormány a pánok jobbágyaivá akarta tenni.

1648-ban fellobbant a parasztok és kozákok felkelése a lengyel pánok ellen. Ez a felkelés hamarosan az elnyomók ellen vívott általános népi háborúvá fejlődött.

A felkelés lángja először a Dnyepr-balparti Ukrajnát borította el, majd az egész ukrán nép — parasztok, kozákok, városi polgárok, papság — haragra kelt. Még az ukrán kisbirtokosok is csatlakoztak a felkeléshez.

Az ukrán nép egyesült ereje élére Bogdán Hmeljnyickij, az erőskezű és okos politikus állt.

Jó módú kozákcsaládból származott, az akkori időknek megfelelő jó oktatásban részesült: a kievi akadémián tanult, tudott latinul, lengyelül és tatárul, a kozákok sok bátor tengeri hadjáratában vett részt és vezetett is ilyeneket. Nem egyszer küldték tárgyalni a lengyel kormánnyal és Hmeljnyickij bölcsen védelmezte a kozákság érdekeit.

1648 tavaszán Hmeljnyickij a felkelő kozákokkal együtt elindult Zaporozszból. Az első összeütközésre a lengyel seregek-

kel a Zsoltü Vodü (Sárga víz) folyónál került sor. A lengyel sereg vereséget szenvedett. Hmeljnyickij május közepén Korszuny alatt újabb komoly csapást mért a lengyelekre. A kozákok e diadalai az egész ukrán lakosságot felrázták. Bogdán Hmeljnyickij felkelő kozákjaihoz hamarosan nagy parasztesapat csatlakozott, amelynek élén Maxim Krivonosz, a parasztmozgalom bátor és népszerű vezetője állott. Hmeljnyickij Krivonosz csapataival együtt 1648 szeptemberében a Piljavka folyónál súlyos vereséget mért a lengyel hadakra. Hmeljnyickij csapatai 1648 decemberében több győzelem után diadalmasan bevonultak a felszabadított Kievbe. Hmeljnyickij Ukrajna hetmanja lett. A lengyel kormány időt akart nyerni, követeket küldött Kievbe, hogy a békéről tárgyaljanak. Hmeljnyickij azt követelte, hogy először is Ukrajnát teljesen tisztítsák meg a lengyel csapatoktól. „Az egész ukrán népet kitépem a lengyel rabságból!” — jelentette ki a követeknek.

1649 nyarán Hmeljnyickij új hadjáratra indult. A krími kán nagy sereggel csatlakozott hozzá. Hmeljnyickij bekerítette a lengyel sereget és vereséget mért magának a királynak csapataira. A lengyeleknek azonban sikerült megvásárolniuk a krími kánt. Hmeljnyickij, aki a lengyelek és a krími tatárok együttes támadásától tartott, 1649-ben kénytelen volt Lengyelországgal megkötni a zborovoi békét. E béke szerint Ukrajna egy részét külön kozák igazgatás alá helyezték. Ennek élén választott hetman állott. A „névsorba foglalt” kozákok számát 40.000-ben állapították meg. Az ukrán népnek csak az a része szabadult fel a jobbagyság alól, amely a névsorba vett kozákok közé tartozott. A jobbagy-paraszság többi részének vissza kellett térnie a lengyel pánok uralma alá, akik az egyezmény szerint ismét elfoglalták birtokaikat. A zborovoi béke feltételei nem elégíthették ki az ukrán népet. A parasztfelkelések új erővel lángoltak fel. A jómódú kozákok azonban féltek a növekvő népi mozgalomtól és azt nem támogatták. Maga a kozák felsőréteghez tartozó Hmeljnyickij is nyugtalansággal és félelemmel szemlélte a parasztfelkelést.

Az ukrán nemzeti felszabadító mozgalom erőit megtépázta a belső harc. 1651 tavaszán a lengyel pánok új, hatalmas sereg-

gel vonultak az ukrán nép ellen. Még a zborovoi békében foglalt csekély engedményeket is semmivé akarták tenni és teljes egészében helyre akarták állítani uralmukat Ukrajnában. Hmeljnyickij több sikertelen hadművelet után kénytelen volt a zborovoinál súlyosabb feltételeket tartalmazó békeszerződést kötni. Az új békeszerződést 1651-ben írták alá Bjelaja Cjerkovban.

Bogdán Hmeljnyickij jól tudta, hogy Ukrajna saját erejéből nem szabadulhat fel az idegen járom alól. Ezért Ukrajnának Oroszországgal való egyesítéséről kezdett tárgyalásokat az orosz cárral.

1654 januárjában a moszkvai követek megérkeztek Peraszlavlba. Itt összehívták az ukrán nép képviselőinek tanácsát. Bogdán Hmeljnyickij ezen a tanácson azt javasolta, csatlakozzanak Oroszországhoz. „Valamennyien tudjátok — mondotta —, hogy ellenségeink ki akarnak irtani bennünket, azt akarják, hogy az oroszokról még említés se tétessék. Ezért hát válasszatok magatoknak urat a négy császár közül. Az első a török császár, aki leigázta a görögöket. A második a krimi kán, aki sokszor ontotta testvéreinek véré. A harmadik a lengyel király. A lengyel pánok elnyomó uralmáról említést sem kell tenni. A negyedik a nagy Oroszhon cárja, a keleti cár.”

A Rada (Tanács) egyhangúan és fennhangon kiáltotta: „A keleti cár uralmát kívánjuk!”

A Rada az egész nép jóváhagyásával elhatározta, hogy Ukrajna csatlakozik Oroszországhoz. Ez helyes döntés volt. Az orosz cár alattvalójának lenni kevesebb rosszat jelentett Ukrajna számára, mint a lengyel pánok vagy a török szultán uralma. Ezek dúlást, nemzeti és vallási elnyomást hoztak volna az ukrán népnek. A testvéri orosz nép a közös államban az ukrán nép hú harcostársa lett a szabadságért és függetlenségért vívott további küzdelemben.

Bogdán Hmeljnyickijnek, az ukrán hazafinak, a kiváló hadvezérnek és széles látókörű politikusnak neve hazánk dicső hősei közé került. A Nagy Honvédő Háború idején Bogdán Hmeljnyickij-rendet alapítottak. Hazánk szabadságának és függetlenségének sok harcosát jutalmazták ezzel a kitüntetéssel.

3. Népi mozgalmak a jobbágys-rendszer ellen a XVII. század közepén és második felében. — Sztjepán Razin

A lengyel és svéd beavatkozás súlyos hatással volt az orosz állam belső állapotára. Az ország gazdasági élete teljesen szétzilálódott. A kereskedelem csökkent. A beavatkozók sok várost feldúltak, a városok lakossága megritkult. Tönkretették a parasztságot is, különösen azokban a körzetekben, ahol a lengyelek, svédek, a „tusinoiak“ és egyéb haszonlesők megfordultak. Csökkent a vetésterület. Romlott a földművelés. Üres volt a kincstár is. Nem volt miből fenntartani a hadsereget, nem volt pénz az egyéb kiadások fedezésére sem.

A nemesek és bojárok érdekeit védelmező cári kormány a gazdasági élet helyreállításának és a kincstár megtöltésének minden terhét a parasztok és a városi polgárok vállára rakta. A kincstár megtöltése érdekében a kormány nagy és sokféle adót vezetett be. A városi lakók helyzete különösen megromlott az 1632—1634. évi orosz-lengyel háború után. A sikertelen hadjárat ismét kiürítette a kincstárt. Az adók a végsőkig növekedtek.

A városi lakosság elszegényedett és tönkrement. Sok városi „eladta magát a bojároknak és kolostoroknak“, azaz lemondott személyes szabadságáról és függőséget vállalt, csak-hogy megszabadulhasson az adófizetéstől. A türelem poharát csordultig töltötték a közvetett adók, melyeket a kormány bevezetett. 1646-ban felemelték a sóadót és a só ára tüstént kétszeresére emelkedett. Eppen ez az adó szolgált okul a felkelésre Moszkvában és a többi városban. 1648 június elsején a nép az istentiszteletről visszatérő cáruak panaszlevelet akart átnyújtani a nehéz életkörülmények és a hatóságok elnyomó intézkedései ellen. A panaszosokat nem bocsátották a cárhoz, néhányukat elfogták és börtönbe vetették. A következő napon a moszkvaiak tömege a hozzájuk csatlakozó lövészekkel egvüti megjelent a Kremlben. A felkelők szétrombolták a különösen gyűlöletes bojárok és nagykereskedők palotáit. A nép követelésére a cár kénytelen volt kiadni a felkelőknek néhány főtisztviselőt, de a főbűnöst, Morozov bojárt titokban északra küldötte tessék-lássék száműzetésbe.

Moszkva után több más orosz és szibériai városban is felkelés tört ki.

Különösen nagyszabású volt az 1650. évi novgorodi és pszkovi felkelés. Pszkovban a felkelő városi lakosok magukhoz ragadták és több hónapon át kezükben tartották a hatalmat. A felkeléshez csatlakozott a parasztság is. A nemesek kénytelenek voltak birtokaikról elmenekülni. A kormánynak csak akkor sikerült a pszkovi felkelést elfojtania, midőn a felkelők táborában szakadás történt és a városi polgárok jómódú része átállott a kormány oldalára.

1662-ben Moszkvában új felkelés lángolt fel. Ezúttal a nemteljes-értékű rézpénzek kibocsátása volt az ok. Ezekkel az érmékkel a kormány a Lengyelország és Svédország ellen folytatott háború kiadásait akarta fedezni. A rézpénz értéke gyorsan esett. Megkezdődött az üzérkedés. Az ország gazdasági élete teljes zűllésbe zuhant. Ezt elsősorban a városi lakosok szenvedték meg.

A nép háborogni kezdett. A tereken feliratok jelentek meg, amelyek a visszaélésekért a bojárokat vádolták és azt követelték, hogy bánjanak el velük. A cár kénytelen volt Moszkvából Kolomenszkojeba utazni.

Július 25-én néhányezer moszkvai Kolomenszkojeba vonult a cár elé. Ugyanakkor Moszkvában megrohanták a bojárok és gazdag kereskedők házait. A felkelők megjelenése a cárt váratlanul érte. Hogy időt nyerjen, rábeszélte a népet, hogy térjen vissza házaiba. A helyzet könnyítését ígérte. A moszkvaiak hittek a cár ígéreteinek és visszatértek a városba, de minthogy Moszkvából Kolomenszkoje felé tartó tömeggel találkoztak, visszafordultak. Ezalatt Kolomenszkojeba érkeztek a cár megbízható csapatai. Midőn a moszkvaiak megjelentek Kolomenszkojeben, vérengzés kezdődött. Sokat megöltek, sokan a Moszkva folyóba fulladtak. A felkelés résztvevőivel kegyetlenül bántak el. Levágták lábukat, kezüket, fülüket, kitépték nyelvüket. Sokukat száműzték Moszkvából.

A nemteljes-értékű rézpénztől azonban mégis el kellett tekinteni.

A városi felkelések az osztályellentétek élességéről tanuskodtak, a hűbéri kizsákmányolás és elnyomás ellen irányultak.

A XVII. század második felétől kezdve az országban érezhetően fejlődött a kereskedelem. A nemesek, akik azelőtt minden szükségeset megkaptak saját gazdaságukban, vásárolni kezdték a piacokon a városi iparosok különféle készítményeit és a drága külföldi árukat.

A hűbéri birtokokon a föld akkoriban úri és paraszt földre oszlott. Az úr földjét a parasztok művelték meg saját eszközeikkel, de az egész termés a földesúrnak jutott. A földbirtokos földjén élő parasztok ingyen szántottak, begyűjtötték és az úr udvarára szállították a gabonát; mindazt elvégezték, amit az úri majorban parancsoltak. A bojárnak vagy földbirtokosnak végzett ingyen munkát „úr dolgának“ nevezték.

A parasztok ezenkívül kötelesek voltak beszolgáltatni a földbirtokosnak saját parcellájuk termésének jelentékeny részét. Vajat, tejet, tojást, házi szárnyast, juhhúst, stb. is kellett szállítaniok. Ezt obrok-nak (beszolgáltatásnak) nevezték. A parasztnak azonban nem csupán gazdasága termékeiből kellett az úrnak juttatnia; pénzbeli obrok-ot is fizetett.

A nemesi birtokosok növelték az úri föld területét és mint-hogy több paraszti ingyenmunkára volt szükségük, azt követelték, hogy az elmenekült parasztok felkutatásának és visszavitelének határidejét teljesen töröljék el. Alexej Mihajlovics Romanov cár eleget tett a birtokosok kívánságának és megparancsolta, hogy valamennyi elmenekült parasztot családjával és vagyonával együtt vigyék vissza régi urához, bármennyi idő telt is már el a menekülés óta. 1649-ben „Ulozszenye“ elnevezésű új törvénygyűjteményt fogadtak el, amelynek alapján a parasztokat örökre a birtokos földjéhez kötötték, azaz jobbágyokká tették. A parasztok egyben személyes függőségbe is kerültek a birtokostól: a földesúr rendelkezhetett jobbágyainak sorsával, beavatkozott magánéletükbe, megtilthatta, hogy engedély nélkül nősüljenek, szigorú büntetéseket szabott ki a legkisebb engedetlenségért. Ő maga semilyen felelősséggel sem tartozott a megkínzott, vagy akár megolt jobbágy-parasztért.

Ilymódon Oroszországban véglegesen kialakult a jobbágy-

ság intézménye. A jobbággyá tett parasztok nem akartak bele-
törődni rabságukba. Igyekeztek a földbirtokosok és a cári ható-
ságok önkénye elől a végekre, főként a Don-vidékre menekülni.
Ott ugyanis még nem volt jobbágy-rendszer. A XVII. század
közepén azonban a doni kozákok helyzete is megváltozott.

A doni kozákság gazdagokra, más néven „házbirtokosokra“
és szegényekre, más néven „mezítlábasokra“ oszlott. Az előb-
biek a Don alsó folyása vidékén uralkodtak, kezükben volt a
halászat, a legelők és a kereskedelmi vállalatok. A gazdagok
vezették a kozák önkormányzatot is. A szegény kozákok a Don
felső folyása vidékén éltek. Soraikat egyre szaporították a me-
nekült parasztok.

A Don felső folyásának termékeny vidékeit a bojárok, a
cár rokonai és a kolostorok foglalták el. Minthogy munkás-
kezekre volt szükségük, a parasztok teljes röghözkötését köve-
telték a cártól.

A doni szegény kozákok helyzete egyre romlott. A XVII.
század közepétől a megnövekedett lakosság számára már
kevés volt az élelem. A gazdag kozákok még könyörtelenebbül
zsákmányolták ki a szegényeket. Az éhség, a moszkvai kormány
és a gazdag kozákok elnyomása széleskörű felkelést indított meg
az éhező szegény kozákság körében. A felkelők élére Sztjepán
Tyimofejevics Razin állott.

Razin felkelése volt a Bolotnyikov-féle megmozdulást követő
második oroszországi parasztháború. Bolotnyikov mozgalmával
összehasonlítva, Razin felkelése lényegesen nagyobb területre
terjedt ki és nagyerejű volt.

1667 tavaszán Sztjepán Razin csapatot gyűjtött a szegény
kozákok köréből és a Dontól a Volgáig vonult. Razin harcosai
a Volgán elfogtak egy cári hajókaravánt, megölték a cár embe-
reit, de az evezősöket szabadon engedték. Razin serege gazdag
zsákmányt ejtett és harmincöt hajón elindult az Ural folyón,
elfoglalta a megerősített Jaik városkát. A következő esztendő
márciusában Sztjepán Razin megkezdte perzsiai hadjáratát.
Feldúlta a gazdag perzsa városokat, majd seregével együtt
visszatért a Volgához.

1669 telén Razin a Donhoz érkezett. Felhívására a parasztok

és kozákok csapatostul és egyenként jöttek seregébe, hogy a jobbagyi elnyomatás, a bojárok, a nemesek és a kereskedők ellen harcoljanak.

A következő év tavaszán Razin ismét megjelent a Volgánál. A helyi lakosokra támaszkodva, könnyedén elfoglalta Caricünt,* majd Asztrahányt. Az elfoglalt városokban és falvakban megölte vagy elűzte a cári vajdákat és megsemmisítette a parasztságra jobbagyságot kimondó okiratokat.

Asztrahányból Razin fölfelé indult a Volgán, elfoglalta Szaratovot és Szamarát.** Nemesak az orosz parasztságot, hanem a Volga-vidék nemorossz lakossága — a mordvinok, csuvasok, marik és egyéb, a cári hatalom elnyomása alatt szenvedő nemzetiségek — is csatlakoztak hozzá. Ilymódon megteremtődött Oroszország népeinek egységes arcvonala a hűbéri kizsákmányolás és a nemzetiségi elnyomás ellen folytatott küzdelemben.

De éppúgy, mint Bolotnyikov, Razin sem tűzte ki világosan a harc céljait. Azt mondotta, hogy „a nagy úrért“ vonul az áruló bojárok és nemesek ellen. A nép körében az a hír is elterjedt, hogy Razin seregében van Alexej, a cár fia, pedig az már a felkelés kezdete előtt meghalt.

A cári kormány legjobb erőit küldte Razin ellen. 1670 október elején Szimbirszk alatt a cári seregek komoly vereséget mértek Razinra. A vezér maga is megsebesült és a Donhoz menekült. A gazdag kozákok kiadták a hatóságoknak. Sztjepán Razint és Frol nevű fivérét Moszkvába vitték. 1671 júniusában Razint felnégyelték (először kezét és lábát, majd fejét vágták le), testét kutyáknak vetették.

Sztjepán Razin felkelése, éppúgy, mint valamennyi európai és oroszországi parasztháború, a röghözkötött parasztság küzdelme volt a hűbéri elnyomás ellen. Az orosz parasztságot és kozákokat, valamint az elnyomott egyéb nemzetiségeket elnyomók, a földbirtokosok ellen küzdöttek. De nem voltak egységesek és nem tömörültek. Nem értették meg, hogy a földbirtokosok élén a

* A mai Sztálingrád. — *A ford.*

** A mai Kujbüsev. — *A ford.*

nemesi cár áll és hogy a cár serege a birtokos nemesek érdekeit védelmezi.

A Razin vezette felkelésnek, amely hatalmas területre terjedt ki, ennek ellenére nagy jelentősége volt hazánk népei felszabadító harcának történetében. Ez volt a XVII. század leg-hatalmasabb népmozgalma a hűbéri elnyomás ellen.

V. FEJEZET

AZ OROSZ BIRODALOM MEGALAKULASA

(NAGY PÉTER)

1. Nagy Péter uralkodásának kezdete

Akkoriban, amikor Oroszországban megerősödött a hűbéri járom, Nyugat-Európa fokozatosan áttért a bér munkára. A XVII. században sok európai országban és különösen Angliában a kereskedelem és az ipar rohamosan fejlődött. Nagyvállalatok jelentek meg, amelyekben sok bér munkás kézi munkáját alkalmazták. Ezek kapitalista manufaktúrák voltak. (A „manufaktúra” a kisipari műhelytől eltérő olyan vállalatot jelent, melynek működése kézi munkán alapszik, jelentékeny munkamegosztással.) A manufaktúrákban dolgozó bér munkásokból alakult ki az új osztály, a proletariátus. A vállalatok tulajdonosai, akik a bér munkásokat kizsákmányolták, alkották a másik osztályt, a tőkések osztályát vagy más néven burzsoáziát.

A burzsoáziának piacokra és szabad munkáskezekre volt szüksége. Ezért a jobbágyság megszüntetését és az ipari piac fejlődését akadályozó valamennyi hűbéri intézmény megsemmisítését követelte. A burzsoázia a XVI. században Hollandiában, majd a XVII. században Angliában is diadalt aratott.

A németalföldi és angliai forradalom meggyorsította ezeknek az országoknak átmenetét a kapitalista fejlődés útjára. Oroszországban azonban továbbra is a nemesi birtokosok voltak az urak, a parasztok pedig jobbágyságok maradtak. Igaz, Oroszország sem állott egyhelyben. A XVII. században az orosz helyi

piacok egységes piaccá kezdtek egyesülni. A kereskedelem nemcsak helyi, hanem odaszállított árukkal is folyt. Az iparágak fejlődtek. Moszkvában már egész városrészeket kaptak a kovácsok, kocsigyártók, takácsok, sütők és egyéb iparosok. Sok moszkvai utca elnevezése mind a mai napig megőrizte ezeknek az ősi iparos településeknek emlékét. Ilyen a Kovács-híd, a Kocsigyártó sor, a Szövő-köz és Sütő-köz stb.

A XVII. században vászon- és vitorlakészítő-manufaktúrák, hamuzsírüzemek, Tulában, Kasirban, Olonyecban stb. vasfeldolgozóüzemek keletkeztek. Az orosz ipar azonban ennek ellenére gyengénfejlett maradt. Az orosz manufaktúrák, eltérően az angoloktól, jobbágmunkával dolgoztak.

Az élenjáró nyugateurópai országokkal összehasonlítva, Oroszország a XVIII. század elején mind gazdasági, mind kulturális, mind pedig katonai tekintetben elmaradott volt. Az elmaradottság egyik oka az volt, hogy Oroszországnak nem volt kijárata a tengerhez. Marx rámutatott arra, hogy egyetlen ország sem volt annyira távol a tengertől, mint Oroszország a XVIII. század elején. „Senki sem képzelhet nagy nemzetet tengerparttól elszakítva” — írta Marx.

A Fekete- és a Balti-tengerhez vezető út el volt zárva Oroszország elől; a Fekete-tenger Törökország és a krími kánság uralma alatt állott; a Balti-partvidéket Svédország foglalta el. A svédek az ősi orosz földön erődítményeket emeltek, a Néva-folyót, a tengerhez vezető főkijáratot „két lakatra” zárták: Noteburg és Nyenschanz várával.* A svédek által elfoglalt Karéliai-földszorosnak kellett gátul szolgálnia Oroszországnak a Balti-tengerhez vezető útján.

A Balti-partvidékért, „az atyák és nagyatyák földjének” visszavételéért folytatott küzdelem halaszthatatlan szükségességgé vált az orosz állam számára. Ennek a történelmi jelentőségű harcnak kimenetelétől függött Oroszország számára az a lehetőség, hogy végetvessen elmaradottságának és egy sorba kerüljön az élenjáró európai államokkal.

* A „vár” és a „lakat” szó az orosz nyelvben ugyanaz a szó. csak a hangsúly különbözteti meg a két jelentést. — *A ford.*

A tenger elérésének nehéz feladatát Nagy Péter, az első orosz császár oldotta meg. 1672 május 30-án született Moszkvában. Nem volt még négyesztendős, amikor atyja, Alexej Mihajlovics cár meghalt. Péter anyja Natalia Narüskina, Alexej Mihajlovics cár második felesége volt. Az elhalt cár első feleségétől, Miroszlavszkajától szintén maradtak gyermekek: a beteges Fjodor, a gyengeelméjű Iván és több lány, akik közül Szofija vált ki eszével és erélyével.

Fjodor Alexejevics lett a cár, de nem sokáig uralkodott. 1682 tavaszán utóda megnevezése nélkül meghalt. Új cár választására került a sor. A Narüskinek és a Miroszlavszkijek között harc kezdődött a hatalomért. Először a tízesztendős Pétert választották cárrá. A Miroszlavszkijek azonban ebbe nem akartak belenyugodni. Sugalmazásukra a moszkvai lövészek betörték a Kremlbe, Péter több bojár hívét megölték s követelték, hogy mindkét fivért — Pétert és Ivánt is — ismerjék el cárnak. Az államhatalom az uralomvágyó Szofija kezébe került.

Szofija kormányzásának éveiben Péter anyjával együtt Moszkva-környéki palotákban, főként Preobrazsenszkoje faluban élt. Az ifjú cárt gyermekkorától érdekelte a „katonásdi“. Hadijátékai számára a legvirgoncabb gyerekeket válogatta ki, nem törődve származásukkal. Belőlük „játészó“ ezredeket szervezett. Két ilyen ezred — a szemjonorszkojei és a preobrazsenszkojei — később a legjobb, remekül képzett moszkvai ezreddé vált. Ezek voltak a Péter által megalkotott későbbi orosz reguláris hadsereg első gárdaezredei.

Péter tanulmányaiban tudnivágyónak és kitartónak mutatkozott. Orosz paptól korán megtanulta az írás-olvasást, majd szorgalmasan foglalkozott a mennyiségtani tudományokkal, különösen a mértannal. Az ifjú Péterben hamar felébredt a szenvedély a tengeri hajózás és a hajóépítés iránt. Egyszer egy sutbadobott öreg tengeri vitorlást talált. A holland Brandt eleinte a keskeny Jauza folyón, majd a naon Perejaszlavlji tavon tanította vitorlázni. Ez az öreg vitorlás volt „az orosz flotta öregapja“.

Szofija és Péter viszonya egyre ellenségesebbé vált. Szofija újabb lövész (sztrelec) összeesküvést szervezett, hogy megsza-

duljon Pétertől. Péter azonban tudomást szerzett erről és „játékos“ ezredeinek segítségével 1689-ben megfosztotta Szofiját a hatalomtól és hamarosan kolostorba záratta.

A Szofija uralma alatt folyt udvari küzdelem megerősítette Péterben a régi szokások védelmezői iránt táplált gyűlöletét. Igen korán megértette, hogy Oroszország hatalmas és gazdag ország, egy sorba kerülhet az európai nagyhatalmakkal, ha leküzdí elmaradottságát.

Barátságot kötött tehetséges és hasznos oroszokkal és külföldiekkel. Alexandr Mensikov, az egykori süteményárús, gyermekkori játszótársa, Péter szoros barátja és hű segítője lett.

Péter önálló uralkodásának első éveiben az állam irányítását anyja tanácsadóira bízta és egész lelkével a hadijátékokba vetette magát. 1691-ben nagyszabású „játék“ harcokat rendeztek Szemjonovszkoje falu közelében. Péter szívesen foglalkozott „hajóraj-játék“ építésével is a Perejaszlavlji tavon.

Az azovi hadjáratok jelentették Péter számára az átmenetet a „játéktól“ a valódi hadviseléshez. Ott, ahol a Don az Azov-tengerbe ömlik, állott Azov, az erős török vár, melyet falak, sánc és mély árok vett körül. Azov Törökország birtoka volt és elzárta Oroszország előtt az Azovi- és a Fekete-tengerhez vezető kijáratot.

1695 tavaszán 30.000 főnyi orosz hadsereg ostrom alá vette Azovot. Az első rohamozás sikertelen maradt: az ostromot sem koronázta siker. A törökök a tengeren fegyvert és élelmiszert juttattak az ostromlottaknak. Péternek nem volt hajórajja, hogy ezt megakadályozhassa és Azov ostromát félbe kellett szakítani.

Péter azonban törhetetlen akaratú ember volt. Elhatározta, hogy egyetlen télen át evezős hajórajt építtet. A Voronyezs folyó partján hajóépítő üzem keletkezett. Az ifjú cárr maga is dolgozott az üzemben. Mérnöki, de egyszerű ácsmunkát is végzett. 1696 tavaszán a törökök meglepetésére Azov alatt megjelent az orosz flotta. Azovot tengerről is, szárazföldről is ostrom alá vették és a vár hamarosan megadta magát. Oroszország azonban csak a török birtokban levő Kercs-félsziget meghódításával szerezhette meg a kijáratot a Fekete-tengerhez. Péter készülni kezdett a háborúra.

Követség indult Európába, hogy kapcsolatokat létesítsen az európai államokkal, melyek között szövetségeseket kellett találni Törökország ellen. A követséget önkéntesek csapata kísérte. Ezek a „tengeri tudomány“ tanulmányozása céljából indultak el. Közöttük volt Péter is, aki „Pjotr Mihajlov altiszt“ név mögé rejtőzött.

Az orosz cár külföldön szorgalmasan és szenvedélyesen tanult. Königsbergben az erőd főmérnökének vezetésével megtanulta a tüzérségi lövészet szabályait. A hajóépítő mestereiről híres Hollandia Saardam nevű városkájában Péter addig dolgozott egy hajóépítő műhelyben, míg végül is híre terjedt, hogy a magas és erős orosz ács — maga a cár. Megtudta, hogy Angliában a hajóépítő mesterség még magasabb színvonalon áll, mint Hollandiában. Ekkor odautazott és több, mint két hónapon át épített hajókat egy London-környéki hajóműhelyben.

Angliából Péter Bécsbe utazott, hogy az osztrák császárral egy Törökország ellen kötendő szövetségről tárgyaljon. Ausztria azonban saját ügyeivel volt elfoglalva, nem akart segíteni Péternek és sietett Törökországgal békét kötni.

2. A nagy északi háború

Péter számbavette a nemzetközi helyzetet és elállott a Törökország ellen a Fekete-tengerért vívandó küzdelemtől. Kedvezőbb feltételek keletkeztek a Balti-tengerhez vezető kijáratért vívandó küzdelemre. Péter csatlakozott Dániának és Lengyelországnak Svédország ellen kötött szövetségéhez. A svéd csapatok abban az időben a legjobbaknak számítottak Európában. Ezért Péter a Svédország ellen indítandó háborúra készülődve, sietve új hadsereget szervezett. 1699-ben újoncokat soroztak a jobbágyok és a városi lakosok közül. Ezeket európai szabású sötétzöld posztóköpenybe öltöztették; reggeltől késő estig folyt katonai kiképzésük.

1700 szeptemberében, midőn XII. Károly svéd király főerőit lekötötte a Dánia ellen vívott háború, Péter megkezdte a Balti-tengerhez vezető utat elzáró Narva erődjének ostromát.

A vár erős volt. A rohamhoz kevés volt az ágyúlövedék. A puska-
por rossz volt. A harci eszközök és az élelmiszerek szállítása a
süppedős mocsarakon keresztül nehezen és lassan ment.

A mellett XII. Károly gyorsan szétverte a dán király sere-
gét és Narvához dobta át csapatait. Bár az egykori „játszó“ ezre-
dek keményen ellenálltak, a svédek Narva alatt szétzúzták az
orosz sereget és egész tüzéségét zsákmányul ejtették.

XII. Károly úgy vélte, hogy Narva után vége az orosz had-
seregnek, ezért nem Moszkva ellen, hanem Lengyelországba
vonult.

A narvai vereség azonban nem törte meg Pétert. Látta, hogy
az ellenség nem számban és vitézségben, hanem haditudásban
múlta felül az oroszokat. „A háborúnak nincs vége, ez még csak
kezdete a háborúnak“ — jelentette ki és sietve serege átszerve-
zéséhez látott. Rövid idő alatt többezer újoncot vett be a had-
seregbe. A nemesi lovasság és a lövész gyalogság helyére drago-
nyos (lovas) és gyalogezredeket szervezett. Megszervezte a
könnyű tábori tüzéséget és lovasította. A tüzéségben újfajta
fegyvereket — ágyúkat, tarackokat és mozsarakat — vezetett be.
Moszkvában tisztek képzésére katonai tanintézetet létesített.
A nemeseknek közkatonákként kellett hadiszolgálatba lépniök
és fokozatosan léphettek elő tisztekké. Az Uralban, ahol érclelő-
helyekre akadtak, hamarosan új üzemek épültek. 1701 decembe-
rében a nyevjanszki üzem olvasztójából kikerült az ágyúgyár-
tásra alkalmas első öntöttvas. Péter még a harangokat is lo-
szedette és ágyúkat öntetett belőlük.

Az üzemekben ágyúkat és ágyúgolyókat öntöttek, kardokat
kovácsoltak. A Logyejnoje Porje-i hajógyárban hadihajók épül-
tek. Péter sok újítást vitt be a harcászatba. Megkövetelte a tüzer-
ség, a lovasság és a gyalogság együttműködését, ösztönözte vala-
mennyi fegyvernem katonáinak és parancsnokainak tevékenysé-
gét és kezdeményezését.

A hadsereg átszervezésének eredményei gyorsan megmutat-
koztak. Az orosz seregek 1702 januárjában Jurjev (Tartu) köze-
lében megverték Schlippenbach svéd hadvezért. Ez volt az
addig legyőzhetetlennek tartott svédek felett aratott első diadal.

Ugyanazon év nyarán az orosz katonák megtisztították a

svédektől a Ladoga- és a Csud-tavak környékét, ősszel pedig bombázás után rohammal bevették Noteburg (Oresek) svéd erődöt. „Ez a diócska veszettül kemény volt — írta Péter —, de végre is, hála Istennek, szerencsésen feltörtük.“* Noteburgot Sliszelburg-ra** keresztelték át. Ez „Kulcsváros“-t jelent. A város az oroszok tengerhez vezető útjának kulcsa lett.

1703 tavaszán az orosz seregek csapásai alatt elesett a Néva alsó folyásánál fekvő Nyenschanz svéd erőd.

Péter sietett megerősíteni a Balti-tengerhez vezető utat megnyitó Névát. Kotlinon, a Néva bejáratánál fekvő szigeten felépült Kronslof erőd (később Kronstadt). Ugyanakkor a Néva torkolatában fekvő egyik szigeten mocsarak és erdők közepén megkezdődött a később Péter Pálról elnevezett orosz erőd építése. Az erőddel szemben Péter kicsiny faházát építtette magának. Vele együtt sok híve is felépíttette ott házát. Megszületett Pétervár, az állam későbbi fővárosa.

Péter helyesen vette figyelembe és ügyesen kihasználta az orosz seregek harckészségét lebecsülő XII. Károly hibáját. Kezdte visszahódítani az ősi orosz földeket. 1703-ban elfoglalta Jamot és Koporjet, 1704-ben Jurjevet, valamint Ivangorod és Narva erődöt. A svéd főerők azonban még nem szállottak szembe az oroszokkal. A svéd király ekkoriban Lengyelország ellen vetette őket harcba. Midőn Péter békét ajánlott a svéd királynak, a fennhéjázó Károly büszkén jelentette ki: „Péter szomszédunk csak építsen városokat, fenntartjuk magunknak a dicsőséget, hogy elhódítsuk azokat.“

Péter azonban másként látta a jövőt. „A svédek még egyszer-másszor megverhetnek bennünket, — mondotta. — De megtanuljuk tőlük, hogyan győzhetjük le őket.“ Az orosz sereg harci tapasztalatot szerzett. Készült a döntő küzdelemre.

1706-ban XII. Károly megverte II. Ágost lengyel királyt, elfoglalta Krakót és Varsót és benyomult orosz területre. A svéd király világuralomról álmódott, remélte, hogy elfoglalhatja Moszkvát, szétagolhatja és svéd uralom alá vetheti Oroszorszá-

* Oresek = dió. — *A ford.*

** Schlüsselburg oroszos formája. — *A ford.*

got. Eredetileg a Szmolenszken — „Moszkva kapuján“ — át vezető egyenes utat választotta.

Péter számolt az ellenség katonai fölényével, keleti irányban visszavonulást rendelt el, „kis háborúval“, azaz kicsiny csapatok harci tevékenységével gyengítette az ellenséget. Nemcsak a visszavonuló orosz hadsereg hátvédje, de a lakosság is ellenállott. A falvak és városok lakosai elrejtették az erdőkben az élelmiszert és az állatállományt, felégették a gabonát és a takarmányt, rátámadtak a svéd hátvédekre és egyes svéd katonákra.

1708 szeptemberében Károly megparancsolta seregének, hogy Ukrajna felé forduljon. Megegyezett Mazepa áruló ukrán hetmannal, aki arra számított, hogy a zaporozsjei kozákságot és az egész ukrán népet felkelésre indíthatja Péter ellen.

Az ukrán parasztok azonban nem Péter ellen, hanem a külföldi hódítók ellen kezdték harcolni.

Mazepa hetman uralmát megdöntötték, mire ő a svédekhez menekült. Az új hetman nagy kozáksereget gyűjtött és azt Péterhez vezette. A Mazepával elvonult kozákok közül sokan engedelmesen visszatértek és bátran harcoltak a svédek ellen.

A svéd sereg helyzete Ukrajnában egyre súlyosabbá vált. Szenvedett az éhségtől, a szakadatlan esőtől, mely járhatatlanná tette az utakat. A szokatlanul korai fagyok is sok szenvedést okoztak a svédeknek.

Loevenhaupt tábornok hadtestét, amely Károly segítségére sietett, az oroszok Ljesznaja falunál szétverték.

Péter ezt a győzelmet „első katonai próbának“ tartotta és „a poltavai csata anyjának“ nevezte.

1709 áprilisában Károly Poltava alá vonult. Azt remélte, hogy elfoglalhatja és azután megindulhat Moszkva ellen. Poltava parancsnoka ragyogóan szervezte meg a város védelmét. Maga Péter is jelentékeny erőkkel sietett Poltava segítségére. Az orosz sereg titkos ösvényeken átkelt a mocsarakon és szuronyrohammal átvágta magát az ostromlott helyőrséghez. Péter főhadereje ugyanekkor átkelt a Vorszkla-folyón és készülődni kezdett az általános összecsapásra.

A csatát megelőző napon, 1709 június 26-án Péter bejárta csapatait és felhívta az orosz katonákat, hogy kitartóan szállja-

nak szentelte a magukat legyőznetekinek tartó svédek rohamával. Este a csapatok előtt felolvasták Péter híres parancsát:

„Harcosok! Íme eljött az óra, amely eldönti a haza sorsát. Így hát nem kell azt gondolnotok, hogy Péterért küzdök, hanem az államért — melynek gondja Péter vállain fekszik —, saját nemzetségetekért, a hazáért. Ne aggasszon benneteket a legyőzhetetlenség hírében álló ellenség dicsősége. Azt már ti magatok is többízben meghazudtoltátok. Péterről tudjátok meg, hogy neki nem drága az élet, csak az a gondja, hogy Oroszország jólétben és dicsőségben éljen a ti javatokra.“

Péter úgy állította fel a tábori erősítéseket, hogy minél noszabb ideig feltartóztathassák a támadó svédek és megőrizék az orosz seregek hadirendjét. Két erdőcske között hat tábori erődöt állított fel a csatamező hosszában és négyet rájuk merőleges irányban.

Június 27-én hajnalban a svédek heves támadással az orosz csapatokra vetették magukat, de az erősítésekből az orosz ágyúk, a sáncokról pedig a muskéták heves tüze fogadta őket. Az erősítések áttörése a svédeknek súlyos veszteségekbe került. Meggyengülve jutottak el az orosz főerőig, amely már felsorakozott az ellenség fogadására.

A harc fellángolt. Péter éberén követte a csata menetét: mindig a legveszedelmesebb helyeken jelent meg. Fekete, háromszögletű kalapját és nyergét átlőtték. Egy golyó a mellén találta, de a mellén viselt keresztet érte és ellapult.

A kézitusa két órán át tartott. Az orosz seregek nyomása oly erős volt, hogy a svédek meginogtak és menekülni kezdtek. „A győzhetetlen svéd urak hamarosan hátukat mutatták“, írta később Péter gúnyosan a svéd sereg fejvesztett meneküléséről.

A csatamező tele volt holttestekkel. Az ágyúlövedékszilánktól megsebesült svéd király Törökországba menekült. Mintegy 20.000 svéd katona és XII. Károly valamennyi tábornoka foglyul esett. A svédek veresége teljes volt.

A poltavai csata súlyos csapást mért a svédek hadi dicsőségére. XII. Károlynak azonban sikerült Törökországot Oroszország ellen indítania. 1711-ben nagy török sereg vonult az orosz határra és a Pruth-folyónál bekerítette az orosz sereget. Az orosz

seregnek nem voltak harci eszközei és élelmiszere; kénytelen volt békét kötni Törökországgal. Péter visszajuttatta Törökországnak Azovot, de megőrizte seregének embererejét.

A török háború befejezése után Péter visszatért a Balti-tengerhez és néhány év alatt befejezte a Rigai- és a Finn-öböl partvidékének meghódítását. 1714-ben a fiatal orosz hajóraj Péter parancsnokságával a Hanko-foknál diadalt aratott a svéd flotta felett.

A nagy északi háború 21 évig tartott. A békét csak 1721-ben kötötték meg Nystadtban (Finnország). A békeszerződés szerint Oroszország megkapta a Finn- és Rigai-öböl partvidékét, Észtországot Narvával és Revallal, Livlandot Rigával és Karélia egy részét Viiborggal.

Péter befejezte az orosz népnek a tengerhez vezető kijáratért vívott harcát, amely még a XV. század végén kezdődött. Oroszország erős katonai és tengerészeti hatalommá fejlődött. A nystadti béke után a szenátus (Oroszország legmagasabb államszerve) a császári címet adományozta Nagy Péternek. Oroszországot Orosz Birodalomnak kezdték nevezni.

3. Nagy Péter reformjai

A poltavai csata után Nagy Péter elhatározta, hogy az állam fővárosává Moszkva helyett a Néva-parti új várost, Pétervárt teszi. Sok tízezer jobbágyot hajszoltak az új város építésére. Valamennyi városnak megtiltották kőházak építését, a kőműveseket pedig Pétervárra költöztették. Az erdők és mocsarak helyén rövidesen téglá- és kőházakból álló egyenes utcák emelkedtek. A Péter-Pál erőddel szemben a Néván hatalmas hajóműhely épült. Onnan széles utca indult ki, amely a Njevszkij Prospekt elnevezést kapta.

Pétervár élénk kereskedővárossá fejlődött, ahová külföldi hajók szállították az árut.

A kereskedelem fejlődése azonban nem szüntethette meg Oroszország elmaradottságát. Péter megértette, hogy Oroszország azért van függő helyzetben Nyugat-Európától, mert sa-

ját ipara fejletlen. Sok olyan árut, amelyre az országnak szüksége volt, Hollandiából, Svédországból, Angliából és más országból kellett bevenni.

Péter igyekezett Oroszország ipari elmaradottságát felszámolni és minden eszközzel ösztönözte manufaktúrák létesítését. Közreműködésével több új iparág keletkezett: a rézöntő-, hajóépítő-, selyemszövő- stb. ipar. Péter vetette meg az urali nagyipar és a tulai üzemek alapját. Uralkodásának végefelé Oroszországban már mintegy 240 manufaktúra működött. Ezek azonban még nem voltak olyan tőkés vállalatok, mint a nyugateurópaiak. Főként jobbágyok dolgoztak bennük. A munkaerőhiány miatt Péter 1721-ben rendeletet adott ki, amelyben megengedte a manufaktúrák tulajdonosainak, hogy falvakat vásároljanak parasztokkal együtt. Az ilyen vállalatok tulajdonában lévő parasztnak (possziesziósoknak nevezték őket) életük végéig a manufaktúrákban kellett dolgozniuk; a vállalattal együtt adták-vették és ajándékozták őket. A hűbérúri tulajdonosok vadul kizsákmányolták a „munkásembereket“ és az utóbbiak körében gyakoriak voltak a forrrogások.

A svédek ellen vívott, 21 éven át tartó hosszas és súlyos háború hatalmas összeget emésztett fel. Péter a parasztoktól és a városi lakosságtól szedett sokféle apró adót egyetlen nagy fejadóval helyettesítette. A földbirtokosok és gazdatisztjeik voltak felelősek azért, hogy parasztjaik rendszeresen fizessék az adót. A fejadó megerősítette a földbirtokosok hatalmát a parasztok felett. Ezenfelül emelték a só, dohány, bor, stb. után fizetendő közvetett adókat. Külön e célra tartott személyek — „a jövedékesek“ — egyre újabb és újabb jövedelemforrásokat eszeltek ki. Mindent megadóztattak: a méheket, a házacsákák kéményeit és ablakait, a házi fürdőt, a piaci eladóhelyeket. A parasztnak kellett a katonai rakományok szállítását végezni. Utakat építettek, hidakat javítottak, a hadseregnek és a flottának élelmi szert szállítottak, üzemek építésére téglát gyártattak velük, stb. A sorozások a legmunkaképesebb emberektől fosztották meg a falvakat. Ezek vagy egyáltalán nem tértek többé haza, vagy nyomorékokká lettek.

A parasztokat egyéb kötelezettségekkel is nyomorították: az

embereket az azovi és a taganrogi erődítmények munkálataira, Pétervár, az új főváros építésére és a Balti-tengert a Volgával összekötő csatorna ásására hajtották.

Ugyanakkor a birtokosnemesek, kiknek kiadásai erősen megnövekedtek, azokat a parasztok fokozott kizsákmányolásával igyekeztek fedezni. A földbirtokosok körében ez a szőlésmondás járta: „Ne hagyd a paraszt gyapját megnőni, hanem nyírd csupaszra, mint a birkát.”

A súlyos adók és a növekvő elnyomás miatt sok paraszt a szabad kozák körzetekbe menekült.

A parasztok, a kozákság alsó rétegei és a városi szegénység többízben fölkelt. Az első nagy felkelés 1705-ben tört ki Asztrahányban, ahol a felkelők: városiak, katonák, lövészek és munkások, a bojárok és a jövedékesek ellen fordultak és a Volgán Moszkva ellen akartak vonulni.

Az asztrahányi felkelés majdnem nyolc hónapon át tartott. Végülis a cári csapatok elnyomták. A felkelés résztvevőit és vezetőit kegyetlenül kivégezték.

Alig végződött be az asztrahányi felkelés, midőn 1707-ben Kondratyij Bulavin vezetésével a Don és a Volga vidékén még hatalmasabb felkelés tört ki. 1708 tavaszán a felkelés a Don egész felső folyására is kiterjedt. Bulavin mindenüvé leveleket küldött, felszólítva a parasztokat, számoljanak le a földesurakkal és az adószedőkkel és ne szántsák az urak földjét.

1708 májusában a felkelő kozákok és parasztok Bulavint a Hatalmas Don Sereg atamánjává választották. Az ellene küldött nemesi büntetőosztag nem tudta megállítani a népi mozgalmat. A jómódú kozákok azonban elárulták Bulavint. Kapcsolatba léptek a kormánycsapatokkal, bekerítették a házat, melyben Bulavin tartózkodott és kezükbe akarták keríteni a felkelés irányítóját. Bulavin nem akart az ellenség kezébe esni, inkább agyonlőtte magát. A felkelés Bulavin pusztulása után is folytatódott.

Bulavin felkelésével egyidejűleg a Volga és az Ural vidékén a baskirok, tatárok és udmurtok körében széleskörű felkelő mozgalom fejlődött ki. Ezt a nemzetiségi elnyomás és a cárizmus fokozódó kizsákmányoló rendszere okozta. A baskirokra súlyos adó, vetettek ki. A dolog már annyira jutott, hogy még a sze-

mekre is adót vetettek ki: a feketeszeműeknek két altünt, a szürkeszeműeknek nyolc altünt kellett fizetni. Az orosz nemesek és az urali üzemtulajdonosok kezdték elfoglalni a baskir földeket. A cári közigazgatás hallatlanul önkényeskedett és erőszakoskodott. A felkelés több évig tartott, végülis a baskir és tatár hűbérurak, valamint a népüket eláruló muzulmán papság segítségével nyomták el.

Péter nagy jelentőséget tulajdonított a kereskedőosztály megerősítésének, mert annak kezében volt a kül- és belkereskedelem. Különféle könnyítések és pénzkölcsönöket juttatott a kereskedőknek.

Az állam uralkodó osztálya azonban továbbra is a nemesség maradt. Valamennyi votesina (örök családi földbirtok) és pomesztje (cári adomány földbirtok) is a nemesek teljes tulajdonává vált.

Péter erős államgépezet megteremtésére törekedett. 1711-ben megalakult a Kormányzó Szenátus. Ez volt a legmagasabb államszerv, amelynek az volt a feladata, hogy új törvénytervezeteket dolgozzon ki és ellenőrizze a többi állami intézmény működését. A „Prikáz“-nak nevezett régi állami hivatalok helyett 12 kollégiumot állítottak fel. A kollégiumok a közigazgatás egy-egy ágazatát vezették. Péter megszüntette a patriarchai egyházi méltóságot és az egyházat az államnak rendelte alá. Az egyházi igazgatás élére lelkeszi kollégiumot, vagy másnéven szinódust rendelt.

Az egész országot kormányzóságokra osztotta, ezeknek élén kormányzó állott.

Különös figyelmet szentelt Péter a katonai reformoknak. A Péter megteremtette reguláris hadsereg orosz nemzeti hadsereg volt. Újoncsorozások útján egészítették ki. Bizonyos számú parasztnak egy-egy újoncot kellett állítania. Az ilyen újoncot életfogytig tartó katonai szolgálatra fogták. A hadsereget nemesi tisztek vezényelték.

Péter uralkodása végén az orosz hadsereg — szervezetét, felszerelését és harci kiképzését tekintve — nem maradt a legjobb európai hadseregek mögött. 200.000 katonája volt, nem számítva a kozákokat.

Péter erős tengeri flottát is szervezett. Előtte Oroszország

nak egyetlen hadihajója sem volt. A XVIII. század elején a balti flotta 48 nagy vitorlásból és sok kisebb evezősgályából állott. Az orosz flotta a legerősebbek egyike lett Európában. A nemes-ség és a keletkező városi kereskedőosztály játszotta az államban az irányító szerepet. Sztálin elvtárs így jellemzi a Nagy Péter vezette orosz államot:

„... Nagy Péter sokat tett a földbirtokos osztály emelésére és a keletkező kereskedőosztály fejlesztésére. Igen sokat tett a földbirtokosok és kereskedők nemzeti államának megerősítésére. Meg kell mondani azt is, hogy a földbirtokos osztály felemelése, a keletkező kereskedőosztály segítése és az említett két osztály nemzeti államának megerősítése a jobbágyság terhére történt. Erről három bőrt húztak le.“

Az oroszországi állami átszervezésekhez sok kultúremlerre volt szükség. Péter uralkodásának idején kezdődik az iskolai oktatás. A közoktatás céljára úgynevezett „számvetési“, aritmetikai iskolákat nyitottak. Ezekben az iskolákban a tíz-tizenöt éves nemesi gyermekek írni-olvasni tanultak. Moszkvában és Pétervárott több különleges tanintézet nyílt, melyekben mennyiség-tant, vagy orvostudományt tanítottak. Tengerészeti és tűzérési iskolák is nyíltak. Péter gondolta el és készítette elő az oroszországi tudomány középpontjának — az Orosz Tudományos Akadémiának — megteremtését. A halál megakadályozta ennek az eszmének valóraváltásában. Az Akadémia 1725 végén nyílt meg, amikor Péter már nem élt.

A nehézkes egyházi-szláv írásmód helyett Péter bevezette a könnyen olvasható polgári írást. Bevezette az európai országokban elfogadott új naptárt is. Péter idejében nagy számú tudományos és gyakorlati kézikönyvet adtak ki, lerakták az időszaki sajtó alapját is. 1703-tól Moszkvában, majd Pétervárott jelent még az első orosz napilap, a „Vjedomosztyi“ (Közlemények).

Péter megtiltotta a régiszabású öltözet viselését, és kényszerítette a lakosságot, hogy a Nyugaton hordott rövid öltözetet viselje. Küzdött az asszonyok elzárttsága ellen és megparancsolta, hogy férjükkel és szüleikkel együtt jelenjenek meg az „assemblee“-ken (estélyeken).

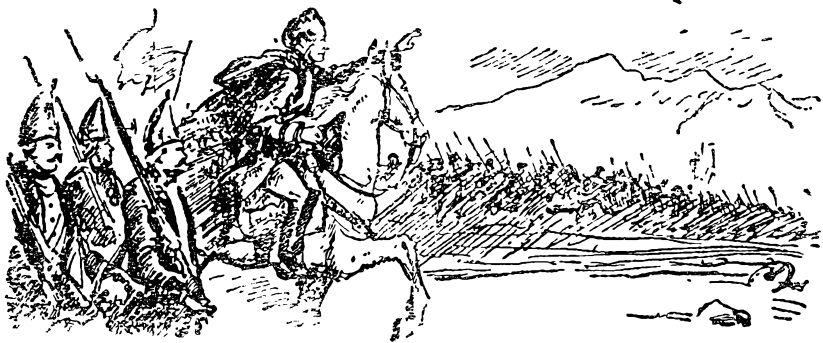
1. Péter megkövetelte az orosz nemesektől, hogy mindenben, még házi szokásaikban is kövessék Nyugat-Európa nemeseit. Éppen ettől az időtől kezdve fejlődött ki az orosz nemesség körében a „Nyugat“ iránt érzett vonzalom, minden külföldinek túlzott majmolása, az orosz kultúra elhanyagolása, lenézése. Ez volt a Péter cár végrehajtotta oroszországi európaiasító politika negatív következménye.

Péter politikai ellenfeleivel szemben kemény és kérlelhetetlen volt. A régi rend hívei, akik elégedetlenkedtek az államban lefolyt változásokkal, érintkezésbe léptek az állam külső ellenségeivel. Még Alexej herceg, Péter fia is árulónak bizonyult. Péter bíróság elé állíttatta fiát, akit halálra ítélték. Péter első feleségét, Jevdokija Lopuhinát, aki a régi szokások híveivel vette magát körül, a cár kolostorba záratta.

Péter határozottan elsepert az átalakulások útjában álló minden akadályt. Lenin megjegyezte, hogy Péter „a barbárság ellen vívott küzdelemben nem tartózkodott a barbár eszközöktől“.

Nagy Péter idejében Oroszország óriási hadsereggel és haditengerészettel, képzett tisztviselői és diplomáciai karral felszerelt hatalmas birodalommal lett. A kultúra területén is jelentékeny vívmányokat ért el. Ez fontos szakasz volt hazánk történelmi fejlődésében, mert kedvező feltételeket létesített ahhoz, hogy a továbbiakban az európai nagyhatalmak sorába növekedjék.

Nagy Péter átalakításai nem az ország történelmi múltját semmibevevő cár önkényének eredményei voltak, mint ezt egyes régi történészek állították. Ellenkezőleg, azokat az orosz állam egész megelőző fejlődése előkészítette. I. Péter nagy ember volt, mert helyesen értette meg azokat a feladatokat, amelyeket a történelem rótt Oroszországra és határozottan küzdött ezeknek a feladatoknak megoldásáért.

VI. FEJEZET

OROSZORSZÁG A XVIII. SZÁZAD MÁSODIK FELEBEN

1. Oroszország részvétele a Hétéves Háborúban

Nagy Péter 1725-ben halt meg. Utódját nem jelölte ki. A gárdaezredekre támaszkodó fővárosi nemesség körében megkezdődött a harc a hataloméért. Palotaforradalmak korszaka volt ez. A trónigénylők egymást váltották. Péter utódai közül Anna Ivanovna (unokahúga) és II. Péter (unokája) jelentéktelen és tanulatlan, az állam vezetésére képtelen ember volt. A többiek kiskorúak voltak, csak névleg uralkodtak. Helyettiük véletlenül felvetődött emberek, főként ügyes külföldi kalandorok kormányoztak. I. Péter utódai sorában a közigazgatásban és a gazdasági élet valamennyi területén nagy befolyásra jutottak a külföldiek. Ezt elősegítette minden külföldinek túlzott tisztelete, ami nagyon elterjedt a nemesi társadalom felső rétegeiben. Anna Ivanovna az állam kormányzását egy Biron nevű buta és képzetlen német kezébe juttatta. Anna Ivanovna idejétől kezdődött meg Oroszországban a németek erős befolyása. Igyekeztek kezükbe keríteni a kormányzat gépezetét és az ország egyéb fontos intézményeit. Mint tanítók és nevelők kerültek az orosz nemesség házába és a gyermekeket arra tanították, hogy mindent néznek le, ami orosz és mindent tiszteljenek, ami külföldi.

A külföldiek e túlzott befolyása felháborodást keltett az orosz nemesség jobb részében. Ennek a felháborodásnak volt egyik megnyilvánulása az 1741-i palotaforradalom, amelynek

eredményeképpen Péter leánya, Erzsébet (Jelizaveta Petrovna) került a trónra.

A XVIII. század közepén megerősödött Oroszország befolyása az európai ügyekre. Oroszország szomszédai meggyengültek. Svédország ereje már rég lehanyatlott. A törökök és a krimi tatárok már csak a régi dicsőség romjait jelentették. Lengyelország sem volt már veszélyes Oroszország számára. Szerteomlott a német hűbéri állam is: már csak sok tucat apró német állam tehetetlen szövetsége volt. Közülök a leghatalmasabb volt Ausztria és Poroszország, amelyeknek uralkodói egymással versengtek. 1740-ben II. Frigyes lett Poroszország királya. Ez a kortársainak véleménye szerint „igen ravasz király“, váratlan támadásokat intézett szomszédai ellen, és hadüzenet nélkül elfoglalta az idegen földeket. „Először elvenni, azután tárgyalni“ — mondotta II. Frigyes.

Poroszország hódító politikája indította meg a hétévesnek (1756—1763) nevezett, nagy európai háborút. Poroszország oldalára állott Anglia, amely arra számított, hogy a poroszok segítségével meggyengítheti tengeri versenytársát, Franciaországot. Oroszország csatlakozott Franciaországnak, Ausztriának és Szászországnak Poroszország ellen irányuló szövetségéhez. II. Frigyes meg volt győződve katonai fölényéről. Zsoldos serege jól képzett, jól felszerelt volt, könnyű és gyors diadalokhoz szokott és „legyőzhetetlenség“ hírében állott.

1757 augusztusában az orosz sereg átkelt Keletporoszország határain és Königsberg ellen vonult. Midőn az orosz seregek keskeny erdei úton, áthatolhatatlan mocsarak között vonultak, a németek megtámadták őket, és minden kivezető utat elzártak. Az orosz sereg kénytelen volt ebben a csapdában, Gross-Jägersdorf falunál felvenni a harcot. Az orosz seregek „Hurrá“ kiáltással szuronyrohamra indultak és visszavetették a németeket. A német támadás elhárításában hatalmas szerepet játszott az orosz tüzéség. Éppen a háború előestéjén új típusú, a régebbiek-nél messzebb hordó és mozgékonyabb lövegek jelentek meg.

A jägersdorfi orosz diadal megdermesztette a németeket. A königsbergi erőd harc nélkül megadta magát. Szinte egész Keletporoszország az oroszok kezébe került.

Az orosz seregek keletporoszországi sikerei nemesak az ellenséget, hanem Oroszország szövetségeseit is nyugtalanították. Félték az orosz befolyás növekedésétől, nem támogatták az orosz sereget, amely ennek következtében Zorndorf-nál nehéz helyzetbe került, de nagy erőfeszítések és áldozatok árán itt is becsülettel kikerült a nehézségekből. Maga Frigyes is kénytelen volt Zorndorf után ezt írni: „Ezeket az oroszokat egytől-egyig meg lehet ölni, de nem lehet őket legyőzni.“ Ugyanakkor saját seregéről ezt mondotta: „Semmirekellő katonáim megfutottak, mint a vénasszonyok.“

Zorndorf után szélcsend állott be. A porosz sereg erősen meg volt tépázva. Szaltükov orosz tábornok 1759 nyarán Berlin ellen vezette seregét. Az Odera melletti Frankfurtól öt kilométernyire fekvő Kuhnersdorf falu környékén folyt le a döntő csata. Az orosz tüzérség fergeteges tüzében a poroszok a tavak közötti keskeny átjárókon keresztül fejvesztetten menekültek. A vereség annyira súlyos volt, hogy maga a király is majdnem fogságba esett. II. Frigyes közel állott az öngyilkossághoz. „Boldogtalan vagyok, hogy még élek, — írta. — Negyvennyolcezes seregemből háromezer ember sem maradt. Midőn ezt írom, mindenki menekül és nincs már hatalmam embereim felett.“

Berlinben fejvesztett rémület és zavar lett úrrá. A királyi család és a berlini hatóságok elhagyták a fővárost. Az osztrák parancsnokság lemondott a Berlin ellen indítandó hadjáratról, s ezzel megmentette II. Frigyeset. Ez a körülmény ugyanis lehetővé tette a porosz királynak, hogy új sereget gyűjtsön. Egy év múlva, 1760 október 9-én azonban az orosz seregek mégis elfoglalták a német fővárost. A berlini városi hatóságok bársony párnán vitték az orosz parancsnokság elé a város kulcsait.

Poroszország hadi helyzete reménytelen volt. Ekkor azonban meghalt Erzsébet (Jelizaveta Petrovna) cárnő. Unokaöccse, a holsteini herceg lett Oroszország cárja, III. Péter néven. III. Péter, aki II. Frigyes nagy tisztelője volt, visszahívta az orosz seregeket és szövetséget kötött Poroszországgal. Az orosz sereg, amely annyi áldozatot hozott és a Poroszország ellen vívott háborúban új dicsőséggel övezte harci zászlait, keserűen csalódott.

Mindenki látta, hogy III. Péter Poroszország' érdekeit védelmezi, nem Oroszorszáágét.

A felháborodott gárdisták összeesküvést szerveztek az új cár ellen. 1762 nyarán III. Pétert letartóztatták és rövidesen megölték. III. Péter felesége, II. Katalin (Jekaterina) lett a cárnő.

2. Az oroszországi nagy parasztháború a XVIII. században

II. Katalin uralkodása (1762—1796) az Oroszországot uralmuk alatt tartó nemesi birtokosok diadalának kora volt. III. Péter idejében rendeletet adtak ki, „a nemesek szabadságáról“. Ez megengedte a nemeseknek, hogy ne teljesítsenek szolgálatot. Sok nemes e rendelet megjelenése után otthagya az állami szolgálatot, birtokán telepedett le és fokozta jobbágyainak kizsákmányolását. A nemesi birtokosnak joga volt elvenni parasztjai földjét, felszerelését, „nagyban és kicsinyben“ eladni a parasztokat, átcsereálni azokat lóra, kutyára, vagy bármilyen holmira. Az akkori idők ujságjaiban gyakran lehetett emberek eladásáról szóló hirdetéseket olvasni. Az emberekkel úgy bántak, mint az állatokkal. A jobbágyokat a legkisebb engedetlenségért testi büntetéssel sujtották, sőt kínozták. A parasztoknak fejadót kellett fizetniök, fiaikat elvitték katonának, útépítő, stb. kötelezettiséget róttak rájuk.

A kegyetlen kizsákmányolás és a földesúri járom elemi erejű felkeléseket indított el. A parasztok a földbirtokosok ellen fordultak, fölgyújtották majorjaikat és nem ritkán megölték az elnyomókat. II. Katalin uralkodásának első tíz évében a földbirtokosok ellen mintegy 40 parasztmegmozdulás tört ki. A XVIII. század hetvenes éveiben a parasztmozgalom nagy parasztháborúvá alakult. Ennek a mozgalomnak élén Jemeljan Ivanovics Pugacsov doni kozák állott. Ifjú korában résztvett a Hétéves Háborúban, majd Lengyelországban és Törökországban járt a hadsereggel. A háború után szökött kozákká lett, országszerte bujdosott és mindenütt a földbirtokosok és a cári hatóságok elnyo-

mását és önkényét látta. A Jaik-folyó* környékén élő kozákok közé jutva, ott maga köré gyűjtötte a jobbágyszármazékkal elégedetlen kozákokat és parasztokat. A nép körében híre terjedt, hogy III. Péter cár hamarosan „megjelenik“ és hadbavonul II. Katalin, a nép elnyomója ellen. Az elkínzott nép nem tudta az igazságot III. Péterről és remélte, hogy a cár a földesurakkal szemben síkra száll a népért.

Pugacsov III. Péter cár nevében „manifesztumokat“ adott ki. Megígérte a népnek, hogy felszabadítja „a rabszolgaság igájából“, szétosztja a földeket és nagybirtokokat, megszabadít az újonczástól és az adóktól. Pugacsov felhívta a népet, irtsa könyörtelenül „a gaz nemeseket“ és a „megvesztegethető bírakat“.

Pugacsov a cárizmus elnyomta népekhez — baskirokhoz, kazáhokhoz, tatárokhoz, stb. — fordult és felszólította őket, csatlakozzanak a felkeléshez. A nemzeti és vallási elnyomás megszüntetését, a földbirtokosok elvette föld visszaadását, az adóterhek megszüntetését ígérte.

1773 őszén a felkelés az egész Volga-vidéket magával ragadta. Átterjedt az Ural bányavidékeire is. Itt különösen sikeresen fejlődött a parasztháború. 1774 február végére Pugacsov hívei már 92 urali üzemet tartottak kezükben. Az Ural ipari munkásai, jobbágjai és parasztjai ágyút és ágyúgolyót gyártottak, ólmot és vasat bányásztak Pugacsov számára.

A nem orosz nemzetiségek — a baskirok, kazáhok, mordvinok, stb. — szintén mindenütt csatlakoztak Pugacsovhoz. Különösen jelentékeny volt a baskírföldi felkelés. Ennek élén Szalavat Julajev, a rettenthetetlen harcos és népi költő állott.

A mozgalom fenyegető méreteket öltött. Katalin kormánya jól fegyverzett csapatokat és a legjobb tábornokokat küldötte Pugacsov ellen. 1774 júliusában Pugacsov a kazányi csatában vereséget szenvedett és elvesztette tüzérségét. Kicsiny csapattal átkelt a Volga jobb partjára. A felkelés itt is egyhangú és általános támogatásra talált.

Nemcsak a Volga vidékén, de a középoroszországi kormányzóságokban, sőt magában Moszkvában is mindenki Puga-

* A mai Ural-folyó -- *A ford*

csövöt várta. Ő azonban elhatározta, hogy a Don-vidékre vonul. Arra számított, hogy ott kiegészíti seregét a doni kozákokkal.

1774 augusztus 24-én Pugacsov seregét hirtelen erős cári csapatok támadták meg és Pugacsov kilátástalan helyzetbe került.

Pugacsov fejére a kormány hatalmas vérdíjat tűzött ki. „Aki ezt a gonosztevőt és lázadót elfogja és élve átadja — szólt a cári rendelet —, az haladéktalanul 30.000 rubel jutalomban részesül, aki pedig megöli és holttestét beszolgáltatja, 5.000 rubelt kap“. Az árulók megragadták az alkalmat; mikor Pugacsov egyedül volt, lefegyverezték, kezét-lábát összekötözték és Jaick városkába vitték.

Itt Pugacsovot ketrecbe zárták és erős őrizet alatt Moszkvába szállították, hogy ítélkezzenek felette. A bíróság kimondotta, Hogy Pugacsov „négyeltessék fel, fejét tűzzék karóra, testrészeit hordják szét a város különféle részeibe, törjék ke-
rékbe, majd ugyanott égessék el“.

1775 január 10-én reggel Moszkvában a Bolotnaja-téren történt meg a kivégzés. Pugacsov büszkén ült a szánra helyezett magas dobogón. Bilincsbevert harcostársai gyalog követték. A vérpadra lépve nyugodtan meghallgatta az ítéletet, meghajolt a négy égtáj felé és a néphez fordulva ezeket mondotta: „Bocsáss meg nekem igazhitű nép, ha valamiben is vétettem ellened.“ Ugyanabban a pillanatban porbahullott a parasztvezér véres feje.

A kormány kegyetlenül bánt a Pugacsov-mozgalom résztvevőivel. A kivégzettek teste hosszú időn át függött az útkereszteződéseknél. A Kámán és a Volgán lassan haladtak az úszó akasztófák Pugacsov kivégzett híveivel. A kivégzettek feleségeit és gyermekeit államhivatalnokok jobbagyaivá tették.

Az 1773—1775-ös parasztháború — lendületét és résztvevőinek számát tekintve — a cári Oroszország legnagyobb és legfélelmetesebb parasztfelkelése volt. A népi tömegek ebben a háborúban soha nem látott bátorságot, férfiaságot és hősiességet mutattak. Pugacsov felkelése a népi tömegek érdekeinek védelmét tűzte ki célul, megrázta a hűbéri államot és éppen ezért haladójellegű volt. A mozgalom azonban szervezetlen volt

és nem végződhetett diadallal. „A parasztfelkelések — mondja Sztálin elvtárs — csak abban az esetben vezethetnek sikerre, ha munkásfelkelésekkel kapcsolódnak össze és ha a munkások irányítják a parasztfelkelést. Csak a munkásosztály vezette együttes felkelés érheti el célját.“

3. Oroszország háborúi a XVIII. század második felében. *Szuworov, a nagy hadvezér és Usakov tengernagy*

A parasztháború erősen megrázta a nemesi birodalmat. II. Katalin cárnő újabb felkelésektől tartott, ezért megerősítette a nemesek hatalmát. Nagylelkűen osztogatta nekik az állami, vagy meghódított földeket. A nemesek jogait és kiváltságait az 1785 április 21-én kiadott „Zsalovannaja Gramota Dvorjansztvu“-ban (Nemesi adománylevél) határozták meg. Ez kimondja, hogy csak a nemesnek van joga földbirtokra és jobbágytartásra.

A parasztmegmozdulások ellen folytatandó küzdelem érdekében megerősítették a helyi kormányzati szerveket. Oroszországot ötven kormányzóságra osztották. Ezeknek élén kormányzók állottak. A kormányzóságok kerületekre tagozódtak, ezeket az „Iszpravnyik“-oknak (rendőrfőnök) nevezett tisztviselők vezették, akiket a helyi nemesek választottak.

II. Katalin a nemesi birodalomnak nemcsak belső, de nemzetközi helyzetét is igyekezett megszilárdítani. Vezető szerepet akart biztosítani Oroszországnak az európai hatalmak politikájában. E téren az orosz hadsereg erejére és ütőképességére támaszkodott.

Már a Hétéves Háború idején kitűnt a németek felett aratott győzelmével Rumjancev hadvezér. Ugyanakkor kezdte katonai pályáját a leendő hadvezér, Szuworov, kinek nevével szorosan összekapcsolódik az orosz haditudomány fejlődése.

Szuworov 1730-ban született. Beteges és vézna fiúcska volt, apja nem szánta katonai pályára. Szuworov azonban tízéves korában keményen elhatározta, hogy a hadügynek szenteli magát. Kitartó edzésbe kezdett: hideg fürdőket vett, bármi-

lyen idő volt is, nyitott ablaknál aludt, nem hordott meleg ruhát stb.

17 éves korában kezdte meg katonai pályáját, mint a szemjonovszki gárdaezred tizedese. Fokozatosan haladt a magasabb katonai rangok felé. Kitűnően megtanulta a katonai szabályzatot és a hadirenddel kapcsolatos szolgálatot. Miután tisztté lépett elő, a Poroszország ellen vívott Hétéves Háborúban esett át a tűzkeresztségen. Ugyanakkor megértette, hogy az orosz hadseregben bevezetett német katonai rendszer, amely a bottal való fegyelmezésen és bonyolult hadrendi gyakorlatokon alapszik, hibás. Szuворov új módszer szerint kezdte tanítani ezredének katonáit. Két iskolát létesített, katona- és nemesi gyermekek számára és maga tanított bennük. A főfigyelmet a kezdeményező harcos kiképzésére fordította, aki a harcban, nem pedig a szemlék díszmenetein állja meg helyét. Ezért a gyakorlatokat is hadi helyzetre emlékeztető körülmények között rendezte. „Nehéz a kiképzés — könnyű a hadjárat, könnyű a kiképzés — nehéz a hadjárat” — mondotta katonáinak.

Katonai nézeteit a később „A győzelem tudományá”-nak nevezett híres oktatásokban fejtette ki. Ezt a művét egyszerű, népi nyelven, rövid és élesen fogalmazott kijelentésekben és szabályokban írta meg. Az oktatások második, „Szóbeli tanítás katonáknak” című részében megállapította a hadi tudomány három alapvető szabályát: szemmérték, gyorsaság, lendület.

Katonáitól Szuворov kitartást, erős támadó lendületet, merész bátorságot és azzal együtt hidegvért és számítást követelt meg.

Szem előtt tartotta az akkori idők löfegyvereinek tökéletlenségét, sokra értékelte a szuronyrohamot. Ugyanakkor megkövetelte, hogy a katonák jól megtanulják a puska kezelését és jól tudják azt használni. „Ritkán lőjj, de pontosan!” — tanította Szuворov. Átvitte a katonák tudatába, hogy legfőbb feladatuk a harcban az ellenség megsemmisítése. „Az ellenség visszavonult — ez balsiker. Az ellenség megsemmisült, kiirtottuk — ez siker.”

Szuворov megbecsülte a katonában a feladata iránt érzett tudatos viszonyt és azt a törekvést, hogy elsajátítsa a katonai

ismereteket. „Minden egyes katonának meg kell értenie a katonai gyakorlatot“ — ezt szívesen ismételte. Nem tűrte, ha a katona egyszerűen ezt felelte: „nem tudhatom, mi ez.“ „A nem tudhatom-ból sok minden rossz származik“ — mondotta Szuworov. Magasra értékelte az orosz katona harci és személyes képességeit, megkövetelte a parancsnokoktól, hogy gondoskodjanak a katonák szükségleteiről és igényeiről. Ő maga szoros közösségben élt a katonákkal, a katonák káposztalevesét és kását ette, egyszerű tábori öltözékben járt. A katonák igen szerették hadvezérüket és készek voltak tűzbe-vízbe menni érte.

Az újítások, amelyeket Szuworov bevezetett, a porosz katonai rendszer híveiben és a felsőbb udvari körökben rosszallást váltottak ki. A hadviselés elkerülhetetlensége azonban arra kényszerítette a kormányt, hogy Szuworov hadi művészetéhez folyamodjék.

II. Katalinnak 1768-ban egyidőben két háborút kellett folytatnia — Lengyelország és Törökország ellen. Európának meggyőződése volt, hogy Oroszország nem bír ki egyszerre két háborút és lemond arról a tervéről, hogy megszilárdítsa helyzetét a Balti-tengernél és ugyanakkor a Fekete-tengerhez törjön előre. Az orosz sereg élére azonban Rumjancev tábornokot, a kiváló hadvezért állították. Önállóan, bátran és új módszerekkel dolgozott. Kereste az ellenséget és mindenekelőtt annak embererejét igyekezett megsemmisíteni. Kitűnően válogatta meg beosztottjait és igen gyorsan felfedezte Alexandr Vasziljevics Szuworov katonai lángelméjét.

A Törökország ellen 1768—1774-ig vívott háborúban Szuworov több ízben megmutatta hadi művészetét.

A törökök több vereséget szenvedtek és 1774 július 10-én Kucsuk-Kajnardzsi faluban békét kötöttek, melynek értelmében Azov, Kercs, továbbá a Dnyepr és Bug között fekvő sztyeppe Oroszországnak jutott. Ez a szerződés előre eldöntötte Krim sorsát. 1783-ban Krimet Oroszországhoz csatolták. Itt épült meg Szevasztopoljban az orosz hadiflotta megerősített kikötője.

Törökország nem akart beletörődni Krim elvesztésébe,

mert ez a Fekete-tenger uralmának elvesztését is jelentette. 1787-ben a törökök újra háborút kezdtek Oroszország ellen.

1789 tavaszán Szuvorovot Moldvába küldték. Itt remek győzelmet aratott Foksaninál a Rănnic folyónál és különös dicsőséget szerzett magának Izmailnak, a leghatalmasabb török erődítmények ostromával.

Izmail elsőrangú európai erődítmény volt, melyet francia és német mérnökök vezetésével építettek. Elzárt a Dunához vezető utat. Szuvorov azt a parancsot kapta, hogy rohammal foglalja el a várat. Az orosz hadvezér hosszasan és gondosan készülődött erre a bonyolult hadműveletre. A háttérben, az ellenség elől elrejtve, felépítette az izmaili erőd modelljét és a katonákat minden várható műveletre kioktatta.

1790 december 11-én hajnalban 600 orosz ágyú kezdte meg a folyóról és a szárazföldről az erőd bombázását. Ezután az orosz csapatok minden oldalról rohamra indultak. A kézítása egész nap folyt. Mindkét félnek hatalmas veszteségei voltak, de Izmailt elfoglalták. Izmail eleste megnyitotta az utat Oroszországnak a Duna felé. Patjomkin herceg azonban, a főparancsnok, nem tudta kihasználni az elért győzelem gyümölcseit. Követelésére Szuvorovot hamarosan visszahívták és Finnországba küldötték.

II. Katalin 1791-ben Jassyban békét kötött Törökországgal. A békeszerződés eredményeképpen Oroszország véglegesen megszilárdította helyzetét a soha be nem fagyó Fekete-tenger északi partján.

1796 novemberében meghalt II. Katalin cárnő. A trónra 40 esztendős fia, Pál (Pável), a porosz katonai rendszer nagy tisztelője lepett. Eltörölte a Szuvorov-féle szabályzatot és porosz rendszert vezetett be a hadseregbe. Az orosz katonákra szűk német kabátot húztak, hajukat lisztel szóratták be és vuklit (hosszúra nőtt, lecsavart hajat — loknit) viseltettek velük; hogy a menetelésnél ne hajlítsák be térdüket, fadarabokat kötöztek térdhajlásukba. A katonákban különösen a jó testtartást és a menetelési készséget értékelték.

Szuvorov nem tudott kibékülni az orosz hadseregben bevezetett porosz renddel és előgedetlenkedett a cár porosz

ötletei miatt: „A puder nem puskaapor, a vuklik nem ágyúk, a kasza nem szablya, magam meg nem vagyok német, hanem született orosz” — mondotta. Szuworovot haladó nézeteiért 1797 februárjában családi birtokára, Konesanszkojeba száműzték. Megtiltották neki, hogy onnan elutazzék, barátait fogadja, levelezést folytasson. Két év múlva azonban I. Pál váratlanul Pétervárra hívatta Szuvorovot. Oroszország Angliával és Ausztriával együtt háborúba kezdett Franciaország ellen. Szuworovot az Észak-Olaszországban a franciák ellen küzdő szövetséges orosz-osztrák hadsereg főparancsnokává nevezték ki. A franciákat az orosz katonák hősiessége és Szuvorov hadi művészete segítségével szétverték.

Szuvorov parancsot kapott, hogy Svájcba vezesse csapatait és csatlakozzék Rimszkij-Korszakov seregéhez. Szuvorov kimerült csapatai, melyek tüzéség, hadifelszerelés és élelmezés nélkül maradtak, csodálatos hősiességről tettek tanúságot. 1799 október elején Szuvorov serege utoljára a Panix havas láncolatán kelt át.* Ez a hegység magas, szakadékos és sziklás. Az orosz katonák nehezen kapaszkodtak a sziklákra a hófergetegeken és a sűrű hegyi ködön át. A leereszkedés még nehezebb volt, mint a kapaszkodás. Az emberek, a lovak és az öszvérek csúszkáltak és elestek, néha szakadékokba zuhantak.

Szuvorov alpesi hadjárata, amely a háború történetében a legsúlyosabb volt, befejeződött. Az átkelés alatt az orosz sereg mintegy ötezer harcost vesztett, de elkerülte a vereséget. Az egész világ az orosz katonák hősiességéről és Szuvorov hadi művészetéről beszélt. I. Pál Szuvorovot generálisszimusszá léptette elő. Útban Oroszország felé Szuvorov megbetegedett. A nép ünnepélyesen akarta fogadni a szeretett hadvezért. A cár azonban parancsot adott, hogy ne tartsák meg az ünnepséget. A nagy hadvezér, aki megteremtette Oroszország hadi dicsőségét, mélységes egyedüllétben élte le utolsó napjait.

Szuvorov 1800 május 18-án halt meg. A nép és a régi harcostársak mélységes szomorúsággal kísérték utolsó nyugvóhelyére, az Alexandr Nyevszkij-kolostorba. Sírjára egy-

* A Panix-szoros nehezen járható és veszélyes átjáró a Glarni Alpokban. — *A ford.*

szerű kőlapot helyeztek ugyanolyan egyszerű felirattal: „Itt fekszik Szuworov.“

Szuworov neve és tettei azonban tovább élnek. Szuworovnak „A győzelem tudománya“ című műve hosszú évekre a legkitűnőbb orosz hadvezérek harci programja lett.

A Nagy Honvédő Háború idején Szuworov-rendet alapítottak. Ez arról tanúskodik, hogy Szuworov harcos hagyományai élő kapcsolatban állanak a szovjet hősök nagy tetteivel.

Szuworov kortársa és a haditudományban híve a nagy orosz tengeri hadvezér, Fjodor Fjodorovics Usakov. Usakov nevéhez kapcsolódik az orosz haditengerészeti tudomány felvirágzása.

Fjodor Fjodorovics Usakov 1745-ben született nem gazdag nemesi családból. A pétervári tengerészeti iskolába került, 16 éves korában buzgón és kitartóan nekilátott a nehéz és kemény, de vonzó tengerészeti tudomány elsajátításának. Az első orosz-török háborúban (1768—1774) Usakov hadnagy volt és egy kisebb hajón szolgált a Fekete-tengeren. A Fekete-tengerért folytatott küzdelem lett élete főügye. Mint Szuworov, Usakov is úgy vélte, hogy a tengerészkatona nevelésének célja, hogy bármilyen harci helyzetben katonai tudást, harcos szellemet, bátorságot és kitartást, kezdeményezést és találékonyságot tudjon mutatni.

1790 márciusában Usakovot a Fekete-tengeri hajóhad parancsnokává nevezték ki. Kidolgozott haditengerészeti rendszerét átvihette a gyakorlatba. Usakov hajóinak bátor, gyors és határozott rohama mindig győzelemmel végződött. Usakov tengeri diadalai — melyeket akkoriban aratott, mikor Szuworov elfoglalta Izmailt — meggyorsították a második török háború diadalmas befejezését.

1798-ban Oroszország háborúba lépett Napoleon francia hódító ellen. A Napoleon ellen végrehajtandó Földközi-tengeri hadműveletek vezetésére Usakovot küldték ki.

Több görög szigetet felszabadított, majd 1798 novemberében megkezdte Korfu szigetének ostromát. Korfu jól megerősített erődítmény volt, melyet megközelíthetetlennek tartottak. Usakov remekül előkészítette az erőd ostromát és az orosz

hajók annyira megközeleítették a szigetet, hogy szinte halomra lövethette a francia bástyákat. Kétezer főnyi tengerészgyalogság fegyvertűz-fedezete alatt partraszállt a szigeten és az ellen-séget megfutamította. Midőn Szuworov meghallotta Usakov ragyogó diadalát, elragadtatással így kiáltott fel: „El Nagy Péterünk! Éljen az orosz flotta! Miért nem voltam Korfunál, akár csak mint alhadnagy!”

A görög lakosság lelkesülten fogadta az orosz szabadítókat. Usakov jogot adott a lakosságnak, hogy maga választhassa meg közigazgatási szerveit és a hazafiakkal együtt kidolgozta a Ióni Szigetek Köztársaságának alkotmányát.

Korfu felszabadítása után Usakov hajórajával a nápolyi vizekre hajózott és csapatot küldött Róma felszabadítására. A római lakosság ugyancsak lelkesen fogadta az orosz felszabadítókat. Usakov ezután szükségesnek tartotta, hogy Málta szigete, Napoleon főerői ellen vonuljon, de váratlanul parancsot kapott I. Pál cártól, hogy haladéktalanul térjen vissza Oroszországba. Usakov hazatérése után ismét meglátogatta Korfu szigetét. Az új köztársaság szenátusa ünnepi gyűlésen „a nép atyjának és megmentőjének” jelentette ki Usakovot és a nép nevében gazdagon díszített pajzsot, arany kardot és Usakov tiszteletére vert érmet adott át az orosz tengernagynak.

A cári kormány azonban egészen másképpen értékelte az „önkormányzatot” és az orosz tengernagy „zendülő” (a cári kormány számnára veszélyes) tetteit. Usakovot nyugállományba helyezték: 1817 október 2-án magányos száműzetésben halt meg, akárcsak Szuworov. A szovjet nép megadta a köteles tiszteletet a nagy orosz tengeri hadvezérnek: a Nagy Honvédő Háború idején megalapították az Usakov-rendet.

4. Oroszország kultúrája a XVIII. században

A XVIII. században Oroszország egész sor kiváló embert adott a világnak. Különösen kitűnik közülük Nagy Péter, Alexandr Szuworov és Mihail Lomonoszov.

Mihail Vasziljevics Lomonoszov 1711-ben született Deni-

szovka faluban, Holmogora város közelében. Atyja jómódú tengerparti paraszt volt. Lomonoszov korán megtanult írni-olvasni és gyerekkorától kezdve visszatartóan tudásra törekedett. Műveltséget szereznie akkoriban nem volt könnyű. Már 19 esztendő volt Mihail Lomonoszov, amikor három rubellel a zsebében a tengerparti lakók téli szállítmányával együtt Moszkvába indult. Eltitkolta paraszti eredetét és a Szláv-Görög-Latin Akadémia hallgatói sorába lépett. Lomonoszov moszkvai tanulóévei súlyos nélkülözések közepette teltek. Ő azonban minden nehézséget és akadályt leküzdött és öt év múlva a 12 legtehetségesebb tanuló között Pétervárra került, ahol a Tudományos Akadémia mellett működő egyetem hallgatója lett.

Az egyetemen Lomonoszov teljes egészében az exakt tudományok — a mennyiségtan, mechanika, fizika és vegytan — tanulmányozásának szentelte magát, majd Németországba küldték, hogy ezekben a tudományokban tökéletesítse ismereteit. Pétervárra visszatérve azonban nem alkalmazhatta mindjárt tudását és képességeit. A Tudományos Akadémiát külföldiek, főként németek irányították. Ezek megvetettek mindent, ami orosz és akadályozták a tehetséges orosz tudósok tudományos működését. Lomonoszov 1745-ben lett egyetemi tanár és az Akadémia rendes tagja. Sajátos egyenességével élesen kezdte meg a harcot az Akadémiában a németek túlsúlya és az általuk bevezetett rend ellen.

Lomonoszov lángeszű tudós volt, aki a tudomány legkülönbözőbb ágazataiban, különösen a vegytanban, csillagászatban, ásványtanban és mennyiségtanban tűnt ki.

Kiváló költő is volt, az orosz irodalom megalapítója, az orosz nyelv első tudományos nyelvtanának megalkotója. Belinszkij, a nagy műbíráló ezt írta róla: „Lomonoszovval kezdődik irodalmunk; ő volt atyja és pesztonkája; ő volt az orosz irodalom Nagy Pétere“. Lomonoszov szenvedélyesen küzdött a haladó tudományért és annak alkalmazásáért az orosz nép haszna és művelődése érdekében. Arról álmodozott, hogy a tudomány segítségével növelheti hazánk gazdagságát és javíthatja a nép életét. Az ő kezdeményezésére nyitották meg 1755-ben a moszkvai egyetemet. A nagy tudós forrón szerette népét

és erősen hitt abban, hogy az orosz nép köréből sok lángeszű ember kerül ki.

A gazdag és előkelő, de műveletlen állami főtisztviselők nem értették meg és nem becsülték Lomonoszov tudományos felfedezéseit és eredményeit.

Lomonoszov lángeszű műveit a hűbéri cári Oroszországban hosszú időre elfeledték.

A megnemértésnek és elhanyagolásnak ez az osztályrésze jutott ki a XVIII. század sok más tehetséges orosz tudósának és felfedezőjének.

A legkiválóbb feltalálók és tervezők egyike volt Iván Petrovics Kulibin. Kulibin ifjúságában óráskodott és ismertté vált, mint tapasztalt órasmester. Csodálatos óraautomatát szerkesztett, amely a technika világtörténetének egyik legremekőbb automatája volt. A lúdtojás nagyságú órában minden hatvan percben szárnyasajtó nyílt ki és aprócska alakok színházi jeleneteket adtak elő. Közben az óra Kulibin által szerzett dallamot játszott. Az óraautomata dicsőséget szerzett Kulibinnak: a zseniális mechanikus a pétervári Tudományos Akadémia tagja lett. Ettől kezdve bonyolult feltalálói feladatokat oldott meg a technika valamennyi alapvető területén.

Kulibin egyíves Néva-hídjának tervét a fahídépítésben máig sem múlták felül. Kulibin elkészítette ennek a hídnak nagy modelljét. Az elmaradt cári Oroszországban azonban nem építették meg a hidat és a mintadarabot a cári palota kertjében állították ki dísznek. Kulibin szegényen halt meg szülővárosában, Nyizsnyij-Novgorodban.

Kulibin tudományos öröksége hatalmas. A nagy feltaláló után mintegy kétezer vázlatrajz maradt: finommívű órakerek ábrái és óriási gépek, hajók, hidak, épületek tervei.

Szomorú volt Iván Polzunovnak, a gőzgép lángeszű feltalálójának sorsa is. Akkoriban a szükséges mechanikai energiát a zuhanó víz erejének felhasználásával szerezték meg. Polzunov arra a gondolatra jutott, hogy gőzgépet szerkeszt, amely csökkenti a költségeket és megkönnyíti az emberi munkát. Feltalálta és megépítette a világ első gőzerővel működő gépét. Az üzemtulajdonosok és a kormány azonban nem értékelte a talál-

mány jelentőségét és nem segítette a feltalálót. Gőzgépét az iparban nem alkalmazták. Polzunov 1706-ban tüdővészben halt meg. Az angol James Watt csak 21 esztendővel később talált fel ugyanilyen gőzgépet.

A cári hatalom erősen zavarta az orosz tudomány és kultúra fejlődését. Zavarták a nemesi földesurak is, akik úgy bántak a néppel, mint az igavonó állattal, nem hittek alkotóerejében és megfertőzte őket a külföld határtalan bámulata. A XVIII. században ennek ellenére sok tehetséges orosz ember került felszínre. Nemcsak elsajátították a nyugateurópai kultúra legjobb vívmányait, nemcsak átdolgozták azokat, megtöltve új nemzeti tartalommal, hanem hatottak is az orosz, valamint a világtudomány és művészet fejlődésére.

A XVIII. században a Tudományos Akadémia sok expedíciót szervezett az állam különféle részeibe, azzal a céllal, hogy tanulmányozzák az ország természeti adottságait, népeinek életformáját és történetét. Ezek az expedíciók hatalmas anyagot gyűjtöttek össze, amelyek gazdagították Oroszország és a világ tudományát. Különösen nagy jelentősége volt a kamcsatkai expedíciónak, melynek egyik résztvevője, Sz. P. Krasenyinyikov „Kamcsatka földjének leírása” címen nagyszerű művet írt. A XVIII. században alakult ki az orosz történelemtudomány is. Megalapítója V. N. Tatyiscsev, aki egész életén át gyűjtötte az orosz állam történetére vonatkozó anyagot és „Orosz történet a legrégibb idők óta” címen nagy művet írt.

VII. FEJEZET

AZ 1812. ÉVI HONVÉDŐ HÁBORÚ

1. Oroszország és Nyugat-Európa a XVIII. század végén és a XIX. század elején

A XVIII. század második felében a gőzgépek feltalálásával kapcsolatosan nagy változások történtek Európa gazdasági fejlődésében. Anglia a többi európai országnál korábban vetett véget a hűbéri rendnek és már a XVI. században a kapitalista fejlődés útjára lépett. Az ipari forradalmat, azaz a gépi termelésre történő átmenetet a társadalmi élet gyökeres megváltozása kísérte. Hamarosan két új osztály — a bér munkások (proletariátus) és a tőkés osztálya (burzsoázia) alakult ki.

Anglia után Franciaországban is fejlődni kezdett az ipari kapitalizmus. A régi feudális rendszer, — mindenekelőtt a hűbéri földbirtok és a királyság — akadályozta a kapitalizmus diadalmas bevonulását, és az országban forradalom tört ki.

1789 július 14-én Párizs felkelt lakossága rohammal elfoglalta a Bastille-t, a királyi börtönt és megadta a jelt az országos forradalom számára.

A burzsoá forradalom diadala Franciaországban új korszakot nyitott az emberiség történetében: a hűbéri rend ezeréves uralma után új, kapitalista (burzsoá) rend szilárdult meg, amely a föld, az üzemek és a gyárak, a termelőeszközök és szerszámok magántulajdonán alapult.

A francia burzsoá forradalom nemcsak Franciaországban, hanem Európa többi országaiban is csapást mért a hűbéri rendre. Ezért kelt harca a francia forradalom ellen az egész hűbéri Európa. A cári Oroszország is az európai ellenforradalom tevékeny résztvevője volt. II. Katalin cárnő tárgyalásokba kezdett idegen államokkal a forradalmi Franciaország ellen indítandó közös harcról. Midőn Lengyelországban a francia forradalom hatására egyes burzsoá reformokra tettek kísérletet, hogy azokkal megerősítsék a lengyel államot, II. Katalin ebben Franciaország „ragályos példáját“ látta és harcot hirdetett „a visztulai jakobinusok“ ellen, ahogy a lengyel forradalmi demokratákat nevezte. Lengyelországba orosz csapatokat irányítottak és II. Frigyes porosz király is sereget küldött oda. Lengyelország új alkotmányát eltörölték, a reformokat megszüntették, a régi rendet visszaállították. A lengyel hazafiak azonban nem törődtek ebbe bele. Felháborította őket az idegen államok lengyelországi garázdálkodása és nemzeti felszabadító felkelést indítottak. Ennek élére Tadeusz Kosciuszko állott. A felkelést a cári Oroszország, Poroszország és Auszria seregei elnyomták. A szövetségeseik megszüntették Lengyelország önálló állami létét és területét felosztották maguk között. A lengyelországi ügyek egy időre elvonták Oroszországtól és a többi állam figyelmét a forradalmi Franciaországtól. II. Katalin, miután Lengyelországgal végzett, még erőteljesebben kezdett hozzá a franciaországi intervenció előkészítéséhez.

Ugyanakkor Katalin erőteljes intézkedéseket tett az oroszországi forradalmi megmozdulások ellen és kegyetlenül leszármolt az orosz „szabadgondolkodókkal“.

Az egyik ilyen „szabadgondolkodó“ Nyikoláj Ivanovics Novikov volt. Ő nyitotta Oroszországban az első közkönyvtárt és könyvesbolt-hálózatot szervezett. Szatirikus folyóiratokat adott ki, amelyekben leleplezte a nemesség műveletlenségét és pöffeszkedését, a megvesztegetést és a kinevezési megkötöttséget, a jobbagyság felett gyakorolt önkényt és erőszakot, bírálta a nemességnek minden idegen dolog iránt érzett vonzódását. A francia forradalom után Novikovot letartóztatták és erődbe zárták.

A könyvesboltokat, amelyeket megszervezett, bezárták, a vagyontárgyakat elkobozták.

Még inkább megrémítette Katalin cárnőt az a mű, amely „Utazás Pétervárról Moszkvába“ címen jelent meg 1790-ben, a szerző neve nélkül. Ez az alkotás bátran és nyíltan leleplezte a jobbágyrendszert és vázolta a földesúri jogok borzalmait. Midőn a könyv II. Katalin kezébe jutott, a cárnő a szerzőben „Pugacsovnál nagyobb gonosztevőt“ látott. Kitűnt, hogy a szerző Alexandr Nyikolajevics Ragyiscsev, a XVIII. század legműveltebb embereinek egyike, aki szokatlan szenvedéllyel és erővel leplezte le a földbirtokok önkényét a jobbágyok fölött: „Kapzsi vadállatok, telhetetlen vérszopók. A parasztnak csak azt hagyják meg, amit nem vehetnek el, — a levegőt! Igen, csak a levegőt.“

Ragyiscsev volt az első, aki felszólította az orosz népet, döntse meg a cári uralmat. A nép félelmetes bosszút áll és szétrombolja majd a „vastrónt“ — jósolta Ragyiscsev „Szabadság“ című ódájában.

II. Katalin parancsára Ragyiscsev könyvét elégették, a szerzőt pedig letartóztatták és bíróság elé állították. A bíróság halálra ítélte. 41 napon át fenyegették kivégzéssel, majd Szibériába száműzték. A testileg és szellemileg megtört Ragyiscsev 1802-ben öngyilkosságot követett el.

Lenin nagyra értékelte Ragyiscsev szerepét az orosz felszabadító mozgalomban. Ragyiscsev volt az első nemesi forradalmár, aki nyíltan tiltakozott a jobbágyrendszer és a cári uralom ellen.

2. Napolcon megrohanja Oroszországot.

A napoleoni seregek szétverése

Franciaország a forradalom első éveiben forradalmi felszabadító háborúkat vívott. A helyzet később megváltozott. 1799 november 9-én Franciaországban Napoleon Bonaparte tábornok katonai egyeduraltat teremtett. A tábornok hamarosan Franciaország császára lett. Nagy és sikeres hadjáratokat vezetett: 1812-ben szinte egész Nyugat-Európa a hódító lába előtt hevert.

Napoleon világalomról álmódott, de látta, hogy addig nem lehet a világ ura, amíg Oroszországot szét nem zúzza. Szét akarta tehát tagolni és Franciaország gyarmatává akarta tenni az Orosz Birodalmat.

1812 június 12-én éjjel Napoleon „Grande Armée“-ja átkelt a Nyeman-folyón. Ennek a seregnek akkoriban 600.000 katonája volt. Napoleon főerőivel a Barklaj-de-Tolli vezette első orosz hadsereg szállott szembe. Az orosz sereg a Nyeman-folyó partján foglalt állást. A második hadsereg, élén Bagration-nal, Dél-Litvániában tartózkodott. Tartalékban volt még Tormaszov tábornok kisebb harmadik hadserege, amely Volhyniában és Podoliában helyezkedett el.

Napoleon azt a feladatot tűzte ki serege számára, hogy gyors csapással végezzen Oroszországgal. Azon volt, hogy már a háború első napjaiban minél mélyebben ékelődjék be Barklaj és Bagration seregei közé és egyenként verje szét őket. Az orosz parancsnokság az akkori körülmények közt egyedül helyes taktikát választotta: a döntő összecsapást elkerülve, visszavonult és arra törekedett, hogy a két hadsereg Napoleonnak Moszkva felé vezető útján egyesüljön.

Másfél hónap után Barklaj és Bagration seregének Szmolenszknál sikerült egyesülnie. Napoleon ágyúzatni kezdte a várost. Barklaj parancsot adott a lőporraktárak felrobbantására és seregével elhagyta a füstölgő Szmolenszket. A csapatokkal együtt kivonultak Szmolenszk lakosai is, akik felégették házikat és vagyontárgyaikat, hogy semmi se jusson az ellenség kezébe.

Barklaj taktikájának eredményei gyorsan megmutatkoztak. Napoleon hadserege, amely még egyetlen nagyobb csatát sem vívott, nagy veszteségeket szenvedett. A háború már Litvánia és Belorusszia határán túl kezdett népi jelleget ölteni. A litván és belorussz parasztok megtagadták a francia hadseregnek az élelmiszerszolgáltatást, öldösték a francia katonákat és tiszteket, osztagokat szerveztek és támadták a francia hátvédet.

Az Oroszország ellen indított napoleoni támadás veszélyének pillanatában az orosz társadalom széles rétegei olyan embert akartak a hadsereg élén látni, aki képes szétverni az ellenséget.

Valamennyi orosz ember száján egyetlen név hangzott: Kutuzov.

Mihail Illarionovics Goljenyiscsev-Kutuzov 1745 szeptember 5-én született Pétervárott. Atyja korának egyik legműveltebb embere volt. A tudomány szeretetét fiába is beleoltotta. Mihail Kutuzov sikeresen elvégezte a hadmérnökkari iskolát. Jól megtanulta a mérnöki tudományokat, a tüzér tudnivalóit, kedvvel foglalkozott matematikával és remekül beszélt több idegen nyelven. Mihail Illarionovics mint századparancsnok szolgált az asztrahányi ezredben, amelynek parancsnoka Szuворov volt. A nagy hadvezér rögtön észrevette a tehetséges, fiatal tisztet. Maga mellé vette és nagy hatással volt rá.

Kutuzov a harcban nemcsak bátor és merész, de megingathatatlanul hidegvérű, rendelkezni képes és kezdeményező is volt. A második török háború idején Kutuzov résztvett Izmail híres ostromában. Itt különösen kitűnt szervező és hadvezéri képességeivel. Szuворov ezt jelentette róla: „Kutuzov tábornok a hadiművészetnek és személyes bátorságnak új példáit mutatta. A balszárnnyamon vonult fel, de jobbkezem volt“.

Kutuzov sok harcban személyesen is résztvett, három ízben megsebesült, de mindig visszatért a csatasorba. Az Alusta közelében lefolyt csatában (Krim-félszigeten) Kutuzov zászlóval kezében vágatott előre és úgy vezette rohamra katonáit. Ebben a csatában súlyosan megsebesült és elvesztette félszemét.

Kutuzov gyűlölte az értelmetlen rendgyakorlatokat és a botozó fegyelmezést. Szuворovhoz hasonlóan megvetette a cári udvarban uralkodó szolgálalkúságot, hízélgést és korrupciót. Az udvarban nem szerették. Maga I. Sándor (Alexandr) cár sem szenvedhette. A katonák azonban tisztelték és becsülték parancsnokukat. I. Sándor a hadsereg és a nemesség követelésének engedve, Kutuzovot nevezte ki főparancsnokká.

1812 augusztus 17-én Kutuzov megérkezett a Carjovo Zajmischébe visszavonult hadsereghez. A katonák örömrivalgással fogadták a vezért. „Megjött Kutuzov, hogy szétverje a franciákat“ — mondták egymásnak. Kutuzov folytatta a visszavonulást, de erőteljesen készülődni kezdett a csatára.

A franciákkal megvívandó harc helyéül Borogyino falut

választotta ki. A terep itt dombos és szakadékok szelik át. Az orosz hadsereg felvonulásának közepén Borogyino, a balszárnyon Szemjonovszkoje falu feküdt. A faluk előtt elterülő széles síkság alkalmas volt a csapatok átcsoportosítására. Itt hamarjában három földerődöt építettek, kisebb árkokkal és nem nagyon magas sáncokkal.

Kutuzov vállalta az általános irányítást, a jobbszárnyat Barklaj-de-Tollira, a balszárnyat pedig Bagrationra bízta. A középső arcvonalszakaszt a Rajevszkij tábornok parancsnoksága alatt működő tüzérség védemezte.

Augusztus 26-án reggel az orosz és a francia sereg megütközött a borogyinói síkon. Napoleon 135.000 főnyi sereggel és 587 ágyúból álló tüzérséggel érkezett Borogyinohoz. Az orosz reguláris csapatok létszáma Borogyinonál 120.000 fő volt.

Napoleon az oroszok balszárnyára akarta mérni a főcsapást. A franciák támadásai egymást követték. A Bagration-tól felkelkesített orosz csapatok azonban hallatlan szilárdsággal verték vissza a rohamokat. Napoleon kénytelen volt erre a szakaszra mintegy 400 löveget összpontosítani. A csata több, mint hat órán át tartott. Bagrationt egy ágyúlövedék szilánkjai halálra sebeztek. A franciáknak hatalmas erőfeszítés árán sikerült benyomniok az orosz hadsereg balszárnyát. Napoleon ezután Rajevszkij ütegének megtámadására adott parancsot. Heves harcban az ütegnek szinte valamennyi védelmezője elesett.

A franciáknak azonban nem sikerült megtörniök az orosz hadsereg ellenállását. Kutuzov a döntő pillanatban az ellenség hátába küldte Platov kozákjait. Ezek összezüztiák Napoleon elgondolását.

A borogyinói csata szokatlanul heves volt. Mindkét fél igen nagy veszteséget szenvedett. Napoleonnak mindössze híres gárdája maradt meg tartalékban. Ezt semmiképpen sem vetette harcba. Este Napoleon parancsot adott, hogy csapatai hagyják el a csatamezőt.

A borogyinói csata megmutatta az orosz hadsereg hősiességét és erejét.

Maga Napoleon is beismerte halála előtt: „Valamennyi csatám közül az volt a legborzalmasabb, amelyet Moszkva alatt

vívtam. A franciák méltóknak mutatkoztak arra, hogy győzelmet arassanak, de az oroszok legyőzhetetleneknek bizonyultak“.

A borogyinói csata után az orosz hadseregnek mégsem volt még erőtúlsúlya, ezért lassan visszavonult a moszkvai úton. Senki sem hitt abban a lehetőségben, hogy Moszkvát harc nélkül feladják. A Moszkva alatti állások azonban alkalmatlanok voltak az új csatára. A hadsereget meg kellett őrizni és elő kellett készíteni az elkövetkezendő harcokra. Kutuzov elhatározta, hogy átadja Moszkvát. A Fili nevű faluban tartott haditanácsosn Kutuzov ezt mondotta tábornokainak: „Ameddig meglesz a hadsereg, és ellenállóképes lesz, addig reményünk van arra, hogy előnyösen befejezzük a háborút. Ha azonban a hadsereg megsemmisül, elvész Moszkva és Oroszország.“

1812 szeptember 2-án kora reggel a visszavonuló orosz seregek szakadatlan áradatként özönlöttek Moszkván keresztül. A hadsereggel együtt elhagyták a várost Moszkva lakói is.

Midőn a francia csapatok a csendes, néptelen Moszkvába bevonultak, különféle városrészekben tűzvészek törtek ki, amelyek hat napon át tartottak. Napoleon a Kreml palota ablakából nézte a tüztengert. A büszke hódító megrázkódott. „Micsoda nép ez! — kiáltott fel. — Önmaguk égetnek fel mindent. Ez sok szerencsétlenséget jelent számunkra“.

A tűzvészek ellen senki sem küzdött. Az égő várost elhagyó moszkvaiak ezt mondták: „Vesszen el minden, csak ne kerüljön az ellenség kezébe!“

Napoleon serege Moszkvában mindent összerabolt, ami nem lett a tűz martaléka. A francia katonák részegeskedni kezdtek. A „Nagy hadsereg“ felbomlott. Napoleon békejavaslatokkal fordult I. Sándorhoz, de nem kapott választ. A télre Moszkvában maradni: értelmetlenség lett volna. Napoleon elhatározta, hogy elhagyja Moszkvát.

Október 6-án reggel 7 órakor Napoleon megkezdte a visszavonulást. Kaluga felé indult, ott voltak az orosz sereg élelmezési raktárai. Kutuzov azonban, aki a rjazanyi úton vonult vissza Moszkvából, megkerülő manőverrel rátért a kalugai útra. Itt, Malojaroslavecnél az orosz sereg elvágta Napoleon útját. Heves harc kezdődött. Malojaroslavec egyetlen nap alatt nyolc-

szor cserélt gazdát. Napoleon nem határozta el magát arra, hogy újból általános csatába kezdjen Kutuzov csapataival. Parancsot adott seregének, hogy forduljanak a szmolenszki útra. Ez az út elpusztított vidéken húzódott át, rajta a visszavonulás súlyos nehézségekkel járt. Kutuzov szakadatlanul kísérte az ellenséget, párhuzamosan vonult vele és súlyos oldalcsapásokat mért rá. A visszavonuló napoleoni hadsereg útján és hátában orosz partizánok működtek.

A partizánok kikémlelték a francia ellátóoszlopokat, rájuk támadtak, vagy hirtelen megrohanásaikkal nyugtalanították az ellenség hátvédjét. Egyes francia katonákat, sőt egész osztagokat fogságba ejtettek. Akinek nem volt fegyvere, az fejszével és villával vonult harcba. A parasztszorongók a férfiakkal egy sorban vettek részt a küzdelemben. Kutuzov minden erővel támogatta a parasztok fellépését a napoleoni sereg ellen. „Melyik hadvezér nem verné meg az ellent úgy, mint én, ily bátor néppel! Boldog vagyok, hogy az oroszokat vezethetem“ — írta Kutuzov, látva a nép hatalmas hazafias lelkesedését.

Az orosz seregek szakadatlanul üldözték az ellenséget. Beállottak a korai fagyok. A hó betakarta a síkságokat és a feldúlt vagy felégetett falvakat, amelyekben a franciák sem a hideg elől oltalmat, sem ételt nem találtak. A franciák tömegesen kezdtek szökdösni. A fegyelem meglazult. Az éhes francia katonai egységek rablóbandákká alakultak.

Kutuzov szakadatlanul üldözte Napoleont. Az végül is elérte a Berezina folyót. Az átkelés ágyú- és puskagolyók özönében folyt. Napoleonnal együtt mintegy hatvanezer ember kelt át a folyón, de ez a sereg is tovább apadt. December végére a „Nagy hadsereg“-ből alig maradt 30.000 ember.

Midőn az ellenséget véglegesen kiűzték Oroszország földről, az egész ország öröm és büszkeség érzésével olvasta Kutuzov kiáltványát, amelyben leróta a köteles tiszteletet az orosz harcosok példa nélkül álló tettei és hősiessége előtt. „Bátor és győzedelmes sereg! Végre a birodalom határain állok. Mind-egyik közületek a haza megmentője. Oroszország ezzel a névvel köszönt benneteket. Az ellenség kitartó üldözése, és a szakadatlanul súlyos nehézségek, amelyeket a gyors előnyomulásban el-

viseltetek, minden népet bámulatba ejtenek és halhatatlan dicsőséget szereznek nektek.“

Az orosz nép és hősi hadserege Kutuzovnak, a nagy hadvezérnek vezetésével szétzúzta az Oroszország függetlenségére törő francia hódítókat. Az orosz nép Napoleonban hódítót, legigázót látott és az egész nép harcot kezdett ellene. Ebben van Napoleon „Nagy hadserege“ romlásának főoka.

Az 1812-es háború az orosz nép igazságos háborúja volt függetlenségéért. Honvédő Háború néven vonult be hazánk történelmébe. Kutuzov kiváló haditetteinek emlékét az 1941—1945. évi Nagy Honvédő Háború idején a Kutuzov-rend alapításával örökítették meg.

3. *A dekabristák -- nemesi forradalmúrok*

Európa népei Napoleon oroszországi veresége után nemzeti felszabadító harcba kezdtek ellene. A feudális monarchiakat azonban megrémítette a népi mozgalom. Az európai forradalmi mozgalom ellen kötötte meg 1815-ben a három reakciós királyság — Ausztria, Peroszország és Oroszország — a „Szent Szövetség“-et.

Oroszországban I. Sándor 1812 után ugyancsak reakciós politikát folytatott. A reakció leghatározottabb végrehajtója a cárra legközelebbi tanácsadója, Arakcsjev hadügyminiszter volt. A parasztok és a katonák gyűlölték a katonai telepek megszervezése miatt. Ezeken a telepeken a parasztokat erőszakkal életük végéig katonai szolgálatra kényszerítették. Hozzá voltak kötve a földdarabhoz, melyet meg is kellett művelniök. A településeken kaszárnyai fegyelem és jobbágy-rabság uralkodott. A parasztok szilárdan ellenállottak annak, hogy katonai településekre költöztessék őket és fölkeléseket kezdeményeztek.

A hadseregben nagyarányú forrongások törtek ki Arakcsjev kibírhatatlan rendszere miatt. A jobbágyok is felkeléseket kezdeményeztek a nemesi manufaktúrák tulajdonosai ellen.

Oroszországban egyre több ember kezdte megérteni, hogy feltétlenül küzdeni kell a hűbéri rendszer ellen. Meggyőződtek

arról, hogy a jobbágyság megszüntetése nélkül az ország elpusztul. Az 1812. évi háború és a külföldi hadjáratok, amelyek az orosz katonákat és tiszteket megismertették a külföldi országokkal, fokozták Oroszország legjobb embereinek elégedetlenségét és tiltakozását a jobbágyrendszer ellen.

A nemesi forradalmárok titkos politikai egyesületeket kezdtek szervezni. Az egyesületek célja Oroszország új alapokon történő átszervezése volt. 1816-ban megalakult a „Megváltás Szövetsége“, 1818-ban pedig a „Jóléti Szövetség“. Bomlásuk után létrejött az ukrainai „Déli Titkos Társaság“ és a pétervári „Északi Titkos Társaság“. A „Déli Titkos Társaság“ feje Pesztyelj ezredes volt, nagyeszű, szélesműveltségű és erősjellemű férfi. Puskin ezt írta róla: „Pesztyelj okos ember a szó teljes értelmében. Egyike a legeredetibb elméknek, amelyeket ismerek“. Pesztyelj bátran küzdött Napoleon ellen és a borogyinói csatában meg is sebesült. Az orosz sereggel együtt résztvett az 1813—1815. évi külföldi hadjáratban. Pesztyelj a köztársasági rendszernek lángoló híve, az önkényuralomnak és a jobbágyrendszernek szenvedélyes ellenfele volt. Meggyőzte társait, hogy feltétlenül szervezetten és határozottan kell cselekedniök. Kidolgozta Oroszország átalakításának programját és azt „Orosz igazságnak“ nevezte el. Javasolta, hogy semmisítsék meg a cári család valamennyi tagját és szervezzenek erős kormányzatú „oszthatatlan köztársaságot“. Pesztyelj a köztársaság demokratikus (népi) felépítéséért szállott síkra. Egyenlő jogot és szabadságot követelt valamennyi polgár számára, továbbá általános választásokat a köztársaság törvényhozó szerveibe. Az „Orosz igazság“-ban tervbevette, hogy a parasztokat minden váltságdíj fizetése nélkül felszabadítja. Pesztyelj és társai a cár megölésére készültek és a parancsnokságuk alatt álló ezredekkel forradalmat akartak kirobbantani. A széles népi tömegeket féltek a forradalomba vinni. Pesztyeljnek nem sikerült megva'ósítani az elgondolt katonai felkelést. A felkelés előestéjén áruló feljelentés alapján letartóztatták és Pétervárra szállították.

Az „Északi Titkos Társaság“ feje Nyikita Muravjov gárdatiszt volt. Kidolgozta Oroszország jövőző alkotmányának ter-

vezetét; Pesztyeljjel ellentétben nem köztársaságot, hanem népgyűlés korlátozta királyságot követelt. Muravjov programja szerint megszűnt volna a jobbágyság, a föld azonban a birtokosok kezén maradt volna. A parasztoknak csak kicsiny földdarabot, marhát és felszerelést akart juttatni.

Az „Északi Titkos Társaság“ tagjai között voltak azonban határozottabb forradalmárok is. Ezeknek élén Rülejev költő állott. Rülejev forradalmi dalait és költeményeit a rabság gyűlölete hatotta át. Műveiben a cárizmus megdöntését és a nép szabadságáért vívandó harcot hirdette.

1825 novemberében meghalt I. Sándor cár. Gyermeke nem volt. A trónra fivérének, Konsztantynnak kellett volna lépnie, de az még Sándor életében lemondott a trónról fivére, Miklós javára. Amíg a fivérek között a levelezés folyt és a futárok Pétervárról Varsóba — ahol Konsztantyin élt — nyargaltak, az országnak nem volt uralkodója. A titkos egyesületek ki akarták használni a helyzetet és végre akarták hajtani a forradalmat.

E célból elhatározták, hogy az új cárnak, I. Miklósnak adandó eskü letételének napján a Szenátus terére vezetik a csapatokat és ott alkotmányt követelnek.

1825 december 14-én reggel a forradalmár tisztek által vezetett ezredek kivonultak a Szenátus-térre. A téren több, mint 3000 katona gyűlt össze. A csapatok I. Péter szobra körül sorakoztak fel, de tétlenül álltak, új egységek csatlakozását várták. A felkelés nem volt előkészítve. Vezetője, Szergej Trubeckoj herceg, meg sem jelent a téren. A felkelés vezetésétől megfosztott résztvevői nem merték megtámadni a cár oldalán álló csapatokat.

Tizenkét órára I. Miklós cár hozzá hű egységeket és tüzereket rendelt a térre. A felkelők ellen lovasrohamokat intéztek, ezeket azonban a felkelők visszaverték. Ekkor ágyúval kezdték löni a felkelő csapatokat és az ott épülő Izsák-székesegyház munkásait, akik a felkelőkkel szolidárisaknak mutatkoztak. A Szenátus-téren vér folyt és a teret holttestek fedték. Éjnek idején a Néván lékeket vágtak és a rendőrök nemcsak a holtakat, de a sebesülteket is a vízbe dobták.

Két hét múlva Ukrajnában megkezdődött a csernyigovi ez-

red felkelése. Ezt a felkelést a „Déli Titkos Társaság“ egyik feje, Szergej Muravjov-Aposztol vezette. De, mint a péterváriak, a csernyigoviak sem szánták rá magukat támadó lépésekre.

A pétervári és a dél-oroszországi felkelés résztvevőit letartóztatták. A cár maga is csendőr- és nyomozószerepet vállalt és vallatta a letartóztatottakat. A mozgalom fő szervezőit: Pesztyeljt, Muravjov-Aposztolt, Besztuzsev-Rjumint, Rülejevet és Kahovszkijt felakasztották. A felkelés sok résztvevőjét Szibériába küldték kényszermunkára.

A dekabristák (így nevezték az 1825. évi decemberi felkelés résztvevőit) felkelése kudarccal végződött. A nemesi forradalmárok túlságosan távol állottak a néptől. Nem tömegmozgalomra, hanem katonai összeesküvésre számítottak, éppen ezért vereséget szenvedtek.

Ennek a forradalmi felkelésnek jelentősége azonban hatalmas. A dekabristák elsőként indultak politikai harcra az önkényuralom megdöntéséért és a jobbágyrendszer megszüntetéseért.

VIII. FEJEZET

A JOBBÁGYSÁG MEGSZÜNTETÉSE

1. A forradalmi mozgalom fejlődése

I. Miklós cár, aki a cárizmus ellen szervezett első nyílt felkeléskor lépett trónra, uralkodása főfeladatának az önkényuralom megerősítését és a jobbágyság fenntartását tekintette. I. Miklós az egész országot katonai kényszermunkatáborrá akarta alakítani.

A fennálló rend fenntartására csendőrhadtestet szervezett. A titkos politikai rendőrség jelentéseket adott a lakosság hangulatáról. Különleges beosztású tisztviselők — a cenzorok — előzetesen felülvizsgáltak minden könyvet, ujságot és magánlevelet, hogy „behatoljanak a felfogások irányába, megállapítsák, ki nyilatkozik szabadon és tiszteletlenül a vallásról és hatalomról.“ A bíróságok a nyilvánosság kizárásával döntötték el az ügyeket. A szabad szellem minden megnyilvánulását szigorúan büntették.

I. Miklós kormánya veszélyesnek tartotta a nép oktatását. Uvarov közoktatásügyi miniszter ezt mondotta: „Nyugodtan halok meg, ha ötven évre feltartóztatom Oroszország fejlődését.“ Az oktatás a cár és a pravoszláv egyház iránt érzett odaadás szellemében folyt. A fennálló rend ellen mutakozó legkisebb elégedetlenséget is durván elnyomták.

Az orosz cár félt, hogy nyugatról behatol „a forradalmi ragály“. 1830 júliusában Franciaországban új forradalom lángolt fel. Ugyanazon év novemberében megkezdődött a lengyelországi

felkelés. I. Miklós lassanként megszakította az összeköttetést Franciaországgal, Lengyelországba pedig nagy sereget küldött. Ugyanakkor tárgyalásba kezdett Ausztria és Poroszország reakciós kormányával, hogy megakadályozza a forradalom továbbterjedését. „A forradalom Oroszország küszöbén van, — mondotta. — De Isten nevére esküszöm, hogy amíg lélekzem, nem lépi át ezt a küszöböt.“

Az európai forradalmi mozgalom tovább növekedett. A kapitalizmus fejlődése következtében megje'enő munkásosztály a XIX. század 30—40-es éveiben kezdett előállni követelésével.

A XIX. század 40-es éveiben a munkásosztálynak nagy vezérei támadtak: Karl Marx és Friedrich Engels. Megszervezték a munkásosztály első pártját — a „Kommunisták Szövetségét“ és programot írtak számára — „A Kommunista Kiáltvány“-t. A „Kiáltvány“ kimondotta, hogy az elnyomók és elnyomottak évszázados harcának a munkásosztály diadalával kell végződnie. A munkásosztály megteremti a proletárdiktatúrát és felépíti a szocializmust. A „Kiáltvány“ ezzel a felhívással végződik: „Világ proletárjai egyesüljetek!“

1848 júniusában a párizsi munkások elsőként keltek harcra jogaikért, fegyverrel a kezükben. De még gyengék, szervezetlenek voltak és vereséget szenvedtek. A francia forradalom ennek ellenére szinte Európa valamennyi országában visszhangra talált. 1848-ban forradalom tört ki Németországban.

A diadalmas magyarországi forradalom eredményeképpen 1849-ben kimondták Magyarország függetlenségét és elszakadását az osztrák monarchiától. I. Miklós 140.000 főnyi sereget küldött a magyar forradalom elfojtására. A magyarországi forradalmat elnyomták. Az orosz cárt joggal nevezték Európa csendőrének.

A cárizmus azonban nem tudta megállásra kényszeríteni az orosz társadalom fejlődését.

Az országban nagy változások történtek. A városokban nőtt a lakosság száma. Az Európával és az országon belül folytatott kereskedelem keretei bővültek. A 40—50-es években a manufaktúra helyére a túlnyomóan bér munkásokkal dolgozó gyár kerül. a kézi munkát pedig a gép váltja fel. Megjelennek az első

vasutak. 1837-ben lefektetik a Pétervárt és Carszkoje Szjelot összekötő vasutvonalat. Tizenöt év múlva megépül a Moszkva és Pétervár közötti nagy vasútvonal.

A kapitalizmus fejlődésének útjában állott azonban a jobbágyrendszer. A jobbágymunkán alapuló ipar rosszul dolgozott, minthogy a jobbágymunka a kapitalizmus fejlődése feltételeinek közepette csekély termelékenységgű és nem kifizetődő volt. A jobbágymunka a mezőgazdaságban sem volt kifizetődő. A jobbágyok az úrdolgát rossz munkával végezték. A mezőgazdasági technika még elmaradottabb volt, mint az ipari. A termés hozam alacsony volt. A földbirtokosok pénzhányban szenvedtek, fokozták a jobbágyok kizsákmányolását. Az úrdolga már heti öt-hat napra emelkedett. Helyenként a földbirtokosok teljesen felszámolták a parasztgazdaságokat és kényszerítették jobbágyaikat, hogy egész évben az úri birtokon dolgozzanak. A parasztok tönkrementek és nyomorogtak. Helyzetük egyre tűrhetelenebbé vált. A országban gyakoriakká váltak a földbirtokosok és a hatóságok képviselői ellen indított parasztforrongások. A jobbágyok megtagadták az úrdolga elvégzését, elfoglalták és felgyújtották a birtokokat, gyakorivá vált a földbirtokosok meggyilkolása. Igen sok paraszt menekült el urától.

2. *A nagy orosz forradalmár demokraták*

Az ország egész állapota arról tanuskodott, hogy a társadalmi rendben gyökeres változásra van szükség, meg kell szüntetni az önkényuralmat és a jobbágyrendszert, mert az Oroszország további fejlődését akadályozza.

A dekabrista nemesi forradalmárok Ragyiscsev művének folytatóiként elsőként szállottak síkra a cárizmus ellen és harcba vitték a forradalmárok új ifjú nemzedékét, élén Herzen-nel és Belinszkij-jel.

Alexandr Ivanovics Herzen 1812-ben született nemesi családból. Már kora ifjúságában tisztelte a dekabristák forradalmi tetteit.

„Pesztyelj és társainak kivégzése véglegesen felébresztette lelkemet gyermeki álmából“ -- írta erről később.

Herzen a moszkvai egyetem hallgatója lett és ott a forradalmi ifjúság körének középpontjába került. Herzen körének tagjai a „dekabristák gyermekeinek“ tartották magukat és folytatták a harcot az önkényuralom és a jobbagyság ellen. Herzent a forradalmi eszmék terjesztése miatt letartóztatták. 1847-ben kénytelen volt távozni Oroszországból. A cári kormány egész életére kitiltotta Herzent az országból.

Londonban „Szabad Orosz Nyomdát“ alapított és megjelentette a „Sarkesillag“ című folyóiratot. Ugyanez volt a címe egykor a dekabristák kézzel írt folyóiratának. A „Sarkesillag“ címűt azt jelentette, hogy Herzen a dekabristák művének folytatója. Arcképeiket a folyóirat fedőlapjára nyomatta. Tíz éven át jelentette meg külföldön a „Harang“ című nevezetes folyóiratot. „Hívom az élőket“ jelszóval harcra hívta az önkényuralom és a jobbagyság ellen Oroszország valamennyi haladó és tisztességes emberét. Herzen a parasztok felszabadítását, demokratikus kormány megteremtését és a jobbagyság valamennyi formájának teljes megsemmisítését követelte. Herzen néha ingadozott, időnként nem a forradalomról, hanem reformról beszélt. Ezek az ingadozások azonban csak időnként fordultak elő és nem voltak hosszantartóak. Herzen mindig a nép lánglelkű védelmezője és az önkény ellen küzdő forradalmi harcos maradt.

A XIX. század ötvenes éveiben az oroszországi felszabadító mozgalomban nem a nemesség, hanem a különféle egyéb társadalmi csoportokból — a kispolgárság, a papság, a kereskedők, a tisztviselők és a kisnemesség köreiből — kikerültek játszották a főszerepet. Ezek a különféle társadalmi csoportokból kikerült forradalmárok közelebb állottak a néphez, mint a nemesi forradalmárok.

Forradalmár demokrata volt Visszarion Grigorjevics Belinszkij (1811—1848), a nagy orosz műbíráló. Lánglelkű harcos volt, aki a jobbagyrendszer hívei és az orosz burzsoázia köreiből kikerült liberális szövetségeseik ellen küzdött.

Belinszkij haditengerészeti orvos fia volt, aki már gyermekkorában megismerte a munkával és nélkülözésekkel teli életet. Igen korán meggyűlölte az önkényuralmat és a jobbagyrendszert.

Belinszkij volt az orosz irodalmi műbírálat megalapítója. A vad cenzura ellenére folyóiratokban megjelent cikkeiben kitűnően kifejtette haladó, felszabadító eszméit. Belinszkij az irodalmi tevékenységet társadalmi tetteknek tartotta. Azt tanította, hogy az írónak a népet kell szolgálnia, az emberiség által elért haladó eszmék szellemében művelnie és nevelnie. Kortársához, Gogoljhoz intézett levelében szenvedélyesen elítéli a neves író, mert az kísértetet tett arra, hogy mentegesse a jobbagyrendszert, a cárizmust és a reakciót. Belinszkij azt írta Gogoljnak, hogy Oroszországot nem imával és egyházi szónoklatokkal lehet megmenteni, hanem a jobbagyrendszer megszüntetésével, a nép forradalmi felbuzdításával, művelésével.

Belinszkij szenvedélyesen küzdött az önkényuralom és a kizsákmányolás ellen. Forradalomra szólította fel a népet.

Lenin nagyra értékelte Belinszkijt, a forradalmár demokratát, a Marx előtti korszak legjobb szocialistáját és az élenjáró tudóst. Népünk Belinszkijt hazánk nagy fiaként tiszteli.

Belinszkij forrón szerette hazáját, hevesen ostorozta azokat, akik az orosz népet „elmaradott fajnak” próbálták feltüntetni. „Kölők és filozófusok is leszünk — írta Belinszkij az orosz nép jövőjébe vetett mélységes hittel — művészi nép, tanult nép, harcos nép, iparos, kereskedő, társadalmi nép leszünk.”

Belinszkij az orosz nép és az egész emberiség új, boldog életéről álmodozott és prófétaként ezt írta: „Irigyeljük unokáinkat és dédunokáinkat, akiknek megadatik, hogy 1940-ben lássák Oroszországot, amely akkor a művelt világ élén fog állani, törvényeket szab a tudománynak és művészetnek és az egész művelt emberiség tisztelete övezi.”

Belinszkij irodalmi tehetségének virágában halt meg, a nélkülözésektől és üldözésektől megtört testtel.

Belinszkij művének folytatója Nyikolaj Gavrilovics Csernüsevszkij volt.

Marx Csernüsevszkijt nagy orosz tudósnek nevezte. Éppúgy, mint Herzen és Belinszkij, még Csernüsevszkij sem értette meg, hogy az országot a szocializmushoz csak a munkásosztály vezetheti el. A parasztforradalom programját védelmezte, köve-

telte, hogy a jobbágyságot teljesen szüntessék meg, a földet ingyen adják át a parasztoknak.

1861-ben Csernüsevszkij köréből látott napvilágot az egyszerű népi nyelven írt „Üdvözet a jobbágy-parasztoknak jóakaróiktól“ című kiáltvány. A kiáltvány felhívta a parasztokat, késüljenek egyesülten és szervezeten a cár és a földbirtokosok ellen indítandó felkelésre. Csernüsevszkij ugyanilyen felhívással fordult a katonákhoz és az ifjú nemzedékhez. A felhívás a rendőrség kezébe került. Csernüsevszkijt és társait letartóztatták. Két éven át tartották a Péter-Pál erődben, majd a kormány 14 évi kényszermunkára és örökös szibériai száműzetésre ítélte. Mielőtt kényszermunkára küldték volna, Csernüsevszkijen végrehajtották a polgári kivégzés középkori szokását. Pétervár egyik terén hóhérok vérpadra vezették Csernüsevszkijt, térdre kényszerítették, szégyenoszlophoz láncolták és feje fölött kardot törtek ketté. Csernüsevszkij nyugodtan várta ki a gyalázatoság végét. Mikor levezették a vérpadról, a tömeg közül egy leány lépett elő és a forradalmár szilárdságán érzett elragadtatása és tisztelete jeléül virágot dobott lába elé.

Csernüsevszkij nagy orosz hazafi volt, aki egész életét népének szentelte. Még ifjúságában ezt írta: „Nem a múltó, hanem a haza örök dicsőségén és az emberiség javán munkálkodni — lehet-e ennél nagyobb és kíváncsabb feladat?“ Csernüsevszkij élete végéig forradalmár demokrata, azaz népe szabadságának harcosa maradt.

Csernüsevszkij legközelebb álló harcostársa és barátja Nyikolaj Alexandrovics Dobroljubov volt. Dobroljubov Csernüsevszkijjel és Nyekraszovval együtt résztvett a „Szovremennyik“ („A kortárs“) című forradalmár-demokrata folyóirat kiadásában.

Dobroljubov mélységesen hitt a népben. A népi tömegeket a történelem hatalmas erejének tartotta. Hogy ennek az erőnek tere legyen, követelte a parasztok felszabadítását és felszólította valamennyi tisztességes és öntudatos orosz hazafit, támogassa a parasztforradalmat. Dobroljubov 1861-ben, 25 esztendőskorában tüdővészben pusztult el.

Csernüsevszkijnek a parasztforradalomért vívott harcában társa volt Nyikolaj Alexejevics Nyekraszov. „Lángoló köl-

tészetének“ egész erejét a rossz és az igazságtalanság ellen vívandó küzdelemre összpontosította. Költeményeiben ostorozta a jobbágyság híveit és felhívta a népet, küzdjön a cár és a földbirtokosok ellen. Forradalmi költészete óriási hatással volt a társadalom haladó részére.

Belinszkij-t, Csernüsevszkij-t és Dobroljubovot Lenin nagy orosz forradalmár-demokratáknak nevezte. Egyesítette őket az önkényuralmi jobbágyságrendszernek és minden maradványának szenvedélyes gyűlölete. A forradalmár demokraták védelmezték a népi tömegek érdekeit és arra törekedtek, hogy Oroszországot új, demokratikus alapokon átszervezzék. Hozzájárultak hazánk története ama új szakaszának előkészítéséhez, midőn a Bolsevik Párt vezetésével a cárizmus ellen síkraszállottak a munkások és parasztok széles népi tömegei.

3. *A krími háború és Szevasztopolj védelme*

A jobbágyság megszüntetéséért küzdő haladó orosz emberek megértették, hogy a jobbágyságrendszerben keresendő nemcsak az ország gazdasági, de katonai gyengesége is. Előre látták, hogy Európa burzsoá államaival töltendő katonai összeütközés esetén a földesúri Oroszországot komoly vereség fenyegeti.

Oroszország a török birtokban lévő Boszporusz és Dardanellák miatt kezdett háborúba Angliával és Franciaországgal, e két erős európai állammal. E tengerszorosok már régóta elkeseredett harc forrásai voltak a cári Oroszország és erős versenytársai között. A cári rendszer e mellett sikeres háborúval akarta gyöngíteni a növekedő belső válságot és meg akarta erősíteni Oroszország megingott nemzetközi helyzetét. 1853 júniusában 80.000 főnyi orosz sereg elfoglalta Moldva és Valáhia dunai fejedelemségeket, melyek török uralom alatt állottak. Ugyanazon év novemberében Nahimov tengernagy hajórajja a synopei-öbölben (a Földközi-tenger déli partján) török hajókat fedezett fel és elsüllyesztette őket. Az orosz flotta Nahimov parancsnoksága alatt ragyogó diadalt aratott. Anglia és Franciaország Törökország segítségére sietett. 1854 őszén több, mint

360 gőz- és vitorlás hadihajóból álló flottájuk, hatalmas csapat és tüzérségi szállítmányaik befutottak a Fekete-tengerre. A feketetengeri orosz vitorlásflotta nem szállhatott harcba a gőzhajókkal. Az orosz parancsnokság elhatározta, hogy a vitorlásflottát a szevasztopolji öböl bejáratánál elsüllyeszti, hogy megakadályozzák az ellenség hajórajának behatolását. A keleti háború idején a harci cselekmények különösen Krimre összpontosultak. Ezért Oroszországnak Angliával és Franciaországgal 1853—1856-ban vívott háborúját krími háborúnak nevezik.

Oroszország feketetengeri védelmének támasza Szevasztopolj, a hatalmas tengeri erőd volt. Az öböl bejárata és partjai jól meg voltak erősítve. Szevasztopoljt a tenger felől nem lehetett megközelíteni. A szárazföld felől azonban egyáltalán nem volt megerősítve.

Szevasztopolj védelmét Nahimov és Kornijlov tenger-nagyok irányították. Az ellenség lassúságát kihasználva, Szevasztopoljt erődíteni kezdték a szárazföld felől. A visszavonulásnak még a gondolatát is kizárták. „A végsőig fogunk küzdeni” — írta Kornijlov egyik parancsában. — Nincs hová visszavonulnunk — mögöttünk a tenger. Ha valamelyik parancsnok visszavonulást doboltat, — szúrjátok le azt a parancsnokot; szúrjátok le a dobost, aki visszavonulót mer verni.”

Két hét alatt félelmetes bástyákkal és tábori erődökkel övezték körül a várost. Az elsüllyesztett hajók ágyúiból ütegeket alkottak. Midőn a szövetséges hadsereg Szevasztopoljt megközelítette és remélte, hogy az erődöt könnyű és gyors rohammal elfoglalhatja, meglepetéssel látta maga előtt az erődvonalat. Az angol és francia seregek úgy vélték, hogy a roham nem lesz sikeres, ostromolni kezdték tehát a várost.

A szövetségesek körülfogták Szevasztopoljt és 1854 október 5-én erős tüzérségi tüzet nyitottak. Az első bombázás során elesett Kornijlov, a védelem parancsnoka.

Szevasztopolj védelmének lelke Kornijlov eleste után Nahimov tengernagy lett. A tengerészek egyszerűen Pavel Sztjepanovicsnak nevezték. Nahimov és tengerészei között mélységes bizalom és bajtársi viszony uralkodott. Hatásuk alatt volt a szevasztopolji belyőrség minden katonája.

Szevasztopolj védelmezői erősítésekkel állították, mélyítették az árkokat, futóárkokat ástak, földalatti rejtekhelyeket építettek. Az erőd bástyáin gyakran tengerészek váltották fel az elesett tüzéreket. A katonák és tengerészek éjjel-nappal ki-rohanásokat intéztek, rátámadtak az ellenség előőrseire, időnként betörték az ellenség árkaiba és heves harcra kezdtek.

A tengerészek feleségei életük kockáztatásával hordták az ételt és vizet a bástyák védelmezőinek, kézhezadták az ágyú-lövedékeket, segélyben részesítették a sebesülteket. Az erődökön bátran dolgoztak a tengerészek gyermekei is.

Szevasztopolj védelmezőinek sorában volt Ljev Nyikolajevics Tolsztoj, a nagy író is. Szevasztopolji elbeszéléseiben nagy művészi erővel festi Szevasztopolj védelmének hősi napjait.

1855 elején a harc még hevesebb lett. Az ellenség szárazról és vízről fergetegesen ágyúzta az erődöt és május 28-án megkísérelte az első rohamot Szevasztopolj ellen.

A roham hamarosan megismétlődött. Az ellenség egyszerre több bástyára vetette magát. Ebben a harcban az egyik francia tábornok szavai szerint „az oroszok felülmúlták önmagukat“. A harc még súlyosabb lett. Szevasztopoljban mindössze 50.000 fáradt, elkínzott harcos maradt. A szövetségeseknek több, mint 100.000 főnyi seregük volt és továbbra is túlsúlyban voltak felszerelés tekintetében. Egymásután elpusztult Szevasztopolj védelmének két legfőbb szervezője, Isztomin és Nahimov. Napról-napra százával hullottak az emberek a csatásorból. 1855 augusztus 27-én az ellenség újból rohamozni kezdte Szevasztopoljt. Az orosz katonák és tengerészek több ízben ellentámadásba kezdtek. A Malahov-Kurgán* lejtőit holttestek fedték.

Szevasztopolj védelmét lehetetlen volt folytatni. Éjjel a parancsnokság utasítására Szevasztopolj védői átmentek az „északi oldalra“. Előzőleg felrobbantották a löporkészleteket és a katonai raktárakat. Szevasztopolj háromszáznegyvenkilenc napon át tartó dicső védelme befejeződött. A győztesek kezébe

* Kurgán: ősi temetkezési hely — *A ford.*

— amint jelentéseikben írták — „véres romok“ kerültek. Oroszország kénytelen volt aláírni a párizsi békeszerződést, amelynek értelmében kötelezte magát, hogy a Fekete-tenger partvidékén valamennyi erődjét és haditengerészeti fegyvertárát megsemmisíti és a Fekete-tengeren nem tart hadiflottát.

4. Burzsoá reformok

A krími háború világosan megmutatta a hűbéri Oroszország elmaradottságát. Az orosz katonák nagyrészt régi, lassan tölthető simacsövű fegyverekkel voltak felszerelve, míg a francia és angol gyalogságnak messzehordó és gyorstüzelő puszkái voltak. Az orosz katonák híresek voltak bátorságukról, kitartásukról és keménységükről. De a lövészetben rosszul képzetek voltak és a nyílt csatárlánc taktikájában a franciák mögött maradtak. Az orosz tüzérség lövege kevésbbé messzehordó volt, mint az angol és francia. Ezenkívül kevés volt a lövedéke és lőpora, amelyet a jobbagymunkával dolgozó üzemek nem termeltek elegendő mennyiségben. A hűbéri mezőgazdaság élelmiszerrel sem volt képes ellátni a hadsereget. A vasutak hiánya fokozta az utánpótlás lassúságát.

Lenin hangsúlyozta, hogy „a krími háború megmutatta a feudális Oroszország rothadt voltát és erőtlenségét“.

A krími háborúban elszenvedett vereség arra kényszerítette a cári Oroszországot, hogy haladéktalanul szüntesse meg a jobbagyrendszert.

Ezt követelte a sokmillió parasztság is, amely szakadatlan felkelésekkel támadt a feudális rendszer ellen. A parasztmozgalom 1854-ben tíz kormányzóságra terjedt ki és a következő években állandóan növekedett. Az országban forradalmi állapot keletkezett. A 60-as évek elejéig azonban a parasztmozgalom nem ment át forradalomba. Lenin ezt a tényt azzal magyarázza, hogy abban a korszakban „a nép, amely évszázadokat töltött a földbirtokosok rabságában, nem volt képes széleskörű, nyílt, öntudatos harcra kezdeni szabadságáért. A munkásosztály még csak születőben volt, s nem tudta rohamra vezetni a parasztságot az ön-

kényuralom és a jobbágyság ellen. A parasztforradalom veszélye azonban kényszerítette a cári kormányt, hogy megszüntesse a jobbágyságot.

A krimi háború idején, 1855 februárjában meghalt I. Miklós cár. Fia, II. Sándor lépett a trónra. A parasztforradalom veszélye reformok előkészítésének megkezdésére kényszerítette. „Jobb, ha felülről szüntetjük meg a jobbágyságot — jelentette ki —, mintsem hogy kivárjuk azt az időt, míg önmagától kezd megszűnni alulról.“ Létrehozták a Parasztiügyi Főbizottságot, amely magasállású hivatalnokokból és jobbágytartó nagybirtokosokból állott. A kormányzóságokban nemesi bizottságok alakultak, melyek megtárgyalták, hogyan lehet a földbirtokosok legkisebb kárával felszabadítani a jobbágyparasztokat.

A parasztokat teljesen távoltartották a reformok előkészítéstől, bár ők voltak leginkább érdekelve. Csernyisevszkij, a nagy forradalmár demokrata, védelmére kelt. A „Szovremennyik“ című folyóiratban megjelent cikkeiben megírta, hogy az a „felszabadítás“, amelyet a feudális urak végrehajtanak, a valóságban csalás és a parasztoak kirablása. Csernyisevszkij teljes szabadságot és a földesúri birtok ingyenes átadását követelte a parasztoak számára.

A jobbágytartóknak sikerült a reformot a maguk érdekeinek megfelelően végrehajtani. 1861 február 19-én II. Sándor aláírta a jobbágyság megszüntetéséről szóló kiáltványt és a parasztoak helyzetét szabályozó rendeletet.

A parasztoakat személyükben szabadoknak nyilvánították. A birtokos többé nem vásárolhatta, nem adhatta el, sem nem cserélhette a parasztoakat. Nem avatkozhatott be családi életükbe. A parasztoak jogot nyertek, hogy kereskedelemmel és iparral foglalkozhassanak, ingó és ingatlan vagyonuk legyen. Kiléphettek a paraszti sorból és a kispolgárok vagy kereskedők közé „iratkozhattak“. Mindez azt jelentette, hogy a paraszti a törvény szerint jogtalan rabszolgából szabad emberré vált. A parasztoak személyes függősége a földbirtokosoktól megszűnt. Ebben rejlett az 1861. évi parasztreform pozitív jelentősége.

Lenin az 1861. évi reformot országunk történetében fontos határkőnek tartotta, amely a feudális-jobbágyi rendszertől a

kapitalista rend felé vezető átmenetet jelölte. Lenin azt írta, hogy ez a tartalmában burzsoá-reform jelenti az oroszországi önkényuralom burzsoá monarchiává változtatásának útján az első lépést. A reform azonban, amelyet a jobbágytartók hajtottak végre felülről, a földbirtokosok érdekeit szolgálta, s Lenin jellemzése szerint a parasztok leglelkiismeretlenebb kirablása és megalázása volt.

A reform a faluban sok hűbéri maradványt őrzött meg. A földbirtokosok kezében továbbra is hatalmas földek maradtak. A parasztoknak kevesebb földjük volt, mint a reform előtt. Szerke Oroszországban a parasztföldek több, mint egyötödét levágták. Ezek a földek, az „otrjezki“,* továbbra is a földbirtokosok kezében maradtak. Megmaradt a „cserezposzica“. Ez azt jelentette, hogy a földbirtokos földjei ékszerűen benyultak a parasztföldekre és a parasztoknak ezeket a földeket magas áron bérbe kellett venniök. A parasztok a kapott földdarabokért az 1905-ös forradalomig több, mint 2 milliárd rubel váltságot fizettek. Ideértendő nemcsak a föld ára, de a paraszt személyének megváltási díja is. A parasztok a földet nem magántulajdonba kapták, hanem az a község, vagy a „mir“ (faluközösség) tulajdonába került. A parasztokat arra kötelezték, hogy „egyik a másikért“, „a faluközösségért“ fizessék az államnak a váltságpénzeket és az adókat.

Az 1861 február 19-i reform nem elégíthette ki a parasztokat, akik a földbirtokosok egész földjének váltságnélküli átadását követelték. Ezért a kiáltvány közzététele után országszerte széles körben elterjedt a parasztmozgalom. A parasztok között az a hír járta, hogy a kiáltvány és a február 19-i rendelet nem a cár valódi intézkedése, hogy a hivatalnokok és a nemesek elrejtették az „igazi akaratot“. A parasztok megtagadták az új törvény elfogadását és kezdték elfoglalni a birtokosok földjét. Különösen fenyegető és hosszantartó volt a parasztok felkelése a kazanyi kormányzóság Bjezdna nevű falujában és a penzai kormányzóságban fekvő Kangyejevskában. A felkelő parasztok vörös zászlóval járták be a falut. A zászlón ez a jelmondat állott:

* Az otrjezaty = levágni szóból. — *A ford.*

„Az egész föld a mienk“. A felkelők ellen csapatokat küldöttek, amelyek kegyetlenül öldösték a „lázadókat“.

A jobbágyságszűntetése után a cári kormány egyéb reformokat is kénytelen volt végrehajtani, hogy az önkény-úri-nemesi rendet az új feltételekhez alkalmazza. 1864-ben létesítették a helyi közigazgatás új szerveit, a kerületi és kormányzó-sági „zemsztvokat“. Ezek igazgatták az iskolákat, kórházakat, intézték az útügyet és a kerület bizonyos gazdasági ügyeit. A zemsztvokat a nemesi birtokosok vezették. Parasztokat beválaszt-hattak, de csak igen korlátolt számban.

1864-ben végrehajtották a bíráskodási rendszer reformját. A tárgyalásokat ezentúl nyilvánosan tartották. A kerületi bírósá-gokban a nemesek, a városi és a falusi burzsoázia köréből válasz-tott esküdt ülnökök vettek részt. A faluban békebíróság műkö-dött, melynek ítélete alapján a parasztokat testi büntetéssel lehe-tett sujtani. A politikai ügyeket a bírósági kamarákban és a sze-nátusban tárgyalták. Ezek a nemesek kezében voltak.

1870-ben megszervezték a városi dumákat, melyek a városi gazdaságot, az iskolákat, a kórházakat és különféle városi intéz-ményeket vezették. A városi дума megválasztotta végrehajtó szervét, a városi upravát, melynek élén a városfő állott. A városi önkormányzat megválasztásánál csak a gazdag kereskedőknek és a háztulajdonosoknak volt szavazati joguk. A városi dumák mű-ködése a kormányzó ellenőrzése alatt állott.

A cári kormány 1874-ben katonai reformot hajtott végre. Az újoncozás helyébe az általános katonakötelezettség lépett. A 21 évet elért ifjúságot sorozták. 25 éves katonáskodás helyett 6 éves lett a szolgálat. Ezután a katona tartalékkállományba került. A hadsereget továbbra is a nemesek vezették. A tábornokok és tisztek kevés kivétellel a nemesek közül kerültek ki és igyekeztek a katonákat a cár és a földbirtokosok érdekeinek védelmében nevelni.

Mindezek a reformok azt mutatják, hogy Oroszországban — épúgy, mint Nyugat-Európában, — új, haladóbb, tőkés burzsoárend lépett a régi, feudális rend helyére. Oroszország-ban azonban az 1861-es reform után a jobbágyságnak még sok csökevénye maradt. Ilyen hűbéri csökevény volt a földbirtoko

sok birtokjoga, a parasztok súlyos kizsákmányolása a birtokosok részéről. Ilyen hűbéri csökevény volt a nemesi birtokosok érdekeit védelmező önkényuralom is. A nagybirtokosok uralma akadályozta a kapitalizmus fejlődését. Ezért országunk egyre inkább elmaradt technikai és gazdasági tekintetben Európa élenjáró országai mögött.

IX. FEJEZET

OROSZORSZÁG NÉPEINEK NEMZETI FELSZABADÍTÓ HARCA

1. Oroszország, a soknemzetiségű birodalom

Az orosz állam már a XVI. századtól kezdve egyre inkább soknemzetiségűvé vált. A kazanyi és asztrachányi kánság meghódítása a XVI. század végén az orosz államhoz csatolta a tatárokat, a Volga- és az Ural-vidék népeit, az udmurtokat, a márikat, a csuvasokat, mordvinokat és a baskirokat.

A XVI—XVII. században az orosz állam először Nyugat-, majd egész Kelet-Szibériát is birtokaihoz csatolta. Ezt a hatalmas területet különféle szibériai törzsek, az evenkek, jakutok, burját-mongolok, stb. lakták. Szibéria északi és északkeleti részén a nyenyecék, csukcsok és egyéb népek éltek nomád életüket rénszarvasesordáikkal.

A Litvániával és Belorussziával szomszédos balti kormányzóságokat még az Északi Haború idején csatolták Oroszországhoz. A balti kormányzóságokat orosz kormányzók irányították, de a gazdasági uralom a Balti-tenger vidékén a német báróké volt. Ezeknek hatalmas földbirtokaik voltak és az orosz cári rendszer minden eszközzel támogatta őket.

Ukrajna már a XVII. század közepén az ukrán nép akaratából csatlakozott Oroszországhoz. Ukrajna nyugati része lengyel uralom alatt maradt. 1773-ban, 1793-ban és 1795-ben Lengyelországot Ausztria, Poroszország és Oroszország egy-

másközött felosztotta. Ezekben az osztozkodásokban valamennyi belorussz és majdnem valamennyi ukrán föld az orosz birodalomhoz került. 1815-ben Lengyel királyság néven Oroszországhoz csatolták a lengyel földek nagyrészét. Az orosz cárt Lengyelország örökös királyának jelentették ki. Lengyelország közvetlen közigazgatását a cártól kinevezett helytartóra bízták.

Finnország 1809-ben történt meghódításának eredményeképpen létrejött a Finn Nagyfejedelemség. I. Sándor korábbi össz-orosz cári és lengyel királyi címéhez hozzátoldotta a finn nagyfejedelem címét.

Körülbelül ugyanebben az időben dél felé is kibővültek Oroszország határai. Grúzia nemzetközi és belső helyzete olyan volt, hogy vagy az a veszély fenyegette, hogy Törökország és Perzsia felosztja, vagy pedig orosz uralom alá kellett volna vetnie magát.

Grúzia haladó férfiai látták, hogy csatlakozniok kell Oroszországhoz, melynek hatalma egyre nőtt. Ez a csatlakozás ugyan a függetlenség elvesztését jelentette, de megmentette a grúz népet és kultúráját a pusztulástól.

Kelet-Grúzia után a Kaukázuson-túli vidék többi része is csatlakozott Oroszországhoz.

A XIX. század első felében a cári kormány megkezdte Észak-Kaukázus hegyi népeinek leigázását. A hegylakók több mint 25 éven át (1834-től 1859-ig) küzdöttek függetlenségükért, de a cári kormány végül is legyűrte őket.

A XIX. század 40-es éveitől kezdve megkezdődött a cárizmus előnyomulása Közép-Ázsiában. A 80-as években ez az előnyomulás befejeződött. Az üzbekeket, tadzsikokat, turkméneket és Közép-Ázsia egyéb népeit az orosz birodalomhoz csatolták.

Az orosz birodalom délkeleti határai a XIX. század végére elérték Perzsiát, Afganisztánt és Kínát.

Oroszország hatalmas soknemzetiségű birodalommá vált, melyhez több tucat nagy és kicsiny nép tartozott. Az Oroszországhoz történt csatlakozás után ezeknek a nemzetiségeknek gazdasági és kulturális élete gyorsabban és sikeresebben kezdett

fejlődni, mint előzőleg. Oroszország nemzetiségi területeinek hűbéri elzárttsága leomlott, a nem orosz nemzetiségek körében terjedni kezdett a műveltség, melynek hordozója a haladó orosz értelmiség volt. Engels írta, hogy Közép-Ázsia népeihez, valamint olyan népekhez, mint a tatárok, baskirok, stb. viszonyítva Oroszország feltétlenül haladó szerepet játszott.

2. *A cári Oroszország — a népek börtöne.* *A cárizmus — Oroszország népeinek ellensége*

A cári kormány az orosz birodalomhoz csatolt területeket gyarmataivá változtatta. A birodalom peremvidékei nyersanyagot szolgáltatottak Oroszország központjának ipara számára és áruinak felvevő piacai voltak.

A cári Oroszország nemzetiségi elnyomása mindenekelőtt abban mutatkozott meg, hogy a központtól távoleső népeket megfosztották államiságuktól. Kultúrájukat és nyelvüket üldözték, a magasabb közigazgatási tisztségeket cári hivatalnokok töltötték be, akik gúnyolták az elnyomott népek nyelvét és szokásait. Megtiltották nekik, hogy könyveket nyomassanak, anyanyelvükön taníttassák gyermekeiket, nemzeti színházuk legyen, sőt még azt is, hogy nemzeti dalaikat énekeljék. Grúzia élére katonai hatóságot, főparancsnokot állítottak, akinek korlátlan joga volt a tisztségviselők kinevezésére és eltávolítására. A grúz hercegek és földbirtokosok segítettek a cári katonai hatóságoknak, minthogy bennük védelmet láttak a felkelő grúz parasztság ellen. Valamennyi nemzetiségi vidéken szövetség keletkezett a cári gyarmatosítók és a helyi hűbérurak között. Belorusszia és Ukrajna az orosz birodalom kormányzóságaivá alakult át. Ezeknek a kormányzóságoknak falusi lakosságát a lengyel és orosz földbirtokosság, de a helyi burzsoázia is egyaránt kizsákmányolta.

Közép-Ázsiában a gyapottermelőket az orosz kereskedők és a helyi „bájok“ (zsíros parasztok) igázták le.

A bájok kihasználta a gyapottermelők nyomorát, hatalmas kamatra adtak nekik kölcsönöket, az eladósodottaktól elszedték földjüket s a parasztokat örökös cselédeiké tették.

A cári kormány védelmezte a helyi hűbérurak érdekeit; ajándékokat, rangokat és kitüntetésekét osztogatott nekik. Ezzel igyekezett megszilárdítani hódításait és megfosztani a nem orosz népeket függetlenségük utolsó maradványaitól. A cári Oroszország Lenin kifejezésével élve „a népek börtöne“ volt. A cari hivatalnokok a nem oroszokat az „idegen fajú“ lenező elnevezéssel illették és ellenük mindenféle korlátozásokat léptettek életbe. Különösen súlyos volt a zsidók helyzete. Számukra úgynevezett „települési vonalat“ jelöltek ki, amelyen túl tilos volt lakniok. A cári hatóságok a népeket egymás ellen uszították, az örmények és az azerbajdzsánok között öldöklést szítottak, véres zsidóellenes pogromokat szerveztek.

A cárizmus az orosz birodalomhoz tartozó valamennyi nép közös ellensége volt. Ezért az orosz nép szabadságáért és függetlenségéért vívott küzdelmében mindig támogatást és együttérzést talált a nem orosz nemzetiségeknél, viszont a nem orosz népek nemzeti-felszabadító mozgalma mindig forró együttérzésre talált az orosz társadalom haladó embereiben.

A XIX. században a hűbéri elnyomás ellen Ukrajnában Usztyin Karmeljuk vezetésével nagyarányú parasztmozgalom fejlődött ki. 1812-től 1835-ig Karmeljuk vezette a lengyel, ukrán és orosz földbirtokosok ellen indított felkeléseket. A cári kormány hétszer tartóztatta le és száműzte Szibériába Karmeljukot, de ő mindannyiszor elmenekült és újból harcba kezdett a földbirtokosok ellen. Az egyik hajtóvadászat alkalmával Karmeljukot megölték. Karmeljuk mozgalma Oroszország haladó embereiben együttérzésre és támogatásra talált.

A XIX. században Lengyelországban több ízben törtek ki felkelések. Ezeknek célja a független lengyel állam megteremtése volt. Nagy méreteket öltött az 1830—31. évi lengyel felkelés, de vereséggel végződött, mert a mozgalmat irányító lengyel földbirtokosok félték a népi tömegektől.

1863 januárjában Lengyelországban ismét fellángolt a felkelés, melyben a lakosság szélesebb tömegei szálltak harcba. De az 1863. évi nemzeti felszabadító mozgalomban nem volt meg az egység.

A felkelők által alakított kormány, melyben a „slachtának“

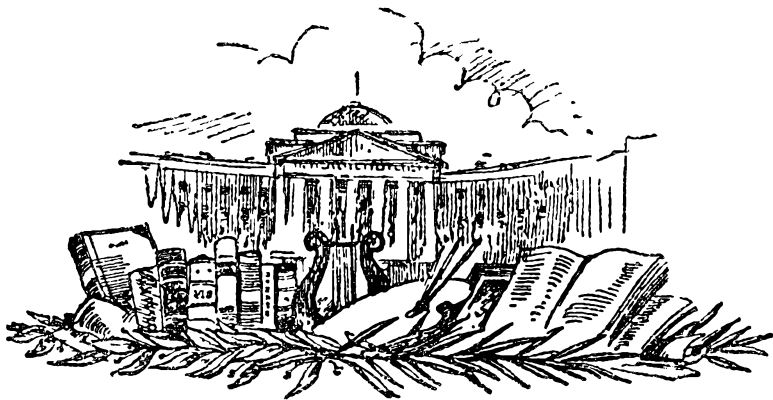
(a nemesi birtokosságnak) volt többsége, megijedt a mozgalom lendületétől, mert az a parasztok földért vívott harcává vált és sietve megegyezett a cári kormánnyal.

Midőn II. Sándor cár szövetséget kötött Poroszország királyával, hogy együttesen gyűrjék le a lengyel felkelést és hatalmas sereget küldött a lengyelországi felkelés „lecsendesítésére” — a lengyel kormány felszólította a parasztokat, — hogy térjenek vissza házaikba.

A lengyelországi felkelés áttért Litvániára, Belorusszia és Ukrajna szomszédos körzeteire. Litvánia és Belorusszia parasztjai szembeszállottak mind az orosz, mind pedig a lengyel földbirtokosokkal. A felkelés szervezője és vezére Belorussziában Kasztusz Kalinovszkij volt. Szabadságot, önkormányzatot és földet követelt Belorusszia parasztjainak.

Lengyelországban, Litvániában és Belorussziában kegyetlenül elnyomták a felkelést. Kasztusz Kalinovszkijt és a felkelés sok száz résztvevőjét kivégezték. Az orosz forradalmár demokraták, élükön Herzennel és Csernüsevszkijjel, lelkesen támogatták a nép szabadságharcát, ostromolták a cári poroszlokat és hóhérokat.

Az orosz nép haladó képviselői és az elnyomott nem orosz nemzetiségek egyre inkább közeledtek egymáshoz a cárizmus ellen vívott közös harcban. A munkásosztály megjelenése előtt azonban Oroszországban a nép felszabadító harca nem járhatott sikerrel.

X. FEJEZET

A XIX. SZÁZADI OROSZ KULTÚRA ÉS VILÁGJELENTŐSÉGE

1. *Az orosz kultúra fejlődése a XIX. században*

A XIX. század Oroszország hatalmas kulturális fellendülésének százada volt. Sem a cárizmus zsarnoksága, sem a külföld előtt meghunyászkodó földbirtokosok és a burzsoázia nemtörődömsége, sőt ellenséges beállítottsága nem tudta megtörni az orosz nép teremtő erejét. Oroszországban a még Lomonoszov által alapított moszkvai egyetemen kívül a XIX. század elején Kazányban, Harkovban, Vilnóban és Derptben alakult egyetem. Az egyetemek az ország művelődésének központjaivá váltak. Körülöttük tudományos társaságok keletkeztek. Az ország legkiválóbb professzorai és tudósai tankönyveket írtak, az egyetemeken előadásokat tartottak. Az országnak mind tudományos, mind pedig társadalmi életében a moszkvai egyetem játszotta a főszerepet.

A jobbágyság megszüntetése után jelentékenyen megerősödött a közép- és főiskolai hálózat. A kapitalizmusnak tanult munkásokra, ügyes technikusokra, képzett mérnökökre volt szüksége. A zemsztvok a falvakban iskolákat nyitottak. A városokban megnőtt a városi tanintézetek és gimnáziumok száma. A 60-as években megnyílt az első leánygimnázium, a 70-es években Pétervárott női főiskolai tanfolyamokat szerveztek, melyek megvetet-

ték alapját a nők főiskolai oktatásának. A pénzügyminisztérium tekintetbe vette, hogy a tőkéseknek technikai káderekre van szükségük s ezért a XIX. század végén három műegyetemet és jelentékeny számú középfokú kereskedelmi és műszaki iskolát létesített. A cári kormány azonban minden eszközzel igyekezett korlátozni a nép bejutását a gimnáziumokba és az egyetemekre. Magas tandíjakat szedtek, melyeket a dolgozók nem tudtak megfizetni. A közép- és felsőfokú oktatás elterjedése hozzájárult az oroszországi tudomány fejlődéséhez. Az orosz tudósok tanulmányozták országuk jelenét és múltját, területét és természeti kincseit. A Balti-tengertől a Csendes-óceánig és a Sarkvidéktől a Fekete-tengerig terjedő hatalmas térségeket feltérképezték, tudományosan leírták és beiktatták a földrajzi atlaszokba.

Az orosz földrajztudósok azonban nem elégedtek meg a hatalmas orosz föld kutatásával. 1803—1806-ban Kruzenstern az oroszok közül elsőként utazta körül a földet. 1871-ben Mikluho-Makláj orosz tudós eljutott Új-Guinea szigetére. Ő volt az első európai, aki a vad pápua törzshöz került; több évet töltött el köztük, tanulmányozta életüket és szokásaikat.

Az orosz tudósok alkotó szelleme a XIX. században a tudás minden területén jelentkezett.

Az orosz tudomány a lángeszű Lomonoszov műveivel kezdődött, aki sok természet- és exakt-tudomány alapját vetette meg. Követői, épúgy mint ő, újíók voltak a tudományban.

Egyik ilyen újíó volt Lobacsevszkij, a lángeszű matematikus, a kazanyi egyetem professzora. Geometriai rendszert épített ki, mely a tér új felfogását nyújtotta.

1802—1803-ban Petrov orosz fizikus külföldi tudósoktól függetlenül feltalálta az elektrolizist, a modern elektrokémia alapját. Az európai tudósoknál néhány évvel korábban feltalálta a Volta-ívet. Az orosz tudósok és feltalálók elsőként alkalmazták a gyakorlatban a villamos áramot.

Jabloeskov orosz feltaláló szerkesztette a világ első villamos ívlámpáját. 1875-ben „Jabloeskov gyertyái“, amelyek a cári Oroszország uralkodó köreiben semilyen érdeklődést sem keltettek, fénybe borították Párizs üzleteit és utcáit. A Jabloeskov által feltalált villamosfényt a franciák „orosz fénynek“ nevezték.

ték. Popov orosz elektrotechnikus 1895-ben feltalálta a rádiótávíró, de kísérleti berendezésére nem kapott anyagi segítséget. Kérvényére a hadügyminiszter ezt a határozatot írta: „Ilyen zagyvaságra nem engedélyezem a kiutalást“. Később az olasz Marconi kisajátította a lángeszű orosz tudós találmányát.

Zsukovszkij, a kiváló mechanikus, az orosz repülés atyja, alkotta meg a modern aerodinamika és repüléstudomány alapjait, munkáit azonban csak a szovjet kormányzat ideje alatt kezdték alkalmazni. Az Októberi Forradalom előtt nem ismerte el Ciolkovszkijt, a nagy tudóst sem, aki tíz évvel a német Zeppelin előtt kormányozható léghajót szerkesztett.

Mengyelejev, a híres vegyész 1869-ben megalkotta az elemek periodikus rendszerét, amely óriási hatással volt a vegyészet és a fizika további fejlődésére.

Mengyelejev a természettudomány legkülönbözőbb területein dolgozott, foglalkozott a technika és az ipar kérdéseivel is. Lelkesen ajánlotta, hogy Oroszországban építsenek modern technikával ellátott gyárakat és üzemeket.

Az akkori idők természetkutatói közül Mecsnyikov és Tyimirjazev vált híressé. Mindketten a természet átalakításáért folytatandó harcot hirdették. Erre az időre esik Micsurin, a nagy orosz növénytudós, a természet átalakítója tevékenységének kezdete is.

Az orosz nép teremtménye a tudomány minden területén jelentkezett. A legnagyobb magasságot és erőt azonban az orosz irodalomban érte el. A XIX. században az egész világot ámulatba ejtette az oroszországi művészi irodalom hatalmas fellendülése. Maxim Gorkij, a nagy proletár író írta: „Sehol sem tűnt fel nem egészen száz esztendő alatt a nagy neveknek oly fényes csillagzata, mint Oroszországban.“

A „nagy neveknek ebben a csillagzatában“ volt egy elsőrendű nagyságú csillag: Alexandr Szergejevics Puskin, a nagy orosz költő.

Puskin volt a modern orosz irodalmi nyelvnek és az orosz irodalom valamennyi műfajának megteremtője. A „Jevgenyij Anyegin“-nek, az orosz élet enciklopédiájának, — amint Belinszkij ezt a művet jellemezte, — megalkotásával megvetette

az orosz regény alapját. Puskin alkotta az első orosz történelmi elbeszélést, a „Kapitány lányát“. „Borisz Godunov“ című tragédiájával megadta az orosz történelmi dráma iskolapéldáját. Lírai költeményeivel Turgenyev szavai szerint „hatalmas kézzel elsőként mélyen az orosz földre tűzte a költészet lobogóját.“

Puskin műveit az elnyomottak iránti szeretet és együttérzés, a zsarnokok iránti gyűlölet hatja át. A hűbéri ország életének sötét képei haragot és rosszalást keltettek a költőben. Ragyiscsev nyomán Puskin megírta „Szabadság“ című balladáját, melyben az önkényuralom megsemmisítésére buzdít. A „Falu“ című költeményében Puskin haragosan bélyegzi meg a „vad uralmat“, amely „erőszakos vesszejével kisajátította a földművelő munkáját, de tulajdonát és idejét is.“

Puskin forrón együttértett a dekabristák eszméivel. Az egyik elítélt felesége útján eljuttatta hozzájuk „Üzenet Szibériába“ c. remek költeményét. Felszólította a dekabristákat, ne veszítsék el reményüket és végig álljanak helyt a szabadság ügye mellett.

A nagy költő életének utolsó éveit a feljelentések, a rágalom és a megaláztatás kínzó légkörében teltek el. 1837-ben Puskin egy Dantès nevű külföldi udvari tiszt párbajban megölte.

„A költő halálára“ című versében Lermontov nemcsak a gyilkost bélyegezte meg, de a parancsolókat is, akiknek Dantès eszközük volt.

Puskin világirodalmi jelentőségét ma is elismerik minden ország haladó emberei. A szovjet ország mélységesen tiszteli nagy nemzeti költőjének emlékét. Puskin a Szovjetunió valamennyi népének legkedvesebb költője.

Mihail Jurjevics Lermontov, Puskin utóda, ugyancsak a haza és a szabadság szolgálatát tekintette a költő és író kötelességének. „Mcüri“, „Ének Ivan Vasziljevics cárról, az ifjú testőrrel és Kalasnyikovról, a bátor kereskedőről“ és „A démon“ című költeményében, valamint „Korunk hőse“ című regényében Lermontov megalkotta a büszke, szabadságszerető ember alakját, aki nem akart meghunyászkodni az elnyomás és erőszak előtt. A „Mcüri“ című költemény hőse „egyetlen, de lángoló szenvedélyt“ ismert, — a szabadságszeretetet. Lermontov költeményei és regéi

nyei telve vannak a haza forró, ihletett szeretetével, az elnyomottak felé szálló együttérzéssel és a zsarnokok gyűlöletével.

A XIX. század 40-es éveiben az orosz életnek színes és igaz képeit rajzolta meg műveiben Nyikolaj Vasziljevics Gogolj, a nagy orosz író. „A revizor“, „Holt lelkek“ és egyéb zseniális művei a jobbágnyi Oroszország megrázó erejű képeit adják.

Csicsikov, Szobakijevics, Manyilov Hlesztakov bemutatásával együtt Gogolj már előre látta az új Oroszországot és vágyát így fejezte ki: „Orosz hon! Orosz hon! Látlak téged, a csodálatos gyönyörűséges távolból látlak téged!“ Gogolj műveiben pozitív alakokat is alkotott. Ilyen volt Tarasz Buljba-nak, az ukrán nép fiának alakja.

Ivan Szergejevics Turgenyev, a neves író „A vadász feljegyzései“-ben együttérzéssel és szomorúsággal mutatta meg a parasztok életét és lelkivilágát.

„Nemesi fészek“, „Rugyin“, „Az előestén“, „Atyák és fiúk“ című regényei azt a bomlást mutatják, amely az orosz társadalomban a jobbágyság megszüntetésének előestéjén végbement. Turgenyev színesen rajzolta meg „A felesleges embereket“, akik nem tudták, mire fordítsák erejüket a jobbágnyi országban. Az 50-es években tűnt fel „az orosz föld nagy írója“, Ljev Nyikolajevics Tolsztoj. „Háború és béke“, „Anna Karenyina“, „Feltámadás“ című művei, — mint Lenin mondotta: „az orosz élet hasonlíthatatlan képeit“ mutatták be. A „Háború és béke“ című regényben, az orosz irodalom legnagyobb alkotásában az orosz népnek 1812-ben vívott hősi függetlenségi harcát tárgyalja. Ezt a regényt a nagy orosz nép teremtő erejébe vetett mélységes hit hatja át.

A XIX. század végén lép fel Anton Pavlovics Csehov, a nagyszerű író. Műveiben leleplezte a haszontalan síránczókat, a burzsoá liberálisokat, a kispolgárokat. „Előtte senki sem tudta oly könnyörtelen igazsággal megrajzolni az embereknek a kispolgári megszokás homályos zürzavarában folyó életük szégyenteljes és szomorú képét —, írta Csehovról Gorkij. A posványosság volt az ellensége. Egész életében az ellen küzdött“.

A XIX. század végén Oroszország ifjú munkásosztálya megteremtett lángeszű művészt, nagy proletáríróját, Alexej

Maximovics Gorkijt. Korán elvesztette atyját, tízéves korában megkezdte nélkülözésekkel és bolyongásokkal teli munkáséletét. Nehéz és örömtelen gyermekkorát „Gyermekkor“ és „Emberrek között“ című nagyszerű könyveiben írta le. Gorkij már kora ifjúságában megismerkedett a forradalmárokkal. Szíve haragos tiltakozással égett a kizsákmányolók ellen és melegen együttérzett az elnyomottakkal és kizsákmányoltakkal. A fiatal forradalmár író érzései műveiben tükröződtek. 1901-ben vészharangként szólalt meg a „Dal a viharmadárról“, amely forradalmat hirdetett. „Erősebben zúgjon a vihar!“ —kiáltotta a költő, akit „a forradalom viharmadarának“ neveztek.

Gorkij már akkoriban nemcsak az orosz, de a nyugateurópai proletariátusnak is kedvenc írója lett.

1902-ben Gorkijt az Akadémia tiszteleti tagjává választották, a cári kormány azonban a forradalmár költő megválasztását „szemtelenségnek“ minősítette és kihúzta nevét az akadémiкусok névsorából. Csehov és Koroljenko írók tiltakozásuk jeléül nem fogadták el az Akadémia tiszteleti tagságát.

Gorkij műveit az új emberbe, a szabadság elszánt bajnokába, az új élet bátor és erős építőjébe vetett hit hatja át. „Ember — ez a szó hátran zeng“, — írta Gorkij. „Az anya“ című regényében lelkesen üdvözölte Oroszország ifjú munkásosztályát. „Nézz rájuk és meglátod, hogy Oroszország a föld legékesebb demokráciája lesz“, — mondja „Az anya“ egyik hőse az orosz munkások új nemzedékéről.

Lenin nagy örömmel üdvözölte a tehetséges proletáriró megjelenését. Az új forradalmi osztály szellemi életének tanúságát látta benne, azét az osztályét, amely átalakítja a világot. „...Gorkij — írta Lenin — feltétlenül a *proletár* művészet legnagyobb képviselője...“

A XIX. századi orosz irodalom a világ leghaladóbb irodalma volt. Eszmei gazdagsága megleppte Európát. Gorkij ezt írta: „Az orosz irodalomban világosan kifejezésre jutottak az emberiség alkotta nagy felszabadító eszmék.“

Az orosz irodalom a haladó társadalmi eszmék legfőbb elhíntője és az új munkásnemzedék első nevelője volt. Oroszország legjobb XIX. századi haladó írói és költői demokraták

voltak, a szabadság szenvedélyes védelmezői, akik gyűlölték a cárizmust és az országon uralkodó jobbagyrendszert.

A 60-as években a demokratikus eszmék széles körben elterjedtek a képzőművészetben. Haladó művészek csoportja megalkototta a Vándorkiállítások Társaságát. A vándorművészek a művészetben az orosz nemzeti, mélyen népi és élő, realista irányt védelmezték. A „vándorok“ közül olyan művészóriások nőttek ki, mint Rjepin, Szurikov és Levitan.

Rjepin képei igaz módon ábrázolják az orosz nép életét és munkáját. Telve vannak a nép iránt érzett részvétellel és a beléjevetett hittel.

Szurikov képeit a nép nagy lelke felett érzett elragadtatás hatja át. Ez a nép halált és kínokat is kész elszenvedni az eszméért. Ezek a képek a népi tömegeket az orosz történelem döntő pillanataiban ábrázolják.

Levitan képei nagy szeretettel és átéléssel ábrázolják a tiszta, zsenge, költészettel teli orosz természetet.

Az orosz nép nemzeti génusza a XIX. században a zenei alkotásban is megmutatkozott. Az orosz opera és szimfónikus zene atyja Glinka volt. Felhasználta a népi dallamok kimeríthetetlen gazdagságát, a nyugateurópai zene eredményeit és az orosz zeneművészet zseniális alkotásait teremtetten meg. „Ruszan és Ljudmila“ és „Ivan Szuszanyin“ című operái nemcsak Oroszország, de az egész világ klasszikus zeneműveivé váltak.

Hatalmasat lendítettek az orosz zeneművészen a 60–70-es években az „Ötök Társasága“ elnevezésű művészi munkaközösségben egyesült zeneszerzők. Az „Ötök Társaságá“-nak tagjai — Balakirev, Borogyin, Kjuj, Muszorgszkij, Rimszkij-Korszakov — forrón szerették a népet és hittek szellemi erejében. Borogyin „Igor herceg“, Rimszkij-Korszakov „Hópehely“, Muszorgszkij „Borisz Godunov“ és „Hovanscsina“ című operái az operairodalomban először ábrázolták főhősként a népet.

A XIX. század 80–90-es éveire esik Csajkovszkij — Oroszország és a világ egyik legnagyobb zeneszerzője — alkotóművészetének virágzása. „Jevgenyij Anyegin“, „Pikk Dána“ című operái, „Hattyuk tava“ és „Diótörő“ című balletje, szimfóniai

és románcai mind a mai napig nemcsak hazánkban, hanem világszerte igen kedvelt művek.

A XIX. században fejlődött ki az orosz nemzeti színház is. Scsepkinnek, a nagyszerű művésznek nevével kapcsolatos a moszkvai „Kis Színház” (Malüj Tyeatr) felvirágzása. Ebben a színházban játszott a három nagy orosz színész, Szadovszkij, Fjedotov és Jermolov is. Itt adták elő a legjobb orosz darabokat, Fonvizin „Kiskorú”-ját, Gribojedov „Az ész bajjal jár” című darabját, Gogolj „Revizor”-ját, Osztrovszkij műveit. A Malüj Tyeatr szerepéről ezt mondták a legkiválóbb oroszok: „A moszkvai egyetemen tanultunk, a Kis Színházban nevelődtünk.”

Alexej Maximovics Gorkij 1917-ben ezt írta a XIX. századi orosz nemzeti művészet eredményeiről: „A művészet területén, a szív alkotásában az orosz nép meglepő erőt mutatott fel. A legborzalmasabb körülmények között csodálatos irodalmat, nagyszerű festészetet, eredeti zenét teremtett, mely az egész világot magával ragadja. A nép ajkát lezárták, a lélek szárnyait összekötözték, de szíve tucátjával szülte a szó, a hangok, a színek nagy művészeit.”

2. Oroszország népeinek kultúrája a XIX. században

Az orosz kultúra jellegzetessége volt nemcsak magas eszmeisége, de harcos szelleme is. Ime, ezért volt az orosz kultúrának óriási hatása a világkultúrára, a haladó, élenjáró eszmék fejlődésére. Ez a hatás a nagy Puskin óta megnőtt. Sok francia író Turgenyevet a szó nagy mesterének tekintette és tanult tőle.

Hatalmas hatása volt a világkultúrára Tolsztojnak. Romain Rolland francia író ezt mondta Ljev Tolsztojnak Európa szellemi életére gyakorolt hatásáról: „Soha még hasonló hang nem szólalt meg Európában.” Csehov és különösen Gorkij művei Európában új irodalmi iskolát teremtettek.

Még mélyebb és közvetlenebb volt az orosz kultúra kapcsolata Oroszország többi népének kultúrájával. A haladó oro-

szok mély együttérzéssel vonzódtak az ébredező, elnyomott nemzetek kultúrájához. Az orosz kultúrmunkások és Oroszország többi népének haladó képviselői között fejlődött és erősödött a testvéri barátság.

Ukrajna nagy népi költője Tarasz Grigorjevics Sevczenko volt. Jobbágy fia, aki gyermekkorában pásztor, majd egy birtokos szolgája lett. Urával együtt Pétervárra utazik, itt festészetre taníttatják. 1836-ban Sevczenko megismerkedett Zsukovszkij költővel és Brjullovvval, az ismert művésszel. Brjullovv lehetőséget akart adni az őstehetségnek, hogy tanuljon, ezért megfestette Zsukovszkij képét, azt tombolán kisorsoltatta és a befolyt 2500 rubelen megváltotta Sevczenko szabadságát. Sevczenko a képzőművészeti akadémia növendéke lett. Ugyanakkor megírta első verseit. 1840-ben megjelent első versgyűjteménye, a „Kobzos“.

Sevczenko „Álom“ című költeményét a cári rendszer mélyseges gyűlölete hatja át. „Kaukázus“ című művében minden nemzetiség dolgozóit felhívja, keljenek fel a cári rendszer és az általa teremtett népek börtöne ellen, ahol „a moldovántól a finnig, valamennyi nyelven mindenki csak hallgat.“

Sevczenkót 1847 áprilisában forradalmi tevékenységéért letartóztatták. A bíróság ezt az ítéletet hozta: „Sevczenko művész lázító és a legnagyobb mérvben tiszteletlen költeménye megírása miatt, tekintettel gyenge testalkatára, soroztassék be az orenburgi különleges hadtestbe.“ I. Miklós cár ezt az ítéletet így egészítette ki: „A legszigorúbb ellenőrzés alatt. Írnia és rajzolnia tilos“.

Sevczenko tízesztendős száműzetés után kiszabadult és Pétervárra utazott, ahol közeli barátságba került Csernüsevszkij-jel, a forradalmár költővel. Csernüsevszkij és Dobroljubov, az orosz forradalmár demokraták vezérei, magasra értékelték Sevczenkót, aki osztotta véleményüket és harcos társuk volt. Dobroljubov ezt írta Sevczenkóról: „Teljesen népi költő... a népből került ki, a néppel együtt élt és életének körülményei is szilárdan összekapcsolták a néppel“.

Ukrajna nagy népi költőjének, a forradalmár demokrata

Sevcsenkónak művei nemcsak az ukrán népnek, de a Szovjetunió valamennyi népének büszkesége.

Az orosz kultúrával mélységes kapcsolatban fejlődött a belorussz irodalom is. Az 1861-es reform után a belorussz irodalom a nagy írók egész csoportját termelte ki, élükön Franciszek Boguseviccsel, aki különösen erőteljesen küzdött a belorussz nyelv fejlesztéséért. A belorussz költők és írók verseikben és prózáikban, igaz módon tükrözték a belorussz parasztság nehéz életét és leleplezték a cári Oroszország rendszerét.

A XX. század elején Janka Kupala, a forradalmár költő kerül az első helyre. Janka Kupala (Ivan Dominyikovics Lucevics) szegényparaszt fia, a földjét vesztett belorussz nép érzéseinek kifejezője a felszabadításért vívott harcban. Megalkotta a belorussz irodalom klasszikus műveit, a „Panaszos versek“, „Lantos“, stb. versgyűjteményeket.

Az orosz kultúra nagy eszmei hatása alatt fejlődött Grúzia, Örményország és Azerbajdzsán íróinak alkotóművészete is. Az új grúz irodalom megalapítója, Ilja Csavcsavadze Belinszkij, Dobroljubov és Csernüsevszkij nagy tisztelője volt. A forradalmár demokratáknak, a nagy orosz nép képviselőinek hatására Csavcsavadze alkotásaiban ostromozta az elfajult nemességet és együttérzően írt az elnyomott parasztságról. Kinyomatta Belinszkij, Dobroljubov és egyéb orosz és nyugateurópai írók cikkeinek fordításait. A Csavcsavadze kiadásában megjelent folyóirat — a „Vesztnyik Gruziji“ (Grúzföld Hírnöke) a grúz nép művelődési mozgalmának központjává vált. Ilja Csavcsavadze a modern grúz irodalmi nyelv megalkotója és klasszikusa.

Örményország legnagyobb íróinak egyike Hacsatur Abovján. „Örményország sebei“ című regénye, melynek tárgyát az orosz-perzsa háború történetéből vette, nagy szerepet játszott Örményország nemzeti kultúrájának történetében és megvetette az új örmény irodalmi nyelv alapját. Ez a hazafias irányzatú regény világosan megmutatta az örmény nép súlyos helyzetét a perzsa uralom alatt. Abovján magasra értékelte az orosz kultúrát és nagy híve volt az orosz nép felé vezető eszmei és politikai közeledésnek. Megnyitotta Örményországban az első világi isko-

lát és megismertette az örmény ifjúságot az orosz és nyugat-európai irodalom legjobb alkotásaival. Moszkvában az 50-60-as években örmény nyelven „Északi fény“ címen folyóirat jelent meg, melyben az orosz irodalom legjobb alkotásai kaptak helyet.

Mirza Ahundov, az azerbajdzsáni irodalom megalapítója, a XIX. század első felében kezdte meg harcat az örmény nyelv fejlesztéséért és javasolta az arab ábécé megreformálását. Ahundov orosz iskolában nevelődött és az orosz irodalom nagy és pozitív hatással volt alkotóművészetére. Különösen szerette Puskind. Az orosz költő halálára írta egyik legjobb költeményét. Ahundov vígjátékaiban leleplezte a muzulmán papság álszenteskedését és haszonlesését. Elsőnek szállott sikra az asszonyok jogfosztottsága ellen és küzdött az azerbajdzsáni nép művelődéséért.

Az orosz felvilágosítók lángoló híve és követője volt Kazáhsztánban Abaj Kunanbajev, a költő és Csokan Valihanov, a tudós demokrata. Kunanbajev volt a kazáh irodalmi nyelv megalapítója és a kazáh irodalom klasszikusa. Kazáh nyelvre fordította Puskin, Lermontov és Krülov műveit. A haladó orosz kultúrával mély és szoros kapcsolatban látta Kunanbajev a kazáh nép kiműveléséhez vezető legigazabb utat.

Az orosz és a kazáh nép barátságának ugyanilyen lelkes harcosa volt Csokan Valihanov, aki szoros kapcsolatban állott a XIX. század közepének legkiválóbb orosz kultúrmunkásaival. Valihanov volt az első kazáh tudós. Nagy tudományos jelentőségük volt Közép-Ázsia földrajzára és történetére vonatkozó műveinek, melyeket a leigázott népek iránt érzett részvét hatott át.

Hazánk valamennyi népének szoros kapcsolata segítette őket, hogy leküzdjék az elmaradottságot és műveletlenséget, melyet a cári kormány fenn akart tartani. A cárizmus által elnyomott népeket lelkesítették az orosz kultúra haladó eszméi és az orosz népben legjobb bajtársukat és vezetőjüket ismerték meg a nemzeti és társadalmi felszabadításért vívott harcban.

A XIX. század végétől kezdve különösen megerősödött az orosz kultúra forradalmi hatása hazánk többi népének kultúrájára. Ekkor állott Oroszország valamennyi népének felszabadító harca élére a proletariátus, amely az orosz kultúrának és a világkultúrának olyan lángelméit termelte ki, mint Lenin és Sztálin.

XI. FEJEZET

AZ IPARI KAPITALIZMUS FEJLŐDÉSE ÉS A MUNKAS- OSZTÁLY MEGERŐSÖDÉSE OROSZORSZÁGBAN

1. *A kapitalizmus megerősödése Oroszországban az 1861. évi reform után*

A cári Oroszország Nyugat-Európa valamennyi országánál később lépett a kapitalista fejlődés útjára. Midőn Angliában, Franciaországban és Németországban gyorsan nőtt a gépesített nagyipar, és vele együtt fejlődött a proletariátus, Oroszországban még a kistermelékenységgű jobbágymunka folyt. Az 1861-es reform után a kapitalizmus gyorsabban kezdett fejlődni. 1861-től 1881-ig több, mint 19.000 kilométer vasutat építettek. 1871-ben az ukrajnai Juzovkában (ma Sztálinó) működni kezdett az első nagyorvasztó. A déli üzemek vasúti síneket és egyéb felszerelést kezdtek gyártani. Azelőtt mindezt külföldről hozták be. Oroszország déli részén új iparvidék — a Donyeci kőszénmedence (Donbassz) nőtt ki. A Kaukázusban gyorsan fejlődött a bakui kőolajvidék, ahol az értékes folyékony üzemanyagot nyerték.

Húsz évvel a jobbágyság megszüntetése után a szövőipar termelése háromszorosára nőtt. A szövőgyárak kiszorították a háziipari szövést.

A kapitalizmus a faluba is behatolt. A földbirtokosok gazda-

ságai fokozatosan tőkés üzemekké alakultak. A parasztok között gyorsan fejlődött a jómódú felső réteg — a kulákság.

A parasztoknak nem volt elég földjük és ez arra kényszerítette őket, hogy földet béreljenek, vagy cselédként elszegődjenek a kulákokhoz és a birtokosokhoz. A bérelt földdarabért a parasztok kötelesek voltak saját eszközeikkel megművelni a birtokos földjét. Ez a régi hűbéri úrdolga volt — új formában. Az úrdolganak másik formája volt a feles rendszer, midőn a parasztok a bérelt földért termésük felét voltak kénytelenek odaadni. Mindez tönkretette a parasztokat és közülük sokan cselédnek szegődtek, vagy a városba mentek munkásnak.

A jobbágyrendszer maradványai zavarták a kapitalizmus fejlődését és ez maga után vonta Oroszország elmaradását a többi kapitalista országtól. Ennek ellenére a tőkés rendszer Oroszországban gyorsan fejlődött. „A faeke és a cséphadaró, a vizimalom és a kézi szövőszék Oroszországa — írta Lenin a XIX. század végén — gyorsan a vaseke és a cséplőgép, a gőzmalom és a gőzüzemű szövőgép Oroszországává kezdett változni“.

A kapitalizmus fejlődése Oroszországban kiváltotta a munkásosztály fejlődését és megindította a tömeges munkásmozgalmat.

A nagyüzemekben végzett együttes munka hozzájárult a munkásosztály tömörüléséhez, a kizsákmányolók ellen vívott közös harc pedig kialakította a harcos forradalmi szellemet. Az új társadalmi osztály — a proletariátus — gyökeresen különbözött a jobbágyoktól és a kisiparosoktól.

A munkások munkafeltételei igen súlyosak voltak. A munkanap nem ritkán 15—16 órás volt, a munkabér pedig nyomorúságos. Különösen rosszul fizették a női munkát. A férfiakkal egyenlőértékű munkáért kevesebb bért kaptak. Még rosszabbul fizették a serdülők és a gyermekek munkáját. 16 órás munkanapért havi 4 rubelt fizettek, de csak 8 kopejkát kaptak kézhez. A gyártulajdonos a serdülők eltartásáért havi 6 rubel 50 kopejkát szedett. Ilymódon a serdülő egyhavi munka után 2 rubel 58 kopejkával „adós“ maradt a gyárosnak. Ezt az adósságot köteles volt ledolgozni, mikor önálló munkássá lett.

A gyárosok könyörtelen pénzbüntetésekkel sujtották a munkásokat. A pénzbüntetéseket teljesen önkényesen szabták ki.

A munkabérfizetésnél a gyárosok gyakran becsapták a munkásokat, pénz helyett rosszminőségű készítményeket adtak ki nekik a gyári kintinból és azokért a piaci ár két-háromszorosát számították fel.

Különösen súlyosak voltak a lakásviszonyok. Kicsiny kaszárnyszobácskákban több munkáscsalád szorongott.

A munkások elviselhetetlen helyzetét tanúsítja jelentésében az az egészségügyi bizottság, amely a 80-as évek elején — a Moszkva-Breszt-i vasútvonal Jarcevo nevű állomása melletti Hludov-gyár munkásai „lázongásának” okait igyekezett felkutatni.

„A milliós (Hludov) gyár mindenféle ragály fészke. Ugyanakkor iskolapéldája annak, hogyan zsákmányolja ki a tőke könnyörtelenül a nép munkáját. A gyárban a munka a legelőnytelenebb feltételek mellett folyik. A munkások kénytelenek belehelyni a gyapotport. Fojtogató — 28.2 R fokos — hőség bágyasztja őket. El kell viselniük a rosszul épített árnyékszékek-ből áradó borzalmas büzt. A gyár vezetősége elmondotta, hogy azért nem javíttatja meg az árnyékszékeket, mert akkor — a miazmák megsemmisítésével — pihenőhellyé válhatnának a munkások számára és erőszakkal kellene őket kihajszolni onnan. Milyenek a Hludov-gyárban az élet és a munka kényelmi berendezései, ha az árnyékszékek válhatnak pihenő helyekké!

A munka éjjel-nappal folyik; mindenkinek napi két műszakot kell dolgoznia 6 órás váltással, úgyhogy a munkás végül is sohasem alhatja ki magát teljesen. A gyár mellett a munkásokat hatalmas, nedves teremben helyezik el, a harmadik emeleten. Ez a terem ketrecekre vagy kamrákra oszlik, mint egy óriási állatkert. A ketrecek piszkosak, rossz szagúak, áthatja őket az árnyékszékek büze. A lakók úgy össze vannak szorítva a kamrácskákban, mint a sósheringek a hordóban“.

A Hludov-gyárban a munkásokat egy évre szerződtették. Munkakönyvükbe bejegyezték, hogy az év lejártá előtt nincs joguk elhagyni a gyárat. A gyár vezetőségének azonban bármelyik pillanatban joga volt kidobni a munkást. Bérüket a munkások nem pénzben kapták, hanem a kintinból származó élelmiszerekben és ruházati cikkekben. Különösen durván ki-

zsákmányolták ebben a gyárban a gyermekeket és serdülőket, akik a munkásoknak majdnem felét tették ki. A hatósági orvos tanúsága szerint a gyermekek és a serdülők annyira kimerültek, hogy bármilyen szerencsétlenség után végzett operáció alkalmával kábítás nélkül elaludtak.

A Hludov-gyári munkások helyzete nem volt kivétel. A cári Oroszországban szokásos és rendszeres volt a munkások borzalmas kizsákmányolása a gyárakban és üzemekben. A gyárosoknak és üzemtulajdonosoknak ez hatalmas jövedelmeket juttatott, a munkásokat viszont elsenyvesztette, nyomorékokká tette, korai halálra ítélte. A kapitalizmus — mint mindenütt — Oroszországban is a munkások csontján és véréen erősödött.

2. A munkásmozgalom kezdete

A proletariátus fejlődésének első lépéseitől kezdve harcba kezdett a tőkés elnyomók ellen. Az egy gyárban dolgozó munkások ezrei összebeszéltek, hogy harcba kezdenek a kizsákmányoló gyáros ellen. Követelték munka- és életfeltételeik javítását, a munkabér emelését, a munkanap rövidítését. Ha a tulajdonos nem teljesítette követeléseiket, félbeszakították a munkát, otthagyták a gépeket. A munkabeszüntetést sztaeska-nak nevezték. (A „sztaknutyszja“, azaz „összebeszélni“ szóból.) A munkások gyakran mondták követeléseik köz'éskor: „Ha nem tesznek eleget nekünk, nem fogunk dolgozni és kész.“

Az 1861-es reformot követő első évtizedekben a sztrájkok nem szervezettek, hanem clemi jellegűek voltak. A munkások szinte kizárólag gazdasági követelésekkel léptek fel. Sokan hitték még, hogy a cári hatalom megjavítja helyzetüket. Mások az új gépek bevezetésével hozták kapcsolatba nehéz sorsukat. Az ilyenek szétrombolták a gyárépületeket, összezúzták a gépeket.

A munkásmozgalom azonban fokozatosan a munkásosztály tudatos harcának jellegét öltötte az egész tőkés osztály ellen. A munkások között egyre több és több forradalmár tűnt fel. Kezdetben a munkásforradalmárok a narodnyikokhoz húztak, akik a 60—70-es években Oroszországban forradalmi munkát folytattak.

1874 tavaszán sok forradalmár elhatározta, hogy a „nép közé“, azaz a falura megy, hogy a parasztok körében folytasson

forradalmi agitációt. Igyekeztek a parasztokat harcra indítani a földért és szabadságért, a földbirtokosok és a cári rendszer ellen.

A narodnyikok — hibásan — azt állították, hogy a kapitalizmus Oroszországban idegen jelenség és hogy a forradalom főereje nem a munkások, hanem a parasztok lesznek. Minthogy a parasztoknak nem volt földmagántulajdonuk, hanem csak használták a földdarabokat, amelyek a parasztközösség birtokában voltak, a narodnyikok a parasztokat „született szocialistáknak“, a közösséget pedig a szocialista társadalom sejtjének nevezték. A narodnyikok nem vették észre, hogy a falu osztályszempontból kulákokra, középparasztokra és szegényparasztokra rétegeződik. Nem akarták meglátni, hogy a parasztközösség a kényszerrel megállapított földbeosztással és a közös anyagi felelősséggel együtt a jobbágyrendszer maradványa, melyet a cár és a földbirtokosok a parasztok hathatósabb kizsákmányolása érdekében őriztek meg.

A narodnyikok felhívták a parasztokat, küzdjenek a „földért és szabadságért“. A parasztok azonban nem mentek a narodnyikok után, a kulákok és a rendőrség pedig összefogdosta a forradalmárokat. A „nép közé járás“ kudarcot vallott.

Ezután a narodnyikok egyrésze lemondott a parasztok között végzett agitációról és titkos összeesküvő csoportokat kezdett szervezni. Ezek azt tűzték ki célul, hogy megöljék a cárt és támaszait s ilymódon forradalmat vigyenek véghez Oroszországban. A terror hívei megalkották a „Naródnaja Volja“ titkos társaságot, melynek élén Zseljabov és Szofija Perovszkaja állott.*

1881 márciusában ezek a narodnyikok megölték II. Sándor cárt. Ez azonban semilyen jó változást nem hozott. II. Sándor helyére fia, III. Sándor került. A „Naródnaja Volja“-t szétzúzták, vezetőit kivégezték, vagy erődbe zárták. A „Naródnaja Volja“ példáján látható, mennyire helytelen, ha a forradalmárok nem támaszkodnak a tömegekre, ha elállanak attól, hogy széleskörű forradalmi harcot kezdjenek a cár és a birtokosok ellen.

A haladó munkások, akik eleinte a narodnyikokhoz csatla-

* „Naródnaja Volja“ — „Népakarát“. — *A ford.*

koztak, fokozatosan eltávolodtak tőlük és a forradalmi munkásmozgalom útjára léptek.

Az első munkásforradalmárok egyike Pjotr Alexejev szövőmunkás volt. Az egykori szmolenszki paraszt maga tanult meg olvasni és szomjasan kutatott választ a könyvekben a munkások és parasztok helyzetével kapcsolatos izgató kérdésekre. Pjotr Alexejevet forradalmi propaganda vádjával letartóztatták. 1877 március 10-én a bíróság előtt nagyszerű beszédet mondott, amely ezekkel a szavakkal végződött: „Felemelkedik a munkásnép millióinak izmos keze és az önkényuralom katonai szuronyokkal körülövezett igája porrá repül szét“. Lenin ezt a beszédet az orosz munkásforradalmár hatalmas próféta látomásának nevezte. Pjotr Alexejevet tízévi kényszerszolgálatra ítélték és Jakut-földre száműzték. Ott is pusztult el.

Az orosz munkások forradalmi harca akkor kezdődött, mi kor Nyugat-Európában a Marx és Engels vezette munkásosztály már megteremtette osztályszervezeteit, a szakszervezeteket és a pártot. Marx és Engels 1864-ben megszervezte a nemzetközi munkásegyesület — az I. Internacionálét. Ennek a célja valamennyi ország munkásainak egyesítése volt a kapitalizmus uralmának megsemmisítéséért és a proletariátus diktatúrájának megteremtéséért folytatandó egyetemes harcra. Az I. Internacionáléba beléptek az orosz forradalmár demokraták is, akik megalapították az Internacionále orosz tagozatát. A párizsi munkások 1871-ben megdöntötték a burzsoá kormányt és kikiáltották a Párizsi Kommünt. A Párizsi Kommünt azonban hamarosan kegyetlenül elnyomták és a francia munkások vérébe fojtották.

A XIX. század 70-es éveiben a haladó orosz munkások kezdtek megteremteni forradalmi szervezeteiket. Jevgenyij Zaszlavszkij 1875-ben Odesszában megalapította a „Délorosz Munkásszövetséget“. Ez a szövetség azonban mindössze egy évig működhetett, mert a cári kormány felmorzsolta. Szervezőjét, Zaszlavszkijt kényszerszolgálatra ítélték. Hamarosan meghalt a börtönben. A „Délorosz Munkásszövetség“ egyik vezetője, Viktor Obnorszkij, megmenekült a letartóztatástól és külföldre utazott. Ott megismerkedett a nyugateurópai munkásmozgalommal. Oroszországba visszatérve Viktor Obnorszkij Sztjepan Halturin

asztalossal együtt 1878-ban Pétervárott megalapította az „Orosz Munkások Északi Szövetséget“. Ennek programjában kimondták, hogy célja „a mostani, nagyon is igazságtalan politikai és gazdasági államrend megbukasztása“. A rendőrség hamarosan felmorzsolta az „Orosz Munkások Északi Szövetségét“. Viktor Obnorszkijt kényszermunkára hurcolták, Sztjepan Halturint pedig, aki résztvett a II. Sándor cár ellen elkövetett merényletben, a cári hóhérok felakasztották.

3. *A marxizmus terjedése Oroszországban*

1872-ben Oroszországban megjelent Marx zseniális műve, „A tőke“ első kötetének fordítása. Marx ebben a művében feltárta a kapitalista társadalom fejlődéstörvényeit és megalapozta a proletariátus szocializmusért folytatott harcának szükségességét. A marxizmus eszméinek hirdetésével Oroszországban képzett marxisták kezdtek foglalkozni. Ezeknek élén Plechanov állott.

Georgij Valentyinovics Plechanov (1856—1918) ifjú éveiben a narodnyikokhoz tartozott, de mikor azok lemondtak a tömegek körében végzendő forradalmi munkáról és az összeesküvés, a terror útjára léptek, — eltávolodott tőlük. Plechanov, akit a cárizmus üldözött, 1880-ban külföldre utazott, ahol megismerkedett a munkásmozgalom vezetőivel és kapcsolatba lépett Engels-szel. Ugyanakkor figyelmesen tanulmányozta Marx és Engels műveit. Különösen mély benyomást tett rá „A kommunista kiáltvány“. Elhatározta, hogy lefordítja orosz nyelvre.

1883 őszén Plechanov külföldön megteremtette az első orosz marxista szervezetet, az „Oszvobozsgyenyije Truda“ (a Munka Felszabadítása) nevű csoportot. Ennek a csoportnak tagjai Marx és Engels sok művét lefordították oroszra és megjelentették azokat. Plechanov művein sok, a marxizmus oroszországi terjesztéséért küzdő orosz marxista tanult. Lenin magasra értékelte Plechanov érdemeit mind a marxizmus hirdetésében, mind pedig a narodnyikok ellen folytatott harcban. Ugyanakkor azonban Lenin felhívta a figyelmet Plechanov komoly hibáira, amelyek megakadályozták őt abban, hogy eszmei tekintetben véglegesen szétmorzsolja a narodnyikokat.

Az „Oszvobozsgyenyije Truda“ az orosz szociáldemokraták programjának két tervezetét dolgozta ki, de azokból, — mint Plechanov néhány más munkájából is — hiányoztak a proletariátus diktatúrájának eszméi és nem helyesen értékelte a proletariátus szerepét sem a demokratikus forradalomban. Plechanov ugyancsak tagadta a parasztságnak, mint a proletariátus szövetségének forradalmi szerepét az önkényuralom ellen vívott harcban. Komoly forradalmi erőnek számította az oroszországi liberális burzsoáziát, azaz az ipari burzsoáziának és a burzsoá intelligenciának azt a részét, amelynek érdekében állottak az országban végrehajtandó politikai reformok. Ezek a hibák később arra vezettek, hogy Plechanov eltért a forradalmi marxizmustól és harcba kezdett Lenin és a bolsevikok ellen.

A 80-as évek elején a forradalmárok befolyására a munkáscsztály bátrabban kezdte védelmezni érdekeit. Az 1870-től 1880-ig eltelt évtizedben több, mint 200 sztrájk volt. Különösen nagy szabású volt a pétervári gyapotfonó üzemben 1878-ban szervezett sztrájk. Ebben résztvett Pjotr Mojszejenko munkás, aki 1885-ben kiváló szerepet vitt az orehovo-zujevoi Morozov-gyár sztrájkjában.

A Morozov-gyári sztrájk megmutatta a munkások nagy tömörültségét. Már megvoltak a szervezőik és vezetőik. Pjotr Anyiszimovics Mojszejenko, — aki éppen akkor tért vissza száműzetéséből, ahová a pétervári sztrájkban történt részvételéért hurcolták, — a többi munkással együtt kidolgozta a követelések programját. Ezt a programot a munkások képviselőinek titkos gyűlésein megvitatták és a gyárosok elé terjesztették. A sztrájk 8 napon át tartott és igen elszánt volt, de felmorzsolódott, miután a rendőrség letartóztatta valamennyi vezetőjét és 600 tevékeny résztvevőjét. Mojszejenkót és a többi munkást bíróság elé állították. A bíróság előtt kitűnt, milyen borzalmas viszonyok uralkodnak a Morozov-féle gyárban. Még a különlegesen összevágott esküdtek is kénytelenek voltak a sztrájkok vezetőinek ártatlanságát beismerni.

A Morozov gyári sztrájk volt az akkori idők legnagyobb sztrájkja. Ez jelentette a tömeges munkásmozgalom kezdetét. A sztrájkok fokozatosan egyre szervezettebbé váltak. A sztrájkolók

programjában már nem nyomorúságos könyörgések és kérelmek, hanem a saját társadalmi szerepét tudatosító új forradalmi osztály kemény követeléseai szerepeltek.

A Morozov-gyári sztrájk megijesztette III. Sándor cárt és minisztereit. 1886-ban törvényt hoztak a pénzbüntetésekről és a munkabérekönyvekről. E törvény szerint a büntetéspénzeknek nem a gyárosok javára, hanem a munkások szükségleteinek fedezésére kell befolyjniok. A sztrájk megmutatta a cári rendszernek, hogy a munkásosztály fenyegető erővé válhat. A Morozov-gyári sztrájkban a proletariátus először lépett fel a forradalmi mozgalom élenjáró erejeként.

4. Lenin és Sztálin forradalmi működésének kezdete

A XIX. század végétől a világproletariátus forradalmi harcának középpontja Oroszországba helyeződött át. Oroszország ifjú, de gyorsan fejlődő munkásosztálya forradalmi harcba kezdett a cárizmus és a kapitalizmus ellen. A proletariátus forradalmi harcát a múlt század 90-es éveitől kezdve Vladimir Iljics Lenin vezette.

Az orosz és a világproletariátus vezére 1870 április 10-én (22) született Szimbirszkben (ma Uljanovszk). Lenin atyja, Ilja Nyikolajevics Uljanov pedagógus volt. Mély tisztelettel viseltetett Csernüsevszkij és Dobroljubov iránt, szerette Nyekraszovot. Ilja Nyikolajevics gyermekeit is a forradalmár demokraták tiszteletére tanította.

Lenin bátyja, Alexandr, a „Naródnaja Volja“ tagja volt. 1887-ben résztvett a III. Sándor cár ellen megkísérelt merényletben. Letartóztatták és kivégezték.

Lenin már akkor megértette, hogy a forradalom diadalához nem elég egyes forradalmárok harca, hanem feltétlenül szükséges a dolgozók tömegmozgalmának fejlesztése. „Nem, mi nem ilyen úton haladunk. Nem ilyen úton kell menni“, — mondotta Lenin, fivére kivégzése után.

Vladimir Iljics gyermekkorától kezdve kitűnt nagyszerű képességeivel. Aranyéremmel kitüntetve végezte el a szimbirszki gimnáziumot és 1877-ben a kazanyi egyetem hallgatója lett. Az

ifjú Lenin itt résztvett a diákmozgalomban, amiért előbb letartóztatták, majd kizárták az egyetemről és falura száműzték. Lenin letartóztatásakor ez a beszélgetés folyt le Lenin és a rendőrtiszt között: „Miért lázad, fiatalember? Hiszen fallal áll szemben“. „Fal, de omlatag, taszítsd meg és összeomlik“ — válaszolta Lenin.

Egy év múlva Leninnek megengedték, hogy ismét Kazanyba költözzék. Itt tevékeny részt vett egy marxista kör munkájában. Lenin egész szabadidejét könyvek között töltötte. Nagy munkaképességét, kitartását, munkafegyelmét még gyermek- és ifjúéveiben kifejlesztette.

Vladimir Iljics 1889-ben Szamára (a mai Kujbüsev) városába költözött át. Ott élt több, mint négy évig. Ezek a legkiválóbb tanulási évei voltak. Lenin készült a forradalmi harcra, alaposan tanulmányozta Marx és Engels munkáit. Németről oroszra fordította „A kommunista kiáltványt“. A „Kiáltvány“-t azután Lenin fordításában tanulmányozták a szamárai forradalmi ifjúság köreiben. Lenin szervezte meg Szamarában az első marxista kört. Szamára azonban, ahol szinte egyáltalán nem volt proletariátus, nem nyújtott teret a forradalmi munka számára. Lenin ezért 1893 végén, 23 esztendőskorában Pétervárra költözött, amely már akkor hatalmas proletárközpont volt.

Lenin azonnal vezetőhelyet foglalt el a pétervári marxisták között. — „Egyhangúan, vita nélkül, egyetlen szó nélkül elismertük őt vezérünknek“ — emlékezik vissza az egyik. Lenin kitűnt, mert mélységesen ismerte a marxizmust, a gyakorlatban alkalmazni tudta azt és lángolóan hitt a munkásosztály diadalában.

Lenin határozottan szembeszállott a narodnyikokkal, akiknek nézetei abban az időben igen elterjedtek. 1894-ben megírta nagy elméleti munkáját „Kik azok a «népbarátok» és hogyan hadakoznak a szociáldemokraták ellen?“ Ebben a műben megsemmisítő bírálattal sujtotta a narodnyikok nézeteit.

Lenin e munkájában megírta, hogy a proletariátus a parasztsággal szövetségbe lépve megdönti a cári hatalmat és megvívja a további harcot a szocializmusért.

A munkásmozgalom addigra már új lépést tett előre.

A 90-es évek ipari fellendülése megnövelte a nagyvállalatok és a munkások számát. A sztrájkmozgalom a munkásoknak egyre szélesebb rétegére terjedt ki.

1895-ben Pétervárott Lenin vezetésével „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására“ néven forradalmi munkásszervezet keletkezett. Ez volt a munkásmozgalomra támaszkodó forradalmi párt csírája.

1895 tavaszán Lenin külföldre utazott. Találkozott Plechanovval. Lenin Oroszországba történt visszatérése után a rendőrség heves hajszát indított ellene és a „Harci Szövetség“ többi tagja ellen. 1895 december 8-áról 9-ére virradó éjszaka a „Harci Szövetség“ sok tagjánál házkutatást tartottak, többeket letartóztattak. Így letartóztatták Lenint is. Ő azonban a börtönből is tovább vezette a „Szövetséget“. 1896-ban a „Harci Szövetség“ vezetésével sztrájkot szerveztek, melyben 30.000 pétervári szövőmunkás vett részt. A „Szövetség“ a sztrájk idején több röpiratot adott ki. Lenin a börtönben brosurát írt a sztrájkokról. 1897-ben Lenint három évre száműzték Szenszkoje faluba, a Jeniszei kormányzóságba. A börtönben és a száműzetésben „A kapitalizmus fejlődése Oroszországban“ című könyvön dolgozott. Ebben bebizonyította, hogy Oroszország a kapitalista úton halad és hogy a kapitalizmus új forradalmi erőt szül — a proletariátust.

Pártprogram-tervezetében kimutatta, hogy az orosz munkásoknak feltétlenül küzdeniök kell Oroszország egész életének demokratikus berendezéséért, mert az megkönnyíti a további harcot a szocializmusért. A demokratikus és szocialista feladatoknak a munkáspárt programjában történt ezen összefoglalása a szociáldemokrata párt elnevezésben is tükröződött. Párt szervezésére akkor tettek kísérletet, midőn Lenin már száműzetésben volt. 1898-ban Minszkben megtartották a szociáldemokraták első kongresszusát. Ezen a kongresszuson „Kiáltvány“-t fogadtak el, amelyben kijelentették az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt megalakulását. Ez a „Kiáltvány“ nagy propagandaszerepet játszott, mert kijelentette a párt megalakulását. A „Kiáltvány“ tartalmában azonban igen sok hiba volt. Nem volt szó benne a proletariátus forradalmi szere-

péröl, a parasztságról, mint a proletariátus forradalmi szövetségéről, arról, hogy a proletariátusnak ki kell vívnia a politikai hatalmat. A kongresszus után a Központi Bizottságot és a kongresszus résztvevőinek nagyrésztét letartóztatták.

A gyorsan fejlődő oroszországi forradalmi mozgalmat azonban semilyen üldözés sem tudta megállásra kényszeríteni. A forradalmi marxisták befolyására megnőtt a munkások öntudata, megtanulták megérteni politikai feladataikat és szervezeten küzdeni a cárizmus és a burzsoázia ellen.

Az 1861. évi reform után a Kaukázuson-túli vidék is bekapcsolódott az egyetemes kapitalista fejlődésbe. Baku, az olajváros, a Kaukázuson-túli vidék nagy ipari- és munkásközpontja gyorsan kezdett fejlődni. Komoly gazdasági jelentősége volt az egész Kaukázus számára a Kaukázuson-túli vasútvonal lefektetésének.

A Kaukázuson-túli vidéken kezdett kialakulni a munkáoształy. Nagy szerepük volt a forradalmi mozgalomban a vasutasoknak. 1887-től kezdve a tifliszi vasúti műhelyek munkásai a proletárharc élharcosai lettek. A munkáoształy befolyására küzdeni kezdtek a grúz parasztok is. Grúzföld és az egész Kaukázuson-túli vidék munkásainak és parasztjainak vezetője és irányítója Sztálin volt.

Joszif Visszarionovics Sztálin (Dzsugasvili) 1879 december 21-én született Gori városában, a tifliszi kormányzóságban. Atyja munkás volt a tifliszi cipőgyárban, anyja napszámosmunkát végzett.

Sztálin 1894-ben elvégezte a Gori-i papi iskolát és a tifliszi lelkészi szeminárium hallgatója lett. A szemináriumban sok nevelő üldözött és megfojtott mindent, aminek köze volt az élethez. Sztálin elvtárs később így emlékezik meg róluk:

„...Főmódszerük — spicelkedés, kémkedés, lélekben vájkálás, csúfolódás —, mi lehet ebben pozitív? Például a spicelkedés az internátusban: 9 órakor teára csengetnek, átmegyünk az étkezőterembe. Mikor visszatérünk szobánkba, kitűnik, hogy időközben valamennyiünk ruhásládáját átkutatták és felforgatták.“

„Tiltakozásul a gúnyúzó rendszer és a jezsuita módszerek ellen, melyeket a szemináriumban használtak — mondja Sztá-

lin elvtárs —, kész voltam forradalmárrá lenni és valóban a marxizmusnak, mint igazán forradalmi tanításnak híve lettem.“

Sztálin 15 éves korától kezdve folytatott forradalmi munkát. Összeköttetésbe lépett a tifliszi orosz marxisták földalatti csoportjával. A szemináriumban sokat dolgozott marxista művelődése érdekében. Hamarosan ő lett a földalatti marxista körök vezetője. Ezekben a körökben Marx és Engels, Belinszkij, Csernüsevszkij, Píszarev és Plechanov műveit tanulmányozták. Egy alkalommal nagy nehézségek árán megszerezték „A tőke“ első kötetét, kézírással lemásolták, s a kézzel írt másolatokból tanultak a körben.

1896—1897-ben Sztálin a szeminárium marxista köreinek élén áll. 1898 augusztusában forma szerint is belép az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt tifliszi szervezetébe.

Sztálin ugyanakkor megismerkedett Lenin munkáival. Nagyon vágyódott, hogy személyesen megismerhesse az orosz munkásosztály vezetőjét. „Bármilyen áron is, látnom kell őt“ — mondotta elvtársainak.

1899-ben Sztálint a marxizmus terjesztéséért kizárták a lelkeszi szemináriumból. Hamarosan hivatásos forradalmár lett és minden erejét a munkásosztály harcának szentelte.

A kapitalizmus fejlődésével és a munkásosztály erősödésével Grúziában megszülettek az első marxista szervezetek. A Kaukázuson-túli vidéken először azok az orosz szociáldemokraták kezdték terjeszteni a marxizmust, akiket a cári kormány ide száműzött. 1893-ban Grúziában létrejött a „Meszame-daszi“ nevű első marxista szervezet. Ennek tagjai sorában voltak a cárizmus ellen folytatandó elszánt harc hívei, de voltak köztük a munkásosztály nyílt politikai harcának ellenzői is. 1898-ban kialakult ennek a csoportnak forradalmi kisebbsége, élén Alexandr Culukidzevel, Lado Keczhovelivel és Joszif Dzsugasvilivel (Sztálinnal). Ez a kisebbség a szűkkörű propagandáról áttért a tömeges agitációra és az önkényuralom ellen folytatott politikai harcra. A szervezetben szakadás történt. A forradalmi kisebbség, élén Sztálinnal új marxista csoportot teremtett. Ez volt a Kaukázusontúli vidék forradalmi szociáldemokrata (leendő bolsevik) szervezetének csirája.

XII. FEJEZET

AZ ELSŐ OROSZORSZÁGI BURZSOA DEMOKRATA FORRADALOM

1. *A forradalom előestéje*

A XIX. század végén és a XX. század elején a kapitalizmus új, fejlődésének legfelsőbb és utolsó szakaszába — az imperializmusba lépett. Az ipar a legnagyobb tőkések, vagy egyesült tőkések kezében összpontosult. Ezek között rendkívül kiéleződött a piacokért folytatott harc. A tőkések új lehetőségeket kerestek szabad tőkéjük kifizetődő kihasználására és idegen országokba vitték ki a tőkét. A cári Oroszország is olyan ország volt, ahová a külföldi tőkések tőkét vittek. A XIX. század végén a külföldi tőkések az orosz iparba és bankokba körülbelül 1 milliárd rubelt fektettek be aranyban. Az orosz bankok fokozatosan a nyugateurópai bankok irányítása alá kerültek. Így a francia bankok 1901-ben megalakították Oroszországban az Északi Bankot. Németország legnagyobb bankja, a Német Bank befolyása alá vetette az orosz Azovi—Doni Bankot. Sok orosz bank külföldi bankok fiókjává vált. A külföldi tőkések Oroszországban új vállalatokat kezdtek építeni. Hamarosan kezükben összpontosultak olyan fontos iparágak, mint a kohászat, a fűtőanyagtermelés, a vegyiipar, valamint a közlekedés egyes ágai. A külföldi tőkések Oroszországban óriási haszonra tettek szert, minthogy olcsó munkaerőt hasz-

náltak és azt akadálytalanul kizsákmányolhatták. A cári kormány mindenben segítette mind az orosz, mind pedig a külföldi tőkéseket.

A cári kormány, amely állandóan pénzsűkében volt, hatalmas kölcsönöket kapott idegen államoktól. Ezeknek a kölcsönöknek csupán kamatai fejében Oroszországnak évi 130 millió rubelt kellett kifizetnie aranyban. Ilymódon az orosz cárizmus és az orosz kapitalizmus egyre inkább függő helyzetbe jutott az idegen tőkétől.

A haladó munkások kezdték megérteni, hogy az önkényuralom a dolgozók legvadabb ellensége, hogy teljesen elherdálja az ország függetlenségét, az orosz munkásokat és parasztokat pedig a külföldi tőkések adófizetőivé teszi. A munkások a gazdasági jellegű sztrájkokról kezdtek áttérni a politikai sztrájkokra, majd az utcai tüntetésekre. A munkások a sztrájkok és tüntetések során nem csupán a munkafeltételek javítását, hanem a szólás, gyűlés, szövetkezés szabadságát és egyéb demokratikus szabadságjogokat is követeltek. A munkások kitűzték a jelszót: „Le a cári önkényuralommal!” Oroszország munkásosztálya forradalmi harera kelt a cárizmus ellen.

Az oroszországi munkásosztály politikai talpraállása a XX. század elején világosan megmutatkozott már az úgynevezett „Obuhovi ellenállás” idején.

1901-ben a pétervári Obuhov-gyár munkásai május 1-i sztrájkot szerveztek. Véres összetűzésre került sor a cári csapatokkal. A munkásoknak nem voltak fegyvereik, köveket és vasdarabokat használtak a csendőrök és a rendőrség ellen. A sztrájkolók ellenállását megtörték, de a hősi obuhovi ellenállásról egész Oroszország tudomást szerzett, és az minden munkásban együttérzést ébresztett.

A munkásosztály politikai fellendülésében, az önkényuralom ellen vívott harcának megszervezésében, a proletárpárt megteremtésében hatalmas szerepet játszott az első országos orosz munkáslap, az „Iszkra“, melynek kiadási tervét Lenin még szibériai száműzetése idején dolgozta ki. Lenin remélte, hogy a lap segítségével felépítheti a forradalmi szociáldemokrata pártot. Lenin azt tanította, hogy a pártnak a

legjobb, élenjáró munkásokból kell állania, akik készek életüket áldozni a munkásosztály ügyéért vívott harcban. Ezeknek hivatásos forradalmárokká kell lenniök, azaz olyan emberek, akiknek a cár és a kapitalisták ellen folytatott forradalmi harc a főoglalkozásuk. Lenin száműzetésének befejeztével külföldre utazott, s hozzákezdett a lap kiadásának előkészítéséhez. 1900 decemberében megjelent a lenini „Iszkra” első száma. A lap címjelzése alatt a dekabristák szavai voltak olvashatók: „Szikrából lobban ki a láng”.

Az „Iszkra” olvasásáért és terjesztéséért a munkásokat börtönnel és száműzetéssel fenyegették. Ez azonban nem rémítette meg őket, a lap minden számát türelmetlenül várták. Az „Iszkra” népszerűsége a munkások körében hatalmas volt.

Az „Iszkrát” Lenin hű segítőtársai, az Iszkra meghatalmazottjai, vagy ügynökei terjesztették. Hamarosan sok városban megjelentek az „Iszkra” híveinek szervezetei, az iszkrások lenini szervezetei. A Kaukázuson-túli vidéken az iszkrás szervezeteket Sztálin elvtárs teremtette meg és irányította.

1901 kezdetén az „Iszkra” első száma eljutott Tifliszbe (Tbiliszi). A tifliszi központi szociáldemokrata csoport, melyet Sztálin elvtárs irányított, kijelentette, hogy teljesen egyetért a lenini „Iszkrá”-val. 1901 szeptemberében Sztálin elvtárs szerkesztésében megjelent a „Brdzola” („Harc”) című illegális grúz szociáldemokrata lap első száma.

Batumban (Batumi), ahová Sztálin elvtárs a tifliszi bizottság rendeletére átköltözött, ugyancsak megalakult az iszkrás irányzatú munkások szociáldemokrata szervezete.

1902 január 1-ére virradó éjszaka Sztálin elvtárs az újesztendő ünneplésének ürügyével összehívta a szociáldemokrata körök első konferenciáját. Ezen a gyűlésen megalakították a szociáldemokrata bizottságot.

Sztálin elvtárs vezetésével Batumban rövidesen lefolyt az első forradalmi tüntetés. A rendőrség sok munkást letartóztatott és erősen kutatott Sztálin elvtárs után, de őt a munkások elrejtették. A rendőrségnek végül mégis sikerült kinyomoznia és letartóztatnia Sztálint. 1903 novemberében az irkutszki kormányzó-ságban fekvő Novaja Uda faluba száműzték, de 1904 januárjá-

ban elmenekült a száműzetésből és februárban ismét visszatért Tifliszbe, forradalmi munkára.

A proletariátus politikai harca az 1902—1903. évben széles méreteket öltött. Különösen nagy szerepet játszott a munkásosztály nevelésében a Kaukázuson-túli vidék és Ukrajna munkásainak 1903. évi nyári általános sztrájkja.

A munkásmozgalom a lakosság más rétegeit is politikai harcra buzdította. Minden városban sztrájkok és diáktüntetések folytak. A falvakban hatalmas parasztforrongások kezdődtek. Különösen nagyszabású volt a parasztmozgalom Ukrajnában és a szarátovi kormányzóságban 1902-ben és Guriában (Kaukázuson-túli vidék) 1903-ban. A Kaukázuson-túli bolsevikok hatására a Kaukázuson-túli vidék parasztmozgalma szervezett jelleget öltött.

1903 elején az „Iszkra“ körül kialakult a proletárforradalmárok tömör szervezete. Az „Iszkra“-szervezet egyesítette Oroszország szociáldemokrata bizottságainak többségét, s hozzákezdett a párt II. kongresszusának előkészítéséhez. A kongresszust 1903 nyarán külföldön tartották. Itt elfogadták az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártnak (rövidítve OSzDMP) Lenin által kidolgozott programját. A program két részből állott — minimális és maximális programból. A minimális programban a párt legközelebbi feladatairól volt szó, azokról, melyekért a proletariátus hatalmának kivívása előtt kell küzdenie. Ezek a feladatok a következők voltak: a cári önkényuralom megdöntése, demokratikus köztársaság megteremtése, nyolcórás munkanap bevezetése a munkások számára, a jobbagység valamennyi maradványának megszüntetése a falun. A maximális programban tüzték ki a proletariátus főfeladatát: a kapitalisták hatalmának megdöntését és a proletariátus diktatúrájának megteremtését.

A proletariátus diktatúrájának kérdése a program megvitatásakor Lenin ellenfeleinek részéről különösen erős támadásokat indított el. Arra hivatkoztak, hogy egyetlen európai szociáldemokrata párt programjában sincs benne ez a pont. Lenin és hívei azonban győztek. A kongresszuson elfogadták az „Iszkra“ programját, amely a munkásosztály pártjának forradalmi programja. A kongresszus elfogadta a párt szervezeti szabályzatát is,

amely megszabta, hogyan kell felépülnie a pártnak. Ebben az igen fontos kérdésben nézeteltérések keletkeztek. Martov, Trockij és híveik azt javasolták, hogy vegyék fel a pártba mindazokat, akik a párttal bármi módon együttműködnek. Lenin azonban kitartott a mellett, hogy a párt tagjának személyesen részt kell vennie valamely pártszervezet munkájában. A kongresszuson a párttagság kérdésében Martov javaslata ment keresztül. A párt vezető szerveinek megválasztásakor Lenin hívei kaptak szavazattöbbséget és bolsevikoknak* kezdték nevezni őket. Martov hívei a szavazatok kisebbségét kapták, ezért mensevikeknek** nevezték el őket.

Sztálin elvtárs börtönben ült és így nem vehetett részt a párt II. kongresszusán. Börtönében hallott a szakadásról és azonnal Lenin hívének jelentette ki magát: a bolsevikokhoz csatlakozott.

Így rakták le a bolsevikok pártjának alapjait. Ez a párt a munkásosztály harcos pártja volt. Arra készült, hogy forradalmi harcot folytat a cár, a földbirtokosok és a tőkések megbuktatásáért, a proletariátus diktatúrájának megteremtéséért és az új, szocialista társadalom felépítéséért, amelyben nem lesz kizsákmányolás és osztályelnyomás.

2. Az orosz-japán háború

A népi tömegeknek az önkényuralom ellen folytatott forradalmi harca az egész országot magával rágadta.

A kormány arra számított, hogy a forradalmat a Japán ellen indított háború segítségével megállásra kényszerítheti. A háború azonban csak meggyorsította a forradalom terjedését.

Az orosz-japán háború hódító háború volt: Kína és az egész Távol-Kelet felosztásáért folyt imperialista államok között. Ezek közül az államok közül hódító törekvéseivel kitűnt Japán. Akkoriban Japánt Amerika és Anglia támogatta. Arra számítottak, hogy Japán öklével szétzúzzák a cári Oroszországot és

* „Többségiék“ — *A ford.*
 ** „Kisebbségiék“ — *A ford.*

felosztják egymás között Kínát. Japán erősen készülődött a cári Oroszország elleni háborúra. Nagy flottát épített, hatalmas sereget szervezett és azt jól felfegyverezte. Háborút akart a cári Oroszország is. A nagyburzsoázia új piacokat keresett, a földbirtokosok új gazdagodási forrásokat akartak szerezni, a kormány pedig arra számított, hogy a háború segítségével megál-
lásra kényszerítheti a közeledő forradalmat. Kitűnt azonban, hogy Japán jobban felkészült a háborúra.

Japán 1904-ben, egy sötét januári éjszakán váratlanul és hirtetve, hadüzenet nélkül megtámadta Oroszországot és megrohanta a Port-Arthurban veszteglő orosz hajórajt. Japánnak sikerült harc képtelenné tenni három elsőosztályú hajót és előnyös helyzetet teremtenie saját flottája számára.

A cári Oroszországról kiderült, hogy felkészületlen, bár kezdetben a cári tábornokok azt állították, hogy az oroszok „sapkáikkal eltemetik a japánokat“. Az orosz hajók nagy része elavult típusú és rossz technikai felszerelésű volt. A hajók fedélzetén sok volt a faberendezés, melyek az első japán lövedékektől kigyúltak. Az orosz tengerészek ezeket a hajókat „öngyújtóknak“ és „önsüllyesztőknek“ nevezték el. Lenin „öreg ládáknak“ hívta őket. A frontra tartalékos katonákat küldöttek. Ezek rosszul voltak kiképezve. Még a tisztek sem tudták, hogy kell az új fegyverekkel lőni. Kevés volt az élelmiszer, a fegyver és lövedék, pedig ez elengedhetetlen feltétele egy jól felkészült ellenfél elleni háborúnak. A tolvaj tisztviselők összejátszottak a gyárosokkal és papírtalpu csizmákat szállítottak a hadseregnek.

A japánok hamarosan elfoglalták egész Dél-Mandzsuriát. Kuropatkin tábornok, a mandzsuriai orosz hadsereg parancsnoka — a japánok tevékeny, támadó tervével ellentétben — ragaszkodott védekező taktikájához.

A japánok észak felé vonultak, ugyanakkor ostrom alá fogták Port-Arthurt. Az erőd helyőrsége — katonák, tengerészek, tisztek — férfiasan küzdöttek, a japánok sok támadását visszaverték. A port-arthuri hajóraj parancsnokává a tehetséges Makarov tengernagyot nevezték ki. Makarov tengerész fia volt, aki kiváló katonai képességei következtében jutott előre. Erőteljesen fáradozott azon, hogy emelje a Port-Arthurban

állomásozó flotta harc készségét és döntő tengeri csatára készült a japánok ellen. 1904 március 31-én elpusztult a „Petropavlovszk“ nevű páncéloson, zászlós hajóján, amely japán aknára futott. Sokat tett Port-Arthur védelmének érdekében Kondratenko tábornok is, a tehetséges hadmérnök. Szésszel tábornoknak, az erőd parancsnokának árulása következtében azonban 1904 decemberében Port-Arthurt átadták a japánoknak, bár még elegendő erő volt az ellenállásra.

Port-Arthur után a cári hadsereg súlyos vereséget szenvedett Mukdennél. Ezután következett a cári flotta szétverése a Csuzimai-öbölben. A csuzimai vereség teljes katonai katasztrófát jelentett.

A katonák és tengerészek az orosz-japán háborúban az orosz hadseregben a szokásos hősiességet, önmegtagadást és kitűnő harc készséget mutatták. Midőn a japánok a koreai partvidéken hitszegően rátámadtak az orosz hajórajra, két hajó: a „Varjag“ cirkáló és a „Korejec“ ágyúnaszád egyenlőtlen harcba kezdett az erős japán hajórajjal. Hősiiesen elpusztultak az egyenlőtlen harcban, de nem adták meg magukat az ellenségnek. 1904 februárjában ugyanilyen hősiiesen küzdött négy japán torpedóromboló és cirkáló ellen a „Sztjereguscsij“ nevű orosz torpedóromboló. A japánok elhatározták, hogy kezükbe kerítik. Midőn már lehetetlen volt az ellenállás, két tengerész leereszkedett a hajóürbe, utat nyitott a víznek s elsüllyesztette a hajót. A két hős tengerésznek, akiknek neve ismeretlen maradt, később Leningrádban emlékművet állítottak.

Sok hőstettet vittek véghez a katonák és tengerészek Port-Arthur védelmében, valamint a laojangi és a mukdeni csatában. A parancsnokság tehetségtelen irányítása azonban eredménytelenné tette a katonák és tengerészek hősi erőfeszítéseit.

A cári kormány elvesztette a háborút és kénytelen volt Japánnal szégyenteljes békét kötni. Japán kihasználta a cári Oroszország gyengeségét, elragadta Dél-Szachalint és a Kuril-szigeteket. Ily módon elzárta országunk számára a keleti kijáratot az óceán felé, elvágta a Kamcsatkába és Csukotkába vezető közlekedési utat. Japán elfoglalta Koreát és Port-Arthurt is.

3. Az első orosz forradalom

A háború Oroszországban a forradalmi válság kiéleződésére vezetett. 1904 novemberében országszerte tüntetések folytak a háború ellen. A közelgő forradalom első hírnöke az 1904 decemberi bakui sztrájk volt, melyet Sztálin elvtárs vezetett. „A bakui sztrájk — írta Sztálin elvtárs — jelül szolgált a dicső januári-februári megmozdulásoknak szerte Oroszországban.” A kormány mindenáron megpróbálta elvonni a munkásokat a forradalmi harctól. A cári Ohrana (politikai titkos rendőrség) utasította ügynökét, Gapon pópát, hogy Pétervárott az „Orosz Gyári Munkások Gyülekezete” néven olyan szervezetet teremtsen, amely elvonja a munkásokat a forradalmi harctól. A Gapon-i-szervezet olvasótermeket nyitott, melyekben vallás-erkölcsi irodalmi termékek voltak, felolvasásokat és vetített-képes előadásokat rendezett a cári hatóságok által jóváhagyott tárgykörökből. Bármiképpen próbálkoztak is azonban Gapon emberei elvonni a munkásokat a forradalmi mozgalomtól, a munkások tovább küzdöttek a vállalkozók ellen. A Gapon szervezetéhez tartozó munkások a többi munkással együtt résztvettek a sztrájkokban. Az egyik ilyen sztrájk a Putyilov-üzemben folyt le: négy munkás elbocsátása okozta. Mikor a tiltakozó sztrájk a cárizmus számára fenyegető méreteket öltött, Gapon provokációs tervvel állott elő: terjesszenek a cár elé kérelmet és annak átadására vonuljanak valamennyien a cári palotához. Ezt a tervet a cári kormány sugalmazta, vérbe akarva fojtani a munkásmozgalmat. A munkástömegek még nem vesztették el a cár segítségébe vetett reményeiket. Hevesen megvitatták gyűléseiken a kérelmet, beiktatták abba követeléseiket és kívánságaikat.

A munkások leírták jogfosztott helyzetüket és nyomorukat, a cárhoz fordultak: „Ne tagadd meg segítségedet népedtől, emeld ki a jogfosztottság, a nyomor és a tudatlanság sírgödréből, tedd számára lehetővé, hogy sorsát intézhesse, tépd le róla a hivatalnokok elviselhetetlen jármát. Dönts le a falat magad és néped között, hadd kormányozzon a nép Véled együtt.” A kérelem befejezése üres fenyegetés volt: „Ha nem hallgatod

meg kérésünket, meghalunk itt, ezen a téren, palotád előtt. Nincs már hová és miért mennünk. Csak két utunk van: vagy a szabadsághoz és a boldogsághoz, vagy — a sírba.“

A bolsevikok figyelmeztették a munkásokat, hogy sortüzet kaphatnak. Azt mondták, hogy a szabadságot ki kell harcolni, nem a cártól várni. Január 9-ének fagyos reggelén több mint 140.000 munkás vonult ki az utcára. Feleségükkel és gyermekeikkel együtt mentek. Az oszlopokba felsorakozott munkások a cár arcképét és ikonokat vittek. A bolsevikok, bár elleneztek a menetet, nem hagyták el a munkásokat és velük együtt, az első sorokban mentek.

A cári kormány felkészült, hogy a munkások békés felvonulását a haditudomány szabályai szerint lövesse szét. A fővárosba csapatokat hoztak. A várost nyolc katonai körzetre osztották. A körzetparancsnokok és csapategységek parancsnokai pontos utasítást kaptak, hol és mikor lövessék a gyülekezőket. A munkások nem hittek a vérengzés lehetőségében. „A katonák a rend kedvéért vannak“ — mondták.

A csapatok váratlanul löni kezdték a munkások békés felvonulását. Elképzelhetetlen zűrzavar keletkezett. A golyóktól talált munkások elestek, magukkal ragadták a többieket. A lovaság legázolta az élőket, sebesülteket és elesetteket.

Ezen a „Véres Vasárnap“-on több mint 3000 munkást öltek és sebesítettek meg. A cárizmus azonban nemcsak a munkásokat lövette agyon, de a cárba vetett naív hit maradványait is. A munkások reggel még segítséget reméltek a cártól, este már fegyvert követeltek a cár és rendőrsége ellen. „Nincs cáruk!“ — mondták és megsemmisítették a cárt ábrázoló képeket. A Vaszilij-szigeten a munkások barrikádokat építettek.

Az 1905 január 9-i események az első orosz forradalom kezdetét jelentették. A cár véres gáztettére Oroszország munkásai 440.000 munkásra kiterjedő sztrájkkal válaszoltak. A megelőző tíz esztendőben összesen 430.000 munkás sztrájkolt Oroszországban. A sztrájkmozgalom szokatlanul hatalmas lendülete volt ez. Mindenütt gyűlések és tüntetések folytak. Összeütközések történtek a rendőrséggel és a katonasággal. Már a januári

sztrájkok eredményeképpen felvetődött a harc magasabb formájára, a fegyveres felkelésre történő átmenet kérdése.

1905 tavaszán Lenin vezetésével megtartották a párt III. kongresszusát. Lenin kidolgozta az egész párt közös taktikáját. A kongresszus megállapította a forradalom fő jelszavait: demokratikus köztársaság, a földbirtokosok földjeinek elkobzása, a föld átadása használatra a parasztnak, a nyolcórás munkanap.

A bolsevikok III. kongresszusa valamennyi pártszervezetet utasította: „tegye meg a legerőteljesebb intézkedéseket a proletariátus felfegyverzésére, valamint a fegyveres felkelés tervének kidolgozására és annak közvetlen irányítására...”

1905 tavaszán és nyarán a munkások és parasztnak forradalmi harcra magasabb fokra emelkedett. Különösen jelentős volt az Ivanovo-voznyeszenszki textilmunkások sztrájkja. A sztrájk május 12-én kezdődött és 70.000 munkást szólított harcra. A küzdelem hosszantartó volt, egyetértésben, tömören és szervezeten folyt le. A sztrájk során a munkások megteremtették a „Munkásmegbizottak Szovjetje”-t. Ez volt az oroszországi munkásküldöttek egyik első Szovjetje. 1905 nyarán megkezdődött a parasztmozgalom fellendülése is. A parasztnak elfoglalták a földbirtokosok földjét, elhordták a termést.

1905 nyarán a hadsereg egyes egységei kezdtek átállni a forradalom oldalára. 1905 június 14-én, a Fekete-tengeri flottában, a „Patjomkin” páncéloson fellángolt a felkelés.

A felkelő páncélos Ogyesszába futott be, ahol akkoriban általános sztrájk folyt. Az ogyesszai szociáldemokrata szervezetet irányító mensevikek azonban nem támogatták a tengerészeket. Ogyesszába cári csapatokat és tüzérséget hoztak. A forradalmi páncélos ellen a cár egész hajórajt küldött, de a hadihajók legénysége nem volt hajlandó tüzelní felkelő bajtársaira.

A „Georgij Pobjedonoszjec” nevű páncélos csatlakozott a felkelőkhöz. Ez a páncélos azonban, melynek legénysége tisztjeinek befolyása alá került, hamarosan megadta magát a hatóságoknak.

A „Patjomkin” páncéloson kitört felkelés vereséget szenvedett, mert nem volt helyes, szilárd irányítása és védekező jellegű volt. A zendülésnek a vereség ellenére hatalmas jelentősége

volt. Ez volt az első kísérlet a forradalmi hadsereg magvának megteremtésére.

1905 októberében a forradalmi mozgalom új erővel lendült neki. Október elején valamennyi vasút megállott. A gyári és üzemi munkások csatlakoztak a vasutasokhoz. Megszakadt a posta, a távíró és a távbeszélő működése. A sztrájkot támogatták az értelmiség képviselői — tanítók, ügyvédek, mérnökök, diákok és a különféle intézmények tisztviselői.

Október 11-étől kezdve a sztrájk általánossá, egész Oroszországra kiterjedővé vált. Körülbelül egymillió munkás és többszázezer tisztviselő vett benne részt. Az ország egész élete megbénult. A vonatok és gőzhajók nem jártak. A gyárak, a posta, a távíró nem működtek. A napilapok és folyóiratok nem jelentek meg. Az üzleteket és éttermeket bezárták. A fő- és középiskolákban megszűntek az előadások. A sztrájkbizottságok parancsára mindössze a vízvezeték, a csatornázás és a kórházak működtek.

Az általános sztrájkot a Bolsevik Párt irányította, amely a sztrájkmozgalmat a fegyveres felkelést megelőző lépésnek minősítette. A Bolsevik Párt moszkvai bizottsága röpiratot jelentetett meg, amely a munkásokhoz intézett következő felhívással fejeződött be: „Az álmodozástól a sztrájkhoz, a sztrájktól a fegyveres felkeléshez, a felkeléstől a diadalhoz, — ez a mi utunk, a munkásosztály útja. Bátrabban hát, elvtársak! Előre a nép felszabadításáért vívott harcra!”

Az októberi sztrájkban a munkásosztállyal együtt tevékenyen résztvett a munkásifjúság is. A munkásifjúság szükségletei az általános munkáskövetelésekben tükröződtek. A munkások követelték, hogy ártalmas üzemekben ne engedjék meg a gyermekmunkát, a tanulóidőt csökkentsék és a főnököknek ne legyen joga a tanulót személyes szolgálatokra, vagy mellékmunkákra felhasználni. A munkások arra törekedtek, hogy a gyárak mellett iskolákat, esti tanfolyamokat szervezzenek és valamennyi munkásgyermek ingyenes oktatásban részesüljön.

A munkásifjúság segítette a haladó munkásoknak megállítani azoknak a műhelyeknek és üzemeknek munkáját, amelyek

nem csatlakoztak azonnal a sztrájkolókhöz. Az ifjúmunkások a forradalmi tüntetéseken az első sorokban haladtak. Vörös zászlókat vittek és hangosan énekelték a forradalmi dalokat: a Marseillaise-t és a „Fel vörösök, proletárok!“ harci dalt,

A cári kormány eleinte katonai erővel próbálta elnyomni a sztrájkot. Ez azonban lehetetlennek bizonyult.

Az általános sztrájktól megrémült cár október 17-én kiáltványt bocsátott ki, amelyben a szólás, a sajtó, a szövetkezés és a gyülekezés szabadságát „adományozta“ a népnek. Megígérte, hogy összehívja a Birodalmi Dumát és feljogosítja arra, hogy kidolgozza az állam törvényeit.

A burzsoázia az október 17-i kiáltványt örömujjongással fogadta. Úgy látta, hogy elérte célját. A kispolgári pártok — a mensevikek és az eszerek (így nevezték a kulákok érdekeit védelmező pártot) — kijelentették, hogy a cárizmus kaptulált (azaz megadta magát) a népnek. Csak a bolsevikok figyelmeztették a munkásokat: „a cár még távolról sem kaptulált, az önkényuralom még egyáltalán nem szűnt meg létezni, csak visszavonult“.

Az október 17-i kiáltvány a népi tömegek becsapása volt. A cárizmusnak azért volt szüksége erre a fogásra, hogy összegyűjthesse erejét, s aztán lesujthasson a forradalomra. Az október 17-i kiáltvány letartóztatásokat, agyonlövéseket, kegyetlen ütleget, pogromokat hozott a népnek. A nép körében megszületett a dalocska :

*Kihirdette kiáltványát a cár Oroszföldön:
„Szabadság jár a holtaknak, az élőknek — börtön.“*

A cárizmus a forradalom elleni küzdelemre banditaosztásokat szervezett. Ezek voltak a „fekete százak“.

Az októberi általános politikai sztrájk viharos napjaiban a munkásosztály megteremtette a forradalomban nagy szerepet játszó szervezetet — a Munkásküldöttek Szovjetjeit.

Az 1905. évi forradalomban döntő szerepet kellett volna játszania a munkásküldöttek Pétervári Szovjetjének. A Pétervári Szovjetben azonban a mensevikek voltak túlsúlyban. Ezek megakadályozták, hogy a Szovjet a fegyveres felkelés és a for-

radalmi hatalom szervévé válják. Lehetetlenné tették a fegyveres felkelés előkészítését Pétervárotra.

A moszkvai Szovjet, melyet a bolsevikok vezettek, felhívta a moszkvai munkásokat, parasztokat és katonákat: egyessék erőiket a „küszöbön álló döntő harcra“ és a bolsevikok vezetésével kezdjék meg a fegyveres felkelés gyakorlati előkészítését.

1905 novemberében Vladimir Iljics Lenin visszatért Oroszországba és a fegyveres felkelés élére állott. Lenin utasítására a pártszervezetek fegyvert szereztek, munkás harci egységeket szerveztek, felfegyverezték a munkásokat és kiképezték őket fegyverforgatásra. 1905 decemberében Tammerforsban* (Finnország) pártértekezletet hívtak össze a felkeléssel kapcsolatos kérdések megvitatására. Itt találkozott először Lenin és Sztálin. Az értekezlet munkája közepette érkezett meg a hír a moszkvai felkelés kezdetéről. Lenin azt javasolta a kiküldötteknek, utazzanak a helyszínre s álljanak a felkelés élére.

December 7-én (20-án) reggel Moszkvában általános sztrájk kezdődött. A munkások szervezeten, tömörülten és egyetértésben léptek fel. Vörös zászlókkal, forradalmi dalokat énekelve, a harc végigküzdését esküvel ígérve oszlottak szét a gyűlésekről.

A megrémült kormány a városban kihirdette az ostromállapotot. December 6-áról 7-ére virradó éjjel letartóztatták a Bolsevik Párt moszkvai bizottságát, amely a felkelés előkészítését irányította. A felkelés irányítása a kerületekbe helyeződött át.

A Presznja-kerület a decemberi felkelésben a többi kerület előtt járt. December 9-én az egész Presznjában barrikádok emelkedtek. A presznjai felkelésben nagy szerepet játszott a Smidt-gyár jól képzett munkáscsapata. A felkelés központja Prohorov gyáros Trjohgornája Manufaktúrája volt. Itt tartózkodott a forradalmi bizottság, amely a felkelést irányította. A Presznja valóban a munkások kezében volt. A kerületből kiűzték a rendőrséget. A felnőtt munkásokkal együtt résztvett a fegyveres harcban a munkásifjúság is.

* Finn neve: Tampere. — *A ford.*

A Trjohgornaja Manufaktura fiatal munkáslányai segítettek a barrikádok építésében. Az egyik dézsát cipelt, a másik fahasábokat és köveket hordott, a harmadik lámpa- és telefonoszlopokat görgetett az utca közepére, kapufélfát, vaskerítést, mindenféle házi lim-lomot hordott oda. Az ifjúmunkások tevékenyen résztvettek a cári csapatok, a rendőrök, a csendőrök lefegyverzésében.

Lenin „A moszkvai felkelés tanulságai“ című cikkében leírja, hogyan vetették magukat a kozákok elé a Presznján a vörös zászlóval felvonuló munkáslányok ezzel a kiáltással: „Öljetek meg bennünket! Élve nem adjuk ki kezünkől a zászlót!“ A kozákok zavarba jöttek és elvágtattak.

A felkelés egyik szemtanúja és résztvevője hasonló esetről beszél, amely a Sztrasztnjaja-téren történt. A tüntetők tömegéből egy fiatal munkás beszédet intézett a kozákokhoz: „Testvérek, elvtársak, kozákok!“ — kezdte szavait összefüggéstelenül, izgatottan, de hévvel és ifjúi őszinteséggel igyekezett meggyőzni a kozákokat, hogy ne tüzeljenek és álljanak a nép oldalára.

A moszkvai munkások egységes felkelése a kormánykörökben óriási rémületet keltett. Dubaszov tengernagy, aki a felkelést elnyomta, elárasztotta a cárt táviratokkal, melyekben megerősítést kért. A Miklós-vasút, amely Pétervárt Moszkvával kötötte össze, nem sztrájkolt és a cár csapatokat küldött Dubaszov segítségére. November 15-ére virradó éjszaka a szemjanovszkojei ezred mintegy 2000 katonája érkezett Moszkvába. A szemjanovszkojeiak ágyúzni kezdték a Presznját. A Smidt- és a Mamontov-gyár kigyúlt. December 18-án a csapatok körülvették a Prohorov Manufaktura (ma Kraszno-Presznjenszkaja, Trjohgornaja Manufaktura) egész körzetét. A Szovjet látva, hogy a további ellenállásra nem elegendő az erő, december 19-én elhatározta, hogy végetvet a felkelésnek. A harcosok parancsot kaptak, hogy egyenként és csoportosan hagyják el a Presznját. Uhtomszkij mozdonyvezető a golyóesőben hőiesen elszállította a harcosokat Moszkvából. Uhtomszkijt a cári hatóságok hamarosan elfogták és agyonlőtték. A cári csapatok elfoglalták a Prohorov Manufakturát. A felkelők felett had-

bíróság ítélkezett, amely a gyár irodájában tartotta tárgyalását. Az ítéleteket a gyár udvarán hajtották végre. Sok munkást minden bírósági eljárás nélkül végeztek ki. Ezen a napon a cár ezt jegyezte naplójába: „Moszkvában, hála Istennek, a fegyver erejével elnyomták a lázadást.“ A burzsoázia üdvözölte a felkelés letörését.

A moszkvai munkások vereséget szenvedtek, mert a csapatok még nem voltak az ő oldalukon. A felkelő munkások nem küzdöttek olyan határozottsággal, hogy a maguk oldalára vonják a csapatokat, mint amilyen szükséges lett volna a diadal biztosításához. A munkásoknak túlságosan kevés volt a fegyverük. A felkelők a védekezés, nem pedig a támadás útjára léptek.

A mensevikek és a bolsevikok különbözőképpen értékelték a decemberi fegyveres felkelést. A mensevik Plechanov a párt szemére vetette: „Nem kellett volna fegyverhez nyúlni“. Lenin ezzel válaszolt: „Ellenkezően: határozottabban, erőteljesebben és támadóan kellett volna fegyverhez nyúlni, meg kellett volna magyarázni a tömegeknek, hogy a békés sztrájk egymagában lehetetlen s bátor, könyörtelen, forradalmi harcra van szükség.“

De nemcsak Moszkvában folyt fegyveres felkelés.

Oroszország több városában ugyancsak felkeltek a munkások, hogy megdöntsék a cári hatalmat. Állandó parasztlázongások folytak. Felkeltek a cári Oroszország peremvidékein lakó elnyomott népek is. Mindezeknek a felkeléseknek azonban nem volt sem közös tervük, sem irányító központjuk. A moszkvai felkelés nem alakult egész Oroszországra kiterjedő egységes mozgalmá.

„...A felkelés szétdarabolt és szervezetlen volt — írta Sztálin elvtárs. — Midőn Moszkva a barrikádokon küzdött, Pétervár hallgatásba merült. Tiflisz és Kutaisz akkor készülődött a rohamra, midőn Moszkvát már «legyűrték». Szibéria akkor nyúlt fegyverhez, midőn a Délt és a letteket már «leverték». Ez azt jelenti, hogy a harcok proletariátus csoportokra bomlottan fogadta a felkelést, minek következtében a kormánynak aránylag könnyű volt «vereséget» mérni reá.“

A decemberi felkelés leverése lehetővé tette a cárizmusnak, hogy támadásba menjen át. Szibériába, Lengyelországba, a

Baltikumba, a Kaukázuson-túli vidékre büntetőexpedíciókat küldtek. A kormány a kormányzóságokban egymásután hirdette ki a hadiállapotot vagy a kivételes állapotot. A hadbíróságok kényszerszolgálatról szóló és halálos ítéleteket hoztak.

A burzsoázia együttműködött a cári kormánnyal és a „fekete százakkal“. Bosszút állott a munkásokon a forradalomért, munkanélküliségre és éhségre kárhoztatta őket. A tőkés „fekete listákat“ állítottak össze a legöntudatosabb, legforradalmibb munkásokról és megállapodtak, hogy azokat egyetlen üzemben sem alkalmazzák.

A munkások és parasztok a borzalmas terror ellenére lassan, harcolva vonultak vissza. A sztrájkok tovább tartottak. 1905-ben 2,863.000, 1906-ban 1,108.000 és 1907-ben 740.000 sztrájkoló vett részt a harcban. Ezek a számok azt mutatják, hogy a proletariátus folytatta hősi harcát a szabadságért.

A decemberi felkelés idején hozták nyilvánosságra a Birodalmi Duma megválasztásáról szóló törvényt. Ezt a törvényt a nép becsapására hozták. Benne főként a vagyonos osztályoknak juttattak választójogot. A munkások és parasztok jogait erősen korlátozták.

1906 áprilisában a cári kormány Pétervárra összehívta a Birodalmi Dumát, amelynek többségét a földbirtokosok és tőkés képviselői, a burzsoá „kadetpárt“ hívei alkották. Jelen-tékenyszámú paraszt is bekerült a Dumába. A kadetek be akarták csapni a parasztokat. Ezért úgy tettek, mintha helyeselnék, hogy „igazságos áron“ földet osszanak a parasztoknak. A parasztképviselők azonban benyújtották a maguk földtörvény-javaslatát, melyben követelték a földesúri birtok megszüntetését. A cári kormány megijedt ettől a követeléstől és sietett fel-oszlatni az első Dumát. A második Birodalmi Dumában azonban a parasztságnak még több képviselője volt. A munkásoknak sikerült 65 szociáldemokratát küldeniök a Dumába.

A reakció azt remélte, hogy a második Duma engedelmesebb intézmény lesz, mint az első volt. Ez a reménye nem vált valóra. A kormány, melynek élén Sztolüpin nagybirtokos állott, 1907 június 3-án feloszlatta a második Dumát. A cári kormány új

választójogi törvényt hozott nyilvánosságra, amely még inkább megnyirbálta a munkások és parasztok jogait s lényegében az október 17-i kiáltvány megtagadása volt. Az 1907 június 3-i eseményeket általában „Június 3-i államcsiny“-nek nevezik.

A június 3-i államcsiny a forradalom ideiglenes vere-ségét jelentette.

Az első orosz forradalom fontos mérföldkő hazánk törté-netében. A munkásosztály és a parasztság az 1905—1907. évek-ben a politikai nevelésnek nagyszerű iskoláját járta végig. Erre a rendes békés fejlődés idején évtizedek alatt sem lett volna képes. A forradalom megmutatta a népi tömegeknek, hogy a cárizmus a nép leggonoszabb ellensége, hogy a liberális bur-zsoázia nem a népet, hanem az önkényuralmat támogatja, s hogy egyedül a munkásosztály a forradalom igazi és legkövetkezte-sebb vezére. A forradalom ugyancsak megmutatta, hogy a dol-gozó parasztság ingadozásai ellenére egységes, komoly erő, amely képes szövetségre lépni a munkásosztállyal és hogy a munkások és a parasztok e szövetségének tartósságától és ere-jétől függ a cárizmus teljes és végleges legyőzése. A munkások és parasztok arról is meggyőződtek, hogy igazi vezetőjük a Bolsevik Párt, amely a dolgozóknak megmutatta a harc és a diadal igazi útját.

Az 1905—1907. évi forradalom hatalmas történelmi szerepet játszott a Nagy Proletár Forradalom előkészítésében. Lenin írta, hogy „az 1905. évi «főpróba» nélkül az 1917. évi Októberi Forradalom győzelme nem lett volna lehetséges“.

Az első orosz forradalomnak nagy nemzetközi jelentősége volt. Oroszország már a XIX. század végén, a XX. század ele-jén a forradalmi világmozgalom központjává vált. Az 1905-ös forradalomban az orosz munkásosztály a proletárvilágmozgalom élcsapataként lépett fel. Az 1905. évi forradalom előtt az európai szocialista pártok tartózkodtak az általános sztrájktól és a proletariátus fegyveres harcát lehetetlennek tartották a modern városokban. Az orosz példa alapján Európa és az egész világ haladó munkásai meggyőződtek ezeknek a nézeteknek hibás voltáról. Több országban, különösen Ausztria-Magyarországon

politikai sztrájkok és tüntetések kezdődtek az általános választójog kivívásáért.

Az orosz forradalomnak óriási hatása volt Ázsia népeinek felébredtésére is. Irán, Törökország és Kína népe számára, mely a forradalmi útra lépett, iskolapéldául szolgált az orosz munkásoknak és parasztoknak az önkényuralom és a jobbágyság ellen vívott harca.

XIII. FEJEZET

OROSZORSZAG A REAKCIO

ÉS AZ ÚJ FORRADALMI FELLENDÜLÉS ÉVEIBEN

1. *A sztolüпинi reakció. — A bolsevikok a reakció éveiben*

A forradalmat elnyomták, de a cárizmus diadala nem volt tartós. A kormány elhatározta, hogy helyzetének megszilárdítása érdekében a szegény- és középparasztok tönkretétele árán megerősíti a falu kulák felsőrétegét és a kulákokat az önkényuralom szilárd támaszává teszi. A parasztok azelőtt közösen, közösségben birtokolták a földet. A földet időről-időre felosztották a közösség tagjai között, a férfiak lélekszáma szerint. A parasztság bonlása azonban a közösségen belül is folyt. A kulákok az osztott föld nagyobb részét kezükbe kerítették. Sztolüpin 1906 november 9-én rendeletet adott ki, mely szerint bármelyik paraszt kiléphetett a közösségből. A közösség köteles volt a kilépőnek földtulajdont juttatni. 1906-tól 1915-ig a közösségből több mint 2 millió önálló gazda vált ki. A közösségből kivált szegényparasztok nem tudták megművelni földjüket és tönkrementek.

A gazdag parasztoknak — a kulákoknak — alkalmuk nyílt arra, hogy olcsó áron összevásárolják a tönkrement szegényparasztság földjét. Elmélyült a falu osztályrétegződése. Egyrészt megnőtt a kevésföldű és földtelen parasztok száma, másrészt a kulákgazdaságok száma. A sztolüпинi reform a földbirtokosok, a cári család és a kolostorok kezében több mint

160 millió hektár elsőrendű földet hagyott. A sztolüpini reform elnyomatást, nincstelenséget és éhezést hozott a parasztságnak. A faluban fokozódott a parasztmozgalom a földbirtokosok és a kulákok ellen. A parasztok ellenállottak a földmérőknek és a reformot végrehajtó többi cári hivatalnoknak. Utóbbiak a kulákok földjének a közösségi földből történt kijelölésekor nem ritkán kénytelenek voltak erőszakot alkalmazni.

Az ország helyzetét csak a forradalom változtathatta meg. A bolsevikok, élükön Leninnel és Sztálinnal, tudták ezt és a munkásokat és parasztokat előkészítették a cárizmus ellen vívott harc folytatására. A mensevikek nem hitték, hogy a forradalmat újra fel lehet lendíteni, elálltak a párt programjának forradalmi követeléseitől és a forradalmi jelszavaktól. Sőt mi több, egyenesen azt javasolták, hogy a proletár pártot teljes egészében számolják fel és „alkalmazkodjanak” a sztolüpini rendszerhez. Lenin a mensevik likvidátorokat „sztolüpini munkáspártnak” nevezte és felhívta a munkásokat, hogy óvják és erősítsék forradalmi pártjukat.

A cári kormány üldözte a bolsevikok pártját és parancsot adott Lenin letartóztatására. A párt javaslatára Lenin 1907-ben külföldre utazott és Genfben telepedett le. Itt újra kezdte a párt központi lapjának, a „Proletarij” című napilapnak kiadását. Innen küldötte titkos utakon Oroszországba a bolsevik lapot és leveleit, amelyekben utasításokat adott, hogyan kell dolgoznia az illegálisban lévő pártnak.

A bolsevikok az üzemekben — a rendőrség elől eltitkolva — megteremtették szervezeteiket, röplapokat és újságokat nyomtatnak és a munkások körében terjesztették azokat, hogy fokozzák befolyásukat, a tömegekre; felhasználták a szakszervezeteket, a munkásklubokat, a vasárnapi iskolákat és a szövetkezeteket.

A Birodalmi Dumában, ahová a munkásoknak sikerült néhány bolsevikot bejuttatniok, elhangzottak a szabadságért folytatandó harcra hívó bátor felhívások

Miután Oroszország központjában már leverték a forradalmat, a bakui munkások még folytatták forradalmi harcukat. Lenin magasra értékelte a bakui sztrájkok harcias jellegét. Ezeket a sztrájkokat Sztálin vezette. Lenin ezt írta a bakui

sztrájkról: „1908-ban a bakui kormányzóság vezet jelentékeny számú, 47.000 sztrájkolóval. A politikai tömegsztrájk utolsó mohikánjai!“

A cárizmus minden eszközzel igyekezett lehetetlenné tenni Sztálin elvtárs számára, hogy forradalmi munkát folytasson. 1902-től 1913-ig hétízben tartóztatták le. Hatízben távoli vidékre száműzték, de ötször elmenekült a száműzetésből és a rendőri üldözés ellenére kitartóan folytatta tovább a munkásosztály forradalmi mozgalmának irányítását.

A bolsevikok a forradalom iránti határtalan odaadás, a férfiaság, a bátorság és a munkásosztály diadalába vetett törhetetlen hit példáit mutatták.

Hajthatatlan forradalmár volt Jakov Mihajlovics Szverdlov — „a hivatásos forradalmár legesiszoltabb típusa“, — amint Lenin jellemezte. 15 éves korában kezdte veszéllyel és megerőltetéssel teli forradalmi munkáját, melyet többízben szakított meg a száműzetés és a menekülés. A forradalom leverése után Szverdlovot két évig erődbe zárva tartották.

Fogságából kiszabadulva, rövidesen ismét letartóztatták és a narümi országrészbe száműzték. Szverdlov ötízben próbált elmenekülni a sivár Makszimkin Jarból, ahova a posta is csak évenként kétszer járt. 1912 őszén ladikon próbált átkelni a Jeniszej folyón és majdnem a viharos folyóba fulladt.

Hajthatatlan bolsevik harcos volt Mihail Vasziljevics Frunze is. 1905-ben ő irányította az Ivanovo-voznyeszenszki munkások sztrájkját. 1907 márciusában letartóztatták és börtönbe zárták. Halálos ítélet fenyegette. „Mondjon le a proletárjairól — mondotta neki a tárgyalás alatt az ügyvéd. — Meglátja, tüstént kegyelmet kap.“ Frunze felháborodottan közölte a bírósággal, hogy nincs szüksége ilyen védőre. A cári bíróság Frunzet tízévi kényszermunkára ítélte.

Rettenthetetlenül küzdött a cárizmus ellen Szergej Mirovics Kirov is. 1905-ben tomszki forradalmi munkájáért és titkos nyomda szervezéséért várfogságra ítélték. Ez volt harmadik letartóztatása. A mindig eleven és életvidám Kirov azonban kiszabadulása után ismét haladéktalanul forradalmi munkához kezdett.

Ugyanilyen törhetetlen bolsevik forradalmár volt Grigorij Konsztantyinovics Ordzsonikidze (Szergo). 1905 decemberében külföldről, tengeri úton szállított fegyver kirakása közben letartóztatták, de sikerült külföldre menekülnie. Hamarosan visszatért Bakuba és folytatta forradalmi munkáját. Ordzsonikidze többszöri letartóztatás után Párizsba utazott és a Lenin által szervezett pártiskolában tanult. Oroszországha visszatérve, erőteljes bolsevik munkát folytatott, míg csak három évre be nem zárták a slisszelburgi erődbe.

Lengyelország és Oroszország munkásmozgalmának kiemelkedő funkcionáriusa volt a reakció éveiben Feliksz Edmundovics Dzerzsinszkij. Az 1905-ös forradalom forró napjaiban Dzerzsinszkij, akit a varsói munkások Juzef néven ismertek, lázasan dolgozott.

Erőteljesen küzdött a mensevikek ellen, támogatta Lenin vonalát. A forradalom után illegális munkája közben többször letartóztatták. Feliksz Dzerzsinszkijt, a törhetetlen bolsevik forradalmárt a varsói citadella (börtönerőd) különleges szárnyába zárták. Itt írta meg „A fogoly naplója“ c. könyvét, amelyben a forradalomért életét áldozni kész, kemény forradalmár harcos élményeiről beszél.

A Bolsevik Párt az illegalitásban sokszáz bátor forradalmárt nevelt. Ezek voltak a leninisták ércgárdája, amely Lenin és Sztálin vezetésével előkészítette az új forradalmat.

2. Az új forradalmi fellendülés Oroszországban

A munkásmozgalmában hamarosan észrevehető élénkülés következett be. A munkások kezdték összefogni erőiket. A sztrájkolók száma az országban már 1911-ben túlhaladta a 100.000-et. Különösen erős lendületet adtak a proletariátus forradalmi harcának azok az események, amelyek Szibériában, a lénai aranykutató közkereseti társaság aranylelőhelyein történtek.

A lelőhelyek a sivár tajgában voltak, a vasúttól 1700 kilométernyire. Csak a Léna folyón át lehetett elkerülni innen a hajózás idején. A munkafeltételeket rabtartó szerződések írták elő. A munkások az alkalmazás lejárta előtt nem hagyhatták ott

a munkájukat, de bármikor elbocsáthatták őket. Bér fejében a munkásoknak a legrosszabb minőségű élelmiszert juttatták. A szerződés szerint a munkanap 10—11 órás volt, de az igazgatóság gyakran ezt is önkényesen meghosszabbította.

A lénai társaságot irányító aranykutatók a tajga korlátlan urainak tekintették magukat. Bjelozjorov bányaigazgatót „a tajga koronázatlan királyának“ nevezték.

A kényszermunkaszerű munkafeltételek, a munkabér visszatartása, a háromszoros áron eladott romlott élelmiszer, az igazgatóság és rendőrség erőszakos cselekményei és önkénye több-ízben munkáslázongásokat okoztak.

1912 február végén az egyik lelőhelyen, ahol különösen súlyos volt a munkások helyzete, sztrájk kezdődött. Közvetlen oka az volt, hogy a munkásoknak romlott lóhúst adtak ki. A felháborodott munkások sztrájkba kezdtek és elküldötték megbízottaikat a többi lelőhelyekre. Március 27-én a sztrájk általánossá vált és egységesen, szervezeten folyt. Bár békés jellegű volt, a lelőhelyekre mégis hatalmas katonai osztagot küldtek. A sztrájkhizottságot a munkások sztrájkra „bujtogatása“ miatt letartóztatták. 1912 április 4-én (17-én) 3000 munkás nyilatkozatot írt alá, hogy öntudatosan, minden bujtogató nélkül kezdett sztrájkba. A munkások ezzel a nyilatkozattal a Nagyezsda-telepre mentek az ügyészhez és küldötteik szabadonbocsátását követelték.

Április 4-ének fagyos reggelén hosszú munkássorok vonultak a Nagyezsda-telephez. A sorok 3—4 kilométer hosszú fekete szalaggá olvadtak össze. Erdőkön át, hóbuckák között, szűk úton vonultak, melyről nem lehetett letérni. Az egyik oldalon a Bodajbo folyó szakadéka, a másik oldalon kidöntött fák halmai. A munkások hirtelen katonákat pillantottak meg, akiket az útra merőlegesen, teljes harci készségben sorakoztattak fel. Kijött a munkásokhoz Tulcsinszkij mérnök és próbálta őket rábeszélni, hogy oszoljanak szét. Az első sorok megállottak. A 3000-es tömeg azonban, amely a szűk úton széthúzódott, továbbhaladt és rátolult az első sorokra. A rendőrség és a katonaság tüzelni kezdett. 250 munkást megöltek, 270 megsebesült.

A cári önkényuralomnak ez az újabb véres gázette a munkások körében egyhangú felháborodást okozott.

A lénai események országszerte visszhangra találtak. Mindeütt sztrájkok kezdődtek. Körülbelül 300.000 munkás lépett sztrájkba. Lenin rámutatott, hogy a munkások most nem egyes jogokért, hanem a nép egyetemes jogfosztottsága ellen küzdenek. „Éppen az orosz életnek ez az egyetemes jogfosztottsága, éppen a különálló *jogokért* folytatott harc reménytelensége és lehetetlensége, éppen a cári monarchiának és egész uralmi rendszerének javíthatatlansága tünt elő a lénai eseményekből oly világosan, hogy *forradalmi tűzre gyújtotta a tömegeket*“ — írta Lenin.

Sztálin elvtárs a lénai események történelmi jelentőségét hangsúlyozva, ezt írta a „Zvjezda“ (Csillag) című bolsevik lapban:

„A lénai sortűz megtörte a hallgatás jegét és a népmozgalom folyama megindult.

Megindult!...

Mindaz, ami gonosz és vészes volt a mai rendszerben, mindaz, ami a sokat szenvedett Oroszországot kínozza, mindaz egy tényben összpontosult, a lénai eseményekben.

Ezért van az, hogy éppen a lénai gyilkosság adta meg a jelet a sztrájkokra és a tüntetésekre.“

A lénai események megmutatták, hogy a munkásosztályban hatalmas forradalmi energia gyülemlett fel. A mozgalom nőtt, magával ragadta a munkások legelmaradottabb rétegét is. Az ország valamennyi kerületében sztrájkok folytak. Az élen a forradalmi Pétervár haladt, utána Moszkva, a Baltikum, Ukrajna, a Kaukázus munkásai.

A sztrájkok bolsevik jelszavakkal folytak: „Nyolcórás munkanap“, „A földesúri birtokok elkobzása“, „Demokratikus köztársaság“.

A forradalmi fellendülés feltételei között különösen szükség volt összekovácsolt pártra, amely képes a munkásosztályt új forradalomra előkészíteni. Ezért 1912 januárjában Prága városába pártértekezletet hívtak össze, amelyen a bolsevikok önálló párttá alakultak. Addig a mensevikekkel együtt egy

pártban, az OSZDMP-ben voltak. A párt most az OSZDM (bolsevik) P nevet vette fel. A prágai értekezlet bolsevik Központi Bizottságot választott, élén Leninnel. Sztálin elvtársat, aki száműzetésben volt, távollétében választották meg a párt Központi Bizottságának tagjai sorába. Sztálin elvtársat Lenin javaslatára a Központi Bizottság Oroszországi Irodájának élére állították. Ennek a szervnek feladata volt az oroszországi pártmunka közvetlen irányítása.

A bolsevikoknak a tömegek forradalmi neveléséhez harcos politikai napilapra volt szükségük, olyanra, amely szoros kapcsolatban áll a tömegekkel. 1912 januárjától kezdve a munkások gyűjteni kezdték a lapkiadás céljaira. A „Pravda“ (Igazság) című tömegnapilap első száma április 22-én (az új naptár szerint május 5-én) jelent meg. Ezért lett nálunk május 5-e a munkássajtó ünnepe. A „Pravda“ munkáját külföldről Lenin irányította. Első számát Sztálin elvtárs készítette elő. Sok időt és erőt szentelt a „Pravdát“-nak Molotov elvtárs, aki a szerkesztőség titkára volt. A „Pravda“ munkájában Maxim Gorkij is segített.

A lap naponta jelent meg. A cári cenzor minden reggel ott találta asztalán és kereste, mibe köthetne bele, hogy betiltassa megjelenését. A munkások már éjszaka gyülekeztek a nyomda udvarán, ahol a „Pravdát“ nyomtatták. Amint a friss lappéldányok megjelentek, azonnal széthordták az üzemekbe és gyárakba. A „Pravda“ fennállásának első évében 40 ízben törtek be a rendőrök a nyomdába, hogy megsemmisítsék az éppen kinyomtatott lappéldányokat, de azokat ekkorra a munkások már igen gyakran szétszertették. 1913 májusában a cári kormány betiltotta a „Pravdát“, de néhány nap múlva új elnevezéssel jelent meg. Többször változtatta címét. Így: „Za Pravdu“ (Igazságért) „Proletarszkaja Pravda“ (Proletárigazság), „Szevjernaja Pravda“ (Északi Igazság), „Puty Pravdű“ (Az igazság útja) stb.

A bolsevikok minden lehetőséget felhasználtak, hogy forradalmi munkát végezzenek a tömegek körében. A szakszervezetekben, szövetkezetekben, betegpénztárakban és egyéb munkásszervezetekben titkos sejteket és csoportokat alkottak. Még a

reakciós Birodalmi Dumát is felhasználták agitációjuk céljaira. 1912-ben, a negyedik Birodalmi Duma képviselőinek megválasztásakor a munkások 6 bolsevik képviselőt választottak. Ezek közül az egyikről később kitűnt, hogy provokátor. A munkásképviselők forradalmi beszédeket mondtak a Dumában. Ezeket a „Pravdá“-ban megjelentették. A „fekete százak“ a munkások minden felszólalását kiabálással, zajjal és füttel fogadták. Rodzjanko földbirtokos, a Duma elnöke a bolsevikoktól mindjárt beszédük elején megvonta a szót. A bolsevik képviselők azonban eltökélten folytatták szenvedélyes forradalmi szónoklataikat. Lenin és Sztálin közvetlenül irányította a bolsevikoknak a Birodalmi Dumában végzett munkáját.

1913-ban a cári kormánynak sikerült néhány bolsevik szervezetet felmorzsolnia. Pétervárott a rendőrség letartóztatta Sztálint. A kietlen turuhani országrészbe, Kurejka településre száműzték. Letartóztatták és Szibériába száműzték Molotovot is. Börtönben volt Szergo Ordzonikidze és a Bolsevik Párt több más vezetője. 1914 júliusában a rendőrség feldúlta a „Pravda“ szerkesztőségét és letartóztatta a lap munkatársait.

A proletariátus forradalmi harca 1914 első felében nagy lendületre kapott. Fél esztendő alatt mintegy másfélmillió volt a sztrájkolók száma. A sztrájkok bolsevik jelszavakkal folytak. A bakui munkások nyári sztrájkja, melyet a bolsevikok irányítottak, két hónapon át tartott. A bakuiakat az egész ország munkásai támogatták. Pétervárott és más városokban népgyűlések és tüntetések folytak ezekkel a jelszavakkal: „Bakui elvtársak, veletek vagyunk!“, „A bakuiak diadala a mi diadalunk!“ Az egyik ilyen forradalmi tüntetés alkalmával a Putyilov-üzemben munkásokat lőttek agyon. A putyilevi munkások lelövetése miatt az egész munkás Pétervár felkelt. Pétervár utcáin összetűzések folytak le a munkások és a barrikádharcokra áttérő csapatok között. A főváros katonai táborrá változott.

A forradalom további fellendülését megszakította az első világháború kitörése.

XIV. FEJEZET

A MÁSODIK OROSZORSZÁGI BURZSOÁ-DEMOKRATIKUS FORRADALOM

1. *Az első világháború és a cári Oroszország szerepe*

1914 júliusában megkezdődött az első világháború. Ebben a világösszeecsapásban az imperialista államok két csoportja ütközött össze: az egyik, élén Németországgal, a négyes szövetséget alkotta. (Németország, Ausztria-Magyarország, Bulgária, Törökország); a másik, élén Angliával és Franciaországgal, alkotta a hármas egyezményt, vagy antantot. (Anglia, Franciaország és Oroszország.) Az antanthoz később Japán és Olaszország, majd 1917-ben az Amerikai Egyesült Államok is csatlakozott. A küzdő hatalmak seregeiben összesen 74 millió főt mozgósítottak.

Ez a háború már régen készülődött. A XX. század elején a Földön már szinte nem volt gazdátlan terület. Az európai és amerikai imperialisták óriási gyarmatokat kerítettek kézbe. Anglia gyarmatai, területüket tekintve, 110-szer nagyobbak voltak, mint magának Angliának a területe. Franciaország gyarmatai az anyaország területének 20-szorosára rúgtak. Még kis országok is — Belgium és Hollandia — sokmillió lakosságú hatalmas területet hódítottak meg Ázsiában és Afrikában. Az indusokat, négereket, malájokat, mongolokat és sok más népet kény-

szermunkára szorítottak az imperialisták profitja érdekében. A német imperialisták, akiknek gyarmatain mindössze 12 milliónyi lakosság élt, irigykedve szemlélték, hogyan zsákmányolja ki Anglia a gyarmati rabszolgák százmillióit. Németország a XX. század elejére hatalmas állammá lett. Gyárai és üzemei több árut termeltek, mint az angol gyárak és üzemek. Németország sok hadihajót épített. Ki akarta szorítani Angliát és uralkodó helyzetet akart elfoglalni a világon. Németország néhány évtizeden át mint a legagresszívabb (erőszakos hódításokra törekvő) ország erősen készült a háborúra. Évről-évre növelte és új fegyverzetrel látta el hadseregét, fejlesztette hadiiparát, óriási összegeket költött háborús előkészületekre. Ilymódon — bár az első világháborúban valamennyi ország imperialistái bűnösök voltak — a háború kezdeményezője az imperialista Németország volt. A német nagyvezérkar tervet dolgozott ki az ellenfelek egyenként történő szétverésére. A főcsapást mindegyelőtt Franciaországra kívánta mérni, majd annak villámháborúban történt szétverése után gyorsan jelentékeny erőket akart átvetni Oroszország ellen, hogy aztán szabaddá tegye erőit az Anglia ellen vívandó háborúra.

Németország tervei azonban kudarcba fulladtak. Nem sikerült elkerülnie a veszélyes, két fronton vívott háborút, de villámháborúban sem tudta szétverni ellenfeleit. A keleti (orosz) front az első világháborúban az orosz katonák felülmúlhatatlan bátorsága és kitartása következtében olyan erőnek mutatkozott, melyet a németek haditerveik felépítésekor nem tartottak szem előtt.

A háború elején a német csapatok Belgiumon át hevesen Párizs felé törtek, arra számítva, hogy Franciaországot szétzúzzák, mielőtt a szövetségesek mozgósítani tudnák erőiket. Az orosz hadsereg ekkor, hogy Franciaország helyzetét megkönnyítse, Kelet-Poroszországban támadásba ment át. A háborúra rosszul előkészített orosz hadsereg több vereséget szenvedett, de a német parancsnokság kénytelen volt nyugatról keletre nagy erőket átdobni. Párizs megmenekült és Franciaország folytathatta a háborút.

Az orosz csapatok szilárd ellenállásának és kitartásának volt köszönhető, hogy a háború elhúzódott és Németországnak

kevesebb esélye volt a háború megnyerésére, mint ellenfeleinek, melyek hatalmas ember- és anyagkészletekkel rendelkeztek. A német parancsnokság 1915-ben elhatározta, hogy főerőit a keleti frontra küldi, hogy az orosz hadsereget szétzúzza és Oroszországot békére kényszerítse. Németország ily módon meg akart szabadulni a második fronttól és nyugaton akarta folytatni a háborút. A németeknek ezt a feladatot sem sikerült megoldaniuk. Bár az oroszok az ellenség túlerejének nyomására visszavonultak, kiűrtették Lengyelországot, Litvániát, a Baltikum jelentékeny részét és Wolhyniát, az orosz hadsereg nem semmisült meg és a keleti frontot nem számolták fel. 1915 szeptember végére a keleti fronton álló háború alakult ki: az ellenség beásta magát és nem kezdett nagyobb szabású támadó műveletekbe. Mindkét fél új, döntő csapásokra készült.

1916-ban Németország új támadást kezdett Franciaország ellen. A szövetségesek Oroszországtól ismét döntő lépéseket követeltek. Tárgyalások után elhatározták, hogy Nyugaton és Keleten egyszerre kezdenek támadást. Mogiljevben, a cári főhadiszálláson haditanácsot hívtak össze. Az északi és a nyugati front parancsnokai kijelentették, hogy az orosz csapatok nem képesek támadó műveletekre. A védekezés mellett szólottak. A délnyugati front parancsnoksága támadó cselekményeket követelt. Úgy vélte, hogy az orosz hadseregnek esélyei vannak a sikerre, ha a támadást az egész frontra kiterjesztik és a csapásokat egyidejűleg több szakaszon hajtják végre.

A főcsapást Luck irányában jelölték ki.

A lucki áttörés 1916 május 22-én (június 4-én) hajnalban kezdődött. Az orosz tüzérség fergeteges tüzet nyitott az ellenség hadállásaira. A nehézlövegek minden két percben, a könnyűek minden percben tüzeltek. Pontosan délben harcbevetették az orosz gyalogságot. A tüzérség áthelyezte tüzeit a második vonalra. Az ellenség megerősített hadállásait nyolcórás tűzzel szétzúzták. Az elkábult és megzavarodott osztrákok, németek és magyarok tömegesen adták meg magukat. A sikeres áttörés lehetővé tette a támadás kiterjesztését 300 kilométeres frontszakaszra. A délnyugati arcvonali csapatai legyűrve az ellenállást, Galicia és Bukovina mezőin haladtak előre. Az orosz

csapatoknak a délnyugati fronton végrehajtott áttörése gyökeresen megváltoztatta a háború egész menetét. Az osztrák-magyar hadsereg már nem tudta kiheverni a súlyos csapást. Az osztrák hadseregben szolgáló szláv katonák nem akartak orosz testvéreik ellen küzdeni és ezrével adták meg magukat. A németek Verdun ellen intézett támadásai gyengültek. Az áttörés felszámolására a német parancsnokság sietve hadosztályokat dobott át keletre az olasz és a francia frontról.

De sem a cári csapatok, sem a szövetségesek parancsnoksága nem tudta kihasználni az orosz hadsereg előnyomulásának sikereit. Az orosz főhadiszállás — melynek tervei német kémek útján az ellenség tudomására jutottak, — habozása lehetővé tette a németeknek és osztrákoknak, hogy átcsoportosítsák erőiket. A Sztohod folyó környékén, mocsaras terepen vívott súlyos harcok után, melyek hatalmas emberáldozatot követeltek, megállásra kényszerült a délnyugati front hadseregeinek támadása, melyet a többi hadsereg nem támogatott. A cári hadsereg vereségének kikerülhetetlen volta a világháborúban részleges sikerek ellenére egyre világosabbá vált.

A cári csapatok vereségének alapvető oka Oroszország technikai és gazdasági elmaradottsága volt. Az ország egész felépítettségében hűbéri csökevényeket őrzött. A gyengén fejlett hadiipar nem volt képes a hadsereget harci felszereléssel ellátni. A szétzilált szállítási szervezet miatt a sürgős szállítmányok nem érkeztek meg. A szállítás zűrzavara kiélezte az élelmiszerválságot. A hadsereg előírt ételmezésének csak felét kapta meg. Az országban üzérkedés folyt a kenyérrel. A péküzletek előtt a lakosság hosszú sorokban tolongott.

A háború és a gazdasági összeomlás a dolgozó tömegekben erős elégedetlenséget keltett. Az ő vállukra nehezedett a háború egész súlya. Különösen nehezzé vált a munkások sorsa. Éhesen, nevetségesen csekély bérért napi 15—16 órát dolgoztak. A munkások 40 százaléka a fronton volt. A vállalatoknál többnyire asszonyok és fiatal lányok dolgoztak, akik eleinte nem mertek ellenszegülni a kizsákmányolóknak.

1915 tavaszától kezdve azonban nagy méreteket kezdett ölteni a sztrájkmozgalom. A sztrájk legnagyobb lendületét

1916 októberében érte el. A munkabeszüntetéseket tüntetések kísérték, ilyen forradalmi jelszavakkal: „Le a háborúval!”, „Le az önkényuralommal!”.

A tömeges forradalmi sztrájkok azt bizonyították, hogy „Oroszországban a leghatalmasabb népi forradalom indult meg, melynek élén a világ legforradalmibb proletariátusa állott; ennek a proletariátusnak olyan komoly szövetséges állott rendelkezésére, mint Oroszország forradalmi parasztsága.” (Sztálin).

A bolsevikok hatalmas munkát végeztek a dolgozók körében. A vállalatoknál pártsejteket szerveztek. A katonai egységeknél titkos bolsevik szervezetek alakultak. A bolsevikok megmagyarázták a népnek: ha a cári kormány folytatja a háborút, ez feltétlenül vereséget hoz az országnak és azt a nyugati imperializmus gyarmatává teszi. Lenin és a bolsevikok azt tanították, hogy kétfajta háború van: igazságos és igazságtalan háború. Az igazságos háború célja a nép megvédelmezése külső támadástól, a leigázás kísérletétől. Az igazságtalan, hódító háborúnak hódítás és idegen népek leigázása a célja. Lenin az 1914. évi világháborút igazságtalan, hódító háborúnak tartotta mind a német imperialisták, mind pedig a cárizmus oldaláról. Ezért döntő harcra hívott a háború ellen. Lenin felvetette a jelszót, hogy az imperialista háborút változtassák polgárháborúvá és forradalmi harcra hívta fel minden ország munkásait kormányuk megbuktatásáért. A bolsevikoknak e jelszavak megvalósításáért folytatott harca a dolgozók felszabadításáért vívott küzdelem volt — a földbirtokosok és tőkések igájának lerázása, hazánk megmentése és függetlenségének a külföldi imperialistáktól történő megvédelzése érdekében.

2. A cárizmus megdöntése Oroszországban

A cári kormány látta, hogy az országban új népi forradalom készülődik.

Félt ettől és elhatározta, hogy feloszlatja a Birodalmi Dumát, felmorzsolja a munkásszervezeteket és különbékét (azaz a szövetségesektől független békét) köt Németországgal. A

fővárosba gyalogságot és tüzérséget hozatott. A rendőrséget katonai alapokra helyezték és gépfegyverekkel szerelték fel.

A cárizmusnak a forradalom ellen szőtt összeesküvése egybeesett a burzsoázia és a tábornoki kar köreiben készülő összeesküvéssel. A burzsoá összeesküvők és tábornokok úgy döntöttek, hogy a forradalom megakadályozására és a háború folytatására a legjobb eszköz a palotaforradalom. Az volt a szándékuk, hogy a cár vonatát a főhadiszállásról a fővárosba vezető úton kezükbe kerítik és kényszerítik a cárt, hogy Alexej fia javára mondjon le a trónról. A palotaforradalom előkészítésében Anglia és Franciaország képviselői is résztvettek. E két ország félt, hogy Oroszország különbékét köt Németországgal.

De sem a cárizmus, sem a burzsoázia nem vitte végig a forradalom ellen szőtt összeesküvését. A katonaköpenybe öltöztetett munkásosztály és parasztság forradalmi megmozdulásával szétzúzta a cár és a burzsoázia terveit.

1917 január 9-én, a „Véres Vasárnap” évfordulóján Pétervárott hatalmas háborúellenes tüntetés folyt le. Több városban sztrájkok lángoltak fel. Különösen gyorsan fejlődött a forradalmi mozgalom Pétervárott. Elsőként a Putyilov-üzem munkásai mentek ki az utcára. Február 23-án (március 8-án) a Nemzetközi Nőnapon a munkásnők vörös zászlókat ragadtak és csatlakoztak a tüntető munkásokhoz.

A bolsevikok pétervári bizottsága felkelésre szólította a munkásokat: „Előttünk a harc, de a diadal vár bennünket. Mindenki a forradalom vörös zászlói alá! Le a cári monarchiával!”

Február 26-án a Bolsevik Párt Központi Bizottságának irodája, élén Molotov elvtárrsal, kiáltványt adott ki a forradalmi kormány megteremtésére. A munkások kezükbe kerítették a fegyverraktárakat és fegyverkezni kezdtek, hogy elháríthassák a rendőrséget. Ugyanakkor a bolsevikok behatoltak a laktanyákba és felszólították a katonákat, hogy egyesüljenek a munkásokkal. Február 27-én a pétervári csapatok kezdtek átállni a felkelők oldalára. A felkelő főváros „lecsendesítésére” a cár a frontról hozatott csapatokat. A szerelvény azonban alig

érkezett el Carszkoje Szjeloig.* A katonák, akik a forradalmi munkásokat testvéreiknek tekintették, nem voltak hajlandók a fővárosba menni. A főhadiszállásról érkező cári vonatot az egyik állomáson vasutasok feltartóztatták.

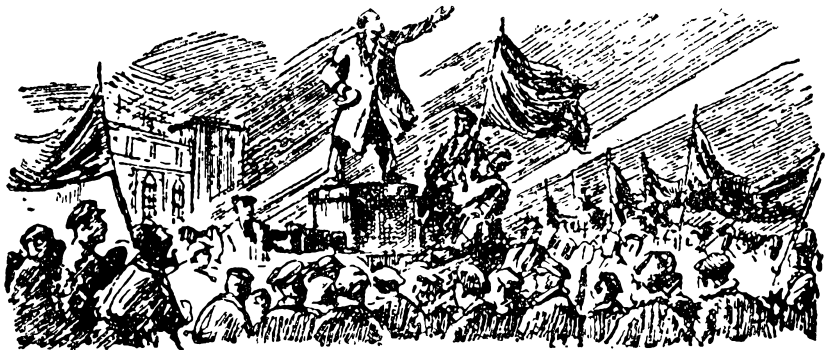
A felfegyverzett munkások és katonák kiszabadították a börtönökből a politikai foglyokat. A munkások és katonák a Bolsevik Párt felhívására hozzákezdtek a Szovjetekbe küldendő képviselőik megválasztásához. Február 27-én este megtartották a munkás- és katonaküldöttek pétervári Szovjetjének első ülését. A burzsoázia mégegyszer tárgyalásokba próbált kezdeni a cári főhadiszállással. Meg akarta szerezni II. Miklós beleegyezését a Dumának felelős minisztérium megalakítására. A burzsoázia azt remélte, hogy a kormány összetételében bekövetkező változások lehetővé teszik a cárizmus fenntartását és a háború folytatását. A burzsoázia azonban nem tartóztathatta fel a forradalom fejlődését. A pétervári fordulat után a forradalom az egész országban győzedelmeskedett. A Romanov-monarchia vérben és szennyben ázott szekere — amit Lenin nevezte — 1917 február 27-én (az új naptár szerint március 12-én) egy csapásra és örökre felborult.

A Bolsevik Párt, amely a népet a cárizmus ellen diadalra vezette, tovább folytatta forradalmi harcát a tömegek meglódításaért, a burzsoázia megdöntéséért és azért, hogy minden hatalom a Szovjetek kezébe kerüljön.

* Ma Puskinó. — *A ford.*

**HARC A SZOCIALIZMUS
GYŐZELMÉERT
A SZOVIETUNIÓBAN**

I. FEJEZET

A NAGY OKTÓBERI FORRADALOM ELŐKÉSZÍTÉSE ÉS MEGVALÓSÍTASA

1. Az ország állapota a februári forradalom után

1917 februárjában összeomlott az önkényuralmi rendszer. A felfegyverzett nép, élén a Bolsevik Párttal, ledöntötte a gyűlölt cárizmus hatalmát. Ennek a győzelemnek a gyümölcseit azonban nem a nép, hanem a burzsoázia fordította hasznára.

A februári forradalom után megalakult Ideiglenes Kormány Lenin szavai szerint „a burzsoázia és a burzsoává alakult földbirtokosok” képviselőiből állt.

Ebben a kormányban a főhelyeket a következő személyek foglalták el: Lyvov herceg, nagybirtokos, mérsékelt liberális volt a kormány elnöke; Gucsikov moszkvai kereskedő és gyáros, aki annakidején helyeselte Sztolüpin forradalmárok felett ítélező haditörvényszékeit; Tyerescsenko, a legnagyobb kizsákmányoló, milliomos cukorgyáros; Miljukov, a burzsoá professzor; az eszer* Kerenszkij, aki hangos, de annál üresebb szavakkal igyekezett ködösíteni a nép előtt a burzsoázia és a földbirtokosok népellenes tetteit.

Ennek a kormánynak a politikája nemcsak az orosz impe-

* eszer — így nevezték kezdetűiről a „szociálforradalmár” (szociál-revolucionista) pártot.

rialista burzsoázia érdekeit szolgálta, hanem egyúttal Európa és Amerika imperialista hatalmainak érdekeit is.

A burzsoá Ideiglenes Kormány mellett volt egy másik hatalom is — a munkás- és katonaküldöttek Szovjetje, amely még az Ideiglenes Kormány megalakulása előtt létesült. A Szovjetek a felfegyverzett nép — munkások, katonák, matrózok — tömegeire támaszkodtak és egy új hatalmat képviseltek, amely a bolsevikok kezdeményezésére jött létre.

Ilyformán tehát nem egy, hanem két hatalom volt az országban és ennek a két hatalomnak — a burzsoá Ideiglenes Kormány-
nak és a munkás és katonaküldöttek Szovjetjeinek — egy saját-
ságos szövődéke: kéthatalmi rendszer alakult ki.

A munkások és katonák a Szovjetekben saját népi hatalmuk szerveit látták. Ugy gondolták, hogy a Szovjetek a felkelő nép akarátát fogják megvalósítani — megkötik a békét és végetvetnek a kizsákmányolók, az imperialisták uralmának.

A Szovjetekben azonban, mind a petrográdiban, mind pedig a moszkvaiban és más Szovjetekben is, akkoriban a mensevikek és eszerek voltak többségben. Ezek megalkuvó, kispolgári pártok voltak; féltek a forradalomtól, nem kívánták a kapitalista rendszer megsemmisítését és igyekeztek megegyezésre jutni az imperialista burzsoáziával.

Mialatt a bolsevikok a februári forradalom napjaiban közvetlenül vezették a nép harcát, azalatt a mensevikek és eszerek a küldötti pozíciókért tülekedtek és elfoglalták a petrográdi és még sok más Szovjet vezető helyeit.

Az eszerek és mensevikek, — kihasználván azt a helyzetet, hogy a proletariátus létszáma erősen megcsappant a háború folyamán és a gyárakba sok kisbirtokos, kézműves és szatócs került be, — ezekre a kispolgári elemekre támaszkodva, magukhoz ragadták a vezetést a Szovjetekben.

Az is egyik oka volt a megalkuvó pártok túlerejének a Szovjetekben, hogy Lenin távol száműzetésben élt Svájcban, Sztálin pedig valahol Szibéria valamely vadon vidékén töltötte száműzetésének idejét. Az eszerek és mensevikek tehát nyugodtan sétál-
gattak Petrográd utcáin.

A politikában járatlan népi tömegek, megittasulva a forradalom kezdeti sikereitől, naivul hittek a mensevikeknek és eszereknek. Ezek az árulók azonban megcsalták a nép reménységeit és már a felkelés első óráiban alkudozni kezdtek a burzsoáziával. Az eszer-mensevik főkolomposok titokban megállapodtak a kapitalistákkal és földbirtokosokkal egy burzsoá kormány megalakításában. A petrográdi Szovjet, amelyben túlsúlyban voltak a megalkuvók, tekintet nélkül a bolsevikok tiltakozására, jóváhagyta ezt az áruló lépést.

Igy az orosz burzsoázia a cárizmus romjain a mensevikek és eszerek segítségével igyekezett hatalmát megszilárdítani.

A burzsoá Ideiglenes Kormány gyűlölte a népet és félt tőle. Suljgin, az ismert burzsoá politikus, a Birodalmi Duma (képviselőház) tagja írta akkoriban naplójában: „Géppuskák — ez volt az, amit kívántam, mert úgy éreztem, hogy... csak az ólom képes visszakergetni ketrecébe a kiszabadult fenevadat“. A géppuskák nyelvén akart a néppel beszélni az orosz burzsoá és Ideiglenes Kormánya. Magától értetődik, hogy egy ilyen kormány nem adhatott a népnek sem békét, sem földet, sem kenyeret, sem szabadságot. Ezt világosan látták az élenjáró munkások. Távolról sem volt azonban ez világos a nép többi része előtt, amely még mindig abban reménykedett, hogy az Ideiglenes Kormány szívéen fogja viselni a nép érdekeit.

A bolsevikok megértették, hogy a cári kormány megbuktatásával az ügy még nincs elintézve. Lenin már régóta előre látta az orosz forradalom további menetét és állhatatosan hirdette, hogy a forradalomnak két egymással szorosan összefüggő szakaszon kell átesnie. Az első szakasz — a cárizmus megdöntése. A második szakasz pedig — a burzsoázia hatalmának megsemmisítése és a munkásosztály hatalmának megvalósítása.

Lenin ezt a gondolatát az első orosz forradalom utáni időszakban a következő példával világította meg.

„Képzeljék el uraim — írta akkor —, hogy nekem két szemétdombot kell kihordanom az udvarból. De csak egy taligám van. Ezzel az egy taligával pedig csak az egyik szemétdombot tudom kihordani. Mit tegyek hát?...“

Ha valóban nem lehet egyszerre elhordani mind a két szemétdombot, akkor kihordjuk először azt, amelyik közelebb esik és könnyebben felrakható, azután kiürítjük a taligát és visszafordulunk, hogy hozzálássunk a másik szemétdombhoz...

Az orosz népnek először azt a szemetet kell taligáján kihordania, amelyet úgy hívnak, hogy jobbagyság, földesúri tulajdon, azután visszatérni a kiürített taligával a már részben kitiszított udvarba és elkezdni a második szemétdomb felrakását, hozzálátni a kapitalista kizsákmányolás szemetének kitakarításához.

A bolsevikok rámutattak arra, hogy a cárizmus megdöntése még távolról sem jelenti a forradalom teljes győzelmét, az még annak csak a kezdete. A Bolsevik Párt Központi Bizottságának Oroszországi Irodája Molotov elvtárssal az élén, — aki még a februári forradalom kitörése előtt megszökött száműzetéséből és visszatért Petrográdba, — felvilágosította a népet, hogy addig, amíg a Szovjetekben a megalkuvók — mensevikek és eszerek — viszik a szót, nem lesz sem béke, sem föld, sem kenyér, sem szabadság. A bolsevikok leleplezték a nép előtt az Ideiglenes Kormány imperialista jellegét, bebizonyították előtte, hogy fel kell cserélni az Ideiglenes Kormányt a Szovjetek kormányával. Más kiút az Oroszországban kialakult helyzetből nem volt.

Nem sokkal a februári forradalom után Sztálin elvtárs, aki bátran viselte súlyos szibériai száműzetését, visszatért Petrográdba és Molotov elvtárssal együtt átvette a bolsevikok Központi és Petrográdi Bizottságainak vezetését. A „Pravda“-ban 1917 március 14-én megjelent cikkében Sztálin elvtárs ezeket írta:

„... Az orosz forradalom végső győzelmének záloga — a forradalmi munkás és a forradalmi katona szövetségének megszilárdulása.

Ennek a szövetségnek a szervei a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjei...

Ezeknek a Szovjeteknek a megerősítése, mindenütt jelenlévőkké tétele, egymással leendő összekapcsolásuk, élükön a munkás- és katonaküldöttek központi Szovjetjeivel, mint a nép forradalmi hatalmának szervével, — ez az a vonal, amelyen a forradalmi szociáldemokratáknak haladniuk kell.“

2. *Lenin visszatérése Oroszországba*

A bolsevikok türelmetlenül várták Lenin visszatérését. Az angol imperialisták azonban, az Ideiglenes Kormánnyal együtt, minden követ megmozgattak, hogy akadályokat gördítsenek Leninnek a forradalmi Oroszországba való visszatérése elé. Végül hosszas kínlódások után sikerült Vladimir Iljicsnek visszatérnie hazájába. Bjeloosztrovban, nem messze Petrográdtól, hosszú idő óta tartó elválásuk után, újra találkozott Lenin és Sztálin.

Április 3-án (ápr. 16.) éjjel érkezett Lenin Petrográdba.

A nép örömjújjongással fogadta szeretett vezérét. A Finnországi Pályaudvar előtti teret zsúfolásig megtöltötték a munkások, munkásnők, katonák, matrózok és vörös gárdisták ezrekre menő tömegei. Dörgött a sok „Hurrá”. A vállukon vitték Lenint az állomás épületébe. Kiérve a térre, egy páncélos tetejéről lan goló beszédet tartott, amelyben harcra hívta fel a forradalmi Petrográdot, az egész forradalmi Oroszországot, a szocialista forradalomért.

„Eljen a szocialista forradalom!” — ezekkel a szavakkal fejezte be Vladimir Iljics első beszédét a száműzetés hosszú évei után.

A páncélos simán gördült tova Iljicsel Petrográd reflektorokkal megvilágított utcáin, körülvéve az ünneplő nép sokezres tömegétől. Minden útkereszteződésnél megállt a páncélos; Lenin üdvözlő szavakat mondott és a békéért, kenyérért, szabadságért és a szocializmusért való forradalmi harcra szólította fel a forradalmi tömegeket.

Molotov elvtárs a következőképpen beszéli el ezt a történelmi találkozást:

„Attól fogva, hogy Lenin első beszédében, amelyet a forradalmi Oroszországban tartott, kiadta a szocialista forradalom jelszavát, ez a jelszó, mintha csak pártunk részére szállt volna a földre... Különösen emlékezetes ez a pillanat nekünk, akik résztvevői voltunk ennek a nem mindennapi, szinte prófétai találkozásnak Iljicsel, a forradalom kezdetén. Mi, mintha egyszerre csak szárnyakat kaptunk volna, úgy éreztük, hogy a forradalmi energia és hit szokatlanul hatalmas áramlása önt el bennünket.

A vezér harci felhívásait nem kevésbé viharos lelkesedéssel fogadta Petrográd megalkuvást nem ismerő forradalmi munkássága...

Másnap Lenin a bolsevikok gyűlésén előadást tartott a háborúról és a forradalomról. Előadásának alapgondolatait abban az okmányban írta le, amely a Bolsevik Párt történetében „Áprilisi tételek” név alatt ismeretes.

Lenin „Áprilisi tézisei” zseniális haditerve az átmenetnek a forradalom első szakaszából, — amely a burzsoáziának adta a hatalmat, — a második szakaszába, amelynek a hatalmat a proletariátus és a legszegényebb parasztréteg kezébe kell adnia, másszóval a burzsoá-demokratikus forradalomból a szocialista forradalomba való átmenet harcának haditerve volt ez.

Vajjon miben áll ez a lenini terv?

Gazdasági téren az átmeneti intézkedések terve a föld államosításából, az összes bankoknak egy állami bankba leendő beolvasztásából, valamint a társadalmi termelés és a termékek elosztása feletti ellenőrzés rendszeresítéséből állt.

Politikai téren pedig abban állt a terv, hogy kitartó felvilágosító munka útján megnyerje a munkások és katonák többségét és ezzel biztosítsa a többséget a Szovjetekben, megváltottassa a Szovjetek politikáját és a Szovjeteken keresztül megváltottassa a kormány összetételét és politikáját. Ezzel Lenin 1917 áprilisában célul tűzte ki a Szovjetek egyedüli hatalmának kivívását és az államhatalom új formájának, a Szovjet Köztársaságnak létrehozását. A feladat az volt, hogy megteremtsük országunkban a szocializmus győzelmének feltételeit.

Lenin utasítását követve, a bolsevikok széleskörű munkásságot fejtettek ki a tömegek meghódítása, politikai nevelése és megszervezése érdekében.

Az Ideiglenes Kormány népellenes politikájával egyre jobban leleplezte magát a széles tömegek előtt, mint burzsoá, ellenforradalmi kormány.

Április 18-án az Ideiglenes Kormány külön jegyzékben ígérte meg a szövetségeseknek, hogy szigorúan be fogja tartani azokat a szerződéseket, amelyeket a cár írt alá. Ez azt jelentette, hogy a népellenes, igazságtalan háborút a nép akarata ellenére tovább

fogják folytatni. A munkások és katonák tízezrei vonultak ki Petrográd utcáira és erélyesen tiltakoztak az Ideiglenes Kormány imperialista politikája ellen.

A tömegek nyomására május 2-án eltávolították az Ideiglenes Kormányból ennek az imperialista politikának leghevesebb követőit, Miljukov külügyminisztert és Gucsikov hadügyminisztert. A kormányba a mensevikek és eszerek képviselői kerültek be; koalíciós kormány alakult a burzsoázia, az eszerek és mensevikek képviselőiből. Azonban ennek a kormánynak is ugyanaz maradt a politikája, mint az előzőnek — a háború tovább folyt, a gyárak és üzemek a kapitalisták kezén voltak továbbra is, a föld pedig a földesuraké maradt.

A széles népi tömegek napról-napra jobban és jobban meggyőződhetek a bolsevikok igazáról. A bolsevik befolyás folyamatosan nőtt. Visszaemlékezve Leninnek ezekben a napokban tartott egyik beszédére, egy öreg Putyilov-gyári munkás ezeket írta: „...az, amit Lenin mondott, megragadott és gyujtott. Elmúlt a félelem, megszűnt a fáradság. És úgy látszott, hogy nem egyedül Iljics beszél, hanem beszél mind a negyvenezer munkás... Úgy látszott, hogy mindaz, ami a munkásban felgyülemlett, Iljics hangján át jutott szóhoz.“ Abban rejtett a bolsevikok ereje, hogy helyesen értelmezték a dolgozók érdekeit és Lenin és Sztálin vezetése alatt kitartóan, önfeláldozással harcoltak a nép ügyéért, az egész hatalom átadásáért a Szovjetek kezébe.

1917 június 3-án ült össze a Szovjetek I. Országos Kongresszusa. A bolsevikok ezen még mindig kisebbségben voltak. De a nép jelentékeny tömegei abban az időben, különösen a fővárosban, már a Bolsevik Pártot követték. Június 18-án tüntetés volt Petrográdban, amely a következő bolsevik jelszavak alatt folyt le: „Le a háborúval!“ „Le a kapitalista miniszterekkel!“ „Minden hatalmat a Szovjetek kezébe!“ Az Ideiglenes Kormány azonban, amelyet a Szovjetek I. Kongresszusának megalkuvó többsége támogatott, nem törődött a tömegek hangulatával. Pontosan a tüntetés napján a kormány, teljesítve az angol-francia imperialisták akaratát, támadásra hajtotta a katonákat a fronton. Ez a támadás már eleve sikertelenségre volt ítélve, mivel

a kimerült katonák nem látták célját a támadásnak, nem éreztek együtt vele és nem bíztak a parancsnokságban. Ehhez még hozzájárult az is, hogy a hadseregben komoly hiány volt érezhető fegyverekben. A rosszul előkészített támadás összeomlott. A munkások és katonák felháborodása határtalan volt.

Július 3-án Petrográdban újra megkezdődtek a tüntetések. Munkások és katonák, fegyverrel a kezükben, vonultak ki a főváros utcáira és követelték az egész hatalom átadását a Szovjetek kezébe. A Bolsevik Párt, helyesen ítélve meg az általános helyzetet, még korainak tartott egy fegyveres felkelést a koalíciós kormány ellen. Amikor azonban világossá vált, hogy lehetetlen a tömegeket a tüntetéstől visszatartani, a bolsevikok elhatározták a tüntetésben való részvételüket, hogy békés és szervezett jelleget adjanak annak és megóvják a forradalmi erőket a széteséstől.

Az Ideiglenes Kormány azonban ürügyül használta fel ezt a tüntetést arra, hogy leszámoljon a néppel. A tüntetők ellen az ellenforradalmár junker* és tiszti osztagokat vetette be. A tüntetőket szétkergették. Petrográd utcái munkások és katonák vértől piroslottak. Ez a véres leszámolás az Ideiglenes Kormányba belépett mensevikek és eszerek parancsára történt.

Az eszerek és mensevikek az orosz és angol-amerikai imperialisták akaratát teljesítették, akik a Kerenszkij-kormánytól a bolsevizmus megsemmisítését és Lenin megöletését követelték.

A júliusi tüntetés leverése után válságba került a forradalom további fejlődése.

A burzsoázia az ország legfontosabb központjaiban válogatott ellenforradalmi csapatokat vont össze és ezekre támaszkodva hozzálátott a forradalmi demokratikus szervezetek megsemmisítéséhez.

A burzsoá és monarchista katonai klikk mindenekelőtt a Bolsevik Pártnak rontott neki, letartóztatta a bolsevikokat, özszerombolta a bolsevik „Pravda” nyomdáját. Megkezdődött a forradalmi katonaság és a vörös gárda csapatainak lefegyverzése.

* Nemesi tisztjelölt, nemesi altiszt.

Az Ideiglenes Kormány parancsot adott Lenin letartóztatására.

Azonban nemcsak Petrográdban történtek letartóztatások és pogromok. Moszkvában és más városokban, a fronton és a mögöttes országrészekben egyaránt dühöngött az ellenforradalom, amelyben tevékenyen közreműködtek a mensevikek és eszerek.

A megalkuvó pártok segítségével az Ideiglenes Kormány megkezdte mindazoknak a demokratikus jogoknak felszámolását, amelyeket a nép a forradalom első hónapjaiban kivívott. Kegyetlenül leszámoltak a munkásokkal is. A frontokon tomboltak a haditörvényszékek és ontották a halálos ítéleteket. A falvakban, akár csak a cárizmus idején, büntető osztagok működtek azok ellen a parasztok ellen, akik önkényesen foglaltak el földesúri földet.

A Szovjetek pedig, élükön az eszerekkel és mensevikekkel, az Ideiglenes Kormány toldalékává alakultak át, amely az egész hatalmat magához ragadta.

Igy tehát vége lett a kettős hatalomnak. Minden hatalom az ellenforradalom kezében összpontosult. A harc elkeseredett és döntő jelleget öltött. A forradalom békés időszaka végetért.

A Bolsevik Párt kénytelen volt féllegalitásba vonulni, sőt hosszú hónapokra egészen a föld alá kényszerült.

3. *A Bolsevik Párt újra illegalitásban*

Az Ideiglenes Kormány, amelynek élén Kerenszkij állt, Lenin bíróság elé állítását követelte: el akarta fogni Lenint és meg akarta ölni. A nép árulói, Kámenyev, Rükov és Trockij a mellett kardoskodtak, hogy Lenin jelenjék meg a bíróság előtt.

Lenin életét akkor Sztálin elvtárs mentette meg. Ő határozottan ellenezte, hogy Lenin az ellenforradalmi Ideiglenes Kormány bírósága elé álljon. Sztálin elvtárs megszervezte Lenin elrejtését. Ha idejében el nem rejti, az ellenforradalmi tiszték meggyilkolják.

Lenin az ellenforradalmi Ideiglenes Kormány elől Petrográd határain túl rejtőzött el. Néhány napot egy munkás fészkerében

kellett töltenie Szesztrorjeck környékén, azután pedig egy kunyhóban élt, néhány kilométernyire Rázliv vasúti állomásától. Sztálin elvtárs ide járt el hozzá. Leninnel együtt megvitatták a forradalom további fejlődésének kérdéseit. Július végén Lenin, mozdonyfűtőnek álcázva, egy mozdonyon átkelt a finn határon és illegálisan letelepedett Helsingfors-ban.*

Vladimir Iljics fáradhatatlanul figyelte az oroszországi események alakulását.

A júliusi napok utáni új helyzetben szó sem lehetett többé a hatalom békés átvételéről, mert az ellenforradalom az általa alakított fegyveres erőkre támaszkodott. Lenin és Sztálin megkezdte a párt és a nép előkészítését az ellenforradalmi kormány elleni fegyveres felkelésre.

Lenin mélyen meg volt győződve arról, hogy a nép győzni fog, hogy a bolsevikoknak sikerül a tömegeket a burzsoá kormány megdöntésére megszervezni. Szoros kapcsolatot tartott fenn Sztálin elvtárrsal, aki az ő távollétében vezette a Bolsevik Pártot és irányította a fölkelés előkészületeit.

A felkelés előkészítésében döntő szerepet játszott a Bolsevik Párt VI. kongresszusa, amely 1917 július 26-án ült össze. A kongresszus illegálisan folyt le. Lenin, akinek rejtőznie kellett az Ideiglenes Kormány kopói elől, nem jelenhetett meg a kongresszuson. Azonban a föld alól ő irányította a kongresszust fegyvertársai, Sztálin, Szverdlov, Molotov és Ordzonikidze útján.

Ezen a kongresszuson jelentette ki Sztálin elvtárs, hogy a forradalom szocialista jelleget öltött és elérkezett kirobbanásának és a burzsoáziával való összeecsapásának időszaka.

Sztálin elvtárs szembeszállt a trockistákkal, akik azt akarták bebizonyítani a kongresszuson, hogy a szocializmus győzelme Oroszországban lehetetlen egy előzetes nyugati proletárforradalom nélkül. „Nincs kizárva annak a lehetősége, — jelentette ki Sztálin elvtárs a párt VI. kongresszusán —, hogy éppen Oroszország lesz az az ország, amely a szocializmushoz vezető utat megmutatja... El kell már egyszer vetni azt az idejétmúlt elképzelést, hogy csak Európa mutathat nekünk utat.” Sztálinnak e

* Helsinkí svéd neve. — *A ford.*

szavai prófétai szavak voltak; mert éppen Oroszország mutatta meg először az összes többi népeknek a szocializmushoz vezető utat. A kongresszus minden határozata a fegyveres felkelés előkészítéséről, a szocialista forradalomról szólt.

Míg Leninnek ideiglenesen a főváros határain kívül kellett bujkálnia, a burzsoá kormány által üldözött Bolsevik Párt pedig a föld alatt volt kénytelen dolgozni, a burzsoázia a legyengült Szovjetek teljes megsemmisítésére és nyílt ellenforradalmi diktatúrára készülődött. Hogy ezt elérhesse, a kapitalisták és a földbirtokosok Oroszországot Kornyilov cári tábornok hatalma alá akarták helyezni. Kornyilov kegyetlen hóhér volt. Vérrrel és vassal akarta megsemmisíteni a forradalom minden vívmányát, el akarta fojtani a nép felszabadulás iránti vágyát, vissza akarta állítani a földbirtokosok és kapitalisták régi, korlátlan hatalmát, vissza akarta hozni a cári rendszert.

A Kornyilov-isták, hogy biztosítsák maguknak a győzelmet, több szakaszon megnyitották a frontot. Átengedték a németeknek Rigát és készek voltak nekik a fővárost, Petrográdot is átadni. Kornyilov Oroszország forradalmi népe elleni támadása előkészítésében résztvett az angol és amerikai kormány is. Az amerikaiak hatalmas kölcsönt ígértek Kornyilovnak, akinek lázadó csapataiban angol tankok és angol tisztek voltak találhatók. Kornyilov és az őt támogató orosz burzsoázia angol tankok és amerikai dollárok segítségével akarta megfojtani az orosz forradalmat.

1917 augusztus végén Kornyilov tábornok, maga köré gyűjtötte leghívebb ellenforradalmi csapatait, kitűzte a zendülés zászlaját és megkezdte támadását Petrográd ellen. Kerenszkij, az Ideiglenes Kormány elnöke tudott Kornyilov készülő támadásáról és ennek az ellenforradalmi összeesküvésnek valóságos részesevé szegődött.

Az egyetlen erő az országban, amely képes volt arra, hogy Kornyilov hordáinak leverését megszervezze, a Bolsevik Párt volt. A bolsevikok, Sztálin vezetése alatt, habozás nélkül aktív fegyveres ellenállásra hívták fel a munkásokat és a katonákat az ellenforradalom ellen. Harcba szólították a dolgozók tömegeit a lázadók ellen. Petrográd munkásainak ezrei léptek be a

Vörös Gárdába. Oriási segítséget nyújtottak a vasutasok. Szét-szedték a síneket és holtvágányra hajtották Kornyilov csapat-szállító vonatait. A bolsevikok még felvilágosító munkát is tud-tak végezni Kornyilov csapatai között és katonái közül sokan át-álltak a munkások oldalára. A Kornyilov-féle lázadás össze-omlott.

A Kornyilov-isták tönkrezúzása a párt nagy érdeme a haza és a nép előtt.

A Kornyilov-féle összeesküvés veresége elhárította a Petro-grádot fenyegető veszélyt. Oroszország fővárosa nem lett a né-meteké. Petrográdban — az ország forradalmi központjában — Lenin—Sztálin pártja készítette elő a fegyveres felkelést. Bát-ran és meggyőződéssel, szilárdan és körültekintően vezette ez a párt a munkásoksztyált és a legszegényebb parasztságot a szocia-lista forradalom felé.

4. *A fegyveres felkelés előkészítése*

A Bolsevik Párt befolyása a dolgozók tömegeire szakadat-lanul növekedett. 1917 augusztus—szeptemberében kezdődtek a Szovjetek küldötteinek új választásai. A gyárak és üzemek mun-kásai, a csapattestek katonái a bolsevikokat választották be a Szovjetekbe. Augusztus végén a bolsevikok mellé állt a petro-grádi Szovjet, majd néhány nap múlva a moszkvai Szovjet is.

A városi munkásság politikai tevékenységének növekedését követte a falusi parasztság forradalmi aktivitásának növekedése. A parasztság és a hadsereg széles tömegei éles fordulattal a bol-sevikok oldalára álltak.

Kezdték már megérni azok a feltételek, amelyek nélkülözhe-tetlenek egy felkelés sikeréhez és Lenin sürgette a fegyveres fel-keles előkészületeinek befejezését. Szeptember 15-én (szept. 28.) a párt Központi Bizottsága megvitatta a Lenintől aznap kapott leveleket, amelyek arról szóltak, hogy a bolsevikok már kezükbe vehetik és kezükbe is kell venniök az államhatalmat. Sztálin elv-társ azt javasolta, hogy küldjék meg ezeket a leveleket a helyi pártszervezeteknek, mint a párt Központi Bizottságának direk-

tíváját és utasítását a felkelés előkészítésére vonatkozóan. Az áruló Kámenyev Lenin leveleinek elégetését javasolta. A Központi Bizottság felháborodással vetette el ezt a javaslatot és Sztálin elvtárs javaslatát fogadta el.

Sztálin elvtárs vezetése alatt, a lenini utasítások értelmében készítette elő a párt a népet a fegyveres felkelésre. A dolgozók napról-napra szorosabban tömörültek a Bolsevik Párt köré, Lenin és Sztálin köré. A felkelés időpontja közeledett.

Oroszország katonai és belső helyzete egyre jobban és jobban kiéleződött. A hadseregben folytatódott a felbomlás, mivel a munkások és parasztok nem voltak hajlandók vérüket továbbra is az imperialista rablók érdekeiért ontani. Az országban az éhség réme fenyegetett. A vasúti közlekedés teljesen megbénult. A gyárak és üzemek leálltak, mivel nem kaptak nyersanyagot és tüzelőt. Tömeges lett a munkanélküliség. A kapitalisták szándékosan aláásták a termelést, arra számítva, hogy ezzel a köztársaság bukását, a Szovjetek pusztulását idézhetik elő. Mindenfelé az ellenforradalmi összeesküvések sötét hálóját szőtték. A burzsoázia készülődött a Németországgal kötendő békére, hogy azután a németek segítségével megfojtsa a forradalmat. A cári rendszer visszaállítása és saját vagyonuk megmentése érdekében a nép ellenségei készek voltak idegen rablók rabságába hajtani egész hazánkat.

Csak az menthette meg az országot a közeledő katasztrófától. ha a bolsevikok veszik át a hatalmat.

Ezekben a felszűltséggel teli, döntő napokban különösképpen szükség lett volna Lenin jelenlétére Petrográdban — a kibontakozásban levő forradalmi események központjában.

És Vladimir Iljics elhagyta Helsingfors-ot és Petrográdhoz közelebb, Vüborgba költözött át. Három hetet töltött itt Lenin, miközben fáradhatatlanul folytatta a helyzet tisztázását, utasítást adott fegyvertársainak, előkészítette a népet a döntő forradalmi cselekményekre és leleplezte az árulókat — Kámenyevet, Zinovjevet, Trockijt, akik elleneztek a fegyveres felkelést.

Október 7-én (okt. 20.) Lenin elhagyta vüburgi rejtékhelyét is. Az éjszaka folyamán eljutott egészen a külvárosi Ugyeljana állomásig, innen pedig gyalog folytatta útját Petrográdba, a vü-

burgi oldalra. Vladimir Iljics mindenekelőtt Sztálin elvtársat akarta viszontlátni. Október 8-án (okt. 21.) megtörtént ez a találkozás az „Ajvaz“-gyár egyik munkásának a lakásán.

Lenin és Sztálin beszélgetése néhány órán át tartott. Vladimir Iljics tisztázta a gyárak és csapatok helyzetének legapróbb részleteit is. Megbeszélte Sztálin elvtárssal, hogy a legközelebbi napokban hívja össze a párt Központi Bizottságát, ahol a fegyveres felkelésről fog előadást tartani.

Ezután a megbeszélés után Lenin levelet írt a Központi Bizottságnak. Ebben a levélben kifejtette a felkelés konkrét tervét.

Ennek a tervnek a megvalósítására Vladimir Iljics a munkásság legelszántabb elemeinek kiválasztását javasolta, főleg az ifjúmunkások, katonák és matrózok közül. Azt írta Lenin, hogy a felkelés sikeréhez nagy felkészültségre és háromszoros bátorságra van szükség, és hogy a forradalom sikere egy három-négy napos kitartó harcra függ.

A Bolsevik Párt Központi Bizottsága megszívlelte ezeket az utasításokat és nagy aktivitást fejtett ki a felkelés gyakorlati előkészítésében.

A Központi Bizottság történelmi ülése 1917 október 10-én (okt. 23.) folyt le.

Vladimir Iljics előadást tartott a pillanatnyi helyzetről. Rámutatott a felkelés szükségességére és elkerülhetetlenségére. Lenin következtetéseit az általa megfogalmazott és a Központi Bizottság által elfogadott határozatban fejtette ki, amely a következőképpen szól:

„A Központi Bizottság megállapítja, hogy mind az orosz forradalom nemzetközi helyzete (lázadás a német hadiflottában mint a szocialista világforradalom egész Európában való érlelődésének nyilvánvaló tünete, továbbá az oroszországi forradalom megfojtásának az imperialista tábor részéről fenyegető veszedelem), mind a hadihelyzet (az orosz burzsoáziának, valamint Kerenszkijnek és cinkosainak kétségen felül álló elhatározása, hogy Petrográdot átadják a németeknek), a Szovjetek többségének megnyerése a proletárpárt által — mindez a parasztfelkeléssel és a nép bizalmának pártunk felé fordulásával együtt (moszkvai választások) s végül egy második Kornyilov-

felkelés szemmel látható előkészítése (csapatkivonások Petrográdról, kozákcsapatok összevonása Petrográdon, Minszk körül fogása kozákokkal stb.) —, mindez együttvéve a fegyveres felkelést tűzi napirendre.“

Ebben az Oroszország sorsát eldöntő történelmi pillanatban a burzsoá köztársaságról ábrándozó Zinovjev és Kámenyev a felkelést kimondó határozat ellen szavaztak. Trockij, aki csak nemrég lépett be a Bolsevik Pártba, szintén ellenezte Leninnek a felkelésre vonatkozó javaslatát és a mellett kardoskodott, hogy halasszák el azt a Szovjetek II. Kongresszusának összehívásáig. Ez a felkelés megkezdésének elhúzását, annak előre kifecsegesését és ezzel az Ideiglenes Kormány figyelmeztetését jelentette volna. De az árulók minden erőlködése hiábavaló volt. A párt Lenint és Sztálint követte.

A lenini határozat a fegyveres felkelés szükségességéről minden bolsevik cselekvésének főprogramjává lett. A párt Központi Bizottsága a felkelés helyi megszervezése céljából szétküldte meghatalmazottait a Donbásszba, az Uralba, a Kaukázusba, Helsingforsba, Kronstadtba és a frontokra. Némelyiknek ezek közül a kerületek közül az volt a feladata, hogy fegyveres erővel támogassa Petrográdot, másoknak pedig a Központ ölémmel való gyors ellátása képezte a feladatát. A pártszervezetek tevékenyen készülődtek a felkelésre.

Október 16-án a Központi Bizottság kibővített ülésén megvitatták a felkelés kérdését a petrográdi bolsevikokkal, Moszkva képviselőivel és más szervezetek képviselőivel. Itt újból jóváhagyták a lenini határozatot. Kámenyev és Zinovjev újból elleneztek és arra törekedtek, hogy kitolják a felkelést legalább öt nappal.

Ez az öt napi haladék arra kellett volna ezeknek az árulóknak, hogy a burzsoázia ezalatt mozgósíthassa ellenforradalmi erőit.

Sztálin elvtárs tüzes beszéddel kelt a lenini javaslatok védelmére. „Meddig várjunk még?... tette fel a kérdést. Az, amit Kámenyev és Zinovjev javasolnak, tárgyilagosan véve, lehetőséget adna az ellenforradalomnak a szervezkedésre. Ha folytonosan halogatjuk a dolgot, a végén el fogjuk veszteni a forradalmat.“

Lenin javaslatára a felkelés vezetésére Pártközpontot választottak Sztálin elvtárssal az élén. Ez a Pártközpont képezte a petrográdi Szovjet mellett működő Forradalmi Katonai Bizottság vezérlő magvát és ténylegesen irányította a felkelés egész menetét.

5. Lenin és Sztálin a felkelés élén

Lenin és Sztálin felkelésre hívta fel a tömegeket Oroszországnak attól a pusztulástól való megmentése érdekében, amelyet a belső és külső ellenség készített elő számára, a külföldi imperialista burzsoáziától való teljes függetlensége és valamennyi népe életének felvirágzása érdekében. Lenin és Sztálin megmagyarázta, hogy a szocialista forradalom győzelme átalakítja az elmaradt Oroszországot és új, szabad, boldog életet hoz a dolgozók legszélesebb tömegeinek.

Bekövetkeztek a felkelés előkészítésének telelősségteljes és feszültséggel teli napjai. Ezekben a döntő pillanatokban a forradalom árulói, Kámenyev és Zinovjev, hallatlan árulást követtek el. Cikket helyeztek el a mensevik „Novaja Zsizny“ (Új Élet) c. lapban, amelyben megírták a párttal való ellentéteiket a felkelésre vonatkozóan és ezzel nyilvánosságra hozták a bolsevikok titkos döntését a fegyveres felkelés előkészítéséről. Elgyidejűleg a Judás-Trockij is kifecsegte azt. Lenin, mint mérhetetlen aljasságot bélyegezte meg ezt az árulást.

Kámenyev, Zinovjev és Trockij árulása komoly csapást mért a felkelés előkészületeire. A burzsoázia veszett iramban készülődött a visszavágásra. A fővárost katonai körzetekre osztották. Megerősített őrzérek cirkáltak, megerősítették az őrségeket is, az egész városban rejtett lovas őrszemeket helyeztek el. A Téli Palota előtt géppuskák jelentek meg. A frontról sietve csapatokat rendeltek fel. De az ellenség már nem volt képes megállítani a népi felkelés előkészületeit. A bolsevikok megfeszített erővel képezték ki a tömegeket a fölkelésre. A gyárakban és üzemekben megerősödtek a harcos vörösgárdista osztagok. Megszilárdultak a kapcsolatok a csapattestekkel.

A vihar közeledeti. A forradalmi nép és az ellenforradalmi burzsoázia farkasszemet nézett egymással, halálos összecsapásra készen.

Október 24-én korán reggel kezdte meg Kerenszkij támadását a bolsevikok ellen. Parancsot adott a párt központi szervének, a „Rabócsij Puty“ („A munkás útja“) c. lapnak és a „Szoldát“ c. bolsevik katonai ujságnak beszüntetésére. A junkerek egy osztaga páncélosokkal támadt a nyomdára és megkezdte lerombolását.

Vörösgárdisták és a nyomda munkásai azonnal értesítették erről Sztálin elvtársat.

Sztálin parancsot adott páncélosok odaküldésére. A vörösgárdisták és forradalmi katonák viasztörítették a junkereket és saját őrseget állítottak fel. Újból megkezdtek a „Rabócsij Puty“ és a „Szoldát“ nyomását. Délelőtt 11 órakor megjelent a „Rabócsij Puty“. Cikkek voltak benne Vladimir Iljics Lenintől és Sztálin elvtárstól, amelyek a burzsoá Ideiglenes Kormány megdöntésére szólították fel a tömegeket.

Október 24-én este Vladimir Iljics ízzó hangú, aggodalommal teli levelet írt a Bolsevik Párt Központi Bizottságának tagjaihoz.

„24-én este írom ezeket a sorokat, — így kezdődött ez a történelmi levél — a helyzet a lehetetlenségig kritikus. A napnál is világosabb, hogy most már valóban a halállal egyenlő a felkelés további halogatása.“ A továbbiakban Lenin követelte: „.....semmi körülmények között sem szabad a hatalmat Kerenszkij és társai kezében hagyni 25-ig, semilyen formában sem; az ügyet ma este vagy éjjel feltétlenül el kell dönteni.“

Sztálin elvtárs október 24-én egész nap a Szmolnűj-intézet épületében, a bolsevikok főhadiszállásán tartózkodott, ahol a Forradalmi Katonai Bizottságban a támadás utolsó előkészületeit irányította.

Október 24-én este Vladimir Iljics elindult a vüburgi oldalról a Szmolnűjba.

Szerencsésen átvergődve a junkerek őrzáratain, Lenin megjelent a forradalom vezérkaránál a Szmolnűjban. Sztálin elvtárssal együtt azonnal hozzálátott a felkelés közvetlen irányításához. Élére állva a népi forradalomnak.

Igy kezdődött a burzsoázia, az orosz imperialisták elleni fegyveres felkelés zseniális lenini tervének megvalósítása a Szovjetek hatalmáért, a szocializmusért.

A bolsevikok vezető művészete, a népi tömegek bátorsága, forradalmi lendülete és fegyelmezettsége megtette a magáét: október 25-én reggel majdnem egész Petrográd a felkelő nép kezében volt.

Ezen a történelmi napon a Forradalmi Katonai Bizottság kiáltványt intézett „Oroszország polgáraihoz!” Ebben Lenin közölte, hogy az Ideiglenes Kormány meg van fosztva hatalmától, hogy az egész államhatalom a munkások és parasztok küldöttei petrográdi Szovjetje szervének — a petrográdi munkások és katonák élén álló Forradalmi Katonai Bizottságnak kezébe ment át. „Az ügy, amelyért a nép harcolt: egy demokratikus béke haladéktalan felajánlása, a föld földesúri tulajdonának megszüntetése, munkásellenőrzés a termelés felett, szovjet kormány megalkotása, mindez biztosítva van”, — hangzott a kiáltványban.

Kerenszkij, nem várva be a frontról felrendelt csapatok megérkezését (ezek útközben a felkelők oldalára álltak) kétségbeesetten menekült Petrográdból.

Megkezdődött a Téli Palota ostroma. Ott tartózkodtak a junerek és tisztek oltalma alatt az Ideiglenes Kormány Kerenszkijtől elhagyott miniszterei. A palotát barrikádok védték.

Lenin utasítást adott a palota körülfoglalására, ultimátum átadására a minisztereknek és a burzsoá kormány eme utolsó menedéke elfoglalására.

Az éjszaka folyamán a petropavlovszki erődből, amely a palotával szemben, a Néva tulsó partján feküdt, megkezdődött a Téli Palota ágyúzása. A Néván állt az „Avrora” cirkáló, amelynek ágyúcsövei a palotára voltak irányítva.

A Téli Palota védői visszalövéldöztek. De a forradalmi csapatok és a vörösgárdisták csakhamar behatoltak a palotába. A burzsoá és földesúri hatalom utolsó támaszpontja elesett.

A burzsoá Ideiglenes Kormány minisztereit letartóztatták és a petropavlovszki erődbe zárták. A Bolsevik Párt vezette népi győzelmet aratott. Győztek a Szovjetek, amelyek a munkásosztály diktatúrájának államformájává lettek.

Október 25-én délután a Szmolnűj-intézetben, a petrográdi Szovjet ülésén felszólalt Lenin, a győzelmes nép vezére. Visszafojtott lélekzettel, szeretettel és büszkeséggel eltelve hallgatták a munkás- és katonaküldöttek Vladimir Iljics beszédét.

Lenin arról beszélt, hogy a munkás- és parasztforradalom, amelyre a bolsevikok a dolgozókat felhívták, megtörtént. „Ennek a fordulatnak a jelentősége — jelentette ki — mindenekelőtt abban áll, hogy nálunk szovjet kormány lesz, a mi saját hatalmi szervünk.”

Lenin arról beszélt, hogy mostantól fogva új korszak köszöntött be Oroszország történetében és végső eredményképpen a proletárforradalomnak kell elvezetnie a szocializmus győzelméhez. A fiatal szovjet hatalom feladatait Lenin a következőképpen fogalmazta meg:

„Nekünk most Oroszországban a proletár szocialista állam felépítésével kell foglalkoznunk.”

A Szmolnűj-intézet termében összegyűlt munkások és katonák elragadtatással fogadták Lenin beszédét. Valamennyien érezték, hogy kezd valósággá válni hazánk népi tömegeinek évszázados álma. Valóra vált a Nagy Szocialista Forradalom.

Október 25-én az esti órákban, midőn a Téli Palota előtti téren a földesúri és kapitalista Ideiglenes Kormány felszámolásának utolsó harcai folytak, megnyílt a Szmolnűj-intézetben a munkás-, paraszt- és katonaküldöttek Szovjetjeinek — az új Oroszország igazi gazdáinak — II. Összoroszországi kongresszusa.

A mensevikek és jobboldali eszerek, látva, hogy kisebbségben vannak, elhagyták a kongresszust és lemondtak az abban való részvételről.

Ennek a valóban forradalmi kongresszusnak valamennyi határozata egyhangú volt. A kongresszus átvette a Forradalmi Katonai Bizottság kezéből a hatalmat, amelyet a győzelmes fegyveres felkeléssel a petrográdi munkások és katonák vívtak ki. A kongresszus elrendelte: „Minden helyi hatalom a munkás-, katona- és parasztküldöttek Szovjetjeire száll át, amelyeknek kötelessége a valódi forradalmi rend biztosítása.”

6. A szocialista forradalom győzelme

Vladimir Iljics Lenin a kongresszus megnyitásán nem volt jelen. Az október 25-re virradó éjszakán és a rákövetkező egész napon Sztálin elvtárssal együtt a fegyveres felkelést vezette. Csak késő éjjel, a Téli Palota elfoglalása és az Ideiglenes Kormány letartóztatása után pihent le Lenin az egyik bolsevik szál-lásán. De nem jött álom a szemére. Csendesesen, hogy az alvókat fel ne ébressze, az asztalhoz ült és ebben a mélységes éjszakai órában megfogalmazta a földreformról szóló dekrétumot.

Lenin tudta: nem elég csak győzni, — a kivívott győzelmet meg is kell szilárdítani tudni. Vladimir Iljics október 26-án egész nap a főváros élelmiszerellátásának biztosítása érdekében foganatosítandó rendszabályok megtételével volt elfoglalva. A párt Központi Bizottságának ülését vezette, ahol a szovjet kormány összetételét vitatták meg. A kongresszuson Lenin csak október 26-án (november 8-án) este jelent meg.

A kongresszus delegátusai lelkesedéssel üdvözölték a dolgo-zók nagy vezérét és tanítómesterét, a régi világ egyesült erői felett kivívott győzelem megszervezőjét. Vladimir Iljics sokáig nem tudott szóhoz jutni az egész termet betöltő újjongás és üd-vözlő felkiáltások viharától.

Végre elült a zaj és Lenin hozzáfogott beszédéhez. Felol-vasta az általa szerkesztett békedekrétumot. „A munkás és pa-raszt kormány, — így szólt a dekrétum — amelyet a november 6—7-i (október 24—25-i) forradalom hozott létre és amely a munkás, katona és parasztküldöttek Szovjetjeire támaszkodik, azt javasolja az összes harcoló népeknek és kormányaiknak, hogy haladéktalanul kezdjenek tárgyalásokat egy igazságos, de-mokratikus béke megkötése iránt.” A dekrétum felszólította Anglia, Franciaország és Németország munkásait, hogy segít-senek „a béke ügyének sikeres keresztülvitelében, s ezzel együtt a dolgozó és kizsákmányolt tömegek felszabadításában minden-nemű rabság és kizsákmányolás alól”.

A békedekrétumot a kongresszus leírhatatlan lelkesedéssel fogadta el.

A békedekrétum elfogadásával a győzedelmes nép világtör-

ténelmi jelentőségű cselekedetet hajtott végre. Oroszország nemzeti érdekei követelték kilépését ebből a már több, mint három év óta húzódó, az imperialisták által felidézett igazságtalan háborúból. Csak a Bolsevik Párt vezette munkásosztálynak sikerült erőszakkal kirántania Oroszországot ebből a háborúból, amelyet kihasználva, gazdag és erős szövetségesei egyre jobban leigázták országunkat.

A kongresszus általános hangulatának legjobb kifejezését adta az egyik delegátus, aki a szónoki emelvényre lépve, dörgő helyeslés közben azt javasolta, hogy üdvözljék Lenint „mint a fordulat létrehozóját és a győzedelmes munkás-paraszt forradalom állhatatos harcosát és vezérét“.

Beteljesült tehát az, amit oly szenvedélyesen kívánt a nép. A kapitalista rabság bilincse alól felszabadult Oroszország kimondotta az imperialista háború beszüntetését.

Oroszország elsőnek emelte fel az igazi demokratikus béke zászlaját.

Újból Vladimir Iljicsnek adják át a szót. Újból viharos, lelkes ovációk. Lenin felolvasta a földről szóló dekrétumot — a földre vonatkozó földesúri tulajdon minden ellenszolgáltatás nélküli azonnali megszüntetéséről. Ez a történelmi dekrétum kimondta a föld magántulajdonának örök időkre szóló megszüntetését, annak össznépi állami tulajdonba vételét. A földesúri, valamint a cari, kolostori és egyházi földbirtokok az összes dolgozók ingyenes használatába mentek át.

A kongresszus delegátusai megváltó szózatként hallgatták Lenin szavait a parasztság földért folyó sokévszázados harcának győzelmes kimeneteléről, a népi remények megvalósulásáról. A munkásosztályon kívül egyetlen más osztály, a Bolsevik Párton kívül egyetlen más párt sem biztosíthatott volna országunk parasztsága részére ilyen történelmi győzelmet. Az Októberi Szocialista Forradalom valóra váltotta azt, amiről sokévszázados nyomorúságos élete folyamán országunk parasztsága ábrándozott.

A parasztság ingyenesen több, mint 150 millió gyeszjátyna* földet kapott, amely azelőtt a földesurak, a burzsoázia, a cári

* gyeszjátyna = 1.09 hektár. -- *A ford.*

család, az egyház és a kolostorok kezében volt, azokon a földeken felül, amelyek még a forradalom előtt a parasztok használatában voltak. A parasztság felszabadult a körülbelül 500 millió aranyrubelt kitevő évi bérfizetés alól.

A földről szóló dekrétum a legnagyobbvonalúbb politikai aktusok egyike volt azok közül, amelyek a parasztság milliós tömegeit, mind a mögöttes országrészekben, mind a lövészárkokban a fegyveres felkelésben megszületett szovjet hatalom támogatására készítették.

A Szovjetek kongresszusa elfogadta a világon a legelső, valóban népi, munkás-paraszt szovjet kormány — a Népbiztosok Tanácsa megalakításáról szóló rendeletet. Ennek élén Lenin állt.

Sztálint a nemzetiségi ügyek népbiztosává nevezték ki. Sztálin már a szovjet kormány fennállásának első napjaiban hozzáfogott a párt és a szovjet kormány munkásságának vezetéséhez, amely az ország nemzetiségi kérdésének megoldását előzo.

Október 27-én (nov. 9-én) korán reggel „Eljen a forradalom!” „Eljen a szocializmus!” örömujjongó felkiáltások és forradalmi dalok lelkes éneklése közben fejezte be munkáját a Szovjetek II. Kongresszusa.

Miközben Petrográd már teljesen szovjet várossá lett, Moszkvában még néhány napig folytatódott a makacs, elkésredett harc. Moszkva munkásai és katonái azonban, a bolsevikok vezetése alatt, megtörték a burzsoázia ellenállását. A hatalom itt is átment a Szovjetek kezébe. A burzsoázia és a földesurak hatalma megdőlt.

A szocialista forradalom győzelmének, a szovjet hatalom megszületésének híre elterjedt egész Oroszországban.

A fővárosokat követte az egész ország. Az államhatalom mindenütt átment a Szovjetek kezébe, mégpedig oly gyorsan, olyan lelkesedés mellett, hogy Lenin ezt az időszakot a szovjet hatalom diadalútja időszakának nevezte el.

Az orosz munkások, katonák és parasztok által, a Bolsevik Párt vezetése alatt végrehajtott fegyveres felkelést Oroszország összes népeinek dolgozó tömegei támogatták. A tömegek

megértették, hogy csak a bolsevikok biztosíthatják a leigázott nemzetiségek teljes szabadságát, hogy csak a szovjet népek testvéri barátsága az ő nemzeti függetlenségük, gazdasági sikereik és kulturális fejlődésük biztos záloga. Ezért azután Petrográd, Moszkva és az ország többi orosz kerületei után felkeltek Oroszország nemzetiségi vidékei is. „A forradalom hullámai észak felől — mondotta Sztálin elvtárs — már a fordulat első napjaitól kezdve elárasztották egész Oroszországot, egyik vidéket a másik után kerítve hatalmukba.“

Az Októberi Szocialista Forradalom, amely elvette a kapitalistáktól és földesuraktól a gyárakat, üzemeket, a földet, a föld mélyének kincseit, az erdőket, a vasutakat, a bankokat — az ország egész gazdagságát szocialista állami tulajdonná változtatta át, amely az összes dolgozók tulajdonát képezi. A munkásosztály saját kezébe véve a hatalmat, a legszegényebb parasztsággal szövetkezve, hozzálátott a szovjet állam építéséhez. A burzsoá államhatalom egész régi gépezete a szemétre került. A felkelő nép könyörtelenül zúzta össze a cári miniszterek, a kereskedelmi upravák (érdekképviselések), a földesúri zemsztvók (testületek) egész apparátusát és megalkotta helyettük a maga szovjet szerveit.

A szovjet hatalom dekrétuma megszüntette az összes rendeket. Minden rendi felosztás és elnevezés (polgár, paraszt, nemes, kereskedő), a rendi privilégiumok (előjogok) és a rendi korlátozások érvényüket veszítették. Mindenféle cím (herceg, gróf, báró) megszűnt. Egyetlen elnevezést állapítottak meg Oroszország egész lakossága részére, mely így szólt — az Orosz Köztársaság polgára.

Lenin és Sztálin aláírásával, Sztálin fogalmazásában jelent meg a „Nyilatkozat Oroszország népeinek jogairól“.

Ebben a Nyilatkozatban Lenin és Sztálin kihirdette „Oroszország népeinek becsületes és tartós szövetségét“ a következő alapokon:

Oroszország népeinek egyenlősége és szuverénitása (önállósága, függetlensége); Oroszország népeinek szabad önrendelkezési joga, amely kiterjed egészen a különválásig és önálló államalakításáig; az összes nemzetiségi, nemzeti-vallási előjogok és

korlátozások megszüntetése; az összes nemzetiségek szabad fejlődése, beleértve az Oroszország területén letelepedett legkisebb nemzetiségeket is.

A Szovjetek III. Összoroszországi Kongresszusán, 1918 januárjában elfogadták a „Dolgozó és kizsákmányolt nép jogairól szóló Nyilatkozatot“, amelyben az állt, hogy „a Szovjet Orosz Köztársaság szabad népek szabad szövetségén alapul, mint szovjet nemzeti köztársaságok szövetsége.“

A „Dolgozó és kizsákmányolt nép jogairól szóló Nyilatkozat“ kimondotta, hogy minden — központi vagy helyi — hatalom a Szovjeteket illeti, hogy a Szovjetekben nincs helye a kizsákmányolóknak. Ez a Nyilatkozat a szovjet hatalom alapvető feladataként az ember ember általi kizsákmányolása mindenfajta lehetőségének megsemmisítését, a társadalom osztályokra tagolásának kiküszöbölését és a szocializmus győzelméért folytatandó harcot jelölte meg. Ez a Nyilatkozat volt tulajdonképpen az eredeti, alapvető szovjet alkotmány.

A szovjet kormány kijelentette, hogy nem fogja visszafizetni azoknak a külföldi kapitalistáknak a kölcsöneit, akik arányaikat a cárizmusnak, majd Kerenszkij kormányának hitelezték. 1917-ben Oroszországnak a kapitalista hatalmakkal szemben fennálló adósságai óriási összegre, körülbelül 8 milliárd aranyrubelre rúgtak; csupán a kölcsönök kamatai fejében az imperialisták kb. 700 millió aranyrubelt préseltek ki évente az orosz népből. A forradalom megszabadította Oroszországot ettől a nyomasztó idegen függőségtől, mind gazdasági, mind pedig politikai és szellemi vonatkozásban.

Az új szovjet kormány törvényei, a lenini és sztálini történelmi útmutatások a szovjet hatalom kiépítésére, ezek rakták le az új szovjet-szocialista államrendszer alapjait.

Évezredek óta elsőízben kerekedtek a dolgozók szilárdan a kizsákmányolók és elnyomók fölé. Az Októberi Forradalom Marx-Engels-Lenin-Sztálin halhatatlan tanításainak nagy történelmi győzelme.

Van egy népi monda Leninről. Ez a monda arról szól, miként tanította meg Lenin a népet arra, hogy harcoljon a munkások igazáért, hogy ne szolgálja sem a földesurakat, sem a ke-

reskedőket, sem a gyárosokat, hanem kergesse el őket a cárjukkal együtt.

„Egy elmondja — így szól a monda, — tízen hallgatják, azután tízen mondják el és — százan hallgatják. És végiment a lenini igazság az egész világon.“

Ez az igazság sok-sok évig szállt gyárról-gyárra, faluról-falura. Harcra tüzelte a munkásokat és parasztokat. És 17 októberében megnyilvánult ez az igazság, hangos szóval megszólalt és végigzúgott az egész világon. A munkások és parasztok harcba indultak a földesurak és gyárosok ellen. Maga Lenin vezette őket, legjobb segítőtársával — Sztálinnal. És győzött a lenini igazság.

Ettől fogva a munkások és parasztok nem dolgoznak többé az uraknak és gyárosoknak, nem görbül meg a hátuk, nem öntözik könnyeikkel a földet, — övék a gyár, a föld és a saját életük.

A földgolyó egyhatod részén elsőnek jelent meg egy új, valóban népi — szovjet hatalom. Egy új, szovjet állam jött létre, amely azt a nagy feladatot tűzte maga elé, hogy megvalósítja országában a szocialista társadalmat.

A Nagy Októberi Forradalom győzelme új korszakot nyitott hazánk történetében és az egész emberiség fejlődésének történetében. Azelőtt az egész világon csak a kapitalizmus gyálázatos, kizsákmányoló rendszer uralkodott. De amióta Oroszország szovjet országgá alakult át, az egész világot átfogó kapitalizmus nem lesz többé. A világ két táborra szakadt: az imperializmus táborára és a szocializmus táborára.

A nemzetközi helyzet egyre inkább e két tábor erőviszonyai szerint alakult.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom az egész világon a munkásság győzelmének fejlődéséhez és gyorsulásához vezet. „Megjelent egy olyan új tényező — írta még 1924-ben Sztálin elvtárs — mint az óriási Szovjetország, amely Nyugat és Kelet között, a világ finansziális kizsákmányolásának központja és a gyarmati elnyomás arénája között fekszik és amely már pusztán létezésével is forradalmasítja az egész világot.“

Az Októberi Forradalom, Sztálin elvtárs szavai szerint „a kezdete és előfeltétele a világforradalomnak“: első szakasza

volt a világforradalomnak és további kibontakozásának hatalmas bázisává lett. A világforradalom, országunk példája alapján, újabb országok egész sorának az imperialista államok rendszerétől való elszakadása útján fog kifejlődni.

Az Októberi Forradalom előkészítése a hősi orosz munkáoształy fejlődésének egész története, az Oroszországban és az egész világon a multban lezajlott forradalmi mozgalmak tapasztalatai alapján, valamint Lenin és Sztálin vezetésével a Bolsevik Párt nemeslelkű, hazafias tevékenysége mellett ment végbe.

Az oroszországi 1917 októberi fegyveres felkelés a proletariátus forradalmi harcának nagyszerű példája volt, amelyhez fogható nem volt a történelemben. Ez a felkelés megmutatta, hogy micsoda leküzdhetetlen erő rejlik a tömegekben, ha egy olyan, harcokban tapasztalt forradalmi munkáspárt vezeti őket, mint a Bolsevik Párt. Soha a történelem folyamán forradalmi mozgalom úgy megszervezve még nem volt, a tömegek minden irányban úgy előkészítve még nem voltak, mint az Októberi Szocialista Forradalom idején.

Melyek voltak vajjon azok a fő okok, amelyek a szocialista forradalom aránylag könnyű győzelmét idézték elő Oroszországban?

Az Októberi Forradalommal szemben egy olyan viszonylag gyenge, rosszul szervezett, politikailag kevésbé tapasztalt ellenség állt, mint az orosz burzsoázia. A nép nem látott lényeges különbséget a cár politikája és a februári forradalom után hatalomra került burzsoázia politikája között. Ez okozta azt, hogy a nép a cár iránt érzett minden gyűlöletét — teljesen indokoltan — átvitte a burzsoázia Ideiglenes Kormányára.

A mensevikek és eszerek, a februári forradalom után — miután kimutatták a foguk fehéret, mint az imperialista burzsoázia védelmezői — elvesztették befolyásukat a népre és ezért a burzsoázia nem támaszkodhatott többé rájuk. Az orosz burzsoázia teljesen elszigetelődött. A nép, hála a bolsevikok tevékenységének, világosan megértette, hogy a burzsoázia neki — engesztelhetetlen ellensége.

Az Októberi Forradalom azért győzött, mert az élén egy olyan forradalmi osztály állt, mint amilyen az oroszországi

munkásosztály, amely két forradalom (1905 és 1917 február) harcaiban edződött meg. Oroszország munkásosztálya forradalmiságával és önfeláldozásával kiérdemelte a nép bizalmát és annak példamutató irányítójává, megbízható vezetőjévé vált.

Az orosz munkásság forradalmi harcában komoly szövetségese volt a legszegényebb parasztság, amely az egész parasztság többségét alkotta. Ennek a szövetségnek a vezető ereje a munkásosztály volt. Világos, hogy a munkásosztály és a szegény-parasztság ilyen szövetsége nélkül az Októberi Forradalom nem győzhetett volna.

Az Októberi Forradalom azért győzött, mert Oroszország munkásainak, katonáinak és parasztjainak forradalmi mozgalma élén Lenin-Sztálin sokat tapasztalt pártja, a bolsevikok harcos pártja állott.

Az Októberi Forradalom előtt az oroszországi állapotok igen zavarosak voltak. Mint a tavasz ébredésekor a patakok, úgy igyekeztek utat törni maguknak a különféle népi áramlatok. Az egyik, az egész népet magában foglaló áramlat makacsul igyekezett kijutni az igazságtalan háborúból, egy demokratikus béke megkötése által. Egy másik hatalmas áramlat — a paraszti-demokratikus mozgalom — a földesúri földek birtokbavételére irányult. A harmadik áramlat a leigázott népek feltartóztathatatlan nemzeti felszabadító mozgalma volt, nemzeti egyenjogúságukért. Végül pedig az alap, a vezető, a leg-hatalmasabb népi áramlat az orosz proletariátus mozgalma volt a diktatúráért, az államhatalom megszerzéséért, a szocialista társadalom felépítése céljából.

A Bolsevik Párt bölcsen össze tudta egyeztetni mindezeket a forradalmi mozgalmakat egy közös, mindent elsöprő forradalmi áramlatba.

Az Októberi Forradalom győzelmét megkönnyítette az a körülmény is, hogy a forradalom abban az időpontban zajlott le, amikor az imperialista háború még teljes hévvel tombolt. Ennek következtében a fő burzsoá államok — a világháború által két harcoló táborra szakítva, egymás ellen háborúskodva és egymást gyengítve — nem voltak abban a helyzetben, hogy egyesült erővel lépjenek fel az Oroszországban folyó szocialista

forradalom ellen, nem volt rá módjuk, hogy komolyan avatkozhassanak bele „az orosz ügyekbe“.

A szovjet hatalom győzelmével hazánk dolgozóinak legfőbb vágyai is valóra váltak; megszerezték maguknak a békét és a szabadságot, lerázták a kapitalista elnyomás jármát, saját életük uraivá, felmérhetetlen országuk gazdáivá lettek.

Hazánk népe előtt — a munkásosztály, a parasztság és az értelmiség előtt — megnyílt az út a szocializmus felé.

II. FEJEZET

A SZOVJET NÉP HŐSI KÜZDELME A KÜLFÖLDI KATONAI BEAVATKOZÁS ÉS A POLGARHABORÚ ÉVEIBEN

1. A német fenevadak támadása Szovjet-Oroszország ellen

A hatalom kivívása után országunk népeinek a győzelmet meg is kellett szilárdítaniuk és tartóssá kellett tenniük. Megkezdődött a szörnyű és makacs küzdelem Szovjet-Oroszország nagyszámú ellenségével.

A régi Oroszországnak a forradalom által ledöntött kizsákmányoló osztályai nem tekintették ügyüket teljesen elveszettnek és minden lehetőet elkövettek, hogy megzavarják a népet új élete megteremtésében. Hátról akarták ledöfni, hogy újra a kezükbe kaparintsák a hatalmat.

A burzsoázia és cinkosai mindenféle módon gyalázták a szovjet hatalmat, gyors pusztulást jósoltak neki, összeesküvéseket szőttek ellene. A minisztériumok hivatalnokai, a bankok és városi intézmények tisztviselői megtagadták a népért való munkát. A burzsoá értelmiség tekintélyes része a munkamenedékek rosszindulatú megakadályozásával szabotázsakciókat fejtett ki.

Mindez óriási nehézségeket okozott a fiatal szovjet államnak. Azonban a népi tömegek hősi, teremő erőfeszítései foko-

zatosan leküzdötték ezeket a nehézségeket. A forradalmi munkásság és parasztság, a Bolsevik Párt vezetése alatt, sikerrel sajátította el az államvezetés bonyolult művészetét. A szovjet hatalom határozott rendszabályaival, a dolgozók támogatásával letörte a burzsoá értelmiség szabotázsát.

De nem is az értelmiség szabotázsja, sőt még csak nem is az ellenforradalmi összeesküvések voltak akkoriban a legveszedelmesebbek a Szovjet Köztársaság számára. Németország és Ausztria részéről fenyegette halálos veszély, amelyekkel Szovjet-Oroszország még hadiállapotban volt.

A katonák, kiknek többsége a parasztság soraiból került ki, otthagyták az állásokat és hazasiettek, hogy személyesen vegyenek részt a földesúri földek szétosztásában. Az összeomlás a fronton már mindenütt megkezdődött. Végezni a háborúval — ez volt akkor a szovjet hatalom legsürgősebb feladata. Haladéktalanul meg kellett kötni a békét, amely lélekzethez juttathatná a fiatal szovjet országot, lehetőséget adna a szovjet hatalom megszilárdítására, valamint a szovjet állam új harc képes hadseregének megteremtésére az összeomlott régi cári hadsereg helyett.

1917 december elején Breszt-Litovszkban ültek össze béketárgyalásra a szovjet kormány képviselői a németekkel. A német imperialisták igen súlyos feltételeket szabtak, Lenin és Sztálin azonban ennek ellenére azon az állásponton volt, hogy a békeszerződést alá kell írni. Lenin kifejtette, hogy bármily nehezek legyenek is a békefeltételek, az a nép, amely meg tudta teremteni a szovjet hatalmat, nem pusztulhat el és minden bizonnyal győzedelmesen kerül ki a ráért megpróbáltatásokból.

Trockij, aki a béketárgyalások vitelével volt megbízva, nem követte Lenin utasításait. Megtagadta a békeszerződés aláírását, kijelentve a németeknek, hogy a Szovjet Köztársaság nem fogja folytatni a háborút, de a békeszerződést sem írja alá.

Éppen csak ez kellett a németeknek, valamint Szovjet-Oroszország belső ellenségeinek. Valamennyi ellenforradalmár — fehérgárdisták, mensevikek és eszerek a béketárgyalások megszakítása mellett voltak.

Bele akarták rántani a fegyvertelen szovjet népet egy

egyenlőtlen háborúba és ezzel a még meg nem szilárdult szovjet hatalmat a német hadigépezet csapásainak akarták kitenni. A németek kezével akarták megfojtani a világ első munkás- és parasztállamát.

1918 február 18-án a németek az egész fronton támadásba mentek át és annak ellenére, hogy Lenin a február 18-ról 19-re virradó éjjel a szovjet kormány nevében közölte a német kormánnyal, hogy hajlandó a békeszerződést aláírni, a német banditák folytatták a támadást. A német hordák már elfoglalták Pszkovot. Közvetlen veszély fenyegette az orosz forradalom centrumát, Oroszország fővárosát, Petrográdot.

A német imperialista rablók célul tűzték ki a munkások és katonák hatalmának megsemmisítését Oroszországban, a cárizmus visszaállítását, országunk szétdarabolását, Ukrajna, Belorusszia, a Baltikum, a Kaukázus, a Krim elszakítását. A német ragadozóknak az volt a szándékuk, hogy német gyarmattá változtassák országunkat, népünket pedig a német kapitalisták és földbirtokosok rabszolgaivá tegyék.

1918 februárja a fiatal szovjet ország történetének egyik legnehezebb és legveszélyesebb időszaka volt. „A ragadozó szorongatja, fojtogatja és darabokra szaggatja Oroszországot”, — írta Lenin ezekben a napokban a németekről.

2. *A szocialista haza veszélyben*

Halálos veszedelem fenyegette a szocialista hazát. De a bolsevikok nem veszítették el fejüket. Lenin és Sztálin megszervezte az ország védelmét, előkészítette a visszavágást a német fenevadak ellen.

Felhívták a munkásokat és parasztokat, hogy bátran álljanak helyt Október vívmányainak megvédéséért. Bízta benne, hogy népünk megállja helyét a háború viharának fergatagjában.

A szovjet kormány és a Bolsevik Párt honvédő háborúra szólította fel a munkásokat és parasztokat.

Lenin 1918 február 21-én a szovjet kormány nevében felhívással fordult a néphez: „Veszélyben a szocialista haza!” Fel-

hívásában Vladimir Iljics arra szólította fel a dolgozókat, hogy „az utolsó csepp vérükig védjenek meg minden állást.”

„Szent kötelessége Oroszország munkásainak és parasztjainak — írta Lenin — a Szovjetek Köztársaságának megvédelése a burzsoá-imperialista Németország hordái ellen.”

Lenin rámutatott annak szükségességére, hogy minden erővel meg kell akadályozni, hogy a németek felhasználhassák javainkat; követelte, hogy a visszavonulásnál tönkre kell tenni az utakat, fel kell robbantani és fel kell gyújtani az állomási épületeket, az egész gördülő szerelvényt — a vagonokat és mozdonyokat — pedig azonnal kelet felé, az ország belsejébe kell irányítani. Minden gabonaneműt, az egész élelmiszerkészletet, minden értékes vagyontárgyat, amely a németek kezébe kerülhetne, meg kell semmisíteni — javasolta Lenin.

Lenin felszólította Petrográd, Kiev, valamennyi város, község, település és falu munkásait és parasztjait, hogy katonai szakemberek vezetése alatt sáncárokásó zászlóaljokat alakítsanak. Lenin azt követelte, hogy az ellenséges ügynököket, spekulánsokat, huligánokat*, ellenforradalmi agitátorokat, német kémeket a helyszínen agyon kell löni.

Ez a történelmi lenini határozat a következő felszólítással végződött: „A szocialista haza veszélyben van! Éljen a szocialista hazal!”

Alexej Tolsztoj „Iljeb” („Kenyér”) c. elbeszélésében a következőképpen emlékezik meg azokról a történelmi időről, amikor Lenin és Sztálin igazságos háborúra hívta fel az egész szovjet népet a német bitorlók ellen:

Lenin parancsára riadó szirénák üvöltöttek két teljes órán keresztül, Pszkov eleste után. Bömböltek az összes petrográdi gyárak és üzemek szirénái. Az összecsődült munkásoknak puskát és löszert osztottak ki. A Szmolnűjba rendelték el a gyülekezést.

Egész éjszaka özönlöttek a fegyveres csoportok a főváros minden kerületéből, minden körzetéből, a Szmolnűj tágas udvarába, ahol máglyák égtek, megvilágítva a munkások szi-

* angol eredetű szó; útonállót, rablót, fosztogatót, csirkefogót, utcabetyárt jelent. — *A ford.*

gorú, kemény arcát, derékszíjjal, tölténytáskával, géppuskahevederrel sebtében katonai egyenruhává átalakított kopott ruhájukat, a frontkatonák köpenyeit és szakadozott süvegeit, a balti tengerészek ellenző nélküli sapkáinak aranyozott betűit, akik úgy álltak ott, mintha ez a rendkívüli szemle csupán egyike volna a számos tengerész-gyakorlatnak a forradalom friss levegőjében.

Sokan voltak közöttük a nők, sálakkal, kendőkkel, bekecsben, néhányan puskával. Itt-ott diákegyenruhák gombjai csilantak meg a sötét tömegben. A máglyák megvilágította oszlopsorok alól lovasok vágattak elő, sovány lovacskákon. Emberek géppuskákat húztak, kard- és puskaötegeket cipeltek. Harsány hangok a gyárak neveit kiáltották. Embercsoportok rohantak elő, sorakoztak, átvették puskaikat...

A széles Szuovorov-sugárút homályából a petrográdi munkások újabb és újabb osztagai bukkantak fel, akiket a szirénák szünni nem akaró üvöltése felvert nyomorúságos ágyaikból és priccseikről, a pincékből és viskóikból.

A Szmolnűj folyosóin tömör falként munkások vonultak végig; az egyik csoport felfelé, mások fegyverrel és parancsokkal a kezükben, — amelyeket sebtében vetettek papírszeletekre — lefelé a lépcsőkön, ki a fagyos éjszakába, a pályaudvarokra.

A harmadik emeleten, ahol Lenin dolgozószobája volt, a nagy tolongásban küldöncök, futárok, népbiztosok, pártbizottsági titkárok, katonák, az Országos Központi Végrehajtó Bizottság és a Petrográdi Szovjet tagjai jöttek-mentek...

Vladimir Iljics pedig dolgozószobájában izgatottan, gyorsan, szüros mosollyal, határozottan irányította ezt a fergeteget: a jegyzékek ezreit, az emberek százait küldte széjjel. A telefontól az ajtóhoz rohant, embereket szólított, kikérdezett, parancsokat adott ki, magyarázott, rövid kérdéseket adva, borotvaéles tiszta fogalmazással, felkorbácsolta az emberek akarateréjét, akik ebben a rémes tolongásban már-már elvesztették a fejüket.

Ugyanitt, az asztalnak egy iratoktól és könyvektől szabaddá tett részén dolgozott Sztálin...

Egész éjjel mentek a vonatok Pszkov és Narva felé. Sok munkásnak először volt puska a kezében. A Vörös Hadseregnek

ezek az első osztagai számra és harci jelentőségre nézve még elenyészőek voltak. Az emberek azonban összeszorították fogukat, megfeszítették minden idegszálukat és megkeményítették minden izmukat. Egész éjjel robogtak a vonatok a behavazott éjszakai völgyeken át. A petrográdi munkások jól megértették, hogy egy erős ellenséggel kelnek harcra... A felmérhetetlen feladatnak ez a tudata fenyegetőbb fegyvernek bizonyult a németek valamennyi ágyújánál és géppuskájánál.“

Lenin felhívása megmozgatta az ország legszélesebb népi tömegeit. Oroszország minden tájáról jöttek Leninhez és Sztálinhoz az értesítések, hogy a dolgozók készek megvédeni a szovjet hatalmat és készek harcolni az utolsó csepp vérükig.

A német rablóhadakkal szembeni ellenállás dicső megszervezői elsősorban a kommunisták — Lenin-Sztálin nagy pártjának tagjai — voltak. Petrográd, Moszkva és más városok utcáin, az üzemekben, a gyárakban és az intézményekben falragaszok függtek, ezzel a felhívással:

„Kommunista elvtárs, tudsz-e bánni a fegyverrel? Elvégezted-e már a kiképző tanfolyamot?... Értesz-e a géppuska, a kézigránát és az aknavető kezeléséhez? Kommunista, neked késznek kell lenned a szocializmus ügyének megvédésére mindenféle fegyverrel!“

Országunk munkásfiatalsága, hazafias lendülettől elragadva, sietett a harcba.

A petrográdi ifjúsági szövetség felhívást intézett ifjúsági osztagok szervezésére. „Fegyverre elvtársak! — hangzott a felhívásban. — Mindenki, egy emberként a harcos ifjúsági osztagokba, egy emberként a Szovjetek vörös zászlója alá — a forradalom megvédésére!“ Moszkva ifjú proletárjai is felhívást intéztek az ifjúsághoz: „Mindenki a forradalom védelmére! Az ifjúság sohasem árulta el a munkásosztály ügyét. Fegyverre, ifjú proletárok!...“

Az októberi győzelemtől fellelkesülve, Szovjet-Oroszország népi tömegei készek voltak a Bolsevik Párt felhívására életüket adni hazájuk védelméért.

De az állig felfegyverzett német hordák tönkrezúzásához saját, népi hadseregre volt szükség.

Lenin még 1918 januárjában történelmi dekrétumot írt alá a Munkás-Paraszt Vörös Hadsereg felállításáról. Ezt az új hadsereget kezdetben önkéntesekből toborozták, a dolgozó tömegek — mint ahogy a dekrétum mondotta — legöntudatosabb, legszervezettebb elemeiből. Néhány hónap elteltével a szovjet kormány rendeletet hozott a kötelező katonai szolgálatról.

Vöröshadseregbeliek, vörösgárdisták, partizánok egyformán határtalan lelkesedéssel küzdöttek a szovjet hatalom megmentéséért, az ellenség fölötti győzelemért. A szabad nép erőfeszítései, a fiatal Vörös Hadsereg forradalmi lelkesedése csodálatra méltó eredményeket hoztak.

1918 február 23-án a Vörös Hadsereg még csak alig megalakult ezredei megsemmisítő csapást mértek a német megszállókra Pszkov és Narva alatt. A németek támadása Petrográd ellen megghiúsult. A visszavágás napját, február 23-át, amely napon a fiatal Vörös Hadsereg visszaverte a német bitorlók hadait, a Vörös Hadsereg születése napjává nyilvánították.

A németek, miután a szovjet nép makacs ellenállásába ütköztek, most már hajlandóságukat fejezték ki a békeszerződés aláírására, de más feltételek mellett. Ezek a feltételek azonban — Trockij és segítőitársai hibájából — még súlyosabbak voltak, mint az előzők.

A szovjet államnak, bármibe kerüljön is, békére volt szüksége, így hát megkötötték azt Breszt-Litovszk városában (innen a neve: breszti béke).

A szovjet ország tehát ilyenformán lélekzethez jutott. Ez a szünet arra kellett, hogy megszilárdítsák a szovjet hatalmat és felállítsák a Vörös Hadsereget.

A németek azonban a békeszerződés aláírása után is folytatták támadásukat. Teljesen elfoglalták Ukrajnát és Belorussziát, garázdálkodni kezdtek a Donvidéken és a Kaukázusban. Rabolták, pusztították népünket és irtották a szovjet hazafiakat.

A népi tömegek Ukrajnában és Belorussziában, a Baltikumban, a Donvidéken és a Kaukázusban a Bolsevik Párt vezetése alatt kíméletlen, felszabadító harcra keltek a német rablók ellen. Kegyetlen, súlyos harc volt ez.

Az imperialista háború négy esztendeje alatt tönkretett és

meggyötört nép minden erejét megfeszítette, hogy legyőzze az ellenséget és megtisztítsa a hazai földet a német haramiáktól.

Számtalan partizáncsapat harcolt a németek ellen. A németeknek minden egyes pud kenyeret, minden tonna ércet, minden darab fémét harc árán kellett megszerezniök a megszállott kerületekben. A németek átmeneti sikerei nem tudták megingatni embereink hitét a győzelemben. Lelkesítették őket Sztálin szavai a német betörés elkerülhetetlen bukásáról. A németek Ukrajnában elkövetett fosztogatásairól szólva Sztálin elvtárs megjósolta, hogy „a telezabált imperialista német fenevad” Szovjet-Ukrajnában a nyakát fogja törni. És valóban így is történt.

A szovjet nép harcát a németek ellen dicső győzelem koronázta. A megerősödött Vörös Hadsereg és a partizánok csapásai alatt a német csapatok megfutamodtak hazánk határain túlra. Nyugaton ebben az időben Németország ellen angol—francia és amerikai seregek harcoltak. Németország erői kimerültek és „a falánk imperialista fenevad” vereséget szenvedett.

Németországon belül megkezdődött a munkások és katonák forradalmi megmozdulása. II. Vilmos német császárt megfosztották trónjától. Németország burzsoá köztársaság lett.

1918 novemberében a szovjet kormány érvénytelenítette a breszti békeszerződést és megszüntette a német rablók által Szovjetoroszországra erőszakolt súlyos kötelezettségeket.

3. Az imperialisták támadása Szovjet-Oroszország ellen

Még 1918 első felében Németországon kívül földünkre és kincsekre éhes más vadászok is megtámadták Szovjet-Oroszországot. Angol, amerikai, francia és japán imperialisták is hadra keltek a fiatal Szovjet Köztársaság ellen. Attól féltek, hogy a fiatal szocialista állam sikerei „fertőző” hatással lehetnek a dolgozókra. A Nyugat munkásai és katonái mélyszéges elégedetlenségükben az oroszok példájára szuronyaikat esetleg elnyomóik ellen fordíthatják. Ez okozta azt, hogy a külföldi imperialisták a fegyverek erejével igyekeztek letörni a szovjet rendszert és térdrekényszeríteni a hős szovjet népet.

Nem idegenkedtek a háborútól az orosz földbirtokosok és kapitalisták sem, tábornokaikkal — Kolcsakkal, Jugyenyicscsel, Djenyikinnel, Vrangeljjel és a többiekkel együtt. Megegyezték Németország, Anglia, Franciaország és Japán imperialistáival, hogy segítségükkel megsemmisítik a szovjet hatalmat, visszaállítják a cárizmust és likvidálják a munkások és parasztok vívmányait.

Az ellenforradalmárok (a nép fehérgárdistáknak nevezte őket), szétszéledtek a szovjetország belsejében, szovjetellenes lázadásokat szítottak Moszkvában, Jaroszlávjban és más városokban. A fehérgárdisták merényleteket hajtottak végre a szovjet hatalom legtekintélyesebb munkatársai, a Bolsevik Párt vezetői ellen. Meggyilkolták Petrográdban Volodarszkijt, a kiváló bolsevik szónokot és Urickijt, az ellenforradalom és spekuláció elleni küzdelem petrográdi rendkívüli bizottságának elnökét.

1918 augusztus 30-án egy hallatlan gaztett rendítette meg egész Szovjet-Oroszországot. Egy Kaplan nevű eszer-terrorista nő golyói súlyosan megsebesítették Lenint, amikor Moszkvában egy gyűlés után távozott a Michelson-gyárból (ma Vladimir Iljics-gyár). Mint később kiderült, ez az aljas gaztett a nép leggonoszabb ellenségeinek — Trockijnak, Buharinnak, Kámenyevnek és cinkostársaiknak tudtával és részvételével történt.

Országunk súlyos és feszült napokat élt át. Néha úgy látszott, hogy a fiatal Szovjet Köztársaság élete csak egy hajszálon függ. De a Lenin-Sztálin pártja által vezetett nép bátorsága, kitartása és hősiessége megmentette hazánkat.

Háromízben viseltek hadjáratot az angol, francia, amerikai és egyéb imperialisták Szovjet-Oroszország ellen, amelyek történelmünkben „antant-hadjáratok” név alatt ismeretesek.

Első hadjáratukat 1919 tavaszán szervezték meg az imperialisták. Az volt a számításuk, hogy főképpen Kolcsák cári admirális seregeinek csapásai által Szibéria felől semmisítik meg a szovjet hatalmat. „Ez a hadjárat — írta Sztálin elvtárs — egy kombinált hadjárat volt, mivel Kolcsák, Djenyikin, Lengyelország, Jugyenyics és a vegyes angol-francia osztagok együttes támadásán alapult Turkesztánban és Arhangelszkben,

miközben a hadsereg súlypontja Kolcsák kerületére esett." A szovjet hatalom elleni második hadjáratot 1919 nyarán szervezték. Ennek feje Djenyikin tábornok volt. A Szovjet Köztársaság elleni harmadik hadjárat 1920-ban került végrehajtásra az úri Lengyelország erőivel, amelyeknek élén Szovjet-Oroszország legádázabb ellensége, Pilsudski állt, valamint a báró Vrangelj cári tábornok parancsnoksága alatt álló fehér-gárdista bandákkal; ezek befészkeltek magukat a Krimbe, ahonnan Ukrajnát és a Donbásszt fenyegették.

Szovjet-Oroszország jelentékeny területei, számos fontos központja, ipari kerülete és élelmezési bázisai kerültek az ellenséges hordák birtokába. Szovjet-Oroszországot minden oldalról a frontok lángoló gyűrűje vette körül.

1918-ban a Távol-Keleten a japán rablók — Angliára, Franciaországra és az Amerikai Egyesült Államokra támaszkodva — százezer főnyi csapatot szállítottak partra és elfoglalták Vladivosztokot, a Tengermelléket és Észak-Szahalint. Ezek a vérengző rablók négy éven keresztül hihetetlen garázdálkodást vittek végbe. Kirabolták a mi Távol-Keletünket, elhurcolták a gépeket, élelmiszereket, nyersanyagokat; kínozták, gyötörték embereinket, gőzmozdonyok kazánjaiban elégették, vízbe fojtották őket. A japánok vadállati módon kínozták meg a partizánokat és agyonlövöldözték a kezeik közé került sebesülteket. Ezek a szörnyetegek megmutatták aljas haramia mivoltukat.

Az angol imperialisták elfoglalták Arhangelszket és Murmanszket, megszállták Bakut és Turkesztán néhány kerületét. A francia imperialisták csapatokat szállítottak partra a Fekete-tenger partvidékén, elfoglalták Ogyesszát és Szevasztopoljt.

Az intervenciósok (vagyis azok a hatalmak, amelyek az országunk elleni fegyveres betörést végrehajtották) blokád alá helyezték Oroszországot; el volt vágva minden tengeri és egyéb közlekedési út a külvilág felé. Sem hadianyag, sem élelmiszer, sem gyógyszerek, — semmi sem juthatott el a szovjet ország népeihez.

A fiatal Szovjet Köztársaság hőiesen védekezett kegyet-

len ellenségei ellen, akik a fegyverek erejével és az éhség csontkezelével akarták megfojtani. A harcok tüzeiben nőtt és erősödött meg a hős Vörös Hadsereg. 1918 októberében Lenin kijelentette: „Elhatároztuk, hogy tavaszra egymilliós hadseregünk lesz, most egy hárommilliós hadseregre van szükségünk. Meg tudjuk csinálni. És meg is fogjuk csinálni.“

A nagyszámú, jól kiképzett és kitűnően felszerelt ellenség elleni harc kiváló katonai tulajdonságokat követelt meg a Vörös Hadseregtől. A hadsereg erkölcsi szelleme, a szocialista hazáért való odaadása, az októberi harcokban a szabadság iránti határtalan szeretete, vasfegyelme és szervezettsége, — ezek voltak azok a tulajdonságok, amelyek mindenekelőtt eldöntötték a győzelmet a harcmezőn. Lenin állhatatosan vasfegyelmet és önfegyelmet követelt csapatainktól. A német betörés legnehezebb napjaiban mondta Lenin a munkásoknak és parasztoknak: „Létesítsetek önfegyelmet, szigorú fegyelmet, különben a német csizma talpa alá kerültek.“

1919 tavaszán, a Bolsevik Párt VIII. kongresszusán Sztálin elvtárs kijelentette, hogy „vagy létesítünk egy szigorúan fegyelmezett hadsereget és megvédeldmezzük a köztársaságot, vagy elpusztulunk.“ Népünk a Bolsevik Párt vezetése alatt a leg-rövidebb időn belül egy valóban népi hadsereget, — egy fegyelmezett, szervezett, szovjet hazája iránt feltétlenül odaadó, a kapitalista rabság alól felszabadult munkás-paraszt hadsereget, országunk népei közötti testvériségen alapuló, az internacionális szellemében nevelt hadsereget hozott létre. Az ország védelmének ügyét Lenin és Sztálin a Bolsevik Párt legjobbjai-val együtt vezette.

A külföldi intervenció és a belső ellenforradalom ellen folyó harc sikeres kimenetelében döntő jelentősége volt a párt és a középparasztság egymáshoz való viszonyának. A párt VIII. Kongresszusa új irányvonalat adott ebben a kérdésben. Ez abban állt, hogy a középparaszt semlegesítésének jelszaváról áttérnek a vele kötendő tartós szövetség jelszavára. Ez lehetőséggé vált azzal kapcsolatban, hogy a középparasztság — amely saját tapasztalatából győződött meg arról, hová vezet a fehérek győzelme —, közeledni kezdett a szovjet hatalomhoz.

A középparasztság hangulatának ilyen változását az is elősegítette, hogy a szegényparasztság bizottságai nagy csapást mértek a kulákságra.

A Vörös Hadsereg megerősítésében, a katonák és parancsnokok politikai felvilágosításában, a hadsereg harcképességének megerősítésében és a fegyelem megszilárdításában óriási szerepet játszottak a Vörös Hadsereg csapattesteinél működő kommunista politikai megbízottak.

Az egész ország egyetlen katonai táborrá változott. Lenin és Sztálin vezetése alatt mozgósítottak minden embertartalékot, hogy állandóan növelhessék a Vörös Hadsereg erejét és mozgósítottak minden anyagi tartalékot a Vörös Hadseregnek fegyverrel, lőszerrel, ruházattal és élelemmel való megszakítás nélküli ellátására.

A nép ügyéért, a szocialista rendszerért, a szovjet hazáért folyó harcban embereink nem ismertek sem habozást, sem félelmet, sem fáradságot. „Győzelem, vagy halál!” — ezzel a kiáltással vonultak harcba a szovjet katonák a gyűlölt ellenség ellen.

Az imperialisták rablóhadjáratainak szervezője a szovjet állam ellen Churchill volt, Anglia akkori hadügyminisztere. Churchill — a szovjet nép, a demokrácia és a szocializmus esküdt ellensége — 1919 nyarán azzal a kijelentéssel kérkedett, hogy halálos csapást készített elő az orosz forradalom ellen, hogy az összes lehető haderők összevonása után Szovjet-Oroszország valamennyi határa mentén megkezdődik 14 ország hadseregeinek támadása Moszkva ellen és hogy az új esztendőre meglesz a győzelem. A 14 állam között, amelyeknek hadjáratát Szovjet-Oroszország ellen Churchill bejelentette, Anglia, az Amerikai Egyesült Államok, Franciaország, Olaszország és Japán csapatain kívül a Szovjet-Oroszországgal határos burzsoá államok: Finnország, Észtország, Lettország, Litvánia, Lengyelország és más országok hadseregei voltak értendőek.

Churchill akkoriban dátumszerű pontossággal dolgozta ki a szovjet városok elfoglalását, közöttük Moszkva bevételét is.

Erről a churchilli elgondolásról mondotta Lenin: „..... azzal dicsekedett, hogy 14 országot vezet Oroszország ellen — ez 1919-ben volt — és hogy szeptemberre elfoglalja Petrográ-

dot, decemberre pedig Moszkvát. Hát egy kissé túlságosan elvetette a sulykot.“

Sztálin elvtárs 1946-ban emlékeztetett arra, hogy Churchill, akinek nem tetszett a szovjet rendszer megjelenése, „megszervezte 14 állam hadjáratát, Oroszország ellen” azt a célt tűzve maga elé, hogy visszafordítja a történelem kerekét. A történelem azonban erősebbnek bizonyult a Churchill-i intervenciónál és Churchill úr donkihóti handabandázása oda vezetett, hogy teljes vereséget szenvedett.“

4. *Lenin és Sztálin — az intervenciószok és fehérgárdisták leverésének megszervezői*

Lenin és Sztálin a Bolsevik Párt élén közvetlen vezetői voltak hazánk megszabadításának az intervenciószoktól és fehérgárdistáktól. Ők vezették a Vörös Hadsereg minden harcát, a háterszág egész bonyolult munkáját.

A bolsevikok a városokban és falvakban, a frontokon és a frontok mögött — mindenütt fáradhatatlanul mozgósították a népet az ellenség elleni harcra. Szilárdan hittek a végső győzelemben.

Hogy az ország összes erőit mozgósíthassák a front megsegítésére, megalakították a Munkás- és Paraszt Védelmi Tanácsot. Ennek a Tanácsnak élén Lenin állt, helyettese pedig természetesen Sztálin elvtárs volt.

„Mindent a frontnak!” szolt Vladimir Iljics felhívása. „Mindent a frontnak!” — ezzel a jelszóval egyesítette a népet Lenin-Sztálin pártja a harcra. A lenini felhívások, beszédek, levelek felbátorították a népet, dicső hőstettekkel lelkesítették a Vörös Hadsereg katonáit és parancsnokait.

A soknemzetiségű szovjet ország dolgozói, — élükön az orosz munkásosztállyal — a legnehezebb körülmények között dolgoztak a frontért, a győzelemért. Szovjet-Oroszország legfontosabb élelmezési, nyersanyag és tüzelőanyag beszerzési területeitől el volt vágva. A munkások szenvedtek az éhségtől. A moszkvaiak és a leningrádiak öt deka kenyert kaptak két

napra. Hiányzott a nyersanyag és tüzelőanyag a gyárak részére. De a munkások nem riadtak vissza a nehézségektől. Önfeláldozóan dolgoztak a gyűlölt ellenség feletti győzelemért.

Azokon az emberfeletti erőfeszítéseken felül, amelyeket a kormány működésének és a Párt Központi Bizottsága tevékenységének vezetése követelt, Iljics, alighogy felgyógyult sebesüléséből, gyakran látogatta a gyárakat, üzemeket és fel szólalt az összejöveteleken és konferenciákon.

Lenin dolgozószobája a Kremlben — ez volt a főhadiszállás. Lenin a legrészletesebb jelentéseket követelte meg a hadműveletek legapróbb részleteiről is és naponta a parancsok tucatjait küldte az összes frontokra. Vladimir Iljics személyesen kísérté figyelemmel a legfontosabb katonai és élelmiszer-szállítmányokat és azok minél gyorsabb elszállítására törekedett. Éjjel-nappal közvetlen vonalon megbeszéléseket folytatott a frontok vezénylő parancsnokaival, az egyes csapattestek parancsnokaival és biztosaival.

1919 tavaszán, amikor Kolcsák a Volga felé vonult, Lenin ezt táviratozta a Keleti Front Forradalmi Katonai Szovjetjének: „Ha télig nem foglaljuk el az Uralt, akkor elkerülhetetlennek tartom a forradalom bukását; feszítsétek meg minden erőteket.”

Erről a lenini utasításról azonnal tudomást szereztek a keleti front katonái és parancsnokai. És amikor Kolcsákot leverték, ezt írták a vöröskatonák Vladimir Iljicsnek: „Kedves elvtársunk és kipróbált vezérünk! Te megparancsoltad nekünk, hogy télre foglaljuk el az Uralt. Végrehajtottuk harcos parancsodat: az Ural a mienk!... Felhangzott hatalmas szavad — megállítani az ellenséget, nem engedni át neki a szovjetorosz organizmus főütőerét, a Volgát; mi visszavágtunk és a mi ellenállásunkon széthulltak a szibériai ellenforradalom hordái. Majd támadásba lendültünk és elűztük az ellenséget a Volga-mellékről. Most Szibériába kergetjük, az Ural mögé.”

Lenin, a zseniális sztratégia és katonai szervező, biztos kézzel vezette a szovjet államot a polgárháború zivatarai és fergei között az ellenség feletti teljes győzelem felé.

A polgárháború éveiben mindenütt ott látjuk Iljics mellett Sztálin elvtársat. Ő volt a Vörös Hadsereg legfontosabb győzelmeinek közvetlen lelke és megszervezője.

Ahol különösen komoly veszély fenyegetett, — Caricünbe, Permbe, Petrográd alá — Lenin, a Párt és a kormány változtatlanul, minden alkalommal Sztálin elvtársat küldötte.

Az 1918—1920-as időszakban — így beszéli el Vorosilov — talán Sztálin volt az egyetlen ember, akit a Központi Bizottság az egyik küzdő frontról a másikra küldött, hogy kiválassza a forradalom számára legveszélyeztetettebb, a legfenyegetőbb helyeket... Egész éjszakákon át nem aludt, szervezett, kemény kezébe vette a vezetést, lecsapott, könyörtelen volt — és fordulatot hozott létre, megjavította a helyzetet.“

Ahol az ellenség a szovjet nép életét fenyegette, ahol veszély fenyegette az ország legfontosabb központjait — ott megjelent Sztálin elvtárs és katonáink győzelmet arattak.

1918 nyarán halálos veszedelembé került Caricün. Ha Krasznov cári tábornok bandájának sikerül akkor Caricün elfoglalása, akkor teljesen bezárul az a tűzgyűrű, amelybe beszorították Szovjet-Oroszországot. Krasznov mögött álltak a német imperialisták. A német tábornokok egy új, Moszkva elleni hadjáratról ábrándoztak. Caricün bevétele elvágtá volna Moszkvától és a központi orosz kerületektől az utolsó kenyérforrásokat és a bakui nyersolajat. Ez egyúttal a Dél és a Volga-mellék ellenforradalmi erőinek egyesülését is jelentette volna. Akkor pedig bezárult volna az út Moszkva felé.

1918 június elején Sztálin elvtárs Lenin megbízásából megjelent Caricünben.

Caricün körül és a Caricünhez vezető utakon akkoriban Krasznov tábornok fegyveres erői gyülekeztek. Caricünben a fehérgárdisták és árulók fegyverkeztek, akiket Trockij küldött oda és támogatott.

1918 augusztus közepén a helyzet kritikussá vált és Sztálin elvtárs átvette Caricün védelmének vezetését.

Sztálinnak Caricün védelméénél megnyilvánult zseniális hadvezéri művészete, vasakarata, kíméletlen leszámolósa a belső ellenforradalommal, a csapatok átszervezésére és a fegyelem

helyreállítására hozott határozott rendszabályai, intézkedései Vorisilov csapatainak a Donbásszból történő gyorsított felvonulására és a tömegek mozgósítására az ellenség elleni hősi harcra, — megmentették Caricünt. Caricün védelmében harcos közreműködést, fejtett ki a Sztálin követelésére megalakított Volgai Flotilla. Sztálin elvtárs nem adott módot az ellenségnek arra, hogy Caricün alatt egyesítesse erőit és megkezdhesse hadjáratát Moszkva ellen. A Vörös Hadsereg, megvédelmezve Caricünt, ezzel együtt Moszkvát is megvédte.

1919 tavaszán Jugyenyics tábornok a fehérgárdisták és a nép egyéb ellenségeinek közreműködésével Petrográd felé igyekezett. Jugyenyics támadását egy angol repülőraj támogatta. A városon belül az árulók és kémek felemelték kigyófejükét.

Lenin javaslatára ezúttal is Sztálin elvtársat küldték ki a fenyegető veszély elhárítására. Sztálin elvtárs leleplezte az ellenforradalmi összeesküvést és gyorsan, határozottan felszámolta azt a szovjetellenes felkelést is, amelyet az ellenség szervezett a Vörös Hadsereg hátában. A sztálini vezetés alatt a petrográdi munkások és munkásnők, vöröskatonák és vöröstengerészek súlyos károkat okoztak az ellenséges seregeknek. Visszavetették Jugyenyics csapatait Petrográd alól. A szétvert ellenséges seregek maradványai átmenekültek a burzsoá Észtországba, maga a felsült „hódító” pedig Angliába menekült.

Ebben a nevezetes győzelemben nagy része volt hős balti tengerészeinknek. Sztálin elvtárs Leninnek tett jelentésében így emlékezik meg a tengerészek hős tetteiről: „Nem mulaszthatom el, hogy néhány szót ne szóljak a flottáról. Nem lehet eléggé örvendeni annak, hogy a már elveszettnek vélt Balti Flotta valósággal újjászületik. Ezt nemcsak a barátok, de az ellenfelek is elismerik... A balti matrózok újra magukra találtak, felélesztve hőstetteikben az orosz forradalmi flotta legszébb hagyományait.”

1919 nyarán Moszkva került halálos veszedelembé. Djenyikin cári tábornok, miután elfoglalta a Donbásszt és betört Ukrajnába, csapatainkat észak felé kezdte szorítani. Djenyikin elfoglalta Harkovot és Tula felé tartott. A donyeci kapitalisták kihirdették, hogy milliós jutalmat adnak annak a fehérgárdista

ezrednek, amelyik elsőnek hatol be Moszkvába. Az orosz kapitalisták külföldi barátai megjósolták Moszkva elestének napját, sőt óráját is és egészen természetesen tartották Szovjet-oroszország pusztulását.

Ezekben a napokban Lenin izzó felhívással fordult a néphez: „Mindenki harcra Djenyikin ellen!” A Bolsevik Párt minden erejét bevetette legveszedelmesebb ellensége ellen. Tömöríteni kellett a déli front harcosait és minden erőt Djenyikin leverésére kellett fordítani. Ki tudott volna Sztálin elvtársnál jobban megbirkózni ezzel a legnehezebb feladattal? Vladimir Iljics javaslatára a Párt Központi Bizottsága Sztálin elvtársat küldte Djenyikin ellen.

Miután kikergette a déli front vezérkaraiból a rendbontókat és árulókat, Sztálin elvtárs elvetette Trockij áruló tervét és kidolgozta a maga sztratégiai tervét Djenyikin leverésére.

Trockij a Központi Bizottságnak bemutatott tervében azt javasolta, hogy a Volga felől (Caricün irányából) vonuljanak **fel** Djenyikin ellen, Novorosszijszk felé, a doni sztyeppén keresztül. Ez annyit jelentett volna, hogy a Vörös Hadseregnek az **úttalan** pusztaságon kellett volna áthaladnia, olyan kerületeken keresztül, ahol a lakosság között széles kulák rétegek voltak. Egy támadás ilyen körülmények között minden bizonnyal összeomlott volna.

Sztálin elvtárs ennek az áruló tervnek az ellensúlyozására azt javasolta, hogy a főtámadást Djenyikin ellen Voronyezs körzetéből irányítsák Harkovon és a munkáslakta Donbásson át Rosztov irányában, hogy ily módon kettévágják az ellenforradalmi hadsereget. Ebben a körzetben jó utak és sűrű vasúti hálózat állt rendelkezésre. Itt a Vörös Hadsereg proletár és paraszt kerületeken vonulna keresztül, amelyeknek lakossága együttérz a szovjet hatalommal. A Vörös Hadsereg átvonulása ezen a területen egyúttal a Donbássz felszabadítását is jelentené, amely hatalmas szénbázis és egyben a forradalmi erők forrása is. Sztálin sztratégiai terve Djenyikin leverésére nagyszerű eredményeket ígért. Lenin teljes egészében jóvá is hagyta ezt a tervet.

A déli fronton Sztálin elvtárs — épp úgy, mint eddig a

többi fronton is — személyes példaadásával lelkesítette a szovjet harcosokat, tömörítette őket, erélyesen elfojtott minden pánikkeltést és árulást. A sztálini vezetés alatt a Vörös Hadsereg 1919 október végére tönkrevverte és messzire visszavetette Dzenyikin generális legerősebb hadseregeit. Nemsokára ezután a Vörös Hadsereg teljesen felszabadította a Délvidéket.

Dzenyikin hordáinak szétverése után Szovjet-Oroszország rövid időre pihenőhöz jutott. Ezalatt Sztálin elvtárs Lenin megbízásából Ukrajna összerombolt gazdaságának újjáépítését vette kezébe. „A szén épp oly fontos Oroszországnak, mint a Dzenyikin feletti győzelem“ — jelszava alatt a bolsevikok munkahőstűtek véghezvitelére mozgósították az ukrán népet.

Nemsokára azonban újból veszélyes napok virradtak a Szovjetek országaira. Ezúttal az úri Lengyelország indított támadást a Szovjet Köztársaság ellen.

1920 tavaszán a lengyel csapatok betörték Szovjet-Ukrajnába és elfoglalták Kievet. A szovjet csapatok csakhamar ellentámadásba mentek át és Varsóig és Lvovig vetették vissza Pilsudski bandáit. Trockij árulása azonban megakadályozta a szovjet csapatok végső győzelmét Pilsudski hadserege fölött.

De az úri Lengyelországnak már nem volt elég ereje a hadműveletek folytatására és kénytelen volt békét kötni Szovjet-Oroszországgal. Ezidőtájt Vrangelj báró jelentékeny erőket gyűjtött össze a Krimben és azokat Anglia, valamint Franciaország segítségével felfegyverezte. Vrangeljnek a Vörös Hadsereg által felszabadított Donbássz ellen kellett volna rajtaütést végrehajtania. Az úri Lengyelország és Vrangelj — Lenin hasonlata szerint — a nemzetközi imperializmus két karja volt és ez a két kar a Szovjet Köztársaságot igyekezett megfojtani.

Mivel a Vrangelj-i csapatok eleinte komoly sikereket értek el, az ellenük folytatott küzdelem döntő jelentőségűvé vált. Így tehát 1920 augusztus elején, Lenin javaslatára, Sztálin elvtárs megbízást kapott a Vrangelj leverésére irányuló hadműveletek vezetésére. A sztálini utasítások képezték az alapját Frunze hadtervének, amely Vrangelj vereségét okozta.

Az ellenség le volt verve. A Vörös Hadsereg újból dicső győzelmet aratott. Mind a Párt, mind a hadsereg, mind pedig az egész nép tudta: ahol Sztálin, ott a győzelem. Már akkoriban, a polgárháború éveiben, lerakta Sztálin elvtárs annak a szovjet haditudománynak az alapjait, amely annyi ragyogó győzelmet hozott a Vörös Hadseregnek a német-fasiszta bitorlók ellen folytatott háború frontjain. A sztálini hadvezéri lángelme rendkívüli módon megsokszorozta a fiatal Vörös Hadsereg erőit a polgárháború éveiben.

Sztálin elvtárs nevéhez fűződnek a Vörös Hadsereg dicső győzelmei.

Sztálin elvtársnak a polgárháború frontjain szerzett kiváló érdemeit, Lenin kezdeményezésére, az Összoroszági Központi Végrehajtó Bizottság külön határozatban örökítette meg. Ez az 1919 november 27-i határozat így szól:

„A halálos veszedelem perceiben, mikor a szovjet hatalom minden oldalról körülvéve az ellenség szorító gyűrűjétől, visszaverte az ellenség csapásait; ezekben a percekben, midőn a munkás-paraszt forradalom ellenségei 1919 júliusában a vörös Pityerhez* közeledtek és már elfoglalták Krasznaja-Gorkát, ebben a Szovjet-Oroszország számára oly súlyos órában az Összoroszági Központi Végrehajtó Bizottság elnöksége által harci őrhelyére állított Joszif Visszárionovics Dzsugasvili (Sztálin) energiájával és fáradtságot nem ismerő munkájával meg tudta szilárdítani a Vörös Hadsereg ingadozó sorait.

Maga is a tűzvonalba tartózkodva, a harci tűz közepette személyes példaadásával lelkesítette a Szovjet Köztársaságért küzdők sorait.

A Petrográd védelme körül szerzett érdemei, valamint a déli fronton végzett további önfeláldozó munkája elismeréséül az Összoroszági Központi Végrehajtó Bizottság elrendeli J. V. Dzsugasvili (Sztálin) Vörös Zászló Renddel való kitüntetését.“

Óriási szerepet játszottak a polgárháború alatt kivívott győzelmeinkben a szovjet partizánok. A Bolsevik Párt felhívá-

* Petrográd. — *A ford.*

sára és annak vezetése alatt a népi tömegek az ellenség által ideiglenesen elfoglalt területeken hőiesen és önfeláldozóan harcoltak az ellenség ellen. Sajátmaguk készítette fegyvereikkel lépten-nyomon pusztították az ellenséget. A szibériai partizánoknak sok sajátgyártmányú ágyúja is volt, amelyeknek egyes példányait ma a múzeumokban őrzik. A partizánok gyakran harcoltak az ellenségtől elvett fegyverekkel is.

A népi partizánháború széles méreteket öltött Ukrajnában, Belorussziában, az Uralban, Szibériában és a Távol-Keleten.

A partizánok hőstetteikkel dicső lapokat írtak népünk harcinak és győzelmeinek történetébe.

Az úri Lengyelország hódító terveinek kudarca és Vran-geljék Krimben történt teljes összeomlása után nagyjában végetért az intervenció és a polgárháború időszaka. Végérvényesen azonban csak 1922-ben, a szovjet hatalom 5 éves fennállásának évfordulóján tisztult meg a szovjet föld az intervencióstól, amikor a Távol-Keletről is kikergették a japán bitorlókat. A japán rablók kapaszkodtak legtovább földünkbe. Őket is utólérte azonban valamennyi intervenciósnak a sorsa, akik a mi Szovjetországunkban akarták megvetni a lábukat.

A Tengeremlék felszabadításának üdvözlése alkalmából írta Lenin: „A győzeimes Októberi Forradalom 5. évfordulóján egy újabb határozott lépést tett a Vörös Hadsereg az Oroszországi Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a vele szövetséges köztársaságok területeinek a külföldi megszállók csapataitól való teljes megtisztítása felé... Vladivosztok elfoglalása a japán imperializmus igája alatt sokáig szenvedett orosz polgárokat újból egyesíti Oroszország dolgozó tömegeivel“.

A polgárháború kemény és kegyetlen harcai végetértek,

*Futva fut már sok kozák atamán,
Menekül már ki merre lát.
Ès a Csendes-óceánnál
Végetérnek a csaták...*

A szovjet munkások és parasztok hőiesen küzdöttek a polgárháborúban a külföldi intervenció és a belső forradalom ellen.

Ezt a küzdelmet a Bolsevik Párt szervezte meg. A párt önfeláldozó munkája meghozta a Szovjetek országának döntő győzelmét és az ellenség teljes kudarcát.

A fiatal Szovjet Köztársaság Lenin és Sztálin vezetése alatt megvédte szocialista vívmányait, állami függetlenségét, teljes szabadságát.

5. *A polgárháború új típusú hadvezérei és népi hősei*

A külföldi intervenció és a burzsoá-földesúri ellenforradalom ellen folytatott polgárháború harcainak tűzében számos kiváló hadvezér tűnt fel a nép között. Lenin és Sztálin ezekre támaszkodott az ellenség szétzúzását szolgáló terveik megvalósításában.

Népünk örökké emlékezni fog Mihail Vasziljevics Frunzéra, aki — Sztálin szavai szerint — egyike volt korunk legőszintébb, legbecsületesebb és legbátrabb forradalmárainak. Hű fia volt nagy népének, lángoló, megedzett, tapasztalt bolsevik.

Mihail Vasziljevics Frunze 1885-ben született. Végigjárta az önkényuralom elleni forradalmi harc kemény iskoláját. Nem egy ízben került a cári hóhérok karmai közé. 1917-ben a cári törvényszék kötéláltali halálra ítélte, majd az ítéletet sokévi fegyházra változtatta át.

M. V. Frunze, aki kedvence volt a munkástömegeknek, amelyek között fáradhatatlan forradalmi tevékenységet fejtett ki, a polgárháború napjaiban a fiatal Vörös Hadsereg hadvezéreinek első soraiba küzdötte fel magát.

Kezdetben Frunze a keleti front csapatait vezényelte, ahol megsemmisítő csapást mért Kolcsákra. Majd a turkesztáni fronton leverte a turkesztáni ellenforradalmat. Ezt követően, mint a déli front parancsnoka nagyban hozzájárult a Vrangelj-i kaland likvidálásához a Krimben.

1920 november 8-án kezdődött a perekopi földnyelv történelmi nevezetességű megrohamozása. November 11-én estére a vrangeljisták utolsó erődítései is elpusztultak és a Vörös Hadsereg behatolt a Krimbe. Perekop és Csongár erősségeinek bevételével, a Szivas medrén való átkelés — mindez a szovjet nép

hős fiainak halhatatlan hőstette volt. 1920 november 15-én Frunze jelentette Leninnek: „A vörös ezredek hatalmas csapásai végérvényesen elfojtották a déloroszországi ellenforradalmat“. A következő napon, november 16-án Frunze ezt jelentette Leninnek: „Lovasságunk ma elfoglalta Kercset. A déli front likvidálva.“

A háború befejeztével Frunze tevékeny részt vett a Vörös Hadsereg átszervezésében. Tolla alól számos kitűnő katonai elméleti munka került ki. 1925 januárjában hadügyi és tengerészeti népbiztossá nevezték ki. 1925 október 31-én bekövetkezett halála végetvetett Frunze hősi életének.

A Vörös Hadsereg számos nevezetes győzelme fűződik elválaszthatatlanul Kliment Jefremovics Vorosilov nevéhez. Vorosilov elvtárs 1881-ben született. Mint proletárivadék, 16 éves korában bekapcsolódott a forradalmi mozgalomba. Vorosilov már 1903-ban bolsevik lett és bőven kijutott neki mindabból a balsorsból, amely a cári idők alatt a bolsevikok osztályrésze volt, — a letartóztatásból, fegyházból és száműzetésből.

Vorosilov hadvezéri tevékenysége 1918 tavaszán kezdődött, amikor Lugánszkban munkás-partizán osztagot szervezett a német bitorlók ellen. Ez az osztag hősi harcokban átvágta magát a német és fehér kozákesapatok gyűrűjén, az ostromlott Caricünbe. Itt Vorosilov Sztálin elvtárs legközvetlenebb fegyvertársa lett a Krasznov fehérgárdista hordái elleni harcokban.

Vorosilov hadi dicsősége a polgárháború éveiben különösen az Első Lovas Hadsereg hőstetteihez fűződik. A legendás Első Lovas Hadsereget Sztálin elvtárs kezdeményezésére állították fel. Első ezredei még 1918 nyarán és őszén alakultak meg a vörös partizánok, forradalmi parasztok, napszámosok, a legszegényebb donkozákság, a donbásszi és caricüni munkásság különböző lovas osztagaiból.

A polgárháború éveiben a dicső szovjet lovasság sok kiváló haditettet hajtott végre. Megverte Djenyikint Orel és Novorosszijszk alatt, pusztította a fehérgárdistákat Voronyezsnél és a Donnál, kaszabolta a lengyel pánokat Kievnél és Lvovnál és szétzúzta Vrangelj ezredeit a Krimben. Sztálin, üdvözölve az

Első Lovas Hadsereget 15 éves évfordulója alkalmával, ezeket írta: „A polgárháború történetét a ti dicső győzelmeitek díszítik, lovashadseregbeli bajtársak. A ti bátorságtok és vakmerőségetek például szolgál ifjúságunk előtt.“

Kliment Jefremovics Vorosilov, az Első Lovas Hadsereg egyik megalapítója és parancsnoka, személyesen vett részt a harcokban, hősi tettekre buzdítva katonáit. Sokszor leselkedett a halál Vorosilovra. Egyszer arra a falura, ahol a hadsereg törzse volt elhelyezve, váratlanul rátört a fehér lovasság. Vorosilov és Budjonnüj lóra pattantak, amikor az utcákon már a fehérgárdisták voltak az urak. Vorosilov vágatás közben a távolban lovasokat vett észre. Abban a hiszemben, hogy a mieink, feléjük tartott. A tajtékzó paripa egyenesen az ellenséges lovasok csoportja közé vitte Vorosilovot. Az egyik fehérgárdista lándzsát szegezve tartott feléje. De vastag bekecse megmentette Kliment Jefremovicsot. A fehérgárdista elugratott mellette és Vorosilov ordonánca megölte. Éppen idejében érték oda a mieink, lecsaptak a fehérgárdista lovasokra és lekaszabolták őket.

Ha az Első Lovas Hadsereg dicső tetteiről beszélünk, megjelenik szemünk előtt Szemjon Mihailjovics Budjonnüj férfias alakja.

Budjonnüj kozák származású. 1883-ban született, a Don mellett nőtt fel és a lovasságnál szolgált. Még a régi hadseregben, az 1914–18-as háború idejében, kezdte meg Budjonnüj forradalmi tevékenységét. Az Októberi Forradalom után otthon, sztyanyicájában* megalakította az első, 7 harcosból álló lovas osztagot. Ez volt a csirája annak a lovasságnak, amely nem-sokára megkezdte harcait a doni ellenforradalom ellen. Budjonnüj lovas osztaga hamarosan ezreddé, majd brigáddá nőtt, amely fedezte a szovjet csapatok felvonulását Caricün felé. Ez a brigád később hadosztállyá, majd végül hadtestté nőtt. A Budjonnüj-féle lovashadtest résztvett Caricün védelmében és Dzenyikin szétmorzsolásában.

Sztálin elvtárs javaslatára a Budjonnüj-féle lovashadtestet

* A kozák település neve.

az Első Lovas Hadsereggé szervezték át. A vörös lovasok legendás hőstettei dicsőséggel övezik Budjonnüj nevét. Vorosilov a proletárforradalom első lovasának, a szocialista hazáért küzdő rettenthetetlen harcosnak nevezte Budjonnüj-t.

A polgárháború évei alatt a szovjet nép sok kiváló, őstehetiséggel megáldott hőst termelt ki magából, a Vörös Hadsereg és a partizáncsapatok tehetséges vezetőit, akik feltétlen odaadással voltak a nép iránt és dicső hőstetteket hajtottak végre.

Ilyen eredeti tehetségű hős volt Grigorij Ivanovics Kotovszkij. 1887-ben született. Mint 18 éves ifjú, az 1905-ös forradalom napjaiban partizántámadásokat vezetett szülőföldjén, Besszarábiában a földesurak ellen. Cári zsandárok börtönbe vették, ahonnan megszökött. Újból letartóztatták és ekkor szibériai kényszermunkára ítélték. Kotovszkij azonban a nyercsinszki fegyházból is megszökött.

Az első világháború előtt Kotovszkij újra megjelent Besszarábiában és azonnal a forradalmi harcok forró tüzébe vetette magát. A cári kopók elfogták. Kotovszkijt kötél általi halálra ítélték, amit később sokévi fegyházra változtattak át.

Az 1917-es forradalom adta vissza Kotovszkij szabadságát. És már látjuk is őt egy partizánosztagnak, majd később egy lovasbrigád élén. Kotovszkij az igazi bolsevik-harcos önfeláldozásával küzdött az ellenség ellen a polgárháború számos frontján — a románok, Djenyikin és a páni Lengyelország ellen. Ő szabadította fel Ogyesszát és ő zúzta szét Mahno bandáit. Amikor katonái élén a harc legsűrűbb tömkelegébe vetette magát, messzire hangzott hatalmas hangja:

— Itt Kotovszkij kardja kaszabol! Itt Kotovszkij kardja kaszabol!

Az ellenség reszketett tőle. Kotovszkij pusztája neve nem egy ízben futamította meg a fehérgárdista bandákat.

Egy kulák bérgyilkos mérgezett golyója oltotta ki 1925-ben a nép önfeláldozóan hű fia, Grigorij Ivanovics Kotovszkij életét.

„Kotovszkij elvtársat — mondotta Sztálin elvtárs — példás pártembernek, tapasztalt katonai szervezőnek és kiváló parancsnoknak ismertem...

A legbátrabb volt szerény parancsnokaim között és legszerényebb a legbátrabbak között — így emlékezem én Kotovszkij elvtársra.

Örökkévaló az ő emléke és dicsősége!“

A szovjet nép örök emlékezetében él a polgárháború másik hősenek, Vaszilij Ivanovics Csapajevnek az alakja is. Hős volt ő a hősök között, kiváló hadvezére a Vörös Hadseregnek.

Csapajev — egy mordvin ács fia — 1887-ben született. Örömtelen ifjúságát egy faluban töltötte Csebokszar (jelenleg a Csuvas Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaság fővárosa) közelében. Mint 12 éves fiú, munkába állt az egyik volgai kikötőben, majd egy öreg kintornással járta a Volga-vidék városait és falvait. Két évi vándorlás után Vaszilij hazatért és atyjával együtt folytatta az ácsmesterséget. Az első világháborút Csapajev a fronton töltötte. Katonai hőstetteiért kétszer kapta meg a György-keresztet és az emlékérmét. 1917-ben, az Októberi Forradalom előtt Csapajev belépett a Bolsevik Pártba. Mikor elkezdődött a polgárháború, rettenthetetlen bátorsággal vetette bele magát a nép ellenségei elleni harcba.

Csapajev dicsőséges, harcos utat futott be. Hadosztálya számos győzelmet aratott. Csapásai minden alkalommal halálosak, megsemmisítőek voltak.

Fehérgárdista túlerők váratlan rajtaütése vetett véget Csapajev életének. 1919 szeptember 5-én éjjel, legvitézebbjeinek maroknyi csapatával együtt az Ural-folyó hideg hullámaiban lelte halálát. Frunze hadparancsában úgy emlékezett meg „Csapaj“ hősi haláláról, mint aki utolsó csepp véréig és az utolsó lehetőségig védelmezte szülőhazája népének ügyét.

Csapajev neve drága minden szovjet ember előtt. Úgy hangzik nekünk, mint maga a dicsőség, mint maga a hősiesség.

Széles körben ismert a polgárháború egy másik hősenek, Scsorsznak a neve is. Sztálin elvtárs az ukrán Csapajevnek nevezte őt.

Nyikoláj Alexandrovics Scsorsz, egy mozdonyvezető fia, 1895-ben született. 1918 elején tért vissza a frontról szülőhazájába, Ukrajnába. Akkoriban riasztó és veszedelmes idők jártak a fiatal Szovjet Köztársaságra. Ukrajna földjét a németek rabló

hordái özönlötték el. A 23 éves Scsorsz habozás nélkül követte a Bolsevik Párt felhívását és beállt a német megszállók ellen harcolók soraiba. Egyik csapatot a másik után alakította meg és irgalom nélkül pusztította a német bitorlókat.

1918 őszére sikerült Scsorsznak egy teljes ezredet felállítania, amelyet Bogun-ezrednek nevezett el, a XVII. századbeli lengyel elnyomás elleni harcok ukrán nemzeti hőse, Iván Bogun tiszteletére. Scsorsz „boguncai“ sok kemény csapást mértek az ellenségre és feltartóztatták a német előnyomulást Ukrajna bel-sejébe. 1919 elején Scsorsz vakmerő boguncaival elfoglalta Kievet.

Hadvezetői tehetsége és bolsevik akaratereje a Vörös Hadsereg első soraiba emelte Scsorszot. Mint az 1. szovjet-ukrán hadosztály parancsnoka végigharcolta egész Ukrajnát keletről nyugatig és egészen Nyugat-Ukrajna határáig jutott el. Egy ellenséges golyó 1919 augusztusában halálra sebezte a 24 éves hadvezért.

Sohasem fog elhomályosulni Alexandr Jakovljevics Parhomjenko (született 1885-ben) bátor, nemes alakjának emléke sem. Luganszki proletár fia, maga is mozdonygyári munkás, rettenthetetlen bolsevik, akit semmi sem volt képes megtörni — sem a végnélküli üldöztetés, sem a börtön, sem a száműzetés —, hősiezen harcolt a munkásosztatok élén a németek ellen Ukrajnában és a Don mellett. Parhomjenko 1918 nyarán keresztülvágta magát Vorosilovval együtt Caricün felé és Sztálin elvtárs vezetése alatt résztvett a város védelmének megszervezésében. Sztálin elvtárs személyes levelével küldte őt Leninhez segítségért.

Parhomjenko egyike volt az Első Lovas Hadsereg legtevékenyebb és legtehetségesebb szervezőinek. Mint a 14. hadosztály parancsnoka, számos kiváló győzelmet aratott a fehér lengyelek és vrangeljisták fölött. Egyenlőtlen harcban vetett véget a halál 1921-ben ennek a kristálytisztá jellemű, tántoríthatatlan bátorságú bolsevik harcos életnek.

Sok szovjet ember szívét dobogtatja meg Szergej Georgijevics Lazo (született 1894-ben) neve. Ez a fiatal diák-bolsevik

a polgárháború idejében a partizánmozgalom legkiválóbb szervezője volt Szibériában és a Távol-Keleten.

Lazo már 1918 februárja óta parancsnoka volt a Vörös Gárda csapatainak a Bajkál-on-túli fronton. Amidőn ősszel az ellenforradalom túlereje következtében Szibériában megdőlt a szovjet hatalom, Lazo a tajgába vonult vissza. Erdei útvesztőkön keresztül titokban Vlagyivosztokba küzdötte át magát, ahol a Tenger mellék partizánmozgalmának élére állt.

A vlagyivosztoki felkelés előkészítése folyamán Lazo 1920 elején egymaga jelent meg a tiszti iskolában, ahol kétezer tiszt tartózkodott géppuskákkal és ágyúkkal felszerelve. At kellett hozni a szovjet hatalom oldalára hacsak egy részét is ezeknek az embereknek. „Engem a bolsevikok küldöttek hozzátok — jelentette ki nyíltan Lazo. — Ki mellett vagytok ti?... Orosz emberek vagytok ti?... Orosz emberek, orosz fiatalság. — Ki mellett vagytok hát? Íme, egyedül jöttem közétek, fegyvertele-nül: lefoghattok túszként... meg is ölhettek... de csak annyit mondok nektek, hogy ez a csodás orosz város utatok vége! Nincs hová visszavonulnotok: odébb már — idegen ország, idegen föld... És — idegen nap! Ezért az orosz földért, amelyen én most állok, meghalunk, de senkinek oda nem adjuk!”

A bolsevik harcok nyugalma és bátorsága győzött. Lazót nemcsak nem fogták el, hanem a tisztek tekintélyes részét magá- val vitte a partizánokhoz.

A japán intervenciósok véres keze ragadta el tőlünk Lazót. A japánok 1920-ban elfogták ezt a vakmerő partizánvezért. Kegyetlen kínzások után élve égették el egy gőzmozdony kazán- jában.

A polgárháború története egy másik népi hős, Oljeko Dungyics (született 1893-ban) hőstetteiről is beszél. Szerb nemzeti- ségű volt és osztrák fogságból menekült Oroszországba. Az Októberi Forradalom után hadifogoly honfitársaiból szerb vörösgárdista osztagot alakított, amely csakhamar egyesült Vorosilov luganszki partizáncsapatával. A Szovjet-Oroszország ellenségei ellen vívott harcokban Oljeko Dungyics valódi hős- nek bizonyult.

Mindig a küzdőcsoportha kellős közepébe vetette magát és katonái élén harcolt. Dungyics többízben egészen a fehérgárdisták rejtékhelyéig törte át magát, hadititkokat fürkészett ki és okmányokat ragadott el a parancsnokságokról.

Határtalan merészség és acélos akarat lakozott benne. Igazi bolsevik volt, a szovjet nép iránti végtelen odaadással. Huszon-négyszer sebesült meg, de sohasem hagyta el a haréteret. A Rovno alatti ütközetben, 1920-ban, miközben ezrede hevesen rohamozta az ellenséget, Dungyics halálos sebet kapott.

„Ki tudná őt elfelejteni? — mondotta Dungyicsről Vorosilov. — Ki mérközhetnék ezzel a szó szoros értelmében legendás hőssel, hetykeségben, vakmerőségben, jószágban, bajtársiaságban? Oroszlán volt ő, akiben egy ártatlan kisgyermek szíve lakozott.“

Az ilyen népi hősök nevei, mint Csapajev, Kolovszkij, Sesorsz, Parhomjenko, Lazo, Dungyics és a többiek, örökké élni fognak a szovjet emberek szívében. Az ő emlékükhőstettek és hősi magatartásra lelkesíti népünket, ifjúságunkat és kiváló például szolgál a haza és Lenin-Sztálin nagy ügye iránti határtalan odaadásra.

6. A szovjet fiatalság a polgárháborúban

A szovjet fiatalság, az idősebb nemzedék bátor harcosainak példáját követve halhatatlan dicsőséget szerzett magának a polgárháború esatáiban. Az ő forró vérük áztatta a mi szent hadilobogóinkat. A komszomolok, a munkás és paraszt fiatalság volt egyik főerőnk a polgárháború ütközeteiben.

Nem múlt el nap, hogy ne érkeztek volna a frontokra komszomolok, az ifjúság újabb és újabb osztagai.

„Mi ugyan még fiatalok vagyunk, egyesek közöttünk 15, mások 16 és 17 évesek, de fellángolt bennünk a harci vágy a fehér paraziták ellen, és mi készek vagyunk akár azonnal is harcra kelni. Könyörgünk, tegyétek lehetővé, hogy atyáinkkal együtt védhessük meg proletár hazánkat, amelyet pusztulás fenyeget“, írta a komszomolok egyik csoportja ama napok számos jelentkezései egyikében.

1919-ben ilyen rövid hírek jelentek meg az ujságokban:

IV. 25. Szkopin. Rjazanyi kormányzóság. A szövetség teljes létszámban indul a frontra.

V. 1. A caricüni szervezet teljes egészében a frontra ment.

VII. 19. Kurszk. A szövetség valamennyi tagját mozgósítottak nyilvánította. A szövetség összes 16 éven felüli tagjai belépnek a harc-csoportokba.

XI. 17. A novgorodi szervezet teljes egészében mozgósítva. Vjatka 400 embert mozgósított.

XI. 20. Pityerben 6 óra alatt 500 fiú és 100 lány jelentkezett önként a frontra...

1920 tavaszán, a polgárháború legforróbb napjaiban, a „Pravda“ ezeket írta:

„A moszkvai Oroszországi Kommunista Ifjúsági Szövetség helyisége valóságos hadi táborrá változott, zsúfolásig telve a körzetek munkásifjúságával. Valamennyien harci vágytól égnek és azt a forró óhajukat hangoztatják, hogy minél előbb küldjék őket a frontra...”

Hogy milyen élénken reagált a fiatalság az első felhívásra, abból is megítélhető, hogy a szokolnyiki körzet, amelynek 9 elvtársat kellett volna adnia, 270 ifjúról nyújtott be névsort.

A fiatal munkások és parasztok élén a hősi Komszomol haladt. Minden erejét bevetette a haza ellenségei elleni harcba.

„A körzeti bizottság zárva. Mindnyájan a frontra mentek!” Ilyen feliratok függtek azokban a napokban a Komszomol számos körzeti bizottságának ajtaján.

Szergej Mironovics Kirov, megemlékezve a Komszomol nagy szerepéről a polgárháborúban, ezt mondotta: „Öszintén megvallom, elvtársak, hogy mi bolsevikok, akik általában mondva olyan szerzet vagyunk, amely nem kímélve életét, tud harcolni, mégis bizony néha «irigységgel» néztünk azokra a hősökre, akiket akkoriban a Komszomol adott nekünk.”

1920-ban a Djenyikin banditái által elfoglalt Ogyesszában a fegyrgárdista kémelhárító kezei közé került tizenhét komszomol, a kommunizmus ifjú harcosai. A vadállati kínzások sem tudták megingatni őket állhatatosságukban. Kilencet közülük halálra ítélték. Az ítélet végrehajtása előtti éjszakán a halálra ítélt-

tek ezt írták szabadon levő társaiknak: „Azt kívánjuk nektek, hogy sikerrel folytassátok közös ügyünket. Meghalunk, de ünnepeljük és üdvözljük a Vörös Hadsereg győzelmes előnyomulását. Reméljük és hisszük a kommunizmus eszméinek végső diadalát. Eljen a Vörös Hadsereg!”

„A Vörös Hadsereg és a Kommunista Ifjúsági Szövetség — mondotta M. V. Frunze — fennállásának legelső napjai óta szoros eszmei és szervezeti kapcsolatban állt egymással. Ezt a kapcsolatot a polgárháború súlyos éveiben a fiatal munkások és parasztok százezreinek vére szentelte és erősítette meg, akik fegyverrel a kezükben pecsételték meg a kommunista forradalom győzelmét.”

A haza nagyrabecsülte az ifjúság hősiességét a kizsákmányolók elleni közös harcunkban és a Komszomol nagy érdemeit Október vívmányainak megvédésében. A polgárháborúban szerzett érdemeinek elismeréséül a lenini-sztálini Komszomolt a Vörös Zászló Renddel tüntették ki.

7. Hogyan és miért győztünk a polgárháborúban?

A szovjet ország a polgárháború makacs és kegyetlen csatáiban legyőzte a külföldi katonai beavatkozás és a belső ellenforradalom egyesült erőit. A határokon túl csodának nevezték a szovjet nép győzelmét. Nemcsak ellenségeink, de még barátaink is azt hitték, hogy a fiatal Szovjet-Oroszország nem képes ellenállni a nagyszámú ellenség nyomásának.

És valóban, az ellenség mind számbelileg, mind fegyverzet dolgában fölényben volt. A Vörös Hadseregnek nem voltak tankjai, a fehérgárdistáknak és intervenciósoknak azonban voltak. A Vörös Hadseregnek nem volt elég fegyvere és élelmiszere, ellenségeinknek viszont mindez bőségben volt. Ennek ellenére a rosszul felfegyverzett és hiányosan ellátott fiatal vörös ezredek tönkrementek a fehérgárdista hordákat és az intervenciósok gyűlévész hadait. A mi népünk mindent legyőzött — hideget, éhséget, pusztulást. Népünk ellenállt egy olyan orkánnak, amely — úgy látszott —, mindent elseper útjában.

És miénk lett a győzelem.

Vajjon miért?

Azért, mert a szovjet nép harcát a polgárháborúban szorosán együttműködve, a nép lángeszű vezérei és tanítómesterei: Lenin és fegyvertársa, Sztálin elvtárs vezették. Ők ketten együttesen építették és erősítették a Vörös Hadsereget. Lenin állandóan Sztálin elvtárral beszélte meg a legfontosabb kérdéseket, akkor is, ha Sztálin Moszkvában volt és akkor is, ha a fronton volt. Sztálin elvtárs hű támasza volt Leninnek a szovjet állam védelmének megszervezésében és vezetésében.

Azért, mert a nép megvédelmezte az egész világon legelső népi hatalmát — a Szovjetek hatalmát, amelynek politikáját megértette és a végsőkéig támogatta.

Azért, mert a Vörös Hadsereg megértette a háború céljainak és feladatainak helyességét. Hű és határtalanul odaadó volt népe iránt. A szovjet nép viszont úgy szerette a Vörös Hadsereget, mint a maga hadseregét.

Azért, mert a szovjet nép harcát a fehérgárdisták és a külföldi intervenciósok ellen a bolsevikok tántoríthatatlan pártja, Lenin—Sztálin pártja vezette, amely minden áldozatra kész volt a forradalom közös ügyéért. Egybeforrasztotta a legszélesebb népi tömegeket, mesterien és bölcsen vezetve őket a bonyolult nemzetközi és belső helyzet közepette.

Azért, mert a népünk szabadságáért és függetlenségéért folyó harcot Lenin és Sztálin vezetése alatt a Bolsevik Párt és a szovjet kormány legkiválóbbjai: Vjacseszláv Mihajlovics Molotov, Mihail Ivánovics Kálinin, Jákov Mihajlovics Szverdlov, Lázár Mojszejevics Kaganovics, Grigorij Konsztantyinovics Ordzsonikidze, Szergej Mironovics Kirov, Valérián Vlagyimirovics Kujbüsev, Anasztasz Ivánovics Mikoján, Andrej Alexandrovics Zsdánov, Andrej Andrejevics Andrejev, Jemelján Mihajlovics Jaroszlavszkij, Fjelix Edmundovics Dzerzsinszkij, Nyikita Szergejevics Hruscsjov, Nyikoláj Mihajlovics Svernyik, Ljev Zaharovics Mjehlisz, Matvjej Fjodorovics Skirjátov és a többiek szervezték.

Azért, mert a bolsevikok az egész országot katonai táborrá

alakították át, amely a Vörös Hadsereget ellátta fegyverrel, lőszerrel, ruházattal, élelemmel és utánpótlással.

Azért, mert a Bolsevik Párt által megszervezett partizánmozgalom Ukrajnában, Belorussziában, Szibériában és a Távol-Keleten az ellenség hátát támadta és megkönnyítette a Vörös Hadsereg előnyomulását.

Azért, mert a szovjet nép nem állt egyedül ebben a harcban. Győzelmeivel az egész világ munkásainak együttérzését és segítségét vívta ki magának.

A polgárháború ütközeteinek tüzeiben még jobban eggyé-kovácsolódott a munkások és parasztok harci szövetsége a munkásosztály vezetése alatt. Ez a szövetség volt győzelmeink egyik legfőbb feltétele. A polgárháború egész története országunkban arról tanuskodik, hogy a munkásság a parasztság támogatása nélkül nem tudta volna leverni a kapitalistákat, a parasztság viszont a munkásság vezetése nélkül nem tudott volna végezni a földesurakkal.

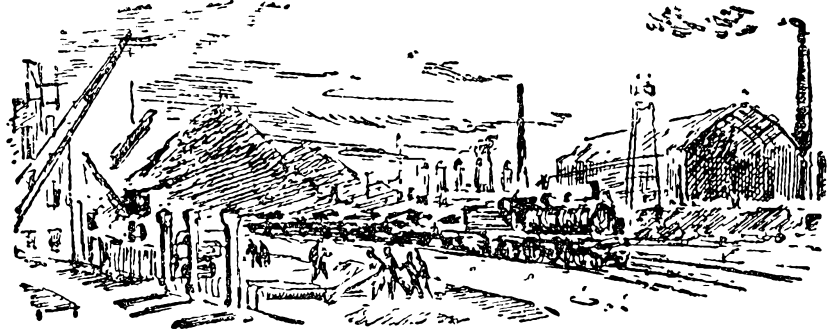
Nagy szerepet vitt a polgárháború győzelmes kimenetelében országunk valamennyi népének harcos összefogása. Ezek a népek az orosz munkásokkal és parasztokkal együtt küzdöttek a Vörös Hadsereg soraiban a fehérgárdisták és intervenciók ellen. Országunk népeit összeforrasztották Október vívmányai és barátságuk megedződött és megszilárdult a háború zivataraiban.

Vladimir Iljics Lenin a háború eredményeinek összegezése alkalmával, 1920 december 22-én a Szovjetek VIII. Kongresszusának szószerkéről a következőket mondotta:

„Most már sokkal nagyobb határozottsággal és szilárdsággal láthatunk hozzá a nekünk annyira fontos, szükséges és bennünket már régóta foglalkoztató gazdasági építés ügyéhez, azzal a meggyőződéssel, hogy a kapitalista uraknak nem sikerül olyan könnyen megszakítaniuk ezt a munkát, mint azelőtt. Magától értetődik azonban, hogy résen kell állnunk. Semmiesetre sem mondhatjuk még azt, hogy a háború felől már biztonságban vagyunk... háborús készenlétünket minden körülmények között fenn kell tartanunk. ...Vörös Hadseregünket minden áron teljes hadi készségben kell tartanunk és fokoznunk kell harcképességét.“

A polgárháború befejeződött. A szovjethatalom történelmi győzelme biztosította országunkban a szocializmus békés építésének széles kibontakozását. Nagyszerű és bonyolult feladatok előtt állt országunk — újjá kellett építeni az elpusztított gazdaságot, meg kellett szilárdítani a szovjet államot, fel kellett építeni a szocializmust.

A szovjet állam hősi történetének új fejezete kezdődött.

III. FEJEZET

SZOVJET-OROSZORSZÁG NÉPGAZDASÁGANAK ÚJJAÉPÍTÉSE

1. A szovjet nép harca a pusztulással a polgárháború után

A polgárháború csatái lezajlottak. A szovjet ország hozzálátott a békés építéshez. Ez azonban óriási nehézségekkel járt. A régi burzsoá-földesúri Oroszországtól örökségül kapott gazdasági elmaradottság még jobban elmélyült a népgazdaság háborúokozta pusztulása folytán.

A békés építés nem altatta el a Bolsevik Párt éberségét. A bolsevikok jól emlékezetükbe vették Lenin többszöri figyelmeztetését: „Befejeztük a háború egyik szakaszát, készülnünk kell a másodikra; de hogy az mikor fog eljönni, nem tudjuk, tehát úgy kell cselekednünk, hogy amikor eljön, mi a helyzet magaslatán álljunk.”

A bolsevikok, a szovjet haza lángoló fiai, azt a feladatot állították maguk elé, hogy fáradhatatlanul emelik hazájuk gazdasági, politikai és katonai erejét, fokozzák védelmi képességét. Ez a feladat eltéphetetlenül a szocializmus építésének gazdasági feladatához fűződött. Csak a szocializmus képes hazánkat a nyomorúság és elmaradottság nélkülözéseiből a felvirágzás és hatalom útjára vezetni.

Mérhetetlen természeti kincseinek és népe példátlan energiájának és tehetségének ellenére, országunk a cár, a földesurak

és a kapitalisták alatt gazdaságilag — az élenjáró kapitalista országokhoz viszonyítva — elmaradott volt.

Gazdasági elmaradottsága miatt — amely a kapitalisták és földbirtokosok rablógazdálkodásának következménye volt — hazánk védtelenül ki volt szolgáltatva az imperialista rablóknak. Az önkényuralmi rendszer, a földesúri és burzsoá hatalom Oroszország állami függetlenségének elvesztéséhez vezetett.

Ezért mondotta népünknek Lenin, a szovjet állam megalkotója, nem sokkal az Októberi Szocialista Forradalom előtt: „... vagy elpusztulunk, vagy utolérjük, sőt el is hagyjuk az élenjáró országokat gazdasági téren is.“ Csak ha a legrövidebb idő alatt végetvetünk az évszázados elmaradottságnak, csak akkor tud országunk ellenállni a háború viharainak. Csak ebben az esetben lesz képes a szovjet nép arra, hogy megszilárdítsa az Októberi Forradalom vívmányait és új, ragyogó, boldog életet teremtsen a régi világ — az erőszak világának — romjain.

„Nálunk megvan az anyag — mondotta Lenin — mind természeti kincsekben, mind emberi erőtartalékban, mind pedig abban a remek lendületben, amelyet a nagy forradalom adott a népi alkotóerőnek, ahhoz, hogy egy valóban hatalmas és gazdag országot hozhassunk létre.“

A polgárháború megakadályozta azt, hogy hazánk gazdasági felépítése széles mederben bontakozhasson ki. Lenin azonban már ezekben a rideg, háborús években is erősen dolgozott az egész népgazdaság gyökeres szocialista átépítésének tervein.

Mi szolgálhatott ennek a tervezett átépítésnek az alapjául?

„A szocializmus egyedüli anyagi alapja csak egy hatalmas gépipar lehet, amely át tudja szervezni a földművelést is“ — mutatott rá Vladimir Iljics. Az ipar azonban — csakúgy, mint a mezőgazdaság, amelyet annak át kellett építenie — mindenké előtt villamos energiát követel. „Kommunizmus — ez annyi, mint szovjet hatalom plusz az egész ország villamosítása“ — mondotta Lenin.

A tudomány legkiválóbb képviselői — Lenin közvetlen vezetése mellett és az ő megbízásából — még a polgárháború időszakában kidolgozták országunk elektrifikációjának tervét, a

GOELRO (Oroszország Villamosításának Állami Bizottsága) tervét, 10—20 évben számítva annak végrehajtását.

1920 decemberében ült össze a Szovjetek VIII. Összoroszországi Kongresszusa, amelyen Gljeb Maximiliánovics Krzsizsánovszkij mérnök — régi bolsevik, ma az Akadémia tagja — tartott előadást a villamosítási tervről. Alexej Tolsztoj író „Golgota” c. regényében így beszéli el ezt az ülést:

„A Nagy Színház ötemelet magas, homályos, páratelt termében alig száz vörösen izzó lámpácska világított. Olyan hideg volt, akár egy pincében. Az óriási színpadon, a kulisszák vászonárkádjai alatt, oldalvást, a homályos rivalda közelében ült egy asztal mellett az elnökség. Valamennyien, fejüket elfordítva, a színpad mélye felé tekintettek, ahol Európai Oroszország térképe függött, különböző színű köröcskékkal tarkítva és körzetekre osztva, amelyek majdnem teljesen befedték az egész területet. A térkép előtt egy kistermetű ember állt, prémes felöltőben, fedetlen fővel; magas homlokáról hátrafésült haja árnyékot vetett a térképre. Kezében hosszú dákót tartott és sűrű szemöldökeket mozgatva, időről-időre a dákó végével hol az egyik, hol a másik színes körre mutatott, amely abban a pillanatban oly éles fényre gyulladt, hogy a karzatok bágyadt aranya ragyogni kezdett és láthatókká váltak a tágranyílt szemekkel figyelő sovány arcok.

Harsány hangon beszélt a feszült csendben:

— Nálunk, csupán az Európai Oroszországban, sok trillió pud száraz tűzeg található. Évszázadokra el vagyunk látva készletekkel. A közöttünk helyet foglaló Vladimir Iljics Lenin, mai előadásom ösztönzője, rámutatott a forradalom által követendő általános irányvonalra: kommunizmus — ez annyi, mint szovjet hatalom plusz elektrifikáció.

— Ott, ahol Oroszország ősrégi csendjében sok milliárdnyi pud tűzeg hever, ahol vízesések zuhannak alá vagy hatalmas folyók hömpölygetik vizüket, — ott villamos-telepeket fogunk felszerelni — a szocialista munka valódi világítótornyait. Oroszország örökre felszabadult a kizsákmányolók igája alól, a mi feladatunk tehát, hogy ragyogóvá tegyük a villamosság soha ki nem alvó fénye által...

A nézőtéren az emberek, akiknek katonaköpenyük és átlőtt bekecsük zsebében a mai kenyéradag helyett kiadott maréknyi zab volt csupán, visszafojtott lélekzettel hallgatták a forradalom szédítő, de kézzelfoghatóan megvalósítható és már megvalósulásra is kerülő perspektíváit...“

Hogy fogalmat alkothassunk magunknak ezeknek a lenini terveknek nagyszerűségéről, nem szabad elfelejtenünk azt, hogy mindez az ország legnagyobb mérvű pusztulásának időszakában történt. A munkások heteken át egy falat kenyérhez sem jutottak. A parasztok gazdaságai szét voltak rombolva. Szovjet-Oroszország a legveszélyesebb és legsúlyosabb napokat élte át. De Lenin tudta, hogy miénk lesz a győzelem és meggyőződéssel rakta le hazánk jövődő felvirágzásának alapjait.

Ami a polgárháború éveiben sokak előtt megvalósíthatatlan ábrándnak tűnt, azt Sztálin elvtárs — akinek Vladimir Iljics megküldte a villamosítás tervét — úgy értékelte, mint „egy valóban *egységes* és valóban *állami* gazdasági terv mesteri vázlatát...“ Sztálin elvtárs helyesen látta meg ebben a lenini tervben a valódi tudományos kísérletet a szovjet hatalom élenjáró termelési technikai alapjainak lerakására.

A polgárháború befejeztével a Bolsevik Párt azonnal a gazdasági frontra összpontosította minden erejét.

Hogy hozzáfoghassunk egy új szocialista gazdasági rend megteremtéséhez, be kellett gyógyítani a háborúokozta sebeket. Ezek a sebek pedig borzalmasak voltak.

A négyéves imperialista háború és a hároméves polgárháború végeredményben tönkretette országunkat. A Szovjet Köztársaság mezőgazdasága 1920-ban a felét sem adta a háborúelőtti termésnek. A gyárak és üzemek nagy része nem dolgozott. A nehézipar termelése 1920-ban a háborúelőttinek csaknem egyhatedére zuhant vissza. A frontról hazatért katonák mindenütt romokat, pusztulást és szörnyű nyomort láttak.

„Oroszország a háborúból olyan állapotban került ki, — mondta Lenin — amely egy olyan ember állapotához hasonlít, akit félholtra vertek: hét évig ütötték-verték, most pedig éppen hogy mankón tud járni! Ilyen állapotban vagyunk mi most.“

A Bolsevik Párt teljes tudatában volt annak, hogy a helyzet a végletekig kiéleződött. Hogy a tömegeket támogatni és fel-emelni lehessen, hogy meg lehessen menteni a hazát és folytatni az Október barrikádjain oly dicsőn megkezdett ügyet: okosan, határozottan és gyorsan kellett cselekedni.

2. *A népgazdaság újjáépítésének első sikerei*

A cél, amelyet kitűztek és amelyet minden áron el kellett érni, világos volt. A szocializmus volt ez a magasztos cél. De milyen eszközökkel lehetett ezt a célt elérni?

Hol kellett kezdeni?

Elsősorban sürgős és komoly intézkedésekre volt szükség a mezőgazdaság fellendítése érdekében.

Csak akkor lehetett az elpusztított ipar újjáépítéséről és a nehézipar megteremtéséről szó, ha biztosítva volt az ország gabona- és nyersanyagellátása. Az egész népgazdaság újjáépítése és felvirágoztatása pedig mindenekelőtt a mezőgazdaságtól függött.

Lenin mélyen átgondolta mindezeket a kérdéseket, gondos figyelemmel kísérte, mi történik az országban, beszélgetéseket folytatott a parasztokkal, munkásküldöttségeket fogadott, a helyszínen tanulmányozta a helyzetet. És 1921 őszén Lenin előállt az új gazdasági politika (NEP) gondosan kidolgozott ter- vével.

A polgárháború idején, 1918—1920-ig a Bolsevik Párt a szovjet hatalom különleges ellenőrzése alá helyezte az ország egész gazdasági életét. Bevezették a gabonakereskedelem állami monopóliumát (vagyis a gabonakészletek elosztása az állam kezében összpontosult, a magán-gabonakereskedelem mind a városokban, mind a falvakban tilos volt). „Harc a gabonáért, ez annyi, mint harc a szocializmusért“, — mondotta akkor Lenin. Az állam az élelmiszerbeszolgáltatás folytán kénytelen volt elvenni a parasztoktól minden feleslegüket. Bevezették az általános munkakötelezettséget.

Ez a gazdasági politika szocialista hazánk történetében mint a hadikommunizmus politikája ismeretes. A polgár-

háború és a vele kapcsolatos pusztítás hívta életre. A fiatal Szovjet Köztársaság egész gazdasági életét maradéktalanul alá kellett rendelni a szovjet hatalom külső és belső ellenségei elleni védelem érdekeinek.

A polgárháború évei alatt jött létre és szilárdult meg a munkásosztály és a parasztság katonai és politikai szövetsége. A parasztok földet kaptak a szovjet államtól és védelmet a kulákok ellen. Ahhoz, hogy a Vörös Hadsereget és a központok munkásait élelmezni lehessen, a parasztok az élelmiszerbeszolgáltatás folyamán átadták minden feleslegüket. Ez nagy nehézséget okozott a parasztgazdálkodásnak, azonban teljesen elkerülhetetlen volt. Máskülönben a munkásosztály és a parasztság ellenségeit a nehéz és veszélyes polgárháborúban nem lehetett volna legyőzni.

Míg a háború tartott, a parasztság nagy áldozatokat hozott és belenyugodott az áruhiányba. Amint azonban a földesurak visszatérésének veszélye elmúlt, a parasztság elégedetlenkedni kezdett feleslegei elvonása miatt. Gazdasági tevékenységének folytatásához városi árucikkeket, gyáripari termékeket kezdett követelni.

A munkások, akik mindenkinél többet nélkülöztek a polgárháború alatt, akik hősiessen és önfeláldozóan harcoltak az intervenciók és fehérgárdisták gyűlevész hadai ellen, különösen élesen érezték a súlyos pusztításokkal járó nehézségeket. Sok gyár és üzem tétlenségre volt kárhozottva, sok pedig munkamegszakításokkal dolgozott.

A párt Központi Bizottsága tisztán látta, hogy az élelmiszerbeszolgáltatásának szükségessége a háború befejeztével megszűnik. A Bolsevik Párt tehát X. kongresszusán (1921 március elején) határozatot hozott az új gazdasági politikára való áttérésre.

Az élelmiszerbeszolgáltatást egy kisebb méretű élelmiszeradó váltotta fel. „Mi még annyira el vagyunk pusztítva, — írta Lenin — annyira a háborútól sujtottak vagyunk (amely még csak tegnap múlt el, de tekintettel a kapitalisták kapzsiságára és gonoszságára, holnap újból kitörhet), hogy nem adhatunk a parasztnak egész gabonaszükségletünk ellenében ipari termé-

keket. Ennek tudatában bevezetjük az élelmiszeradót, vagyis adó formájában szedjük be a (hadsereg és munkásság részére) legminimálisabban szükséges gabonamennyiséget, a többit pedig becseréljük ipari termékekre.“ Az élelmiszeradó megfizetése után fennmaradó feleslegek felett most a parasztság szabadon rendelkezik és azokkal kereskedhet. Ez biztosította a parasztság érdekeltségét saját gazdaságának fejlesztésében, a munka termelékenységének növelésére, a mezőgazdaság fellendítésére buzdította őket. Természetes, hogy a kereskedelem ilyen szabadságának kezdetben a kapitalizmus bizonyos feléledéséhez kellett vezetnie az országban. A párt előre látta, hogy engedélyezni kell majd a magánkereskedelmet, és meg kell engedni magánvállalkozóknak kisebb vállalatok alapítását.

Lenin azonban — és vele együtt a mi Bolsevik Pártunk is — tudta, hogy a mezőgazdaság fejlődése viszont lehetővé fogja tenni az állami ipar fellendítését. Világosan látta, hogy a megerősödött és fejlődő szocialista gazdaság végeredményben ki tudja majd szorítani az ország kapitalista elemeit. Következésképpen a feladat abban állt, hogy az új gazdasági politika alapján az ország fel tudja halmozni erőit és eszközeit egy hatalmas ipar létrehozásához, amely a szocializmus gazdasági alapjául szolgálhasson.

A falu jellegzetes, fő alakja a szovjet hatalomtól földet kapott középparaszt volt. Az élelmiszerbeszolgáltatásnak élelmiszeradóval történt felcserélése, a városi ipar újjáépítése és fejlesztése, a falusi gazdaságok minden irányban való megsegítése: mindez nagyban hozzájárult a középparaszti gazdaságok megerősödéséhez, felkeltette a középparasztság bizalmát a szovjet kormány iránt és megszilárdította a szovjet rendszer megingathatatlanságában való hitét.

Lenin a Nagy Októberi Szocialista Forradalom első napjaitól kezdve állhatatosan azt magyarázta a népnek, hogy „kis gazdaságokkal nem jutunk ki a nyomorúságból“, hogy, „ha a régi módon fogunk üldögelni a kis gazdaságokban, bár mint szabad polgárok a szabad földön, mégis elkerülhetetlen pusztulás fenyeget bennünket.“

Milyen utat mutatott vajjon Lenin a szovjet parasztságnak ahhoz, hogy kilábolhasson nyomorúságából és Szovjet-oroszország munkásosztályával együtt kivívja a szocializmus győzelmét?

A Lenin által megadott mérföldköves széles út a szocializmushoz hatalmas gépipar és villamosítás alapján fejlesztendő nagyarányú szocialista mezőgazdaság létesítése, a kis individuális (egyéni) gazdaságok együttműködése, azoknak kollektív gazdaságokba történő egyesítése volt.

Ez volt a nevezetes lenini kooperációs terv.

Már az új gazdasági politika első éveiben eléggé széles méretekben bontakoztak ki a falun a különböző fajta szövetkezetek: fogyasztási, hitel-, ellátási, stb. szövetkezetek.

Már a kooperációnak ezek a legegyszerűbb formái is megmutatták a parasztságnak a kollektív gazdálkodás előnyeit.

Leninnek szövetkezeti terve, mely a Bolsevik Párt vezetése alatt megvalósult, az volt, hogy az összes szövetkezeti fajtákat azok alacsonyabbrendű formáiból fokozatosan magasabbrendű formákba, a fogyasztási szövetkezetekből a termelő szövetkezetekbe vigye át, amelyek a parasztokat a közös földön, közös mezőgazdasági termelőeszközökkel közös munkára egyesítik.

A lenini szövetkezeti terv megjelölte mindazokat a fő- és mellékutakat — hogy Sztálin elvtárs szavaival éljünk —, amelyeken haladva, a parasztgazdaság lassan, de biztosan bekapcsolódhatik a szocialista építés általános rendszerébe.

A hatalmas szocialista iparra támaszkodó mezőgazdasági kooperáció a falu szocialista átalakításának, kollektivizálásának egyik legfontosabb tényezője.

A gazdálkodás szocialista formáinak kialakulása a falun a kulákságnak — ennek a Lenin jellemzése szerint legállatibb, legdurvább és legvadabb kizsákmányoló osztálynak — éles ellenállásába ütközött.

A Bolsevik Párt és a szovjet hatalom szigorú rendszabályokat hozott a kulákság kizsákmányoló szándékainak korlátozására, a kizsákmányoló elemeknek a parasztgazdaságból való kiszorítására.

Korlátozták a kulákok jogait a föld bérbeadására és munka-

erő felvételére. A kulákok magasabb adó alá estek, nem részesülhettek állami hitelben, stb. A kulákságot megfosztották választójogától, nem juthattak be a Szovjetekbe és más vezető állami szervekbe sem.

Az új gazdasági politika élet-halálharcot jelentett a szocializmus és a kapitalizmus között. Azt jelentette, hogy a legfőbb tényezők birtokában (föld, nehézipar, bankok, külkereskedelem) a szovjet állam a szocialista és kapitalista elemek közötti harc eredményeképpen a szocialista elemek szerepét mindinkább növelni fogja a kapitalista elemek rovására. Az új gazdasági politika a szocializmusnak a kapitalizmus feletti győzelmére, a szocializmus országunkban való felépítésére volt beállítva.

Lenin figyelmeztetett arra, hogy a kérdés egyenesen így szól: „ki — kit“, vagyis, hogy a kapitalizmus győzi-e le a szocializmust, vagy a szocializmus a kapitalizmust. Hogy győzni tudjunk ebben a harcban, biztosítani kellett a munkásosztály és a parasztság, a szocialista ipar és paraszti gazdálkodás gazdasági szövetségét. A munkásság és parasztság gazdasági szövetsége nélkül lehetetlen a mezőgazdaság felemelkedése és az iparnak a pusztulásból való kiemelése. Országunk későbbi eseményei megmutatták, hogy milyen nagyszerűen birkózott meg pártunk, népünk és államunk ezzel a legnehezebb és legbonyolultabb feladattal.

Már az új gazdasági politika megvalósításának első éve megmutatta annak helyességét. Országunk, legyőzve a nehézségeket és ellenségeink ellenállását, gyorsan kiheverte sebeit.

A háborúpusztította népgazdaság fokozatosan újjáépült. A proletariátus diktatúrájának ereje megnőtt, megerősödött a munkásosztály és parasztság szövetsége. A középparasztság a kötelező élelmiszerbeszolgáltatás megszüntetése után segítségére sietett a szovjet hatalomnak a kulák banditizmus maradványai elleni harcában.

Megkezdődött az egyelőre még lassú, de tartós gazdasági fellendülés. A mezőgazdaság termelése már 1924/25-ben elérte a háborúelőtti színvonal 87 százalékát. Ugyanakkor az ipari termékek előállítására a háborúelőtti gyártás 71 százalékára emelkedett. Nagy segítségre voltak ebben a munkában a vasutak is.

Jelentékeny mértékben javult a dolgozó tömegek anyagi helyzete. A munkásosztály száma egyre emelkedett. És egyre nőtt a Kommunista Párt tekintélye.

Hála a szovjet nép kitartó és önfeláldozó munkájának, a pusztulás veszélye hamarosan elmúlt. A szovjet ország újjáépítette a háború által tönkretett gazdaságát. De ez még csak a kezdet volt. Népünk nem azért döntötte meg a cárizmust és a burzsoázia hatalmát, nem azért küzdött hőiesen a polgárháború frontjain, hogy itt megálljon. A feladat az volt, hogy új technikai alapra építsük át egész gazdaságunkat, hogy gyorsan haladjunk előre a szocializmus teljes győzelme felé.

3. *A Szovjetunió megteremtése*

A polgárháború frontjain egyesült erővel, hősi erőfeszítésekkel kivívott győzelem még jobban egybeforrasztotta Oroszország valamennyi népét és nemzetiségét.

Egyetlen hatalmas Szovjetunióba kellett egyesíteni valamennyi szovjet köztársaságot. Meg kellett teremteni a testvéri szovjet népek erős egységét, élükön az idősebb testvérrel — az orosz néppel.

Egyesíteni kellett a nép minden erejét a szocializmus építéséhez. Biztosítani kellett a Szovjetunió valamennyi köztársaságának szabad fejlődését.

Csak egy egységes, hatalmas szovjet állam lehet képes arra, hogy sikerrel álljon ellent az ellenség minden lehető újabb támadási szándékának és csakis ez biztosíthatja az eredményes gazdasági és kulturális építőmunkát a Szovjetunió valamennyi köztársaságában.

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége (Szovjetunió) a szabad elhatározás örök eszméi alapján, mindennemű kényszer kizárásával jött létre.

„Mi a nemzetek önkéntes szövetségét akarjuk — írta Lenin —, egy olyan szövetséget, amely egyik nemzetnek sem engedi meg az erőszakot a másikkal szemben — egy olyan szövetséget, amely a legtökéletesebb bizalmon, a testvéri egység világos felismerésén, a teljesen önkéntes megegyezésen alapszik.”

Ezeknek a magasztos lenini—sztálini elveknek alapján jött létre a szovjet szövetségi állam — a SzSzSzR (Szovjetunió).^{*} Ezt készítették elő a szovjet állam egész fejlődése folyamán. Lenin és Sztálin ott állt a Szovjet Köztársaság bölcsője mellett. Ők alkották meg a szovjet államot és vezették azt győzelemre.

1922 decemberében az Oroszországi Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Szovjetjeinek X. kongresszusán Sztálin bejelentette a szovjet köztársaságok egyesülését. A kongresszus elismerte az összes köztársaságok egyesítésének szükségességét a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségébe, a lenini-sztálini önkéntességi elv és a köztársaságok egyenjogúsága alapján, fenntartva mindegyikük részére a szabad kilépés jogát a köztársaságok szövetségéből.

Ennek a történelmi kongresszusnak záróülésén mondotta mély meghatottsággal M. I. Kalinin: „... felettünk leng a vörös zászló ezzel az öt felszentelt betűvel: RSzFSzR** ... és már emelkedik a Szovjet Köztársaságok Szövetségének új vörös zászlója. Én már látom, elvtársaim, ennek a zászlónak a rúdját Lenin elvtárs kezében... Előre hát, elvtársaim, emeljétek még magasabbra ezt a zászlót, hogy láthassák azt az egész világ összes dolgozói és elnyomottjai!”

1922 december 30-án ült össze a Szovjetek I. Összszövetségi Kongresszusa. Ezen fogadták el a határozatot a szovjet népek önkéntes állami egyesüléséről egyetlen szövetséges államba — a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségébe (a Szovjetunióba).

Ebbe a szövetségbe akkor a következő köztársaságok léptek be: az Oroszországi Szovjet Szocialista Szövetséges Köztársaság, az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság, a Belorussz Szovjet Szocialista Köztársaság és a Kaukázusontúli Szovjet Szocialista Köztársaság. Később csatlakoztak: a Grúz, az Örmény és az Azerbajdzsán Szovjet Szocialista Köztársaságok.

Lenin ezidőtájt súlyos beleg volt. 1918-i sebesülése és az

^{*} SzSzSzR = Szojuz Szovjetszkij Szocialiszticeszkij Reszpublik (Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége). — *A ford.*

^{**} Rosszijszkaja Szovjetszkaja Fegyverativnaja Szocialiszticeszkaja Reszpublika. — *A ford.*

állandó, megfeszített munka aláásta egészségét. A kongresszuson sem vehetett részt. A kongresszuson elnöklő Sztálin elvtárs előadásában azt hangsúlyozta, hogy a Szövetség létrejöttének napja fordulópontot jelent a szovjet állam történetében, hogy ez az új korszak végetvet a szovjet köztársaságok elkülönültségének, hogy az egységes szovjet állam komoly nemzetközi erővé fog alakulni.

Azt, hogy súlyunk legyen nemzetközi vonatkozásban, hogy megfelelő helyet vívjunk ki magunknak az államok között, csak úgy érhetjük el, ha gazdaságilag önálló és katonailag erősek leszünk. Ha nem hoztuk volna létre Lenin és Sztálin vezetése alatt a Szovjetuniót, köztársaságaink — mindegyik külön-külön — soha ezeket a feladatokat meg nem oldhatták volna. Sőt mi több, népeink zsákmányul estek volna a gazdaságilag és katonailag sokkal erősebb imperialista hatalmaknak.

Lenin-Sztálin zászlaja alatt egyesülve, a szovjet köztársaságok elkerülték ezt a sorsot és a Szovjetunió rövid idő alatt a világ egyik legerősebb hatalma lett. A Szovjetunió a népek barátsága, az azelőtt elnyomott népeknek a nagy orosz néphez való szilárd bizalma alapján épült fel.

A nagy orosz nép — első a Szovjetunió egyenlő népeinek testvéri családjában. Hála segítségének és vezetésének és hála hős fiai bátorságának és tehetségének, akik a cárizmus, a földesurak és kapitalisták elleni harc élén álltak, új életre kelt országunk valamennyi, azelőtt jöttalan és elnyomott népe.

Nem volt könnyű dolog egyszerre rendbehozni a jószomszédi, baráti viszonyt a szovjet köztársaságok sokféle népei között. De mindenáron rendbe kellett hozni a testvéri együttműködést, a kölcsönös segítséget, gazdasági, politikai és katonai téren egyaránt, mert köröskörül sok ellenség állt lesben, készen arra, hogy darabokra szaggassa a soknemzetiségű országot.

Felbecsülhetetlen az a testvéri segítség, amelyet az orosz nép az összes szovjet köztársaságok gazdasági és kulturális felvirágoztatásához nyújtott. Ahogyan a polgárháború idején, Lenin-Sztálin pártjának vezetése alatt, az orosz katonák az ukránok, belorusszok, grúzok, tadzsikok, örmények, turkmenek

és más népek segítségére siettek, a külföldi intervenciósok és a burzsoá nacionalisták elleni harcukban, éppúgy küldték a polgárháború befejezése után a legrégibb orosz centrumokból — Moszkvából, Leningrádból, Nyizsnyij-Novgorodból, Ivanovóból, Tulából és az Uralból — az állami és gazdasági szervezetek vezetőinek, a szocialista gazdaság és kultúra munkásainak ezreit az ország nemzetiségi kerületeibe.

Országunk népei ezért a testvéri segítségért forró szeretetükbe fogadták harcban idősebb testvérüket — az orosz népet.

A Szovjetek országainak összes népei hálásan becsülik meg azokat az áldozatokat, amelyeket az orosz nép hozott és azt a vért, amelyet bőven ontottak az orosz munkások és az orosz parasztok hazánk szabadsága és függetlensége ügyéért.

Felmérhetetlen az orosz nép szerepe nagy szovjet államunk népeinek egyesítésében.

*Szabaddá tett népek örök szövetsége,
A nagy Oroszország nagy műve e frigy.*

Az orosz nép iránti hála forró érzése tölti el mérhetetlen országunk összes népeit. Mindazért, ami erönket, büszkeségünket és dicsőségünket képezi, ami életünket örömteljessé és boldoggá teszi, a szovjet népek nagyrészt az orosz népnek tartoznak köszönettel, amely a legkiválóbb nemzet a Szovjetunió kötelékébe tartozó összes nemzetek között.

4. *A Szovjetunió nemzetközi helyzetének megszilárdulása*

A Szovjetunió gyümölcsöző módon valósította meg az új gazdasági politikát, megszilárdította a munkások és parasztok szövetségét, sikeresen építette újjá a népgazdaságot, megerősítette katonai erejét és független külpolitikát folytatott.

A burzsoá államok kénytelenek voltak a szovjet állam győzelmét elismerni és felvenni vele a diplomáciai és gazdasági kapcsolatokat. Kereskedelmi kapcsolatok megteremtése és diplomáciai kapcsolatok létesítése a Szovjetuniónak is érdekében állott.

„Nekiünk valóságos kereskedelmi kapcsolatokra is szükségünk van — mondotta Lenin még a párt X. kongresszusán —, nemcsak diplomáciai győzelmekre.“

Később, 1927-ben, Sztálin elvtárs magyarázta meg a legkimerítőbben a kapitalista államokkal való megegyezés lehetőségét ipari, kereskedelmi és diplomáciai vonatkozásban.

„Azt gondolom — mondotta Sztálin elvtárs —, hogy a két ellentétes rendszer — a kapitalista és a szocialista rendszer — nem zárják ki ilyen megegyezések lehetőségét... Az export és az import a legmegfelelőbb talaj az ilyen megegyezésekre. Nekiünk szükségünk van felszerelésre, nyersanyagra (pl. gyapotra), félgyártmányokra (fémről stb.), a kapitalistáknak pedig piac kell ezeknek az áruknak a részére. Tessék, itt a megegyezési bázis. A kapitalistáknak szükségük van nyersolajra, fára, gabonafélékre, nekiünk pedig ezek számára kell piac. Tessék, itt a másik megegyezési bázis. Nekiünk hitel kell, a kapitalistáknak jó kamat ezek után a hitelek után. Tessék, még egy bázis a megegyezésre már hitelvonalon. Az pedig közismert dolog, hogy a szovjet szervek a legpontosabb fizetők.

Ugyanezt mondhatjuk a diplomáciai kapcsolatokra vonatkozóan is. Mi békepolitikát folytatunk és készek vagyunk kölcsönös meg nem támadási szerződéseket kötni a burzsoá államokkal. Mi békepolitikát folytatunk és készek vagyunk megegyezni a lefegyverzést illetően, egészen az állandó hadseregek tartásának teljes megszüntetéséig, amit még a génuai konferencián az egész világ előtt kijelentettünk. Ime, itt a megegyezési alap diplomáciai vonalon.“

Ez a Sztálin elvtárs által megfogalmazott politika a szovjet kormány megváltozhatatlan politikája a külföldi államokkal való viszonylatban.

Pontosan egy hónappal az Októberi Forradalom után a szovjet hatalom érvénytelenítette a más országok imperialistáival kötött szerződéseket Törökország és Perzsia felosztásáról.

A szovjet kormány már akkor megadta Finnországnak állami függetlenségét.

1919-ben, amikor a Vörös Hadsereg győzelmi sorozata megkezdődött, az intervenciósok békekonferencia összehívására tet-

tek javaslatot a szovjet kormánynak. 1920 elején találkoztak Dániában Szovjetország és Anglia képviselői, hogy megtárgyalják a hadifoglyok kicserélését. Ugyanilyen tárgyalások kezdődtek Németországgal, Magyarországgal, Olaszországgal és más országokkal is. 1920 januárjában kihirdették a Szovjetország blokádjának megszüntetését az imperialista országok részéről.

1920 folyamán és 1921 elején megkötötték a békeszerződéseket Lengyelországgal, Észtországgal, Lettországgal és Litvániával. Ezek az országok a Nagy Októberi Szocialista Forradalomnak köszönhették állami és nemzeti függetlenségüket.

Csakhamar aláírásra került az első kereskedelmi megállapodás Angliával és ugyancsak szerződéseket kötöttünk Perzsiával (Iránnal) és Afganisztánnal is. 1921 tavaszán jött létre a kölcsönös barátsági szerződés Szovjetország és Törökország között. A szovjet hatalom Törökországnak — Anglia elleni, nemzeti létéért folytatott harcának legsúlyosabb pillanatában — döntő segítséget nyújtott.

1922 tavaszán Anglia, Franciaország, Olaszország és még más államok Génua városába nemzetközi konferenciára hívták meg Szovjetországot.

A génuai konferencia szervezői azt határozták el, hogy ki fogják használni a Szovjetország akkori súlyos helyzetét. Az imperialisták gazdasági nyomás útján akarták elérni azt, ami nem sikerült nekik a fegyveres harcban. Annak ellenére, hogy Szovjetország győztesen került ki az intervencióból és a polgárháborúból, arcátlanul azt a követelést terjesztették eléje, hogy fizesse meg a cári adósságokat és adja vissza a külföldieknek a szovjet hatalom által nacionalizált vállalataikat. Ez lényegében az imperialista államok gyarmatává változtatta volna Szovjetországot.

Lenin figyelmeztette akkor az európai politikusokat és diplomatákat, hogy a szovjet állam „Génua útján fog haladni, ha ottani tárgyalófelei elég megértőek lesznek és nem túlságosan makacsok, de elmegy Génua mellett, ha meg találnák magukat makacsolni. Mi azonban el fogjuk érni céljainkat!” Az imperialisták túlságosan csökönyöseknek mutatkoztak és a konferencia

félbeszakadt. Szovjet-Oroszország elment Génua mellett és más utat választott: aktív diplomáciai kapcsolatok felvételéhez kezdett mindegyik országgal külön-külön.

A szovjet hatalom saját tartalékainak felhasználásával sikerrel építette újjá népgazdaságát és biztos kézzel vezette az országot a szocializmus útján.

Csakhamar számos ország kormánya létesített diplomáciai kapcsolatot a Szovjetunióval. Különösen eredményes volt az 1924-es év.

Az év elején Nagy-Britannia ismerte el a Szovjetuniót. Anglia után sietett ugyanezt tenni Olaszország. Egy héttel később Norvégia is elismerte a szovjet kormányt, egy újabb hét után Ausztria. Márciusban a Szovjetunió diplomáciai viszonyba lépett Görögországgal és Svédországgal.

1924 májusában jött létre a diplomáciai viszony Kínával. A szovjet kormány — politikájához híven — kijelentette, hogy megtagadja mindazokat a rabló szerződéseket, amelyeket annakidején a cári kormány a többi imperialistákkal együtt Kínára erőszakolt.

Júniusban létrejöttek a diplomáciai kapcsolatok Dániával, augusztusban Mexikóval, 1924 októberében pedig Franciaországgal.

Sokáig húzódtak a tárgyalások kormányunk és Japán között. Csak 1925 januárjában került végre aláírásra a Japán és a Szovjetunió közötti diplomáciai kapcsolatokra vonatkozó megállapodás.

Belgium, Bulgária, Magyarország, Hollandia, Spanyolország, Jugoszlávia és még néhány más ország, amelyek egyik vagy másik okból akkor nem vették fel a Szovjetunióval a diplomáciai kapcsolatokat, a következő évek folyamán vették fel azokat. Jóval később (csak 1933-ban) jött létre a diplomáciai viszony az Amerikai Egyesült Államokkal.

Hazánk nemzetközi helyzete egyre jobban megszilárdult.

A szovjet diplomácia az ország gazdasági és katonai erejére támaszkodva, sikerrel folytatta a lenini-sztálini külpolitikát. Az imperialisták hiába kísérelték meg, hogy megzavarják

békés munkáját, a szovjet állam hosszú nyugalmi időt tudott kiharcolni magának.

Országunk azonban továbbra is szálla maradt az agresszív imperialista országok szemében. Ezek mindenáron azon igyekeztek, hogy háborúba rántsák a Szovjetuniót. E célból a kapitalisták provokatív cselekményeket követtek el a Szovjetunió ellen. Így 1923 májusában Svájcban orvul meggyilkolták Vorovszki, a Szovjetunió olaszországi nagykövetét. 1927 júniusában Varsóban megölték Vojkov szovjet nagykövetet. 1927 folyamán támadásokat intéztek követségeink ellen Londonban, Berlinben, Pekingben és Sanghájban. Az országon belül különböző kártokozó cselekményeket hajtottak végre: gyújtogatásokat, robbantásokat stb. Ezt a szovjetellenes munkát Anglia, Franciaország, Németország és más burzsoá államok szervezték meg aljas bérenceik útján. Nyílt és titkos munka folyt a Szovjetek Köztársasága elleni újabb intervenció előkészítésére. A szovjet állam azonban méltósága tudatában visszautasította az összes efféle provokációkat és ellenséges fondorlatokat.

A szovjet kormány leleplezte a háború előkészítőit és provokátorait.

Sztálin elvtárs kifejezést adva az egész szovjet nép érzelmeinek, több ízben kijelentette, hogy a mi külpolitikánk a béke megvédése és harc a békéért. A szovjet nép nem gondol arra, hogy bárkit is megtámadjon — hangsúlyozta Sztálin elvtárs —, kész azonban visszaütni a háborús gyújtogatók ütéseire. Sztálin elvtárs arra hívta fel akkor a figyelmet, hogy csak a bolsevikok és az egész nép legnagyobb ébersége mellett, mind a hátszágban, mind pedig a hadseregben, csak a sikeres gazdaságépítés feltétele mellett sikerülhet nekünk az imperialisták támadásait meggátolni, ha pedig az mégis bekövetkeznék, halálos csapást kell mérni a világ eme haramiáira.

A Szovjetunió létrejövetele megszilárdította országunk belső és nemzetközi helyzetét egyaránt. Az új gazdasági politika alapján sikeresen épült újjá a népgazdaság és szaporodtak a gazdasági kapcsolatok más országokkal.

3. *Lenin halála. Sztálin esküje*

1924 január 21-e mélységes gyászba borította hazánkat és az egész emberiséget. A legsúlyosabb csapás érte népünket — meghalt Lenin. Megszűnt élni a Bolsevik Párt lángeszű alapítója, a szovjet állam bölcs megszervezője, az egész világ legszelebb nári tömegeinek szeretett vezére és tanítómestere.

Felmérhetetlen vesztesége volt ez hazánknak, az egész emberiségnek. Milliók szívdobogása állt el a kínzó fájdalomtól. Meghalt az, „aki megtestesülése volt az egész orosz forradalomnak, akinek agyában megszületett, aki előkészítette, megvalósította és megmentette. Lenin, a legnagyobb és minden tekintetben a legtisztább jellem a történelem formálói között; olyan ember, akinél többet senki nem tett az emberekért, az emberiségért“, — írta róla Henri Barbusse, a híres francia író, a szovjet nép barátja.

Lenin zászlaját magasra emelte és tovább vitte Sztálin elvtárs — Lenin kiváló tanítványa, a Bolsevik Párt legjobb fia, Leninnek méltó követője és művének folytatója.

A Szovjetunió Szovjetjei X. Kongresszusának gyászülésén Sztálin nagy esküt tett:

„Mi kommunisták különös vágású emberek vagyunk. Nem közönséges anyagból vagyunk mi gyúrva. Mi vagyunk azok, akik a nagy proletár hadvezérnek, Lenin elvtársnak hadseregét alkotjuk. Nincs nagyobb tisztesség, mint ehhez a hadsereghez tartozni. Nincs nagyobb tisztesség, mint tagnak lenni abban a pártban, amelynek alapítója és vezetője Lenin elvtárs...

Amikor eltávozott tőlünk, Lenin elvtárs örökbe hagyta ránk, hogy hordozzuk fenn és őrizzük meg tisztán ezt a kitüntető címet — párttag. Esküszünk neked, Lenin elvtárs, hogy becsülettel fogjuk teljesíteni ezt a te végakarodat!...

Amikor eltávozott tőlünk, Lenin elvtárs örökbe hagyta ránk, hogy úgy őrizzük pártunk egységét, mint a szemünk világát. Esküszünk neked, Lenin elvtárs, hogy becsülettel fogjuk teljesíteni ezt a te végakarodat is!...

Amikor eltávozott tőlünk, Lenin elvtárs örökbe hagyta ránk, hogy őrizzük és erősítsük a proletariátus diktatúráját! Esküszünk neked, Lenin elvtárs, hogy erőnket nem kímélve, becsülettel fogjuk teljesíteni ezt a te végakarodat is!...

Amikor eltávozott tőlünk, Lenin elvtárs örökbe hagyta ránk, hogy minden erőnkkel szilárdítsuk a munkások és parasztok szövetségét. Esküszünk neked, Lenin elvtárs, hogy becsülettel fogjuk teljesíteni ezt a te végakarodat is!...

Lenin elvtárs fáradhatatlanul beszélt nekünk országunk népei önkéntes szövetségének szükségességéről, a Köztársaságok Szövetsége keretén belül testvéri együttműködésük szükségességéről.

Amikor eltávozott tőlünk, Lenin elvtárs örökbe hagyta ránk, hogy erősítsük és szélesítsük a Köztársaságok Szövetségét. Esküszünk neked, Lenin elvtárs, hogy becsülettel fogjuk teljesíteni ezt a te végakarodat is!...

Lenin nem egyszer mutatott rá arra, hogy a Vörös Hadsereg megerősítése és színvonalának emelése pártunk egyik legfontosabb feladata... Esküdjünk meg hát, elvtársak, hogy erőnket nem kímélve rajta leszünk, hogy Vörös Hadseregünket, Vörös Hajóhadunkat megerősítsük...

Amikor eltávozott tőlünk, Lenin elvtárs örökbe hagyta ránk, hogy legyünk hívek a Kommunista Internacionále elveihez. Esküszünk neked, Lenin elvtárs, hogy életünket sem kímélve rajta leszünk, hogy erősítsük és szélesítsük az egész világ dolgozóinak szövetségét: a Kommunista Internacionálét."

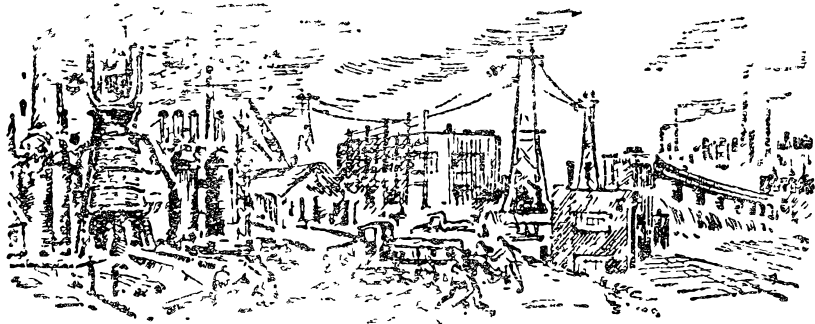
Ez az egész nép esküje volt vezérének. Lenin halálával a munkásosztály még erősebben tömörült Lenin-Sztálin pártja körül. A párt kihirdette a lenini behívót a munkásoknak a párt soraiba való belépésére.

A legjobb, legöntudatosabb, legélenjáróbb munkások százai özönlöttek a Bolsevik Párt soraiba.

Lenin biztos utat mutatott a pártnak és a népnek a győzelemhez. „... Nem veszíteni el a bátorságot a vereségtől, követőre rakva építeni a szocialista társadalom szilárd alapját — írta Vladimir Iljics —, dolgozni, nem ölbetett kézzel ülni, a

fegyelem és önfegyelem létrehozásán, mindig és mindenütt a szervezettség, a rend, a tevékenység, az összes népi erők harmonikus együttműködésén, a termelés és a termékek elosztásának általános számontartásán és ellenőrzésén — ez az útja a katonailag erős szocialista hatalom létrehozásának.“

A nép pedig biztosan halad a lenini úton. A halhatatlan Lenin hűséges fegyvertársa vezeti ezen az úton — Joszif Visszárionovics Sztálin.

IV. FEJEZET

A SZOVJET ORSZÁG SZOCIALISTA ÁTÉPÍTÉSE

1. Az első sztálini öt éves terv

Két év múlt el Lenin halála óta. A szovjet ország népgazdaságának fejlődése elérte a háborúelőtti színvonalat. Ez azonban csak az elmaradt cári Oroszország színvonala volt. Tovább kellett haladni, előre kellett igyekezni — a szocializmus felé. Utól kellett érni a kapitalizmust és biztosítani kellett a szocialista rendszer győzelmét a Szovjetunió népgazdaságának minden ágazatában.

Lenin és Sztálin zseniálisan kidolgozták a szocializmus győzelme lehetőségének elméletét *egy* országban. Lenin azt mondta, hogy nálunk megvan minden, ami a szocializmus teljes győzelméhez szükséges.

A szocializmusnak a Szovjetunióban való győzelme kérdésében Lenin és Sztálin két különböző oldal, a belső és külső oldal megkülönböztetését tanították.

A belső nehézségekkel — mondták — országunk munkásai és parasztjai saját erejükből is meg tudnak birkózni és a Bolsevik Párt vezetése alatt fel tudják építeni az új szocialista társadalmat. Mindaddig azonban, amíg kapitalista környezet létezik, fennáll egy imperialista intervenció lehetősége a Szovjetunió ellen, következésképpen fennáll a kapitalizmus visszaállításának veszélye. Hogy ezt a veszélyt kiküszöbölhessük, ahhoz magának a kapitalista környezetnek a kiküszöbölése szükséges, ez

pedig csak akkor lehetséges, ha legalább is néhány országban a szocialista forradalom győz. Csak akkor tekintheti magát országunk biztosítotttnak egy külföldi imperialista beavatkozástól és csak akkor lesz a szocializmus győzelme a Szovjetunióban végleges.

1925 decemberében Sztálin elvtárs, a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja XIV. Kongresszusának szónoki emelvényéről fejtette ki a Bolsevik Párt, az egész szovjet nép előtt egész népgazdaságunk szocialista átépítésének, a szovjet ország szocialista iparosításának mélyen átgondolt, nagyszerű tervét.

Sztálin elvtárs azt mondta, hogy a párt általános irányvonalának alapja abban áll, hogy „országunkat elmaradt agrár államból ipari állammá alakítsuk át, amely a szükséges berendezéseket saját erejéből tudja előállítani.”

Nem lehetett volna az ipart és a mezőgazdaságot a szükséges magaslatra emelni, nem lehetett volna biztosítani a szovjet állam védelmi erejét, ha nem összpontosították volna a nép összes erőit ennek a gigantikus feladatnak — országunk szocialista iparosításának a megoldására. A mezőgazdaság is már olyan színvonalat ért el, hogy nem tudott tovább haladni, fejlődni és sikereket elérni korszerű, fejlett mezőgazdasági gépek nélkül. A mezőgazdaságot új technikai alapokra kellett helyezni és ily módon biztosítani a földművelés szocialista termelési módszereinek győzelmét.

Mit jelentett azonban az, hogy: a szocialista iparosítás megvalósítása? Ez elsősorban azt jelentette, hogy át kell szervezni és újra megteremteni a nehézipart — a kohászati, a szén-, a nyersolaj- és gépipart. Nehézipar nélkül semmiféle ipart sem tudunk létrehozni, e nélkül pedig teljesen megszününk önálló állam lenni, — figyelmeztetett előre Lenin. Éppen ennek a nehéziparnak a megteremtése volt a kulcsa elmaradottságunk felszámolásának, hazánk erős szocialista hatalommá való átalakításának.

A szocialista iparosítás többek között az ipari fejlődés jóval gyorsabb ütemét is jelentette a mezőgazdaságéval szemben, az ipar fajsúlyának emelését az ország gazdaságában, a munkásosztály növelését és erősítését, társadalmi és politikai jelentőségének további emelését hazánk életében.

A szocializmus győzelmének ügye a Szovjetunióban, következőképpen a haza katonai védelmének ügye olyan új iparágak létesítését követelte, amilyenek a cári Oroszországban egyáltalán nem voltak. Új gépgyárakat, szerszámgépgyárakat, automobil-, vegyipari gyárakat, kohóüzemeket kellett építeni, meg kellett szervezni saját motor- és villanytelep-berendezés gyártásunkat, többszörösére kellett fokozni szén-, nyersolaj- és fémkitermelésünket.

Államunk védelmének létérdekei egy hatalmas hadiipar minél gyorsabb megteremtését követelték. Ágyú-, lőszer-, repülőgép-, harcokcsi-, aknavető- és gépfegyvergyárakat kellett építeni.

A szocializmus falun kivívandó győzelméhez traktorgyárakra, korszerű mezőgazdasági gépgyárakra volt szükség, hogy lehetővé váljék a sok millió kis egyéni parasztgazdaságnak kollektív gazdaságokba való egyesülése és a nagyarányú szocialista termelésre való áttérése.

A szocialista iparosítás politikája bölcs és egyedül helyes lenini-sztálini politika volt.

Az iparosítás megvalósítása nélkül nem volt lehetséges a népünk anyagi és kulturális életszínvonala emeléséhez szükséges technikai és gazdasági feltételek megteremtése, sem az ország védelmi képességének biztosítása, hiszen államunk egyedülálló szigetként állt egy ellenséges kapitalista környezet háborgó tengerében.

Érthető, hogy a nép ellenségei — a trockisták, zinovjevisták, buharinisták és egyéb ellenforradalmi népség és imperialista ügynökök tagadták a szocializmus megvalósításának lehetőségét országunkban és ellene voltak a sztálini, valóban népi politikának. Földig hajoltak az imperialista országok, a rothadt burzsoá kultúra, a kapitalista rendszer előtt. Elleneztek az iparosítást, a nehézipar fejlesztését. Ellene voltak a mezőgazdaság kollektivizálásának, a kulákság felszámolásának. Azt akarták elérni, hogy a Szovjetunió túlnyomórészt földművelő ország maradjon, vagyis az iparilag fejlett imperialista országok mezőgazdasági függvénye. Ez a Szovjetunió leigázásának, a kapitalizmus visszaállításának áruló terve volt. Ha a nép ellenségeinek sikerült volna

tervük keresztülvitele, akkor a Szovjetunió, a szovjet nép fegyvertelenül állt volna állig felfegyverzett ellenségei előtt, a szovjet rendszer pusztulásra lett volna ítélve. De Sztálin elvtárs tépte az álarcot ezekről a kapitulánsokról, feltárta áruló lényüket. Az ilymódon leleplezett ellenséget sikerült szétzúzni és megsemmisíteni.

A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborúja a német fasiszta bitorlók ellen különös erővel bizonyította be azt, hogy a leninista iparosítási politika mentette meg hazánkat.

A kapitalista országok is hajtottak végre annakidején iparosítást, de más úton, más eszközökkel.

A kapitalista országokban az iparosítás a munkásosztály legkegyetlenebb kizsákmányolása útján, a parasztság tönkretételével, más népek kirablása által, a gyarmatok összes életnedveinek kiszívása árán ment végbe.

Angliában például a kizsákmányoló osztályok a parasztok millióit üzték el földjükéről és éppen ezzel alkották meg a gyári munkásság kádereit. A szabad földeken juhokat tenyésztettek, hogy gyapjút nyerjenek a szövőipar számára. Az angol kapitalisták a nép vadállati kizsákmányolásával, a gyarmatok kirablásával szerezték meg az iparosításhoz szükséges eszközöket.

Németország nem érte be saját országa dolgozóinak kizsákmányolásával, hanem befektette még iparába azt az ötmillió aranyfrankot is, amelyet sikerült kipurélnie a francia népből az 1870—1871-es háborúban Franciaország fölött aratott győzelem után. Ezzel meggyorsította országa iparosítását.

A cári Oroszország, a földesurak és kapitalisták Oroszországa jóval később lépett az ipari fejlődés útjára. A cári kormány főleg a munkások legbarbárabb kizsákmányolásával, a parasztok tönkretételével és a határvidék elnyomott népeinek kirablásával járult hozzá az iparosítás fejlesztéséhez. Az ehhez szükséges anyagi eszközöket az ország kincseinek elkótyavetyélésével teremtette elő, koncessziókat adott külföldi rablóknak, vagy haszonbérbe adott nekik vállalatokat és ipari nyersanyagforrásokat. Petrográd, Moszkva, a Donbássz és az Ural legnagyobb vállalatai idegen kézben voltak (például Juzovka, a mai Sztálinó gyárai az angolokéi voltak; annak a gyárnak a

tulajdonosa, amelyből a mai „Sarló és Kalapács“ gyár lett, a francia Gouyon volt, innen a gyár neve — Gouyon-gyár; Moszkva és több más város közötti villamos vasútjai belga tulajdonban voltak; számos textilgyár angol, számos ércbánya francia, német és belga kézben volt. Oroszország az iparosításhoz és a vasútépítéshez szükséges pénzekhez is csak külföldi uzsorakölcsönök révén jutott.

A szovjet államtól távol áll az iparosításhoz szükséges eszközök felhalmozásának ez a módja, amellyel a külföld és a cári Oroszország kizsákmányoló osztályai éltek. Saját népeinek kizsákmányolása, gyarmati népek kirablása, vagy hadisarc: egyaránt elfogadhatatlanok voltak a szovjet állam szemében. Külföldi kölcsönök pedig elérhetetlenek voltak számunkra, mivel a kapitalista államok megtagadták a kölcsönöket egy olyan országtól, amelynek népe leszámolt a saját kapitalistáival, bankáiraival, földesuraival. Ha mégis hajlandók lettek volna kölcsönt adni, akkor is csak olyan súlyos, nyomasztó feltételekkel, amelyeket a Szovjetunió nem fogadhatott el.

A szovjet hatalom talált más eszközöket az ország iparosítására. Melyek voltak ezek az eszközök?

A föld, a gyárak, az üzemek, a közlekedési eszközök magántulajdonának megszüntetése és a nép közös tulajdonába való adása: a szocialista akkumuláció hatalmas forrását teremtették meg az ipar fejlesztése számára. Ilyen forrás felett egyetlen kapitalista állam sem rendelkezhet, ahol a népgazdaság jövedelmei a kapitalisták és földesurak zsebébe kerülnek.

Az ország iparosításának egyik legfőbb forrása a munka termelékenységének állandó növelése és a vállalatok termelési önköltségének állandó csökkentése volt.

A szovjet állam a gondos gazda módjára látott munkához. A legszigorúbb takarékossgot vezette be a kiadások terén, és szigorúsította a termelést és csökkentette a meddő kiadásokat.

Mindezek a rendszabályok jelentékeny eszközökhöz juttatták az államot, amelyeket az a nehézipar fejlesztésébe fektetett be.

A szocialista iparosítás lényege nem csupán az ipar általános fejlesztésében rejlik, hanem mindenekelőtt a nehézipar és első-

sorban a gépipar fejlesztésében, amely annak a tulajdonképpeni magvát alkotja.

Az ország iparosításának szovjet módszere — mondja Sztálin elvtárs — gyökeresen különbözik az iparosítás kapitalista módszerétől. A kapitalista országokban az iparosítás rendszerint a könnyűiparral kezdődött, mint pl. a textiliparral, cipőiparral, stb. Minthogy a könnyűipar kifejlesztéséhez kevesebb befektetés szükséges, a tőke gyorsabban forgatható és könnyebben hoz hasznot, mint a nehéziparban, ezért a kapitalista országokban elsősorban a könnyűipar virágzott fel.

A nehézipar kifejlődéséhez rendszerint hosszú időre van szükség, először tehát a könnyűipar gyűjtötte a profitot és ezt a bankokban helyezte el, és csak azután kezdődött fokozatosan a tőke átbukdácsolása a nehéziparba.

Ez igen hosszadalmas, néhány évtizedig tartó folyamat. Ezalatt az orszagnak fejlett nehézipar nélkül kell maradnia.

A szovjet állam természetesen nem követhette ezt az utat. Tudta, hogy háború fenyeget, hogy az országot nehézipar nélkül megvédeni nem lehet, hogy sietni kell a nehézipar fejlesztésével. Sztálin elvtárs megmagyarázta a népnek, hogy elkészni ezzel a dologgal annyi, mint — mindent elveszíteni. A szovjet kormány tehát az ország iparosítását a nehézipar fejlesztésével kezdte.

Lenin képletes kifejezésével élve: a muzsik lovaeskájáról a nehéz gépipar lovára kellett átnyergelni.

Mi a villamos energiatermelés terén — a nyugateurópai országokhoz viszonyítva — az utolsó helyen álltunk. Nálunk csupán egy szén- és kohászati bázis volt — Ukrajnában. Nekünk csak egy textilipari bázisunk volt — országunk centrumában.

Nálunk kis és legkisebb parasztgazdálkodás folyt. Sokat kellett átalakítani, sokat kellett építeni.

Új nehézipart kellett létrehozni és fejleszteni. Ki kellett bővíteni a vasúti hálózatot. És mindenfelé meg kellett gyujtani „Iljics lámpáskáit“ (így nevezte el a nép a villanyvilágítást). Egyetemeket és iskolákat kellett építeni, kórházakat és klubokat, éttermeket, lakóházakat, kultúrparkokat, óvodákat és bölcsődéket. Hiszen azért volt a szovjet forradalom, hogy széttörve a

cári bilincseket, megdöntve a kapitalizmust, gyökeresen megjavítsa népünk jólétét és magasra emelje kultúráját!

Most dolgozták ki először az egész világon tudományosan a népgazdaság fejlesztésének öt éves tervét. Így jött létre az első öt éves terv, amelyet zseniális megalkotójáról, Sztálin elvtársról sztálini-öt éves tervnek neveztek el.

„Az öt éves terv főfeladata — jegyezte meg Sztálin elvtárs — abban állt, hogy olyan ipart teremtsünk meg országunkban, amely nemcsak az egész ipar, hanem a közlekedés és a mezőgazdaság átszerelésére és újjászervezésére is képes legyen, — a szocializmus bázisán.“

A Bolsevik Párt az egész szovjet népet önfeláldozó, hősi munkára ragadta magával.

Gigantikus építőmunka bontakozott itt ki. A régi aktív munkásokat és a fiatalságot, a holnap városi munkásait és a tegnap parasztjait — a világon még eddig soha nem tapasztalt munkalendület ragadta magával. A munkásosztály csodákat művelt.

A szovjet emberek, akiknek számára a munka becsületbeli ügyvé, a dicsőség és hősiesség ügyvé lett, a munka termelékenységének azelőtt sohasem hallott fokát és a munkának országunkban még eddig nem tapasztalt ütemét érték el. Kibontakozott az egész országra kiterjedő szocialista verseny. Akárcsak a mesében, a bámuló világ szemei előtt változott át országunk arculata. Új gyárak és villanytelepek emelkedtek, új városok nőttek ki a földből, folyók változtatták meg évszázados medrüket, arrafelé véve útjukat, amerre a szovjet emberek akarata, a Bolsevik Párt akarata irányította őket.

A szocialista építés folyamán új emberek nőttek fel, bolsevik jellemek kovácsolódtak ki. Idáig még sohasem látott gyorsasággal változott át országunk.

Oroszországban sok pusztta, elhagyatott vidék volt, különösen északon és keleten. Sok ezek közül a vidékek közül bővelkedett a legértékesebb természeti kincsekben: nyersolajban, szénben, vasban, színes fémekben, vegyi nyersanyagokban. A szovjet emberek életre keltették ezeket a tájakat, feltárták méhüket és gazdagították hazájukat.

*Sarkvidéken büszkén lépdel,
Folyók útját változtatja
Helyéből hegyeket tol el
Az egyszerű szovjet ember.*

A sokmilliós népi tömegeknek a történelemben példa nélkül álló munkalendülete, a szocializmus építésének ügye iránti odaadásuk, aziránti igyekezetük, hogy a lehető legjobban teljesítsék hazafias kötelességüket: biztosította az építő munka lendületes ütemét. Minden előre megállapított határidő jóval megrövidült. Az első ötéves tervet, amely 1928 októberében kezdődött, nem 1933-ban — ahogy az a tervben előirányozva volt —, hanem már 1932-ben, vagyis négy év és három hónap alatt hajtották végre.

Vajjon mit ért el országunk ez alatt az idő alatt ipari téren?

Megerősödött és emelkedett a feketefém-kohászat — az ország iparosításának szilárd alapja. Széles méretekben bontakozott ki a szerszámgépipar, a vegyiipar, a műgyanta- és műrostipar. Hatalmas traktor- és automobilgyárak, kombájn- és mezőgazdasági gépgyárak létesültek országunkban. Az új repülőgépgyárak műhelyeiből szovjet repülőgépek kerültek ki és szálltak fel a magasba. A Dnyepren, ott, ahol nemrégén még örvények zajlottak, emelkedett a gigantikus dnyeprovszki állami villamos erőmű — a Dnyeprogesz gátja. Keleten új szén- és kohászati bázis nőtt naggyá, Sztálin elvtárs szavai szerint „országunk büszkesége“.

A Szovjetunió az első helyek egyikét vívta ki magának a nyersolajtermékek előállítására és a szénkitermelés terén. Ugyancsak az első helyek egyikére küzdötte fel magát a villamosenergia-termelés terén is.

A Volga és Ural között leraktak egy új nyersolajbázist, a „Második Baku“ alapjait. Új textilipari bázisokat készítettek elő Közép-Ázsiában, Nyugat-Szibériában és a Kaukázuson túl. A kötszövő-, szabó-, cipő-, hús-, konzerv- és papíripart a legtökéletesebb technika alapján szerelték át. Másfélezernél több új nagy élenjáró vállalat tűnt fel a szovjet földön csak az első sztálini ötéves terv négy éve folyamán.

Sztálin volt a kezdeményezője új iparágak létesítésének, ő volt a szervezője és irányítója a szocialista építésnek. Az ő nevéhez fűződik a sztalingrádi traktorgyár, a dnyepri villamos-erőmű, Magnyitogorszk, az urali gépgyár, a rosztovi mezőgazdasági gépgyár, Kuznyeek, a Turkszib (Turkesztán—Szibériai vasút), a szarátovi kombájngyár, a moszkvai és gorkijai autógyárak és az első ötéves terv még számos egyéb hatalmas építkezése.

Új városok is keletkeztek ezidőtájt országunkban. Többek között Sztálinabad, a Tadzsik Szovjet Szocialista Köztársaság fővárosa, amely a régi Djusambe nevű „kislak“* (falu) helyén emelkedik. Dél-Uralban, a Magnyit-hegység déli lejtőjén épült fel a nagy ipari város: Magnyitogorszk. A kuznyecki medencében építették fel Sztálinszkot, a kohászat városát. Távol északon, a sarkkör vidékén egy egészen új város épült — Igarka, egyike a szibériai erdőipar legnagyobb centrumainak. Még messzebb északkeletre, az Ohotszkij-tenger északi partján egy új nagy város — Magadon létesült. Északon, a Kola-félszigeten, az apatit-hegyek lábánál épült fel Hibinogorszk (a mai Kirovszk), Kazáhsztánban pedig az új ipari központ — Karaganda.

Az ipari politika döntő sikerei szolgáltak alapul mezőgazdaságunk szocialista átépítéséhez. A Szovjetunió a két sztálini ötéves terv évei folyamán elmaradt kisparaszti gazdálkodású országból élenjáró nagyüzemi mezőgazdaságot folytató országgá alakult át.

Sztálin elvtárs, miközben a sztálini kooperációs terv fejlesztésén fáradozott, azt írta, hogy a falun is gyökeresen ki kell irtanunk a kapitalizmust, máskülönben az ott újjászülethetik. Ha az ipart, a mezőgazdaságot és a közlekedést a legmodernebb technikai alapokra helyezzük, akkor ezzel biztosíthatjuk a szocializmus győzelmét a városban és a falun egyaránt.

Még 1927 decemberében a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja XV. Kongresszusán vetette fel Sztálin elvtárs a mezőgazdaság szocialista átszervezésének grandiózus tervét,

* Tadzsik szó.

egybehangolva azt a szocialista ipar fellendítésével. Ez volt a mezőgazdaság kollektivizációjának a terve.

A mezőgazdaság kollektivizációja sztálini tervének lényege a szétszórt, apró egyéni parasztgazdaságok nagy kollektív gazdaságokba — kolhózekba — való egyesítése és ezáltal a mezőgazdaságnak a fejlődés szocialista útjára terelése volt. Azokon a szabad földeken pedig, amelyeket a parasztság nem tudott megművelni, a szovjet állam nagy állami mintagazdaságokat — szovhózekat szervezett.

A kis parasztgazdaságok nem használhatnak traktorokat és korszerű mezőgazdasági gépeket. Meg vannak fosztva attól a lehetőségtől, hogy nagymértékben alkalmazhassák a tökéletesített agrotechnikát és ezen az alapon emelhessék munkájuk termelékenységét. Csak a kolhózek alkalmasak arra, hogy felhasználhassák a legélenjáróbb mezőgazdasági technikát és nagymértékben is akadálytalanul vezethessék be gazdaságaikba az agronómia tudományának eredményeit.

A kollektivizáció eredményeképpen a szovjet hatalom a szocialista ipar után erős támaszt nyer a mezőgazdaságban is.

Falun is csak a kollektivizáció képezhette a szocializmus alapját. Csak a kollektív munka emelhette ki országunk dolgozó parasztjainak millióit a szegénységből és tudatlanságból. Csak a kolhózek láthatták el az országot a szükséges mennyiségű gabonával és egyéb termékekkel, az ipart pedig mezőgazdasági nyersanyaggal.

A kollektív mezőgazdaság volt az az egyenes út, amelyen parasztságunk a szocializmus felé haladt.

A Bolsevik Pártnak és a szovjet kormánynak sikerült eltérítene a parasztság alapvető tömegeit a fejlődés elavult, sajátlagosan kapitalista útjáról, amely a falu pusztulásához és elszegényedéséhez vezetett és rávezetnie a fejlődés új, kolhózerendszerű szocialista útjára, amely a kolhózparasztságnak szabad, bőséges és kultúréletet hozott.

Igy tehát Sztálin elvtárs még a szocialista iparosítás kellets közepén tűzte ki az új grandiózus feladatot — a mezőgazdaság kollektivizálását. Ez volt a legnehezebb feladat. Mintegy 25 millió kis- és törpeparasztgazdaság kollektivizálásáról volt szó.

Oriási fordulat következett be a falu, sőt mondhatjuk, egész népünk életében.

1929-ben nemcsak a szegényparaszság, hanem a közép-paraszság is áttért a kolhórendszerre. Nem egyenként, nem is egyes csoportonként történt ez, hanem egész falvak, járások, kerületek, sőt egész körzetek parasztsága lépett be a kolhózokba.

A párt minden szükséges feltételt megteremtett a kolhózokba való tömeges belépésekhez. Hatalmas ipari bázisokat létesítettek a falunak traktorokkal, kombájnokkal és egyéb mezőgazdasági gépekkel való ellátására. Az ország elég pénzzel rendelkezett a kolhózok és szovhózok finanszírozására. A gép- és traktorállomások (MTSz)* és szovhózok minden lehető módon segítették a kolhózokat. A Bolsevik Párt tapasztalati úton, gyakorlati példákkal győzte meg a parasztokat a kollektív gazdálkodás előnyeiről.

„A kollektivizáció módszere — mondotta 1946 február 9-én Sztálin elvtárs — a legnagyobb mértékben haladó módszernek bizonyult és pedig nemcsak azért, mert megakadályozta a parasztok tönkretételét, hanem különösképpen azért, mert lehetővé tette, hogy néhány év leforgása alatt az egész országot nagy kollektív gazdaságok töltsék be, amelyeknek módjukban áll az új technika alkalmazása és amelyek fel tudják használni az összes agronómiai eredményeket és egyre több áruprodukciónak képesek adni az országnak.

Kétségtelen, hogy a kollektivizáció politikája nélkül nem tudtunk volna ilyen rövid idő alatt mezőgazdaságunk évszázados elmaradottságával végezni.“

A teljes kollektivizációra való átmenet hallatlan nehézségek között ment végbe. A kulákok vad ellenállást fejtettek ki, mivel a kollektivizáció végleg kirántotta lábuk alól a talajt. Minden lehetőt elkövettek: „gabonasztrájkot“ szerveztek, vagyis elrejtették a gabonát abban a reményben, hogy elvonhatják azt a szovjet államtól, összetörték a gépeket, felgyújtották a kolhózépileteket, megmérgezték az állatokat, elpusztították a kolhóz gabonáját, meggyilkolták a kolhóz-aktivistákat, szovjetellenes

* MTSz = Masino-Traktornaja Sztancija. — *A ford.*

bomlasztómunkát végeztek, szövetkeztek az imperialista államok kémeivel és diverzánsaival.

A Kommunista Párt és a szovjet kormány rendkívüli rendszabályokat alkalmazott a kulákság ellen és megtörte ellenállását. A károkozókat szigorúan megbüntették.

A parasztok a szovjet hatalom erejére támaszkodva elvették a kulákoktól földjeiket, gépeiket, marháikat, éppenúgy, mint az Októberi Forradalom időszakában a munkások a kapitalistáktól a gyárakat, az üzemeket és a bankokat. A kulákokat pedig a parasztok követelésére letartóztatták és kitoloncolták. Lenin-Sztálin pártja a falu kapitalista elemei korlátozásának és kiszorításának politikájáról most már áttért egy új politikára: a kulákságnak, mint osztálynak felszámolására a teljes kollektivizáció alapján.

Az iparosítás és a kollektivizáció ellenségei azonban nemcsak a kulákok voltak. Dühös ellenállást fejtettek ki ez ellen a politika ellen a párton belül a jobboldali megalkuvók — Buharin, Rükov és a hozzájuk hasonló gondolkozásúak is.

Mint ahogy annak idején a mensevikek, eszerek, trockisták és zinovjevisták a Nagy Szocialista Forradalom végrehajtásának előkészületeit igyekeztek megghiusítani, ugyanúgy akarták a jobboldali megalkuvók az ország iparosítását és a mezőgazdaság kollektivizálását megakadályozni. Mint ahogy akkor a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme az ellenség összeűzása nélkül nem sikerülhetett volna, ugyanúgy most sem sikerülhetett volna a szocializmus győzelme országunkban a jobboldali megalkuvók összeűzása nélkül, akik a leninizmus ellenségei, a burzsoázia ügynökei voltak.

A kulákság mint osztály felszámolásának politikája komoly forradalmi változást jelentett. Ez a változás következményeiben hasonló jelentőségű volt, mint az 1917-i Októberi Forradalmi változás. A falu eme forradalmának sajátossága abban rejlett, hogy azt az államhatalom kezdeményezésére hajtották végre, a kulák elnyomás ellen, a szabad kolhóz-életért harcoló parasztság milliós tömegeinek aktív támogatásával.

Ime egy megsárgult okmány, amely feleleveníti ama napok történelmi eseményeit.

A „Paraszt Munkája“ nevezetű, a föld közös megművelésére alakult parasztegyesület 1930 január 31-i közgyűlésének 2. sz. jegyzőkönyve:

„Tárgy: A kulákság mint osztály felszámolása.

Határozat: A kulákságnak, mint falusi osztálynak felszámolásáról tartott jelentés meghallgatása után mi, a »Paraszt Munkája«, a föld közös megművelésére alakult egyesület tagjai, tekintettel arra, hogy a kulák a falu alapvető tömegeinek osztályellen-sége, aki kerékkötője a párt és a szovjet hatalom a mezőgazdaság átszervezésére vonatkozó rendszabályai végrehajtásának, elhatároztuk a kulákok ingatlan és ingó vagyonának haladéktalan elvételét és a TOZ* rendelkezésére bocsátását, egyben felkérjük a kerületi miliciát a kulákoknak az illető helységből való kitoloncolására.“

A falu forradalma egyidejűleg három igen fontos gazdaság-politikai feladatot oldott meg. A teljes kollektivizáció folytán felszámolták a kulákságot mint osztályt, a parasztság áttért a gazdálkodás szocialista útjára és a szovjet hatalom szilárd szocialista bázishoz jutott a falun.

A régi falu új, boldog kolhózfaluvá változott át.

A szovjet föld beláthatatlan területein sikerrel dolgozott a földesuraitól és kulákjaitól megszabadult kolhózparasztság.

A Bolsevik Párt és a kormány a kollektivizáció időszakában a legkiválóbb, legtapasztaltabb hivatásos kultúrmunkások tízezeit — közöttük Moszkva, Leningrád, Nyizsnyij-Novgorod és Tula 25.000 élmunkását — küldte munkára a kolhózokba és a szovhózokba. A szovjet város mindenben a falu segítségére sietett és emberekkel, gépekkel, tudománnyal és kultúrával támogatta. Szemléltető megnyilvánulása volt ez a munkások és parasztok szövetségének.

De az első sztalini ötéves terv nemcsak gazdasági hatalmat hozott hazánknak. Az ötéves terv megvalósítása meghozta a

* A kollektív gazdaság legegyszerűbb formája, amelyben a parasztagazdaság termelési eszközeit, az állásokat, gépeket és felszereléseket még nem társadalmiasították. — *A ford.*

munkásosztály anyagi helyzetének javulását is és biztosította országunk valamennyi dolgozója jólétét is.

Még az első ötéves terv kezdetén körülbelül másfélmillió munkanélküli volt. Az ötéves terv végére pedig teljesen és örökre megszűnt a munkanélküliség. Teljesen likvidálták a munkások holnapjának bizonytalanságát, ami annyira jellemző a kapitalista országokra. Jelentékenyen emelkedett a munkások és tisztviselők száma a nehéziparban. Évről évre javult a nép anyagi helyzete és ezt megérezte minden egyes dolgozó, mind saját magát, mind családja körében.

Az első ötéves terv sikeres végrehajtásának eredményeképpen országunk agrárországból ipari országgá változott át.

Az, amire oly lelkesedéssel hívta fel a népet a Bolsevik Párt, az, amire maga a szovjet nép is minden erejével törekedett — beteljesült, valóra vált. „... A Szovjetunió gyenge, védelemre fel nem készült országból — védelmi képesség tekintetében minden eshetőségre felkészült, hatalmas országgá, olyan országgá lett, amely az összes korszerű védelmi eszközök tömeges gyártására, és külső támadás esetén hadseregének azokkal való ellátására képes“, jelentette ki Sztálin elvtárs az első ötéves terv eredményeinek összegezése alkalmával.

Felépült országunk szocialista gazdaságának hatalmas és időálló fundamentuma

2. A második sztálini ötéves terv

A szovjet nép, amely történelmi győzelmet vívott ki az első sztálini ötéves terv évei alatt, nem pihent meg az elért siker után. A fiatal szovjet hatalom csak megkezdte dicső, győzelmes történelmi útját.

Az első ötéves tervet követte a második. A népgazdaság fejlesztésének második ötéves terve (1933—1937-ig) még az elsőnél is grandiózusabb volt. Ennek a második sztálini ötéves tervnek még magasabbra kellett emelnie hazánk hatalmát, jólétét és dicsőségét.

Most, hogy a szovjet emberek erőfeszítései révén le voltak

rakva a szocialista gazdaság alapjai. elkövetkezett a szocializmus csodás épülete felépítésének az ideje.

Vajjon milyen politikai és gazdasági feladatok merültek itt fel?

A második ötéves terv legfőbb feladata volt az ország kapitalista maradványainak végleges felszámolása, az embernek ember által való kizsákmányolását előidéző okok végérvényes megsemmisítése és országunk összes dolgozóinak átformálása a szocialista társadalom öntudatos és tevékeny építőivé.

A legfőbb gazdasági feladat az egész népgazdaság — az ipar, a közlekedés és a mezőgazdaság — technikai újjászervezése volt.

Ezekkel a feladatokkal szoros kapcsolatban állt és egyenesen ezekből folyt a szovjet nép jólétének és kultúrájának további fellendítése, a dolgozó tömegek fogyasztási színvonalának a két szeresére-háromszorosára való emelése.

Az egész ország hozzálátott a második ötéves terv végrehajtásához. Ezt a tervet is, akárcsak az első ötéves tervet, a kitűzött határidő előtt teljesítettük.

A második ötéves terv diadalmas végrehajtásának eredményeképpen megoldást nyert a Bolsevik Párt által népünk elé tűzött alapvető történelmi feladat. Végképpen likvidáltuk az összes kizsákmányoló osztályokat. A Szovjetunióban örökre megsemmisültek az embernek ember által való kizsákmányolását előidéző okok, és a társadalom megoszlása kizsákmányolókra és kizsákmányoltakra. Országunkban diadalmaskodott a szocialista tulajdon, — az állami és a kooperatív kolhóztulajdon. A szocializmus, alapjában véve, felépült.

A második ötéves terv évei alatt nagyszámú új „ipari óriás” épült fel. Az új technika alapján újjászervezték a termelés valamennyi ágát és a dolgozók anyagi helyzete még tovább javult. Népünk a lakóházak, parkok, filmszínházak, színházak, iskolák, klubok tömegeit építette meg. A városok egész sorában most vezették be először a közúti villamos vasúti és a trolleybusz közlekedést. Moszkvában megépült a világ legnagyobb földalatti villamos vasútja.

A második ötéves terv végén, 1937-ben az ország termelő-

eszközeinek, (gyárak, üzemek, tüzelőanyag, közlekedés, nyersanyag, föld, erdők, állatok) 98.7 százaléka volt szocialista tulajdonban. Az idegen munkaerő kizsákmányolásán alapuló kapitalista magántulajdon teljességében likvidálva volt.

Miként az iparban, úgy a mezőgazdaságban is osztatlanul a termelés szocialista rendszere jutott uralomra.

A Szovjetunió ipara a második ötéves terv végére — az 1929-es évhez viszonyítva — több, mint a négyszeresére nőtt.

Az új és a teljesen újjászervezett vállalatok termelése az egész ipari termelésnek már több, mint 80 százalékát tette ki.

A régi kapitalista Oroszországnak az Októberi Forradalom által a burzsoáziától elvett ipara nem foglalt el nagy helyet népgazdaságunkban. A feketefém-kohászat három óriása — Magnyitogorszk, Kuznyeck és Makjejevka üzei — 1937-re már annyi öntöttvasat adtak, amennyit a régi cári Oroszország egész kohászati ipara együttvéve.

A második ötéves terv periódusában a mezőgazdaságban dolgozó majdnem valamennyi traktor az új szovjet vállalatokban készült. A traktorgyárak a második ötéves terv vége felé áttértek a hernyótalpas traktorok gyártására. Az autógyárak tömegesen bocsátották ki az új, modern típusú gépeket. A gőzmozdonygyárak új, hatalmas mozdonyokat bocsátottak ki — a „JSz“ (Jozsif Sztálin) és az „FD“ (Fjelix Dzerzsinszkij) mozdonyokat.

Iparunk a második ötéves terv időszakában a szakadatlan emelkedés képét mutatta.

A szénkitermelés 1932-től 1937-ig 64 millió 360 ezer tonnáról 127 millió 968 ezer tonnára, az elektromos energiagyártás 13.5 milliárd kilowattóráról 36.4 milliárd kilowattórára, a nyersolajkitermelés 22 millió 273 ezer tonnáról 30 millió 485 ezer tonnára, a vasérckitermelés 12 millió 85 ezer tonnáról 27 millió 770 ezer tonnára emelkedett.

Az öntöttvasgyártás 1937-ben 14.5 millió tonnára rúgott az 1932. évi 6.2 millió tonnával szemben. Az acélgyártás az 1932. évi 5.9 millió tonnáról 1937-ig 17.7 millió tonnára emelkedett. Nagyot emelkedett a színesfém-kohászat is a második ötéves terv folyamán.

Rendkívül nagyszámú villamos erőmű épült az első és második ötéves terv idejében. Csak maga a Dnyeprogesz több elektromos energiát termelt a második ötéves terv végén, mint a cári Oroszország villanytelepei együttvéve.

A könnyűipar jelentékeny mértékben emelte a gyapot, gyapjú, len és selyemszövet termelését, valamint a cipőgyártást is. Az élelmiszeripar túlteljesítette az előírt terveket.

Azokban az években, amikor a Szovjetunióban a második ötéves terv megvalósítása folyt, Németországban a hitlerista banda kaparintotta meg a hatalmat.

A Szovjetunió megtámadásának veszélye megnőtt.

Hazánk védelmi ereje fokozásának halaszthatatlan ügye a fekete- és színesfém-kohászat, a vegyiipar és gépgyártás még nagyobb fokú fejlesztését követelte.

A Bolsevik Párt és a szovjet kormány különös figyelmet fordított a második ötéves tervben egy új iparvidék megteremtésére a Szovjetunió keleti felében. Ezzel közelebb kerülhetett az ipar a nyersanyagforrásokhoz. Ugyanakkor ennek igen nagy fontossága volt az országnak egy ellenséges támadás esetére történő előkészítése szempontjából.

1934-ben Sztálin elvtárs kitűzte a feladatot a Kuzbássz (Kuznyeck medence, Nyugat-Szibériában) szénkitermelés tekintetében második Donbásszá való kialakítására.

A Kuzbássz a hatalmas Uralo-Kuznyeck kombinát tüzelőanyagbázisa. Az Uralo-Kuznyeck kombinát a második ötéves terv végén már egész feketefémkohászatunk egyharmadát és az ország egész szén szükségletének majdnem egynegyedét termelte, továbbá az elektromos energiatermelés közel egyhatodát és a gépgyártási produkció körülbelül egytizedét adta.

Mindenki előtt világos tehát, hogy mily nehéz lett volna helyzetünk a német-fasiszta bitorlók elleni háború folyamán a Kuzbássz nélkül, akkor, amikor a Donbássz ideiglenesen az ellenség kezében volt.

A Kuzbásszon kívül feltártak még több más új szénterületet is, a Kaukázus északi és keleti részén, valamint Közép-Ázsiában.

A szovjet ipar egész geográfiája nagy változáson ment keresztül. Új ipari támaszpontok létesültek a Szovjetunió keleti

kerületeiben — az Uralban, Nyugat- és Kelet-Szibériában, a Távol-Keleten, Kazáhsztánban és Közép-Ázsiában. Itt hatalmas gépipari, kohászati, szénbánya- és nyersolajkitermelési központok keletkeztek.

A keleti kerületek ipari felvirágoztatására, amelyek a Honvédő Háború napjaiban rendkívül nagy szerepet játszottak, a második sztálini ötéves tervben előírányzott költségvetésnek kb. a felét fordították.

A második sztálini ötéves terv olyan hatalmas ipari területek létesítését vette tervbe, amelyek egy háború minden keletkezhető frontjától távolesnek és ezzel egyidejűleg olyan, iparilag régebben elmaradt kerületek ipari fellendítését, mint a Közép-Volga, Tatárország, Észak-Kaukázus, a Murman-terület és a Távol-Kelet.

Népünk önfeláldozó erőfeszítésének eredményeképpen a Szovjetunió hatalmas vasúti hálózattal bíró állam lett. Két sztálini ötéves terv éve alatt a vasúti hálózat — a cári Oroszországhoz viszonyítva — majdnem a másfélszeresére nőtt. Ezekben az években körülbelül tízezer kilométer új vasútvonal épült. Az egyik legnagyobb vasútépítkezés a Turkesztán—Szibériai (Turkszib) vasútvonal volt. Ennek jelentősége rendkívül nagy. Ez a vasútvonal köti össze Nyugat-Szibéria gabonatermő és erdős vidékeit Dél-Kazáhsztán és Közép-Ázsia gyapottermő vidékeivel.

A Szovjetuniónak nagy vasúti országgá történt átalakításával egyidejűleg népünk a vizi-, légi- és az autóközlekedést is kifejlesztette.

A második ötéves terv folyamán épült meg a Fehér-tengert a Balti-tengerrel összekötő Sztálin-csatorna. Ez az áthatolhatatlan erdőkön és mocsarakon, meredek sziklákon és hegyeken keresztül vágott csatorna hallatlanul rövid idő alatt (21 hónap) készült el. A Fehér-tengeri csatornának nemcsak kulturális és gazdasági jelentősége, hanem hadi-sztratégiai jelentősége is van. Ez a csatorna köti össze az északi szovjet tengerek vizeit a Balti-tengerrel. Ez is a második sztálini ötéves terv egyik jelentős győzelme volt.

Kiváló példája volt népünk munkatevékenységének a máso-

dik ötéves terv időszakában a Moszkva—Volga csatorna megépítése, amelyet Moszkva 800 éves fennállásának emlékére Moszkva-csatornának neveztek el. A csatorna építése 1932-ben kezdődött és 1937 nyarán fejeződött be. Ennek a csatornának köszönhető, hogy Moszkva nagy folyami kikötővárossá lett.

Országunknak a sztálini ötéves tervek sikeres végrehajtása folytán lehetővé vált, hogy a Vörös Hadsereget a legmodernebb technikával és fegyverzettel lássa el. A Vörös Hadsereg a szovjet állam hatalmas haderejévé vált. 1930—1939-ig a Vörös Hadsereg repülőgépekkel történt felszerelése a hat és félszeresére, tankokkal — a negyvenháromszorosára, nehéz-, közép- és könnyűtüzérséggel — majdnem a hétszeresére, kiskaliberű tankelhárító és tanktüzérséggel — a hetvenszeresére, géppuskákkal történt felszerelése pedig majdnem az öt és félszeresére emelkedett. Míg 1930-ban csak három mechanikai lőerő esett egy katonára, addig 1939-ben már 13 volt az egy katonára eső mechanikai lőerők száma.

Gyors iramban haladt előre országunk légi erőinek fejlődése is. A párt, a kormány és maga Sztálin elvtárs is fáradhatatlanul ügyelt annak növelésére és tökéletesítésére. A Szovjetunió repülői hőstetteikkel nagy hírnevet szereztek hazánkunk. Megközelíthetetlen légi területeket rohamoztak meg, elsőnek érték el az Északi Sarkot és az emberiség történetében elsőként repültek az Északi Sarkon keresztül Amerikába.

Hála az ország kultúrája és technikája növekedésének, a Vörös Hadsereg tanult, technikailag felkészült keretekkel egészítődött ki, amelyek az új haditechnikát gyorsan és tökéletesen tudták elsajátítani.

Az iparosítási terv sikeres végrehajtásának eredményeképpen népünk nemcsak a hatalmas Vörös Hadsereget hozta létre, hanem megkezdte egy erős Haditengerészeti Flotta építését is.

A szocialista iparosítás grandiózus programja az első időkben a szovjet arany egyrészének kiadását követelte a szükséges berendezések külföldről való beszerzése céljából. A világ egyetlen országa sem importált annyi gépet, szerszámot és egyéb technikai felszerelést, mint amennyit a Szovjetuniónak kellett importálnia az ötéves tervek ideje alatt.

Még az első ötéves terv végén is kénytelenek voltunk a hengerelt vas 17 százalékát, az egész rézszükséglet 17.3 százalékát, a cink 43.7 százalékát, az ólom 63.6 százalékát és az alumínium 92 százalékát külföldön vásárolni. Kaucsukunk pedig egyáltalán nem volt.

A népnek az imperialistákkal egy húron pendülő ellenségei azt erősítették, hogy helyesebb lenne az aranyat szükségleti cikkek (textilanyag, cipő és egyebek) külföldön való bevásárlására, vagy pedig elsősorban a könnyűipar egyes ágazatainak, mint pl. a textilipar, cipő- és konfekcióipar fejlesztésére felhasználni.

Sztálin elvtárs azt válaszolta erre, hogy mi természetesen annak a másfél milliárd valutának, amelyet a nehézipar felszerelésére költöttünk, a felét a gyapot, bőr, gyapjú, kaucsuk és egyéb áruk behozatalára is fordíthattuk volna, azonban nem lenne sem traktor-, sem automobiliparunk, nem lenne fémünk gépek gyártására. Nem tudnánk ellátni gépekkel a mezőgazdaságot, az pedig nem tudná az országot kenyérrel ellátni.

„Onmagunkat fosztanánk meg — mondotta Sztálin elvtárs — annak a lehetőségétől, hogy győze'met arathassunk országunk kapitalista elemei felett, — viszont hihetetlen mértékben növelnénk a kapitalizmus visszaállításának esélyeit. Nem rendelkezhetnénk akkor a védelemnek azokkal a korszerű eszközeivel, amelyek nélkül lehetet'en volna állami függetlenségünk, amelyek nélkül az ország a külső ellenség hadműveleteinek objektumává válnék.“

Egy korszerű élenjáró iparnak — akárcsak az embernek a levegőre — szüksége van az olyasfajta nyersanyagokra, mint a vas, réz, ólom, cink, ón, alumínium, mangán, nikkel, wolfram, króm, magnezit, higany, szén, nyersolaj, aszbeszt, gránit, foszfát, hamuzsír, platina, kaucsuk, gyapot, gyapjú, selyem, len, faanyag és növényi olajok. Ezek nélkül nem biztosítható sem az ország kellő védelmi képessége, sem a nép jóléte.

Az első két ötéves terv eredményeképpen országunk biztosította a maga számára ezeknek a nyersanyagoknak valamennyi fajtáját. Sőt mi több, a Szovjetunió nemcsak megszüntette szá-

mos azelőtt importált anyag behozatalát, hanem maga kezdett exportálni gyapotot, műtrágyát, traktorokat.

A szovjet nép Lenin-Sztálin pártjának vezetése alatt az első két sztálini ötéves terv eredményeképpen hatalmas villamos erőműveket és gépipari óriásokat teremtett.

Hazánk megszűnt elmaradt, gazdaságilag gyenge ország lenni. A gazdaság hatalmas fellendülése virágzást, bőséget hozott. A Szovjetunió a második ötéves terv végével az első helyre került Európában és második helyre az egész világon iparának össztermelése tekintetében, az első helyre Európában és a másodikra az egész világon gépipar tekintetében, az első helyre az egész világon mezőgazdasági gépgyártásban, az első helyre Európában és a másodikra a világon traktorgyártásban, első helyre Európában, másodikra a világon vasérc kitermelés tekintetében és végül a második helyen áll Európában és a harmadik helyen az egész világon acélhengerlő iparával.

A szocialista népgazdaságnak ez a grandiózus fellendülése biztosította a szovjet állam további győzelmeit a mezőgazdaság terén.

A szovjet mezőgazdaság, amelyet a kollektivizáció és a gépésítés útján alakítottak át és amely a kormány bőkezű támogatásában részesül, gazdaságunk további növekedésének, a szovjet emberek anyagi jólétének és kultúrájának kiapadhatatlan forrásává lett.

A kolhózszer a szovjet állam katonai erejét is megerősítette. A legvilágosabban nyilvánult ez meg a szovjetnépnek a német bitorlók és cinkosaik ellen vívott Nagy Honvédő Háborúja idején. Csak a kolhózszer volt képes arra, hogy a háború négy esztendején át, komoly megszakítások nélkül el tudja látni a frontot és a háterszágot élelemmel, az ipart pedig nyersanyaggal.

Íme egy a számtalan példa közül, amely megmutatta, mennyit adott a parasztságnak a szovjet hatalom, mennyire felvirágoztatta életét a kolhózszer.

Van egy tanya, nem messze Ufától, úgy hívják, hogy Boriszovka. Ennek a népét a cári időkben éhség és betegség pusztította. Soha rendes kenyeret nem ettek, csak libatoppból*

* Lisztes gyomnövény. — *A ford.*

és polyvából süttötte. Boeskorban jártak és kendervászon-ruhát hordtak. A parasztok egy karéj kenyérért mentek napszámba.

Ennek a tanyának az egyik kolhóznycája (női kolhóztagja) mesélte:

„Megboldogult apám egész életében nem evett rendes kenyeret és nem tudta mit jelent az, «pihenni»... Nem volt olyan év, hogy családunkban egy lélekre öt pud gabonánál több jutott volna. Lámpát ritkán gyújtottunk, nem volt pénzünk petróleumra. Mi, nagymama és a lányok sötétben fontunk.

Ha apám ma látná a tanyát, járna a házakban, a magtárakban, ha hallaná, hogy miről beszélnek az emberek, bizonyára csak ezt mondaná: «Hát bizony, — úgy látszik, hogy az Isten többet adott az embereknek, mint amennyit kértek: a lehető legfínomabb életet.»“

„Az én boldogult apám pedig semmit sem értett volna az egészségből, — folytatta egy másik boriszovkai kolhóztag. — Csak nézte volna a mi kolhózunk teherautóit, a klubot, az iskolát, a motort, látta volna, hogy fiai házában az unokák „sesit“^{*} esznek hússal, a kásától nem sajnálják a vaját és látott volna annyi búzát a fia magtárában, az udvaron meg tehenet, juhot, kecskéket, disznókat, meg pulykákat, — hát nem tudta volna, hogy hol van és hogy mi történik itt a földön.“

Ma Boriszovka földjein traktorok és kombájnok járnak. Földjeit trágyázzák és jól művelik. Válogatott fajtájú búza, rizs, zab, köles és burgonya terem rajtuk. A kolhóznak saját laboratóriuma van. Tanyáján fajmarhát tenyésztnek.

A bő termések és a tehénhiány megszüntetése jólélet hoztak a kolhóztagoknak. A kolhóznak van iskolája és nagy klubja, ahol előadásokat tartanak, megbeszéléseket folytatnak, színelőadásokat, hangversenyeket és sportbemutatókat rendeznek.

Igy változtatta át a szovjet hatalom a kihalt Boriszovkát pompás kulturált kolhózzá.

Azt mondják, hogy egy vízcsepp az egész tengert tükrözi vissza. Így tükrözi vissza Boriszovka is a kolhózszer egész lényegét. És ilyen kolhóz sok ezer akad nálunk.

* Káposztaleves. — *A ford.*

Ezek között a történelmi sikerek között hatalmas jelentőségű volt a Mezőgazdasági Termelőszövetkezetek alapszabályainak elfogadása a kolhóz-élmunkások II. kongresszusán, 1935-ben. Sztálin elvtárs személyesen működött közre ezeknek az alapszabályoknak a kidolgozásában, amelyeket népünk a „boldog kolhózálet sztálini szabályainak“ nevezett el. A kongresszus bizottságában Sztálin a kolhóztaggokkal együtt pont-ról-pontra vitatta meg a Mezőgazdasági Termelőszövetkezet alapszabályait. Ugyancsak óriási jelentőségű volt a kolhózek további fejlődésében és megerősödésében az a törvény, amely a kolhózek által megművelt földek örökös használatát biztosította a kolhózek részére.

A Szovjetunió mezőgazdasága a leghatalmasabb lett az egész világon. Biztosan és gyorsan emelkedett egyre feljebb. Az ország vetésterülete a második ötéves terv végén jóval felülmulta a cári Oroszország vetésterületét. A cárizmus alatt 1913-ban 105 millió hektár volt bevetve, a szovjet rendszer alatt pedig 1937-ben 135 millió hektár volt a bevetett terület.

A gabonafélék termése 1937-ben 7 milliárd és 344 millió pudot tett ki, ezzel szemben 1913-ban csak 5 milliárd pud volt. Nagymértékben emelkedett a gyapot és a cukorrépa termés is. Az állattenyésztés produkciója a második ötéves terv évei alatt több, mint a félszeresével nőtt. A mezőgazdaság össztermelése a még mindig erősen elmaradt állattenyésztés ellenére, 1940-ben csaknem kétszeresen múlta felül az 1913-i cári Oroszország termelését.

A kolhóz lett a falu főereje. Körülbelül 19 millió parasztgazdaság egyesült kollektív gazdaságokba. Falvaink életében és a mezőgazdasági munka feltételeiben nagy változások mentek végbe. Köztudomású, hogy a burzsoá-földbirtokos Oroszországban a parasztság fő munkaeszközei a fasímító, a sarló, a faeke és a borona voltak. Az 1910-i összeírás szerint a parasztgazdaságokban 7 millió 800 ezer fasímító és láncsímító, 2 millió 200 ezer faeke és 17 millió 700 ezer faborona volt. Ezek a kezdetleges munkaeszközök még a szovjet hatalom első tíz esztendejében is jelentős szerepet játszottak. A kolhózekben azonban átengedték a helyet az új élenjáró technikának.

Az ősapáink idejéből való, özönvízelőtti technika helyébe a szovjet hatalom traktorokat, többsoros ekéket, soros kaszálógépeket, kombájnokat és sok egyéb tökéletesített gépet küldött a kolhózekba. 1937-ben már 454.500 traktora, 128.800 kombájnja, több mint 126.000 kombinált és félkombinált cséplőgépe és 144.500 teherautója volt a szocialista mezőgazdaságnak.

Államunk a mezőgazdaság fejlesztésénél — ugyanúgy mint az iparnál, — itt is nagy figyelmet fordított az ország keleti kerületeire. A száraz Volgántúlon nagymérvű öntözési munkálatok kezdődtek, széles körben bevezették az új agrotechnikát, védő erdőövezetek létesültek. Kazáhsztánban és Közép-Ázsiában új cukorrépa-bázist teremtettek. Szibériában és a Távol-Keleten is haladt a mezőgazdaság. Új gabonatermelő bázis jött létre az ország központi és északi kerületeiben.

A multban, a földesúri Oroszországban egész kormányzóságok, egész területek és kerületek voltak, amelyek igen kevés gabonát termesztettek. Ezek, mint ahogy akkor nevezték őket „fogyasztó” kormányzóságok voltak. Mindezek a fogyasztó kerületek a szovjet hatalom alatt, a kolhózrendszer mellett termelő kerületekké alakultak át. Mindegyik kerület megalapította a saját mezőgazdasági bázisát, hogy saját gabonája, saját húsa, saját főzeléke, burgonyája, saját teje és vaja legyen.

Egy mesében a kolhózparasztok így szólnak Leninhez:

*Nézz körül és örvendezz velünk,
Hogy megváltozott az életünk,
Hogy virágzanak kolhózkertjeink,
Hogy virulnak kolhózföldjeink
Az életünk is csupa fény ma már
Minden gyerek iskolába jár
Sólyom-fiaink az eget szelik
Traktort vezetnek a lányaink
Otthon meg — dúsak éléstáraink.*

Így vált valósággá Sztálin elvtárs vezetése mellett Lenin végakarata a mezőgazdaság szocialista átszervezéséről és így vált parasztságunk a szocializmus aktív építőjévé.

3. *A Sztahánov-mozgalom*

Hogy történhetett, hogy az ország szocialista iparosításának és a mezőgazdaság kollektivizációjának ezt a hatalmas lendületű és bonyolult programját ilyen rövid idő alatt sikerült végrehajtani?

Ez csak úgy történhetett, hogy a Bolsevik Párt vezette szovjet emberek önfeláldozóan, hősieen dolgoztak. Az első ötéves terv folyamán széles kibontakozott szocialista verseny a későbbi években újabb, még magasabb fokot ért el. Egy új mozgalom keletkezett, a Sztahánov-mozgalom, amely felbecsülhetetlen szerepet játszott a szovjet állam gazdasági győzelmeiben.

Az 1935 augusztus 30-ról 31-re virradó éjjel, a Nemzetközi Ifjúsági Nap előestéjén Alexej Grigorjevics Sztahánov, a Donbássz Centralnaja-Irmino bányájának fiatal vájára egy váltás ideje alatt 102 tonna szenet termelt ki. Ez igen nagyjelentőségű esemény volt. Az egy vájára eső tényleges szénkitermelés addig nem haladta meg a 7—8 tonnát egy váltási idő alatt. Alexej Sztahánov ezt a normát tizennégyszeresen teljesítette túl.

A dolog azonban ezzel még nem ért véget. Három napra rá Miron Djukánov, ugyanannak a bányának a pártszervezője, Sztahánov módszerével dolgozva, már 115 tonna szenet termelt ki. Ugyanakkor és ugyanott a komoszomol Koncedalov egy váltásban 125 tonnát termelt. Alig telt el pár nap és Alexej Sztahánov felülmúlta saját eredményét. Kezdetben 175 tonna szenet termelt ki, majd 227 tonnát. Ilymódon több, mint a harmincszorosával teljesítette túl egy donbásszi vájár átlagos váltási teljesítményét.

Sztahánov példáját követve élmunkásaink hallatlan termelékenységet értek el a szocialista ipar egyéb ágazataiban is. Gorkij városában, a Molotov-autógyárban Alexandr Buszüngin kovács 127 darab könyöktengelyt kovácsolt ki egy óra alatt, ugyanakkor, amikor az USA legelső gyáraiban 100 db ilyen tengelyt kovácsolnak ki ennyi idő alatt. Leningrádban az egyik cipőgyárban Nyikoláj Szmjetanyin munkás egy váltás ideje

alatt 1860 pár cipőt készített. Európa legmagasabb normája abban az időben 1125 pár cipő volt egy váltás ideje alatt.

Ujságjaink nyomban közölték a szovjet néppel ezeket a kiváló termelési győzelmeket. Tömegmozgalom kezdődött a gyártási normák emeléséért, a munka termelékenységének újabb növeléséért. A Sztahánov-mozgalom betöltötte az egész Szovjet-uniót. A mozgalom élén a Bolsevik Párt haladt.

Marija és Jevdokija Vinogradova, a vicsugi textilgyár szövőnői hallatlan munkautemet mutattak fel. Több tucat gépet szolgáltak ki egyidejűleg. Pjotr Krivonosz fiatal mozdonyvezető a tehervonat technikai sebességét óránkénti 23 kilométerről 47 kilométerre emelte. Muszinszkij, az arhangelszki fűrésztelep rámakészítője többszörösen túlteljesítette az összes megállapított normákat. Egy papírgyárban Pronyin munkás magasfokú munkatermelékenységről tett bizonytságot. A sztahánovisták között nagy számban szerepelt a fiatalság.

Az első sztahánovisták kezdeményezése az emberek ezreit és tízezreit ragadta magával. Napról-napra egyre magasabbra emelkedett a munka termelékenysége.

A munkások szocialista versenye a szocialista építésnek mindenkor egyik legfontosabb tényezője volt. Sztálin elvtárs megállapítása szerint a szocialista verseny elve: az elmaradottak bajtársi megsegítése az élenjárók részéről. A szocialista verseny azt mondja: egyesek rosszul dolgoznak, mások jól, megint mások jobban — érdd utól a legjobbakat és igyekezz elérni az általános emelkedést.

A Sztahánov-mozgalom a szocialista verseny magasabbrendű formáját, felsőbb fokát jelenti. Jelenti a munka újszerű megszervezését, a magasabb munkatermelékenységet, az összes technológiai folyamatok leghelyesebb megszervezését, a munka helyes elosztását a termelésben, a szakmunkások felmentését a másodrendű, előkészítő munka alól és a munkahely jobb megszervezését.

A hatalmas Sztahánov-mozgalom alapjául, főforrásául a munkások anyagi helyzetének gyökeres megjavulása szolgált. „Jobb lett az élet, elvtársak, vidámabb lett az élet. Ha pedig vidám az élet, jobban megy a munka“, — mondta Sztálin elvtárs.

Második forrása a Sztahánov-mozgalomnak az volt, hogy nálunk teljesen kizárt dolog a kizsákmányolás. „Az emberek nálunk — mondotta Sztálin elvtárs — nem a kizsákmányolóknak, nem a naplopók gazdagítására, hanem maguknak, saját osztályuknak, saját szovjet társadalmuknak dolgoznak, ahol a hatalom élén a munkásosztály legjobbjai állnak.“

A Sztahánov-mozgalom harmadik forrása az új technika. Negyedik forrása pedig a munkások és munkásnők olyan káderei, amelyek képesek ennek a technikának az elsajátítására.

És íme, mindannak eredményeképpen, amit a szovjet hatalom adott népeinknek, a szovjet hatalom valamennyi nagyszerű vívmányának eredményeképpen keletkezett az egyre nagyobb méreteket öltő, dicső Sztahánov-mozgalom, amely a kommunizmushoz vezető utat építi; a Sztahánov-mozgalom a munkásosztály olyan kulturális és technikai felemelkedésének a magvát képezi, amely a szellemi és fizikai munka közötti ellentét felszámolásához vezet.

A döntő lökést a népi tömegek ilyen hallatlan munkalendületéhez Sztálin elvtárs beszéde adta meg a Vörös Hadsereg akadémikusainak tisztavató ünnepségén, 1936 májusában. Sztálin elvtárs arról beszélt akkor, hogy egész iparunkban sikerült felszámolni a „technika-éhséget“, de a technika olyan emberek nélkül, akik azt el is sajátították — holt dolog, míg ellenben a technika, olyan emberekkel az élén, akik el is sajátították ezt a technikát, tud és fog is csodákat teremteni. Sztálin elvtárs ezeket mondotta: „Meg kell végre érteni, hogy a világon létező összes értékes tőkék között a legértékesebb, a legdöntőbb tőke: maga az ember, a káderek. Meg kell érteni, hogy mai viszonyaink között a káderek döntenek el mindent. Ha jó és nagyszámú kádereink lesznek az iparban, a mezőgazdaságban, a közlekedésben és a hadseregben — akkor országunk legyőzhetetlen lesz. Ha nem lesznek ilyen kádereink, — mindkét lábunkra sántítani fogunk.“

Sztálin elvtárs beszéde a technikához értő emberekről, a káderekről, amelyek mindent eldöntenek, a sztahánovisták kiváló sikerei az ipar terén, — megmozgatták a parasztságot is, munkahőstettekre serkentették a kolhózfalut.

Megindult a mezőgazdaság dolgozóinak hazafias mozgalma.

Mint ahogy Sztahánov és Buszügin munkások voltak az új munkalendület kezdeményezői az iparban, úgy voltak a Sztahánov-mozgalom kezdeményezői a mezőgazdaság terén Marija Djemcsenko és Marina Gnatyenko kolhóznők. Megjelentek az élmunkás traktor- és kombájnvezetők. Praszkovja Angelina, Polagutyina, Borina és mások dicső neveit az egész ország ismeri. Az egész nép megbecsülését vívta ki magának Jefremov altájvidéki kolhóziparaszt, aki a bőséges búzatermésért indított mozgalom kezdeményezője volt. Az Oszkim-fivérek, a cskalovi terület kombájnvezetői két összekapcsolt kombájnnal annyit takarítottak be, amennyit ezelőtt csak tizennégy kombájnnal tudtak betakarítani. Ezeket az élmunkásokat a kolhózmunka száz és ezer többi hőse követte.

A Sztahánov-mozgalom nagymérvű kibontakozása és a második ötéves terv határidőelőtti végrehajtása döntő szerepet játszott a Szovjetunió védelmi képességének további megerősödésében, a nagy szocialista állam hatalmának növekedésében.

A két első sztálini ötéves terv nagyjelentőségű eredményei nem jöttek könnyen létre. A gazdaság építésének általános nehézségeihez járult még az osztályellenes elemek elleni harc elkerülhetetlensége is, a városban éppúgy, mint a falun.

A kapitalista országok burzsoáziája fogcsikorgatva fogadta első ötéves tervünket. Az egész imperialista világ acsarkodott a Szovjetunió ellen. Az imperialisták saját népeik előtt rágalmakkal szórták tele és úgy igyekeztek beállítani az ötéves tervet, mint „örült fantazmagóriát“. Minden burzsoá államnak megvoltak a maga „prófétái“, akik megjósolták az ötéves terv bukását. Ujságírók, diplomaták, politikusok — az imperialista burzsoázia megvásárolható szolgálói, igyekeztek eltitkolni népeik előtt a mi vitathatatlan sikereinket.

Az első ötéves tervért folyó harc éveiben a nemzetközi burzsoázia és annak a Szovjetunióon belüli ügynöksége nem egy ízben igyekezett nagyszerű építő munkánkat megzavarni.

A szétzúzott kapitalista osztályok maradványai országunkban — a szovjet népnek ezek az ellenségei — kártevéseket szerveztek a népgazdaság különféle területein. Robbantásokat és

gyűjtogatásokat hajtottak végre, szándékosan hátráltatták a termékek forgalombahozatalát, megrongálták a gépeket, megcsontították és megmérgezték az állatokat, rombolási terveket készítettek, fosztogatták a szovjet javakat.

Mindezek az ellenséges cselekmények azért történtek, hogy megakadályozzák az ötéves tervek végrehajtását. A kártevők mindezen aljas cselekedeteik elkövetésében a külföldi burzsoáziával, a különböző kapitalista országok katonai kémirodáival álltak kapcsolatban.

Kapitalista gazdáik megvásárolható szolgálai, a fasizmus hűséges ebei voltak a trockisták, zinovjevisták és a buharinisták, akik országunkban gazdasági, politikai és katonai jellegű nehézségeket igyekeztek támasztani. Imperialista gazdáik akaratát végrehajtva, azt a célt tűzték maguk elé, hogy szétrobbantják a Bolsevik Pártot és a szovjet államot, visszaállítják országunkban a kapitalizmust, tönkreteszik a Szovjetunió védelmét, hazánkat szétdarabolják és a kapitalista országok gyarmatává teszik. A párt és a szovjet hatalom elpusztította a nép ellenségeinek darázsfészkeit.

„Nem mondhatjuk, hogy a párt politikája nem talált ellenzésre — mondta Sztálin elvtárs választás előtti beszédében, 1946 február 9-én. — Nemcsak a minden újjítástól idegenkedő, maradi emberek, hanem sokan a párt tekintélyes tagjai közül is rendszeresen visszatartották a pártot és minden lehető módon arra törekedtek, hogy azt a fejlődés „rendes“ kapitalista útjára tereljék. A trockisták és a jobboldaliak minden pártellenes machinációjának, minden, a kormány rendszabályait szabotáló „munkájának“ csupán egy célja volt: megghiusítani a párt politikáját és megakadályozni az industrializáció és a kollektívizáció munkáját. A párt azonban nem engedett sem egyesek fenyegetéseinek, sem mások akaratának, hanem mindezek ellenére biztosan haladt előre. A párt érdeme abban áll, hogy nem alkalmazkodott a maradiakhoz, nem félt az ár ellen úszni és mindig megtartotta vezető helyzetét. Kétségtelen, hogy e nélkül az állhatatosság és kitartás nélkül a Kommunista Párt képtelen lett volna megvédeni az ország iparosításának és a mezőgazdaság kollektívizációjának politikáját.“

A szovjet hatalom erős kézzel és kíméletlenül számolt le az árulókkal. A Bolsevik Párt mozgósította a népet az osztályellenesség és cinkosai elleni harcra a népgazdaságban, a kulturális építésben és az ország egész politikai életében. Népünk Lenin-Sztálin pártjának vezetése alatt teljesen végzett a trockista-buharinista s a burzsoá-nacionalista kémekkel, diverzánsokkal és kártevőkkel.

A kémkedő és kártevő bandák szétzúzása megtisztította országunk szocialista építő munkájának további, még nagyobb sikerei és hazánk védelmi képességeinek megerősítése felé vezető utat.

4. *A harmadik sztálini ötéves terv*

Sztálin elvtárs még az első ötéves terv kezdetén megmondta, hogy „ha autóra ültetjük a Szovjetuniót, a parasztot meg traktorra... akkor fogjuk csak meglátni, hogy az országok közül melyek *«sorozhatók»* az elmaradottak közé és melyek az élenjárók közé.”

Ez a jóslat már a második ötéves terv végén teljesen bevált. A mi szocialista országunk lett a legélenjáróbb ország.

A Szovjetunió népgazdasága megszakítás nélkül emelkedett. Az ország kultúrája gyors fejlődésnek indult. A Szovjetunió gazdasági és politikai hatalma megszilárdult.

Országunk munkásai, parasztjai és értelmisége, miután határidő előtt végrehajtották az ötéves tervet, a Kommunista Párt vezetése alatt hozzáfogtak a népgazdaság fejlesztésének harmadik ötéves tervéhez — a harmadik sztálini ötéves terv végrehajtásához.

A harmadik ötéves terv időszakában kezdte meg a Szovjetunió az osztály nélküli szocialista társadalom és a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet építését.

A harmadik sztálini ötéves terv, amely 1938-ban kezdődött, újabb magasztos feladatok elé állította a szovjet népet.

Az első ötéves terv eredményeképpen a népi jövedelem szaporulata 20.5 milliárd rubelt tett ki. A második ötéves terv 50.5 milliárd rubelre növelte a népi jövedelmet. Az első és má-

sodik ötéves terv ideje alatt a népi jövedelem ilyenformán 71 milliárd rubellel emelkedett. Ez Oroszország történetében a népi vagyon eddig soha nem látott akkumulációja volt. Egyetlen kapitalista ország sem ismerte a multban a népi jövedelem ilyen gyors és ilyen hatalmas szaporodását. És ez a népi jövedelem, ez a népi vagyon. — éles ellentétben a kizsákmányoló államokkal, — valóságos közös népi vagyon, vagyis a dolgozó tömegek vagyona volt.

Ugy látszott, hogy ez a lehetőségek legvégső határa. Amde a bolsevikok sohasem álltak meg az elért eredményeknél.

A harmadik ötéves terv szerint a népvagyonnak újabb 78 milliárd rubellel kellett emelkednie, vagyis többel, mint a két megelőző öt évben együttvéve.

A harmadik ötéves tervben kellett megkezdeni ezer és ezer új, könnyű- és nehézipari vállalat építését. Tervbe vettek egy új hatalmas városi lakóház-építkezést is. Még jobban kibővítették a filmszínházak, klubok, könyvtárak, kultúrlházak, olvasótermek, szülőotthonok, bölcsődék, óvodák, kórházak és iskolák hálózatát. A terv által előirányzott számos építkezés még a hitleri Németország támadása előtt, a Nagy Honvédő Háború kitörése előtt befejeződött.

A sztálini ötéves tervek folyamán gyors fejlődésnek indult a gazdaság és a kultúra a szövetségi köztársaságokban is, amelyek az Októberi Forradalom előtt ipari vonatkozásban elmaradtak voltak.

Azokban a köztársaságokban, amelyeknek a forradalom előtt nem volt nehéziparuk, rekordidő alatt nőttek ki a földből csodálatos gyáróriások, új ipari központok keletkeztek, amelyek gyökeresen megváltoztatták ezeknek a köztársaságoknak a képét és amelyek elsőrangú fontossággal bírtak a Szovjetunió népgazdaságának egész későbbi fejlődésében.

A harmadik sztálini ötéves terv nagyszerű programja még tágabbra nyitotta a Szovjetunió további fejlődésének horizontját. Új, beláthatatlan területek tárultak fel a szovjet nép előtt. Népünk, amely annyit kapott a szovjet hatalom évei alatt, nem tette ölbe a kezét, nem riadt vissza a nehézségektől, egyre

növekvő méretekben gazdagította az országot, fejlesztette kultúráját és erősítette hatalmát.

Az ipari és mezőgazdasági termelési technika színvonala tekintetében a Szovjetunió bármely más európai országnál kiválóbbnak bizonyult. Ma már az volt a fő gazdasági feladat, hogy a következő 10—15 év folyamán utólérjük, sőt el is hagyjuk Európa legfejlettebb kapitalista országait és az Amerikai Egyesült Államokat gazdasági téren is. Mit jelentett ez?

Ez azt jelentette, hogy népünknek el kell érnie, túl kell szárnyalnia a kapitalista országokat az egy lélekszámra eső ipari termelés mértékében. A Szovjetunió hatalmas eredménnyel ellenére is még el volt maradva az élenjáró kapitalista országoktól a villamosenergia, az öntöttvas, az acél és a kőszén egy lélekszámra eső termelési mennyisége tekintetében. El voltunk maradva az olyan ipari termékek, mint a szövetek, papír, szappan és még néhány más cikk fogyasztási színvonala terén is.

Ennek az elmaradottságnak fokozatos felszámolása céljából és azért, hogy ipari téren túlszárnyalhassuk a vezető kapitalista országokat, a harmadik ötéves terv népünk gazdasági és kulturális tevékenységének hallatlan mértékű kiterjesztését vette tervbe. Ezáltal az ipari termelés egész mennyiségének 1942-ben 182 milliárd rubelt kellett elérnie, annak ellenére, hogy a harmadik ötéves terv kezdetén ez a mennyiség csupán 95.5 milliárd rubelban volt felértékelve. Az egész mezőgazdasági termelés mennyiségének a harmadik ötéves terv kezdetének 20.1 milliárd rubeljával szemben 1942-ben el kellett érnie a 30.5 milliárd rubelt. Az egész népi jövedelemnek majdnem a kétszeresére való emelése volt előirányozva. Ennek folytán a lakosság egy lélekszámra eső fogyasztásának a másfélszeresére kellett volna emelkednie.

A Kommunista Párt XVIII. kongresszusa a következőképpen értékelte a harmadik ötéves terv által kitűzött feladatok jelentőségét: „A harmadik ötéves terv végrehajtása fényes bizonyítéka lesz a kommunizmus mindent legyőző erejének a kapitalizmussal folytatott történelmi küzdelmében.”

Lenin-Sztálin pártja azon való igyekezetében, hogy minden erejével emelje a nép jólétét, hogy minél tökéletesebben elégítse

ki összes követelményeit és szükségleteit, egy pillanatra sem feledkezett meg az imperialista rablók lehetséges támadásáról a Szovjetunió ellen. Ezért államunk, mint mindenkor, úgy most is különleges figyelmet fordított a nehéz- és a védelmi iparra.

A szovjet kormány számításba véve a háborús veszélyekkel teli nemzetközi helyzetet, tervbevette a harmadik ötéves tervben a szükséges gazdasági készletek tartalékolását tüzelőanyagból, ipari termékekből és élelmiszerekből. Ezt a halaszthatatlan védelmi szükségletek kielégítésének fontossága követelte meg, váratlan háborús bonyodalmak esetére.

A két első ötéves terv időszakában a Szovjetunió nyugati kerületeiben jelentékeny számú gyár-unikum (a maga nemében egyedülálló gyár) épült, amely igen sok gyárat és üzemet szerelt fel gyártmányaival, többek között a hadiipart is. Az ilyen gyár-unikumok kidőlése jóvátehetetlen csapást mért volna védelmi erőnkre. Ezért a harmadik ötéves terv tervbe vette egy egész sor dublőrvállalat, helyettes-vállalat (olyan gyárak, vagy üzemek, amelyek hasonmásai a gyárunikumoknak) létesítését az ország keleti kerületeiben — az Uralban, a Volgavidéken és Szibériában, hogy ezzel elhárítsa annak veszélyét, hogy a legkisebb fennakadás is állhasson elő a legfontosabb termékek gyártásában.

Határozatba ment az összes kohóművek háromnegyed részének éppen ezekben a keleti kerületekben való felépítése. Közép-Azsiában még egy textilipari bázis létesült. Szibériában, Kazáhsztánban és a Távol-Keleten a köszén gyorsütemű kitermelését irányozták elő.

A sztálini iparosítási politika egyik legnagyobb eredménye volt egy új, korszerű nehézipar megteremtése az Uralban. A sztálini terv szerint végrehajtott munkálatok eredményeképpen az Ural nehéziparának produkciója csupán a két ötéves terv folyamán a hétszeresére nőtt, az 1913-as évvel összehasonlítva pedig a második ötéves terv végére csaknem a kilencszeresére emelkedett.

A nehézipar megteremtése az Uralban lehetővé tette a háború első éveiben sok száz létfontosságú vállalat üzembehelyezését, amelyeket a frontmelletti kerületekből telepítettek ide,

lehetővé tette továbbá új építkezések megindítását és a hadi-termelés gigantikus növekedésének biztosítását.

Sztálin elvtárs 1946 február 9-i beszédében megvonta az iparosítás szovjet-politikájának mérlegét.

„Ha az 1940-es évnek, — a második világháború előestéjének adatait vesszük, — mondotta Sztálin elvtárs, — és összehasonlítjuk azokat az 1913-as év — az első világháború előestéjének — adataival, a következő képet kapjuk.

Országunkban 1913 folyamán 4 millió 220 ezer tonna öntöttvasat, 4 millió 230 ezer tonna acélt, 29 millió tonna szenet, 9 millió tonna nyersolajat, 21 millió 600 ezer tonna árugabonát és 740 ezer tonna nyersgyapotot termeltek.

Ilyenek voltak országunk anyagi lehetőségei, amelyekkel az első világháborúba lépett.

Ez volt a régi Oroszország gazdasági bázisa, amelyet a háború folytatására felhasználhatott.

Ami 1940-et illeti, ennek az évnek folyamán országunk termelt: 15 millió tonna öntöttvasat, vagyis csaknem négyszer annyit, mint 1913-ban; 18 millió 300 ezer tonna acélt, vagyis négy és félszer annyit, mint 1913-ban; 166 millió tonna szenet, vagyis öt és félszer annyit, mint 1913-ban; 31 millió tonna nyersolajat, vagyis három és félszer annyit, mint 1913-ban; 38 millió 300 ezer tonna árugabonát, vagyis 17 millió tonnával többet, mint 1913-ban; 2 millió 700 ezer tonna nyersgyapotot, vagyis három és félszer annyit, mint 1913-ban.

Ilyenek voltak országunk anyagi lehetőségei, amelyekkel a második világháborúba lépett.

Ez volt a Szovjetunió gazdasági bázisa, amelyet a háború folytatásához felhasználhatott.

A különbség, amint látják, kolosszális.

A termelésnek ezt a még soha nem látott növekedését nem lehet egy ország egyszerű és szokásos fejlődési folyamatának tekinteni az elmaradottságból a haladás felé. Ugrás volt ez, amelynek segítségével hazánk elmaradt országból élenjáró orszaggá, agrárországból ipari orszaggá lett.“

Ez alatt az egész időszak alatt népgazdaságunk — és mindenekelőtt egész szocialista iparunk — megszakítás nélkül

fejlődött. A kapitalista országok állandóan megismétlődő gazdasági válságokon mennek keresztül, amelyek a termelés csökkentésével, vállalatok és gazdaságok millióinak tönkremenetelével járnak a városokban és a falvakban, fokozzák a népi tömegek elszegényedését és növelik a munkanélküliséget.

A második világháború előestéjén a kapitalista országok egész gazdasági élete éppen a soronlevő gazdasági válságba esett. A Szovjetunió azonban tervszerűen fejlődött és fejlődik. Népi jövedelme évről-évre megszakítás nélkül nőtt, emelkedett az ipar és mezőgazdaság össztermelése, szaporodott a munkások és tisztviselők száma (az 1928-as 10.8 millióról 31.2 millióra 1940-ben) gyors ütemben szaporodott a Szovjetunió lakossága (az 1926-os 147 millióról 193 millióra 1940-ben), különösen rohamos volt a városi lakosság számának emelkedése (az 1926-os 26 millióról 61 millióra 1940-ben). A Szovjetunió gazdasági és kulturális emelkedésének megszakítás nélküli folyamata a szocialista gazdasági rendszer előnyeinek fényes bizonyítéka.

Ha nem következik be a fasiszta Németország támadása, ha nincs háború, amely súlyos pusztításokat okozott iparunknak és mezőgazdaságunknak, városainknak és falvainknak, akkor a Szovjetunió eredményei a gazdasági és kulturális életfeltételek javítása terén olyanok lettek volna, hogy országunk minden szükségessel jobban el lett volna látva, mint bármely más ország a világon.

Sztálin szocialista iparosítási és mezőgazdasági kollektivizációs politikája megmentette hazánkat. Mi lett volna országunkból, ha gyorsan és idejében meg nem teremtették volna a hatalmas nehézipart, ha nem kollektivizálták volna a mezőgazdaságot?

Akkor csak egy gyenge erődöt építhettünk volna, egy ingadozó építményt, amelynek részei menthetetlenül szerte-széjjel repültek volna a háború legelső viharától.

Az 1938-ban megkezdett harmadik ötéves tervet 1942-re kellett befejezni — a szovjet állam dicső fennállásának huszötödik évfordulójára.

Sztálin elvtárs kezdeményezésére a Bolsevik Párt Központi

Bizottsága kitűzte a feladatot a Szovjetunió népgazdasága további fejlesztésére szolgáló tizenötéves terv kidolgozására. Ennek a tervnek, végrehajtása után, hazánkat a világ leggazdagabb országává kellett tennie.

5. *A szovjet nép kultúrájának felvirágzása*

Szovjet országunk épült és felvirágzott. Nőtt és fejlődött a szovjet nép szocialista kultúrája, — tanultsága, műveltsége, tudománya és művészete.

A fiatal szovjet nemzedék előtt szörnyűségecsnek tűnhetik, hogy aránylag még nem is olyan régen országunkban minden négy ember közül három nem tudott sem olvasni, sem írni.

A cári kormány nem akarta, hogy a nép tanult legyen. A műveltség a gazdagok kiváltsága volt. III. Sándor cár tanácsadója, a reakciós Pobjedoroszev mondotta: „Tudatlan népet könnyebb kormányozni.“ Ezért volt kevés az iskola Oroszországban és a dolgozók gyermekeinek azokba való bejutása minden lehető módon meg volt nehezítve. Djeljanov közoktatásügyi miniszter megtiltotta a szakácsnők, kocsisok, lakájok, mosónők, szatócsok, stb. gyermekeinek felvételét a középiskolákba. Különösen szerencsétlenek voltak Oroszország határvidékeinek népei. Ott majdnem teljesen hiányoztak az iskolák és a nemzetiségek tucatjainak még saját írásuk sem volt.

Lenin mondotta 1918-ban: „Azelőtt minden emberi ész, minden lángelme csak azért alkotott, hogy egyeseknek adja a kultúra és a technika minden áldását, másokat pedig megfossson a legszükségesebbtől is — a művelődéstől és a fejlődéstől. Ma azonban a technika minden csodája, a kultúra minden vívmánya a nép közös tulajdona és mostantól fogva soha többé emberi ész és lángelme nem lehet az erőszak, a kizsákmányolás eszközévé.“

És valóban: az Októberi Forradalom után gyökeresen megváltozott a helyzet. A szovjet hatalom megnyitotta az utat a legszélesebb népi tömegek előtt a művelődéshez, a kultúrához, szélesre tárta a nép előtt az elemi, közép- és főiskolák kapuit.

1920-ig az írni-olvasni tudók száma 33 százalékra emelke-

dett. Ez már jelentékeny lépés volt előre, a közelmulthoz viszonyítva. De természetesen ez még igen kevés volt. Az általános írni-olvasni tudástól akkor mi még nagyon, de nagyon messze voltunk.

Eppen erre hívta fel a figyelmet Vladimir Iljics Lenin „Naplótöredékek“ című cikkében, amelyet 1923 január 2-án, akkor már súlyosan betegen mondott tollba.

A Bolsevik Párt és a szovjet kormány, végrehajtva a lenini végrendeletet, a műveltség hallatlanul gyors növekedését és a kultúra példátlan felvirágzását érte el országunkban.

A szovjet nép fáradhatatlan küzdelme az ország iparosításaért, a mezőgazdaság kollektivizációjáért, a szovjet állam védelmi képességének megszilárdításaért és a nép anyagi jólétének emeléseért a kultúra terén folyó kitartó munkával kapcsolódott össze.

Mindenekelőtt bevezették a Szovjetunió nagyszámú nemzetiségeinek elemiiskolai általános tankötelezettségét, saját anyanyelvükön. Az iskoláknak soha nem látott szaporodása következett be a városokban és a falun. Ez biztosította az írni-olvasni tudók százalékának gyors emelkedését az országban. Míg 1926-ban az analfabéták száma a Szovjetunióban 51 százalék volt, addig a Nagy Honvédő Háború előestéjén az analfabétizmus felszámolásának munkája országunkban lényegében be volt fejezve. Ez komoly győzelmet jelentett.

A Szovjetunió egyszer s mindenkorra végzett az évszázados elmaradottsággal és a népművelés dolgában az első helyet foglalta el a földgolyó többi népei között.

A Szovjetunióban, amely megvalósította az általános elemiiskolai tankötelezettséget, nagy fejlődésnek indult a középiskolai tanulás is. Az első világháború előestéjén Oroszországban valamivel több, mint 1500 hétéosztályos középiskola és közel 2000 nyolcosztályos középiskola működött. Ezidőszerint nálunk több, mint 46 ezer hétéosztályos és körülbelül 13 ezer nyolcosztályos középiskola van. Tovább emelkedett a klubok, könyvtárak, olvasótermek, színházak, filmszínházak és a különböző tudományos intézetek száma. Csupán a Nagy Honvédő Háborút megelőző 10 év alatt több, mint 60.000 új iskola épült országunkban.

A főiskolák és tudományos intézetek kapui is szélesre tárultak a nép előtt. Az egész cári Oroszországnak mindössze 91 felsőbb tanintézete volt. A Szovjetunióban pedig jelenleg már több, mint 800 főiskola működik. Ezekben 700 ezernél több a diákok és diáklányok száma, amely hatszorosan múlja felül a régi Oroszország összes egyetemén és főiskoláin tanuló diákok számát. Országunkban ezenkívül negyedmilliónál több diák végzi magánúton a főiskolákat.

Megváltozott a hallgatók osztályösszetétele is. A szovjet hatalom alatt a munkások és parasztok, mint az ország gazdái, mentek az egyetemekre és főiskolákra.

A cári Oroszországban mindössze 105 ezer embernek volt főiskolai végzettsége; a Szovjetunióban 1941-ben a főiskolát végzettek száma 1.5 millió volt. A háború előtt országunk főiskolái évenként több mint 100 ezer szakembert bocsátottak ki.

Különleges növekedést mutatott a főiskolai hálózat a Szovjetunió nemzetiségi területein és köztársaságaiban.

Ukrajnában a cárizmus alatt mindössze 10 főiskola volt, a szovjet hatalom alatt pedig, a második ötéves terv végén már 123-ra emelkedett a számuk. Belorussziában a földesurak és kapitalisták alatt egyetlen főiskola sem volt, az Októberi Forradalom után azonban 23 főiskola nyílt meg. Grúziában az Októberi Forradalom előtt csupán egy főiskola volt, most pedig több mint 20 különféle szakú főiskolája van.

A szovjet iskolában az egész nevelési és tanítási rendszer a nép gyökeres érdekeihez igazodik, — az ifjúságot a szovjet hazafiság és a népek barátsága szellemében nevelik. A kapitalista országokban az iskola — az imperialisták kezében eszköz, amely az erőszak és a reakció szolgáit neveli.

Közismert dolog, hogy egy nép kultúrszínvonalának fokmérői közé tartozik sajtójának — ujságainak, könyveinek, folyóiratainak fejlettsége is. A kapitalista országokban azonban, ahol az imperialisták maroknyi csoportja uralkodik, a sajtó a népi tömegek becsapásának, leigázásának az eszköze. És minél nagyobb az elterjedtsége, annál nagyobb az a kár, amelyet a népnek okoz. A mi országunk sajtója, — ahol nincsenek kapitalisták és földesurak, — a nép szolgája, a nép akaratát teljesíti.

teljesen a nép érdekeinek van alárendelve. Ezen a téren országunk nagyot haladt előre. A cári Oroszországban mindössze 859 lapot adtak ki és napi példányszámuk nem haladta meg összesen a 3 milliót. A Szovjetunióban kiadott lapok száma több, mint 7000, 30 milliós napi példányszámmal, a Szovjetunió népeinek 70 nyelvén. Erősen megszaporodott a Szovjetunióban a könyvtárak száma. Az Októberi Forradalom előtt összesen csak 12.600 könyvtára volt az országnak 9 millió könyvvel, a Nagy Honvédő Háború előestéjén pedig körülbelül 80.000 volt a könyvtárak száma, a könyvek száma pedig a régebbinek tizenhatszorosa volt. A szovjet könyvek és ujságok az élenjáró szocialista kultúra valódi irányítói. Országunkban különleges figyelmet fordítanak a marxizmus-leninizmus klasszikusainak kiadására. Kiadták Marx és Engels valamennyi művét. Megjelent Lenin összes műveinek negyedik és Sztálin összes műveinek első kiadása. A szovjet kultúra kiváló értéke Sztálin elvtárs zseniális munkája, „A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának története. Rövid tanfolyam“, a marxizmus-leninizmusnak ez a felülmúlhatatlan enciklopédiája.*

Oroszországban a forradalom előtt 5—10.000-es, olykor még kisebb példányszámban jelentek meg a könyvek. A nagy költő Puskin művei 1888-tól 1917-ig kis példányszámban jelentek meg 14 nyelven. A szovjet hatalom évei alatt Puskin művei 76 nyelven 34 millió körüli példányszámban kerültek kiadásra. Tolsztojt a cári Oroszországban 10 nyelven olvasták, a Szovjetunióban 65 nyelven. A nagy orosz satírikus, Szaltükov-Scsedrin művei a cári Oroszországban csupán két nyelven jelentek meg és könyveinek összes példányszáma alig valamivel tett ki többet 200.000-nél. A szovjet hatalom alatt könyveit 27 nyelven, 7,5 milliós példányszámban adták ki. A cári uralom alatt Gorkij műveit 8 nyelven adták ki. Az Októberi Forradalom után azonban, a szovjet hatalom éveiben Gorkij művei 66 nyelven kerültek kiadásra, példányszámuk pedig meghaladta a 44 milliót.

Ami pedig klubjainkat, olvasóköreinket, „vörös sarkainkat“, paraszt-kultúrházainkat és sportpályáinkat illeti, ezeket egy-

* Magyarul: Szikra kiadás. 1949.

szerűen semmivel sem lehet összehasonlítani; a cári Oroszországban még csak nem is gondoltak ezekhez hasonló kultúrintézményekre a nép számára. Jelenleg nálunk 111 ezernél több klub-szerű intézmény működik. A régi Oroszországnak összesen 153 színháza volt, a Szovjetunióban pedig körülbelül 800 színház működik.

Alexej Maximovics Gorkij, aki különös figyelemmel, kimondhatatlan gyönyörűséggel szemlélte hazánk hallatlan kulturális felvirágzását, még az első ötéves terv végén a következőket jegyezte meg: „Nő ez a folyamat, nő szélességében és mélységében — az egész ország gyógyulásának, új életre születésének, egy új kultúra megteremtésének ez a folyamata!”

A Szovjetunió gazdaságának és kultúrájának felvirágzását a tudományos kutatóintézetek rendkívül gyorsütemű szaporodása kísérte.

Pavlov, a nagy orosz tudós akadémikus meghatottan mondta: „Bőkezűen hívják életre a mi országunkban a tudományt. A legnagyobb fokú bőkezűséggel.” A fiziológusok moszkvai nemzetközi kongresszusának résztvevőihöz intézve szavait, büszkén jelentette ki: „Önök hallották és látták, hogy milyen kivételesen kedvező a tudomány helyzete hazámban”.

A szovjet állam tudományos szellemének és tudományos tevékenységének központja, a szovjet tudomány vezérkara, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája. A szovjet hatalom féltő gonddal őrizte a polgárháború kemény évei alatt, majd később hallatlan mértékben megerősítette és naggyá tette. A nemzeti-ségi kerületek kulturális emelkedésének eredményeképpen Tudományos Akadémia létesült Ukrajnában, Belorussziában, Grúziában, Örményországban, Üzbekisztánban, Litvániában, Lettországon, Észtországban, Azerbajdzsánban és Kazáhsztánban. Gyümölcsöző munkát végeznek országunk kerületeinek egész sorában a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának fiókjai is. A Nagy Honvédő Háború időszakában létesült nálunk az Orvosi Tudományok Akadémiája, a Pedagógiai Tudományok Akadémiája, a Tűzészeti Akadémia, a Művészetek Akadémiája.

A Tudományos Akadémia magasan tartja a szovjet tudománynak, annak az élenjáró tudománynak a zászlaját, amelyről

Sztálin elvtárs mondotta, hogy az nem különíti el magát a néptől, nem tartja magát távol tőle, hanem kész a népet szolgálni, a tudomány összes vívmányait neki átadni, amely nem kényszerből szolgálja ki a népet, hanem önként és szívesen nyit ajtót országunk fiatal erői előtt és lehetőséget nyújt nekik, hogy elérjék a tudomány csúcsait.

A kapitalista országok és mindenekelőtt az Amerikai Egyesült Államok tudománya, irodalma, művészete, — általában véve kultúrája —, az imperialista rablók kiszolgálójává lett, hanyatlásnak indult, megrontja a népet, az embergyűlölet, az erőszak, a széthúzás alantas érzéseit neveli belé, reakciós eszméket és vak gyűlöletet hirdet és egy nemzetnek az összes többi nemzetek feletti uralma téveszméjét tanítja. Ezzel szemben a mi népünk kultúrája egyre jobban és jobban virul és — elválaszthatatlan része lévén egész szocialista társadalmunknak — nagy, nemes dolgokra lelkesíti a népet.

Jól mondta Gorkij a saját kultúrájukat megteremtő népekről:

„A nép nemesak az az erő, amely megteremti az összes anyagi értékeket, hanem egyedüli és kiapadhatatlan forrása a lelki értékeknek is, előtár az időben, az alkotás szépségében és zsenialitásában, filozófus és költő, aki megalkotta a földkerekség összes nagy költeményeit és tragédiáját és ezek között a legnagyobbat, — a világkultúra történetét.“ Kivételes jelentőségű a szovjet kultúra emelkedésében és felvirágzásában a nagy orosz nép kultúrája, amely óriási értékeket alkotott a tudomány, a művészet és az irodalom terén.

A Szovjetunió tudományos tényezői folytatják az orosz tudomány nagy és nemes hagyományait. Előbbre viszik a szovjet tudományt és növelik ezzel szocialista hazájuk dicsőségét.

A szovjet tudomány zászlóvivői vezéreink: Lenin és Sztálin, akiknek zseniális művei a világ tudományának és kultúrájának kiváló értékei.

A szovjet kormány évenként Sztálin-díjjal jutalmazza a tudomány és művészet legkiválóbb művelőinek alkotó diadalait. Ezt a díjat Sztálin elvtárs hatvanadik születése napjának emlékére alapították. A Sztálin-díjak kiosztása a szovjet tudomány

és művészet országos díszszemléje. A Sztálin-díjjal kitüntetett személyeket a Sztálin-díj laureátusainak nevezik.

Az 1939—1949-ig eltelt tíz év alatt 3678 tudóst, technikust, írórt és művészt tüntettek ki a Sztálin-díjjal.

A szovjet tudósok minden tudásokat, minden tapasztalatukat hazánk ereje és hatalma megszilárdításának szentelik.

Számos szovjet tudós és feltaláló nyerte el a tudomány és technika terén elért kiváló eredményei jutalmául a Szocialista Munka Hőse címét, többek között az egyik legnagyobb szovjet fizikus, Vavilov akadémikus, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának elnöke, Lüszenko akadémikus, a legkiválóbb biológus, a Lenin Mezőgazdasági Akadémia elnöke, Tyimirjazev és Micsurin műveinek folytatója, továbbá a Szovjet Hadsereg különböző fajta fegyvereinek és lőszereinek híres konstruktorai — Iljusin, Jakovljev, Lavocskin, Tupoljev, Djegtyarov és még sokan mások.

A tudományos és feltalálói szellem kiváló tényezői mellett ismeri és nagyrabecsüli a szovjet nép azokat az embereket is, akik szakítva az elavult szabályokkal, megsokszorozzák a munka eredményeit és előbbre viszik ezzel a tudományt. Éppen ezekre az emberekre célzott Sztálin elvtárs a főiskolai dolgozók előtt tartott beszédében: „Előfordulhat az is, hogy a tudomány és technika új útjait olykor nem közismert tudósok, hanem a tudományos világban teljesen ismeretlen, egyszerű emberek, gyakorlati emberek, az újíók rakják le.“

Ilyen emberek, akik szintén elnyerték a Sztálin-díj laureátusa címét: Djimitrij Boszujj maró-munkás, aki magastermelékenységű fémfeldolgozó módszere által vált híressé; Nyikoláj Lunyin mozdonyvezető, a gőzmozdony kihasználási módszerének tökéletesítője, amely jelentékeny mértékben növelte a mozdony napi befutási útját és üzemi idejét; Alexej Szjetocsnüj és Illarion Jankin bányászok, akik új módszereket dolgoztak ki és vezettek be az ércbányászatban, miáltal a munka termelékenységének és az érc kitermelésének nagyfokú emelését érték el; Valjejev acélöntő, Zavertail bányász, Davüdob és Szmirnov moszkvai munkások, Anna Jutkina kolhóztág, aki rekord burgonyatermést ért el és még sok más egyszerű szovjet ember, a

gyakorlat emberei és az ipari és mezőgazdasági termelés újítoi.

Népünk büszke a szovjet tudományra. Joggal lehet büszke irodalmára is. A mi szovjet irodalmunk a múlt idők nagy orosz irodalmának egyenes leszármazottja. Az orosz klasszikus irodalom mindig a legeszeibb, a leghaladóbb irodalom volt. Mindenkori „erős volt demokratizmusában, szenvedélyes igyekezetében, hogy megoldja a szociális lét feladatait, az emberiség hirdetésében, a szabadság dicsőítésében, a nép élete iránti mély-séges érdeklődésében, a nőkkel szembeni erényes magatartásában és az általános, mindent megvilágító igazság keresésében“ — mondta Gorkij.

A szovjet irodalom — a legeszeibb, a leghaladóbb az egész világon. A szovjet irodalom a nép létérdekeit szolgálja. Művészeileg igaz, nemes, életörömmel teli. Forró szovjet hazafiságra neveli a népet, erős hitet nevel beléje ügyének igazsága iránt és nagy hőstettekkel lelkesíti a kommunizmus győzelme érdekében.

A nagy orosz író, Alexej Maximovics Gorkij népével együtt járta meg a küzdelem nehéz útját a szovjet állam megalakulását megelőző időszakban. Az egész szovjet néppel együtt hősiiesen harcolt a szocializmus építéséért. Fiatal szovjet írók egész nemzedékét nevelte fel.

Szovjet korunk legnagyobb költője, Vlagyimir Majakovszkij egész tehetségét adta hazájának.

Hazánkban a szovjet hatalom óta az irodalom valamennyi területén — a prózában, költészetben, drámában egyaránt sok tehetség tűnt fel.

Műveik megőrizték a harc és építés grandiózus időszakát és hazánk dicső multját és hősi jelenét tükrözik vissza.

A szovjet irodalom — fiatal kora ellenére — egész sor kitűnő művészi alkotást adott népünknek, többek között Alexandr Szerafimovics „Vasáradat“, Djimitrij Furmanov „Csapajev“, Alexej Tolsztoj „Nagy Péter“ és „Golgota“, Mihail Solohov „Csendes Don“ és „Új barázdát szánt az eke“ c. regényeit. A szovjet fiatalság kedvenc könyve Nyikoláj Osztrovszkij „Az acélt megedzik“ c. elbeszélése. Alexandr Fagyeev „Az ifjú gárda“ c. regénye Krasznodon ifjúságának dicső hőstetteiről szól a Nagy Honvédő Háború alatt és így tovább.

Nagyon népszerűek népünk körében Fjodor Panfjorov, Fjodor Gladkov, Vjacseszlav Siskov, Novikov-Priboj, Djemján Bjednűj, Nyikoláj Tyihonov, Leonid Leonov, Konsztantyin Szimonov, Borisz Gorbатов, Ilja Ehrenburg és mások művei.

A zene országunkban az egész nép közkinségévé lett. A dal nagy mestereinek szerzeményei korunk nagyságát és hősiességét zengik. A Bolsevik Párt felszólította a zeneszerzőket, hogy teljesítsék azokat a magasrendű igényeket, amelyeket a szovjet nép a zenei alkotásokkal szemben támaszt: teljesértékű, elsőrangú, a szovjet néphez méltó műveket követel a zenei alkotás valamennyi területén.

A szovjet rendszer festőinket és szobrászainkat a szovjet élet különböző mozzanatait és országunk természeti szépségeit ábrázoló kiváló művek egész sorának alkotására lelkesítette.

A szovjet művészet olyan kiváló képviselőinek festményei és szobrai, mint Geraszimov (Sztálin elvtárs arcképei), Andrejev (Lenin szobrai), Brodskij (Lenin-képei), Muhina („Munkás és kolhóznő“ szobra), Manyizer (Sevcsenko és Zója Koszmogyemjanszkája emlékművei), Nyesztyerov (Pavlov portréja), Szamokis (háborús képei), Jefanov és még sok más művész alkotásai a nép általános elismerésében részesülnek.

Újabb magaslatokra emelkedett építészetünk. A szovjet építésszek méltó módon folytatják és fejlesztik népünk értékes építészeti hagyományait. A moszkvai földalatti vasút architektúrája, a Moszkva-csatorna és az Üszszövetségi Mezőgazdasági Kiállítás építészeti kialakítása, a Szovjetek Palotájának tervei, a szovjet pavillonok a párizsi és newyorki nemzetközi kiállításokon, a németek által elpusztított városok újjáépítésének grandiózus tervei, — mind a szovjet építészet magas színvonaláról tanúskodnak.

Az orosz nép igen magasrendű színházművészetet is teremtett. Országunk leghíresebb színházai — az Allami Akadémiai Nagy Színház, az Allami Akadémiai Kis Színház, a Moszkvai „Gorkij“ Akadémiai Művész Színház, a leningrádi „Kirov“ opera és balett-színház és még sok más színház — a szovjet hatalom jóvoltából megsokszorozta és továbbfejlesztette a kitűnő orosz színházművészetet.

A szovjet kultúra virágzását bizonyítja filmművészetünk is. Az olyan filmek, mint a „Patyomkin cirkáló“, „Csapajev“, „Lenin Októbere“ és „Lenin 1918-ban“, „Alexandr Nyevszkij“ és „Nagy Péter“, „Nahimov“ és „Szuovorov“, „Pirogov“ és „Micsurin“, „A nagypolgár“, „Maxim ifjúsága“, „Szivárvány“, „Ő megvédi a Hazát“, „Döntő fordulat“, „Eskü“, „Szibériai rapszódia“, „Az ifjú gárda“, „Egy igaz ember“ és még számos más film dicsőséget szerzett a szovjet filmművészetnek az egész világon.

Szovjet kultúránk harcot folytat az eszmeszegénység, a külföldieskedés, a rothadó és hanyatló burzsoá kultúra előtti hajlongás és csúszás-mászás ellen. A szovjet művészet népünkhöz méltó nagy példaképei segítik a szovjet népet a kommunista társadalom építésében.

Az orosz nép vezetőszerepet játszik a Szovjetunió többi népei kultúrájának fejlesztésében is. Az orosz nemzeti kultúra nagy hatással van a Szovjetunió többi népeinek művészetére, mely minden irányban fejlődésnek indult a sztálini Alkotmány napjának áldásos melegében.

A szovjet hatalom évei alatt országunk valamennyi népe nagyot fejlődött a kultúra terén. Mindegyik szovjet köztársaság külön-külön gazdag tudósokban, írókban, színészekben, énekesekben, zeneszerzőkben és képzőművészekben. Kialakult és meghonosodott egy gyönyörű tradíció: a nemzetiségi köztársaságok rendszeres moszkvai tíznapos művészeti kiállításai. Ezek a „tíznapok“ beszámolóí a nemzetiségi köztársaságok sajátos alkotásainak. A Szovjetunió testvéri népeinek a művészet fennkölt és nehéz pályáján elért kimagasló sikereiket mutatják be.

A Szovjetunió kultúrájának hatalmas fellendülése élénken nyilvánul meg a műkedvelő-művészet folytonos növekedésében is. Országunkban időközönként öszszövetségi műkedvelő-művészeti seregszemléket rendeznek. A legjobb, a legtehetségesebb szereplőket továbbtanítják és hivatásos művészekké képezik ki. A cári Oroszországban semmi ehhez hasonló nem volt, de nem is lehetett. Ezt a szeretett szovjet hatalom adta népünknek.

A szovjet kultúra kiváló helyet foglal el az egész világon és az imperialisták nem tudják letagadni annak vívmányait.

„Bármennyire igyekeznek is a burzsoá politikusok és irodalmárok népeik előtt a szovjet rendszer és a szovjet kultúra vívmányait eltitkolni, — mondotta Zsdánov elvtárs — bármennyire is igyekeztek vasfüggönyt lebocsátani, hogy ne juthasson el azon keresztül a külföldre az igazság a Szovjetunióról. bármennyire is iparkodtak a szovjet kultúra valóságos emelkedését és lendületét lekicsinyelni, — minden ilyen kísérletük bukásra van ítélve. Mi nagyon is tisztában vagyunk kultúránk erejével és fölényével.“

6. *A szovjet szocialista társadalom*

A kizsákmányoló kapitalista társadalomban nincs, de nem is lehet egység. Ez a társadalom telve van megoldhatatlan ellentmondásokkal. Egymással élesen ellenséges osztályokra, — a kizsákmányolók és kizsákmányoltak, az elnyomók és elnyomottak osztályaira — tagozódik.

A burzsoázia és a földesurak kisajtolják a munkások és parasztok minden életerejét. A munkások és parasztok gyűlölik a burzsoáziát és a földesurakat, akik a kapitalista társadalom uralkodó osztályait alkotják.

A kapitalista államokban uralkodó és elnyomott nemzetek vannak. Az uralkodó nemzetek kizsákmányoló osztályai megálázzák, megsértik a többi népet, akadályozzák politikai fejlődésüket, elnyomják nemzeti kultúrájukat.

A mi szocialista társadalmunk egységes. Soknemzetiségű országunkban minden nép egyenjogú. Egyre jobban erősödik és virul nálunk a népek lenini-sztálini barátsága. Társadalmunk morális és politikai egysége szétszakíthatatlan.

Országunkban nincsenek kizsákmányolók és kizsákmányoltak. A kizsákmányoló osztályokat megsemmisítettük. A földesúri osztály a polgárháború győzelmes befejezésének eredménye folytán szűnt meg, sorsát a többi kizsákmányoló osztály is követte. Nálunk nem keletkeztek kapitalisták az iparban, kulákok a mezőgazdaságban és kereskedők és spekulánsok a kereskedelemben. A mi társadalmunk két baráti osztályból — a munkások és parasztok osztályából áll. A szovjet értelmiség ezeknek az osztályoknak baráti közbenső réteget képez.

A szovjet társadalom élenjáró, vezető osztálya a munkásosztály. A Szovjetunió munkásai többé már nem a régi, forradalomelőtti, a kapitalistáktól kizsákmányolt, termelőeszközöktől megfosztott proletariátus.

A mi munkásosztályunk mentes az elnyomástól, nincs alávetve a kapitalista kizsákmányolásnak. Megsemmisítette a kapitalizmust, azzal, hogy elvette a kapitalistáktól a termelőeszközöket, megsemmisítette a kapitalista gazdasági rendszert és létrehozta a termelőeszközök társadalmi, szocialista tulajdonát. A Szovjetunióban valamennyi termelőeszköznek és az ország minden kincsének maguk a dolgozók — a munkások, parasztok és az értelmiség — a gazdái. A munkásosztályt nem fenyegetik a munkanélküliség, az éhezés és a hajléktalan öregség szörnyű kísértetei. A szovjet munkás nem a kapitalistáknak, hanem magának, saját népének, saját szabad hazájának dolgozik. Ilyen munkásosztályt nem ismer a kapitalista világ, de ilyen nem is volt még az emberiség egész története folyamán. A burzsoá államok és a Szovjetunió munkásainak élete között olyan a különbség, mint a sötét éjszaka és a verőfényes nappal között.

A szovjet kolhózparaszt sem a régi törpebirtokos többé, hanem a magasfejlettségű szocialista földművelés képzett, kulturált dolgozója, az ország társadalmi és politikai életének aktív részvevője, hazájának öntudatos és méltó fia.

Megváltozott a falu, megváltoztak ott az emberek életfeltételei, megváltozott az emberi sors is.

Ki nem ismeri az egész Szovjetunióban híres-nevezetes traktorvezetőnőt, Praszkovja Angelinát? Neki és kortársainak a haza mindent megadott, ami csak az emberi boldogsághoz szükséges. Azt kérdezték egyszer az Angelina brigádjából való traktorista lányoktól:

— Mi lett volna belőletek, ha nem lenne kolhózrendszer a falun?

— Napszámos vagy pásztor lettem volna, — felelte Angelina.

— Dajka lettem volna, míg el nem kergetnek az urak, — mondotta egy másik traktorista lány.

Csak a szovjet hatalom tudta a parasztságot új, szabad jómódú és kulturált életszínvonalra emelni.

Gyökeres változáson ment át az értelmiség összetétele is. A Szovjetunióban új, szovjet értelmiség alakult ki, amilyen még nem volt az emberiség történetében. A kapitalista országok értelmisége rendszerint a kizsákmányolók kiszolgálója volt, életre-halálra az uralkodó osztályokhoz kapcsolódott, azoktól függött, azok érdekeit szolgálta. A szovjet értelmiség — tanítók, orvosok, mérnökök, gazdászok, színészek, írók, művészek, a párt, a szakszervezetek, a szovjetek munkásai, a tudósok — a munkásosztály, a parasztság és a szovjet-tisztviselők soraiból került ki. Egy test, egy lélek ez az értelmiség a mi népünkkel. Az új szovjet értelmiség nem a kapitalistákat és földesurakat szolgálja, hanem a szovjet népet; a munkásosztállyal és a parasztsággal együtt építette a szocializmust, építi a kommunizmust és minden erejét és tudását a haza üdvének áldozza.

A szovjet szocialista társadalom munkásai, parasztjai és értelmisége egyetlen baráti családot alkotnak.

Alkotmányunkban megdönthetetlen törvény a munkára, művelődésre, pihenésre, a betegségi segélyre és öregségi ellátásra való jog. Mindezt a szovjet rendszer adta a népnek. A cári Oroszországban sohasem volt ebben részük a dolgozóknak és a kapitalista országokban ma is meg vannak fosztva a dolgozók mindentől.

A szovjet hatalomnak köszönhető népünk mérhetetlen kulturális, politikai és társadalmi felemelkedése. Országunk népei a Szocialista Forradalomnak nemcsak politikai eredményeit érezték meg azok teljességében, hanem anyagi eredményeit is. Ebben rejlik ennek a forradalomnak az ereje és legyőzhetetlensége. Az Oroszországi Szocialista Forradalom az egyetlen forradalom az emberiség történetében, amely nemcsak megszabadította a dolgozókat a kapitalizmus bilincseitől és szabaddá tette őket, hanem a jólétnek és a kultúréletnek azelőtt soha nem létezett anyagi feltételeit is biztosította a nép számára.

Ki ne ismerné azt a közmondást, hogy „mindenki a maga szerencséjének kovácsa?” Hát — a szovjet rendszer az a csodás kovácsműhely, ahol népünk maga kovácsolja a szerencséjét.

Országunkban minden szovjet ember előtt nyitva áll minden út, a munkához csakúgy, mint a tudományhoz és a társadalmi

tevékenységhez. A szovjet ember helyzetét a mi társadalmunkban a haza iránti, Lenin-Sztálin ügye iránti odaadása határozza meg, meghatározzák továbbá dolgozni akarása és tudása, saját képzésén való kitartó önfeláldozó munkálkodása, hogy a technika és a kultúra elsajátítása által minden nappal egy fokkal feljebb emelkedjék szakmai tudásában és ideológiai fejlődésében.

1939-ben a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja XVIII. kongresszusán mondta Sztálin elvtárs a következőket:

„Az ország társadalmi és politikai fejlődése terén a beszámolási időszak legfontosabb vívmányának kell elismernünk a kizsákmányoló osztályok maradványainak végleges felszámolását, a munkásoknak, parasztoknak és értelmiségnek egy közös munkafrontba történt tömörítését, a szovjet társadalom morális és politikai egységének megszilárdítását, az országunk népei közötti barátság megerősítését és — mint mindezeknek az eredményét — az ország politikai életének tökéletes demokratizálását, az új Alkotmány megalkotását“.

A szocializmus döntő győzelme országunkban, a Szovjetunió életében beállott nagyszerű változások, a szovjet demokrácia hatalomra jutása, — ragyogó kifejezést kapott a Szovjetunió 1936 december 5-én országosan elfogadott Alkotmányában, amelyet jogosan nevezett el a nép sztálini Alkotmánynak — megalkotójáról, Joszif Visszárionovics Sztálinról.

December 5-e — a sztálini Alkotmány napja — a szovjet nép nagy ünnepe.

A sztálini Alkotmányban meg van írva mindaz, amit a szovjet ember vívott ki.

Lenin és Sztálin lángelméjük minden erejét, egész életüket szentelték egy új, boldog emberi társadalom megteremtéséért folytatott harcnak.

Lenin a fiatal szovjet hatalom fennállásának legnehezebb napjaiban azokról az időkről álmódott, amikor már állni fog a szocializmus épülete.

„Most éppen arról van szó — írta akkor Lenin —, hogy minden téren hozzáfogjunk annak az épületnek a gyakorlati megépítéséhez, amelynek terveit már régen elkészítettük, amely alá az alapot elég erőlesen kiharcoltuk és elég szilárddá döngöltük,

amelyhez elég nagy mennyiségű anyagot gyűjtöttünk és amelyet most — körülvéve állványokkal, munkaruhába öltözve és nem félve attól, hogy bepiszkítjuk magunkat mindenféle építőanyag-
gal, pontosan végrehajtva a gyakorlati munkát vezető személyek utasításait — építeni, építeni és építeni kell.“

Mi, Lenin nagy fegyvertársának, Sztálin elvtársnak vezetése alatt, ezt az épületet felépítettük. És felépítettük azt a szovjet hatalom fennállásának első időszakában, a fasiszta Németország hazánk ellen intézett orvtámadása előtt. Ez az időszak huszonhárom és fél évre terjed, amiből három év a külföldi bitorlók és fehérgárdista bandák elleni fegyveres harcokkal telt el, akik szét akarták zúzni a szovjet hatalmat és meg akarták semmisíteni a fiatal szovjet államot.

Nálunk a Szovjetunióban felépült a szocializmus. Mi vagyunk az első ország, amely ezt a világtörténelmi győzelmet kivívta.

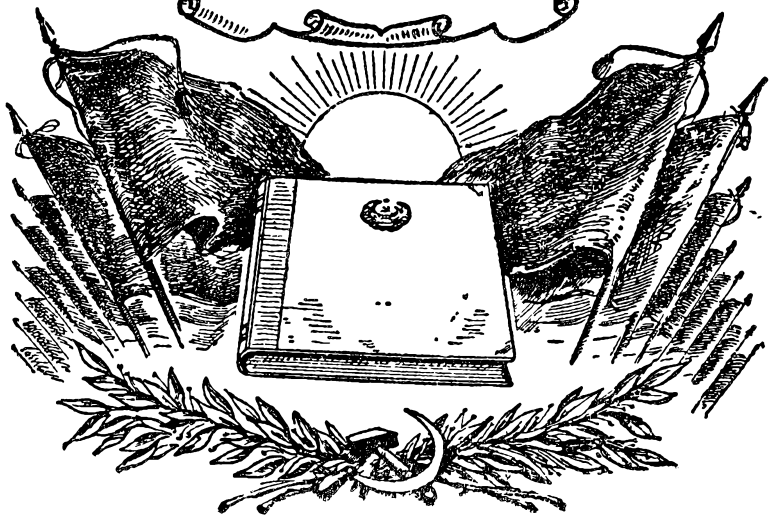
Országunk továbbfejlesztése, a Nagy Honvédő Háború győzelmes befejezése után, a Szovjetunió felszabadított kerületeiben a német gonosztevők által elpusztított gazdaság újjáépítésére irányul és arra, hogy jelentékeny mértékben túlszárnyaljuk a termelés háborúelőtti színvonalát, még jobban növeljük hazánk hatalmát, még szélesebbre terjesszük gyönyörű kultúránkat és biztosítsuk a Szovjetunió népei anyagi jólétének további határozott emelkedését.

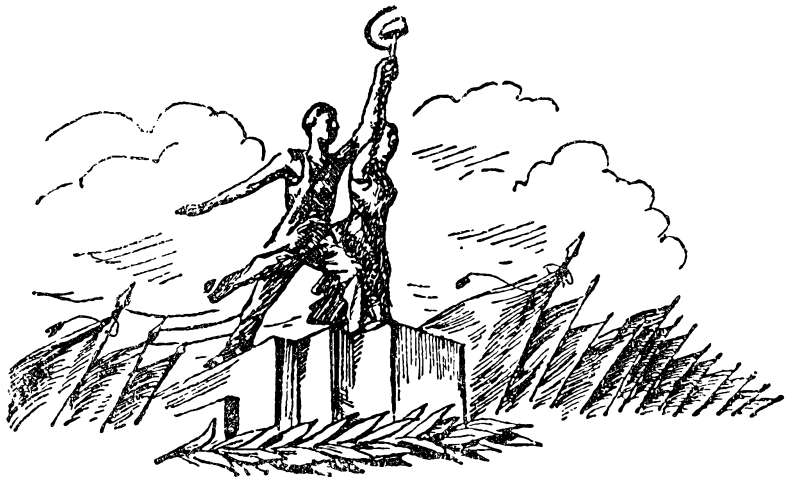
Mi — szovjet emberek vagyunk. Bennünket a dicső Bolsevik Párt nevelt. Mi nem állhatunk meg az elért sikereknél. Mi az egész dolgozó baráti szovjet családdal együtt, Lenin-Sztálin pártjának vezetése alatt haladunk előre — a kommunizmus felé.

A SZOVJETUNIO
TARSADALMI
ÉS ALLAMI FELEPÍTÉSE

I. FEJEZET

A SZOVJET SZOCIALISTA TÁRSADALOM

1. *A szocialista tulajdon*

1919 május 1-én a moszkvai Vörös Téren Lenin a következőket mondotta:

„Unokáink a kapitalista rendszer korának dokumentumaira és emlékeire úgy fognak tekinteni, mint valami furesa ritkaságra. Csak nehezen tudják majd elképzelni, hogyan lehetett magánkézben az elsőrendű cikkekkel való kereskedés, hogyan lehettek a gyárak és üzemek egyes személyek birtokában, hogyan zsákmányolhatta ki egyik ember a másikat és hogyan léteztek olyan emberek, akik nem dolgoztak.“

Valóban, nagyon nehéz lesz a mi ifjúságunknak, amely a szovjet hatalom óta született, elképzelni a régi Oroszország társadalmi rendszerét, amikor a gyárak és az üzemek, a termelőeszközök, a földek, a rétek, a hegyek, a föld méhe, az erdők és a vizek a gazdag naplopók tulajdonát képezték, amikor sokmillió munkás és szegényparaszt éhezve tengette életét, s eladta munk erejét a kapitalistáknak, földbirtokosoknak és kulákoknak.

Az öreg munkások és parasztok még a saját bőrükön érezték minden szörnyűségét a burzsoá-földbirtokosi rendszernek, amely

a magántulajdonon alapult. A szovjet fiatalság pedig sohasem látott szemtől-szembe egyetlen kapitalistát vagy földbirtokost sem, mert hiszen az új rendszerben nőtt fel, amely a szocialista tulajdonon alapul.

Mi is az a szocialista tulajdon?

A sztálini Alkotmány szerint a föld, a föld méhe, a vizek, az erdők, a bányák, a gyárak és üzemek, a szovhózkodok, a gép- és traktorállomások, a bankok, a vasuti, vízi és légi közlekedés, a híradás eszközei (posta, távirda, telefon, rádió), a városi vállalatok és a városi lakások legnagyobb része — mindez állami szocialista tulajdon, azaz az egész nép vagyona.

Országunkban a termelőeszközök alapvető és legfontosabb része — állami szocialista tulajdon.

A kolhózkodok és a szövetkezeti szervezetek gazdasági épületei és vállalatai, szerszámai és gépei, igavonó állatállománya, állattenyésztő farmjai: szövetkezeti-kolhóz szocialista tulajdon, azaz a kolhózkodok és a kooperatív szervezetek tulajdonában vannak.

Hogy milyen fontos jelentősége van a kooperatív-kolhózi szocialista tulajdonnak, abból is látható, hogy a parasztgazdaságok óriási többsége a mi országunkban a kolhózkodokban egyesült. 1940-ben a parasztgazdaságoknak majdnem 97%-a a kolhózkodok kötelékében dolgozott.

A szovjet törvény megengedi a parasztok és a háziiparosok kis magángazdálkodását azzal a feltétellel, hogy az az egyéni munkán, nem pedig idegen munka kizsákmányolásán alapul.

A szovjet törvény megvédi polgárainak a személyi tulajdonra, jövedelmükre, megtakarított pénzükre, lakóházukra, háztartási felszerelési tárgyaikra és egyéb használati tárgyaikra, egyéni fogyasztásukra és kényelmükre irányuló jogát.

A szovjet hatalom ellenségei azt állítják, hogy a szocializmus nem ismeri el a személyi tulajdont. Ez — hazugság.

A szocializmus nem ismeri el a földre, a felszerelésre, gépekre, vállalatokra vonatkozó magántulajdoni jogot, amennyiben az ilyen tulajdon a tulajdonos munkánélküli jövedelmének forrását képezi és eszközül szolgál arra, hogy egyik ember kizsákmányolhassa a többieket.

A személyi tulajdon azonban csak arra szolgál, hogy kielégítse az ember személyi szükségleteit. A szovjet állam a személyi tulajdont elismeri és törvénnyel védi. A szálai Alkotmány megszilárdította azt a tételt, hogy minden polgár állandóan javíthatja egyéni jólétét és személyi tulajdonát örökségképpen átadhatja gyermekeinek.

Mindnyájunknak világosan fel kell ismerni azt, hogy milyen nagyjelentőségű a szocialista tulajdon a dolgozókra, országunkra, államunkra nézve.

Miért nem kényszerítheti nálunk egyik ember sem a másikat arra, hogy az ő javára fejtsen ki munkát?

Azért, mert a mi országunkban a föld és a termelőeszközök szocialista tulajdonban vannak, nem pedig magántulajdonban.

Miért nincs a mi országunkban munkanélküliség és szegénység? Miért lesz a mi országunkban a dolgozók egész tömegének élete gazdagabb és kulturáltabb?

Azért, mert a mi országunkban a föld, a gyárak, az üzemek, a bányák, a bankok, a közlekedés és a híradás eszközei, a nyomdák és az iskolák, a könyvtárak, a színházak, a mozgóképszínházak, a kórházak, szanatóriumok, stb. — mind szocialista tulajdon.

Mindez a dolgozó nép hasznát és jólétét szolgálja, és nem eszköze magántulajdonosok meggazdagodásának, mint a kapitalista országokban.

Miért volt lehetséges az, hogy a mi hazánk, amely a múltban annyira elmaradott volt, hallatlanul rövid idő alatt a világ egyik leghatalmasabb országa lett, amely meg tudta védeni szabadságát és függetlenségét a fasiszta Németország és szövetségesei ellen vívott harcban?

Azért, mert a szocialista tulajdon volt az az alap, amelyen mi felépítettük hatalmas iparunkat, a világ legnagyobb és legtermékenyebb mezőgazdaságát és biztosítottuk a Szovjet Hadsereg kiváló felfegyverzését és jó ellátását.

Egész társadalmi rendszerünk alapja a szocialista tulajdon s ebben van az ereje. Ebben különbözik gyökeresen a kapitalista rendszertől, amelynek alapja — a termelőeszközök magántulajdona.

2. *A szocialista vállalatok*

A sztálini Alkotmány — amint láttuk — a szocialista tulajdon két formájáról beszél: az állami és kooperatív-kolhóz-tulajdonról. Mért nincs a mi országunkban a szocialista tulajdonnak csak egy formája, hanem kettő?

A régi ipari és nagy mezőgazdasági vállalatokat elvették a kapitalistáktól és a földbirtokosoktól és azokat a szovjet állam tulajdonává tették. A sztálini ötéves tervek alatt országunkban nagyon sok gyárat, üzemet, szénbányát, bányát, kőolajipari vállalatot, nagy elektromos erőműveket, a mezőgazdaságban pedig számos szovhózt, valamint gép- és traktorállomást létesítettek. Mindezeket a vállalatokat a szovjet állam erejéből és pénzéből építették. Maga a föld is, amelyen ezek a vállalatok vannak, az állam tulajdona. Érthető, hogy mindezek a vállalatok és a bennük gyártott termelvények állami, az egész népet illető tulajdont képeznek.

Nézzük meg például a kolhózt, földjeivel és állattenyésztő farmjaival, termelőeszközeivel és gazdasági épületeivel. Hogyan keletkezett a kolhóz? A kolhózt a parasztok saját erejükből és pénzükből létesítették az állam segítségével és irányításával. Úgy építették fel, hogy önként egyesítették kollektív gazdaságban a termelés főeszközeit, a munkaerőt és a paraszteszaládok földjeit. Érthető tehát, hogy a kolhóz egész gazdasági vagyona és a kolhóznak termelte egész áru annak a paraszt kollektívának a közös tulajdonát képezi, amely a kolhózt megszervezte. Csak az a földterület, amelyen a kollektív gazdaság van, állami tulajdon, amelyet a kolhóznak örökös és díjtalan használatra átengedtek.

Így tehát az a tény, hogy országunkban a szocialista tulajdonnak két formája van, szoros kapcsolatban áll a szocialista vállalatok — az állami vállalatok és szövetkezeti-kolhózvállalatok — keletkezésével.

Az állami vállalatok és szövetkezeti-kolhózvállalatok között vannak még más különbségek is.

Ki az állami vállalat gazdája?

A szovjet állam. Ezeknek a vállalatoknak a vezetésére a szovjet szervek neveznek ki igazgatókat. Ezeknek a vállalatoknak a

munkásai és tisztviselői munkájukért az államtól kapnak munkabért, teljesített munkájuk mennyisége és minősége szerint.

Most pedig nézzük meg, ki a kolhóz gazdája? Azoknak a parasztnak a kollektívája, akik a kolhózban egyesültek. A kolhóz ügyeit a tagok közgyűlése irányítja, a közgyűlések közötti időszakokban pedig a közgyűlésen megválasztott vezetőség.

A kolhóznak az állammal szemben megszabott kötelezettségei vannak. A kolhóz beszolgált (szabott áron elad) az államnak a törvényben megállapított mennyiségű terményt és állattenyésztési produktumot, amit a kolhózban termeltek, pénzjövedelméből pedig befizeti az államnak a törvényben megállapított adókat és biztosítási díjakat. A kolhóz természetben és pénzben is fizet az állami gép- és traktorállomásnak azért a munkáért, amelyet az állomás a kolhóz részére elvégzett, külön megállapodás szerint. A parasztnak kollektívája a többi terménnyel és minden egyéb pénzjövedelmével tetszése szerint rendelkezik a Mezőgazdasági Termelőszövetkezet Alapszabályzatának szem előtt tartásával.

A kolhózmunkások nem kapnak munkabért az államtól, mint a gyár és szovhóz (állami mezőgazdasági vállalat) munkásai. A kolhózmunkások munkáját a kollektív gazdaság saját jövedelméből fizeti. A fizetést mind pénzben, mind természetben (terményekben) teljesítik munkanapok szerint — a munka mennyisége és minősége szerint, amelyet minden egyes kolhózmunkás a kolhóz termelésében teljesített.

A kolhózmunkásoknak a közös, kollektív gazdaságból származó jövedelmen kívül van még jövedelmük kis magángazdaságukból is (személyi tulajdonukat képező szarvasmarha, gyümölcsös, veteményeskert, stb.). A kolhóznak és a kolhózmunkások termelvényeik fölöslegét szabadon értékesíthetik a kolhózpiacon.

Ez tehát a különbség a mi állami és kooperatív-kolhózvállalataink között. Ezek a különbségek nagyon fontosak, azonban nem jelentenek alapvető különbséget az egyik és a másikfajta vállalat között, mert mind az egyik, mind a másik vállalat azonos alapon épül fel. Mi ez az alap?

Mind az egyik, mind a másik vállalat termelőeszközei — közös (tehát nem magánkézben levő) tulajdon. Az állami vállalatokban a termelőeszközök az egész nép, azaz az egész társadalom

tulajdona; a szövetkezeti-kolhózvállalatokban pedig egyes társadalmi szervezetek tulajdonában vannak. A termelőeszközök azonban nálunk mind az egyik, mind a másik esetben — közös, szocialista tulajdon.

Így tehát a mi állami vállalataink és szövetkezeti-kolhózvállalataink eltérnek ugyan egymástól formájuk szerint, azonban egységesek szocialista lényegükben. Az embernek ember által való kizsákmányolása lehetetlen akár az egyik, akár a másik vállalat típusban.

A mi társadalmunkban a termelőeszközök nincsenek magántulajdonban, hiányzik nálunk az embernek ember által való kizsákmányolása s a mi társadalmunkat ez különbözteti meg gyökeresen a kapitalista társadalomtól, amely azon épül fel, hogy a jelentéktelen nemdolgozó kisebbség kizsákmányolja a dolgozók óriási többségét.

Azok a gyárak, üzemek, szovhózkodok, kolhózkodok, stb., amelyeket mi építettünk fel, mintegy különálló téglák, melyekből felépült egy óriási gyönyörű épületnek — a mi szocialista társadalmunknak — az alapja. Minden állami vállalat és szövetkezeti-kolhózvállalat együttvéve, a mi egész szocialista gazdaságunk a maga egészében: a mi szovjet szocialista társadalmunk egységes gazdasági alapja.

3. *A munka és a termelvények szétosztása a szocialista társadalomban*

A mi társadalmunkban nincsen meg az embereknek az az osztálya, amely magántulajdonban birtokolná a termelőeszközöket — a gyárakat, az üzemeket, a földeket, stb. Az embereknek olyan osztálya sincs nálunk, akiket megfosztottak a termelőeszközöktől. Nálunk a dolgozók közösen birtokolják a termelőeszközöket, amelyek közös szocialista tulajdonban vannak.

Ezen az alapon társadalmunk termelésében egészen más viszonyok alakultak ki, mint a kapitalista társadalomban.

Ott a termelőeszközök tulajdonosai maguk nem dolgoznak, hanem a munkásokkal és a szegényparaszsággal dolgoztatnak.

Nálunk a társadalom minden munkaképes tagja dolgozik. Alkotmányunkban a következőt olvashatjuk: „Aki nem dolgozik, az ne is egyék.”

Az állami vállalatokban és kooperatív-kolhózvállalatokban a közös (nem pedig magántulajdoni) gazdaságban az együttműködés és kölcsönös segítség alapján dolgoznak az emberek, akik mentesek a kizsákmányolás alól.

„A mi gyárainkban és üzeinkben, — mondja Sztálin elvtárs. — kapitalisták nélkül dolgoznak. A munkát a nép fiai vezetik. Ezt nevezik nálunk valódi szocializmusnak. A mi földjeinken a föld megművelői dolgoznak, földbirtokosok és kulákok nélkül. A munkát a nép fiai vezetik. Ezt nevezik nálunk szocializmusnak az életben, ezt nevezik nálunk szabad, szocialista életnek.”

A kapitalista társadalomban a munka — *magánügye* azoknak, akik kénytelenek munkával foglalkozni. Ha van munkád — görnyedj a kapitalistánál vagy földbirtokosnál. Ha nincs munkád — akár éhen is felfordulhatsz: senkinek semmi köze hozzá.

Nálunk az emberek nem a kizsákmányolóknak dolgoznak, hanem maguknak, a saját társadalmuknak dolgoznak, amely csak dolgozókból áll. Nálunk a munka — *társadalmi ügy*. Nálunk a dolgozó ember nem érzi magát magányosnak, elhagyatottnak. Ha pedig teljes erejével és minden képességét latbavetve dolgozik, ha munkájával megadja az államnak mindazt, amit csak adni tud, — akkor híres ember lesz belőle az országban, tiszteletnek és megbecsülésnek örvend.

A kapitalista társadalomban a termelvények a vállalatok tulajdonosainak magántulajdonában vannak. Úgy rendelkeznek velük, ahogyan akarnak, a munkásoknak csak a koldus munkabért fizetik ki.

A mi társadalmunkban a termelvények közös szocialista tulajdonban vannak és teljes egészükben a dolgozók rendelkezésére állanak. Hová lesznek a termelvények?

A produkció egyrészét arra fordítják, hogy helyreállítsák az elhasznált termelőeszközöket. Másik részüket arra használják fel, hogy kibővítsék a közös gazdaságot, hogy társadalmi tartalékokat létesítsenek (szükség esetére, stb.); továbbá honvédelmi

kiadásokra, kívülről jövő támadás esetén; közoktatási, egészségvédelmi célokra és közigazgatási kiadásokra.

A termelvények fennmaradt részét arra fordítják, hogy kielégítsék a dolgozók egyéni szükségleteit és munkájuk szerint szétosztják közöttük. Az állami vállalatokban és a szövetkezeti kolhózvállalatokban a dolgozók munkáját a szerint a szocialista szabály szerint fizetik meg, amelyet a sztálini Alkotmányban is lefektettek: „Mindenkitől képességei szerint, mindenkinek — munkája szerint.“ Aki többet és jobban dolgozik, az többet is kap. Aki nem dolgozik, az semmit sem kap.

A munkának mennyisége és minősége szerint való megfizetése megteremti minden dolgozó közvetlen anyagi érdekelttségét munkájának eredményében. Ezzel együtt a munkának ily módon való javadalmazása emeli annak termelékenységét, javítja minőségét s így teljesen megfelel a társadalom és az állam érdekeinek. A munka javadalmazása a társadalom minden tagját rávezeti arra, hogy teljes erejéből és minden képességének latba vetésével dolgozzék a társadalomnak.

4. *A szocialista tervgazdálkodás*

Nézzük meg közelebbről, hogyan dolgoznak a mi gazdasági vállalataink? Közép-Ázsia szovjet köztársaságainak gyapottermelő kolhózzai valóságos hófehér gyapothegyeket termelnek. Ezt a gyapotot elszállítják a mi állami gyapotfeldolgozó üzemünkbe. A gyárakban sokmillió méter gyapotszövet-árut készítenek belőle. Ezek a szövetek a ruhagyárakba kerülnek, onnan pedig eljutnak az egész Szovjetunió minden dolgozójához.

A gabonatermesztő kolhózzok kenyérrel látják el az országot. Ezt a kenyeret eszik a gyárak és üzemek munkásai, a hadsereg, maguk a kolhózmunkások is — a gyapot-, len- és dohánytermesztők.

A gyárakból és üzemekből pedig a mezőgazdaság dolgozói gépeket, üzemanyagot, műtrágyát, petróleumot, sót, cukrot, szövetanyagot, ruházatot, lábbelit, háztartási cikkeket, könyveket, újságokat, kerékpárokat, rádiókészülékeket, stb. kapnak.

Amint látjuk, népgazdaságunk egyes ágazatai, az egyes gazdasági vállalatok szoros kapcsolatban vannak egymással és mind együtt a szocialista népgazdaságot alkotják. Minden egyes vállalat — csak egy kis részecskéje az egységes, óriási népgazdaságnak.

Érthető, hogy egyetlenegy vállalatunk sem dolgozhat úgy, ahogyan neki jólesik, nem termelheti azt, amit akar és ahogyan akar. Minden egyes vállalatnak teljesítenie kell a közös munkában a maga részét, ami szükséges az egész ország számára. Más szavakkal: minden vállalatnak előre összeállított terv szerint kell dolgoznia, ennek a tervnek pedig az egységes népgazdasági terv részét kell alkotnia. A népgazdasági terveket az állami tervbizottság (Goszplan) dolgozza ki a Szovjetunió kormánya mellett. Minden szovjet köztársaságnak, minden területnek, kerületnek, körzetnek és járásnak megvannak a maga tervező szervei a Goszplan segítségére.

Milyenek azok a célok és feladatok, amelyeket a szovjet állam maga elé tűz a népgazdasági tervek kidolgozása alkalmával?

A fő- és alapvető cél: a kommunizmus győzelmének biztosítása országunkban.

Elválaszthatatlanul hozzátartozik ehhez a második cél: a szocialista gazdaság megszilárdításának biztosítása, a társadalmi jólét állandó növelése, a Szovjetunió néptömegei anyagi és kulturális színvonalának töretlen növelése.

A harmadik cél pedig, amely szükséges, tekintettel a kapitalista környezetre: biztosítani kell a Szovjetunió honvédelmi képességének megszilárdítását és függetlenségét.

Az állami tervbizottság feladata az, hogy helyesen becsülje fel a szovjet állam népgazdaságának számos és különféle szükségletét, a lakosság igényeit s aztán egy évre, öt évre előre ki kell számítani és meg kell állapítani a következőket: mennyit és mit kell gyártania a népgazdaság minden ágának; mennyi és milyen árura és milyen anyagra van e célból szüksége; mennyi, milyen gépet és milyen felszerelést kell tartálkolni, milyen új vállalatokat és hol kell felépíteni; mennyire kell a megművelt területet növelni, s mennyire kell az állatállományt

mányt emelni; mennyire lehet és mennyire kell a munka termelékenységét emelni és a gyártmányok önköltségi árát csökkenteni; mennyi és milyen munkaerőt kell előkészíteni; mennyi árut kell elszállítani a termelés helyétől a fogyasztókhoz; mennyi és milyen raktárt, üzletet, boltot kell nyitni és építeni, hogy az árut el lehessen osztani a fogyasztók között, stb.

Ezenkívül a népgazdasági tervek kidolgozása mellett felmerül még egy feladat: állami tőketartalékot kell létesíteni előre nem látott kiadásokra és a Szovjetuniót kívülről érő támadások esetére.

Az állami terv alapján a vállalatok külön terveket kapnak.

Tegyük fel, hogy most már minden vállalat megkapta a maga munkatervét. Mi történik akkor, ha egy kolhóz csupán arra szorítkozik, hogy egyszerűen teljesíti a terv szerint kapott feladatot? Nem, a kolhóz még egyszer számbaveszi anyagi eszközeit és a munkaerőt, meghányja-veti, hogy nem lehetne-e a tervet túlteljesíteni, nem lehetne-e a terminusokat megrövidíteni, a kiadásokat csökkenteni, stb. Így gyakran megtörténik, hogy a tervet túlteljesítik.

„Valóban — mondja Sztálin elvtárs — a termelési terv sokmillió ember eleven és gyakorlati tevékenysége... élő emberek ezek, én vagyok ez, meg ti, a mi dolgozni akarásunk, a mi készségünk, hogy újszerűen dolgozzunk, a mi eltökéltségünk, hogy teljesítsük a tervet.“

Ilymódon egész népgazdaságunkat egységes népgazdasági terv szerint vezetjük, egy vezetés alatt, a társadalmi jólét növelése, a dolgozók anyagi és kulturális jólétének töretlen emelése, hazánk függetlenségének megszilárdítása és honvédelmi képességének megerősítése céljából.

Ebben tér el a mi szocialista társadalmunk olyan gyökereken a kapitalista társadalomtól, ahol minden gazda úgy vezeti a maga vállalatát, ahogyan azt szükségesnek tartja s ebben csak a saját meggazdagodásának a célja vezeti.

A szocialista tervszerű gazdaság, amely a közösségi, szocialista tulajdonon épül fel s amelyet egy központból vezetnek, — a Szovjetunió erejének és hatalmának egyik főforrása.

5. A Szovjetunió erkölcsi és politikai egysége

1939 január 17-én egy nap alatt az egész országban megszámlálták a lakosságot. Kitűnt, hogy a Szovjetunióban több mint 170 millió ember lakik. (Midőn 1939—1940-ben új szovjet szocialista köztársaságok léptek be a Szovjetunió kötelékébe, a Szovjetunió lakossága több, mint 23 millió emberrel szaporodott.) Ennek a 170 milliónak több, mint a felét munkások és tisztviselők képezték (családtagjaikkal), a lakosság felénél valamivel kevesebben voltak a kolhóziparasztok és a szövetkezetekbe tömörült háziiparosok. Maradt még tisztán magánparaszt és egyedül dolgozó háziiparos, akik magángazdaságukban dolgoztak és nem zsákmányoltak ki idegen munkaerőt. Ezek családtagjaikkal együtt a lakosságnak két és fél százalékát tették ki.

Ilymódon tehát a mi társadalmunk csak dolgozókból áll: munkásokból, parasztokból és értelmiségiekből, akik ugyanazoknak a munkásoknak és parasztoknak soraiból kapnak utánpótlást. Ehhez járul az, hogy a dolgozók túlnyomó többsége a szocialista gazdaságban dolgozik — az állami vállalatokban és hivatalokban, vagy pedig a szövetkezeti-kolhózvállalatokban. A mi társadalmunkban nincsenek kizsákmányoló osztályok, nem zsákmányolja ki egyik ember a másikat. Ez azt jelenti, hogy a mi társadalmunk — szocialista.

Ugyanakkor azonban a mi társadalmunkban mégis van két osztály: a munkásosztály és a parasztság (mely utóbbinak túlnyomó többsége kolhóziparasztokból áll).

A szovjet munkások az emberek olyan osztályát alkotják, amely az állami vállalatokban dolgozik és megélhetését munkabér alakjában kapja. A kolhóziparasztok az emberek olyan osztálya, amely saját kollektív vállalataiban dolgozik és fizetését ezeknek a vállalatoknak a hasznából kapja, sőt ezenkívül van jövedelme magángazdaságából is.

A mi szocialista társadalmunk tehát ilyen ismérvek alapján oszlik fel két osztályra.

A szovjet munkások és parasztok azonban már nem alkotnak két olyan osztályt, mint amilyenek a régi időkben voltak.

A szovjet munkásosztály társadalmunk élenhaladó vezető-

osztálya, amely országunkat a kommunizmus felé vezeti. A szovjet parasztság — a földművelők szabad osztálya, amely áttért a nagybani kollektív szocialista gazdálkodásra. A szovjet értelmiség minden gyökerével szoros kapcsolatban van a munkásosztállyal és a parasztsággal.

A munkások és a parasztok egymással barátságos viszonyban levő osztályok. Együtt harcoltak felszabadulásukért, együtt győzték le ellenségeiket, együtt építették az új szocialista társadalmat. Érdekeik minden alapvető kérdésben teljesen egybeesnek. Céljaik is azonosak: meg kell szilárdítani az államunkat, biztosítani kell a tartós békét a népek között, tovább kell fejleszteni a szocialista társadalmunkat, vállvetve kell azon dolgozni, hogy életünk gazdagabb és kulturáltabb legyen, építeniük kell a kommunizmust.

Vessünk egy tekintetet egész országunkra egyik szélétől a másikig — s akkor megláthatjuk, hogy a mi szocialista társadalmunk a munkások, a parasztok és az értelmiség baráti együttműködésének milyen páratlan képét nyújtja. Megláthatjuk, hogy milyen egyöntetű a mi egész népünk, hogy millió és millió szovjet ember hogyan segít egymáson testvériesen és hogyan építi az egyetlen közös nagy ügyet.

A szovjet emberek alapvető érdekeinek, nézeteinek és céljainak mélységes egységét, a szovjet kormány és a Kommunista Párt körül való tömörülését a szovjet nép erkölcsi és politikai egységének nevezzük. Honnan származott ez az egység?

Ez az egység korántsem jött létre azonnal.

A szovjet népnek az az egysége, amely most megfigyelhető, még nem volt meg abban az időben, amikor még léteztek a kizsákmányoló osztályok maradványai. Ilyen mélységes erkölcsi és politikai egység a szovjet társadalomban még nem volt meg akkor, mikor a szovjet faluban a parasztmagángazdaságok voltak túlsúlyban. Ez az egység fokozatosan szilárdult meg olyan mértékben, ahogy a mi parasztjaink — miután kolhózmunkások lettek — egyre jobban vonzódtak a szocialista építőmunkához és midőn egyre jobban áthatotta őket annak felismerése, hogy érdekeik azonosak az egész társadalom érdekeivel.

Igy tehát a szovjet nép erkölcsi és politikai egysége abban

leli gyökerét, hogy társadalmunk gazdasági alapja egységes, hogy minden szovjet ember az egységes szocialista gazdaság munkása.

Íme tehát, ezen a talajon nőtt fel a szovjet szocialista társadalom erkölcsi és politikai egysége.

Ez az egység még jobban megszilárdult azáltal, hogy a mi társadalmunkban politikai és egyéb jogok tekintetében nincsen semilyen különbség a férfiak és a nők, a munkások és a parasztok, az értelmiségi és fizikai munkások, a különféle nemzetiségek és fajok között.

A szovjet embereknek egész életükben mélységesen érezniök kell a szocialista társadalom belső egységét. A szovjet ember tudja, hogy a szükségben segít rajta a társadalom, a szovjet hatalom. Ez megerősíti a szovjet polgárok szeretetét szocialista hazájuk iránt. A szovjet szocialista társadalom erkölcsi és politikai egysége a forró szovjet hazafiság kimeríthetetlen forrását képezi.

A szovjet nép erkölcsi és politikai egysége különleges erővel nyilvánult meg abban az egyöntetű hősiességben, amellyel a szovjet emberek a Nagy Honvédő Háborúban harcoltak és dolgoztak. Ragyogóan megnyilvánult ez az egység a szovjetek megválasztása alkalmával is — láthattuk a szovjet emberek odaadását a szovjet hatalom és a Kommunista Párt iránt, a választók egyöntetűségét, az egész nemzet szeretetét országunk vezetője — Sztálin elvtárs iránt.

A szovjet szocialista társadalom erkölcsi és politikai egysége a Szovjetunió erejének és hatalmának legfőbb forrása.

6. A szocialista társadalom fölénye a kapitalista társadalommal szemben

A népgazdaság szocialista tervrendszere óriási előnyt jelent társadalmunknak a kapitalista társadalommal szemben.

A kapitalista országok nemzetgazdaságában nincsen semilyen tervszerűség sem. A vállalatok gazdái csak azzal tördnek, hogy minél nagyobb haszonra tegyenek szert. A kapi-

talisták nem törődnek a nemzetgazdasággal és a munkások helyzetének megjavításával. Ellenkezőleg, hogy hasznukat növeljék, minden igyekezetükkel azon vannak, hogy csökkent-sék a munkások munkabérét és a parasztok jövedelmét.

Pedig hát a fogyasztási cikkek főfogyasztói elsősorban a munkások, a dolgozó tömegek. Szegény helyzetüknél és növekvő ellátatlanságuknál fogva a tömegek vásárlóképessége korlátozódik és egyre jobban csökken. Éppen ezért minden 12, 10, vagy 8 évben, — sőt esetleg gyakrabban is — elkerülhetetlenül jelentkezik a kapitalista országokban a „túltermelés“.

Az áruk összegyűlnek a raktárakban, eladási áruk csökken, a gyárak és üzemek becsukják kapuikat, a megművelt terület nagysága csökken, sokmillió munkás kerül munka nélkül az utcára, a parasztgazdaságok pedig tízezerszámra mennek tönkre. Ezt nevezik gazdasági válságnak.

A kapitalisták az árak helyreállítása és hasznuk megmen-tése céljából megsemmisítik az „árufelesleget“ — elégetik, a tenger fenekére süllyesztik és a földben rothasztják meg a „felesleget“. Azonban ez sem segít. Az árufelesleg csak fokoza-tosan, lassan szívódik fel és akkor lassankint újra élénkülés mutatkozik a termelésben.

A gazdasági válságok kétségtelenül tönkreteszik a termelőeszközöket és a munkaerőt, visszatartják a termelőerők fejlődését a kapitalista országokban.

A szocialista társadalomban nincs és nem is lehet gazdasági válság. A termelőeszközök nálunk köztulajdonban vannak és a társadalom szükségleteinek a kielégítését, nem pedig a dolgozók kizsákmányolását szolgálják, mint a kapitalista országokban. Nálunk az egész gazdaságot tervszerűen irányítják. A nemzeti jövedelmet a dolgozók életszínvonala emelésének szem előtt tartásával osztják szét. Nálunk a néptömegek anyagi ellátottsága állandóan emelkedik és állandóan nő a kereslet a közszükségleti cikkek iránt.

Mindez megköveteli, hogy szakadatlanul bővítsük a termelést, hogy új vállalatokat létesítsünk s hogy növeljük a megművelt terület nagyságát, a marhaállományt, stb. Nálunk szó sem lehet arról, hogy gyárakat vagy üzemeket bezárjanak. A

mi gazdasági rendszerünk kizárja az olyan nyomorúságot, mint amilyen a munkanélküliség.

A szocialista tervgazdálkodás biztosítja a termelőerő szakadatlan és gyors növekedését. Az ipari termelés évi átlagos növekedése nálunk 1929—1937-ben 20% volt. Az Amerikai Egyesült Államokban az ipari termelés átlagos növekedése 1917—1936-ban csak 1% volt, Angliában pedig még az 1%-ot sem érte el.

Sztálin elvtárs a következőket mondja:

„Be kell látni, hogy az olyan gazdasági rendszer, amely nem tudja, hogy mitévő legyen termelésének „feleslegeivel“, amely kénytelen ezeket a feleslegeket elégetni akkor, mikor a tömegekben szükség és munkanélküliség, ínség és pusztulás uralkodik, — az ilyen gazdasági rendszer maga mondja ki önmaga felett a halálos ítéletet.

...A szovjet gazdasági rendszer olyan előnyökkel rendelkezik, amilyenekről még csak álmodni sem mer egy burzsoá állam sem...”

Nagy előnyt jelent a szocialista társadalomra nézve annak erkölcsi és politikai egysége.

A kapitalista országokban állandó és engesztelhetetlen harc folyik a munkások és kapitalisták, a parasztok és a földbirtokosok — a kizsákmányoltak és a kizsákmányolók között. A kapitalisták és a földbirtokosok a munkások és a parasztok ellen felhasználják az erőszak és az elnyomás minden eszközét. Világos tehát, hogy szó sem lehet a kapitalista társadalom erkölcsi és politikai egységéről.

A kapitalista társadalom belső szilárdságának a hiányát az osztályellentétek, az osztályok harca okozza. A munkásosztály harca, a dolgozó tömegek harca a kizsákmányoló osztályok ellen minden országban elkerülhetetlenül a kapitalista rendszer összeomlásához vezet.

A szovjet szocialista társadalom pedig kitűnik megbonthatatlan belső egységével.

A német fasiszták arra számítottak, hogy hadseregük első csapásaira megkezdődnek országunkban „az osztályok összeütközései“, „összeomlik“ a munkások és parasztok szövet-

sége és a szovjet hatalom elpusztul. Az ellenség alaposan elszámította magát, mert a munkások, parasztok és az értelmiség testvéri együttműködése, társadalmunk erkölcsi és politikai egysége a fasizmus ellen viselt háború idején még jobban megerősödött és úgy megszilárdult, mint még soha azelőtt.

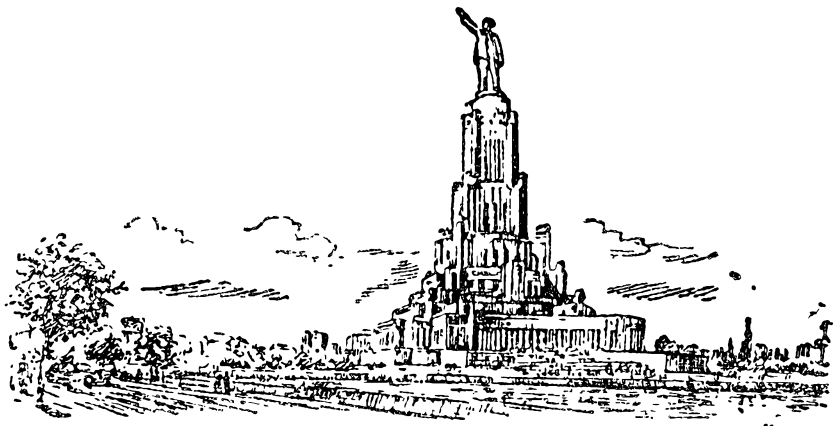
A példátlan nehézségek nem törték meg a szovjet emberek hajlíthatatlan akaratát, rettenthetetlen bátorságát és egységét, hanem ellenkezően, még jobban megedzették őket. Az ellenség minden erőfeszítése úgy megtört a szovjet nép rendíthetetlen egységén, mint valami gránitsziklán.

A Nagy Honvédő Háború befejezése után a szovjet nép ugyanazzal az egyöntetűséggel s ugyanazzal az energiával fogott hozzá a népgazdaság helyreállításához és továbbfejlesztéséhez, mint amellyel harcolt. A szovjet nép most is teljes egységben dolgozik a kommunista társadalom felépítésén.

Tanulmányoztuk a szovjet szocialista társadalom alapvető sajátosságait: gazdasági alapját, termelési viszonyait, a munka megfizetését annak mennyisége és minősége szerint, a társadalom osztályösszetételét, erkölcsi és politikai egységét.

A mi szocialista társadalmunknak még egy fontos sajátossága van: politikai alapja, állami szervezete.

Ezekkel a következő fejezetben ismerkedünk meg.

II. FEJEZET

A SZOVJET SZOCIALISTA ÁLLAM

1. *A szovjetek (tanácsok)*

A szovjetek már az 1905. évi forradalomban felbukkantak, mint a munkásfelkelés szervei, mint az új forradalmi hatalom csírái. Az 1917. évi februári forradalom után a szovjetek gyorsan elterjedtek az egész országban. Midőn pedig a munkásosztály 1917 október havában magához ragadta a hatalmat s megsemmisítette a kapitalisták és földbirtokosok uralmát, a szovjetek megszilárdultak és döntő erővé fejlődtek, államhatalommá lettek az országban.

Szovjet van minden városban, minden körzetben, kerületben és járásban. Az ember a legtávolabbi településeken is megtalálja a dolgozók képviselőinek helyi szovjetjét.

A szovjetek a legtömegjellegűbb, mindent átfogó állami szervezetet alkotják, amely egyesíti magában mindkét nem dolgozóit, függetlenül attól, hogy milyen nemzetiséghez, fajhoz tartoznak, függetlenül attól, hogy mi a foglalkozásuk, pártállásuk, képzettségük, vallásuk, stb. A szovjetekben az ember egymás mellett láthatja az orosz és az azerbajdzsánt, az ukránt és a kazakot, a fehéroroszt és az üzbeket, az észt és a kirgizt, a régi bolsevikot és a pártonkívüli kolhózmunkásnőt, a világhírű

tudóst és az elemi iskolai végzettségű munkást, a fémkohászt és a pásztort, a szövönőt és a tehenészleányt, a vasutast és a repülőt, stb., stb.

A szovjetek képviselőit az egész nép választja meg. A szovjet — a legkedvesebb és a néphez legközelebb álló hatalom. Lenin a következőket írta a szovjetekről:

„Ez olyan hatalom, amely mindenki részére nyitva áll, mindent a tömegek szeme előtt végez, hozzáférhető a tömegnek, közvetlenül a tömegből származik, a néptömegnek és akaratának egyenes és közvetlen szerve.“

A helyi szovjetek gyökeresen különböznek az ú. n. „helyi önkormányzattól“, ami megvolt a cári Oroszországban és ami most is látható a burzsoá államokban. Ott ezeknek a szervezeteknek nem volt és ma sincsen semilyen állami igazgatási joguk. Ott az államhatalmat minden egyes helyen a kormány által kinevezett tisztviselők valósították meg és valósítják meg ma is.

A sztálini Alkotmány szerint a dolgozók képviselőinek helyi szovjetjei, a kerületi szovjettől kezdve egészen a falusi szovjetig: az államhatalom helyi szervei.

A helyi szovjetek vezetik területük gazdasági és kulturális munkáját, megválasztják a saját végrehajtóbizottságokat, amelyek felelősséggel tartoznak a szovjeteknek egész tevékenységük tekintetében. Biztosítják területükön az állami rend védelmét, a törvények tiszteletét, a polgárok jogainak megvédését és hozzájárulnak az ország honvédelmi képességének megerősítéséhez. Megalakítják osztályaikat, amelyek az állami ügyvitel egyes ágait vezetik, pl. a népoktatási, egészségvédelmi, helyi ipari, kereskedelmi és társadalombiztosítási osztályt.

A dolgozók képviselőinek szovjetjei állandó bizottságokat választanak, hogy azok gyakorlati segítséget nyújtsanak a szovjeteknek munkájukban. Ezek a bizottságok szorosan összefűzik a szovjetekeket a lakossággal, a választókkal és a dolgozók nagy tömegeit bevonják az állami igazgatás munkájába.

Lenin 1919 elején azt írta, hogy a szovjetek, mint a proletariátus diktatúrájának formája, országunkban az egész államhatalom állandó és egyetlen formájává lettek.

A dolgozók képviselőinek szovjetjei a szovjet szocialista társadalom politikai alapját alkotják, hasonlóan ahhoz, mint ahogyan a mi gazdasági vállalataink, a mi egész szocialista gazdaságunk is — a szovjet szocialista társadalom gazdasági alapja.

2. A szovjetköztársaság

Vegyük bármely szovjetköztársaságot — pl. Turkméniát — és nézzük meg, hogyan szervezték meg ott a szovjet hatalmat.

Turkméniában a dolgozók képviselőinek minden szovjetje egyetlen közös nemzeti-állami szervezet, amelyben minden szovjetnek megvan a maga helye, megvannak a maga jogai és kötelességei. Ennek az egységes nemzeti-állami szervezetnek a neve: Turkmen Szovjet Szocialista Köztársaság. Vegyük Moldvát. A dolgozók képviselőinek minden tanácsa Moldvaországban egyetlen közös nemzeti-állami szervezetben tömörül — a Moldva Szovjet Szocialista Köztársaságban. És így tovább.

A mi nagy szovjet hazánk a maga egészében a nemzetiségi szocialista szovjetköztársaságok egyesülése egy soknemzetiségű szovjetállamban — a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségében.

Ily módon tehát a dolgozók képviselőinek minden egyes szovjetje összetevő része az egységes szovjet államhatalomnak.

A Szovjetunió Alkotmányában a következőt olvashatjuk:

„A Szovjetunióban minden hatalom a város és a falu dolgozóinak a kezében van, a dolgozók képviselőiből alakított szovjetek képében.“

Ugyanezt olvashatjuk minden szovjetköztársaság alkotmányában is. Nyissuk ki például a Kirgiz Szovjet Szocialista Köztársaság Alkotmányának könyvét:

„A Kirgiz Szovjet Szocialista Köztársaságban az egész hatalom a város, aul, a küstak és a falu dolgozóinak a kezében van, a dolgozók képviselőiből alakult szovjetek képében.“

Igy tehát azok a szovjetek, amelyeket a városok és falvak dolgozói választottak meg, megvalósítják az egész államhatalmat a Szovjetunióban és — minden egyes szovjet szocialista köztársaságban.

A szovjet polgárok teljes joggal és büszkén mondhatják államukról: „A mi államunk — mi magunk vagyunk!”

A szovjet állam abban tér el gyökeresen minden más államtól, hogy alapját éppen azoknak az osztályoknak (a munkásoknak és parasztoknak) a tömegszervezete alkotja, amely osztályokat a kapitalista országokban elnyomnak és visszaszorítanak a kizsákmányolással, nálunk pedig ezek az osztályok szabadok és maguk irányítják országukat.

3. *A munkások és parasztok szövetsége — a szovjet állam legfontosabb alapja*

A szovjetekben, azoknak a képviselőknek a közös állami tevékenységében, akik társadalmunk két osztályából származnak, megvalósul a munkások és parasztok szövetsége. A Bolsevik Párt megalakulásától fogva harcolt a munkásoknak és a parasztoknak szoros szövetségben való egyesítéséért. Országunk dolgozói csak a munkások és parasztok szövetségének létrehozásával és megszilárdításával tudták kiharcolni minden vívmányukat.

Vajjon a munkások és parasztok szövetsége nélkül le tudtuk volna-e győzni a kapitalistákat és a földbirtokosokat? Kétségtelen, hogy nem.

Vajjon a munkások és parasztok szövetsége nélkül fölépíthettük volna-e a szocialista társadalmat és tudtunk volna-e olyan hatalmas államot alkotni, mint a Szovjetunió? Természetes, hogy nem.

Vajjon győzhetett volna-e a Szovjetunió a fasiszta Németország és szövetségesei ellen vívott súlyos háborúban, ha nem támaszkodott volna a munkások és parasztok szoros szövetségére? Kétségtelen, hogy nem győzhetett volna.

A munkásoknak azért volt szükségük erre a szövetségre, mert a paraszttömegek támogatása nélkül nem győzhették volna le a kapitalistákat és nem építhették volna fel a szocialista társadalmat.

A paraszttömegeknek pedig azért volt szükségük erre a

szövetségre, mert a munkások vezetése nélkül nem tudták volna legyőzni a földbirtokosokat és a kulákokat és a kolhózon keresztül nem tudták volna elérni életük gyökeres megjavítását.

A munkásoknak és parasztoknak azért van szükségük erre a szoros szövetségre, hogy együtt fejlesszék tovább a szocialista rendszert, hogy szüntelenül javítsák életszínvonalukat, építsék a kommunizmust és hogy megvédjék szovjet hazájukat külső ellenségek ellen.

A munkásosztály rendkívül nehéz történelmi útján, mely a régi élettől az új élethez, a cári hatalomtól, a kapitalizmustól a szocializmushoz vezetett, mindig a vezetőerőt képviselte a munkások és parasztság szövetségében. Mik ennek az okai?

A munkások nagy tömegekben összpontosulnak a városokban és ipari központokban. A nagy vállalatoknál ezer, sőt tízezerszámmra dolgoznak. Ez már régóta lehetővé tette azt, hogy a munkások egyesüljenek és szervezkedjenek a kapitalisták és az ő hatalmuk ellen — a munkások ügyéért, a dolgozók felszabadításáért.

A munkások magántulajdonában nincsenek termelőeszközök. Egyenesen és közvetlenül érdekeltek abban, hogy a kapitalistáktól elvegyék a gyárakat és az üzemeket és azokat a szocialista állam tulajdonába helyezték, mint ahogyan ezt a munkások meg is tették a mi országunkban.

Ilymódon tehát az élet és a munka feltételei maguk is kedveztek annak, hogy a munkásság a társadalom haladószellemű osztálya lett — a legforradalmibb, a legszervezettebb, a legöntudatosabb és a legedzettebb minden elnyomás és kizsákmányolás ellen a szocializmusért folytatott harcban.

A parasztok helyzete a társadalomban egészen más. A parasztok szétszórtnak élnek az egész ország területén. A régi rendszerben a mi parasztjaink egyéni, magángazdálkodást üztek, mindenki a maga kis földparcelláján és erősen ragaszkodtak ehhez a gazdasághoz, bármilyen nyomorúságos is volt az. A parasztok a szovjet hatalom első éveiben is még túlnyomó többségben magángazdálkodók maradtak. A parasz-

tokat a munka és az élet viszonyai sem egyesítették, hanem inkább elválasztották egymástól, nem könnyítették meg, sőt ellenkezőleg, megnehezítették számukra azt a lehetőséget, hogy közös harcra szervezkedjenek legközelebbi ellenségeik — a földbirtokosok ellen, nem is szólva a földbirtokosok és kapitalisták hatalma ellen folytatott harcról, a kulákság ellen folytatott küzdelemről és arról a harcról, amellyel egész életüket új szocialista alapokra fektethették volna.

Természetesen a szocializmus és csak a szocializmus elégítheti ki teljes egészében a parasztoknak, mint dolgozóknak érdekeit. Előbb azonban még meg kellett magyarázni a parasztoknak, hogy mi is a szocializmus, be kellett nekik bizonyítani, hogy a szocialista rend előnyös a parasztokra, gyakorlatban kellett megmutatni, hogyan kell ezt a rendszert bevezetni falun.

Ezt országunk munkásai meg is tették. Kifejlesztették a traktorok és más mezőgazdasági gépek gyártását, segítettek a parasztoknak a kollektív gazdaságok — a kolhózek megszervezésében.

Íme így lett a munkásosztály a szegény paraszttömegek vezetője, vezére a cári-földbirtokosi hatalom megdöntéséért folytatott harcban, a földbirtokosok és kapitalisták ellen a szovjet hatalomért vívott küzdelemben, a kulákság ellen vívott harcban a falusi kizsákmányolás megszüntetéséért és a kollektív gazdaság felépítéséért.

A szocialista társadalmat nálunk felépítettük. De vajjon azt jelenti-e ez, hogy a munkásosztály vezetésére többé már nincs szükség? Nem, nem azt jelenti. Éspedig a következő okokból.

Meg kell szilárdítanunk és tovább kell fejlesztenünk szovjet szocialista társadalmunkat, építenünk kell a kommunizmust. Helyre kell állítanunk lerombolt gazdaságunkat azokon a vidékeken, amelyek német megszállás alatt voltak, sokezer ipari és mezőgazdasági vállalatot kell felépítenünk, még magasabbra kell emelnünk a munka termelékenységét, életünket jobbra és szebbé kell tennünk. Fel kell nevelnünk a szocialista társadalom öntudatos és tevékeny tagjait, a szocialista gazdaság képzett és hozzáértő munkásait — éspedig nemcsak az iskolákban kell ezeket nevelnünk, az ifjúságból, hanem a felnőtt lakosság sorai-

ból is. Népünk között még sok az olyan ember, aki még a mai napig sem tudott megszabadulni teljesen a régi nézetek, szokások és előítéletek súlyos terhelétől.

Világos, hogy ezeknek a nehéz feladatoknak a megoldásánál szükség van a társadalom haladószellemű osztályának, a munkásosztálynak a vezetésére.

A mi társadalmunkban nincsenek kizsákmányoló osztályok és rétegek. Ez azt jelenti, hogy országunkban nincsen olyan népellenes erő, amely fel tudna lépni a szovjet társadalmi és állami rendszer ellen (a szovjet hatalomnak már csak néhány ellensége maradt meg). A Szovjetunió azonban, a munkások és parasztok szocialista országa, kapitalista környezetben van. Tudjuk, hogy a mi szovjet hazánkat nem egy ízben érte támadás kapitalista hatalmak részéről és hogy országunk ennek következtében nagyon súlyos helyzetben volt. Hasonló támadások veszélye nincs kizárva a jövőben sem.

Világos, hogy ilyen viszonyok között társadalmunknak szüksége van haladószellemű osztályának — a munkásosztálynak a vezetésére.

Látjuk tehát, hogy a szocialista társadalomra, a szovjet szocialista államra nézve milyen nagyjelentőségű volt és ma is milyen nagyjelentőségű a munkások és parasztok szövetsége, amelyet a munkásosztály irányít. Sztálin elvtárs erről a szövetségről a következőket mondja:

„A szovjetek köztársaságának ez az első és legfontosabb alapja.“

A szovjetekben a munkásosztály és a parasztság szövetsége megerősítést nyert, mint társadalmunk két osztályának állami szövetsége. Erről szól a Szovjetunió Alkotmányának 1. §-a:

„A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége a munkások és parasztok szocialista állama.“

Minden egyes szovjetköztársaság alkotmánya is ezzel a cíkellyel kezdődik, amely megszilárdítja a munkások és parasztok szövetségét, mint ezeknek az osztályoknak állami szövetségét.

4. *A szovjet társadalom állami vezetése*

A szovjetekben a dolgozók képviselői között megtaláljuk a munkásosztály, a parasztság és az értelmiség képviselőit. A munkásosztály a szovjeteken keresztül tömöríti, neveli és vezeti a dolgozók óriási tömegeit. A munkásosztály a szovjeteken keresztül megvalósítja az egész szovjet társadalom állami vezetését.

A mi szocialista társadalmi rendszerünk alapvető különbsége a kapitalista rendszerrel szemben az, hogy nálunk a társadalom állami vezetése (a diktatúra) a társadalom haladószellemű osztályának — a munkásosztálynak a kezében van, amely a társadalmat előrevezeti a boldog kommunista jövő felé. A kapitalista országokban pedig a diktatúra a burzsoázia kezében van, amely visszafelé húzza a társadalmat és megkísérli fejlődésének visszatartását, igyekszik megőrizni a kiélt kapitalista rendszert és a kegyetlen erőszak intézkedéseivel akarja megtartani hatalmát.

Nálunk a társadalom állami vezetését minden dolgozó érdekében valósítják meg, a kapitalista országokban pedig a burzsoázia érdekében.

Allamunk előtt a szovjet hatalom első napjától kezdve felbukkantak és most is felbukkannak egyre újabb és újabb feladatok, amelyek rendkívül fontosak és bonyolultak.

A fiatal szovjet állam ellen azonnal összefogott mind a belső ellenforradalom, mind a szovjet hatalom valamennyi külső ellensége, arra törekedve, hogy megfojtsák a szovjetköztársaságot.

Fejlődésének ebben az első korszakában a szovjet állam főfeladata az volt, hogy fegyveres erővel leverje a megdöntött osztályok ellenállását és megszervezze az ország védelmét a külföldi rablók ellen. Ennek megfelelően a szovjet állam szerveinek tevékenysége ebben az időszakban főleg abból állt, hogy leverjék a megdöntött osztályok ellenállását az országon belül és hogy megszervezzék a honvédelmet a külső támadások ellen.

E közben az állam különös figyelmét a szovjet hatalom olyan szerveinek a megszilárdítására összpontosította, amelyek a legjobban megfeleltek az akkori idők főfeladatának. Ezek közül a szervek közül a legfontosabbak a következők voltak: A szov-

jetköztársaság fegyveres ereje — a Vörös Hadsereg és a Hadi-flotta; az összoroszországi Rendkívüli Bizottság az ellenforradalom és a szabotázs elleni harcra — a híres VCSK*, a burzsoázia réme, amely nagyon sok ellenforradalmi összeesküvést leplezett le és fojtott el.

Ebben az első időszakban teljesen likvidálták a földbirtokos-osztályt, majdnem teljesen megszüntették a kapitalisták osztályát a városban és a kapitalisták osztályát falun (a kulákságot).

A szovjet államnak az első korszakban még feladata volt — gazdasági-szervező és kulturális-nevelő feladata. A szovjet állam tevékenysége azonban akkor ebben az irányban nem fejlődhetett ki eléggé; az állam vezetőségének azokban az években minden erejét és minden eszközét az időszak főfeladatának megoldására kellett összpontosítania — meg kellett törni a külföldi rablókat és a belső ellenforradalmat.

A szovjet állam fejlődésének második korszakában az volt a főfeladat, hogy megszervezzék a szocialista gazdaságot az egész országban, hogy mind városon, mind falun megsemmisítsék a kizsákmányoló osztályok utolsó maradványait is, hogy messzemenően kifejlesszék a szovjet szervek kulturális-nevelő tevékenységét, hogy hatalmas, modern haditechnikával felszerelt hadsereget létesítsenek, amely képes lesz győzelmes ellenállást tanusítani minden kívülről jövő támadás ellen.

Ennek megfelelően megváltozott a szovjet állam tevékenysége is.

A kizsákmányoló osztályok utolsó maradványainak megsemmisítésével katonai elnyomásra az ország belsejében már nem volt szükség (nem volt kit leverni). A szovjet állam tevékenységének ez a része elesett, megszűnt. Az ország katonai védelmének szükségessége kívülről jövő támadások ellen azonban megmaradt, így tehát megmaradtak, sőt megerősödtek a szovjet államnak olyan szervei, mint a szovjet hadsereg és a hadiflotta. Megmaradtak a büntetőszervek és a kémelhárítás is, mert ezekre szükség volt ahhoz, hogy ki lehessen emelni és meg lehessen büntetni a kémeket, a szabotőröket, a gyilkosokat, akiket a kapitalista hatalmak küldtek országunkba. Megmaradt és teljesen ki-

* Vszeroszsijszkaja Cszrevücsajnaja Komisszija rövidítése.

fejlődött a szovjet állam gazdasági-szervezői és kultúr-fölvilágosító tevékenysége: új iparvállalatok, különösen pedig hatalmas kohászati és gépgyárak építése, amelyeket a legújabb technikával kellett ellátni; nagy szovhózkodok létesítése, amelyeket a legjobb gépekkel láttak el; segítség a parasztnak a kolhózkod megszervezésében és megszilárdításában; a munka termelékenységének emelése, a közlekedés és a hírszolgálat kibővítése és megjavítása; az országnak élelmiszerral és iparcikkkel való ellátása és ennek feljavítása; a népoktatási intézmények hálózatának, az egészségvédelmi, tudományos, művészeti intézményeknek, a sajtónak kibővítése, stb., stb.

Ebben az időszakban a szovjet államnak új feladattal kellett megbirkóznia: meg kellett védeni a társadalmi szocialista tulajdont, amely az egész szovjet rendszer alapja lett, az ország honvédelmi hatalmának és a Szovjetunió néptömegei boldogulásának az alapja.

A Szovjetunió a leghatalmasabb ipari és kolhózkod-állam és a világ egyik legkulturáltabb országa lett.

A Szovjetunió békés fejlődését megszakította a fasiszta Németország és rablótársainak váratlan támadása. Országunk állami vezetése ebben a súlyos és felelősségteljes pillanatban, az élen Sztálin elvtárrsal, a leghatalmasabb energiáról és szívósságról, bölcseségről és éleslátásról tett tanúságot. Gyorsan át tudta állítani háborús vágányokra minden szovjet szerv és gazdasági vállalat munkáját. Összpontosítani tudta az ország minden erejét és anyagi eszközét a német-fasiszta rablók szétzúzására, meg tudta szervezni a Vörös Hadsereg megszakítás nélküli ellátását elsőrendű haditechnikával és fel tudta tölteni sorait jól kiképzett káderekkel. Nagyszerűen meg tudta szervezni a hadvezetést. Mindez biztosította hazánk védelmét a betolakodó és erős ellenség ellen.

Országunk története és a Nagy Honvédő Háború tanulságai meggyőzően bizonyítják, hogy a szovjet állam békeidőben a gazdasági és kulturális építőmunka legjobb szervezője, s ezzel az országot boldog jövő felé vezeti. — A háború éveiben pedig a szovjet állam a legjobb szervezőnek bizonyult arra, hogy egyesítse a nép minden erejét és megsemmisítő csapást mérjen az ellenségre.

5. *A szovjet állam fölénye a kapitalista országok fölött*

A szovjet-szocialista állam előnye a kapitalista államok fölött elsősorban abból származik, hogy a szovjet állam közei áll a néphez. A szovjeteket számtalan szál köti össze elszakíthatatlanul a munkásokkal, a parasztokkal, az értelmiséggel, mindenféle foglalkozású és mindenféle állásban levő dolgozóval. A szovjetekben a nép másfél millió legjobb fia dolgozik, akiket a nép helyezett oda, maga a nép választott meg. Már maga a képviselők száma is azt bizonyítja, hogy milyen széles támasza van a szovjet hatalomnak a néptömegekben. Ez a hatalom nem támaszkodhatik olyan munkásokra és parasztokra, akiket a burzsoázia kizsákmányol és elnyom. A burzsoázia minden intézkedésével azon van, hogy a munkásokat és parasztokat ne engedje be az állam kormányzásába.

A szovjet állami apparátus a szó mélyebb értelmében nemcsak a szovjetekből és a szovjetekből alakított végrehajtószervekből áll, hanem még számos különféle társadalmi szervezetből is, amelyek a hatalom és a közigazgatás szerveit összekötik a széles néptömegekkel. Ez még jobban megerősíti és megszilárdítja a szovjet államot.

A burzsoáziának nincs és nem is lehet ilyen apparátusa. A burzsoázia teljesen elszakította és elhatárolta a néptől állami igazgatásának szerveit és azokból egy tisztviselői apparátust alakított ki, amely olyan emberekből áll, akik idegenek és ellenségesek a néppel szemben. Ez az apparátus arra szolgál, hogy támogassa a burzsoázia hatalmát a néptömegek felett, hogy leigázza a tömegeket.

Az államhatalom minden burzsoá országban a hatalmas tisztviselői apparátus kezében összpontosul. E mögött az apparátus mögött pedig ott látjuk a legnagyobb kapitalisták szövetségét: a trösztöket és a bankokat. Az ő kezükben vannak a vállalatok és a pénz. A valóságban ők az ország igazi gazdái, legyen az királyság vagy köztársaság. Ők döntenek el a kormány összetételének kérdését, nemcsak a saját országukban, hanem más országokban is. Csak egy kis nyomást kell gyakorolniok — és a

miniszterek repülnek az állásukból, az egyik kormányt leváltja a másik.

Minthogy a szovjetek állandó összeköttetésben vannak a tömegekkel, a világ legnagyobb tekintélyű és legbefolyásosabb hatalmát jelentik s a néptömegek teljes bizalmát és szeretetét élvezik.

Ezt semmiképpen sem mondhatjuk a burzsoázia hatalmáról. Az államhatalom egyetlen burzsoá országban sem élvezi a néptömegek bizalmát és szeretetét. Csak a tömegekre gyakorolt erőszakkal és a tömegek félrevezetésével tudja magát tartani.

A szovjetek a néptömegeket öntudatos politikai életre serkentették és felszabadították a burzsoázia által bilincsbe vert forradalmi energiát, felszabadították a néptömegek alkotó erejét. A szovjetek a tehetséges emberek millióit emelték ki az állam és a népgazdaság igazgatására, önálló munkára a tudományban, a technikában és a művészetben. A szovjet hatalom minden súlyos esetben egyenes felhívással fordul a tömegekhez és segítségére mindig milliók emelkednek fel. A néptömegek forradalmi energiája és alkotó öntevékenysége — a szovjet állam erejének és hatalmának kiapadhatatlan forrása.

Ilyen erőforrás nincs és nem is lehet a burzsoá államban. A burzsoázia néptömegeinek alkotó öntevékenységében úralkának egyenes fenyegetését látja. Már maga az a gondolat is, hogy az államot és nemzetgazdaságot a nép egyszerű emberei is irányíthatnák, a burzsoázia szemében egyenes beavatkozást jelent „szent jogaiba“. A burzsoá hatalom nemcsak a legkisebb forradalmi megmozdulást fojtja el, hanem elnyomja a néptömegek önállóságának minden megnyilvánulását is, visszaszorítja és elnyomja a népi tehetségeket is.

A szovjetek egyesítik a különféle nemzetiségű és fajú dolgozókat. Ezzel a szovjetek hozzájárultak és ma is hozzájárulnak a Szovjetunió minden népe együttműködéséhez és egyesítéséhez. A soknemzetiségű szovjet állam erejének hatalmas forrása — a népek együttműködése és barátsága.

Ilyen erőforrás nincs és nem is lehet a kapitalista államban. A burzsoázia arra építi uralmát, hogy a különféle nemzeti-
ségű és fajú dolgozókat elválasztja egymástól és ellenségeske-

dést szít közöttük. A soknemzetiségű burzsoá államok azon épülnek fel, hogy a burzsoázia a néptömegek egyik nemzetiségével elnyomja a többi nemzetiségeket és fajokat. Ez pedig az elnyomott népeket állandó harcra kényszeríti elnyomóik ellen és így ez meggyengíti a soknemzetiségű burzsoá államot.

A szovjet állam megalkotta hadseregét, annak parancsnoki és legénységi állományát, melyek szoros kapcsolatban vannak a néptömegekkel. Ez a hadsereg védelmezi a népet és őrzi annak vívmányait.

A burzsoá államoknak nincs és nem is lehet ilyen fegyveres ereje. A burzsoá állam hadserege elszakadt a néptől, parancsnoki karát a burzsoá rétegekből válogatják ki, a hadsereg a burzsoázia érdekeit szolgálja, a kapitalista rendszert védelmezi és elnyomja a dolgozó tömegeket. Egyetlen burzsoá állam sem mer olyan megbízható és erős háterszágról álmodni, mint amilyen a szovjet hadseregnek van.

Mindezek az előnyök biztosítják azt a lehetőséget, hogy a szovjet hatalom a legkönnyebben és a legteljesebben vezetheti a népet.

Ezzel a burzsoá hatalom nem tud dicsekedni. A burzsoázia szemében a vezetés és igazgatás azt jelenti, hogy le kell győzni a dolgozók ellenállását, el kell nyomni a dolgozókat. Az idő múlásával ez az ellenállás egyre jobban nő s annál nehezebbé válik a tömegek kormányzása s a burzsoázia az egyetlen kivezető utat a dolgozók még fokozottabb elnyomásában látja.

Ilymódon tehát a szovjet állam az államhatalom egészen új, magasabbrendű típusa, a világ legdemokratikusabb állama.

A szovjet államhatalom eszköz volt arra, hogy országunk dolgozóit felszabadítsa a kizsákmányolás és az elnyomás minden formája alól. A szovjet állam a legfontosabb és a leghatalmasabb eszköz volt a szocialista állam felépítésére, most pedig ugyanilyen eszközülni szolgál a kommunizmus felépítésére országunkban. A szovjet állam a leghatalmasabb és legmegbízhatóbb fegyver a dolgozók érdekeinek biztosítására és a szovjet haza megvédelmezésére külső ellenségek ellen.

A több mint 30 évvel ezelőtt megalakított szovjet államrendszer a Szovjetunió erejének egyik főforrása.

III. FEJEZET

A SZOVJETUNIO ÁLLAMI FELEPÍTÉSE

A Szovjetunióban körülbelül hatvan különféle nép él. Ezek a népek nyelvük és szokásaik, történelmi multjuk, kultúrájuk színvonala szerint különbözik egymástól.

Egyesek közülük, mint pl. az oroszok, az ukránok, a grúzok, az örmények és mások már a régi időkben is államot alkottak és saját nemzeti kultúrával rendelkeztek. Más népek, mint pl. a mári, komi, csukcs, even, nyenyec nép csak a szovjet hatalom idején kezdte kialakítani államiságát és fejleszteni nemzeti kultúráját; némelyek pedig csak a szovjet hatalom alatt teremtettk meg a saját írásukat. A szovjet népek között az egyik sokmillió lelket számlál, a másik pedig csak néhány százezret s vannak olyan népek is, amelyek lélekszáma csak 20—30.000.

A szovjet népek megalkották a maguk nemzeti-állami szervezeteit, amelyek megfeleltek nemzeti sajátságaiknak. Minden ilyen szervezet részét képezi egy nagy egységes, soknemzetiségű állami szervezetnek — a Szovjetuniónak.

1. *Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége — a Szovjetunió*

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége (a Szovjetunió) több népből alakult. Minden egyes nemzetiségnek megvan a maga szovjet állama és mindnyájan együtt egy soknemzetiségű

államot alkotnak egységes, központi hatalmi szervekkel. Ezért nevezi az Alkotmány a Szovjetuniót szövetségi államnak.

Rendkívül fontos az, hogy az összes szövetségi szovjetköztársaságok együttesen egységes szövetségi államot alkotnak. Ez tette lehetővé azt hogy, egyesítsék gazdasági eszközeiket és erejüket, hogy magasra fejlesszék a népgazdaságot minden egyes köztársaságban és a Szovjetunióban is, mint egészben. Ez tette lehetővé a Szovjet népeinek azt, hogy egyesíthették katonai eszközeiket és erejüket, hogy így megszilárdítsák a Szovjetunió honvédelmét és minden egyes köztársaságét is külön-külön. Ez tette lehetővé azt, hogy a Szovjetunió népei minden irányba fejlődhettek.

Könnyen elképzelhető, hogy milyen súlyos helyzetben lettek volna a szovjet népek a fasiszta Németország ellen folytatott harcban, ha kellő időben nem egyesültek volna egyetlen szövetségi állammá, egyetlen államszövetségi hatalommal, egységes hadsereggel, egységes népgazdasággal, egységes területtel és egységes szövetségi állampolgársággal.

Ezt az egyesülést Bolsevik Pártunk bölcs vezéreinek, Leninnek és Sztálinnak köszönhetjük, akik a szovjet hatalom megalkakulásakor minden szovjet nép szoros együttműködésére törekedtek.

A Szovjetunió ereje azonban nemcsak abban keresendő, hogy több nép egységes szövetségi államát alkotja. A Szovjetunió ereje és szilárdsága még abban is leli magyarázatát, hogy a legdemokratikusabb, valóban népi alapokon épült fel.

A soknemzetiségű államok rendszerint erőszakos úton jöttek létre. Így pl. Nagy-Britannia, Franciaország, Hollandia a fegyverek erejével ragadtak magukhoz, hódítottak meg és csatoltak magukhoz óriási óceánontúli országokat, amelyekben sokszázféle nép lakik. Az Amerikai Egyesült Államok elfoglalták a Csendes-óceán számos szigetét, meghódították Észak-Amerika őslakosságát és nagyrészt ki is irtották a számos, alapjában véve fegyvertelen indiántörzset. Nagy-Britannia, Franciaország, az Egyesült Államok és más hatalmak ilyen úton váltak soknemzetiségű állammá.

A Szovjetunió egészen másképpen keletkezett. A szovjet népek önkéntes egyesüléséből jött létre egyetlen szövetségi állam. Ezt a határozatot egyhangúan elfogadták a szovjet népek szabadon választott képviselői, akik 1922 december 30-án gyűltek össze a szovjetek közös kongresszusára. Mi lehetne igazságosabb és megbízhatóbb, mint egy soknemzetiségű szövetségi állam ilyen módon való megalakulása!

A Szovjetunió szovjeteinek I. kongresszusán, 1922-ben, képviseltette magát az Orosz, az Ukrán, a Belorussz, a Kaukázusontúli Szovjet Szocialista Köztársaság. Azóta a szövetséges szovjetköztársaságok száma 4-ről 16-ra emelkedett. Ma a Szovjetunió kötelékében találjuk a következő köztársaságokat (a köztársaságokat lakosságuk létszámának sorrendjében soroljuk fel):

Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság,
 Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság,
 Belorussz Szovjet Szocialista Köztársaság,
 Üzbek Szovjet Szocialista Köztársaság,
 Kazáh Szovjet Szocialista Köztársaság,
 Grúz Szovjet Szocialista Köztársaság,
 Azerbajdzsán Szovjet Szocialista Köztársaság,
 Litván Szovjet Szocialista Köztársaság,
 Moldva Szovjet Szocialista Köztársaság,
 Lett Szovjet Szocialista Köztársaság,
 Kirgiz Szovjet Szocialista Köztársaság,
 Tadzsik Szovjet Szocialista Köztársaság,
 Örmény Szovjet Szocialista Köztársaság,
 Turkmen Szovjet Szocialista Köztársaság,
 Észt Szovjet Szocialista Köztársaság,
 Karél-Finn Szovjet Szocialista Köztársaság.

Mindezek a köztársaságok a köztársaságban lakó nép kívánására alakultak és léptek be a Szovjetunió kötelékébe.

Az egyesülés önkéntes volta — egyike azoknak az alapoknak, amelyeken a Szovjetunió keletkezett, megszilárdult és hatalmas erővé nőtt. Sztálin elvtárs a következőket mondja:

„... A népeknek egyetlen szövetsége, egységes állammá való

egyesülése sem lehet szilárd, ha annak alapját nem a teljes önkéntesség képezi, ha maguk a népek nem akarnak egyesülni.“

Az önkéntesen szövetségbe tömörült szovjet köztársaságok egyenjogúak. A szovjet hatalomban nincsenek „mama kedvencei“ és „mostohák“. A Szovjetunióban nincsen uralkodó, kivált-ságos náció és nincsenek alárendelt, elnyomott népek, mint ahogyan ez a cári birodalomban volt és ahogyan ez ma is látható a soknemzetiségű burzsoá államokban. A Szovjetunió népei jogaik tekintetében teljesen egyenlők, a szövetséges köztársaságok mindegyike — függetlenül attól, hogy milyen nép alkotja azt, hogy mennyi a lakossága, milyen nagy a területe — egyenlő jogokat élvez az összes szövetséges köztársaságokkal együtt.

Vegyük például az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaságot. Ez a legnagyobb köztársaság, lakosságának létszáma és területe szerint is. Ez a szovjetköztársaság alakult meg elsőnek, ez — az anyaköztársaság; és területén számos más szövetséges köztársaság született meg.

Az orosz nép felbecsülhetetlen szolgálatokat tett minden más népnek a szovjet hatalom kivívása és megszilárdítása tekintetében, az egyenlő jogú köztársaságok önkéntes szövetségbe való tömörülése terén, az új, szabad, biztosított kulturális élet megalkotása tekintetében. A Nagy Honvédő Háború idején az orosz nép a legcsekélyebb ingadozás nélkül hozta meg hatalmas áldozatait a fasiszta Németország legyőzésére. Tiszta esze, szilárd jelleme és türelme következtében az orosz nép országunk minden népe előtt kiérdemelte, hogy elismerjék a Szovjetunió vezetőrejeként.

Most pedig nézzük meg, hogy élvez-e az az orosz nép, amely ebben a köztársaságban a lakosság többségét képezi, bármilyen különös jogokat és előnyöket a többi szovjet népekkel szemben? Természetesen, nem. Az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaságnak éppen olyan jogai vannak, mint bármely más szövetséges köztársaságnak, amelynek lényegesen kevesebb lakosa van és jelentősen kisebb a területe is.

A szövetségi köztársaságok egyenjogúsága — íme ez az a második alap, amelyen a Szovjetunió megalakult, megszilárdult és hatalmas erővé fejlődött.

A Szovjetunió — a szovjet népek testvéri családja, amely egyetlen szövetségi köztársasággá egyesült az önkéntesség és egyenjogúság alapján és ezek a népek barátságban és szoros együttműködésben élnek egymással. A népek barátsága és testvérisége ma már elválaszthatatlanul egybeforrt mindennapi életünkkel.

2. A szövetségi köztársaság

Minden szövetségi köztársaság, amely a cári Oroszországban elmaradott, jogfosztott és nemzetiségi elnyomatás alatt szenvedő határvidék volt, rövid idő alatt még soha nem látott gazdasági és kulturális felvirágzást ért el. Ilyen eredményeket a szövetséges köztársaságok néptömegei csak azért érthettek el, mert messzemenő öntevékenységet fejthettek ki. Biztosította ezt szabad nemzeti-állami felépítésük a Kommunista Párt vezetése alatt, az orosz nép testvéri segítsége és a szovjet hatalom össz-szövetségi szervei.

Nézzük meg most, hogy milyen is voltaképpen a szövetségi köztársaságok állami felépítése?

A szövetségi köztársaság az önkéntesség elve alapján alakul meg és a köztársaságot megalkotó nép nevét viseli.

Minden szövetségi köztársaság a munkások és a parasztok népi szocialista szovjetállama, amely az önkéntesség alapján a Szovjetunió közvetlen kötelékébe tartozik s a többi szövetségi köztársaságokkal egyenlő jogokat élvez. A szövetségi köztársaság minden felső és helyi állami szerve és hivatala a köztársaságban lakó nép nyelvén vezeti az ügyeket.

A szövetségi köztársaság a Szovjetunió kötelékébe való belépés után is szuverén állam marad. Ez azt jelenti, hogy a szövetségi köztársaság a saját területén önállóan gyakorolja az államhatalmat minden kérdésben, azok kivételével, amelyeket a szövetségi köztársaságok önként átadtak az államhatalom össz-szövetségi szerveinek és állami ügyvitelének. Azok az ügyek, amelyeket a köztársaságok átadtak az össz-szövetségi szerveknek, a Szovjetunió Alkotmánya 14. §-ában vannak felsorolva.

Miben nyilvánulnak meg a szövetségi köztársaság szuverén jogai?

A szövetségi köztársaságnak megmarad az a joga, hogy szabadon kiléphet az Unióból. Az első pillanatra azt hihetné az ember, hogy az Unióból való szabad kilépés jogára nincsen szükség a szovjet alkotmányban. Hiszen nálunk egyetlen olyan szövetségi köztársaság sincsen, amely ki akarna lépni a Szovjetunióból. Ennek alapján az alkotmánytervezet megtárgyalása alkalmával egyesek azt javasolták, hogy hagyják ki a tervezetből a 17. cikkelyt (az Unióból [Szojuzból] való kilépés jogát). Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy ez helytelen lenne. Igaz, hogy egyetlenegy köztársaság sem gondol arra, hogy kilépjen az Unióból. Ez igaz. Azonban az a tény, hogy minden egyes szövetségi köztársaságnak meghagyták azt a jogát, hogy szabadon kiléphessen az Unióból (Szojuzból), mindennél világosabban bizonyítja és megszilárdítja azt a tényt, hogy az egyes köztársaságoknak államszövetségbe való tömörülése valóban önkéntes. A szövetségi köztársaságoknak az Unióból (Szojuzból) való szabad kilépési joga szuverén jogaik magasabbrendű kifejezése. Ilyen joguk nincs az egyes államoknak és kantonoknak — a soknemzetiségű burzsoá államok összetevő részeinek.

A szövetségi köztársaságnak megvan a maga alkotmánya, amelyet jóváhagyott és megfelelő változtatásokkal látott el magának a köztársaságnak a legfelső államhatalma. Ebben az alkotmányban visszatükröződnek az illető köztársaság sajátosságai — nemzeti, gazdasági és kulturális viszonyai, stb. Csak azt kívánják meg, hogy minden egyes szövetségi köztársaság alkotmánya teljes összhangban legyen a Szovjetunió alkotmányával. Ez érthető is, mert hiszen a szövetségi köztársaság — tagja a Szovjetuniónak. Végül pedig ez teljes egészében meg is valósítható, mert hiszen minden szövetségi köztársaság gazdasági és politikai alapja egységes.

A szövetségi köztársaságnak megvannak a maga törvényei, melyeket a köztársaság legfelső állami hatalma bocsát ki. Ezeket a törvényeket kötelezően végre kell hajtani a szóbanforgó köztársaság területén. A szövetségi köztársaságokban a

köztársaság saját életének minden kérdésére vonatkozóan adnak ki törvényeket, azoknak a társadalmi jelentőségű kérdéseknek a kivételével, amelyekre vonatkozóan a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje hoz törvényeket. Ilyenek például a háború és a béke kérdése, új köztársaságok felvétele a Szovjetunióba, a Szovjetunió egységes állami költségvetésének jóváhagyása és mások.

Az összszövetségi törvénynek bármilyen térre vonatkozó meghozása — például a földhasználat alapvető elveiről, az egészségvédelemről, a népoktatásról — egyáltalán nem zárja ki azt, hogy a szövetségi köztársaságok is törvényeket hozzanak ezen a téren; ezek a törvények csak kiegészítik és továbbfejlesztik az összszövetségi törvényeket. Abban az esetben, ha kitűnik, hogy a szövetségi köztársaság valamelyik törvénye eltér az összszövetségi törvénytől — az összszövetségi törvény marad hatályban, mint amely kötelező minden szövetségi köztársaság részére.

A szövetségi köztársaság a Szovjetunióba való belépés után megtartja saját területére vonatkozó jogát. A szövetségi köztársaság területén nem lehet változtatásokat eszközölni a szóbanforgó köztársaság beleegyezése nélkül. A szövetségi köztársaságok határainak kiigazítását a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje hagyja jóvá.

A szövetségi köztársaságnak megvannak a saját katonai alakulatai (csapattek). Katonai alakulatok megszervezése tekintetében maga a szövetségi köztársaság dönt. Az összszövetségi hatalom a szövetségi köztársaságok katonai alakulatainak megszervezése tekintetében csak irányelveket állít fel. Az államhatalom összszövetségi szervei irányítják a Szovjetunió honvédelmének megszervezését és rendelkeznek a Szovjetunió minden fegyveres erejével. A szövetségi köztársaságok katonai alakulatai a szovjet hadsereg összetevő részeit alkotják. Az a tény, hogy a szövetségi köztársaságok katonai csapattek alkotnak, még jobban megszilárdítja a szovjet hadsereg erejét.

A szövetségi köztársaságnak megvan az a joga, hogy közvetlen kapcsolatokat létesítsen idegen országokkal, azokkal megállapodásokat köthessen, diplomáciai és konzuli képviselőket szervezhessen. A köztársaság maga dönti el azt, hogy milyen

államokkal létesít közvetlen kapcsolatokat. Az összszövetségi hatalom csak a szövetségi köztársaságok és az idegen államok közötti viszony általános rendjét állapítja meg és szerződéseket köt idegen államokkal a Szovjetunió nevében. A szövetségi köztársaságok közvetlen viszonya idegen államokkal még jobban megszilárdítja nemzetközi kapcsolatainkat, a szovjet népeknek más népekkel való együttműködését a béke, a Szovjetunió gazdasági és kulturális növekedése érdekében.

A szövetségi köztársaságok katonai alakulataira és idegen országokkal létesített viszonyaira vonatkozó törvényeket a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje 1944 február 1-én fogadta el s ezek a törvények a szövetségi köztársaságok szuverén jogainak és tevékenységének nagy kibővítését jelentik. Ezek a törvények a szövetségi köztársaságok és az egész Szovjetunió megszilárdítását jelentik.

A szövetségi köztársaság megőrzi a saját polgárjogát, minden polgára azonban egyúttal polgára a Szovjetuniónak is. Minden szövetségi köztársaság polgára teljesen egyenlő polgárjogot élvez minden más szövetséges köztársaság polgáraival. Bármelyik szövetségi köztársaságba utazzék is a szovjet polgár, mindenütt a hazájában érzi magát.

A szövetségi köztársaság szuverén jogainak jelképe az állami címer és a köztársaság állami lobogója.

A szövetségi köztársaság polgárai megválasztják saját Legfelsőbb Szovjetjüket — a köztársaság állami hatalmának legfelső szervét. Ugyanakkor résztvesznek a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének megválasztásában is — amely egész országunk állami hatalmának legfelső szerve.

Ilyen szuverén jogokkal rendelkezik minden egyes nép, amely szövetségi köztársaságot alkot; teljesjogú gazdának érzi magát hazájában. Ugyanakkor a szövetségi köztársaság tagja az egységes, hatalmas szövetségi államnak és minden szovjet nép a Szovjetuniótól, a szovjet hatalom államszövetségi szerveitől messzemenő politikai, gazdasági és kulturális támogatást, valamint védelmet kap külső ellenségek ellen.

A Szovjetunió alkotmánya arra kötelezi a Szovjetuniót, hogy megőrizze a szövetségi köztársaságok szuverén jogait.

A Szovjetunió híven teljesíti is ezt a kötelezettségét. Mikor országunkat megtámadta a fasiszta Németország és annak szövetségesei, az egész Szovjetunió felemelkedett az arcátlan rablók ellen.

Azokat a területeket, amelyeket az ellenség ideiglenesen megszállt, felszabadították és szabadságukat, függetlenségüket és szuverén jogukat helyreállították.

3. *Az autonom köztársaság*

Egyes szövetségi köztársaságok határain belül az illető lakosság mellett egyes helyeken laknak más népek is, amelyek kisebbséget képeznek ezekben a köztársaságokban. Ezek a kisebbségek nemzeti sajátágaikban eltérnek a köztársaság lakosságának zömétől. Ezek a népek önkéntes alapon autonom köztársaságokat alkotnak, melyek mindegyike az autonom köztársaságot alkotó nép nevét viseli.

Az autonom köztársaság a munkások és parasztok oly nemzetiségi szocialista államát alkotja, amely az egyik vagy másik szövetségi köztársaság keretébe tartozik (és azon keresztül a Szovjetunió keretébe is).

Az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság állományába tartoznak a következő autonom szovjet szocialista köztársaságok: a Tatár, Baskir, Dagesztán, Burját-Mongol, Kabardai, Komi, Mári, Mordvin, Észak-Oszét, Udmurt, Csuvas és a Jakut Autonom Szovjet Szocialista Köztársaság. A Grúz Szovjet Szocialista Köztársaság keretébe tartozik az Abház és Adzsar Autonom Szovjet Szocialista Köztársaság. Az Azerbajdzsán Szovjet Szocialista Köztársaság keretében találjuk a Nahicseván Autonom Szovjet Szocialista Köztársaságot, az Üzbek Szovjet Szocialista Köztársaságban pedig a Kara-Kalpak Autonom Szovjet Szocialista Köztársaságot.

Az autonom köztársaság a szövetségi köztársaság keretébe tartozik és a saját területén belül az államhatalmat autonom alapon valósítja meg. Ez azt jelenti, hogy az a nép, amely autonom köztársaságot alkot, a saját területén állami önkormány

zati joggal rendelkezik belső életének minden kérdése tekintetében. Az autonóm köztársaság minden felső és helyi állami szerve és intézménye az illető nép anyanyelvén fejti ki működését.

Minden autonóm köztársaságnak megvan a maga alkotmánya, amelyet maga a köztársaság alkotott sajátosságainak tekintetbevételével s amelyet annak a szövetségi köztársaságnak a legfelső hatalma hagyott jóvá, amelynek keretébe az autonóm köztársaság tartozik. Az autonóm köztársaság alkotmányát mind a Szovjetunió, mind az illető szövetségi köztársaság alkotmányával egybehangzóan kell megteremteni.

Az autonóm köztársaság meghozza saját törvényeit, amelyek végrehajtása kötelező az autonóm köztársaság területén. Az autonóm köztársaság ugyancsak köteles végrehajtani az összszövetségi törvényeket és annak a szövetségi köztársaságnak a törvényeit, amelynek keretébe tartozik.

Az autonóm köztársaságnak megvan a saját területe, melyet az illető köztársaság beleegyezése nélkül megváltoztatni nem lehet. Az autonóm köztársaság határainak megváltoztatását az illetékes szövetségi köztársaság legfelsőbb állami hatalma hagyja jóvá.

Az autonóm köztársaságnak megvan a maga polgárjoga. Az autonóm köztársaság minden egyes polgára ugyanakkor polgára az illetékes szövetségi köztársaságnak és a Szovjetuniónak is.

Az autonóm köztársaság állami címere és lobogója azonos annak a szövetségi köztársaságnak a címerével és lobogójával, amelynek keretébe az autonóm köztársaság tartozik, azzal a kiegészítéssel, hogy a címeren és lobogón szerepel az autonóm köztársaság neve.

Minden autonóm köztársaság polgárai megválasztják köztársaságuk Legfelsőbb Szovjetjét. Résztvesznek a Legfelsőbb Szovjet megválasztásában abban a szövetségi köztársaságban is, amelybe autonóm köztársaságuk tartozik, végül pedig résztvesznek a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének megválasztásában is.

Az autonóm szovjetköztársaságok ilyen felépítése nagymértékben hozzájárul népeik alkotó öntevékenységének fellendü-

léséhez. Ilyen felépítés alapján, az összszövetségi állami szervek és az orosz nép segítségével, valamint a Kommunista Párt vezetése alatt az összes autonom köztársaságok óriási eredményeket értek el politikai, gazdasági és kulturális fejlődésük terén.

4. *Az autonom terület*

Néhány szövetséges köztársaság területén kis lélekszámú népek laknak, amelyek önkéntes alapon autonom területeket alkotnak. Minden ilyen terület annak a népnek a nevét viseli, amely azt megalkotta.

Az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaságban különféle vidékeken a következő autonom területeket találjuk: az Adigei, a Zsidó, a Hegyi-Altáji, a Tuvai, a Hakasz és a Cserkesz autonom terület. Az Azerbajdzsán Szovjet Szocialista Köztársaság keretébe tartozik a Nagorno-Karahi autonom terület, a Grúz Szovjet Szocialista Köztársaságban találjuk a Dél-Oszét autonom területet, a Tadzsik Szovjet Szocialista Köztársaság területén pedig a Gorno-Badahsani autonom területet.

Az a nép, amely autonom területet alkotott, szintén rendelkezik az államhatalom nemzeti szervével — ez az autonom terület dolgozói képviselőiből alakult szovjet — és területén állami önkormányzata van belső életének kérdései tekintetében.

Az autonom terület minden állami szerve és hivatala annak a népnek a nyelvén fejti ki működését, amely az autonom területet alkotja.

A területi szovjetnek és végrehajtóbizottságának felhatalmazását az „autonom területről szóló rendelet” szabályozza, amelyet a területi szovjet állít össze, a terület nemzetiségi sajátosságainak szem előtt tartásával és ezt a rendeletet annak a szövetségi köztársaságnak a Legfelsőbb Szovjetje erősíti meg, amelyhez az autonom terület tartozik.

Az a nép, amely autonom területet létesített, megválasztja területének a dolgozók képviselőiből álló szovjetjét. Ugyanakkor azonban részt vesz a Legfelsőbb Szovjet megválasztásában annak

a szövetségi köztársaságnak a területén, amelyhez tartozik, végül pedig résztvesz a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének megválasztásában is.

Az autonóm területek megalkotása nagymértékben hozzájárul az autonóm területeket alkotó népek öntevékenységének, gazdasági és kulturális fejlődésének fellendítéséhez.

5. Nemzeti körlet

A nemzeti körleteket — éppen úgy, mint az autonóm területeket — kis szovjet népek alkotják az önkéntesség elve alapján. Minden nemzeti körlet a Szovjetunió északi részén van és az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság területeinek vagy vidékeinek állományába tartozik. A nemzeti körletek a következők: az Agini Burját-Mongol nemzeti körlet, az Uszty-Ordüni-Burját-Mongol nemzeti körlet, a Nyenyec nemzeti körlet, a Jamalo-Nyenyec nemzeti körlet, a Taimüri (Dolgano-Nyenyec) nemzeti körlet, a Hantü-Manszi nemzeti körlet, a Komi-Permji nemzeti körlet, a Korják nemzeti körlet, a Csukot nemzeti körlet, az Evenki nemzeti körlet.

Minden nép, amely nemzeti körletet alkot, körletének területén az állam önkormányzati jogaival rendelkezik, belső életének kérdései tekintetében. A nemzeti körlet állami szerveinek jogait és kötelességeit — a dolgozók képviselőiből alakult körleti szovjet, végrehajtóbizottságának jogait és kötelességeit pedig — „a nemzeti körletekre vonatkozó rendelet“ határozza meg, amelyet az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság Legfelsőbb Szovjetje bocsát ki.

A nemzeti körlet állami szervei és hivatalai annak a népnek az anyanyelvén fejtik ki működésüket, amely a körletet megalkotta.

Az a nép, amely megteremtette a nemzeti körletet, megválasztja körletének a dolgozók képviselőiből alkotott szovjetjét. Ugyanakkor résztvesz a Legfelsőbb Szovjet megválasztásában abban a szövetségi köztársaságban is, amelynek területén a nemzeti körlet fekszik, végül pedig résztvesz a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének megválasztásában is.

A szovjet föld északi részének népei, amelyek nemzeti körleteket alakítottak, rövid idő alatt nagy eredményeket értek el gazdasági és kulturális fejlődésük terén.

Országunk minden kis népe új életre kelt és csatlakozott a szocialista építőmunkához az összszövetségi állami szervek és az orosz nép segítségével, a Kommunista Párt vezetése alatt.

6. *A szovjet népek szövetsége erős és megdönthetetlen*

Röviden megismerkedtünk a Szovjetunió állami berendezésével. Nézzük meg, milyen jelentősége van annak népeink életében.

Minden szovjet nép szabadon megalkotta nemzeti, állami szervezetét. Ugyanakkor a szovjet népek az önkéntesség és az egyenjogúság alapján megalkották az egységes és szövetségi soknemzetiségű államot — a Szovjetuniót, amely minden egyes népnek a legmesszebbmenő segítséget nyújtja fejlődésére és külső ellenségek ellen való megvédelmezésére.

Ilyen rendszer és ilyen kölcsönös viszony a népek között nem volt a cári Oroszországban és most sincsen a burzsoá országokban.

Az orosz cár, a földbirtokosok és a kapitalisták igyekeztek elhinteni a népek között az ellenségeskedés magvát, vérbe és könnybe fojtották a különféle nemzetiségek dolgozóinak egyesülési kísérleteit és országunk népeinek felszabadítását.

A Bolsevik Párt már kezdettől fogva harcot indított a cári hatalomnak e politikája ellen. Lenin és Sztálin azt mondta, hogy egy népnek sem szabad kiváltságokkal, azaz előnyökkel rendelkeznie, de nem szabad egy nép jogait sem korlátozni. A Bolsevik Párt azt a követelményt támasztotta, hogy országunk minden népének legyen meg a szabadsága és az egyenjogúsága.

A szovjet hatalom egyik legelső intézkedése volt a híres „Kiáltvány Oroszország népeinek jogairól“, amelyet Lenin és Sztálin írt alá 1917 november 15-én.

Ebben a deklarációban azt olvashattuk, hogy véget ért a népek egymásra uszításának szégyenteljes politikája és hogy a

szovjet hatalom meg fogja valósítani Oroszország népei önkéntes és becsületes szövetségének politikáját. A kiáltvány kijelentette, hogy a jövőben minden nép egyenjogú és szabad lesz. Minden nép maga döntheti el élete állami felépítésének kérdését és ebben elmehet addig, hogy külön is válhat Oroszországtól és önálló államot alkothat.

Országunk számos népe azonban a cári elnyomás következtében nem tudta kifejleszteni iparát és kultúráját, ezeknek a népeknek nem volt saját munkásosztályuk, nem volt értelmiségük. Az ilyen népeknek nehéz lett volna a valóságban élni olyan jogokkal, amelyeket nekik a többi népekkel egyformán felajánlottak.

Sztálin elvtárs a Kommunista Párt és a szovjet hatalom szervei, valamint a munkásosztály előtt fel is vetette a következő feladatot: segíteni kell a fejlődésben elmaradt népeknek, hogy elérjék az előbbrehaladottakat, el kell érni azt, hogy minden népnek megteremtsük azokat az anyagi viszonyokat, kulturális eszközöket és nemzeti kádereket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy az életben meg lehessen valósítani a nemzetiségi egyenjogúságot. Sztálin elvtárs nagy szívósággal és következetességgel küzdött ennek a feladatnak a megoldásáért és a feladatot meg is oldotta.

A népek egyenjogúságát nálunk nemcsak a törvény hirdette ki és nemcsak az alkotmány erősítette meg, hanem azt a valóságban is megteremtették a Szovjetunió népeinek életében.

A lenini-sztálini nemzetiségi politika a népek közeledéséhez, a kölcsönös bizalom növeléséhez, a Szovjetunió megalkotásához és megszilárdításához, a népek közt levő együttműködés ama kiváló szervezetéhez vezetett, amelyet Sztálin elvtárs a világ minden népe egyesülése mintaképének nevezett.

Az emberiség történetében legelőször a Szovjetunióban oldották meg a nemzetiségi kérdést a legigazságosabb módon — a nemzetiségi elnyomás megsemmisítésének, a népek egyenjogúságának kérdését —, megoldották azt a kérdést, hogy minden nép maga rendelkezzhessék országában, végül pedig megoldották a népek barátságának és egymás testvéri megsegítésének kérdését is.

Külföldön pedig százával vannak Európában, Ázsiában, Afrikában, a Csendes-óceán szigetein és Amerikában lakó népek, amelyeknek még mindig tűrniök kell az amerikai, angol, francia, holland, belga és egyéb burzsoáziák kegyetlen nemzeti elnyomását.

Az angol burzsoá államférfiak szeretik a brit impériumot „a népek brit baráti szövetségének“ nevezni. Nézzük meg, hogyan áll ennek a „baráti szövetségnek“ az ügye. A brit birodalomban 555 millió ember él. Ebből a számból az angolok, akik a brit szigetekeken laknak, csak 48 millió főt tesznek ki. Több, mint 400 millió ember pedig a brit birodalom gyarmatain lakik, az angolok által elnyomott országokban. Ebből a 400 millióból csak magában Indiában körülbelül 800 különféle nép lakik. A brit birodalom népei között nincsen semilyen „baráti szövetség“ sem, ellenben ezek a népek az angol burzsoázia részéről annál erősebb elnyomás alatt élnek.

Természetes, hogy a soknemzetiségű burzsoá államok elnyomott népei nem tudnak beletörődni helyzetükbe. Szabadságharcot vívnak elnyomóik ellen, — szívós harcot, amely egyre nagyobb lángokat vet, fegyveres felkelésekben és független köztársaságok alakításában nyilvánul meg, mint ahogy azt Indonézia és Viet-Nam (Indokína) népeinél látjuk. Ez megingatja a soknemzetiségű burzsoá államok belső helyzetét, aláássa erejüket és az elkerülhetetlen összeomlás felé viszi őket.

A Szovjetunióban pedig nincs és nem is lehet semmiféle nemzetiségi ellenségeskedés és harc. A Szovjetunióban — a népek békéjét, barátságát és együttműködését látjuk.

Sztálin elvtárs már 1935-ben rámutatott arra, hogy a szovjet nemzetiségi politika legértékesebb vívmánya a népek barátsága.

„Mert — mondotta — addig, amíg ez a barátság fennáll, országunk népei szabadok és legyőzhetetlenek lesznek. Senki sem lehet előttünk rettegett, sem belső, sem külső ellenség addig, amíg ez a barátság él és virul.“

Sztálin elvtársnak e szavait teljes egészükben igazolta a valóság. A szovjet népek nagy barátsága megmutatta egész erejét a Nagy Honvédő Háború idején.

A német fasiszták arra számítottak, hogy seregeiknek első nekirohanása után a Szovjetunió szét fog hullani. Ellenségeinknek ez a számítása teljesen összeomlott. A szovjet népek testvéri szövetsége a német fasiszta rablók ellen vívott elkeseredett harc nehéz éveiben a Bolsevik Párt vezetése alatt még jobban megszilárdult és megedződött. Minden szovjet nép odaadta teljes erejét és a rendelkezésére álló anyagi eszközöket a Szovjetunió megvédésének ügyéért arra, hogy az ellenséget szét tudjuk zúzni, ki tudjuk úzni a szovjet földről és hogy meg tudjuk semmisíteni a fasizmust. A szovjet népek együvértartozásának érzése, kölcsönös bizalma és harci szövetsége most szilárdabb, mint valaha.

A német fasiszták ostoba és ártalmas elméleteket terjesztettek arról, hogy az emberiség mintegy két egyenlőtlen részre oszlik: az egyik oldalon vannak a németek, akik valamilyen magasabb fajhoz, az uralkodó fajtához tartoznak; a másik oldalon pedig a többi népek vannak, amelyek alacsonyabbrendű fajokhoz, a rabszolgánépekhez tartoznak.

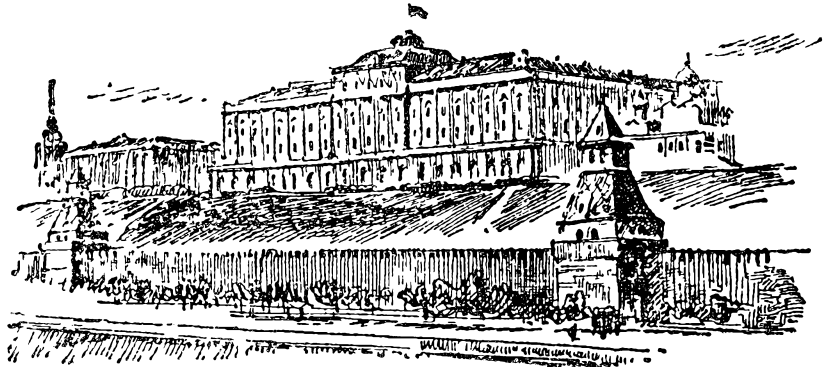
Hasonló elméletet terjesztenek most az amerikai kapitalisták, azzal a kis különbséggel, hogy szerintük a magasabbrendű fajt az amerikaiak képviselik, akiknek ennek következtében uralkodniok kell az egész világon.

A szovjet népek a gyakorlatban döntötték meg ezt az őrülséget. Bebizonyították a valóságban, hogy bármelyik nép, ha felszabadítjuk a nemzeti elnyomás és a kapitalista rabság alól, fel tudja építeni élenhaladó államiségát, magasra tudja fejleszteni gazdaságát és nemzeti kultúráját.

A Szovjetunió, amely a népek szabadságát, egyenjogúságát s barátságát védelmezte, győztesen került ki a súlyos háborúból.

A német fasiszta állam pedig, amely arra törekedett, hogy megteremtse egy nép uralmát és megalázzon minden más népet, szétzúzódtott és megsemmisült ebben a háborúban.

A Szovjetunió erejének és hatalmának egyik hatalmas forrása a szovjet népek megdönthetetlen barátsága. Az egyenjogú szovjet népek szabad szövetsége, amely a Kommunista Párt vezetése alatt jött létre, a világ legszilárdabb és leghatalmasabb országa.

IV FEJEZET

A SZOVJETUNIO ÁLLAMI HATALMANAK ÉS ÁLLAMI IGAZGATÁSÁNAK LEGFELSŐ SZERVEI

1. *Hogyan alakulnak ki nálunk az államhatalom szervei*

Mindnyájan nagyon jól tudjuk, mily nagy nemzeti ünnep nálunk a szovjeteknek a sztálini Alkotmány szerinti megválasztása. Minden választást hosszú ideig tartó választási kampány előz meg, amikor is országunk minden városában és lakott helyén népes gyűléseket tartanak a választók. Ezeken a gyűléseken történnek a jelölések és itt tárgyalják meg a szovjetekbe megválasztandó képviselők ügyét.

A Szovjetunióban a választópolgárok száma eléri a 104 milliót. A kommunisták és a pártonkívüliek közös képviselőjelölteket állítanak. A választásokon majdnem minden választó résztvesz (a választóknak több, mint 99%-a). Azokra a jelöltekre, akiket a pártonkívüliek és a kommunisták együtt állítottak, a választásban résztvevőknek több, mint 99%-a adja szavazatát. A szovjetek választása nagyszerűen demonstrálja a Szovjetunió minden népének teljes bizalmát és szeretetét a Kommunista Párt és annak vezére, Sztálin elvtárs iránt.

Egyetlen polgári demokrata állam sem ismerte sohasem a választók olyan teljes és egyöntetű részvételét a hatalom szerveinek megválasztásában, mint nálunk. Így pl. Angliában

az 1945. évi választások alkalmával a választásokban csak a választásra jogosultak 75%-a vett részt. Az Egyesült Államokban a legutóbbi, 1948. évi választásokban a választójoggal rendelkező polgároknak csak körülbelül a fele vett részt.

A burzsoá országokban az állampolgárok óriási rétegeit megfosztották választójoguktól. Így az országok többségében a nőknek nincs választójoguk, vagy erősen korlátozták azt. A soknemzetiségű államokban megfosztottak választójogától minden polgárt, aki nem tartozik az illető országban uralkodó nemzetiséghez vagy fajhoz.

A választójog megadását rendszerint egész sor követelményhez kötik. Így pl. megkövetelik, hogy a polgár bizonyos kiterjedésű földbirtokkal rendelkezék, bizonyos összegű adót fizessen, vagy pedig fizesse meg a különleges választójogot biztosító adót. Megkövetelik, hogy a polgárnak bizonyos iskolai végzettsége legyen, vagy pedig, hogy bírja az uralkodó nemzet nyelvét. Megkövetelik, hogy a polgárnak legyen saját lakása, vagy pedig, hogy hosszabb ideig tartó egyhelybenlakást tudjon bizonyítani, stb.

A dolgozó osztályok polgárainak választójogát korlátozzák, a kizsákmányoló osztályokhoz tartozó polgárok választójogával kapcsolatban pedig ellenkezőleg, különleges kiváltságokat biztosítanak. Így pl. Angliában az ipari és kereskedelmi vállalatok tulajdonosai jogosultak arra, hogy egyszerre két választókerületben is résztvehessenek a választásokon: a lakóhelyükhöz tartozó és a vállalatuk fekvése szerinti választókerületben. Azok a személyek, akiknek egyetemi végzettségük van, szintén két szavazatra jogosultak, és pedig szavazhatnak a lakóhelyükhöz tartozó körzetben, valamint az egyetem választókerületében is.

Mindezek a korlátozások és kiváltságok a munkásosztály, a dolgozó tömegek, a nincstelen és szegény lakosság, az elnyomott népek ellen irányulnak. A kapitalista országokban az uralkodó osztályok minden igyekezetükkel arra törekcsenek, hogy lehetetlenné tegyék a dolgozó tömegek részvételét az államhatalom szerveiben.

A burzsoá országokban maguk a választások is elkesere-

dett osztályharc keretében zajlanak le, a kizsákmányoló osztályok nagy nyomást gyakorolnak a választókra, hazug ígéretekkel, vesztegetéssel, fenyegetésekkel és erőszakkal. Így pl. az 1948. évi olaszországi választásokon Amerika fegyveres beavatkozásával ijesztgették a választókat, a vallásos embereket pedig azzal, hogy a pokolban örökös kínokat fognak szenvedni, ha a kommunistákra szavaznak. A polgári pártok a választások alkalmával mindenféle csalást vesznek igénybe: bevesznek a választói névjegyzékbe sokezer kigondolt nevet, meghamisítják a választás eredményét, megszervezik a pót-választók egész csoportjait, akik teherautókon járva, több választókörzetben is leadják szavazatukat.

A burzsoá államokban nincsenek meg a szükséges feltételek arra, hogy a dolgozó osztályok polgárai a valóságban is gyakorolhassák választójogukat, noha ezt a jogot biztosítja nekik az alkotmány. Az egész állami apparátus a kapitalisták és a földbirtokosok kezében van, rendelkezésükre állnak a nyomdák, az újságok, a rádióállomások, a gyűléstermek és óriási pénzüsszegek. A dolgozókat a kapitalista országokban mindezekről megfosztják. Nagyon megnehezítik nekik a szervezkedést és azt, hogy valódi képviselőjüket jelölhessék és azokat beiktathassák az államhatalom szerveibe.

Emlékeztetünk arra, hogy a régi Oroszországban a cári Birodalmi Dumába való képviselőválasztás jogával tulajdonképpen csak a földbirtokosok, a kapitalisták, a tisztviselők, a kereskedők, a papság rendelkezett, a munkások és a dolgozó parasztok választójogát viszont a végletekig megnyirbálták. A nőknek, Közép-Azsia és Szibéria nem orosz népeinek szintén nem volt választójoguk. A választásokat a következő módon ejtették meg: először kiválogatták a választókat, aztán a választók megválasztották maguk közül a képviselőket. Érthető, hogy ilyen rendszer mellett a dolgozók valódi képviselői úgyszólván egyáltalán nem juthattak be a Dumába.

A Szovjetunió Alkotmánya és a szovjetek megválasztására vonatkozó rendeletek nem ismerik a választópolgárok jogának semilyen korlátozását sem.

A sztálini Alkotmány az államhatalom minden szervébe

való választással kapcsolatban — a falusi szovjettől kezdve a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjéig — általános, egyenlő és közvetlen választójogot biztosít titkos szavazással.

Az általános választójog azt jelenti, hogy minden polgár, aki elérte 18. életévét, akár férfi, akár nő, függetlenül faji és nemzetiségi hovatartozásától, hitvallásától, képzettségétől, szociális származásától, illetőségétől, vagyoni helyzetétől és a multban kifejtett tevékenységétől — jogosult arra, hogy részt vegyen a szovjetek képviselőinek megválasztásában.

A Szovjetunió Alkotmánya értelmében a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjébe megválasztható minden szovjet polgár, aki elérte 23. életévét. A szövetséges és autonom köztársaságok Legfelsőbb Szovjetjébe képviselőként ezeknek a köztársaságoknak az alkotmánya alapján minden polgár megválasztható, aki elérte 21. életévét, a helyi szovjetekbe pedig megválasztható minden szovjet polgár, aki betöltötte 18. életévét.

Nem rendelkeznek választójoggal az elmebajosok és azok a személyek, akiket a bíróság elítélt és az ítéletben megszabott időre megfosztott választójoguktól.

Az egyenlő választójog azt jelenti, hogy minden polgár minden különbség nélkül résztvesz a választásokban, egyenlő alapokon. Minden polgárnak egy szavazata van.

A közvetlen választás azt jelenti, hogy a képviselőket közvetlenül maguk a választók választják meg minden szovjetbe: a községi, városi, kerületi, körzeti területi szovjetekbe, az autonóm és szövetséges köztársaságok Legfelsőbb Szovjetjébe, végül a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjébe is.

A titkos szavazás azt jelenti, hogy senkinek sem szabad megtudni és nem is tudhatja meg azt, hogy a választó kire adta le szavazatát. A választó belép egy külön helyiségbe, ahol rajta kívül senkinek sem szabad tartózkodnia és ott tölti ki a választócédulát, amely feltünteti a képviselőjelöltek nevét. Ezzel biztosítják a szavazás teljes titkosságát.

Kinek van joga képviselőjelölteket állítani?

Ezzel a joggal rendelkezik minden társadalmi szervezet és a dolgozók közösségei, továbbá a vállalatok munkásainak és

tisztviselőinek közgyűlése, a parasztok közgyűlése a kolhózkokban, falvakban és járásokban, a katonai szolgálatot teljesítők közgyűlése csapattestek szerint.

Igy tehát a képviselőjelölteket maguk a néptömegek állítják. Itt adják meg utasításaikat is a szovjet leendő képviselőinek.

A szovjet képviselője köteles a nép utasítását teljesíteni, be kell számolnia választói előtt munkájáról és a szovjet munkájáról is. A választók jogosultak arra, hogy bármikor visszahívassák a képviselőt, amennyiben az nem igazolta a nép bizalmát és helyébe másikat választhatnak.

A burzsoá államok alkotmánya nem ismer ilyen rendszert. Ott, amint a választások befejeződtek és a jelöltből képviselő lett, rendszerint megszűnik kapcsolata választóival. A burzsoá pártok képviselői azonnal megfélemedeznek azokról az ígéreteről, amelyeket választóiknak tettek a választások előtt és a parlamentekben végrehajtják a burzsoázia akaratát.

Sztálin elvtárs erre tanít bennünket: „a képviselőnek tudnia kell, hogy ő a nép szolgálja.”

Sztálin elvtárs azt tanácsolja a választóknak, hogy kísérik figyelemmel képviselőjük munkáját, ellenőrizték ezt a munkát és követelik meg a képviselőktől, hogy azok feladatuk magaslatán álljanak és mindig lebegjen szemünk előtt a nagy Lenin halhatatlan példája.

Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy a szovjet nép választottjai legyenek ugyanolyan világosfejű és határozott politikai funkcionáriusok, mint Lenin, ugyanolyan rettenthetetlenek és kíméletlenek az ellenséggel szemben, mint Lenin, legyen előttük minden pánik olyan idegen, mint Lenin előtt volt, legyenek olyan bölcsék és nem sietősek, minden bonyolult kérdés megoldásában, mint Lenin, legyenek olyan igazságosak és becsületesek, mint Lenin. Úgy kell szeretni népünket, mint ahogyan Lenin szerette.

Meg kell tanulnunk, hogy mindnyájan olyan funkcionáriusok legyünk, mint amilyen Lenin volt, mint amilyen az ő nagy barátja és harcostársa, a szovjet nép szeretett vezére — Sztálin elvtárs.

2. A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje

1946 február 10-én a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjébe megejtett választások alkalmával 1339 képviselőt választottak meg. Nézzük, hogy kikre bízta a nép az országban a legfelsőbb hatalmat.

A Legfelsőbb Szovjet képviselőjének megválasztották a szovjet nép nagy vezérét, J. V. Sztálin elvtársat, a szovjet állam és a Kommunista Párt legkiválóbb és az egész országban ismert vezetőit: V. M. Molotovot, N. M. Svernyiket, A. A. Andrejevet, A. I. Mikojant, L. M. Kaganovicsot, K. E. Vorosilovot, M. Sz. Hruscsovot, ~~.....~~, G. M. Malenkovot, N. A. Bulganyint, A. N. Koszögint.

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjébe képviselőként beválasztottak még kiváló embereket a munkások, parasztok és értelmiség soraiból, az ipari és a kolhóztermelés vezetői közül, a tudomány és a kultúra képviselőit, a Szovjet Hadsereg parancsnokait.

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének képviselői közül 38% munkás, 26% paraszt, 36% tisztviselő és értelmiségi. A képviselők között 277 nő van. A képviselők közül 293-an 23—35 évesek. A képviselők jelentékeny csoportját teszik a katonai szolgálatban levők. A képviselők 4/5 része kommunista, a többi pártonkívüli.

A mi államunkat a nép legjobb fiai kormányozzák, a párt-hoz tartozó és pártonkívüli bolsevikok, akik kiérdemelték a néptömegek bizalmát állami és társadalmi tevékenységükkel, önfeláldozó munkájukkal a gyárakban, az üzemekben, a bányákban, a földeken, a tudomány, a technika és a kultúra terén elért eredményeikkel, hősiecs harcukkal a szovjet haza ellenségei ellen.

Egészen más volt a helyzet a régi Oroszországban. Az 1905. évi forradalom idején a cári kormány olyan Birodalmi Dumát teremtetett meg, amelyet Lenin a népképviselőlet durva utánzatának nevezett.

A IV. Birodalmi Dumában mindössze néhány tucatnyi paraszt volt (főleg kulákok) és csak 9 munkás. A többi

képviselő mind a földbirtokosok, kapitalisták, tisztviselők, a papság, stb. sorából került ki. A munkásképviselők között volt öt bolsevik, a cári kormány azonban ezeket is letartóztatta és Szibériába száműzte.

Osztályösszetételük szerint ugyanilyenek a mai burzsoá államok parlamentjei is. Így pl. az Egyesült Államokban a képviselőház majdnem teljes egészében a kapitalisták és a polgári értelmiség képviselőiből áll, akik kiszolgálják a nagy kapitalista társaságok érdekeit. A képviselőházban az amerikai munkáspártnak mindössze egy képviselője van.

Milyen jogokkal és milyen teljhatalommal rendelkezik a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje?

Az Alkotmány értelmében a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége államhatalmának legfelsőbb szerve. A mi országunkban a hatalomnak nincsen más szerve, amely a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje felett állna vagy felhatalmazása szerint egyenjogú lenne vele.

Az Alkotmány 14. cikkelyében pontosan felsorolja azokat a jogokat, amelyekkel a Szovjetunió rendelkezik. A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje megvalósítja ezeket a jogokat, amennyiben ugyancsak az Alkotmány nem bízta ezeknek a jogoknak a megvalósítását a Szovjetunió valamelyik más szervére, amely felelős a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének.

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének kizárólagos joga az államszövetségi (összszövetségi) törvények meghozása. Semmiféle más állami szervnek nincsen joga összszövetségi törvények hozatalára.

Az összszövetségi törvény minden szovjet nép akaratának a kifejezése, amelyet a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje rendeletének formájában iktatnak be. Az összszövetségi törvények hatálya kiterjed minden szovjetköztársaság területére. Ezeket a törvényeket köteles végrehajtani a hatalom minden szerve, minden hivatal és szervezet, minden állampolgár.

Ezeket a törvényeket minden szövetségi köztársaság nyelven közzéteszik.

Csak a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének van joga ahhoz,

hogy megváltoztassa a Szovjetunió Alkotmányát, hogy ellenőrzést gyakoroljon annak végrehajtása felett és hogy azzal egybehangzóan ellenőrzést gyakoroljon a szövetségi köztársaságok alkotmánya felett is.

Csak a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének van joga ahhoz, hogy a Szovjetunió kötelékébe új köztársaságokat vegyen fel, hogy jóváhagyja a szövetségi köztársaságok határkiigazításait és hogy új autonom köztársaságokat, új körzeti területeket és kerületeket létesítsen.

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének joga van ahhoz, hogy bármilyen kérdéssel kapcsolatban vizsgáló és revíziós bizottságokat nevezzen ki s ezeknek a bizottságoknak a követeléseit köteles teljesíteni minden hivatal és hivatalt viselő személy.

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje jóváhagyja a Szovjetunió egységes költségvetését (az állam bevételeinek és kiadásainak számadásait), jóváhagyja továbbá a költségvetés végrehajtását, kölcsönöket vesz fel és kölcsönöket ajánl fel, eldönti az idegen államokkal fennálló legfontosabb viszonyok kérdéseit, a háború és béke kérdését s jóváhagyja a Szovjetuniónak idegen államokkal kötött szerződéseit.

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje két Házból áll. Az egyik Házat a Szövetség Szovjetjének, a másikat pedig a Nemzetiségek Szovjetjének nevezik.

Mindkét Házat az általános, egyenlő, közvetlen választójog alapján választják meg titkos szavazással. A Szövetség Szovjetjének képviselőit a Szovjetunió területén lakó minden polgár választja, és pedig úgy, hogy 300.000 lakos választhat egy képviselőt. A Nemzetiségek Szovjetjének képviselőit pedig a szövetségi köztársaságok külön-külön választják meg (minden szövetségi köztársaság 25 képviselőt küldhet), külön választják képviselőiket az autonom köztársaságok is (minden autonom köztársaság 11 képviselőt küldhet), külön választják képviselőiket az autonom területek (területenként 5 képviselőt) és a nemzetiségi körletek is (körletenként egy képviselőt).

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének két Háza egyenlő jogú. Mindkét Ház egyformán élhet törvényhozási kezdeményezésével, azaz joga van felvetni új törvények meghozásának kér-

dését és a Legfelsőbb Szovjet elé terjeszthet bármilyen törvénytervezetet. A törvényt elfogadottnak kell tekinteni, ha azt mindkét Ház jóváhagyja egyszerű szótöbbséggel külön-külön. Amennyiben azonban az Alkotmány megváltoztatása tekintetében kell határozatot hozni, akkor mindkét Házban külön-külön kétharmad szótöbbségre van szükség. Mindkét Ház felhatalmazása négy évre szól. A Legfelsőbb Szovjet két Házát egyszerre hívják össze és azok egyidőben fejtik ki működésüket.

Felmerülhet a következő kérdés: A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje miért áll két Házból és miért nem csak egyből?

Azért, mert a mi államunk soknemzetiségű.

A Szovjetunió polgárainak alapvető érdekei egyformák, közősek, függetlenül nemzetiségüktől és fajuktól. Mindnyájunknak egyformán érdeke az, hogy a Szovjetunió gazdasági és honvédelmi hatalma megszilárduljon, hogy biztosítva lássuk a szilárd és tartós békét minden ország között, hogy minden szovjet nép élete napról-napra gazdagabb és szebb legyen, hogy a kommunista társadalom felépítését minél előbb elérhessük. Mindnyáján azt akarjuk, hogy más országok dolgozói szabad s boldog életet élhessenek.

A szovjet polgároknak ezeket a közös érdekeit képviselik országunk legfelső szervének, Legfelsőbb Szovjetjének a képviselői.

A Szovjetuniót benépesítő különféle népek polgárainak azonban még vannak különleges érdekei, amelyek kapcsolatosak minden egyes nép nemzeti sajátságaival, nyelvének, életmódjának és kultúrájának sajátosságaival.

A különféle népeknek e sajátos érdekeit képviselik országunk legfelső szervében a Nemzetiségek Szovjetjének képviselői.

Sztálin elvtárs azt mondja, hogy „ilyen szerv nélkül nem volna lehetséges az olyan soknemzetiségű állam kormányzása, mint a Szovjetunió“.

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének ilyen módon való felépítése biztosítja azt, hogy országunk minden népének érdekeit a legteljesebb mértékben és a legpontosabban kifejezésre juttathassuk az államhatalom legfelső szervében. A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének ilyen módon való felépítése hozzájárul min-

den szovjet nép testvéri együttműködése és barátsága megszilárdításához.

A burzsoá államokban is találunk két-házaz képviselői rendszert. Ott a két Házat felsőháznak és alsóháznak, lordok házának és képviselőháznak, stb. nevezik. A cári Oroszországban a Birodalmi Tanács és a Birodalmi Duma működött.

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének két Háza és a burzsoá országok parlamentjeinek két Háza között nincsen semmi közös vonás sem.

Mindenekelőtt azért, mert ott a két Ház természetszerűen a burzsoá hatalom szerve, a mi két Házunk pedig — a szocialista szovjetállam szerve. Ezenkívül a burzsoá államokban a felsőházak tagjait olyan módon juttatják be a felsőházba, hogy ez rendkívüli módon megnehezíti a bejutást a nép képviselői részére s a felsőházaknak különleges jogaik és kiváltságaik vannak az alsóházakkal szemben. A régi Oroszországban a felsőház (a Birodalmi Tanács) tagjainak felét a cár nevezte ki a legfelső arisztokrácia tagjai közül, másik felét pedig nemesi, földesúri szervezetek, a nagyiparosok, a kereskedők szervezetei és a papság választotta meg. Megközelítően ugyanez a helyzet ma számos burzsoá országban. Például a lordok háza Angliában — ez a középkori maradvány — a legfelső arisztokrácia tagjaiból áll: királyi vérből származó főhercegekből, hercegekből, grófokból, bárókból, örgrófokból, püspökökből és hercegprímásokból. A lordok házának tagjai tagságukhoz öröklés, részben pedig királyi kinevezés útján jutnak. Minden törvénynek, amelyet az alsóház elfogadott, át kell mennie a felsőházon is, a felsőháznak pedig joga van a törvény visszatartására. A felsőházak tehát mindenütt fékezően hatnak az előrehaladásra.

Ehhez hasonló nincs és nem is lehet nálunk a Szovjetunióban. A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének két Háza egyenjogú.

A Nemzetiségek Szovjetjének az a rendeltetése, hogy minden szovjet népnek, amely megalkotta saját állami szervezetét, külön képviselői által meglegyen a lehetősége arra, hogy közvetlenül a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjében kifejezésre juttathassa különleges nemzetiségi érdekeit. A Nemzetiségek Szov-

jetje hozzájárul a nemzetiségi köztársaságok, területek és körletek gazdasági, politikai és kulturális felemelkedéséhez.

A Szövetség Szovjetje és a Nemzetiségek Szovjetje együttesen alkotja országunk államhatalmának egységes összszövetségi legfelső szervét — a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Legfelsőbb Szovjetjét, amely teljesen és pontosan kifejezi minden szovjet nép akaratát.

Minden egyes szövetségi köztársaság polgárai megválasztják saját Legfelsőbb Szovjetjüket, amely a köztársaság államhatalmának legfelső szerve. A szövetségi köztársaság Legfelsőbb Szovjetje törvényeket hoz és egyéb felhatalmazásokkal is rendelkezik, amelyeket részletesen megszab a köztársaság Alkotmánya.

A szövetségi köztársaság Legfelsőbb Szovjetje egy Házból áll. A szövetségi köztársaságokban nincsen szükség két Házra. Az autonóm köztársaságok, az autonóm területek és a nemzeti körletek, amelyek egy szövetségi köztársaság kötelékébe tartoznak, különleges nemzetiségi érdekeiket kifejezésre juttathatják közvetlenül a Szovjetunió legfelső szervében, a Nemzetiségek Szovjetjében működő képviselőik útján.

Minden egyes autonóm köztársaság polgárai szintén résztvesznek saját Legfelsőbb Szovjetjük megválasztásában, amely a köztársaság államhatalmának legfelső szerve. Az autonóm köztársaság Legfelsőbb Szovjetje egy Házból áll. Felhatalmazása körébe tartozik törvények hozása és egyéb jogok, amelyeket pontosan lefektettek a köztársaság Alkotmányában.

3. A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének elnöksége

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje ülősszakain fejti ki munkáját, melyeket évente kétszer hívnak össze. Rendkívüli ülések is összehívhatók. A képviselők az ülősszak munkájának befejezése után hazautaznak és visszatérnek mindennapi kötelességük teljesítéséhez.

Világos, hogy az állam igazgatásának állandó, folyómunkájának elintézésére szüksége van a Szovjetuniónak más, magasabb állami szervekre. Melyek ezek a szervek?

Az egyiket mindnyájan jól ismerjük ukázairól (rendeleteiről). Ez a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének a prezidiuma (elnöksége).

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének elnökségét a két Ház együttes ülésén választják meg a képviselők sorából és pedig választanak egy elnököt, 16 elnökhelyettest (a szövetségi köztársaságok száma szerint), egy titkárt és 15 tagot. A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének elnöksége egész tevékenységéért felelős a Legfelsőbb Szovjetnek.

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje elnökségének elnökéül a második ülésszakra N. M. Svernyiket, az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság szverdlovszki választási kerületének képviselőjét választották meg.

A Legfelsőbb Szovjet elnökségének felhatalmazását az Alkotmány szabja meg. Az elnökség hívja össze a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének üléseit, elrendeli az új választásokat a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjébe és összehívja a Szovjetunió újonnan megválasztott Legfelsőbb Szovjetjét.

Különleges esetekben, ha pl. a Szövetség Szovjetje és a Nemzetiségek Szovjetje között valamilyen kérdéssel kapcsolatban nézeteltérés merül fel, és a két Ház nem tud egymással meg egyezésre jutni, a Legfelsőbb Szovjet elnöksége a felhatalmazás lejárta előtt felosztatja a Legfelsőbb Szovjetet és új választásokat ír ki.

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének elnöksége ukázokat (rendeleteket) ad ki. Ezek az ukázok — éppen úgy, mint azok a törvények, amelyeket a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje hoz —, egyenlő hatállyal bírnak minden szovjetköztársaság területén. A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje elnökségének ukázait azonban az elnökség az összszövetségi törvények alapján és azok keretein belül bocsátja ki. Ebben különbözik az ukáz a törvénytől.

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének elnöksége megadja az államszövetségi törvények magyarázatát — megmagyarázza

azok célját, a törvények által előírt kötelezettségeket és a törvények helyes alkalmazási módját.

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének elnöksége referendumokat foganatosít, azaz az egész nép elbírálására és szavazatára bíz olyan törvényeket, amelyeket az elnökség fogalmazott, vagy pedig a szövetségi köztársaságok valamelyike terjesztett elő. Ilymódon tehát bizonyos esetekben maga a nép fogadja el (vagy utasítja el) a különösen fontos kérdésekkel kapcsolatos törvénytervezeteket.

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének elnöksége nevezi ki és váltja le a Szovjetunió fegyveres erejének legfelső parancsnokságát; elrendeli a részleges vagy általános mozgósítást; egyes helyeken vagy a Szovjetunió egész területén kihirdeti a hadiállapotot hazánk védelme vagy pedig a társadalmi és állami rend biztosítása érdekében.

A Legfelsőbb Szovjet elnöksége megváltoztatja a Szovjetunió minisztertanácsának és a szövetségi köztársaságok minisztertanácsainak rendeleteit és intézkedéseit abban az esetben, ha ezek a rendeletek és intézkedések nincsenek összhangban a törvénnyel.

A Legfelsőbb Szovjet ülősszakainak szünetében, abban az esetben, ha a Szovjetuniót háborús támadás éri, vagy pedig akkor, ha olyan nemzetközi szerződést kell teljesíteni, amely háborús támadás esetére szóló kölcsönös védelemre szorítkozik, az elnökség kihirdeti a hadiállapotot.

Mindnyájan tudjuk, hogyan élt a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének elnöksége ezzel a felhatalmazásával hazánk megvédelmezése alkalmával. Azon a napon, midőn a fasiszta Németország megindította rablótámadását a Szovjetunió ellen, az elnökség négy ukázt adott ki: a hadkötelezettek mozgósításáról több katonai kerületben; a hadiállapotról; a hadiállapot kihirdetéséről a Szovjetunió egyes területein; a haditörvényszékek működéséről azokon a területeken, ahol kihirdette a hadiállapotot és a harci tevékenység területein.

Az elnökség a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének ülősszakai között ukázaival felmenthet és kinevezhet egyes minisztereket, új minisztériumokat, új kerületeket és területeket léte-

síthet. Az elnökség ezeket az ukázokat jóváhagyás végett előterjeszti a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének legközelebbi ülészakán.

Azoknak az ukázoknak a kibocsátását, amelyeket az elnökség az előbb felsorolt kérdésekben kénytelen a Legfelsőbb Szovjet ülészakái között foganatosítani, indokolhatja ezeknek a kérdéseknek a sürgőssége és megoldásuk halaszthatatlan volta.

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének elnöksége képviseli a Szovjetuniót idegen országokkal való kapcsolataiban; jóváhagyja és felbontja a nemzetközi szerződéseket, kinevezi és visszahívja a Szovjetunió meghatalmazott képviselőit idegen országokból, átveszi az idegen hatalmaknak a Szovjetunióba küldött diplomáciai képviselőitől azok megbízó vagy visszahívó levelét.

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének elnöksége alapítja a Szovjetunió rendjeleit és kitüntetéseit, állapítja meg a Szovjetunió tiszteletbeli címeit, a katonai és más különleges rangokat; dönt a rendjelek, érmek és a Szovjetunió tiszteletbeli címeinek adományozása kérdéseiben; gyakorolja a kegyelmezési jogot olyan polgárok ügyeiben, akiket a Szovjetunió bírósági szervei elítéltek.

Ily módon tehát a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének elnöksége, felhatalmazása alapján a Szovjetunió legfelső és állandóan működő államhatalmi szerve, amelyet a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje választott meg s melynek az elnökség felelősséggel tartozik.

Más országokban nincsenek olyan hatalmi szervek, amelyeket a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének elnökségéhez hasonlíthatnánk. Ott az államnak egy személy a feje (az elnök, a király, stb.).

Nálunk az ország élén nem egy személy áll, hanem egy kollektív, a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének 33 tagból álló kollégiuma, — a Szovjetunió kollegiális elnöke, — ahogyan Sztálin elvtárs kifejezte. Ezen a példán láthatjuk, hogy milyen következetességgel hajtottuk végre a demokratikus, valóban népi elveket legmagasabb állami szerveink felépítésénél.

Minden egyes szövetségi köztársaság Legfelsőbb Szovjetje a képviselőkől megválasztja a maga elnökségét, amely a köztársaság állami hatalmának legmagasabb, állandóan működő szerve s amely felelősséggel tartozik a köztársaság Legfelsőbb Szovjetjének. A szövetségi köztársaság Legfelsőbb Szovjetje elnökségének meghatalmazását, az elnök helyettesét és a tagok számát a köztársaság Alkotmánya határozza meg.

Minden egyes autonom köztársaság Legfelsőbb Szovjetje is megválasztja a maga elnökségét — a köztársaság legmagasabb és az államhatalom állandóan működő szervét, amely felelős a köztársaság Legfelsőbb Szovjetjének. Az autonom köztársaság Legfelsőbb Szovjetje elnökségének meghatalmazását és annak összetételét a köztársaság Alkotmánya szabja meg.

4. A Szovjetunió Minisztereinek Tanácsa

A Szovjetunió másik állandóan működő legmagasabb állami szerve — a Szovjetunió Miniszterei Tanácsa. Így hívják a Szovjetunió kormányát.

A Szovjetunió Minisztereinek Tanácsát a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje két Házának együttes ülésén alakítják meg. A Legfelsőbb Szovjet első ülésén, 1946 március havában a Szovjetunió kormánya a következőképpen alakult meg: az előbbi kormány feje, Sztálin elvtárs a két Ház együttes ülése elnökének átadott egy írásbeli nyilatkozatot, amelyben a kormány visszaadta a Legfelsőbb Szovjetnek felhatalmazását.

A képviselők egyike szót kért és általános helyeslés közepette kijelentette, hogy a Legfelsőbb Szovjet egyhangúan bizalmat szavaz a kormánynak. A Legfelsőbb Szovjet elfogadta a kormány bejelentését és egyhangúan, hosszantartó viharos taps kíséretében megbízta Sztálin elvtársat azzal, hogy nyújtson be javaslatot az új kormány összetételéről. A két Ház legközelebbi együttes ülésén az elnök felolvasta a Sztálin elvtársától az új kormány összetételére beérkezett javaslatot. Az elnök a képviselők hozzászólásainak meghallgatása után megállapította, hogy az új kormány jelöltjei ellen kifogások nem me-

rültek fel és hogy a képviselők közül senki sem ragaszkodik az egyéni szavazáshoz. Azt a tervezetet, amelyet Sztálin elvtárs a Szovjetunió Miniszterei Tanácsa tagjaira vonatkozóan benyújtott, a maga egészében szavazás alá bocsájtották és azt egyhangúan elfogadták, nagy taps és lelkes ováció kíséretében, amellyel Sztálin elvtársat ünnepelték. A Szovjetunió Miniszterei Tanácsának elnökévé megválasztották Sztálin elvtársat.

A Szovjetunió kormánya felelős a Legfelsőbb Szovjetnek, amely a kormányt megválasztotta és elszámolással tartozik neki. A kormány az ülésszakok között felelős a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje elnökségének és annak elszámolni köteles. Meghatalmazását és állományát az Alkotmány írja elő.

A Szovjetunió Miniszterei Tanácsa rendeleteket és intézkedéseket ad ki az összszövetségi törvények alapján és a hatályban levő összszövetségi törvények megvalósítása érdekében. Ellenőrzi rendeleteinek és intézkedéseinek végrehajtását, amelyek érvényesek a Szovjetunió egész területén.

A Szovjetunió Miniszterei Tanácsának a következő fontos kötelességei vannak: gondoskodnia kell a társadalmi rend biztosításáról; meg kell védenie az állam érdekeit; meg kell védenie a polgárok jogait; meg kell határozni azoknak a polgároknak a számát, akiket minden évben be kell hívni katonai szolgálatra; irányítani kell a Szovjetunió fegyveres erejének felépítését; általános irányítást kell gyakorolnia az idegen hatalmakkal fennálló viszony tekintetében.

A Szovjetunió Miniszterei Tanácsának a népgazdaság irányítása terén több fontos felhatalmazása van. Intézkedik az állami költségvetés és a Szovjetunió népgazdasági tervének megállapítása iránt, intézkedéseket foganatosít a hitel és pénzügy megszilárdítása érdekében.

A Szovjetunió Miniszterei Tanácsa egyesíti és irányítja a Szovjetunió minisztériumainak és a minisztériumok alá tartozó gazdasági és kulturális intézményeknek egész munkáját (állami tervbizottság, művészeti bizottság, testnevelési, sportbizottság, stb.).

A minisztériumok olyan szervek, amelyek az állam igazgatásának és a népgazdaságnak egyes ágazatait vezetik, Ve-

gyük például az olyan minisztériumokat, mint a Szovjetunió fegyveres erejének minisztériuma, a külügyminisztérium, a közlekedésügyi minisztérium, a nehézipari minisztérium, a szénbányászati minisztérium, a vaskohászati minisztérium, a fegyvergyártásügyi minisztérium.

A miniszter a rábízott igazgatási ágak személyes vezetője, az ő vezetése alatt dolgozik a minisztérium. A miniszter rendeleteket és utasításokat ad ki a szóbanforgó igazgatási ág keretein belül.

A Szovjetunió Miniszterei Tanácsának joga van ahhoz, hogy megváltoztassa a Szovjetunió minisztereinek rendeleteit és utasításait, hogy megszüntesse a szövetségi köztársaságok minisztertanácsának a rendeleteit és intézkedéseit az államigazgatás és gazdaság olyan területein, amelyeket az Alkotmány értelmében a Szovjetunióknak kell irányítania.

Ilymódon tehát a Szovjetunió Miniszterei Tanácsa a Szovjetunió államhatalmának legfelső végrehajtó és rendelkező szerve

A szovjet kormány alapjaiban különbözik a régi cári Oroszország és minden burzsoá állam kormányától.

A cári Oroszországban a hatalom és az ország kormányzása a törvény értelmében teljességgel a cárt illette. Az országban a cári tisztviselők vad önkénye és erőszaka dühöngött a nép felett. A hatalom és a kormányzás minden kapitalista országban egy hatalmas tisztviselői apparátus kezében összpontosul, amely a nép fölött áll.

Ehhez hasonló nincs és nem is lehet a mi országunkban. A Szovjetunió kormányának messzemenő felhatalmazása van arra, hogy kormányozza és irányítsa mind az országot, mind az állam egész életét. Rendeleteit és intézkedéseit kötelezően végre kell hajtani az egész Szovjetunióban. Tekintélye a nép soraiban nem lehet vitás.

A Szovjetunió Miniszterei Tanácsának felhatalmazását pedig ugyanakkor pontosan megállapítja az ország alaptörvénye — az Alkotmány; minden tevékenysége az államszövetségi törvényeken alapul s tevékenységének célja az, hogy a törvényeket teljesítse; egész tevékenységéért felelős a Szovjetunió

Legfelsőbb Szovjetjének, a Legfelsőbb Szovjet elnökségének és működéséről annak köteles beszámolni.

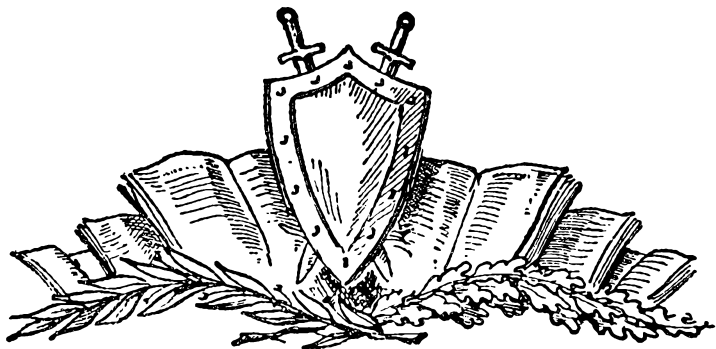
A Szovjetunió Miniszterei Tanácsa végrehajtja a szovjet nép akaratát, amely az összszövetségi törvényekben jut kifejezésre.

Minden szövetséges köztársaságnak megvan a maga minisztertanácsa, amely a köztársaság legfelső végrehajtó és az államhatalom legfelső rendelkező szerve. A szövetségi köztársaság Miniszterei Tanácsát a köztársaság Legfelsőbb Szovjetje alakítja meg, ez a minisztertanács felelős a Legfelsőbb Szovjetnek és annak beszámolni köteles, az ülésszakok között pedig felelős a Legfelsőbb Szovjet elnökségének.

A szövetségi köztársaságoknak is megvannak a maguk minisztériumai, pl. közoktatásügyi, közegészségügyi, népjóléti, mezőgazdasági, kereskedelemügyi, élelmiszer- és könnyűipari minisztérium. A szövetséges köztársaságok Miniszterei Tanácsának felhatalmazását és összetételét a köztársaság alkotmánya határozza meg.

Minden autonom köztársaságnak is megvan a maga minisztertanácsa — a köztársaság államhatalmának legfelső végrehajtó és rendelkező szerve — s megvannak a maga minisztériumai. Az autonom köztársaság Miniszterei Tanácsát Legfelsőbb Szovjetje alkotja meg, a minisztertanács felhatalmazását és összetételét pedig a köztársaság alkotmánya szabályozza.

V. FEJEZET

A BÍRÓSÁG ÉS AZ ÜGYÉSZSÉG

1. *A szovjet bíróság feladatai*

A népi közmondások ilyen véleménnyel voltak a cári Oroszország bíróságáról: „ahol bíróság, ott igazságtalanság“; „ha gazdagnak bíróság elé kell menni — füttyül rá, a szegénynek pedig — lerepül a feje a válláról“; „a bíró olyan, mint az ács: azt farag ki, amit akar.“

Ezek a közmondások pontosan kifejezik a régi burzsoá-földbirtokosi bíróság osztályjellegét: ez a bíróság a kizsákmányoló osztályok érdekeit szolgálta, védte azok gazdagságát, hatalmát és a kizsákmányolók kezében a dolgozók elnyomásának eszköze volt.

A bírák a földbirtokosok, kapitalisták soraiból kerültek ki és gyakran súlyos büntetéssel sújtottak ártatlan embereket is.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom megsemmisítette ezt a régi, igazságtalan bíróságot a burzsoázia egész állami gépezetével együtt. A szovjet hatalom új, valóban népi bíróságot teremtett meg.

A szovjet bíróság a munkások és parasztok szovjet-szocialista államának egyik szerve. A szovjet bíróság ebben különbözik alapvető módon a kapitalista országok bíróságaitól, ahol a bíróságokban a gazdag osztályok emberei ülnek, ahol a bíróság a burzsoázia diktatúrájának a szerve, a dolgozók bírósági elnyomásának eszköze.

Lenin és Sztálin arra tanít bennünket, hogy a szovjet államnak és a szovjet népnek szüksége van bíróságra, elsősorban azért, hogy fel tudja venni a harcot a szovjet hatalom ellenségei ellen, másodsorban pedig azért, hogy harcolni tudjon az új szovjet rendszer megszilárdításáért és hogy biztosítani tudja a dolgozók között az új szocialista fegyelmet.

Sztálin elvtárs haladéktalan harcot követel mindenkivel szemben, aki megsérti a szovjet forradalmi törvényt, bárki legyen is az és bármilyen hivatalt viseljen is.

Szükség van szovjet bíróságra azért is, hogy az döntsön olyan perekben, amelyek a szovjet polgárok jogait és érdekeit, az állami hivatalok és vállalatok, a kolhózek és más társadalmi szervezetek jogait és érdekeit érintik.

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje 1938 augusztus 16-án elfogadott egy új törvényt a bíróság felépítéséről, amely a sztálini Alkotmány alapján szabta meg a szovjet bíróság feladatait.

Ez a törvény első helyre a társadalmi és állami felépítés védelmét állította, — ahogyan azt a Szovjetunió, a szövetségi és autonóm köztársaságok Alkotmánya megszabta —, a társadalmi szocialista tulajdon és a szocialista gazdaság védelmét.

A szovjet bíróság ítéleteivel kíméletlenül lesújt a szocializmus ellenségeire — a nép ellenségeire, a hazaárulókra, a kémekre, a diverzánsokra és a szabotőrökre.

A szovjet bíróság leleplezi a nép ellenségeinek bűnös tevékenységét és arra tanítja a dolgozókat, hogy lankadatlanul fejtsék ki forradalmi éberségüket.

A szocializmus győzelmével a Szovjetunióban a szovjet bíróságnak különleges feladatává vált a közösségi szocialista tulajdon védelme. A szovjet bíróság keményen bünteti az állami és kooperatív-kolhóztulajdon fosztogatóit. A szovjet bíróság szigorúan megbünteti a spekulánsokat, a banditákat, csalókat, a munkafegyelem és az állami fegyelem megsértőit, a munkakerülőket és egyéb bűnözőket, akik az állami, a kolhóz, a szövetkezeti és más közösségi szervezetek ellen vétének.

A szovjet bíróság polgári ügyekben hozott döntéseivel védelemben részesíti az állami hivatalok, vállalatok, kolhózek, szövet-

kezeti és egyéb társadalmi szervezetek jogait és érdekeit; megvédi a dolgozók politikai, munka- és lakásügyi, vagyoni és egyéb jogait, melyeket a Szovjetunió polgárainak a sztálini Alkotmány, a szövetséges és autonóm köztársaságok Alkotmánya biztosít.

A szovjet bíróság nemcsak megbünteti a bűnözőket, hanem azt is feladatául tűzi ki, hogy azokat megjavítsa és átnevelje. A szovjet hatalom nem ismer olyan büntetéseket, amelyek sértik és megalázzák az emberi méltóságot (mint pl. a korbácsbüntetés Angliában). A szovjet hatalom azok részére, akik büntetésüket kitöltötték, olyan életviszonyokat teremt, hogy becsületes munkával jóvátehetik a bűnüket és visszatérhetnek a teljesjogú szovjet polgárok soraiba.

A szovjet hatalom — a világon az egyetlen valóban humánus és emberies hatalom. Minden burzsoá országban (néhány kisebb ország kivételével) érvényben van a halálbüntetés. A Szovjetunióban a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje elnökségének 1947 május 26-án kiadott ukázával a halálbüntetést a békeidő tartamára megszüntették.

A szovjet bíróság egész tevékenységével a szovjet törvények pontos és maradéktalan teljesítésének szellemében neveli a polgárokat, arra neveli őket, hogy őrizzék meg a szocialista tulajdont, hogy becsületesen teljesítsék állami és társadalmi kötelezettségeiket, teljes odaadással hazájuk és a szocializmus ügye iránt.

2. Bírósági szervek

A szovjet bíróság — az államnak az a szerve, amely a szovjet-szocialista állam törvényei alapján gyakorolja az igazságszolgáltatást.

A bíróság a Szovjetunióban egységes és egyenlő minden polgár részére, függetlenül a polgárok nemzetiségi és faji hovatartozandóságától, szociális származásuktól, vallásuktól, vagyoni és szolgálati viszonyaiktól.

Az igazságszolgáltatást országunkban különféle bírósági szervek valósítják meg. A bíróság felépítésére és a bírósági gyakorlatra vonatkozó törvényhozás azonban, a bűnügyi és polgári

törvényhozás a Szovjetunióban egységes és kötelező minden bíróság részére.

Bírósági szerveink alapvető láncszeme — a népbíróság. A népbíróságok egyformán foglalkoznak bűnügyekkel, azaz bűntettek kivizsgálásával és polgári ügyekkel is, amelyek vagyoni és egyéb jogokra vonatkozó perekkel foglalkoznak. A népbíróságok feladata a szovjet polgárok választójogának a védelme is. A népbíróság a sürgősség alapján tárgyalja a munkafegyelem megsértésével és a csalásokkal kapcsolatos ügyeket.

A magasabb bírósági szervek különösen fontos bírósági ügyek kivizsgálásával foglalkoznak.

A területi, kerületi, körzeti bíróságok, az autonóm területek és a nemzeti körletek bíróságai csak olyan bűnügyek kivizsgálásával foglalkoznak, amelyek kivizsgálása a törvény értelmében az ő hatáskörükbe tartozik: az állam ellen elkövetett bűncselekményekkel, a szocialista tulajdon fosztogatásával és más különösen fontos bűnügyekkel, továbbá polgári ügyekkel, állami és közösségi szervezetek között felmerülő perek esetén. Ezenkívül pedig ezek a bíróságok felülvizsgálják azokat a panaszokat és fellebbezéseket, amelyeket a népbíróságok ítéletei ellen nyújtanak be.

Az autonóm köztársaság Legfelsőbb Bírósága a köztársaság legfelső bírósági szerve. A Legfelsőbb Bíróság gyakorol felügyeletet a köztársaság minden bíróságának tevékenysége felett. A Legfelsőbb Bíróság tárgyalja mindazokat a bűnügyi és polgári ügyeket, amelyek a törvény értelmében a hatáskörébe tartoznak, továbbá azokat a panaszokat és fellebbezéseket, amelyeket a köztársaság bíróságainak ítéletei ellen benyújtanak.

A szövetségi köztársaság Legfelsőbb Bírósága — a köztársaság legmagasabb bírói szerve. Hatáskörébe tartozik a felügyelet a szövetségi köztársaság, az autonóm köztársaságok, területek, kerületek és körzetek minden bírósága felett, amelyek a szövetségi köztársaságok állományába tartoznak. Tárgyalja az olyan bűnügyeket és polgári ügyeket, amelyek a törvény értelmében a hatáskörébe tartoznak, felülvizsgálja az olyan panaszokat és fellebbezéseket, amelyeket a területi, kerületi és egyéb bíróságok ítéletei ellen benyújtanak,

A Szovjetunió különleges bíróságait — hadbíróságokat, a vasúti- és víziszállítási vonalbíróságokat, — a szovjet hadsereg és a hadiflotta keretében a vasúti vonalakon és a víziközlekedés útjain szervezik meg. A különleges hadbíróságok megalakítását szükségessé tette a Szovjetunió katonai hatalmának és katonai fegyelmének megszilárdítása. A különleges vonalbíróságok szükségességét pedig indokolják a vasúti- és víziszállítás sajátosságai.

A Szovjetunió Legfelsőbb Bírósága a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének legmagasabb bírósági szerve. Felügyeletet gyakorol a Szovjetunió és a szövetségi köztársaságok minden bírósága felett. A Szovjetunió Legfelsőbb Bíróságának öt kollégiuma van: bünygyi, polgári, katonai, vasúti és víziszállítási kollégium.

A Legfelsőbb Bíróság elnökének joga van ahhoz, hogy bármilyen ügyet kikérhessen a Szovjetunió és a szövetségi köztársaságok bármilyen bíróságától és hogy ebben az ügyben bejelentse tiltakozását. A Szovjetunió Legfelsőbb Bírósága megadja a bíróságoknak irányító útmutatásait a bírósági gyakorlat kérdéseiben. A Szovjetunió Legfelsőbb Bírósága a legfontosabb bünygyekkel és polgári ügyekkel foglalkozik, amelyek a törvény értelmében a hatáskörébe tartoznak, továbbá felülvizsgálja azokat a fellebbezéseket, amelyeket a szövetségi köztársaságok Legfelsőbb Bíróságainak a Szovjetunió különleges bíróságainak ítéletei és döntései ellen benyújtanak.

3. *A legdemokratikusabb, valóban népi bíróság*

Milyenek a szovjet bíróság alapvető tulajdonságai? Hogyan vizsgálják ki az ügyeket a szovjet bíróságokon?

A sztálini Alkotmány elrendeli a bírók megválasztását és intézkedik minden bíróság leválthatóságáról — a népbíróságtól egészen a Szovjetunió Legfelsőbb Bíróságáig.

A népbíróság a bíróból és két népi ülnökből áll, akiknek a bírósági tárgyalások idején bírói jogaik vannak.

A népbírákat és a népi ülnököket a járás vagy kerület polgárai választják meg az általános, egyenlő, közvetlen választójog

alapján, titkos szavazással, háromévi időtartamra. Népbírónak és népi ülnöknek megválasztható minden polgár, akinek választójoga van és a választás napján betöltötte a 23. életévét. Minden néphírosági választási körzet választ egy népbíró és 50—75 népbírosági ülnököt. A választóknak joguk van arra, hogy azt a bírót, aki nem tett eleget kötelezettségeinek, bármikor visszahívassák és helyébe mást válasszanak. A népbírák kötelesek beszámolni választóik előtt munkájukról és a népbíroság munkásságáról.

A népbírosági ülnökök mindegyike évente csak 10 napon át vesz részt a bíróság munkájában és erre az időre megkapja munkahelye szerinti átlagos fizetését. Ezután leváltják egy másik népbírosági ülnökkel. Ilymódon tehát a mi bíróságunk mintegy az állam igazgatásának iskolája, amelybe bevonják a dolgozók széles rétegeit.

A területi, kerületi és körzeti bírakat, az autonom területek és nemzeti körletek bírait a dolgozók képviselőiből alakult szovjet választja meg ötéves időtartamra.

Az autonom és szövetségi köztársaságok Legfelsőbb Bíróságát az illetékes Legfelsőbb Szovjet választja meg, ugyan csak ötéves időszakra. A Szovjetunió Legfelsőbb Bíróságát, valamint a Szovjetunió különleges bíróságait ugyanilyen időtartamra választja meg a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje.

A legmagasabbfokú bíróságokban, valamint a népbíroságok állományában is két népi ülnök van, akiket az illetékes dolgozók képviselőiből alakult tanács vagy az illetékes Legfelsőbb Szovjet választ meg.

A szovjet bírák függetlenek és csak a törvénynek vannak alárendelve. A szovjet hatalomnak sem helyi, sem pedig magasabb szerve nem jogosult arra, hogy a bíróságnak utasítást adjon arra, hogy bármilyen bírósági ügyet milyen módon oldjon meg. Bíráinkat minden bírósági ügyben csak a nép akaratát kifejező szovjet törvények irányíthatják.

A szovjet bíróságokon minden ügy tárgyalása nyilvános, résztvesznek azon a felek (vádolt és vádló, felperes és alperes), a polgárok és a sajtó képviselői s a vádlottnak biztosítják a védelemre való jogát.

Ilymódon tehát a mi bíróságaink munkája a szovjet nyilvánosság ellenőrzésével folyik. Minden polgár elmehet a bíróságra és jelen lehet az ügy tárgyalásán annak kezdetétől egészen a végéig. Gyakran rendeznek bírósági tárgyalásokat gyárakban, üzemekben és kolhózekban; így lehetőséget nyújtanak arra, hogy a tárgyaláson az olyan polgárok, akiket az ügyben hozott döntés érdekel, minél nagyobb számban résztvehessenek.

A bírósági ügyeknek ilyen módon való tárgyalása segítségére van a tömegeknek abban, hogy az állami igazgatás, a népgazdaság, a mindennapi élet és az erkölcs kérdéseiben eligazodjanak. A bírósági ügyvitelnek ez a rendje a tömegekben neveli a szocialista jogi öntudatot és arra sarkallja a tömeget, hogy harcoljon a bűnözés ellen.

Csak kizárólagos esetekben, amelyeket a törvény pontosan meghatároz, tartanak zárt tárgyalást három bíró jelenlétében, a népi ülnökök részvétele nélkül.

A bírósági tárgyalásokat minden bíróságon a szövetséges vagy autonóm köztársaság, vagy az autonóm terület nyelvén tartják. Azok a polgárok, akik nem beszélik ezt a nyelvet, jogosultak arra, hogy a peranyagot tolmács útján megismerjék és a bíróság előtt anyanyelvükön beszélhetnek.

Mindeme sajátosságok alapján tehát a szovjet bíróság a világon a legdemokratikusabb, valóban népi bíróság.

4. A szovjet ügyészség

A hatalom helyi szerveinek tevékenységében és döntéseiben néha törvényektől való elhajlást, a törvények helytelen értelmezését és alkalmazását találjuk. Előfordul az is, hogy egyes hivatali személyek egyenesen és tudatosan sértik meg a törvényeket. Előfordul az is, hogy szovjet hivatalokba és vállalatokba becsempészik magukat a nép ellenségei, akik szolgálati helyzetüket arra használják ki, hogy elferdítsék és késleltessék a törvények alkalmazását s hogy ezzel ártsanak a szovjet hatalomnak.

A szovjet polgárok óriási többsége becsülettel teljesíti kötelességét az állammal szemben, azonban vannak köztük olyan emberek is, akik igyekeznek elhajolni a szovjet törvények teljesítésétől, akik megsértik a szovjet hatalom törvényeit és rendeleteit.

Mindez szükségessé tette egy olyan állami szerv létesítését, amely felügyeletet gyakorol és őrökdi, hogy minden minisztérium és a hatáskörébe tartozó hivatalok, minden hivatali személy és a Szovjetunió minden polgára helyesen alkalmazza és pontosan teljesítse a törvényeket.

Ilyen szerv a szovjet ügyészség, amelyet legelőször 1922-ben alakítottak meg az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaságban, majd pedig a többi szövetséges köztársaságokban is. A Szovjetunió ügyészségét 1933 június 20-án szervezték meg.

Minthogy a szovjet ügyészség a munkások és parasztok szocialista államának szerve, már alapjában különbözik a kapitalista államok ügyészségétől, ahol az ügyész a burzsoázia szolgája.

Az ügyészség munkája a legszorosabb kapcsolatban van a bíróság munkájával. A szovjet ügyészség éppen úgy, mint a szovjet bíróság harcot folytat a szovjet állam ellen elkövetett bűnökkel szemben, a szovjet hatalom ellenségei, a kémek, a diverzánsok, a szabotőrök és a külföldi burzsoázia egyéb ügynökei ellen. Az ügyészség éppen úgy, mint a bíróság védelmezi a közösségi szocialista tulajdont, harcol a fosztogatás, a tolvajlás, a gazdasági szabotázs, a bürokratizmus, az ügyek elhúzása, a munkafegyelem és állami fegyelem megsértése ellen, stb.

Az ügyészségnek és a bíróságnak feladatai azonosak, csak munkamódszerük más.

Az ügyészség feltárja és kivizsgálja a bűnügyeket, felderíti a bűn körülményeit, bizonyítékokat gyűjt a bűnösök és segítő-társaik ellen és ellenőrzi más nyomozási szervek működésének törvényességét. A bíróság azokat az ügyeket tárgyalja, amelyeket neki az ügyészség átadott, az ügyész résztvesz a bírósági tárgyaláson és fenntartja a vádat a szovjet állam nevében. A bíróság dönt az ügyekben és ítéleteket hoz. Az ügyészség ellen-

őrzi a bíróság döntéseinek helyességét, a bíróság ítéleteinek és döntéseinek végrehajtását, megfellebbezi a helytelen ítéleteket és döntéseket.

A szovjet ügyészség megvédi a polgárok személyi jogait is. Védi a személyi sérthetetlenséget: senki sem tartóztatható le az ügyész beleegyezése vagy bírósági döntés nélkül.

Az ügyésznek joga és kötelessége, hogy minden állami szerv és hivatali személy törvénytelen döntése és cselekménye ellen óvást jelentsen be. Minden polgárnak joga van ahhoz, hogy az ügyészhez forduljon panasszal, ha törvénytisértést tapasztal.

Az ügyészség szerveit a bíróságtól eltérően nem választják, hanem kinevezik.

Az ügyészség élén a Szovjetunió főügyésze áll, akit a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje hétéves időtartamra nevez ki. Az ő kötelessége a legfőbb felügyelet gyakorlása az irányban, hogy az egész Szovjetunióban helyesen alkalmazzák és pontosan végre is hajtsák a törvényeket. A Szovjetunió főügyésze nevezi ki a szövetségi köztársaságok, az autonom köztársaságok, területek és kerületek ügyészeit ötéves időszakra. A kerületi, járási és városi ügyészeket a szövetségi köztársaságok ügyészei nevezik ki a Szovjetunió főügyészének jóváhagyásával éspedig szintén ötéves időszakra.

Ezenkívül a Szovjetunió főügyésze kinevezi azokat a főügyészeket, akik az ügyészség különleges szerveit vezetik: a katonai, vasúti- és víziszállítási ügyészi szerveket.

Mivel magyarázzuk azt, hogy az ügyészeket kinevezik és nem választják?

Az ügyész fő- és alapvető feladata az, hogy ellenőrizze a törvényeknek az egész országban való helyes és egyöntetű alkalmazását. A szovjet jogszolgáltatás nem lehet penzai vagy cseljabinszki, ukrán vagy üzbek, tatár vagy jakut. A szovjet jogszolgáltatásnak egységesnek kell lenni az egész Szovjetunióban. Ezt megkövetelik a dolgozók érdekei, bármilyen kerületben lakjanak és bármilyen néphez tartozzanak is.

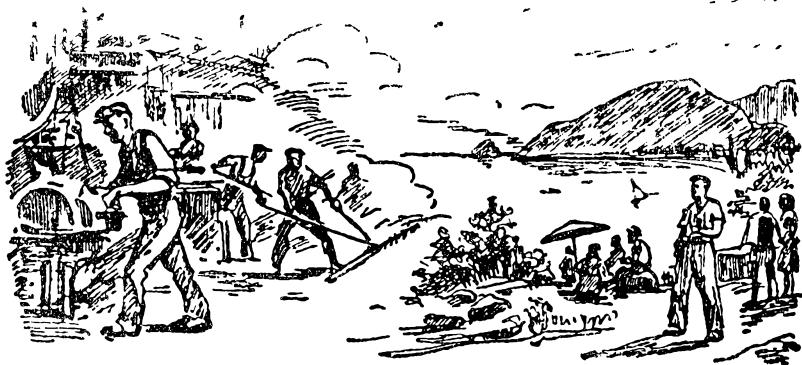
Hogy az ügyészek sikeresen megoldhassák feladatukat, szükséges, hogy minden helyi hatalomtól függetlenül irányít-

hassák munkájukat és csak a Szovjetunió főügyészenek legyenek alárendelve. A mi Alkotmányunk szerint tehát azért nevezik ki és nem választják az ügyészeket.

Az ügyészek központi kinevezése semmiben sem befolyásolja a hatalom helyi szerveinek önállóságát, mert hiszen az ügyésznek — a szovjetek végrehajtó és rendelkező szerveitől eltérően — nincsen adminisztratív hatalma. Az ügyész nem hoz bírósági ítéleteket, ezeket az a bíróság hozza meg, amelyet közvetlenül a nép vagy a szovjetek választottak meg.

A szovjet ügyészség munkájában a szovjet társadalom segítségére támaszkodik. Ebben a segítségben nagy szerepet játszik a sajtó. Nagyon sok bűnös és ellenséges ügynököt lepleztek le a szovjet társadalom segítségével.

A szovjet ügyészség éppen úgy, mint a bíróság, szoros kapcsolatban van a tömegekkel, amelyek benne érdekeik megvédelmezőjét, szeretett szovjet hatalmuk oltalmazóját látják.

VI. FEJEZET

A SZOVJET POLGAROK ALAPVETŐ JOGAI

A sztálini Alkotmány a szovjet polgároknak olyan jogokat és szabadságokat adott, amelyek nincsenek és nem is lehetnek meg egyetlen kapitalista országban sem.

Ehhez járul még az is, hogy a mi Alkotmányunk nem tartalmaz semmiféle fenntartást és korlátozást sem a kinyilatkoztatott jogokkal kapcsolatban, míg a kapitalista országok alkotmányában a korlátozások és fenntartások egész sorát találhatjuk meg. Sőt mi több, a sztálini Alkotmány a polgárok jogait felsoroló cikkelyeiben azonnal rámutat arra is, hogy mivel biztosítja ezeknek a jogoknak a megvalósítását. Ezt nem találjuk meg egyetlen burzsoá alkotmányban sem. A jogoknak a valóságban, az életben való biztosítása — természetesen a legfontosabb.

Miből állnak a szovjet polgárok alapvető jogai? Mi biztosítja ezeket a jogokat a valóságban, az életben?

1. Jog a munkára

A munkások és parasztok milliói hányódtak egész Oroszország területén munkát keresve. A cári Oroszországban a munkásnak nem volt joga munkára, mint ahogy most sincsen egyetlen kapitalista országban sem.

A kapitalista társadalomban viszont van jog a más ember

munkájára. Ezzel a joggal él is minden gazdag ember azért, mert a gazdagok birtokában vannak a gyáarak, az üzemek, a bányák, a föld, az erdő és így kényszeríthetik a szegény embereket arra, hogy a gazdagoknak dolgozzanak, minek következtében a gazdagok az idegen munka rovására élhetnek.

A szovjet hatalom megsemmisítette a gazdag semmittevők jogát idegen munkára. A sztálini Alkotmány minden szovjet polgárnak biztosítja a munkához való jogát. Ez azt jelenti, hogy minden szovjet polgárnak joga van ahhoz, hogy garantáltan munkát kaphasson, munkáját megfizessék mennyisége és minősége szerint, annak a szocialista szabálynak az alapján, amelyet megtalálhatunk Alkotmányunkban: „Mindenkitől képességei szerint, mindenkinek munkája szerint.”

A szovjet nép egyik legnagyobb vívmánya a munkát biztosító jog. Ilyen jog nincs és nem is lehet a kapitalista országokban. Mivel biztosítják nálunk ezt a jogot a valóságban, az életben?

Ezt a jogot biztosítja népgazdaságunk szocialista, tervszerű megszervezése, társadalmunk termelőerőinek töretlen növekedése, a gazdasági válságok lehetőségének kiküszöbölése és a munkanélküliség likvidálása.

A szovjet emberek feje fölött nem függ Damokles-kardja-ként a munkanélküliség réme. Nem így van ez a kapitalista államokban. Ott mindig milliószámra vannak munkanélküliek. Vizsgáljuk meg pl. az Egyesült Államokat. Ez az ország nem volt kitéve ellenséges betörésnek, gazdagsága óriási mértékben megnőtt, a háború befejezése után azonban tüstént hatalmas mértékben emelkedett a munkanélküliség. Jelenleg a kormány lényegesen csökkentett adatai alapján a munkanélküliek száma ebben az országban 2 millió. A félig munkanélküliek száma pedig (olyanoké, akik nem dolgoznak az egész héten át) több, mint 8 millió ember. A munkanélküliek főtömegét a leszerelt katonák alkotják. A munkanélküliség növekedőben van a többi kapitalista országban is.

Nálunk pedig annak a törvénynek alapján, amelyet a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje 1945 június 23-án fogadott el, a szovjet állami szervek, a vállalatok és hivatalok vezetői kötele-

sek gondoskodni arról, hogy a szovjet hadsereg leszerelt katonái a lakóhelyükre való megérkezéstől számított 1 hónapon belül munkát kapjanak s ugyanakkor el kell őket látni lakással és tüzelővel is. Azoknak, akiknek az ellenség által egykor megszállt területeken szükségük van új ház építésére vagy a régi ház tatarozására, ingyen adnak épületfát és 5—10.000 rubelig terjedő kölcsönt. Így gondoskodik a szovjet haza védelmezőiről, polgáraitól.

Minden fiatalembernek és minden leánynak, aki belép az életbe, módjában van tetszés szerinti szakmát választani. Minden szakma jó és érdekes — és minden szakmában van elég munka!

Olyan sok munka van, hogy a szovjet államnak külön meg kellett szervezni az ifjúság soraiból az elegendő mennyiségű kvalifikált munkaerőt.

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének elnöksége Sztálin elvtárs javaslata alapján 1940 október 2-án ukázt adott ki az állami munkatartalékokra vonatkozóan — ami nem más, mint kvalifikált munkaerő előkészítése az ifjúság soraiból az ipar, a közlekedés, az építés és a posta részére. E célból megszervezték az ipari- és vasutasiskolákat, amelyeknek oktatási időtartama két esztendő, valamint a gyári és üzemi iskolákat, amelyek oktatási időtartama hat hónap. Ezenkívül 1943 augusztus havában különleges ipariskolákat létesítettek négyéves oktatási időtartammal a szovjet hadsereg harcosainak, a Honvédő Háború partizánjainak gyermekei, valamint az olyan árvák részére, akiknek szülei a német rablók kezétől estek el. A szovjet állam ezekben az iskolákban nemcsak a gyermekek oktatási költségeit, hanem a gyermekek teljes eltartási költségeit is magára vállalta. Ezeknek az iskoláknak a tanulói ingyen kapnak az államtól tankönyveket, tanszereket, teljes étkeztetést, ruházatot, fehérneműt, lábbelit, a vidékiek pedig konviklust is. Ezekben az iskolákban az oktatást párosítják a termelő munkával. A kvalifikált munkaerő kiképzésével a Szovjetunió munkatartalékainak minisztériuma foglalkozik.

Annak a sztálini javaslatnak a bölcsesége és nagy előrelátása, amely azt indítványozta, hogy a munkásosztály sorait

szervezetlen, tervszerűen kell feltölteni, a német fasiszta rablók ellen viselt Honvédő Háború idején tűnt ki, amikor különösen erősen érezni lehetett, hogy milyen nagy mértékben szükség van egyre újabb kvalifikált munkáskáderekre. Ílymódon öt év alatt 2,250.000 fiatal kvalifikált munkást képeztek ki.

A munkatartalékok iskolái nemcsak kvalifikált munkaerőt képeznek ki, hanem a fiatalokból öntudatos szovjet polgárokat is nevelnek, akik megértik a hazájukkal és a munkásosztállyal szemben — mint a szovjet társadalom vezető osztályával szemben — fennálló kötelességüket.

2. *Jog a pihenésre*

A régi világban a munkás és a napszámos élete nemcsak a munka, hanem a pihenés tekintetében is gazdájának önkényétől függött. A vállalatok tulajdonosai minden igyekezetükkel azon voltak, hogy meghosszabbítsák a munkanapot és hogy megrövidítsék azoknak a napoknak, óráknak és perceknek a számát, amelyek alatt a munkások pihenhettek, hogy még ennyivel is többet kereshessenek munkájukon.

A munkások és napszámosok még ma is ugyanebben a helyzetben vannak minden kapitalista országban.

Országunkban a szovjet hatalom azonnal bevezette a nyolcórás munkanapot, amelyért a munkások évtizedeken át harcoltak. Bizonyos iparágakban a munkanapot még rövidebb időben szabták meg.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 10. évfordulójára a szovjet hatalom a munkások túlnyomó többsége részére hét órában állapította meg a munkanap tartamát. A földalatti és az éjtszakai munka, az egészségre különösen ártalmas munka részére, valamint a szellemi munkások és a kiskorúak (16—18 életévig) részére hat órában állapították meg a munkanap tartamát.

Ebből látható, hogy a szovjet hatalom a munka termelékenységének növekedése arányában csökkentette a munkanap hosszát és arra törekedett, hogy a szovjet polgárok a lehetőség

szerint több időt fordíthassanak pihenésre, a tudománnyal és művészettel való foglalkozásra, valamint szórakozásra.

A szovjet Alkotmány megszilárdította a szovjet polgárok-nak pihenésre való jogát és azonnal rámutatott arra is, hogy ezt a jogot mivel biztosítja a valóságban.

Az Alkotmány ezt azzal biztosította, hogy a mi országunk-ban a város és a falu dolgozói államhatalmuk magasabb szervei útján, saját társadalmi szervezetük részvételével maguk döntenek el a munkaidő tartamára és a pihenésre vonatkozó kérdéseket.

A szovjet polgároknak a pihenésre vonatkozó jogát azzal biztosítják, hogy az egész világon a mi országunkban van a leg-rövidebb munkanap; azzal, hogy a munkások és tisztviselők részére a munkaszüneti napokon kívül évenkénti szabadságot állapítottak meg, s ez alatt a szabadság alatt megkapják munkabérüket; azzal, hogy a dolgozóknak megvan a lehetőségük arra, hogy szanatóriumokban és üdülőkből kipihenhessék magukat.

A régi világban a munkások évenkénti szabadságról még csak nem is hallottak. Olyan helyek pedig, ahol a munkások kulturális viszonyok között eltölthették volna pihenőjüket, úgy-szólván egyáltalán nem voltak.

A szovjet állam és a szakszervezetek az egész országban mindenfelé üdülőket, szanatóriumokat, klubokat, filmszínházakat, könyvtárakat, olvasótermeket, stadionokat, parkokat és sporttereket építettek. A nagy városokban kultúrpalotákat emeltek. A kol-hózo-knak is megvannak a maguk üdülői, klubjai és parkjai. Színházakat, filmszínházakat és múzeumokat találhat az ember minden városban és számos faluban. Mindezek az intézmények díjtalanul vagy egészen csekély ellenszolgáltatás fejében a pol-gárok rendelkezésére állnak.

A szovjet emberek tízmillió számra vették igénybe az üdü-lőket és szanatóriumokat.

Nyugat-Európában azonban kirobbant a háború. 1940-ben a földgolyó lakosságának már több mint a fele belesodródott a háborúba. Az Összszövetségi Központi Szakszervezet a szov-

jet hatalom előtti felveiette a munkaidő meghosszabításának kérdését. Ezt követelték a szovjet haza érdekei.

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének elnöksége 1940 június 26-án kiadott egy ukázt, melynek értelmében a munkások munkaidejének tartamát 7-ről 8 órára, a tisztviselőket pedig 6-ról 8 órára emelték fel. A kiskorúak munkaidejét is 6 helyett 8 órában állapították meg. Az egészségre nézve ártalmas munkáknál meghagyták a hatórás munkanapot.

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének elnöksége a fasiszta Németországnak a Szovjetunió ellen intézett támadása alkalmával azonnal kiadott egy ukázt, amely feljogosította a termelő és kereskedelmi vállalatok igazgatóit arra, hogy a Szovjetunió kormányának engedélyével sürgős munkák elvégzésére meghosszabbítsák a munkanapot 1—3 órával. A túlórában végzett munkáért másfélszeres munkabért fizettek. A háború tartamára felfüggesztették a szabadságokat, a ki nem használt szabadságért azonban pénzbeli térítést fizettek.

Minden szovjet hazafi láthatja, hogy a foganatosított intézkedések időszerűek és feltétlenül szükségesek voltak. A háború győzelmes befejezésével megszüntették a kötelező túlórát, újra bevezették a szabadságolást és új rendet vezettek be a ki nem használt szabadságokért fizetett pénzbeli térítés terén.

A háború azonban óriási rombolást okozott országunk nép-gazdaságában és megbontotta annak normális fejlődését. Most sokat kell dolgoznunk azon, hogy helyreállítsuk a gazdaságot és a kultúrintézményeket azokon a területeken, amelyekre betört az ellenség, hogy emeljük a termelést az iparban és a mezőgazdaságban és hogy ezzel jóval magasabbra emeljük népünk anyagi jólétét, mint a háború előtt, hogy ezzel még jobban megszilárdítsuk hazánk gazdasági és katonai erejét.

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje 1947 február havában megtartott ülésén ezért tartotta szükségesnek a nyolcórás munkanapot továbbra is mind a munkások, mind a tisztviselők részére és megfelelő változtatásokat eszközölt a Szovjetunió Alkotmányának 119. §-án. Ugyanakkor a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje elrendelte, hogy ezt a paragrafust ki kell egészíteni azzal, hogy a nehéz viszonyok között dolgozó szakmák-

ban a munkanapot hét, illetve hat órára kell csökkenteni, olyan üzemekben pedig, ahol a munkaviszonyok különösen súlyosak, négy órára. Világos, hogy ez nagyon megkönnyíti az ilyen szakmákban dolgozó munkások munkáját.

Az Alkotmány 119. §-ába bevezetett változtatások a munkaidő tartamára vonatkozóan nem érintik a Szovjetunió Alkotmányának a polgárok pihenéséről szóló rendelkezését. Ezt a jogot teljes egészében biztosítják azok a feltételek, amelyeket az Alkotmány 119. §-a felsorol.

3. *Jog anyagi biztosításra*

A régi világban szomorú sors várt a munkásra, ha hosszabb ideig betegeskedett.

Ha a munkás elvesztette munkaképességét, azonnal elszámoltak vele, aztán tehetett, amit akart — kinek mi köze volt egy rokkanthoz?

Mikor pedig a munkás, aki munkájával 30—40 esztendeig gazdagította a kapitalistát, megöregedett, kidobták a gyárból, mint a kifacsart citromot.

A paraszttömegek sem éltek jobban. A parasztok óriási többsége, ahogyan mondani szokták, „kenyérről kvaszra fanyarodott“.* A paraszt öreg korára a család terhe lett.

Ha a kenyérkereső hosszabb ideig betegeskedett, vagy valami baleset érte, akkor a gazdaság tönkrement. A parasztok milliói mentek tönkre és a proletárok soraiba sodródtak, vagy pedig koldusmódra éltek.

A kapitalista országokban körülbelül most is ilyen a munkások és a paraszttömegek sorsa. A világ 53 országában nincsen biztosítás rokkantság esetére. 49 országban nincsen biztosítás betegség esetére. 41 országban pedig nincs aggkori biztosítás.

Azokban az országokban, ahol a munkásokat államilag biz-

* Kvasz = kenyérből és rozsából készült savanykás, erjesztett ital.

tosítják, a biztosítási díjakat a munkásoknak maguknak kell fizetniök szűkös keresetükből.

Igy például a világ leggazdagabb országában, az Egyesült Államokban van egy törvény, melynek értelmében a 65. életévét elért biztosított munkásnak joga van nyugdíjra. Körülbelül 10 millió munkást és tisztviselőt még ettől a nyomorúságos nyugdíjtól is megfosztanak. A munkásoknak erre a biztosításra munkabérüknek $2\frac{1}{2}$ %-át kell befizetni. Az Egyesült Államok munkásai és tisztviselői 1937—1945-ig több, mint 3 milliárd dollár biztosítási díjat fizettek be az államnak, az állam viszont ez alatt az idő alatt csak 550 millió dollár összegben fizetett ki nyugdíjakat.

Bizonyos mértékben a szakszervezetek is nyújtanak segélyt tagjaiknak, a szakszervezetek azonban a munkásságnak csak kisebbségét ölelik fel. A szervezetlen munkások azonban még ebben a segélyben sem részesülhetnek. Szükségszerűen csak a jótékony-sághoz, az irgalmassághoz fordulhatnak.

Egészen más lett a helyzet a mi országunkban a szovjet hatalom alatt. A sztálini Alkotmány biztosítja a szovjet polgároknak azt a jogát, hogy öregkorukban, betegségben és munkaképességük elvesztése esetén anyagi biztosításban részesüljenek.

Mi biztosítja ezt a jogot?

Az, hogy a szovjet állam nyugdíjat és támogatást nyújt a munkásoknak és tisztviselőknek a saját számlájára; az, hogy az állam a polgároknak díjtalan orvosi segítséget nyújt otthon, az ambulatóriumokban, a gyógyintézetekben és kórházakban; az, hogy a polgároknak rendelkezésére áll a szanatóriumok hatalmas hálózata s a szanatóriumba való beutalások költségeinek jelentős része az állami biztosítás és a szakszervezetek számlájára történik.

Öregkorában minden munkás és tisztviselő (férfi és nő) élete végéig nyugdíjat élvez, függetlenül attól, hogy munkaképes-e vagy nem; a nyugdíjba vonuló megkapja közepes munkabérének 50—60%-át. A nyugdíj nem fosztja meg a nyugdíjast munkához való jogától. A kenyérkereső halála esetén nyugdíjat utalnak ki családjá munkaképtelen és kiskorú tagjainak.

Azok a munkások és tisztviselők, akik örökre elvesztik munkaképességüket a termelésben történt baleset következtében. ipari megbetegedés miatt, vagy pedig katonai szolgálatuk teljesítése közben, közepes munkabérük 50—100%-át kapják nyugdíj fejében, azok pedig, akik más oknál fogva veszítették el munkaképességüket, közepes munkabérük $\frac{1}{3}$ — $\frac{2}{3}$ -áig kaphatnak nyugdíjat.

A munkaképesség ideiglenes elvesztése esetén a munkabér 50—100%-át fizetik segélyképpen.

A kolhóziparasztok öregkorukban, betegség vagy a munkaképesség elvesztése esetén kolhózuktól kapnak anyagi támogatást, a Mezőgazdasági Termelőszövetkezet Alapszabályzata alapján.

Az állam odaadó gondoskodással veszi körül a Honvédő Háború rokkantjainak és az elesetteknek családjait.

4. Jog a tanuláshoz

A régi Oroszországban a tanulás különleges kiváltság volt, ez csak a gazdag osztályok rendkívüli jogát képezte. A cári miniszterek megtiltották, hogy a középiskolába felvegyék a munkások és parasztok gyermekeit.

Ugyan honnan is vette volna a munkás vagy a dolgozó paraszt minden évben azt a sokszáz rubelt, amelyet a tanulás jogáért és a tanuló eltartásáért kellett fizetnie a középiskolában, hát még azt a nagy összeget, amit a főiskola emésztett fel? A cári Oroszországban a lakosságnak több, mint $\frac{3}{4}$ része írni-olvasni sem tudott. Számos nem orosz népnél az írni-olvasni tudókat egy kezén megszámlálhatta az ember. Több, mint 40 népnek nem volt írása, nem volt saját ábécéje.

A kapitalista országokban távolról sem járt minden gyermek elemi iskolába. Így például az Egyesült Államokban ma, midőn az Egyesült Államoknak 140 millió lakosa van, 3 millió felnőtt sohasem járt iskolába, 10 millió pedig annyira elégtelen oktatásban részesült, hogy a valóságban analfabétának tekinthető. A kapitalista országokban a középiskolai és még-

inkább a főiskolai tanulás — a dolgozó tömegek részére majdnem csak elérhetetlen álom.

A szovjet hatalom már kezdettől fogva azt a célt tűzte ki maga elé, hogy felszámolja a cárizmus szégyenteljes örökségét — az analfabétizmust és tanuláshoz juttatja a népet.

A sztálini Alkotmány minden polgár részére lehetővé teszi a tanulást. Mivel biztosítja ezt?

A tanulásra való jogot biztosítja az alapfokú hét osztályú, közép- és különleges középiskolák és főiskolák hatalmas hálózata, amelyekben mindenütt a tanulók anyanyelvén folyik az oktatás. Biztosítja továbbá ezt a jogot az ipari, technikai és agronómiai oktatás az ipari és mezőgazdasági vállalatokban, az esti iskolákban, az egyéves mezőgazdasági iskolákban, különféle tanfolyamokon és végül a magántanulási rendszer.

A tanulásra való jogot biztosítja a díjtalan általános, kötelező alapfokú oktatás, a hétosztályos iskola díjtalan volta, az állami ösztöndíjak folyósítása a főiskolák kiváló tanulóira részére. Az ipari oktatás különféle fajtái szintén díjtalanok. Az ipar- és vasutas-iskolákban, a katonai és különleges ipariskolákban — mint már fentebb rámutattunk — a tanulók nemcsak oktatásban, hanem teljes ellátásban is díjtalanul részesülnek.

A Szovjetunió kormánya 1940-ben lehetségesnek és szükségesnek tartotta mérsékelt tandíj bevezetését a középiskola 8. 9. és 10. osztályában, valamint a főiskolákban. Az oktatás kiadásainak oroszánrészét azonban ezekben az osztályokban és a főiskolákon is az állam viseli éppen úgy, mint azelőtt.

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje 1947 február havában tartott ülésén jónak látta, hogy az állam népoktatási költségeinek egyrészét megtérítse a polgárok jövedelméből és elrendelte, hogy megfelelő változtatást eszközöljenek a Szovjetunió Alkotmányának 121. §-ában.

Ezekből a tényekből láthatjuk azokat az eredményeket, amelyeket a szovjet hatalomnak a népoktatás terén tanúsított állandó gondoskodása hozott. A cári Oroszországban minden 17 lakosra jutott egy tanuló. A Szovjetunióban a háború előtt minden negyedik ember tanult!

5. Minden nemzetiségű és fajú polgár egyenjogúsága

A szovjet hatalom fennállásának első napjaitól kezdve kihirdette, hogy minden polgár teljesen egyenjogú, bármilyen nemzetiséghez vagy fajhoz tartozó legyen is.

A sztálini Alkotmány egyenjogúságot biztosított minden szovjet polgárnak nemzetiségre és fajra való tekintet nélkül az állami, gazdasági, kulturális és társadalompolitikai élet minden terén.

Bármilyen nemzetiségű és fajú polgár ugyanolyan jogokkal rendelkezik, mint a többi polgár. Megválaszthatják vagy kinevezhetik bármely állami tisztségre. Bármilyen munkára alkalmazható és azonos munkáért minden más azonos munkát teljesítővel egyenlő munkabért kap. Beiratkozhatik bármilyen tanintézetbe, foglalkozhat bármilyen tudománnyal és kulturális tevékenységgel, minden más polgárral teljesen egyenlő alapon.

A sztálini Alkotmány rendkívüli szigorúsággal megtiltotta azt, hogy a polgárok jogai tekintetében egyenesen vagy közvetve bármilyen korlátozásokat foganatosítsanak bizonyos nemzetiséghez vagy fajhoz való tartozandóságuk szerint. A sztálini Alkotmány ugyancsak szigorúan megtiltotta azt is, hogy bármilyen kiváltságokat biztosítsanak a polgároknak, azoknak bizonyos nemzetiséghez vagy fajhoz való tartozandósága alapján.

Ha valaki a mi országunkban a szovjet rendszerrel szemben olyan ellenséges nézeteket kezdene hirdetni, hogy az egyik vagy a másik nemzetiségnek vagy fajnak polgárai rendkívüli tulajdonságokkal rendelkeznek és ezért különleges jogokat és kiváltságokat kell élvezniök, ha valaki elkezdene gyűlöletet vagy megvetést tanusítani egy másik nemzetiség vagy faj emberei iránt, — az ilyent nálunk a vádlottak padjára ültetnék. Ha valaki megsérti az Alkotmánynak azokat a rendelkezéseit, amelyek a polgárok egyenjogúságára vonatkoznak, azt a szovjet törvény úgy bünteti, mint súlyos államellenes bűncselekmény elkövetőjét.

A Szovjetunióban így áll a nemzetiségek egyenjogúságának ügye. És mit látunk külföldön?

Az olyan kapitalista országokban, amelyeknek a lakossága több nemzetiségű, nincs nemzetiségi egyenjogúság. A törvény ugyan beszél róla, a valóságban, az életben azonban nem találjuk meg: az egyik náció uralkodik, a többi nemzetiséget pedig elnyomják, üldözik. Ezt mutatja sok nép jogfosztott helyzete Ázsiában, Afrikában és a Csendes-óceán szigetvilágában.

Elég, ha az Egyesült Államok négereinek a helyzetét nézzük. A négerek választójogát különféle ürügyekkel korlátozzák, vagy erőszakkal akadályozzák meg őket szavazatuk leadásában. A néger alacsonyabb munkabért kap, mint a fehér, egyenlő munka esetén. A négerek csak a város bizonyos negyedeiben lakhatnak. Nincs joguk arra, hogy a fehérekkel egyformán látogathassanak nyilvános helyeket, színházakat, mozikat, parkokat és éttermeket. Szigorúan elhatárolt helyet tartanak fenn számukra a vasúti kocsikban és a villamosokon. Gyermekeik külön iskolákban tanulnak. A négerek az Egyesült Államokban a valóságban nem részesülnek a törvény védelmében. Fehér emberek vad csapatai fényes nappal megtámadhatják a négerket, elverhetik, felakaszthatják és agyonlőhetik őket. Amerikában ezt lincselésnek hívják. A bíróságok pedig fölmentik a bűnösöket.

A nemzetiségi egyenjogúság, amelyet a mi országunkban teljes mértékben megvalósítottak, minden nemzeti felszabadulásért küzdő népnek a jelszava.

6. *A nők és a férfiak egyenjogúsága*

A régi Oroszországban az egész nép elnyomás alatt volt, a nőnek pedig ezenkívül még el kellett szenvednie férje zsarnokoskodását. A cári törvények értelmében a nő köteles volt férjének minden tekintetben engedelmeskedni. Ha a nő ott hagyta férjét, a férj a rendőrséggel visszahozathatta. A férj engedélye nélkül a nő nem vállalhatott bér munkát. A nőnek nem volt választójoga, a nők elé korlátokat szabtak a társa-

dalmi munka és az állami szolgálat terén, korlátozták tulajdonjogukat is.

A dolgozó osztályokból származó nők különösen súlyos helyzetben voltak. A nők munkabére csak feleannyi volt, mint a férfiaké. A parasztgazdaságban az asszonyoknak nem volt különálló keresetük. A leány az apjának dolgozott, a férjes asszony pedig a férjének. Semmiféle törvény sem védte az anyaságot és a csecsemőket. Előfordult, hogy a munkásnők a gyárakban szültek a munkapadnál, a parasztasszonyok pedig a mezőn.

A nehéz gyári és mezei munkán kívül még a kimerítő és agyat eltompító házimunka és a gyermek ápolása is az asszonyok vállára nehezedett.

A nők helyzete a kapitalista országokban most sem sokban különbözik a cári Oroszország asszonyainak helyzetétől. A legtöbb burzsoá országban nincsen a nőknek választójoguk vagy pedig erősen korlátozott. Mindenütt, ahol a nők azonos munkát végeznek a férfiakkal, alacsonyabb munkabért kapnak. Állami alkalmazásban még ott is ritkán találunk nőket, ahol a törvények lehetővé teszik a nőknek állami hivatalokban való munkáját. A nők jogai megnyirbálásának még sok más módja is van. Az Egyesült Államokban például a férjnek megvan az a joga, hogy megszökött feleségét a rendőrséggel visszahozathatja. Egyes államokban a törvény megtiltja, hogy a bíróság előtt gyengeelméjűek, részegeskedők és... nők tanúként szerepeljenek. Arizona államban pl. a dolgozó nő a törvény értelmében köteles átadni keresetét férjének. Alabama államban a férjnek megvan az a joga, hogy feleségét, ha az valami szabálytalanságot követett el, „két hüvelyknél nem vastagabb pálcával” megfenyíthesse. A dolgozó asszonyra mindenütt nagy súllyal nehezedik a házimunka. Rendkívül nehéz a nők helyzete a keleti országokban és a gyarmatokon, ahol a nőket a mai napig is úgy adják el, mint valaha a rabszolgákat.

„A burzsoá demokrácia — mondja Lenin — szavakkal egyenlőséget és szabadságot ígér. A való helyzet az, hogy az emberi faj női felének egyetlen, még a leghaladóbb szellemű burzsoá köztársaság sem adott sem a férfival való teljes egyenjogú-

ságot a törvény előtt, sem pedig a férfi gyámkodása és elnyomása alól nem szabadította fel.“

A szovjet hatalom azonnal megszüntette mindezeket az aljas burzsoá törvényeket, amelyek a nők részére a férfiakkal szemben egyenlőtlenséget jelentettek. A szovjet hatalom az egyetlen hatalom a világon, amely teljes egyenlőséget teremtett a férfi és a nő jogai tekintetében. A szovjet hatalom kezdettől fogva bevonta a nőket a társadalmi és állami tevékenységbe. Lenin azt tanította, hogy a nők bevonása nélkül nem juttathatjuk a forradalmat a teljes győzelemre és nem építhetjük fel a szocializmust.

A sztálini Alkotmány a nőknek a férfiakkal teljesen egyenlő jogokat biztosított az állami, gazdasági, kulturális, valamint a társadalmi és politikai élet minden területén.

A nők — mint tudjuk — éppen úgy, mint a férfiak, jogosultak arra, hogy válasszanak és ők maguk is megválaszthatók a hatalom minden szervébe egészen a legmagasabbig.

1946-ban a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjébe beválasztottak 267 nőt, a szövetséges és autonom köztársaságok Legfelsőbb Szovjetjeibe pedig több mint 1700 nőt. A helyi szovjetekben több, mint félmillió női képviselő van.

Nálunk a nők teljesen egyenjogúak a férfiakkal a munkára, munkabérre, üdülésre, tanulásra és anyagi biztosításra vonatkozó jog tekintetében.

A Szovjetunióban nők végeznek olyan munkákat is, amelyeket azelőtt kizárólag „férfimunkának“ tartottak, pl. vannak női öntők, bányászok, kovácsok, stb.

Nőket látunk brigádvezetői, mesteri, mozdonyvezetői, üzemi vezetői, gyárigazgatói munkakörben, ami azelőtt még sohasem fordult elő. A szovjet tudományos intézetekben, egészen a Szovjetunió Tudományos Akadémiájáig, kiváló szerepet játszanak a nők.

A kolhózokban a nőnek megvan a saját munkakönyve, amelybe beírják munkanapjait. Így tehát a kolhóz parasztnője önálló ember lett. Most már sem a férje, sem az apja nem okozhat neki kellemetlenségeket mint azelőtt.

A szovjet állam rendkívüli gondoskodást tanúsít a nő munkája és egészsége iránt s gondosan védelmezi az anyákat és a

csecsemőket. A különösen nehéz és az egészségre nézve artalmas termelési ágakban tilos a női munka alkalmazása. Éjjeli munkát és túlórázást nem engednek meg a szoptató anyáknak. A szoptató anya munkájába meghatározott szüneteket iktatnak be, melyek alatt gyermekét táplálhatja.

Az állami vállalatokban és hivatalokban a nők részére külön szabadságot állapítottak meg, amely a szülés előtt kezdődik, a szülés után végződik és összesen 77 napot tesz ki. A nőknek joguk van pótellátásra is gyermekeik táplálására és ápolására.

A kolhózok a Mezőgazdasági Termelőszövetkezet Alapszabályzata értelmében felszabadítják a nőt a munka alól egy hónappal a szülés előtt és a nőnek ez a szabadsága a szülés után még egy hónapig tart. Az anya erre az időre megkapja átlagos keresetének a felét.

A mi országunkban az anyák és a csecsemők védelmére megteremtették a különféle intézmények olyan hatalmas hálózatát, amelyhez hasonló a világ egyetlen országában sincsen. A sokgyermekes anyák nálunk nagy támogatást kapnak az államtól gyermekeik felnevelésére. Állami támogatást állapítottak meg az egyedülálló anyáknak. Az ilyen anyák gyermekeit az anya kívánságára teljes ellátásra átveszi az állam. Megalapították „a hős anya” tiszteletbeli címet, amelyet megkapnak azok az anyák, akik 10 vagy több gyermeket szültek és neveltek fel. A sokgyermekes anyákat érdemrendekkel és érmekkel tüntetik ki.

7. A lelkiismereti szabadság

A régi Oroszországban sokféle vallás volt, a pravoszláv hitől kezdve egészen a pogány vallásokig.

Köztük a pravoszláv hit volt „a legelső helyen álló és uralkodó.” A pravoszláv egyház élvezte az állam védnökségét és támogatását. A pravoszláv hitvallás papjai a hívőktől begyűjtött összegeken kívül még az államtól is kaptak támogatást. Minden állami és magániskolában kötelező tantárgyként tanították „az isteni törvényt” (pravoszláv hittan). Az iskolák vezetősége

ügyelt arra, hogy a tanulók látogassák az istentiszteletet és teljesítsék a vallási szertartásokat. Ha a felnőttek nem tettek eleget a vallás követelményeinek, akkor a munkából való elbocsátás veszélye fenyegette őket.

Születési és házassági bizonyítványokat, valamint halotti leveleket az egyházi hatóság adott ki. Az olyan házasság, amelyet egyházi szertartás nélkül kötöttek, törvénytelennek számított, az ilyen házasságból született gyermekek törvénytelennek számítottak és nem részesültek a törvények védelmében.

Az olyan személyek, akik más hitet vallottak, jogkorlátozó-soknak, gyakran pedig kemény üldöztetésnek voltak kitéve. Megtiltották, hogy bárki is ateistának vagy istentelennek vallja magát, ezt a büntetőjogi törvény alapján büntették.

Világos, hogy ilyen viszonyok között szó sem lehetett bármiféle lelkiismereti szabadságról sem.

A szovjet hatalom 1918 február 5-i határozatával kihirdette a lelkiismereti szabadságot és megszüntetett minden, a vallással kapcsolatos korlátozást. Ez a határozat a következőket mondja:

„Minden polgár vallhat tetszés szerinti vallást, vagy pedig joga van ahhoz, hogy semilyen vallást se valljon.”

Ez az igazi lelkiismereti szabadság. A szovjet hatalom ugyanazzal a határozatával ennek megvalósítására végrehajtotta az egyháznak az államtól és az iskolának az egyháztól való különválasztását. Ez azt jelenti, hogy az egyházat és a papságot megfosztották az állami támogatástól és a papságnak megtiltották, hogy a vallást az iskolában tanítsa. Születési és házasságleveleket, valamint halotti leveleket pedig csak a polgári hatóságok — a szovjetek adhatnak ki.

Ugyanez a határozat azonban biztosította a vallási szertartások szabad megtartását. Azokat az épületeket és felszerelési tárgyakat, amelyek a vallásos kultusz gyakorlását szolgálták, díjtalan használatra átengedték az egyházközségnek.

Ez a törvény teljes érvényű ma is. A szovjet hatalomnak a valláshoz, a hívőkhöz és szervezeteikhez való viszonyát ma is ez a törvény szabja meg, amelyet a sztálini Alkotmány is jóváhagyott.

A sztálini Alkotmány biztosítja a polgarok valódi lelkiismereti szabadságát. Biztosítja a szovjet polgároknak azt a jogát, hogy szabadon megtarthatják vallási szertartásaikat. Ugyanakkor azonban az Alkotmány megadja a szovjet polgároknak azt a jogot is, hogy szabadon fejthetnek ki vallásellenes propagandát.

A burzsoá országok egyikében sincsen teljes lelkiismereti szabadság. Az állam még az olyan országokban is, ahol az egyházat elválasztották az államtól, — mint pl. Franciaországban és az Amerikai Egyesült Államokban — nyíltan vagy leplezetten támogatja a vallást, a papságot. A burzsoá állam érdekelve van a vallás támogatásában, mert hiszen a vallás a dolgozóknak üdvözlést ígér a másvilágon és eltereli figyelmüket a burzsoázia ellen vívott harcukról, arról a harcról, amely boldog életet akar teremteni a földön. A burzsoá államhatalom segít a papságnak abban, hogy befolyást gyakorolhasson a dolgozó tömegekre, az iskolára, a családra, a hadseregre, stb. Ugyanaz a burzsoázia azonban minden igyekezetével megakadályozza a szabad vallásellenes propagandát. Az ateizmust üldözik. Így például az Egyesült Államokban bíróság elé idézik azokat az előadókat, akik az iskolákban kifejtik azokat a tudományos nézeteket, amelyek az ember származásával foglalkoznak. Az ateistákat pedig az a veszély fenyegeti, hogy elbocsátják őket állásukból.

A szovjet hatalom egész tevékenységében a tudományra támaszkodik, amely megállapította, hogy a természetben nincsenek természetfölötti, „isteni” erők. A szovjet hatalom minden lehető elkövet arra, hogy a néptömegeket a legmesszebbmenően felvilágosítsák. Minden eszközzel segítségére van a tömegeknek abban, hogy megismerkedhessenek a tudományokkal, hogy tudományosan megmagyarázhassák a természet és az emberi társadalom jelenségeit, segítséget nyújt abban, hogy a széles tömegek megismerkedhessenek a világ keletkezésével és az ember származásával, hogy megismerhessék az emberiség történetében a vallások keletkezését és jelentőségét, stb. A szovjet iskolában az ifjúságnak az anyag örökkévalóságáról, a növényi és állatvilág fejlődéséről, a társadalmi és állami rend átalakulásáról, az osztályharc és a forradalmak következtében a kapitalizmus

bukásának elkerülhetetlenségéről és a szocializmusnak az egész világon való győzelméről beszélnek. A szovjet hatalom az ifjúságból bátor és mindenféle előítélettől mentes — a vallásos előítéletektől is mentes — embereket nevel, olyan embereket, akik öntudatosan dolgoznak és harcolnak a szovjet földön a boldog életért — a kommunizmusért.

A szovjet hatalom megvéd minden dolgozót, függetlenül attól, hogy milyen vallási nézetei vannak. A szovjet hatalom nemcsak nem üldözi a hívőket azért, mert hisznek valamilyen természetfeletti erőben, amely mintegy intézi az emberek sorsát, hanem ellenkezően, még meg is védi a hívőket a vallási üldöztetések ellen. Erről az egész világ meggyőződhetett tények alapján.

A szovjet kormány mellett vannak különféle szervek, amelyek a vallási kultuszok ügyeivel foglalkoznak. Ezeknek a szervezeteknek a főfeladata az, hogy ellenőrizték a szovjet hatalom törvényeinek és rendeleteinek helyes és kellő időben való végrehajtását az életben, amennyiben azok a különféle vallásos egyesületek tevékenységére vonatkoznak, a nélkül azonban, hogy beavatkoznának ezeknek az egyesületeknek a belső életébe.

8. Politikai szabadságok

A cári Oroszország külön tisztviselőket tartott, akiknek arra kellett vigyázniuk, hogy a sajtóba be ne jussanak „szabad” gondolatok. Ezeknek a tisztviselőknek az engedélye nélkül nem jelenhetett meg egyetlen könyv, vagy napilap-szám sem.

A forradalmárok kénytelenek voltak berendezni földalatti nyomdájukat, irodalmukat titokban kellett kinyomni és terjeszteni olyanformán, mint ahogyan ezt annak idején Sztálin elvtárs tette a Kaukázusban. Lenin megszervezte a bolsevikok központi irányító jellegű ujságjának a kiadását külföldön, ahonnan az titkos utakon Oroszországba került terjesztésre.

A cári ohrána rendőrsége és különleges ügynökei figyelték az alattvalók magatartását és minden vigyázatlanul kiejtett szóért letartóztatták az embert. A gyűlések tartását betiltották.

Az utcai felvonulásokat és tüntetéseket fegyveres erővel kíméletlenül szétkergették, mint ahogyan ez előfordult a tifliszi és batumi tüntetések alkalmával, amelyeket Sztálin elvtárs szervezett meg. A titkos gyűléseken és szervezetekben való részvételért letartóztatás, bebörtönzés, száműzetés és kivégzés járt. A bolsevikok és más forradalmárok tízezrei kerültek börtönbe, kényszermunkára, vagy pusztultak el a szabadságért vívott harcban.

A sztálini Alkotmány minden polgárnak biztosított politikai jogokat: a szólásszabadságot, sajtószabadságot, gyülekezési szabadságot, az utcai felvonulás és tüntetés szabadságát, különféle társadalmi szervezetekbe való tömörülés szabadságát — a Kommunista Pártba, a Szakszervezetbe, kooperatív társulásokba, ifjúsági szervezetekbe, sport- és honvédelmi szervezetekbe, kulturális, technikai és tudományos társaságokba való tömörülés szabadságát.

A sztálini Alkotmány biztosítja a polgárok személyének és lakásának sérthetetlenségét és a levéltitkot. A Szovjetunióban senkit sem lehet letartóztatni a bíróság rendelkezése, vagy az ügyész engedélye nélkül. A hatalom képviselői csak azokban az esetekben léphetnek be bármelyik polgár lakásába, amelyekben ezt a törvény előírja. A polgárok egyéni levelezése is csak akkor tekinthető meg, ha az ügyész így rendelkezik és ha ez valamely bűn feltárásához szükséges.

Mivel biztosítják nálunk a politikai jogokat és szabadságokat a valóságban, az életben?

Ezeket a jogokat és szabadságokat biztosítja egész állami és társadalmi rendünk.

Az államhatalom a mi országunkban a dolgozók kezében van. A szovjetek hatalma, mint valóban népi hatalom a legkisebb mértékben sem érdekelt a politikai jogok és szabadságok bármilyen megszorításában. Ellenkezőleg, a szovjet hatalomnak az az érdeke, hogy a néptömegek politikai és társadalmi öntevékenysége a legnagyobb fejlettségre tegyen szert, olyannyira, hogy az felöleljen minden egyes polgárt. A sztálini Alkotmány éppen e célból hirdette ki a politikai jogokat és szabadságokat.

A mi országunkban a dolgozók rendelkezésére állnak azok

az anyagi eszközök és feltételek, amelyek szükségesek a politikai jogok és szabadságok megvalósítására. A dolgozók és szervezeteik minden akadály nélkül használhatják a nyomdákat és a papírkészletet ujságok és könyvek kinyomtatására, a rádió-állomásokat pedig arra, hogy ott fellépjenek, használhatják az épületeket társadalmi gyűlések megtartására és felhasználhatják a posta minden berendezését, stb.

Eppen ezért a szabadság minálunk — nemcsak szó, nemcsak frázis, ez maga a valóság, ez a mi életünk. Nálunk majdnem minden munkás és tisztviselő szakszervezetekbe tömörül. Majdnem az egész parasztság egyesült szövetkezeti kolhózszervezetekben. Az emberek tízmilliói tagjai a különféle önkéntes társaságoknak. Sokmillió tagot számlál a Kommunista Párt és az ifjúság lenini kommunista szövetsége. Sok százmillió példányban adnak ki könyveket minden esztendőben. Az ujságok évente több milliárd példányban jelennek meg.

Még csak említeni sem érdemes azt, hogy ilyen helyzet nem volt a régi Oroszországban. Ilyen széles, szabad, teljes erővel lüktető társadalompolitikai élet nincs és nem is lehet a kapitalista országokban, amelyekben a burzsoázia van hatalmon.

9. *A hazug és képmutató burzsoá-demokrácia*

A burzsoá ujságok mindennap arról zengenek, hogy a burzsoá köztársaságokban virágzik a szabadság, az egyenlőség és a demokrácia (azaz népuralom). De ugyan, hogyan is lehet beszélni szólásszabadságról, mikor az egyik sokat dícsért burzsoá köztársaságban — az Amerikai Egyesült Államokban — a hatalom legfelső szervei mellett olyan intézmények és hivatalok is működnek, mint „az amerikaellenes tevékenységet kutató bizottság“, mint „a szövetségi kutatási iroda“ (az amerikai „ohrána“), midőn Truman elnök olyan parancsokat ad, hogy vizsgálják meg minden állami tisztviselőnek a „lojalitását“ (azaz megbízhatóságát). Elegendő egy vigyázatlanul kiejtett szó a burzsoá-rendről, a parlament, vagy a kormány tevékenységéről — és az embert minden bíróság nélkül elkergetik az állásából, úgy keze-

lik, mint egy gonosztevőt és úgy üldözik, mintha „külföldi ügynök“ volna.

Hogyan lehetne ott sajtó- és szólásszabadságról beszélni, mikor a nyomdák, a papírgyárak és papírraktárak, a rádióállomások a kapitalisták magántulajdonában vannak, midőn egy újság alapításához többmilliós tőkével kell rendelkezni. Az pedig természetes, hogy egyetlen laptulajdonos sem engedi meg olyan cikkek közlését, amelyek ránézve kényelmetlenek. Egyetlen rádiótársaság sem engedi meg, hogy mikrofonjai előtt valaki olyan beszéddel lépjen fel, amely a tulajdonos szempontjából nem kívánatos. Az újságok kiadását minden kapitalista országban néhány nagykapitalista társaság kezében összpontosították. Az ő tulajdonukban vannak a rádióállomások is. Ezek a társaságok szolgálatukban tartják a bérfirkászok egész bandáit és ilyen módon tetszésszerű politikát folytathatnak, a sajtón és rádión keresztül bármilyen hazugságot terjeszthetnek.

A valóságban a „szabad sajtó“ a burzsoá-demokrata államokban nem más, mint a gazdag emberek szabadsága arra, hogy a sajtót megvehetik és megvesztegethették, a népet pedig megcsédíthetik a burzsoá hazugságokkal.

Nézzük meg a gyülekezési szabadságot! Erről szó van a burzsoá-demokrata államok alkotmányában. A kapitalista államokban azonban a legjobb helyiségek kilenczized része, amelyekben gyűléseket lehet tartani, a kapitalisták magántulajdonában van. A tulajdonosok pedig ezeket a helyiségeket gyűlések céljára bizonyos számú órára csak meghatározott összegért adják bérbe, olyan szervezeteknek és személyeknek pedig, akik rájuk nézve kényelmetlenek, egyszerűen megtagadják a helyiség bérbeadását.

„A gyülekezési szabadság“ a burzsoá köztársaságokban éppen olyan pusztá, hazug frázis, mint a „sajtószabadság“ vagy „a szólásszabadság“.

Nézzük meg a társulási és szövetkezési szabadságot! Formálisan a törvény értelmében megengedik a különféle társulásokat a burzsoá-demokratikus országokban. A munkások például szakszervezetekben tömörülhetnek. Mikor azonban ugyanczen szakszervezetek sztrájkokat rendeznek jogaik védel-

nére, a burzsoa államok működésbe hozzák a sztrájkolók ellen a fegyveres erőt, géppuskákat, páncélos gépkocsikat, könnyfakasztó bombákat vetnek be ellenük, mint például a köztársasági Franciaországban vagy az olasz köztársaságban. Az amerikai kormány megengedi a gyárosoknak azt, hogy saját számájukra felbéreljék és felfegyverezzék az orgyilkosok bandáit, hogy véres ítéletet illjenek a sztrájkolók felett.

A burzsoázia a szabadságot a maga módja szerint értelmezi. Úgy értelmezi a szabadságot, hogy az a gazdagok szabadsága arra, hogy meggazdagodjanak a szegények munkáján és a dolgozók szabadsága arra, hogy éhen halhassanak.

„Valódi szabadság — mondja Sztálin elvtárs — csak ott van, ahol már megsemmisítették a kizsákmányolást, ahol egyik ember nem nyomhatja el a másikat, ahol nincsen munkanélküliség és szegénység, ahol az ember nem reszket azért, hogy holnap elvesztheti a munkáját, a lakását, a kenyerét. Csak az ilyen társadalomban lehetséges az igazi és nemcsak papíron levő személyi és minden egyéb szabadság.“

A burzsoázia dalnokai úgy dicsőítik az egyenlőséget, mintha az teljes virágzásban állna a burzsoá köztársaságokban. De ugyan miféle egyenlőség lehet a kapitalista és a munkás, a földbirtokos és a paraszt, a jóllakott és az éhes, a kizsákmányoló és a kizsákmányolt között! Eppen a legelölhaladó, a gazdaságilag legfejlettebb burzsoá-demokratikus államokban tűnik szembe az egyenlőtlenség a maga legélesebb, legszörnyűbb formájában.

Az ilyen állam kirívó példája az Amerikai Egyesült Államok. Itt az egyik oldalon van egy maréknyi gögös, a fénytűzésben tobzódó milliárdos, a másik oldalon pedig a munkások és parasztok tízmilliói, akik a nyomor legszélső határán élnek. Itt a burzsoázia támogatja és megszilárdítja az egyenlőtlenség legfelháborítóbb formáit, mint pl. a fehér és színesbőrű emberek közötti egyenlőtlenséget, a nő és a férfi közötti egyenlőtlenséget, támogatja a munkások ellen hozott törvényeket stb.

Mindezek után pedig a burzsoázia még azt meri állítani, hogy a burzsoá köztársaság „valódi demokrácia“. De ugyan milyen

demokrácia lehetne ez, hiszen a nép túlnyomó többségének a valóságban nincsenek politikai és más jogai sem! Szűk, hazug, hamis, képmutató demokrácia ez. A gazdagok demokráciája, ahogyan Lenin nevezte a burzsoá-demokráciát.

A legnagyobb burzsoá-demokrata hatalmak — Anglia, Franciaország, az Egyesült Államok reakciós köröi egyengették a német fasiszmus útját abban a reményben, hogy a fasiszta Németország majd megsemmisíti a munkások és parasztok szovjet-szocialista államát.

Az amerikai imperialista burzsoázia most elfoglalta a hitlerista Németország helyét. Az amerikai burzsoázia, amely valószínűtlenül meghízott a halál és rombolás fegyvereivel folytatott kereskedelembe, elnyomja és segíti elnyomni a valóban demokratikus mozgalmakat a világ minden sarkában — Görögországban, Koreában, Franciaországban, Iránban, Olaszországban, Kínában és más helyeken — s erre a célra felhasználja mind fegyveres erejét, mind vérrel és mocsokkal befröcskölt dollárjait. Az amerikai kapitalisták a saját országukban is és mindenütt támogatják a fasisztákat, mert azokban látják azt az erőt, amely majd segítségükre lesz abban, hogy az egész világ dolgozóit az amerikai tőke rabigájába hajthassák.

A burzsoá-demokrácia a valóságban a modern rabszolgatartók demokráciája.

Azonban minden ország munkásai és dolgozó tömegei egyre világosabban látják a szovjet-szocialista rendszer előnyeit a kapitalista rendszerrel szemben. A munkásosztály és forradalmi pártjának vezetése alatt növekedik is a nép mozgalma a burzsoázia uralma ellen, az új, magasabbrendű demokráciáért, amelyben nincsenek kapitalisták és földbirtokosok. A világ minden dolgozóját a Szovjetunió népeinek a szocializmus győzelméért vívott küzdelmének harci tapasztalatai vezetik.

VII. FEJEZET

A SZOVJET POLGAROK ALAPVETŐ KÖTELESSÉGEI

A szovjet hatalomban a dolgozók, mint országuk teljesjogú gazdái, maguk állapítják meg a polgárok jogait és kötelességeit. Nálunk nincsenek jogok kötelességek nélkül, de nincsenek kötelességek sem jogok nélkül.

A szovjet polgár minden kötelessége teljes egészében megfelel a dolgozók léteérdekeinek.

Mi igazságos társadalmi és állami rendet teremtettünk. Ezt a társadalmi és állami rendet meg akarjuk szilárdítani, tovább akarjuk fejleszteni, fel akarjuk építeni a kommunizmust. Mi szükséges ehhez?

Ehhez az szükséges, hogy a szovjet polgárok mindenekelőtt becsületesen teljesítsék azokat a kötelességeket, azokat a szovjet rendelkezéseket, amelyeket a sztálini Alkotmány 130—133. §-ai foglalnak magukban.

Melyek ezek a rendelkezések?

1. *Tartsuk be a sztálini Alkotmányt, a szovjet törvényeket.*

Az Alkotmány taglalja társadalmi és állami rendünk alapjait. Mindegyikünk tudja és szem előtt tartja, hogy a sztálini Alkotmány olyan rendet teremtett meg, amelyben lehetetlen a kizsákmányolás, egyik embernek a másik által való elnyomása;

olyan rendet teremtett meg, amely mellett az országban a hatalom a dolgozók kezében van. Az Alkotmány — egész társadalmi és állami életünk alaptörvénye. Az alaptörvény szigorú betartása biztosítja országunk felvirágzását és hatalmát, sőt mi több, a szovjet polgárok személyi jólétét is.

Eppen ezért a szovjet polgár első parancsolata — híven tartsd be a Szovjetunió Alkotmányát, valamint a szovjet köztársaságok alkotmányát is.

A sztálini Alkotmány — törvényeink törvénye. Ennek alapján dolgozunk ki minden más törvényt.

A szovjet törvények gyökeresen eltérnek a kapitalista államok törvényeitől. Ott a törvényt az a hatalom adja ki, amely a burzsoázia kezében van. Ott a törvény az uralkodó, kizsákmányoló osztályok akaratainak a kifejezése és a nép ellen irányul.

A szovjet törvényekben a dolgozók akarata jut kifejezésre. Ezekben a törvényekben azt fektették le, amit a nép képviselői helyesnek és szükségesnek tartottak arra, hogy az életben is megvalósítsanak a szovjet állam, az egész társadalom, azaz minden dolgozó érdekében. A szovjet országban az emberiség történelmében első ízben nem áll szemben a törvény a néppel, nem sujtja, hanem szolgálja a népet. A szovjet-szocialista állam az egész nép érdekeit képviseli, kifejezi és megvédelmezi.

Íme, tehát ezért kell a szovjet törvényeket feltétel nélkül teljesíteni, a szovjet állam megszilárdítása, a szocialista rendszer megszilárdítása és fejlesztése, a kommunizmus építése s következőképpen a szovjet polgárok személyi jólétének érdekében is.

Aki nem teljesíti, hanem megszegi a szovjet törvényeket, az a nép akarata ellen tör, kárt okoz a szovjet államnak és az egész társadalomnak.

Teljesítsd a törvényeket pontosan, fenntartás nélkül — íme, ez a szovjet polgár második parancsolata.

A szovjet törvények megszegéséért a bűnösöknek büntetést kell elviselniük a szerint, hogy milyen súlyos és milyen fokú volt a bűntény. Aki csak egy kevéssé is eltér a törvényeknek, a rendeleteknek és a szovjet hatalom intézkedéseinek a teljesítésétől, az akarva, nem akarva segítséget nyújt a szovjet hatalom ellenségeinek.

2. Őrizd meg a munkafegyelmet!

A munkafegyelmet a kapitalista vállalatban főleg az éhségtől való félelem tartja fenn: a munkás ugyanis attól fél, hogy a gazda rossz munka esetén kidobja a gyárból és akkor éhezhet.

Ez gyökeresen megváltozott a szovjet hatalom alatt. Nálunk a gazdasági vállalatok az állam, a kolhózek és a szövetkezeti szervezetek tulajdonában vannak. Minél nagyobb igyekezettel dolgoznak a munkások, a kolhózmunkások, annál gazdagabb lesz államunk, társadalmunk, amely csak dolgozókból áll, annál gazdagabbak lesznek a kolhózek, annál többet kapnak munkájukért és annál jobb ellátásra tehetnek szert a munkások és a kolhózmunkások. A dolgozók maguk lettek a gazdák, csak maguknak dolgoznak és ezért érdekelték abban, hogy a lehető legjobban dolgozzanak.

Íme tehát, a mi szocialista vállalatainkban a munka megszervezése maguknak a dolgozóknak szabad, öntudatos fegyelmen alapul.

Ilyen szabad, öntudatos fegyelem nélkül lehetetlenné válnék a mi vállalatainkban a dolgozók szocialista versenye azzal a céllal, hogy a lehető leggyorsabban teljesítsék és túlteljesítsék a termelési feladatokat s nem lett volna lehetséges a sztahánovista mozgalom sem. A sztahánovisták — élenhaladó munkások és parasztok, akik teljesen urai szakmájuk technikájának. A sztahánovisták feltaláltak és mindennap feltalálnak egész sor munkajavítási eljárást és technikai tökéletesítést, melyek mind emelik a munka termelékenységét. Minden vállalatban találunk kétszáz, háromszáz, sőt néha ezer százalékos teljesítő sztahánovistákat is, akik munkájuk termelékenységét a norma kétszerezésére, háromszorosára, sőt tízszeresére emelték. A sztahánovisták például szolgálnak a többi munkásoknak.

Nálunk a munkát annak mennyisége és minősége szerint fizetik meg. Azok, akik a munkában különleges sikerekkel tűnnek ki, prémiumokat kapnak, kitüntetik őket díszoklevelekkel, jelvényekkel, érmekkel és rendjelekkel. A munkában elért eredményekért járó legmagasabb kitüntetés a Szocialista Munka Hőse cím. Ezt a kitüntetést kíséri a Lenin-rend, valamint a

Sarló és Kalapács aranyérmének az átnyújtása olyan kiváló szolgálatokért, amelyek hozzájárultak a népgazdaság, a kultúra, a tudomány fellendítéséhez, a Szovjetunió hatalmának és dicsőségének növeléséhez.

A Szocialista Munka Hősei között találunk kiváló államférfiakat, gazdasági szakembereket, konstruktőröket, tudósokat, de ugyanúgy találunk köztük egyszerű munkásokat és kolhózpasztoztokat is.

A munkának mennyisége és minősége szerint való megfizetése és azok a különleges jutalmak, amelyeket a kiváló munkáért folyósítanak, képezik azokat a legfőbb eszközöket, amelyek a dolgozókat arra nevelik, buzdítyák és sarkalják, hogy munkájukat fegyelmezetten, lelkiismeretesen teljesítsék, illetve túlteljesítsék.

Ezenkívül még más intézkedésekre is szükségünk van a munkafegyelem megszilárdítása céljából.

A szovjet polgárok nagy többsége ma már megérti, hogy most már magunknak dolgozunk és ez a többség becsületesen viszonylik a munkához, nem félelemből tartja be a munkafegyelmet, hanem lelkiismeretességből. A néptömegekben azonban még vannak elmaradott emberek is, akik még nem tudták magukat túltenni a munkáról alkotott régi nézeteken, amikor a munkások még úgy dolgoztak a kapitalistáknak és a földbirtokosoknak, mint a kényszermunkások. Még vannak nálunk olyan emberek, akik szeretik magukat a munka alól kivonni és arra törekszenek, hogy a társadalomnak munkájukkal minél kevesebbet adjanak, viszont igyekeznek maguknak a társadalomtól minél több pénzt és élelmiszert biztosítani.

Az ilyen emberekkel szemben, akik aláássák a munkafegyelmet, nemcsak a nevelés, hanem a kényszer eszközeire is szükség van.

Midőn a szovjet hatalom és a Kommunista Párt rendeleteket és törvényeket ad ki kényszerítő intézkedéseiről, egyidejűen nagy munkát is végez a tömegek között, megmagyarázva, hogy a társadalomnak, a szovjet államnak és maguknak a dolgozóknak is szükségük van ezekre az intézkedésekre. A vezető személyek arra törekszenek, hogy meggyőzzék az embereket és

megmagyarázzák nekik ezeket az intézkedéseket és csak szükség esetén fordulnak a kényszerítő eszközökhöz.

Ha gyakran előfordul, hogy a munkás vagy tisztviselő nem teljesíti az előírt normát, az ilyen dolgozót más munkakörbe helyezik át, amelyért alacsonyabb bér jár. Amennyiben a munka minősége meg nem felelő, azért csökkentett bért fizetnek, vagy pedig nem fizetnek semmit sem. Ha a munkás érdemleges ok nélkül nem jelenik meg a munkahelyén, tehát munkakerülő, akkor az ilyen munkást vagy tisztviselőt felelősségre vonja a bíróság. A népbíróság megbünteti hat hónapig terjedhető javító munkatáborral s a munkás béréből levonást eszközölhet egészen 25% erejéig.

A kolhózokban a munkafegyelem megsértéséért, rossz munkáért, a munkanapok minimumának nemteljesítéséért a Szabályzat értelmében szintén szigorú intézkedéseket fogyanatosítanak: figyelmeztetés, megdorgálás, megfeddés a közgyűlésen, büntetés 5 munkanap erejéig, stb.

Minden szovjet polgárnak s mindenekelőtt a dolgozni kezdő ifjoknak és leányoknak világosan meg kell érteni azt, hogy a munkafegyelmet minden feltétel nélkül be kell tartani a szocialista társadalomban, ahol a gazdaságot terv szerint vezetik, ahol előbb pontosan kiszámítják, hogy minden vállalat mennyit, milyen produktumot és mennyi idő alatt köteles elkészíteni.

A munkafegyelem megsértése még az egyes vállalatokban is elkerülhetetlenül népgazdaságunk bonyolult és szünet nélküli megsértéséhez vezet, kárt okoz az egész országnak, az egész társadalomnak.

3. Viseltessünk becsülettel társadalmi kötelességeink iránt!

A szovjet polgár társadalmi kötelessége mindenekelőtt megköveteli azt, hogy becsületesen teljesítse azokat a törvényeket, amelyeket a szovjet hatalom hozott. A törvény nálunk kifejezésre juttatja azt, amit szükségesnek és kötelességszerűnek ismertek el az egész társadalom részére a társadalomnak azok a legjobb képviselői, akiket az egész nép választott. A törvény

követelése, amelyeket a szovjet polgár megértett, a polgárok társadalmi kötelességének parancsaivá válnak, amelyeket a polgár nem azért teljesít, mert fél a következményektől, hanem önként, mert megérti ezeknek a követelményeknek a társadalom, az ország részére való szükségességét.

A szovjet polgárok élenhaladó, legöntudatosabb része a társadalommal szemben fennálló kötelességeit tágabb keretek között fogja fel és nem tekinti azokat egyszerűen a törvény követelményeinek. A társadalmi kötelesség fogalmába tömöríti mindazt, ami szükséges és hasznos lehet a szocialista társadalom megszilárdítására és fejlesztésére, a szovjet haza jólétére.

Igy például a törvény mindenkitől megköveteli, hogy teljesítse a normát. Az élenhaladó munkások és kolhózpasztok, a sztahánovisták pedig nemcsak teljesítik, hanem többszörösen túl is teljesítik a munkanormákat. A sztahánovisták, ha azt látják, hogy egyes munkások nem tudják teljesíteni a normát, igyekeznek elmaradozó munkástársaikon segíteni, közlik velük a munkában szerzett tapasztalataikat s ezzel elérik a munka általános termelékenységének emelését.

A társadalommal szemben fennálló kötelesség az élenhaladó szovjet polgárok értelmezésében megköveteli, hogy mindenki szívügyének tekintse a közös ügyet, hogy a közös érdekeket a saját érdekei fölé helyezze és hogy küzdjön minden ellen, ami kárt okoz a szocialista társadalomnak, az országnak. Az öntudatos szovjet polgár, ha valami rendellenességet lát a gyárban, vagy a kolhózbán, nem vár arra, hogy azt a kárt kiküszöböljék, hanem ő maga is beavatkozik az ügybe. Az öntudatos szovjet polgár egyetlen olyan ügyet sem hagy megjegyzés nélkül, amelyben megállapítja, hogy nem tisztességes, sőt esetleg bűnös magatartást tanusítanak kötelességeikkel szemben, hanem ilyenkor megmozgatja a szovjet társadalmat a hasonló tények ellen folytatandó harcra.

Sok millió szovjet polgárnál megmutatkozik ez a magasfokú öntudat a közösségi ügygel kapcsolatban, ami nincs meg és nem is lehet meg a kapitalista országokban.

A társadalommal szemben fennálló kötelesség önfeláldozó teljesítésének példáin nevelkednek fel a kommunizmus öntuda-

tos építői mind az ifjúság, mind a felnőtt polgárok soraiból, akik hajlandók minden erejüket, sőt ha kell, életüket is feláldozni a szovjet hazáért.

4. Tiszteljük a szocialista közösségi élet szabályait!

Alkotmányunk szocialista közösségi életen egész országunkat, egész szocialista társadalmunkat érti. Az Alkotmány a magatartásnak azokról a szabályairól szól, amelyeket a szovjet polgároknak szem előtt kell tartaniuk a társadalommal és egymással szemben fennálló viszonyukban.

Együttélési szabályok természetesen minden emberi társadalomban vannak. Ezeknek a tartalma az illető ország társadalmi felépítésétől függ. Amilyen a társadalom felépítése, olyanok az együttélés szabályai is.

A régi Oroszország társadalmi felépítésének alapjául a termelőeszközök magántulajdoni birtoklása szolgált. A magántulajdon egyes embereknek jogot adott arra, hogy kizsákmányolhassák és elnyomhassák a többieket. A kapitalista társadalom — mondotta Lenin — azon alapul, hogy vagy te rablod ki a másikat, vagy a másik rabol ki téged, vagy te dolgozol a másikkal, vagy pedig a másik dolgozik neked. A magántulajdon eltávolítja egymástól az embereket, a bizalmatlanság, az ellenségeskedés és a harc viszonyait teremti meg köztük.

Érthető, hogy a burzsoá társadalom megengedi és igazolja az embernek ember által való kizsákmányolását és az emberek között kialakuló minden viszonyt, a magatartás szabályait, amelyek ebből származnak. A burzsoá együttélés gyakorlati szabályai világosan kifejezésre jutnak az ilyen régi közmondásokban, mint: „mindenki magáért, az isten mindenkiért”: „Az embernek a saját inge közelebb van a testéhez”; „Az ember az ember farkasa”, stb.

A közösségi szocialista tulajdonjog győzelme nálunk az egész népgazdaságban megsemmisítette az embernek ember által való kizsákmányolását. A közösségi szocialista tulajdon a közösségi munka alapján, közösségi vállalatokban egyesíti az em-

bereket s az emberek között megteremti a bizalom, a barátság és elvtársiasság viszonyát.

Íme tehát, ilyen talajból nőnek ki nálunk és egyre jobban szilárdulnak meg a polgárok öntudatában a közösségi élet egészen más szabályai, amelyek egyenes ellentmondásban vannak a burzsoá társadalom szabályaival.

A szovjet-szocialista élet alapvető szabályai például a munkakötelezettség minden munkabíró emberre, az embernek ember által való kizsákmányolásának meg nem engedett volta, a közösségi szocialista tulajdon érinthetetlensége. A szocialista közösségi életnek e szabályait és egyéb szabályait is törvényhozás útján szilárdítja meg a Szovjetunió Alkotmánya. Az Alkotmány irányítja sokmillió szovjet polgár életét és magatartását. Az Alkotmány a szocialista közösségi élet alapszabálya.

A szocialista társadalom határozottan elítéli a kizsákmányolást, az embernek ember által való elnyomását, a magatartásnak minden ilyen viszonyát. A mi társadalmunk szigorúan elítéli a legkisebb kísérletet is, amely arra irányul, hogy valakí kibujjon a munkakötelezettség alól, hogy élösdí életet folytasson mások munkájának a rovására.

Mi elítélő magatartást és megvetést tanusítunk a régi világ olyan maradványaival szemben, a szovjet család olyan torzszülötteivel szemben, akik begubóznak egyéni, önző érdekeik körébe és csak a saját boldogulásukra gondolnak.

A szocialista társadalom minden tagjától megköveteli, hogy magatartásában mindenekelőtt a társadalom és az állam érdekei vezessék. A szocialista társadalom megköveteli az egymás testvéri megsegítését, minden nemzetiség és faj dolgozói iránt tanusított testvéri magatartást, amelyek a népek szovjet családját alkotják, elvtársias magatartást követel a nő iránt, mint a társadalom egyenrangú tagja iránt, odaadó gondosságot követel a gyermekekkel és öregekkel szemben, tiszteletet az emberi méltóság iránt, megköveteli a becsületességet, az igazságosságot, stb.

A társadalomnak a tagjaival szemben támasztott követelményei kifejezésre jutnak a szocialista közösségi életnek olyan szabályaiban, mint pl. „egy mindenkiért és mindenki egyért.”

A szovjet polgár nem választja el egyéni életét, egyéni érdekeit szülőhazájának nagy érdekeitől. A szovjet polgárok a szovjet állam érdekeit állítják az első helyre.

Mi magasra értékeljük polgártársainkban azt a készséget, hogy hajlandók a közjó érdekében bármekkora áldozatra, hogy hajlandók a szovjet hazáért a hősiességre és önfeláldozásra.

5. Őrizzük meg és szilárdítsuk meg a közösségi szocialista tulajdont

A cári Oroszországban a közösségi szocialista tulajdonról a bolsevik propagandistától hallhattunk valamit a földalatti összefüggéseken.

A kapitalisták, a földbirtokosok, a kulákok és a burzsoá írók minden erejükkel a magántulajdont dicsőítették. El akarták hitetni a munkásokkal és a parasztokkal, hogy a magántulajdon — mindenki jólétének az alapja. Dolgozások csak arcotok verejtékével, legyetek takarékosak, gyűjtögetsetek és akkor magatoknak is, gyermekeiteknek is boldog, gazdag életet fogtok biztosítani.

Ez azonban a dolgozó tömegek becsapása volt.

A munkásoknak semilyen tulajdonuk sem volt, munkáskezüktől és szegényes háztartási felszerelésüktől eltekintve. A parasztok óriási többsége szegénységben és nincstelenségben tengődött. A mi országunkban a magántulajdon a földbirtokosok és kapitalisták erejének és hatalmának az eszköze volt. A termelőeszközökre vonatkozó magántulajdoni jog minden kapitalista rendszer alapja, a munkásokkal szemben tanúsított minden rablásával és erőszakosságával együtt.

Mindez gyökeresen megváltozott azóta, hogy nálunk megdöntötték a burzsoázia hatalmát és hogy az egész népgazdaságban bevezették a közösségi szocialista tulajdont a termelőeszközökkel kapcsolatban. A köztulajdon képezte azt az alapot, amelyen felépítettük az új szocialista rendszert és valóban elértük azt, hogy minden dolgozónak boldog, biztosított életet nyújthatunk.

Minden dolgozó egészen közelről érdekelt abban, hogy megőrizzük, megszilárdítsuk és szaporítsuk a szocialista tulajdont, mint a szovjet rendszer szent és sérthetetlen alapját, mint hazánk gazdagságának és hatalmának forrását, mint minden dolgozó biztosított és kulturális életének alapját.

A mi Alkotmányunk a nép ellenségeinek minősítette azokat, akik merényletet követtek el a közösségi szocialista tulajdon ellen. A szovjet törvény a közösségi tulajdon megrövidítéséért rendkívül szigorú büntetéseket szab ki.

A sztálini Alkotmány minden polgárnak kötelességévé teszi, hogy őrizze meg és szilárdítsa meg a közösségi szocialista tulajdont. Számos példát lehetne felhozni arra, hogy a szovjet polgárok valósággal hősiességet tanúsítottak a szocialista tulajdon megvédelmezése alkalmával.

Minden szovjet polgárnak ébernek kell lennie és segítenie kell a hatalom szerveinek a szocialista tulajdon megvédelmezésében.

A közösségi tulajdonnal szemben tanúsított gondosság távolról sem korlátozódhat arra, hogy azt megóvjuk a rablók és a szabotőrök ellen.

A közösségi szocialista tulajdon megóvása és megszilárdítása azt jelenti, hogy erőlesen harcolnunk kell a gazdaságeellenesség, a javak széthordása, a hanyagság és a közösségi javakkal szemben tanúsított gondatlan és bűnös magatartás ellen.

A közösségi szocialista tulajdon megőrzése és megszilárdítása azt jelenti, hogy állandóan emelnünk kell a munka termelékenységét, csökkentenünk kell a termelvények önköltségi árát, emelni kell minőségét, ki kell bővítenünk és növelnünk kell szocialista gazdaságunkat.

Nézzünk körül figyelmesen: nézzük meg, hogyan bánnak elvtársaink a gépekkel, a szerszámokkal, a nyersanyaggal, az üzemanyaggal, a készgyártmánnyal, hogyan gyűjtik be és őrzik meg a termést a kolhózbán, hogyan vezetik az elszámolást, az ellenőrzést, — s hamarosan találunk sokszáz esetet és sokszáz módot arra, hogy megőrizzük és megszilárdítsuk a közösségi tulajdont.

6. A szovjet polgárok megtisztelő kötelessége

Országunk történetéből ismeretes, hogy a fiatal szovjetköz-
társaságnak fennállása első napjaitól kezdve a legsúlyosabb
fegyveres harcot kellett folytatnia a külföldi rablók és a belső
ellenforradalom ellen. Lenin a következőket mondotta:

„Ahhoz, hogy megvédhessük a munkások és parasztok ha-
talmát a rablók, azaz a földbirtokosok és kapitalisták ellen, erős
Vörös Hadseregre van szükségünk.“

A Vörös Hadsereg főszervezője és vezetője Lenin és Sztálin
volt. Úgy nevelték és ápolták a Vörös Hadsereget, mint a ked-
venc gyermeket. A Vörös Hadsereg szervezésében és vezetésé-
ben legközelebbi segítőtársaik Frunze és Vorosilov voltak.

A Vörös Hadsereg a harcmezőn született meg és a szov-
jet hatalom ellenségeivel folytatott csaták tüzeiben edződött meg.
A Vörös Hadsereg 1918—1920-ban a szovjet nép testvéri tá-
mogatásával megvédelmezte a Nagy Októberi Szocialista Forra-
dalom vívmányait a munkás- és paraszthatalom ellenségei el-
len vívott súlyos és dicső küzdelemben. A Vörös Hadsereg nél-
kül nem lett volna szabad és független Szovjetunió.

A Szovjet Hadsereg 1941—1945-ben megvédte a Szovjet-
unió szabadságát és függetlenségét, példátlanul hősiecs harcot
folytatva a fasiszta Németország és szövetségesei ellen. A hitleri
Németország fegyveres erejét mindenekelőtt és főleg a Szovjet
Hadsereg zúzta szét. Németország fővárosát, Berlint, rohammal
foglalta el a Szovjet Hadsereg és arra kényszerítette a fasiszta
Németországot, hogy tegye le a fegyvert. A rabló német-fasiszta
állam, amely vérrel áztatta egész Európát, megsemmisült. A
Szovjet Hadsereg megmentette országunkat a nyugatról jövő
német támadás állandó veszélyétől.

A Szovjet Hadsereg ezt követően határozottan és nagy
szakértelemmel végrehajtott hadműveleteivel a Távol-Keleten
arra kényszerítette a fasiszta Németország főszövetségeseit, Ja-
pánt is, hogy letegye a fegyvert. A Szovjet Hadsereg megmen-
tette hazánkat a keletről állandóan fenyegető japán támadás
veszélyétől.

A Szovjet Hadsereg nemcsak saját országunkat szabadí-

totta fel az idegen rablók uralma alól. Becsülettel hajtotta végre a német fasiszták uralma alá került keleteurópai népek felszabadításának magasztos és nemes feladatát is.

A Szovjet Hadsereg felszabadulást vitt azoknak, akik a fasiszta börtönökbe és koncentrációs táborokba kerültek, azoknak, akiket a fasiszták kényszermunkára hajtottak Németországba és azoknak, akik a saját országukban váltak a fasiszták rabszolgáivá. A Szovjet Hadsereg Kelet- és Közép-Ázsia népeinek tízmillióit szabadította fel a japán rablók rabszolgasága alól.

A Szovjet Hadsereg gyökeresen eltér minden más állam hadseregétől.

A Szovjet Hadsereg első és legfontosabb sajátossága az, hogy azt a munkások és parasztok államhatalma alkotta meg, azoké a munkásoké és parasztoké, akiket az Októberi Forradalom felszabadított a kapitalista elnyomás alól és ez a hadsereg valóban az állam érdekeit szolgálja. Örsegen áll és vigyáz a szovjet nép minden vívmányára. Megvédi a Szovjetunió ellenégei ellen földünket, gyárainkat és üzemeinket, kolhózainkat és szovhózainkat, iskoláinkat és egyetemeinket, kulturális kincseinket, szabadságunkat és függetlenségünket, szovjet-szocialista hazánkat.

Ezért szereti népünk olyan nagyon kedves Szovjet Hadseregét, ezért gondoskodik róla és ezért büszke rá. Nálunk a hadsereg és a nép egy egészet, egy családot képez és ebben van a mi Szovjet Hadseregünk erejének a forrása.

A Szovjet Hadsereg második fő sajátossága az, hogy ez a hadsereg szabadította fel országunk régebben elnyomott népeit, ez a hadsereg védi a nemzetiségi szovjet köztársaságokat. Ez a hadsereg a Szovjetunió minden népének testvéri hadserege.

Ezért támogatja a Szovjet Hadsereget oly melegen és baráttan minden nemzetiség, amely óriási országunk területén lakik.

Ez képezi a Szovjet Hadsereg erejének másik forrását.

A Szovjet Hadsereg harmadik sajátossága pedig az, hogy ezt a hadsereget más népek iránti megbecsülésre nevelték, hogy ez a hadsereg minden nép szabadságának és függetlenségének a

megvédelmező serege, hogy ez a hadsereg a népek és országok közötti békét és barátságot védelmezi.

A Szovjet Hadsereg ezért élvez akkora együttérzést és támogatást a világ minden szabadságszerető népe részéről.

A mi Alkotmányunk a Szovjet Hadsereg fegyveres erőiben teljesített szolgálatot minden szovjet polgár becsületbeli kötelességének tartja. És valóban mi is lehetne tiszteletreméltóbb kötelesség, mint az, hogy fegyverrel a kezünkben megvédelmezzük nagy szovjet hazánkat, a munkások és parasztok első szocialista államát az egész világon, az egész világ dolgozóinak reményét és fellelgyárát felszabadulásukért vívott harcukban?

A Szovjet Hadsereget az 1939 szeptember 1-i általános hadkötelezettségről szóló törvény alapján szervezik meg. A Szovjetunió minden férfitpolgára, tekintet nélkül nemzetiségére, fajára, hitvallására, iskolai végzettségére, szociális származására és helyzetére — köteles katonai szolgálatot teljesíteni a Szovjetunió fegyveres erejében. A sorozási életkort a 19. életévben, a középiskolát végzettek részére pedig a 18. életévben állapították meg. A tényleges szolgálat tartama 2—4 év, a szolgálat neme szerint. Azokat, akik tényleges katonai szolgálattal teljesítették, tartalékba helyezik 50 éves korukig.

A Szovjetunió fegyveres erejének minisztériuma jogosult arra, hogy nyilvántartsa és háború esetén behívja kiegészítő és különleges katonai szolgálatra azokat a nőket, akiknek orvosi, állatorvosi, vagy különleges technikai képesítésük van.

A Szovjet Hadseregben és flottában végzett katonai kiképzésen kívül behívás előtt alapfokú katonai kiképzés folyik az iskolákban és tanintézetekben.

Az Állami Honvédelmi Bizottság a fasiszta Németország ellen viselt önvédelmi háború kezdetén elfogadott egy rendeletet, mely minden 16—50 éves fegyverbíró szovjet férfi kiképzésére vonatkozik. Ezt a kiképzést a hadseregen kívül hajtották végre a nélkül, hogy a kiképzetteknek el kellett volna szakadniuk termelőmunkájuktól. Ezzel párhuzamosan bevezették az általános és kötelező légi- és vegyi háborút elhárító kiképzést is az egész felnőtt lakosság, mind a férfiak, mind a nők körében 16—60 éves korig.

A Szovjet Hadsereg parancsnoki karának kiképzését a katonai iskolák egész hálózata biztosítja: alsófokú katonai iskolák, továbbképző tanfolyamok, hadi akadémiák. A Szovjet Hadsereg parancsnoki karát ugyanabból az anyagból válogatják ki, mint a legénységet: a munkások, parasztok és az értelmiség soraiból. A Szovjet Hadseregben nincs és nem is lehet meg az az osztályellentét, amely megvan a kapitalista országok hadseregének tisztjei és katonái között. A Szovjet Hadsereg parancsnokai és harcosai — egységes katonacsalád, amelyet nemcsak a magasfokú katonai fegyelem forraszt össze, hanem a mélyen gyökerező belső erkölcsi és politikai egység — a nézetek, törekvések, célok és a szovjet haza iránt érzett feltétlen odaadás egysége is.

A Szovjet Hadsereg megtartotta az régi orosz hadsereg legjobb harci sajátosságait, amely becsülettel megvédte a szülőföldet és megsemmisítette annak ellenségeit. A Szovjet Hadsereg nagyra nevelte önmagában a legnagyobb forradalom — az Októberi Szocialista Forradalom — harcosainak lelkesedését, példátlan önfeláldozását és még soha nem látott hősiességét.

A Szovjet Hadsereg lángeszű vezérének, Sztálin elvtársnak irányítása alatt kifejlesztette kiváló harci tulajdonságait, az ellenség összezúzásának páratlan művészetét.

A Szovjet Hadsereg élén olyan tehetséges hadvezérek állnak, akiket Sztálin elvtárs nevelt. Ezeket a hadvezéreket cselekedeteikben az az élenhaladó haditudomány irányítja, amelyet Sztálin elvtárs dolgozott ki.

A szovjet ifjak buzgón végzik el a katonai kiképzést. büszkén fogadják el a nekik nyújtott fegyvert, hogy azzal megvédjék szovjet hazájukat, nem kímélve vérüket, sőt még életüket sem.

7. A haza védelme — minden szovjet polgár kötelessége

A szovjet hazát megvédeni nemcsak a Szovjet Hadsereg minden egyes harcosa képes és köteles, hanem kötelessége ez a Szovjetunió minden egyes polgárának is. A sztálini Alkotmányban a következőket olvashatjuk:

„A haza védelme a SzSzKSz minden polgárának kötelessége.“

Az Alkotmány a szovjet haza elárulását a legsúlyosabb bünténynek minősíti. A szovjet nép megveti és gyűlöli a hazaárulókat. A szovjet törvény a szovjet-szocialista haza elárulását a legsúlyosabb büntetéssel (főbelövéssel) sújtja, amelyet békeidőben javító munkatáborba való 25 esztendősz elzárásra enyhítenek.

Mi tehát minden egyes polgár kötelessége a szovjet haza megvédelmezése tekintetében?

Erre a kérdésre megfelel Sztálin elvtárs. 1941 július 3-án mondott rádióbeszédében, melyben az egész néphez szólt, kifejtette előttünk a szovjet haza megvédelmezésére irányuló harc egész programját. Azt mondotta, hogy nemcsak a Vörös Hadsereg és a Vörös Flotta harcosai és parancsnokai, hanem a Szovjetunió minden polgára is köteles védelmezni minden talpalatnyi szovjet földet, városainkért és falvainkért köteles harcolni utolsó csepp véréig. Felhívta az egész népet arra, hogy minden tekintetben támogassa a Vörös Hadsereget az ellenség ellen folytatott harcában. Fölhívta a népet arra, hogy gyűjtsa lángra a partizánháborút az ellenség hátában.

Gondoljuk át alaposan a harenak ezt a sztálini programját és beláthatjuk, hogy abban mindenki könnyen megtalálhatta a maga helyét, hogy abban minden szovjet polgár megtalálhatta a maga dolgát, bárhol volt is és bármilyen munkát végzett is. Sztálin elvtárs, a mi nagy vezérünk, lelkesítette és megszervezte az egész szovjet népet a döntő és hősiess háborúra a szemtelen és aljas ellenséggel szemben s a háború a fasiszta Németország teljes szétzúzásával végződött.

Vajjon a szovjet népben miért talált olyan lelkes és egységes visszhangra nagy vezérünk felhívása, miért harcolt a nép olyan önfeláldozóan, semmiféle áldozatot sem kímélve egészen végig — a Szovjetunió teljes győzelméig?

Már korábban is többször előfordult, hogy az orosz nép országunk más népeivel együtt hősiess hárcolt külföldi ratlók ellen és legyőzte őket. Attól az időtől kezdve azonban, hogy nálunk megalapították a szovjet hatalmat, a haza védelme nép-

tömegeink előtt egészen különleges értelmet öltött és rendkívül fontos jelentőségre tett szert.

1918—1920-ban a néptömegek — a történelem folyamán először — az ellenség ellen nemcsak hazájukat, hanem saját szerepelt hatalmukat is védelmezték, amelyet hazájukban éppen megalkítottak. Védelmezték az ellenség ellen verejtékkel és vérrel öntözött földjüket, amelyet nemrégén vettek el a földbirtokosoktól, gyáraikat és üzemeiket, amelyeket akkor vettek el a kapitalistáktól. Valódi szovjet hazájukért harcoltak, amelyet akkor alapítottak meg s amelynek egészen ők lettek a gazdái.

Ezért volt lehetséges az, hogy országunk, amely azokban az években gyenge, kimerült és rosszul felfegyverzett volt, el tudott bánni minden erős és nagyszámú ellenségünkkel. Lenin a következőket mondta: sohasem győzik le azt a népet, amely többségében felismerte és átérezte azt, hogy a saját, szovjet hatalmát védelmezi, hogy olyan ügyért harcol, amely biztosítja neki és gyermekeinek azt a lehetőséget, hogy élvezhesse munkájának minden gyümölcsét, a kultúra minden áldását.

Húsz és egynéhány év múlva a szovjet népnek ismét hősiessé meg kellett védenie hatalmát, igazi szovjet hazáját a külföldi rablók ellen. Ez alkalommal azonban a szovjet nép, amely már megízlelte a szabad életet az új, szovjet-szocialista rendszerben, már másképpen harcolt; ez alkalommal már teljes egyességben harcolt nemcsak azért a lehetőségért, hogy munkájának minden gyümölcsét élvezhesse, nemcsak a kultúra minden áldásáért harcolt, hanem a már létező és önmaga által megteremtett szabad, egyesített munka nagy javaiért.

Még kevésbé fog sikerülni bárkinek is legyőzni egy ilyen népet.

A szovjet hazafiasság — egészen különleges erő, amely nem ismer magához hasonlót más országokban és más népeknél.

A szovjet hazafiasságban kifejezésre jut a szovjet ember forró szeretete hazája iránt, ahol született és felnevelkedett. A szovjet hazafiasságban kifejezésre jut a különféle nemzetiségű szovjet polgárok feltétel nélküli odaadása nagy, közös hazájuk — a Szovjetunió iránt, amely minden szovjet népnek biztosította a szabad, boldog életet. A szovjet hazafiasságban megnyilvánul

az erkölcsi és politikai egység ereje is, a szovjet ember elszakíthatatlan testvéri kapcsolata az egész szovjet társadalomban, a szovjet polgárok izzó gyűlöletének ereje a haza ellenségei iránt és megrendíthetetlen meggyőződésük nagy ügyünk teljes igazságosságáról.

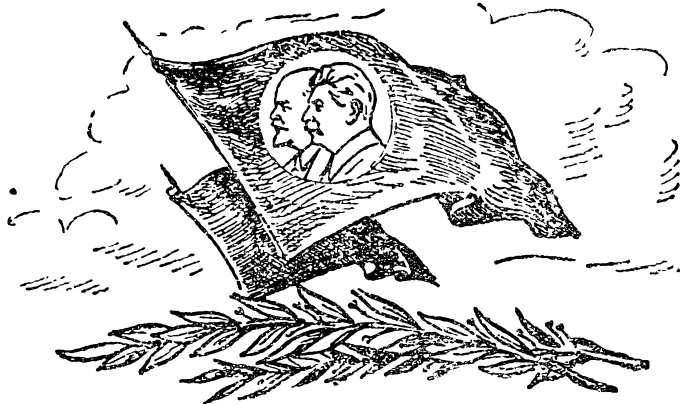
Sztálin elvtárs a következőket mondja:

„A szovjet hazafiasságban harmónikusan egyesülnek a népek nemzeti hagyományai és a Szovjetunió minden dolgozójának közös létérdekei. A szovjet hazafiasság nem választja szét, hanem ellenkezően, országunk minden nemzetiségét és népét egységes, testvéri családdá kovácsolja össze.“

A szovjet hazafiasság megtízszerezi a nép erőit az ellenségei ellen vívott harcban, leküzd minden nehézséget és megtör minden akadályt. A mi szovjet embereink hőstetteit a hátszországban éppen úgy, mint harcosaink feledhetetlen hőstetteit a fronton, megmagyarázza a forró, életetadó szovjet hazafiasság.

A szovjet polgárok lelkét nagy büszkeség érzése tölti el, ha szocialista hazájukra gondolnak, társadalmi és állami rendszereikre, amely megsemmisítette a kizsákmányolást és a nemzeti-ségi elnyomást, amely megteremtette az emberek között az együttműködés és a kölcsönös segélynyújtás viszonyát és amely megmentette az országot attól, hogy külföldi rablók rabigába hajtsák. A szovjet polgárok gyűlölik a kapitalista kizsákmányoló rendszert minden aljas berendezkedésével és utolsó lehelletükig hajlandók védelmezni szovjet-szocialista hazájukat.

A szovjet hazafiasság — a Szovjetunió nagy erejének és hatalmának egyik főforrása.

VIII. FEJEZET

A BOLSEVIK PÁRT — A SZOVJET ÁLLAM VEZETŐ ÉS IRÁNYÍTÓ EREJE

1. *A párt növekedése és befolyása a tömegekre*

Könyvünkben nem egy alkalommal szoltunk a bolsevik, Kommunista Pártról, jelentőségéről a nép és a szovjet állam életében, alapítóiról és vezéereiről — Leninről és Sztálinról.

A Bolsevik Párt ennek az évszázadnak a legelején alakult. A cári Oroszország viszonyai között a párt egy kis földalatti, üldözött szervezet volt. Csak néhány ezer embert számlált. A párt azonban kezdettől fogva nagy célt tűzött ki a munkásosztály elé: a hatalom kiharcolását, új szocialista rendszer megalkotását.

A párt ereje és befolyása az országban egész idő alatt nőtt és most is növekszik. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom előtt a pártnak körülbelül 240.000 tagja volt. A polgárháború évei alatt, mikor elkeseredett harc folyt a szovjet hatalom megőrzéséért és megszilárdításáért, a párt tagjainak a száma háromszorosára emelkedett és felülmulta a 730.000-et. A pártnak a Nagy Honvédő Háború előtt már 3,800.000 tagja és tagjelöltje volt, 1947 végére pedig ez a szám 6,300,000-ra emelkedett,

Ezek a számok minden szónál világosabban mutatják, hogy a párt nemcsak számszerűen nőtt, hanem a néptömegekre gyakorolt hatása is nagyobb lett. Megjegyzésre méltó, hogy az ország legnehezebb idejében, mint pl. a polgárháború és a Nagy Honvédő Háború éveiben a tagok áramlása a pártba nemcsak nem gyöngült, hanem ellenkezően, erősödött. Megnőtt a néptömegek bizalma a párt iránt. Mivel magyarázható ez?

A néptömegek látták, hogy a bolsevikok mindig bátran és határozottan léptek fel a munkások és parasztok védelmére és kérlelhetetlenül harcoltak a nép minden ellensége ellen. A bolsevikok leleplezték a nép előtt a földbirtokosok és kapitalisták ellenforradalmi elképzeléseit, leleplezték a cári hatalom és a burzsoá kormány népellenes politikáját. A bolsevikok kérlelhetetlen harcot folytattak a „nép hamis barátai“ ellen is (a mensovikok és eszerek ellen), akik ugyan „szocialistáknak“ nevezték magukat, a valóságban azonban a földbirtokosok és a kapitalisták pártján voltak.

A munkások és a parasztok hosszú éveken át, három forradalom tapasztalataiból látták, hogy mit akarnak a burzsoá és álszocialista pártok és hogy miért harcol a Bolsevik Párt. Megértették, hogy csak a Bolsevik Párt vívhatja ki — és ki is vívta — a hatalmat a dolgozók részére és a boldog életet a nép részére. Minden más párt szégyenbe került a néptömegek előtt és lebukott az események színteréről, azokkal az osztályokkal együtt, amelyeknek az érdekeit védte.

„A Szovjetunióban — mondja Sztálin elvtárs — csak egy párt, a Kommunista Párt részére van talaj. A Szovjetunióban csak egy párt létezhet — a Kommunisták Pártja, amely bátran és véges-végig megvédi a munkások és parasztok érdekeit.“

2. A párt szerepe és jelentősége az ország életében

A Bolsevik Párt készítette elő a Nagy Októberi Szocialista Forradalmat, ez a párt vezette a harcot a kapitalisták és földbirtokosok uralmának megbuktatására, a szovjet hatalom meg alapítására és megszilárdítására.

A Bolsevik Párt nem ingadozott, hanem magára vállalta a szovjet ország vezetésének egész súlyát és hatalmas felelősségét. Nem volt és nincs is államunk életében egyetlen fontos kérdés sem, amelyre vonatkozóan a párt ne adta volna meg vezetői utasításait.

Felhozunk néhány példát országunk történetéből, amelyek megvilágítják, hogy milyen szerepe és jelentősége volt a pártnak a szovjet nép sorsára.

A cári kormány 1914-ben belesodorta Oroszországot az első világháborúba. Ez imperialista rabló háború volt a kapitalista országok két csoportja között. Az egyik csoportban volt Oroszország, a másikban pedig Németország.

A szovjet hatalom az Októberi Forradalom első napján azt javasolta minden harcoló országnak, hogy kössenek békét. A szovjet hatalom javaslata azonban nem talált meghallgatásra a kapitalista kormányoknál. A szovjet ország előtt felmerült az a kérdés, hogy az ország kiléphet a háborúból, ha békét köt Németországgal.

Lenin és Sztálin ragaszkodott az azonnali békekötéshez, még a legsúlyosabb feltételek mellett is. Azt mondták, hogy a gazdasági romlás és a régi hadsereg összeomlása mellett a háború folytatása egyenlő jelentőségű lett volna azzal, hogy a legnagyobb veszélynek tegyék ki az éppen akkor megalakult, de még meg nem erősödött szovjet állam létét. A békekötés viszont lélekzetvételhez juttatta volna az országot, hogy megszilárdíthassa a szovjet hatalmat és hogy egy új, munkás-paraszt hadsereget alkosson meg, amely képes lesz az országot megvédeni.

Akkoriban minden párt, amely a bolsevikok ellen volt, vad harcot folytatott a békekötés ellen. Céljuk az volt, hogy elpusztítsák a szovjet hatalmat. Volt a Bolsevik Pártban akkor egy csoport, amely mintegy „forradalmi háborút” prédikált a német burzsoázia ellen. Ezeket a személyeket később leleplezték mint árulókat, mint a nép ellenségeit.

A Párt Központi Bizottsága és a később összeülő pártkongresszus elfogadta Lenin javaslatát a béke megkötésének szükségességére vonatkozóan. Ez a határozat volt az az alap, melynek segítségével a szovjet állami szervek a kérdést meg-

oldották. A Szovjetek Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottsága és a szovjet kormány elfogadott egy határozatot: békét kell kötni. A békeszerződést 1918 március 15-én elfogadta a Szovjetek Rendkívüli IV. Összoroszországi Kongresszusa.

Teljes meggyőződéssel állíthatjuk, hogy akkor a Bolsevik Párt és vezéreinek, Leninnek, Sztálinnak bölcs előrelátó vezetése mentette meg a szovjet hazát a pusztulástól.

A polgárháború befejezése után felmerült a szovjet köztársaságok egyesítésének a kérdése. Ezt követelte a köztársaságok létérdeke. Akkor azonban felléptek az egyesítés ellen a burzsoá nacionalisták. Mintegy „önállóságot“, „függetlenséget“ akartak minden egyes köztársaság részére. A valóságban azonban egészen más volt a céljuk: gyengíteni és tönkretenni akarták a munkás- és paraszthatalmat a szovjet köztársaságokban és ők maguk akartak hatalomra jutni.

Voltak akkor a Bolsevik Pártban emberek, akik különféle ürügyek alatt arra törekedtek, hogy megakadályozzák azt, hogy a szovjet köztársaságokból egy hatalmas szovjet államot alakítsanak, egységes összszövetségi hatalmi és igazgatási szervekkel, egységes népgazdasággal, egységes hadsereggel. Ezeket az embereket később leleplezték, mint a nép ellenségeit.

Lenin és Sztálin akkor helyes és tudományosan megalapozott útmutatásokat adott arra vonatkozóan, hogy milyen egyesülésre van szükségük a szovjet köztársaságoknak. A Párt Központi Bizottsága tervezeteket dolgozott ki, amelyek alapul szolgáltak arra, hogy a kérdést először minden köztársaság szovjetjeinek a kongresszusán megoldják, majd pedig a szovjetek általános kongresszusán 1922-ben. A Bolsevik Párt vezetése alatt, az élén Sztálin elvtárssal, létrejött és kifejlődött a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, olyanná, amilyennek azt most mindenki ismeri: soknemzetiségű, de egységes, hatalmas szövetségi állammá, amelyben szabad és egyenjogú szovjet népek élnek.

Borzasztó arra még csak gondolni is, hogy mi lett volna a szovjetköztársaságokkal, ha azok még húsz év múlva, a fasiszta Németország támadásáig sem egyesültek volna egyetlen hatalmas szövetséggé.

A mi fiatalságunk el sem tudja képzelni országát óriási gyárak és elektromos erőművek, szovhózok, kolhózok, gép- és traktorállomások nélkül. Pedig nem is olyan régen még mindebből semmi sem volt nálunk. Hazánk óriási térségei északon, keleten és délkeleten sohasem hallották a gyár szirénáját és a mozdonyok füttyét.

Ugyan ki vetette fel nálunk azt a kérdést, hogy országunkban nehézipart — nagyipart kell létesíteni, amely fűtőanyagot, fémet és gépeket ad az országnak? Ugyan ki vetette fel azt a kérdést, hogy a kis, gyenge parasztgazdaságokról át kell térni a kolhózokra, amelyek jól fel vannak szerelve traktorokkal?

Ezeket a kérdéseket Lenin és Sztálin vetette fel. A gyakorlatban pedig ezeket a kérdéseket országunk munkásai és parasztjai oldották meg, a Bolsevik Párt és Sztálin elvtárs személyes vezetése alatt. Ez szinte valószínűtlenül nehéz volt. A kulákság dühös ellenállást tanúsított a kolhózáépítéssel szemben. Még a pártban is voltak akkor olyan emberek, akik visszavonulást hirdettek. „Ugyan mi közünk nekünk az iparhoz, a kolhózhoz és a traktorokhoz? Jó lenne, ha valamivel több posztót kapnánk!” — mondták ezek az emberek, sőt még azzal is fenyegetőztek, hogy lázadást szítanak a pártban, annak Központi Bizottsága ellen.

Ha ezekre az emberekre hallgattunk volna, sohasem építettük volna fel a szocializmust, sohasem lett volna saját iparunk, nem lettek volna kolhózaink, sem traktorjaink és kombájnaink, sem pedig páncélosaink és repülőgépeink. Fegyvertelenek és védtelenek lettünk volna a külső ellenségekkel szemben, országunk pedig játékszer lett volna a külföldi rablók kezében.

Ez azonban nem történt meg. Nem történt meg azért, mert Pártunk a sztálini ötéves tervek idején kellő időben kitűzte a nép elé a soron következő kérdéseket és segített azok megoldásában: elmaradott földművelő országunkat át kell alakítani élenhaladó, hatalmas ipari és kolhózhatalommá, amely képes előállítani minden szükséges felszerelést, élelmiszert és fegyverzetet hadserege részére.

Mikor pedig a Szovjetunióra lecsapott a fasiszta Németország váratlan támadása, pártunk, élén Sztálin elvtárrsal, lel-

kesítette és összekovácsolta az egész népet az ellenséggel vívandó hősi harcra. A kommunisták odaálltak a fronton a harcosok első sorába, de ott voltak a hátország munkásainak első sorában is, s kommunisták álltak a partizánháború élén is. A párt vezetése alatt az ország egész munkáját gyors ütemben a háború vágányaira állították. A front melletti sávból a háterszágba szállítottak hatalmas gyárat, ott üzembe helyezték és óriási hadiüzemeket építettek a keleti vidékeken. A párt értett ahhoz, hogyan kell a szovjet emberek minden erőfeszítését egyesíteni és egy célra irányítani: az ellenség szétzúzására. A párt vezetésével is biztosította a győzelmet az ellenség felett és megmen-tette hazánkat attól, hogy a németek rabigájukba hajtsák.

A háború befejezése után a párt hatalmas munkát fejtett ki, hogy átvegye az országban az egész gazdasági és kulturális munka vezetését. A párt óriási figyelmet tanusít a nagy építőmunka minden egyes területével szemben. A párt Központi Bizottsága rendeleteivel a munkahadsereg minden csapatának a munkáját irányítja, legyenek azok tudósok vagy bányászok, kolhózmunkások vagy írók, építők vagy színművészek, zeneszerzők, stb.

Sztálin elvtárs pontosan meghatározta a Kommunista Párt szerepét és jelentőségét az ország életében s pártunkat röviden a szovjet állam, a szovjet nép vezető és irányító, lelkesítő és szervező erejének nevezte.

3. Hogyan vezeti a párt az országot?

A Szovjetunióban a párt vezető helyzetét a sztálini Alkotmány is megerősíti. Az Alkotmány azt mondja, hogy a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja „a dolgozók élesapata a szocialista rend erősítéséért és fejlesztéséért folytatott harcukban“. Az Alkotmány azt mondja, hogy pártunk „vezető magva a dolgozók összes szervezeteinek, a társadalmiaknak éppúgy, mint az államiaknak“.

Hogyan valósítja meg a Kommunista Párt az ország vezetését?

A Szovjetunióban megtalálható a dolgozók számos pártonkívüli szervezete: a szovjetek — állami szervezet, amely magában foglal minden szovjet polgárt: a szakszervezetek, amelyek majdnem minden munkást és tisztviselőt egyesítenek; a szövetkezeti-kolhoz szervezetek, amelyek majdnem minden parasztot és háziiparost magukban foglalnak; az ifjúsági szervezetek, amelyek egyesítik a város és falu haladószellemű ifjúságának millióit; különféle kulturális-felvilágosító, tudományos, honvédelmi, sport- és más társadalmi szervezetek, amelyek szintén a lakosok tízmillióit tömörítik magukba.

Ezek a szervezetek mind a saját területükön fejtenek ki munkát, a maguk öntevékeny életét élik; és mind a dolgozók érdekeit szolgálják. De hol van a munkásosztálynak az a szervezete, hol van a dolgozók tömegeinek az a szervezete, amely biztosítani tudná mindezeknek a szervezeteknek egy közös irányban kifejtendő munkáját s amely meg tudná valósítani mindezeknek a szervezeteknek a vezetését?

Ilyen vezető szerv a mi pártunk. Miért?

A párt egyesíti magában a munkásosztály, a parasztság, az értelmiség élenhaladó embereit. Szoros kapcsolatban van minden pártonkívüli szervezettel. A párt — a legjobb iskola, amelyben a dolgozó tömegek vezetői tanulnak és nevelkednek, akik képesek mindenféle szervezet vezetésére. A párt tapasztalata és a dolgozó tömegekre gyakorolt befolyása alapján az egyetlen szervezet, amely képes arra, hogy általános vonalat dolgozzon ki minden szervezet tevékenységére, amely egyesíteni tudja magában a dolgozók egész harcának vezetését és támaszkodni tud minden más szervezetre úgy, mint segítőtársakra, amelyek összekötik a pártot a tömegekkel.

A párt egyáltalán nem helyettesíti a pártonkívüli szervezetek egyikét sem. A pártszervezetek segítséget nyújtanak a pártonkívüli szervezeteknek munkájukban. A kommunisták, akik tagjai a pártonkívüli szervezeteknek, mint élenjáró és befolyásos emberek, a meggyőzés útján elérik azt, hogy ezek a szervezetek a pártot követik és önként elfogadják annak vezetését.

Nézzük meg például a dolgozók képviselőinek tanácsait, a Legfelsőbb Szovjeteket; azokba a nép választja be legjobb embe-

reit. A szovjetelekben vezető pozíciókra a párt ad jelölteket és ha az állami szervek vezető pozícióira — amint ez rendszeresen történni szokott — a párt jelöltjeit választják meg, ez azért történik, mert ezek az emberek tapasztaltak és odaadással viseltetnek a nép iránt.

Nézzük meg a szakszervezeteket és a kolhózókat. Ezeknek a szervezeteknek a tagjai alapos válogatás után állítják oda embereiket a vezető pozíciókra. És ha az esetek óriási többségében a megválasztottak kommunisták, ez azzal magyarázható, hogy bírják a tömegek bizalmát.

A pártonkívüli polgárok a párttagokkal együtt nemcsak a szovjetelek, a szakszervezetek, a kolhózok, stb. vezetőinek a megválasztásában vesznek részt, hanem ellenőrzik is azok munkáját s köztük ellenőrzik a kommunistákat is. Meghallgatják a vezetők beszámolóit, bírálják tévedéseiket, rámutatnak olyan intézkedésekre, amelyekkel javítani lehet a munkájukban mutatkozó fogyatékosságokat, sőt el is mozdíthatják a vezetőt állásából, ha nem tud megbirkózni munkájával és helyébe mást választanak meg.

Szükségünk van kritikára és önkritikára, azaz szabadon kell elbírálnunk különféle kérdéseket, amelyek segítenek a hibák kiküszöbölésében, javítják a munkát és megszilárdítják erőnket. Az ilyen kritika és önkritika előbbre viszi társadalmunk fejlődését.

Sztálin elvtárs arra tanít, hogy a párttagok ne különüljenek el a pártonkívüliektől, a párttagok ne zárkózzanak be pártgubójukba, ne hencegjenek párttagságukkal, hanem hallgassák meg a pártonkívüliek szavát is, ne csak tanítsák a pártonkívülieket, hanem tanuljanak is tőlük.

A párt így is jár el. Gazdagítja a vezetők tapasztalatait a tömegek tapasztalataival. A nép bolsevik vezetésének ez egyik sajátossága.

A párt a leggondosabb magatartást tanusítja a dolgozók érdekei és szükségletei iránt. A párt állandóan harcol a nép anyagi és kulturális jólétének emeléséért, a szovjet állam hatalmának és nemzetközi befolyásának megszilárdításáért, a népek közötti szilárd és tartós békéért. A párt politikája közel áll a

néptömegekhez, a tömegek megértik ezt s a párt politikája a szovjet társadalmi és állami rend létalapjait képezi.

Ezért viseltetik a szovjet nép Lenin-Sztálin pártja iránt teljes bizalommal és szereti azt, mint saját kedves pártját.

4. *Miben rejlik a párt ereje?*

Pártunk ereje mindenekelőtt élenhaladó forradalmi elméletben keresendő. Ezt az elméletet (tanítást) minden tudományág eredménye és minden ország munkásmozgalmának a tapasztalataira támaszkodva dolgozta ki két nagy tudós, a munkáosztály két vezére — Marx Károly és Engels Frigyes, akik a múlt században éltek. Tudományosan bebizonyították a kapitalista rendszer összeomlásának elkerülhetetlenségét, a proletárforradalom szükségességét és a szocializmus-kommunizmus győzelmét, Marx és Engels tanítását Lenin és Sztálin fejlesztette tovább.

A marxista-leninista tanítás helyes összefüggésben tárja fel mindazt, ami a társadalomban végbemegy. Megmagyarázza, hogyan épült fel az emberi társadalom, milyen részekre — osztályokra — oszlik, milyen harc folyik az osztályok között; mit akar és mire törekszik mindegyik osztály. Ez a tanítás segít a pártnak abban, hogy kiismerje magát a környezet viszonyai között, hogy megértse az események belső kapcsolatait, hogy felismerhesse, hogyan és milyen irányban fejlődnek az események, hogyan és milyen irányban fognak fejlődni a jövőben. Ez a tanítás lehetőséget ad a pártnak arra, hogy az események menetét előre láthassa, sőt arra is, hogy irányítsa az események menetét úgy, ahogyan ezt a néptömegek érdekei megkívánják.

A Bolsevik Párt a marxista-leninista elmélet alapján készítette elő és hajtotta végre a Nagy Októberi Szocialista Forradalmat, megszervezte a szovjet-szocialista államot, felépítette a szocialista társadalmat és kijelölte a kommunizmusra való átérés útjait.

A Bolsevik Párt a munkáosztály és minden dolgozó élenjáró, öntudatos csapata, amely rendelkezik Marx-Engels-Lenin Sztálin forradalmi elméletének hatalmas erejével.

A párt különös gondot fordít arra, hogy minden tagja marxista-leninista nevelést kapjon. A párt szabályzata minden kommunistát arra kötelez, hogy szüntelenül fejtsen ki munkát szocialista öntudatának növelésére, a marxizmus-leninizmus alapjainak elsajátítására.

A Bolsevik Párt ereje szervezettségében van. Lenin és Sztálin óriási fontosságot tulajdonít a munkástömegek szervezettségének. Lenin a következőket írta a pártról — a munkásosztály haladószellemű rétegéről, élgárdájáról:

„Ennek az élgárdának az ereje tízszer, sőt százszor nagyobb, mint a száma.

Vajjon lehetséges ez? Felülmúlhatja-e százak ereje ezek erejét?

Felülmúlhatja és felül is múlja, ha *a száz ember szervezett*.

A szervezettség megtízszerezi az erőt.“

Minthogy a Bolsevik Párt sorai szervezettek voltak, kibírta a legsúlyosabb megpróbáltatásokat, amelyek osztályrészül jutottak a nép ellenségeivel vívott harcban és megbirkózott a néptömegek vezetésének legnehezebb feladataival is, a szovjet állam vezetésével békés és háborús időben egyaránt.

A Bolsevik Párt ereje egységében és fegyelmezettségében van. A párt szervezettsége és összekovácsoltsága nem volna lehetséges mélységes belső egység és szigorú fegyelem nélkül. A pártnak ez az egysége és ez a fegyelmezettsége tagjai nézeteinek az egységén alapul.

Csak azokat a munkásokat, kolhózparasztokat és értelmiségieket tekintjük a párt tagjainak, akik elismerik a párt programját, osztják a párt nézeteit, alárendelik magukat a párt határozatainak, résztvesznek a párt szervezetének valamelyik munkájában és fizetik a tagdíjat. Azok, akik be akarnak lépni a pártba, először jelölti minőségben vannak (próbaidő) egy éven át.

A párt mindig engesztelhetetlenül harcolt azok ellen, akik meg akarták bontani a párt egységét és a párton belül a maguk csoportjait akarták megszervezni. A párt kizárta soraiból az ilyen embereket, mint az osztályellenségek támogatóit.

A párt megköveteli tagjaitól a legszigorúbb fegyelmet, azaz

a párt határozatainak feltétel nélküli pontos és gyors végrehajtását.

A párt ilyen fegyelem nélkül nem tudott volna fennmaradni és harcolni azokban az időkben, mikor még földalatti szervezet volt. A fegyelem jelentősége még jobban emelkedett akkor, mikor a párt a szovjet állam vezetője lett.

Lenin 1920-ban azt mondta, hogy a szovjet hatalom még két évig sem tarthatta volna magát, sőt még két hónapig sem, ha nem lett volna benne a legszigorúbb, valóban vasfegyelem. Azt, hogy milyen fontos a pártban a legszigorúbb fegyelem, megmutatta a Nagy Honvédő Háború.

A párt a legesekélyebb fegyelemsértést sem tűri meg sorai-ban. Amennyiben a párt tagjai nem teljesítik a párt rendelkezéseit, vagy egyebekben vétkeznek, vizsgálatnak teszik ki magukat, komoly esetekben pedig a tagot kizárják.

A párt azonban nem ismeri el a „vak“ fegyelmet, nem ismeri azt, hogy a tagok vakon vessék alá magukat a párt rendelkezéseinek. A párt azt akarja, hogy minden tagja teljesen öntudatosan, meggyőződése alapján cselekedjék. A bolsevik párt-fegyelem azon alapul, hogy a tag önként alárendeli magát a párt-nak és feltétlen odaadást tanusít ügye iránt.

A Bolsevik Párt ereje és legyőzhetetlensége a tömegekkel fennálló kapcsolatainak elszakíthatatlanságában keresendő. Lenin és Sztálin arra tanít bennünket, hogyha a párt elveszti a tömegekkel fennálló kapcsolatait, vagy pedig ezek a kapcsolatok meggyengülnek, elveszti a tömegek bizalmát és támogatását, ami feltétlen pusztulást jelent.

A Bolsevik Párt sohasem felejtí el nagy vezéreinek ezeket az útmutatásait. A bolsevikok a néptömegek sűrűjében dolgoznak. Jól tudják, hogy mi élteti a népet. A munkások, a kolhózpárasztok és az értelmiségiek a bolsevikokhoz mennek bajaikkal, igényeikkel és javaslataikkal. A pártszervezetek meghívják a pártonkívülieket, hogy vegyenek részt a nyílt pártgyűléseken.

A pártot a tevékeny pártonkívüli segítő társak milliói veszik körül. A bolsevikok megszervezték a Szovjetunió Lenini Kommunista Ifjúsági Szövetségét, amely a párthoz kapcsolódik. A Komszomol-szervezetek mindenütt dolgoznak — a gyárakban

és üzemekben, a kőszénbányákban, a közlekedésben, a szovhózkodban és a kolhózkodban, a szovjet hivatalokban és tanintézetekben, a Szovjet Hadseregben és a haditengerészetben. Egész munkájukat a Kommunista Párt vezetése alatt végzik. A Komszomol a párt hűséges és energikus segítőtársa munkájában és közvetíti a párt határozatait a tömegekbe. A Komszomol az ifjúságot a kommunizmus szellemében neveli. A komszomolisták a Honvédő Háború napjaiban a fronton véghez vitt hőstetteikkel és önfeláldozó munkájukkal a hátszországban ismételten bebizonyították hűségüket Lenin-Sztálin pártja iránt és odaadásukat szovjet hazájuk iránt.

A párt megköveteli, hogy minden tagja példakép legyen a tömegek előtt, mintaszerű ember legyen a termelőmunkában, teljesen ura legyen szakmája technikájának, állandóan növelje szakképzettségét, tudását, őrizze meg a munkafegyelmet és az állami fegyelmet egész magatartásával, társadalmi és magánéletében egyaránt.

5. A párt a népet a kommunizmushoz vezeti

A Kommunista Párt, amely a szovjet államot és a népet vezeti, a Szovjetunió erejének és hatalmának egyik főforrása.

A pártnak köszönhetjük azt, hogy nálunk megjelentek és hatalmasan kifejlődtek a Szovjetunió erejének és hatalmának más forrásai is: a szocialista tervgazdaság; a szovjet-szocialista társadalom erkölcsi és politikai egysége; a szovjet államrend; a szovjet népek barátsága; az életetadó szovjet hazafiság.

A Kommunista Párt nagy és mélyreható munkát fejt ki a néptömegekben. Marx-Engels-Lenin-Sztálin szellemében, a kommunizmus szellemében neveli a tömeget.

Országunkban a bolsevikokat, akik a kommunista eszméket hirdették, sokan fantasztáknak tartották. A kommunizmus pedig most már gyakorlati céllá vált, amely egyesíti a Szovjetunió minden élenhaladó emberét, munkást, parasztot és értelmiségit.

A néptömegek kommunista nevelésének feladatát, mint a Kommunista Párt egyik legfontosabb soronkövetkező feladatát, vetették fel 1939-ben a XVIII. pártkongresszuson. A kongressz-

szus akkor rámutatott arra, hogy országunk a szocialista társadalom építésének befejező korszakába lépett és eljutott a szocializmusról a kommunizmusra való áttérés korszakába. Ezért döntő fontosságú most a kommunista nevelés országunk egész jövője szempontjából.

A kommunista nevelés ügyében most a legfontosabb a marxista-leninista elmélet megismertetése a széles tömegekkel. Ez az elmélet magában foglalja minden ország munkásmozgalmának és forradalmának tudományosan általánosított tapasztalatait. Ez az elmélet, amint azt Lenin megírta, segítségünkre van abban, hogy „világosabban felismerjük harcunk célját, szilárdabban haladjunk előre a kijelölt úton, jobban és szilárdabban győzzünk és szilárdítsuk meg győzelmünket.“

A szovjet embernek sohasem szabad gyakorlati munkájára szorítkoznia, mit sem törődve az elmélettel.

„A gyakorlat vakká válik — mondja Sztálin elvtárs —, ha nem világítja meg a maga útját a forradalmi elmélettel.“

A marxizmus-leninizmus alapjainak elsajátítása nélkül a szovjet ember nem lehet teljesen öntudatos és aktív résztvevője korunk nagy történelmi eseményeinek.

A Kommunista Párt azt is feladatául tűzi ki, hogy állandóan és minden oldalról megismertesse a tömegeket a párt és a szovjet hatalom politikájával, hogy a tömegek jól tudják és megértsék, miért foganatosítottak bizonyos intézkedéseket, miért kell minden polgárnak feltétlenül teljesíteni bizonyos állami feladatokat. A Kommunista Párt feladatául tűzte ki, hogy minden szovjet polgárból komoly hazafit nevel, aki teljes odaadást tanusít szocialista hazája és a kommunizmus ügye iránt.

A párt a kommunista nevelést állandóan összekapcsolja a szovjet-szocialista társadalmi és állami felépítés alapismereteinek elsajátításával és azzal a harccal, amellyel le akarjuk győzni a régi világ maradványait az emberek agyában, a szovjet emberek öntudatában.

A kapitalista rendet a mi országunkban szétzúztuk és megsemmisítettük. Azonban még vannak régi nézetek, szokások, elképzelések, amelyeket az emberek a kapitalizmus alatt tettek

magukévá. A régi pedig sohasem múlik el és nem nyit utat az újnak szívós harc nélkül.

Mi mindnyájan a szovjet-szocialista állam szabad polgárai, a szocialista társadalom tagjai vagyunk. Ez azonban még nem jelenti azt, hogy minden munkás, minden paraszt és minden értelmiségi már társadalmunk egészen öntudatos tagjává lett. Kalinin elvtárs 1944-ben a következőket mondotta:

„A nép soraiban vannak jó, nagyon jó emberek, de vannak rosszak is... Népiünk csak 26 éve lépett ki a kapitalista rendszerből és a régi világ maradványai még megvannak.“

A kommunista nevelés feladata az, hogy minden polgárnak segítségére legyen a kapitalizmus maradványainak az emberek öntudatában való legyűrésére, hogy mindenki teljesen öntudatos tagja lehessen a szocialista társadalomnak és tevékeny építője a kommunizmusnak.

A szovjet nép a Kommunista Pártnak és nagy vezérének, Sztálin elvtársnak vezetése alatt új sikerek felé halad a szovjet állam hatalmának megszilárdításában, társadalmunk fejlesztésében a szocializmusból a kommunizmus felé.

A
NAGY HONVÉDŐ
HÁBORÚ

I. FEJEZET

A SZOVJETUNIO HARCA A BÉKEÉRT ÉS VÉDELMI- KÉPESÉGÉNEK MEGERŐSÖDÉSE

1. *A háborús veszély megérlelődése*

A szocialista építőmunka folyamán a szovjet államnak nemcsak belső, hanem külső nagy veszélyekkel is meg kellett küzdenie: a háború nem egyszer súrolta az ország határait.

A Szovjetunió dolgozói a szocialista társadalmat ellenséges kapitalista külvilágtól körülvéve építették. Anglia, Amerika, Franciaország, Németország, Japán és más országok imperialistái minden eszközzel azon voltak, hogy megghiúsítsák a szocializmus építését, megsemmisítsék a munkások és parasztok hatalmát és országunkban a kapitalista rendszert állítsák vissza. De a szovjet állam visszaverte az ellenség minden rohamát, megvédte függetlenségét.

A Bolsevik Párt és a szovjet kormány fáradtságot nem ismerve gondoskodott a Szovjetunió védelmiképességének megerősítéséről, mivel szilárd meggyőződése volt, hogy kapitalista társadalomban elkerülhetetlenek a háborúk s hogy az imperialista ragadozók elsősorban a Szovjetunió ellen szeretnének háborút indítani. Amíg fennáll a kapitalista külvilág — tanítja

Sztálin — nem szűnik meg a külső támadás veszélye és a szovjet népnek hadikészültségben kell állnia.

A háborús veszély keleten és nyugaton egyaránt megvolt. A japán csapatok már 1931-ben megkezdték Mandzsúria meghódítását, ahol felvonulási terepet létesítettek maguknak Kína további meghódítására és a Szovjetunió ellen intézendő támadásra.

A békét különösen Németország részéről fenyegette veszély. Ez az állam vereséget szenvedett az első világháborúban, elvesztette gyarmatait és megfosztották attól a jogától, hogy nagy hadsereget tartson. De az 1919-es háború elvesztése után Németország azonnal új háborúra kezdett készülődni. A német imperialisták titokban helyreállították a hadiüzemeket, ágyúkat és egyéb hadianyagokat gyártottak, Spanyolországban, Hollandiában, Finnországban tengeralattjárókat építettek maguknak.

Németország a maga erejéből nem tudta volna rövid idő alatt helyreállítani és kifejleszteni nehéziparát, főleg pedig hadiiparát, de segítségére jöttek az Egyesült Államok és Anglia. Az Egyesült Államok és Anglia vezető köreinek közvetlen és nagyarányú pénzügyi támogatásával a német nehézipar újjáéledt és talpraállt. Ilyenformán az amerikai és angol imperialisták a német imperialisták kezébe adták a fegyvert a háború megindítására.

A német imperialisták az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország imperialistáitól támogatást kaptak annak a politikai pártnak előkészítésére is, amely megszervezte és megindította az új hódító háborút. Ez a párt Hitler fasiszta pártja volt, a legreakciósabb, a legrablóbb párt. A nép megtévesztésére nemzeti szocialistának nevezte magát, de valójában semmi köze sem volt a szocializmushoz és nem képviselte a nemzet érdekeit.

1933-ban a német imperialisták hatalomra juttatták a hitleristákat. E korszaktól kezdve a háborús készülődés gyors ütemben haladt előre. A fasiszták otthon az országban legázoltak minden demokratikus szabadságot, amelyet a nép a reakció elleni harcban vívott ki. Feloszlatták a munkásszervezeteket, betiltották a kommunista pártot és a többi demokratikus pártot, tömegesen végezték ki vezetőiket.

A hitleristák az ország egész gazdaságát, egész életét a háborús készülődés szolgálatába állították.

A fasiszta tábornokok jóelőre kidolgozták a terveket, hogyan támadják meg először a legközelebbi szomszédokat, azután a többi államot. Első áldozatul Ausztriát szemelték ki. Ausztria elfoglalása előnyös helyzetbe juttatta Németországot a Csehszlovákia elleni harcban: ez utóbbi szinte harapófogóba került. Csehszlovákia elfoglalása gazdag ipart juttatott a fasiszták kezére és lehetővé tette nekik, hogy dél felől megközelítsék és majdnem bekerítsék Lengyelországot. A fasisztáknak az volt a szándékuk, hogy országról-országra leigázzák egész Európát, majd az egész világot.

Míg a hitleristák otthon az országban fékevesztett, nyílt háborús készülődést folytattak, ugyanakkor a világ népeit igyekeztek félrevezetni igazi céljaikat illetően. Megpróbálták elhitetni azt, hogy a kommunizmus ellen folytatnak harcot saját országukban és nincs szándékukban más államokat megtámadni. Angliában, az Egyesült Államokban, Franciaországban, Lengyelországban és több más országban az államférfiak szemet hunytak Németország háborús készülődése fölött. Ők a fasizmust jó ellenméregnek tartották az európai munkásmozgalom ellen. Ezek között az államférfiak között többen azt remélték, hogy a hitleri Németországot sikerül ráuszítani a Szovjetunióra. Csupán a szovjet kormány értette meg, hogy az angol-amerikai és francia imperialistáktól ösztönzött hitleristák azért altatják el a világ népeinek éberségét, hogy annál könnyebben leigázhassák őket. A szovjet kormány többször leleplezte a fasiszta mesterkedéseket és azt javasolta a békeszerető országoknak, hogy tömörüljenek a háborús gyujtogatók elleni harcra és szervezzenek közös ellenállást a német támadással szemben. A szovjet kormány igyekezett minden eszközt felhasználni, hogy a fasisztáknak lehetetlenné tegye a háború kirobbantását. A szomszédos országoknak megneemtámadási szerződések megkötését javasolta. 1934 végén a Népszövetség 34 tagállamának meghívására belépett a Szövetségbe. Ez a szervezet valójában semmit sem tett ugyan a háború elhárítására, ennek ellenére a szovjet kormány a békéért való küzdelem jegyében a Népszövetségen ke-

resztül is rá akarta bírni a többi államot, hogy idejekorán tanusítsanak ellenállást a támadókkal szemben s igyekezett egyesíteni a fasisztaellenes erőket. A nyugati országok kormányai nem hallgattak a Szovjetunió szüntelen figyelmeztetéseire. Franciaország, Anglia, Lengyelország reakciós politikusai semmit sem tettek a fasiszta támadó szándék ellen s megelégedtek azzal, hogy a fasiszta elvetemültekkel szemben a rábeszélés, a hitleri támadó szándékkal szemben pedig az engedékenység politikáját folytatták. Az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország imperialistái csak erősítették a német támadó szándékot és azt mindenképpen a Szovjetunió ellen igyekeztek irányítani.

Ezt kihasználva, a támadók munkához láttak. Japán betört Kínába, Olaszország megtámadta Abessziniát, a német és olasz fasiszták együtt léptek fel a köztársasági Spanyolország ellen. Az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország kormányai ujjukat sem mozdították, hogy megfékezzék a német és olasz támadásokat. Semmit sem tettek a béke megvédése és a második világháború megelőzése érdekében. 1936—37-ben a fasiszta országok egységes blokkba tömörültek. Németország, Japán és Olaszország megkötötték az „antikomintern paktumot“, azaz megegyezést a kommunizmus elleni harcra. Valójában ez a paktum katonai szövetség volt, amely célul a világ felosztását tűzte ki Anglia, Franciaország és az Egyesült Államok rovására. Ugyanakkor a szövetség megkötése a Szovjetunió elleni harc célját is szolgálta.

Igy tehát a hitleri támadás lehetővé vált: először azért, mert az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország segítettek a német imperialistáknak a nehézipar s ebben a hadiipar gyors újjáépítésében; másodszor azért, mert az angol-francia kormány kivonta magát a német támadó szándékkal szemben tanusítandó kollektív ellenállásból s ezzel segített Hitlernek a második világháború kirobbantásában. Néhány év alatt sok nemzet belesodródott a háború örvényébe. 1938 márciusában Németország erőszakkal elfoglalta és bekebelezte Ausztriát. Azok közül a kapitalista országok közül, amelyek ígéretet tettek ez állam függetlenségének megőrzésére, egy sem szállt síkra vé-

delmére. Csak a Szovjetunió intézett felhívást a támadástól veszélyeztetett országok függetlenségének kollektív védelmére, de a támadók elleni közös fellépésre vonatkozó javaslatát elutasították.

2. *A japán bitorlók szétzúzása a Haszan-tónál és a Halhin-Gol folyónál*

A japán imperialisták elhatározták, hogy a maguk számára kihasználják az alkalmas pillanatot. Úgy vélték, hogy a Szovjetunió figyelme a nyugati határookra szegeződik, ahol egyre nagyobb lett a nyugtalanság. A japánoknak az a gondolata támadt, hogy kipuhatolják a Szovjetunió hadierejét, megpróbálják, nem lehetne-e valamit szerezni a Szovjetunió rovására? 1938 július 29-én a köd leple alatt a japán csapatok átlépték a határt a Haszan-tó környékén.

A szovjet parancsnokság azonnal hozzálátott a földünkre betört japán csapatok felszámolásához. A japán tüzéség fergeteges tüzelése ellenére a szovjet alakulatok augusztus másodikán visszavetették a japánokat s a Zaozjornaja és Bezümjannja magaslatok közvetlen közelébe nyomultak. Augusztus 6-án megkezdődött a japán erődítmények ostroma. A Vörös Hadserg katonái betörték a japán lövészárkokba és azokat szuronyharc után elfoglalták. A japánok ezután többször megkísérelték, hogy visszafoglalják elvesztett állásaikat, de minden ellen-támadásuk véres kudarcha fulladt.

A japán támadók kudarcai nem állították meg a hitleristákat. Ausztria elnyerése után Csehszlovákiát vették célba. 1938 szeptemberében zajlott le Münchenben Hitler, Chamberlain angol külügyminiszter, Daladier francia miniszterelnök és Mussolini olasz diktátor tanácskozása, melyen elhatározták, hogy Csehszlovákiát felosztják és több körzetét átengedik Németországnak. Ez hallatlan árulás volt a csehszlovák néppel szemben. A Németországnak átadott körzetekben hatalmas erődítmények voltak.

Csupán a Szovjetunió vállalkozott Csehszlovákia függetlenségének és nemzeti jogainak megvédésére. Hajlandó volt

segítséget nyújtani neki, ha egyidejűen a szövetséges Franciaország is védelmére kel. De Franciaország nem volt hajlandó kötelességét teljesíteni.

Anglia és Franciaország nemcsak kiadták Hitlernek saját szövetségesüket, Csehszlovákiát, hanem a fasiszta Németországgal megneemtámadási szerződést is kötöttek. Világossá vált, hogy Hitlert kelet felé, a Szovjetunió ellen irányítják. 1939-ben a hitleristák teljesen elfoglalták Csehszlovákiát. Az Anglia és Franciaország által bátorított fasiszta Németország nyíltan háborúra készülődött.

A feszült európai helyzetet újra ki akarták használni a japán imperialisták. 1939 május 11-én a japán alakulatok váratlanul megrohanták a mongol néphadsereg egyik határőrségét, 20 kilométerre a Halhin-Gol folyótól. Megkezdődtek a hadműveletek. A Vörös Hadsereg segítségére sietett a szövetséges Mongol Népköztársaságnak. A japánok minden kísérletének, hogy behatoljanak Mongólia belsejébe, gátat vetettek.

A japánok erősítéseket kezdtek összevonni. Az összes kínai frontról ide dobták át a légi erőket, a harckocsikat és a tüzérséget. Az összegyűjtött erőkkel a japánok augusztus 17-én új támadást kezdtek, de ismét vereséget szenvedtek.

A szovjet és mongol alakulatok augusztus 20-án döntő ellentámadásba mentek át és bekerítették a japánokat.

Egy hétig folyt a bekerített ellenség megsemmisítése. A japán alakulatok a hadműveletek során körülbelül 60 ezer embert vesztek, ezek közül nem kevesebb, mint 25 ezer halott volt. Ekkora vereség Japánt nem érte az utóbbi évtizedek alatt.

3. A szovjet hatalom bevezetése Nyugat-Belorussziában és Nyugat-Ukrajnában

A Halkin-Gol környéki hadműveletek időben egybeestek az egész nemzetközi helyzet hirtelen megváltozásával. A világháborúnak a fasiszták által történt kirobbantása felriasztotta a világ népeit. A népi tömegek nyomására Anglia és Franciaország tárgyalásokat kezdett a Szovjetunióval a támadók elleni harcra vonatkozóan. Csakhogy hamarosan kiderült, hogy Fran-

ciaország és Anglia akkori kormányai egyáltalán nem szándékoztak komolyan megegyezéseket kötni a Németország elleni harcra. Valójában ezek a vezetők, akik hazárdjátékot folytattak országuk sorsával, arról ábrándoztak, hogy Németország keze által semmisítik meg vagy legalábbis ássák alá a Szovjetunió erejét.

A szovjet kormány elhatározta, hogy véget vet ennek a provokációs játéknak és legalább egy időre biztosítja a békét a Szovjetunió számára. 1939 nyarán aláírta Németországgal a kereskedelmi és hitelnyujtási szerződést. Ugyanakkor Németország felajánlotta a Szovjetuniónak a megnemtámadási szerződés megkötését. Ez az ajánlat sem közvetlenül, sem közvetve nem érintette államunk területi épségét, függetlenségét és becsületét, viszont megadta neki a lehetőséget, hogy erősít ellenállásra készítse elő a támadóval szemben. Ezért a Szovjetunió nem utasíthatta el egy szomszédos állammal a békés megegyezést, még ha annak élén elvetemült fasiszták álltak is. 1939 augusztusában létrejött Németországgal a megnemtámadási szerződés. Az események elkövetkezendő lefolyása megmutatta a szovjet kormány bölcs előrelátását.

„Azt kérdezhetik — mondotta 1941 július 3-iki rádióbeszédében Sztálin elvtárs — miképpen történhetett, hogy a szovjet kormány ráállt egy megnemtámadási szerződés megkötésére olyan hitszegő és elvetemült emberekkel, mint Hitler és Ribbentrop? Nem történt-e itt a szovjet kormány részéről hiba? Természetes, hogy nem. A megnemtámadási szerződés a béke szerződése két állam között. S éppen ilyen szerződést ajánlott nekünk Németország. Elutasíthatta-e a szovjet kormány az ilyen ajánlatot? Ugy gondolom, hogy egyetlen békeszerető állam sem utasíthatja el a békés megegyezést a szomszédos állammal, még akkor sem, ha annak élén olyan elvetemült emberek állnak, mint Hitler és Ribbentrop. Fenntartva természetesen egy elengedhetetlen feltételt: hogy a békés megegyezés sem közvetve, sem közvetlenül nem érinti a békeszerető állam területi épségét, függetlenségét és becsületét. Mint ismeretes, a megnemtámadási szerződés Németország és a Szovjetunió között éppen ilyen szerződés.”

Sztálin elvtárs továbbá megvilágította, hogy mit adott a Szovjetuniónak a Németországgal kötött szerződés:

„Országunk számára biztosítottuk a békét másfél évre és lehetővé tettük az erők előkészítését az ellenállásra, ha a fasiszta Németország a szerződés ellenére megkockáztatná országunk megtámadását. Ez határozott nyereség nekünk és veszteség a fasiszta Németországnak.“

A szovjet diplomácia a szovjet állam erejére támaszkodva, meghiúsította az angol és francia reakciók elgondolásait, akik szeretik idegen kézzel kikapartatni a gesztenyét. Az a politika, amely elősegítette Németország felszerelését és a hitleristákat állandóan a Szovjetunió ellen uszította, a franciák és angolok számára váratlan eredményekre vezetett. Ez a politika ellenük fordult. Anglia és Franciaország támadószándékú köreinek az a kísérlete, hogy a Szovjetuniót összeütközésbe hozzák Németországgal, kudarcot vallott.

1939 szeptember elsején Németország megtámadta Lengyelországot és két nap múlva Anglia és Franciaország megüzenték a háborút Németországnak. A szovjet kormány jól tudta, hogy a megneemtámadási szerződés megkötése Németországgal bizonyos időre elodázza a fasiszta Németország támadását a Szovjetunió ellen, de a veszélyt egyáltalán nem szünteti meg. A hitleristák egész politikája a mellett szolgált, hogy Németország előbb-utóbb háborút kezd a Szovjetunió ellen.

Lengyelország megtámadása egyik láncszem volt a fasisztáknak Európában és elsősorban a Szovjetunió meghódítására irányuló általános tervében. Már 1939 májusában Hitler arról beszélt közvetlen környezetének, hogy Németországnak szüksége van a Lengyelország elleni háborúra, hogy biztosítani tudja a szovjet terület és élelmiszer megszerzését. A Lengyelországra mért csapás csak segédmozdulata volt a Keletre mérendő döntő csapásnak. A lengyel csapatok szétverése után a fasiszták gyorsan kezdtek közeledni Nyugat-Ukrajna és Nyugat-Belorusszia körzeteihez. A hitlerista bitorlók ezeket a területeket felvonulási terepekké akarták tenni a Szovjetunió elleni jövőendő háború számára.

A szovjet kormány ezt nem engedhette meg. A bajban nem hagyhatta el az ukránokat és belorusszokat s elhatározta, hogy segítőkezet nyújt nekik.

A szovjet kormány feladata akkor arra korlátozódott, hogy létrehozza a „keleti“ frontot a hitleri támadással szemben s ne engedje, hogy a németek támadásukat olyan hadállásokból kezdjék, amelyek közel vannak olyan központokhoz, mint Kiev, Minszk, Leningrád. Először is újra egyesíteni kellett a reakciós Lengyelország által elfoglalt Nyugat-Belorussziát és Nyugat-Ukrajnát Szovjet-Belorussziával és Szovjet-Ukrajnával. Előre kellett tolni a szovjet csapatokat ezekbe a körzetekbe. A Vörös Hadsereg parancsot kapott, hogy lépje át a határt és vegye védelmébe Nyugat-Belorusszia és Nyugat-Ukrajna lakosságának életét és vagyonát.

A Vörös Hadsereg mindössze tíz nap alatt felszabadított a lengyel elnyomás alól körülbelül 13 millió embert. Nyugat-Belorusszia és Nyugat-Ukrajna nemzetgyűlései egyhangúlag elhatározták, hogy a felszabadított területeken bevezetik a szovjet kormányformát és kérik a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjét, hogy a felszabadított körzeteket vegye be a Szovjetunió területi állományába. 1939 november elsején a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje eleget tett Nyugat-Ukrajna nemzetgyűlése kérésének, november másodikán pedig Nyugat-Belorusszia nemzetgyűlése kérésének.

4. A Szovjetunió védelmiképességének további megerősödése

A német fasisztáknak Nyugat-Belorussziában és Nyugat-Ukrajnában nem sikerült felvonulási területeket létesíteniök a Szovjetunió elleni támadás számára. Elhatározták tehát, hogy a balti államokat és Finnországot alakítják át ilyen területté. A hitleristák aknamunkát kezdtek Észtországban, Lettországbán, Litvániában és Finnországban s hasonlóképpen Svédországban és Norvégiában is. Azt remélték, hogy a háború új tűzfészket gyújthatják fel és északnyugatról fenyegethetik a Szovjetuniót.

A helyzet ezeken a területeken kezdett izzó lenni. A fasiszták különösen Finnországban reménykedtek. A finn kormány mindenki előtt titkolta kapcsolatait a fasiszta Németországgal. A finn vezetők, miközben eladták magukat a németeknek, egyidejűleg tárgyalásokat folytattak Franciaország, Anglia és az Egyesült Államok kormányaival, segítséget kérve a Szovjetunió ellen, amely állítólag fenyegette Finnország létét. Az ezektől az országoktól kapott segítséget átadták a hitleristáknak. Egész Finnországot ténylegesen a fasiszták rendelkezésére bocsátották. A németek itt a repülőterek és leszállóhelyek nagy hálózatát építették ki. Több kikötőben állomáshelyeket szerveztek olyan méretű hajórajoknak, amelyek sokszorosán felülmúlták Finnország kis flottáját. A karjalai földnyelv megerősített övezete, amelyet a finn főparancsnokról „Mannerheim-vonalnak” neveztek, Leningrádtól 32 kilométerre kezdődött. A karjalai földnyelvtől Leningrádot messzehordó ágyúkból lövetni lehetett, a repülőgépek pedig két-három perc alatt elrepülhettek Leningrádig, úgyhogy a légelhárítás még működésbe sem léphetett volna.

Lenin városát és a Szovjetunió északnyugati határait nem lehetett ilyen fenyegető veszélyben hagyni. A szovjet kormány 1939-ben kölcsönös segélynyújtási szerződés megkötésének javaslatával fordult Finnországhoz. A finnek ezt elutasították. Ekkor a szovjet kormány Leningrád és az északnyugati határok biztonságának megerősítése céljából azt ajánlotta Finnországnak, hogy a karjalai földnyelven vonja vissza határait 20—30 kilométerre és adja bérbe a Szovjetuniónak Hanko félszigetét, hogy azon tengeri és légiflottája számára támaszpontokat létesíthessen. Az átengedendő területekért a szovjet kormány Finnországnak kétszer akkora területet adott volna Szovjet-Karjalában.

A szovjet javaslatok, melyeknek célja Leningrád biztonságának fokozása volt, egyáltalán nem érintették Finnország létérdekeit. A finn kormány azonban elutasította elfogadásukat és elrendelte minden haderejének általános mozgósítását.

1939 november 30-ra virradó éjtszaka a finn csapatok két körzetben megkísérelték, hogy betörjenek szovjet területre. A

Vörös Hadsereg alakulatai visszaverték ezeket a próbálkozásokat és támadásba menve át, a „Mannerheim-vonal“ közvetlen közelébe nyomultak. Hadseregünkre az a feladat hárult, hogy áttörjön olyan erődítményeket, amelyeknek építésében a modern haditechnikai szaktudás minden szabálya érvényesült. Gondos előkészítés után a szovjet csapatok a Szovjetunió marsalljának, Tyimosenkonak parancsnoksága alatt 1940 február 11-én megkezdték a finn védelmi vonal ostromát.

Mindjárt a Vörös Hadsereg ostromának első napján sikerült a finn erődítményeken rést ütni. Az áttörés helyére a Szovjet Hadsereg új alakulatai özönlöttek s azt lassanként kiszélesítették. Harminc napig folyt a finn erődítmények szakadatlan ostroma. Egyik erőd a másik után esett el, egyik tüzelőállás a másik után semmisült meg, a szakadatlan harcokban egyik akadályt a másik után sikerült legyőzni és a bevehetetlennek látszó erődvonala összeomlott.

Finnország békét kért. 1940 március 12-én írták alá a békeszerződést, amely szerint Finnország átadta a Szovjetunió-nak a Karjalai földnyelvet Viipuri városával és a Viipuri-öböllel együtt, a Ladoga-tó nyugati és északi partvidékét Keksholm és Sortavala városokkal együtt. Kandalaksi környékén a határ, ahol nagyon közel vonult a kirovi vasúthoz, valamivel messzebbre került. A Szovjetunió birtokába kerültek Szrednyij és Rübacsij félszigetek és több sziget a Finn-öbölben. Finnország kötelezte magát, hogy a Szovjetunió által fizetendő évi nyolcemillió finn márka ellenében bérbeadja Hanko félszigetét és a mellette elterülő szigeteket, szovjet haditengerészeti támaszpont létesítése céljából.

A békeszerződés kölcsönös kötelezettséget tartalmazott arra, hogy a szerződő felek tartózkodnak egymásnak mindennemű megtámadásától és nem vesznek részt az egyik vagy másik ellen irányuló ellenséges koalíciókban.

A Szovjetunió átadta Finnországnak a háború folyamán elfoglalt Petsamo területét. Allamunk ezzel már másodszor adta át önszántából a jégmentes Petsamo kikötőt, ez először 1920-ban történt.

A Finnországgal kötött békeszerződés tartóssá tette a szovjet állam biztonságát s ugyanakkor nem sértette Finnország önállóságát és függetlenségét sem, amelynek belső ügyeibe a Szovjetunió nem avatkozott bele. A Szovjetunió az egész világ előtt tanujelét adta a szocialista állam külpolitikájában érvényesülő igazságosságnak.

A finnországi felvonulási terep elvesztése miatt megriadt hitleristák fokozták a Szovjetunió elleni tevékenységüket a balti államokban.

A Szovjetunió 1939-ben a három balti állammal kölcsönös segélynyújtási szerződést kötött, amely a kis országoknak függetlenséget és a támadószándékú Németország elleni harcban a Szovjetunió részéről segítséget biztosított. De Észtország, Lettország és Litvánia reakciós kormányai saját népük háta mögött tárgyalásba bocsátkoztak a hitleristákkal. A német fasiszták akaratát teljesítve, ezeknek az országoknak kormányai egymásközt a Szovjetunió ellen irányuló titkos katonai szövetséget kötöttek. Észtország, Lettország és Litvánia vezetői ezzel a szovjetellenes kihívások útjára léptek. A litván hatóságok letartóztatták a Vörös Hadsereg néhány tagját. Kínvallatással és fenyegetésekkel arra akarták rávenni őket, hogy adatokat mondjanak a szovjet alakulatok összetételéről és elhelyezkedéséről. Az észt és lett politikusok ebben támogatták Litvániát.

1940 júniusában Molotov elvtárs a litván követnek jegyzéket nyújtott át, amelyet tudomására hozott Lettország és Észtország kormányának is. A szovjet kormány azt követelte, hogy állítsák bíróság elé a litván belügyminisztert és a politikai rendőrség osztályfőnökét, akik közvetlenül bűnösök voltak a vörös katonákon elkövetett sérelmekben; alakítsanak olyan kormányt, amely képes és hajlandó lenne becsületesen teljesíteni a kölcsönös segélynyújtási szerződést; engedjenek szabad bevonulást a szovjet katonai alakulatoknak Litvánia területére, hogy azok az ország fontosabb központjaiban elhelyezkedjenek a kölcsönös segélynyújtási szerződés betartása és provokációs cselekmények jövőbeni elhárítása céljából.

A nép haragjától tartva, a litván burzsoá kormány igenlő választ adott a szovjet javaslatokra. A szovjet csapatok átlép-

ték Litvánia határát. A litván államelnök, Szmetona és néhány magasrangú tisztviselő Németországba menekült, már ezzel is megmutatva, hogy kik álltak mögöttük.

Litvania, Lettország, Észtország népi tömegei kormányaik magatartásán felháborodva, újakkal helyettesítették őket, amelyek most már túlnyomó többségben a támadók elleni tevékenységükről ismert emberekből álltak.

A balti népek összejöveteleken és tömeggyűléseken követelték a szovjet hatalom kikiáltását országaikban és a Szovjetunióhoz való csatlakozást. Észtországban, Litvániában és Lettországban megtartották az országgyűlési választásokat és 1940 júliusában a nép küldöttei mind a három köztársaságban egyhangúan elhatározták, hogy bevezetik a szovjet rendszert. Ezzel a Balti-tenger környékének történetében új fejezet nyílt meg.

Ezzel egyidőben fontos események érlelődtek meg a Szovjetunió déli részén is. Már több mint 20 éve volt megoldatlan Besszarábia kérdése. 1918-ban, a Szovjetország katonai gyengeségét kihasználva, Románia Németország segítségével elfoglalta Besszarabiát. A román bojárok rablógazdalkodást folytattak ebben az országban. A megszállásnak csupán első tíz évében több, mint haromszáz ezer besszarábiai dolgozó kényszerült más országokba menekülni a román vezetők gyarmati kizsákmányolása elől.

A Szovjetunió soha sem ismerte el törvényesnek Besszarábiának Románia által történt elfoglalását és fenntartotta magának a jogot, hogy visszatér erre a kérdésre, amikor szükségesnek tartja. 1940 június 26-án Molotov jegyzékkel fordult Romániához, melyben azt ajánlotta neki, hogy lásson hozzá Besszarábiának a Szovjetunióhoz való visszajuttatása kérdésének haladéktalan megoldásához.

Molotov elvtárs hangsúlyozta, hogy Besszarábia és Észak-Bukovina lakosságának túlnyomó többsége szoros kapcsolatban áll Szovjet-Ukrajnával mind a történeti múlt, mind a nyelv, mind pedig a nemzeti összetétel közössége alapján. Észak-Bukovinának, amely már 1918-ban kimondotta a Szovjetországhoz való csatlakozását, ez alkalommal szintén a Szovjetunióhoz kell kerülnie. A jegyzék megjegyezte, hogy az átadás, igaz, hogy csak

jelenléktelen mértékben, de mégis egy módja lenne azon kár megtérítésének, amelyet Románia Besszarábia és a Szovjetunió lakosságának okozott.

A román kormány kezdetben kitért a besszarábiai kérdés megoldása elől és segítséget kérve, titkos tárgyalásokat folytatott a hitleri Németországgal, de mivel félt, hogy a Vörös Hadsereggel való harcban teljes vereséget szenved, beleegyezett a szovjet kormány javaslatába. A Vörös Hadsereg átlépte Besszarábia és Észak-Bukovina határait.

A Vörös Hadsereg útja Besszarábiában és Észak-Bukovinában diadalmenetté vált. A szovjet hazától 1918-ban elszakított területek most visszatértek az anyaországba.

1940 augusztus elsején megnyílt a Legfelsőbb Szovjet ülészaka, amelyre megérkeztek Litvánia, Lettország, Észtország, Besszarábia és Észak-Bukovina képviselői is. Az ülészak jóváhagyta a Moldva Szovjet Szocialista Köztársaság föllállításáról, Észak-Bukovinának, a hotini, akkermani és izmaili kerületeknek az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársasággal való egyesüléséről és a Litván Szovjet Szocialista Köztársaságnak, a Lett SzSzk-nak és az Észt SzSzk-nak a Szovjetunióba való felvételéről szóló törvényeket. Ezzel a Szovjetunió állományában 16 szövetségi köztársaság lett. A szovjet csapatoknak Moldvába és Bukovinába történt bevonulásával befejeződött a „keleti” front kiépítése, azaz védőfal emelése a német csapatoknak a Szovjetunió felé való akadálytalan előnyomulása ellen. Világos volt, hogy egy ilyen védőfal sikeres megalkotása nemcsak a Szovjetunió biztonságának megerősödését vitte előre, hanem az összes békeszerető államok ügyét is, mert a fasiszta Németország arra kényszerült, hogy támadását ne a régi Leningrád—Narva—Minszk—Kiev vonaltól, hanem az új Viipuri—Kaunas—Bjeloszto—Breszt—Ljov vonaltól kezdje. Ha nem lett volna a szovjet kormány bölcs politikája, akkor a németek támadásukat olyan arcvonalról kezdték volna, amely 200—300 kilométerrel közelebb esik a Szovjetunió létfontosságú központjaihoz és messzebbre hatoltak volna országunk belsejébe. Ez megnehezítette volna nemcsak a Szovjetunió, hanem az egész világ helyzetét is. A németek haderőket szabadítottak volna fel Anglia és Franciaország

megtámadására. Azonkívül a Szovjetunió kénytelen lett volna a messzire behatolt fasiszták ellen a mandzsuriai határról csapatokat elvonni s ez lehetővé tette volna a japánoknak, hogy kiegészítő hadosztályokat vessenek be Távol-Keleten az amerikai fegyveres erőkkel szemben.

A szovjet kormány előrelátó politikája megszilárdította az összes népek közös ügyét, amelyeket a hitleri támadás fenyegetett, kétségtelenül néhány évvel megrövidítette a háborút és megmentett sokmillió embert.

De a háborút megállítani a Szovjetunió sem tudta. A háború dühöngött Európa téerein. Ausztria, Csehszlovákia és Lengyelország után a német fasiszták hatalmas csapásokat mértek Dániára, Norvégiára, Hollandiára, Belgiumra. 1940-ben saját kormánya árulása folytán elbukott Franciaország. Azután Jugoszláviára és Görögországra került a sor. Európa a fasiszta csizma alatt hevert. Anglia a rendszeres bombázások hatása alatt saját sorsáért remegett, a német fegyveres erők támadásától tartva. A németek kitartóan készültek betörni Angliába, de nem tudták elszánni magukat. Félték a hatalmas Szovjetuniótól. Beszüntették a nyugati hadműveleteket és minden figyelmüket keletre irányították.

II. FEJEZET

A NAGY HONVÉDŐ HÁBORU KEZDETE

1. A hitleri Németország támadása a Szovjetunió ellen

1940 nyarán a fasiszta vezérkar hozzálátott a Szovjetunió megtámadása tervének kidolgozásához. Ezt a tervet először „Fritz-tervnek” nevezték, aztán átkeresztelték „Barbarossa-tervre”, Németország egyik középkori királyának neve után, aki Európában megszerezte a főhatalmat.

1940 decemberében a „Barbarossa-tervet” véglegesen lerög-zítették. A hitleristák szándéka az volt, hogy titokban keleten összevonják minden lényeges erejüket és váratlanul megtámadják a Szovjetuniót. A fasiszta csapatok azt a feladatot kapták, hogy a Szovjetunió nyugati területein semmisítsék meg a Vörös Hadsereget, ne engedjék meg neki a rendezett elvonulást és létesítsenek általános frontot. A fasiszta tábornokok arra számítottak, hogy igen rövid idő alatt, 5—6 hét folyamán elfoglalják Leningrádot, Moszkvát, eljutnak a Volgáig és elérik az Arhangelszk—Asztrahány-vonalat.

A hitleristák elhatározták, hogy a Szovjetunióra mérendő csapásba beleadják nemcsak minden saját erejüket, hanem több más országot is belevonnak a támadásban való részvételbe. Elő-

ször Finnországhoz fordultak és a finn kormány, amellyel szemben oly nagylelkűen viselkedett a Szovjetunió, megszegte a szerződést és tárgyalásokba bocsátkozott a fasisztákkal. A finnek kötelezték magukat, hogy átengedik területükön a német csapatokat és velük együtt támadást kezdenek a Szovjetunió ellen.

1940 végén a hitleristák tárgyalásokat kezdtek Romániával, amely kötelezettséget vállalt, hogy Németországgal egyidőben megindul a Szovjetunió ellen. Hitler Romániának odaígérte Besszarábiát és a szovjet területeket egészen a Dnyepriig.

Hitler terveinek végrehajtásába Magyarországot is belevonták. Neki a támadás pillanatában a Kárpátokon keresztül kellett rátörnie a Szovjetunióra.

A támadás katonai tervének kidolgozásával egyidőben folyt a Szovjetunió megrablása tervének kidolgozása is. Már jóval a háború előtt kiszemelték azokat a szovjet területeket, amelyek majd közvetlenül a fasiszta állam birtokába fognak átmenni. A fasiszták Németországhoz akarták csatolni a Balti-tenger vidékét, a Krim-félszigetet, a Kaukázust, Ukrajnát és Belorussziát. A volgai vidékeknek és a bakui olajterületeknek „német katonai kolóniává“ kellett volna lenniök. A finneknek a németek odaígérték Leningrádot és a leningrádi körzetet, valamint Kelet-Karjalát, de a Kola-félszigetet Németországhoz kellett volna csatolni.

Az elfoglalt területeken a lakosság jelentékeny részét kiirtásra szánták. Himmler fasiszta hóhér olyan utasítást készített elő, amely szerint legalább 30 millió szláv semmisült volna meg. A lakosság óriási tömegét éhhalálra ítélték. Maguk a fasiszta miniszterek két hónappal a háború előtt, a „Barbarossaterv“ megvitatásakor elismerték:

„Egyáltalán nem kétséges, hogy sokmilliónyi lakosság éhhalála lesz az eredmény, ha elveszük az országtól azt, amire szükségünk van.“

A szovjet ipart a hitleristák meg akarták semmisíteni, a gépeket Németországba szállítani, az urali gyárakat szétbombázni. Az elfoglalt területekkel az volt a szándékuk, hogy azokat olyan körzetekké alakítják át, amelyek Németországnak élelmet és a német gyáraknak nyersanyagot szolgáltatnak. A fasiszták már

jó előre társaságot szerveztek a Szovjetunió olajforrásainak, különösen a bakui és a groznyi olajforrásoknak a kiaknázására.

A háború előtt néhány hónappal létrehoztak egy különleges szervet a Szovjetunió megrablása és a lakosság elnémetesítése céljából. Ennek a szervnek az élén a közismert fasiszta Rosenberg állt. Ő kiválasztotta magának a biztosokat a németek által elfoglalandó összes szovjet körzetek számára. A biztosoknak kiadták az utasításokat, amelyekben meg volt jelölve, hogy mivé kell átalakítani a Szovjetuniónak ezt vagy azt a területét. Így a balti köztársaságokat és Belorussziát illetően az utasításban az állt, hogy az Észtország, Litvánia, Belorusszia részére kijelölt birodalmi meghatalmazottnak feladata „német protektorátus létesítése azzal a céllal, hogy később ezeket a területeket a nagy német birodalom szerves részévé változtassa, faji szempontból megfelelő elemek útján történő germanizálással.“

A fasiszták tudták, hogy a lakosság ellenállást tanúsít ezekkel a szörnyűséges tervekkel szemben, ezért előre kidolgozták az útmutatást a lakosság elleni harcra. Még a támadás előtt a fasiszta hadsereg főparancsnoksága parancsot adott ki, amelynek értelmében az összes tisztek jogot kaptak arra, hogy bírósági eljárás nélkül lelőhetnek bárkit, aki ellenséges magatartással gyanúsítható a németekkel szemben; a parancs megtiltotta, hogy a német katonákat a szovjet lakosságon elkövetett bűncselekményekért megbüntessék.

Soha az emberiség történetében a legvéresebb hódítók egyike sem tűzött maga elé ilyen szörnyű feladatokat és egyik sem készítette elő támadását ekkora gonosz számítással.

A fasiszták minden készülődése titokban történt. Arra az esetre, ha nem sikerül titokban tartani a hadosztályok százaiknak összevonását, a fasiszták azt a hírt szándékoztak elterjeszteni, hogy a csapatok átrendezése Anglia ellen történik. Hogy a Szovjetunió elleni támadást minél váratlanabbá lehessen tenni, a fasiszták még saját tábornokaik előtt is eltitkolták terveiket.

A támadás megkezdését 1941 tavaszának végére tervezték, de ezt egy előre nem látott körülmény megakadályozta. A

hitleri Németország szövetségese, a fasiszta Olaszország megtámadta Görögországot abban a hitben, hogy majd könnyen elbánnik ezzel a kis országgal. De a hősi görög nép szívós ellenállást tanúsított és vereséget mért a sokkal erősebbnek látszó ellenfélre. Az olasz diktátor, Mussolini, Hitlerhez fordult segítségért. Németországnak, amely már felkészült a Szovjetunió elleni támadásra, fontos volt, hogy a hátamögött béke legyen, így a németek segítséget nyújtottak az olaszoknak. Hitler elhatározta, hogy villámgyorsan végez Görögországgal s Bulgária és Jugoszlávia felől is csapatokat vonultatott fel. A bolgár fasiszta kormány beengedte az országba a német csapatokat s ezzel Bulgáriát Németország felvonulási terepévé tette a Görögország, majd később a Szovjetunió ellen intézendő támadás számára. Jugoszlávia népei ellenállást tanúsítottak a fasisztákkal szemben, de az egyenlőtlen harcban vereséget szenvedtek. A Balkán-félszigetet a fasiszták elfoglalták. Görögország és Jugoszlávia a fasiszta támadás áldozata lett. Tizenegy ország nyögött a fasiszták csizmája alatt.

A hátukat biztosítva, a hitleristák hozzáláttak hódító rabló terveik kiviteléhez a Szovjetunióval szemben.

1941 június 22-én reggel négy órakor a fasiszta Németország csapatai hirtelen, hadüzenet nélkül betörték hazánk határai közé. A német légierő bombázta Minszk, Kiev, Kaunas, Szevasztopol, Zsitomir városát és más szovjet városokat. Az egész határ mentén dörögni kezdtek a tüzérségi sortűzek s nemcsak Németország, hanem Románia és Finnország felől is hallatszottak.

A szárazföldi határok megrohanásával egyidőben megkezdődött a németek támadása a Szovjetunió haditengerészeti erői ellen is. A fasiszta repülőgépek megjelentek Murmanszk, Kronstadt, Ogyessza, Szevasztopol kikötői fölött. A német tengeralattjárók a támadásra Finnország és Románia támaszpontjait használták fel.

Hazánkban végetért a békés építőmunka korszaka és megkezdődött a Szovjetunió Nagy Honvédő Háborúja a német fasiszta banditák ellen.

2. *A német fasiszta hadsereg ideiglenes előnyei*

A Szovjetuniónak és fegyveres erőinek súlyos megpróbáltatások jutottak osztályrészül. A Szovjethaza népei egész történelmük folyamán nem találkoztak ilyen erős és ravasz ellenséggel. Az 1914—1918. évi első világháborúban Németország Ausztria-Magyarországgal, Bulgáriával és Törökországgal szövetségben harcolt. A germán blokkal szemben a háború első napjaitól kezdve az akkori három legnagyobb világhatalom: Anglia, Franciaország és Oroszország állt sorompóba. Hamarosan csatlakozott hozzájuk Japán, Olaszország, majd az Egyesült Államok. E hat birodalom köré tizenhárom ország tömörült.

A Szovjetunió hitszegő megtámadása idején pedig Németország oldalán állt, — mint a mult háborúban is —, Ausztria és Magyarország. A cári Bulgária is ténylegesen Németországnak segített. A német fasiszták oldalán állt Olaszország is, amely pedig az első világháborúban Németország ellenségeinek táborában volt. Végül Németországgal szövetségben állt Japán is, amelynek hadserege a mult világháborúban nygancsak Németországgal állt szemben. Ehhez még hozzá kell adni Spanyolországot, amelynek erőforrásait teljességgel Németország rendelkezésére bocsátották, katonáit és tisztjeit pedig tízezerszámbra küldték a frontra. Ilyenformán egy negyedszázaddal előbb a német blokk négy államból állt, a hitleristák pedig — ha nem is számítjuk Spanyolországot —, nyolc államból kovácsoltak össze blokkot. Ezenfelül hatalmukba kerítették majdnem egész Nyugat-Európa iparát, melyet saját hadicéljaikra használtak ki.

A hitleri blokk főerői a Szovjetunióra zúdultak. Országunk egyedül fogta fel az egész nyomást, amelyet a mult háborúban több, mint tíz ország állt ki (köztük hat világbirodalom). Már csupán ez az erőviszony is arról tanuskodik, hogy micsoda nehézségek jutottak a Szovjetuniónak osztályrészül, hogy mekkora áldozatokat kellett hoznia a Szovjetországnak és fegyveres erőinek.

A hitleristák betörték a balti államokba, Ukrajnába s a Szovjetunió fölé óriási veszély tornyosult. Erről beszélt a Szovjetunió népeinek Sztálin elvtárs 1941 július 3-i rádióbeszédében:

„Az ellenség kegyetlen és kérlelhetetlen. Céljául azt tűzte ki, hogy elfoglalja földjeinket, melyeket verejtekünkkel öntöztünk, elragadja gabonánkat és kőolajunkat, amelyeket munkánkkal szereztünk. Az a célja, hogy visszaállítsa a földesurak hatalmát, visszaállítsa a cárizmust, szétrombolja az oroszok, ukránok, belorusszok, litvánok, lettek, észtek, üzbekék, tatárok, moldvák, grúzok, örmények, azerbajdzsánok és a Szovjetunió többi szabad népének nemzeti kultúráját és nemzeti államiságát, hogy elnémetesítse és a német hercegek és bárók rabszolgáivá tegye őket. Így tehát a Szovjetállam életéről vagy haláláról van szó: arról, hogy a Szovjetunió népei szabadok legyenek, vagy rabságba jussanak.“

A hitleri Németország elleni háborút nem lehetett közönséges háborúnak tekinteni.

Nemcsak a szovjet államterület egyik vagy másik részének elvesztéséről volt szó. Magának a szovjet államnak fennmaradásáról volt szó, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom vívmányai elvesztésének lehetőségéről. A szovjet nép előtt világos és nemes cél állt: megszabadítani a szovjet földet a gyűlöletes bitorlóktól, megmenteni a szovjet embereket a hitleristáktól. A hitleri Németország elleni háború a szovjet nép felszabadító háborúja volt szocialista hazája megmentéséért és a hitleristáktól leigázott népek felszabadításáért.

„Ez — mondotta Sztálin elvtárs — nem csupán két hadsereg közti háború. Ez egyúttal az egész szovjet nép háborúja a német-fasiszta csapatok ellen.“

A hitleristáknak a háború elején sikerült komoly sikereket elérniük. A fasiszta hadseregnek ezeket a sikereit nem az magyarázta, mintha legyőzhetetlen lett volna, amint azt a fasiszták mindenfelé fennszóval hirdették, hanem az, hogy a német-fasiszta haderő több ideiglenes, de igen fontos előnnyel rendelkezett.

A hitlerista Németországról kiderült, hogy jobban fel volt készítve a háborúra. A történelem tanulsága azt tanítja, amint azt Sztálin elvtárs kifejtette, hogy a támadók, akiknek fejében a támadás megszületik, mindig jobban fel vannak készítve a

háborúra, mint azok az országok, amelyek ellen a támadást végrehajtják.

A hitleri Németország, minthogy készült a háborúra, első-sorban iparát jóelőre átállította haditermelésre. Azonkívül Európa meghódításával a fasiszták zsákmányul ejtették néhány európai hadsereg fegyver- és hadianyagkészletét, ezenfelül pedig maguknak dolgoztatták majdnem egész Európa iparát — Csehszlovákiáét, Ausztriáét, Franciaországét, Hollandiáét, Lengyelországét, Belgiumét és más országokét. Ezért a németeknek több tankjuk, több repülőgépük volt, mint ugyanakkor a Vörös Hadseregnek.

Azonkívül még a Szovjetunió elleni támadás előtt a fasiszták befejezték haderejük mozgósítását, a mozgósítottakat alakulatok szerint szétszították, előkészítették a hadianyagokat és a lőszert s hadosztályaikat a megfelelő helyeken összpontosították. Ez lehetővé tette nekik, hogy hadosztályaikat a szükséges pillanatban a kívánt irányba dobhassák át.

A hitleristák a meghódított Európának nemcsak ipari és élelmezési erőforrásait használták ki, hanem katonai erőit is. Románia, Finnország, Magyarország és Olaszország fasiszta kormányai a németekkel együtt indították meg csapataikat a Szovjetunió ellen.

Nagy szerepet játszott az a körülmény is, hogy az európai háború két éve alatt a német hadsereg tapasztalatokat szerzett nagyarányú hadműveletek vezetésében s a legújabb harci technika alkalmazásában.

Végül nem csekély jelentősége volt annak a tényezőnek sem, hogy a német fasiszta csapatoknak több győzelmet sikerült aratniok az európai hadseregek felett, melyek között olyan hatalmas haderő is volt, mint a francia. Igaz, hogy a lengyelországi hadjáratban a németek háromszoros erőfölénnyel aratták sikereiket, a Franciaország elleni háborúban pedig az árulás jött segítségükre. De a hitlerista hírverők, ezeket a sikereket kiaknázva, besúlykolták katonáik fejébe, hogy a német hadseregnek senki sem tud ellenállni, megteremtették a német-fasiszta seregek legyőzhetetlenségének mítoszát.

Ezek voltak a hitleri hadsereg ideiglenes előnyei. Ezeket

az előnyöket alaposan kihasználva, a német-fasiszta csapatok nagy lendülettel törtek előre a szovjet terület belsejébe.

A „villámháború“ elvéhez ragaszkodva, a németek először is a szovjet állam fegyveres erőit gyengének, másodsor a szovjetrendszert ingatagnak hitték és azt tételezték fel, hogy a Szovjetunió az első komoly csapás után összeomlik. Végül a hitleristák a Szovjetunió elszigetelésében reménykedtek, egy hatalmas koalíciót akartak összehozni ellene, amely Angliát és az Egyesült Államokat is magába foglalta volna.

3. *Az aktív védelem taktikája*

A német-fasiszta hódítók hitszegő támadása a Szovjetunió ellen nem érte váratlanul a szovjet embereket. A Bolsevik Párt és a szovjet kormány már jóval a háború előtt aktív védelemre készítette elő az országot. A nagy Sztálin vezetése alatt hatalmas szocialista ipar és gépesített szocialista mezőgazdaság jött létre. Az ország keleti részein új, hatalmas szén és kohászati támaszpont létesült. A szocialista gazdasági rendszerre támaszkodva, a Bolsevik Párt megkezdte minden erő mozgósítását az ellenség szétzúzására.

A Bolsevik Párt által nevelt szovjet nép síkra szállt az októberi vívmányok, a szocialista rendszer, szocialista hazájának becsülete és függetlensége védelméért. Még szorosabban Lenin és Sztálin pártja köré tömörülve, a Szovjetunió munkásosztálya, parasztsága és értelmisége felvették az élethalálharcot a veszélyes és ravasz ellenséggel, amely kezét emelt a szovjet emberek szabad, boldog életére.

A Szovjetunióban az élet a hadiállapotnak megfelelően kezdett átszerveződni e jelszavak jegyében: „Mindent a győzelemért“, „Minden erőt az ellenség szétzúzására“. Az ország hamarosan egyetlen hatalmas katonai táborrá változott át.

A német-fasiszta bitorlók elleni harcnak szervezője és ihletője a nagy Bolsevik Párt lett.

A szovjet nép erőinek a szovjet haza védelmére és az ellenség szétzúzására való mozgósítása érdekében létrehozták az Allami Honvédelmi Bizottságot, amelyre ráruházták az állam-

hatalom teljességét. Sztálin elvtársat az Állami Honvédelmi Bizottság elnökévé és az ország katonai erőinek főparancsnokává nevezték ki. Sztálin elvtárs állt élére a szovjet nép harcának a német-fasiszta bitorlók ellen.

A szovjet hadvezetés az ellenséges taktikával szembe a maga sztálini taktikáját állította, melynek alapelveit Sztálin elvtárs 1941 július 3-i beszédében fejtette ki. Ez a taktika a hadtörténelemben az aktív védelem taktikája néven vált ismertté. A sztálini taktika alapvető feladata abban állt, hogy a leg-rövidebb idő alatt fel kell számolni az ellenség ideiglenes előnyeit:

Először is rá kellett kényszeríteni az ellenséget, hogy minél több veszteséget szenvedjen. Egy talpalatnyi földet sem lehetett harc nélkül feladni. Minél több fasiszta katonát kellett ártalmatlanná tenni, minél több ellenséges felszerelést kellett megsemmisíteni. Elcsigázni, elvéreztetni az ellenfelet — ez az aktív védelem leglényegesebb feladata.

Az egész népgazdaságot hadiviszonylatra kellett átállítani, az egész hadiipart teljes üzembe kellett helyezni. E célból rendkívül gyorsan, igen nehéz körülmények között végre kellett hajtani az ország, az egész népgazdaság erőforrásainak mozgósítását.

Ezenkívül a hitleristák betörésétől fenyegetett összes területekről el kellett szállítani minden gyári berendezést, a vasúti kocsikat, élelmiszert, lábasjóságot. Nem volt szabad az ellenség számára otthagyni a szovjet gyárakat és nyersanyagtartalékot.

El kellett szállítani a lakosságot is, mert kiirtás fenyegette. Egy ország sem élt át ilyen bonyolult kiürítést: üzemek százainak és emberek millióinak keletre telepítéséről volt szó.

A szükség megkövetelte az egész honvédelmi ipar gigantikus átállítását, tankok, repülőgépek, géppisztolyok gyártásának fokozását. E mellett óriási jelentősége volt új fegyverek megalkotásának: harci repülőkre, tankelhárító ágyúkra, fegyverekre és gránátokra, valamint aknavetőkre volt szükség az ellenséges technikai felszereléssel, elsősorban a harckocsikkal való küzdelemre. Egyszerűen a hátszágban óriási szervező munkát kellett végrehajtani.

Az aktív védelem taktikájába beletartozott az egész népre kiterjedő partizánháború megindítása a fasiszták ellen. „Az ellenség által elfoglalt területeken — mondotta Sztálin elvtárs — lovas és gyalogos partizáncsapatokat kell alakítani, romboló csoportokat az ellenséges hadsereg alakulatai elleni harcra, az általános partizánháború megkezdésére, a hidak és utak felrobantására, a távbeszélő- és távíróösszeköttetés rombolására, erdők, raktárak, szállító karavánok felgyújtására. A megszállt területeken az ellenség és minden cinkosa számára elviselhetetlen állapotokat kell teremteni, lépten-nyomon üldözni és irtani kell őket, meg kell hiúsítani minden intézkedésüket.“

Ez volt a nép vezérének júliusi beszédében meghirdetett haditerve.

A hitleristák, nyugateurópai könnyű győzelmeiktől megittasodva, azt remélték, hogy villámgyorsan meghódítják a Szovjetuniót. De a hadműveletek kezdettől fogva kiábrándulást hoztak a fasisztáknak.

A német fasiszta hordák első csapását a határőrség csapatai és a Vörös Hadseregnek a határ mentén állomásozó alakulatai fogták fel. Ezek a szovjet földet rendkívüli bátorsággal védelmezték. A németek mindenütt a szovjet csapatok megingathatatlan szilárdságába ütköztek.

Az egész határ mentén — a Jeges-tengertől a Fekete-tengerig — szívós harcok folytak. A Vörös Hadsereg elcsigázta és elvérezettette az ellenséget. Drágán fizették meg a fasiszták az előnyomulást.

Az önfeláldozó védekezés példájául szolgálhat a háború első szakaszában a Szmolenszkért folytatott harc. A németek óriási erőket vonultattak fel a város ellen, a harcba a tankok százait vetették be.

Az ellenség repülőtereit a védelmi vonal közelében állította fel és a repülőgépek ott „lógtak“ a város és a szovjet csapatok harci alakulatai fölött.

Szmolenszk alatt a harc majdnem egy hónapig tartott. A városba betört német páncélos hadosztályt megsemmisítették. A messzehordó szovjet tüzérség és a repülőgépek állandóan pusztí-

tották az ellenséges repülőtereket. Szmolenszk környékén a németek ezer- és ezerszámra pusztultak el.

Sok német hadosztály szállt sírba Mogiljov környékén és Gomelj alatt.

Dicsőséggel írták be nevüket a haditörténelem könyvébe Ogyessza védői. Ez a békés város, amelyben nyoma sem volt az erősítéseknek, 69 napig hőiesen védekezett. Ogyessza ellen a németek a románokkal együtt 18 hadosztályt vetettek be, a várost pedig csak négy gyaloghadosztály, csekélyszámú tengerészalakulat és népfelkelők védték. Ogyessza védői a városba vezető utakon több, mint 250 ezer ellenséges katonát és tisztet pusztítottak el. Az ellenségnek még így sem sikerült rohammal bevenni Ogyesszát; a várost a szovjet csapatok felsőbb parancsra hagyták el: a város védői teljesítették feladatukat azzal, hogy a hitleristák jelentékeny erőit tartották lekötve és több, mint negyedmillió ellenséges katonát és tisztet tettek ártalmatlanná.

Kudarcot vallott a hitleristáknak az a számítása, hogy betörhetnek Leningrádba. Már július 11-én a fasiszta rádió dicese-kedve jelezte, hogy német páncélos alakulatok megközelítették Leningrádot. Másnap az egész világnak tudomására hozták, hogy néhány nap leforgása alatt a németek bevonulnak a városba. A sajtóban megjelent a közlemény, hogy a németek kinevezték Leningrád parancsnokát. A türelmetlen parancsnok már elkészítette a német autóknak a város területén szabad közlekedést engedélyező igazolványokat. De a szovjet harcosok és Leningrád dolgozói eloszlatták a hitleri vágyálmokat. Megközelíthetetlenek maradtak a Leningrád felé vezető tengeri utak is. A hősi Kronstadt a Balti Flotta hajóival együtt megingathatatlanul zárta el az ellenség útját a tenger felől. A Balti-tenger szigeteinek hősi védelme elvonta az ellenség erőit Leningrádtól. A város lakossága szüntelen bombazáporban építette az erősítőmenyeket. Minden fegyverfogható ember a hadseregbe tódult. A harcosok önfeláldozóan verték vissza a németek rohamait és ellencsapásokat mértek rájuk. A németek kénytelenek voltak áttérni a védekezésre. A sikertelenségen felbőszült fasiszták légi-erőt és tüzérséget dobtak a helyszínre. Hitler megparancsolta,

hogy el kell törölni a föld színéről Leningrádot. Éhínséggel, tüzéségi lövetéssel, légi erők támadásával próbálták megtörni a hitleristák Lenin városa védőinek hősi szellemét. Nehéz messzehordó ágyúkból naponta lötték a város lakónegyedeit. A németek módszeresen rombolták a világ egyik legszebb városát, pótolhatatlan építészeti emlékeit, múzeumait, színházait, tanintézeteket, gyárait és üzemeit. Nők, aggok és gyermekek ezreit gyilkolták és nyomorították meg.

De a Vörös Hadsereg és a Haditengerészeti Flotta harcosai és parancsnokai s Leningrád dolgozói nem tántorodtak meg, bátran védelmezték Leningrádot, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom bölcsőjét.

Különbőféle fegyvernemhez tartozó szovjet katonák ezekben az első védekező harcokban igen sok hőstettet vittek végbe. Hősiesen küzdöttek repülőink, akiket a szovjet nép szeretetből „Sztálin sólymok“-nak nevez.

1941 július 3-án egy német harcokocsioszlop a légierők védelme alatt be akart ékelődni a szovjet csapatok állásai közé. A szovjet tüzéség és légierő tüze feltartóztatta az ellenség nyomását. Gastello Nyikoláj kapitány raja élén légiharcot folytatott az ellenséges repülőkkel, mialatt lent a földi ütközet folyt. Egyyszerre egy ellenséges lövedék szétvágta a repülőgép benzintartályát. A gép tüzet fogott. Gastello kapitány megkísérelte eloltani a tüzet, de nem sikerült: a láng elborította az egész repülőgépet. Nem maradt más hátra, mint ejtőernyővel kiugrani, de ez azt jelentette volna, hogy az ellenség fogságába kerül. Gastello kapitány égő repülőgépét az üzemanyagot felvételező ellenséges harcokcsik sűrű csoportjára irányította. Tízeseivel robbantak fel az ellenséges gépek a hős repülőgépével együtt.

A „Sztálin sólymok“-kal bátorságban és önfeláldozásban versenyeztek a páncélosok, tüzerek, gyalogosok és tengerészek.

A Vörös Hadsereg 1941 első védekező ütközeteiben az aktív védelem sztálini taktikájának megvalósításával eloszlatta a hitleristák vágyálmait, hogy néhány hét alatt szétverik a szovjet csapatokat és meghíúsította a Szovjetunió elleni villámháború hitleri terveit.

4. Szervezőmunka a hátszágban

Ugyanilyen önfeláldozással valósították meg a nagy sztálini hadászati tervet a hátszágban dolgozó szovjet emberek. A gazdasági életet mindenütt a front szolgálatába állították.

Ez nagy nehézségekkel járt, mert a német fasiszta hadsereg, mely az első időkben nagyon sok előnyt élvezett, a szovjet államterületnek igen fejlett iparral rendelkező részét foglalta el. A Szovjetunió nagyonis érzékeny veszteségeket szenvedett, de a fasisztáknak nem sikerült megbénítaniok a szovjet ipar működését és megghiúsítani haditermelésre való átállítását. E téren óriási munka adódott, melyet jóval a háború előtt végrehajtottak országunk dolgozói Lenin és Sztálin pártjának vezetése alatt. Sztálin elvtárs már 1930-ban rámutatott arra, hogy a Szovjetunióknak kevés az egy déli szén- és kohóvidék, hogy a védelmi-képesség megerősítése érdekében kell, hogy az ország keleti részén, az Uralban és Szibériában is létesüljön szén- és kohászati támaszpont. A nép vezérének ezt az útmutatását megvalósították.

Az ország keleti részén létesített hatalmas szén- és kohászati támaszpont lehetővé tette, hogy a nyugati és déli vidékek elvesztése ellenére is kielégítsék a front egyre növekvő szükségleteit.

A keleti vidékek ipari fellendülése megkönnyítette az üzemek nyugatról és délről való áttelepítésének feladatát.

A kiürített üzemeket legnagyobb részben olyan vidékekre irányították, ahol hasonló típusú gyárak voltak. Ezek egymásba olvadtak és sokszorososan fokozták az eredeti teljesítőképességet. Sok üzem számára új épületegységeket kellett emelni. Ezek az építkezések katonás tempóban folytak. Az őserdőben egész ipartelepek nőttek ki a földből. Súlyos körülmények között, télen rengeteg gyárépület épült fel. A donyeci, kievi, harkovi, moszkvai és leningrádi munkások hatalmas erőfeszítéssel dolgoztak az Uralban, Krasnojarszkban, Közép-Azsiában és más távoli vidékeken. Önfeláldozóan dolgoztak és a helyi lakosságból rekrutálódó új munkások ezreit oktatták. Az áttelepített üzemek hallatlanul rövid idő alatt megkezdték működésüket.

Sok kiürített gyár egy-két hónap alatt újra munkához látott. A kievi „Gorkij“ szerszámgép- és géppisztolygyár 18 nappal berendezésének az Uralba való megérkezése után megkezdte a termelést. Az ország legnagyobb harcoksigyárai új helyükön a felszerelés megérkezése után egy-két hónapra újra megkezdtek a harcokszik kibocsátását. Így a 183. sz. gyár munkaegyüttese a kiürítés után egy hónappal kibocsátotta az első tankot s aztán szakadatlanul fokozta a gépek termelését. Az óriási kirovi gyár egyesülve az urali gyárral, ugyancsak egy hónap múlva kezdte kibocsátani a nehéz harcokszikát és Diesel-motorokat.

A háborút közvetlenül megelőző években az ország keleti részén gyorsan fejlődött nemcsak az ipar, hanem a mezőgazdaság is. Ennek szükségére előrelátóan mutatott rá Sztálin elvtárs már jóval a német-fasiszta bitorlóknak a Szovjetunió elleni katonai támadása előtt. Ukrajna és más vidékek termékeny földjeinek ideiglenes elvesztésével a hadsereg és az ország ellátásának egész súlya a Szovjetunió keleti és délkeleti részére nehezedett.

1941 novemberében, amikor majdnem az egész világ a szovjet állam fennállásának „utolsó“ napjait számolgatta, Sztálin elvtárs, mint az ország háborús gazdálkodásának vezetője azt javasolta, hogy dolgozzák ki és fogadják el a vaskohászat, mint a haditermelés alapja számára az Uralban és Szibériában építendő új nagyteljesítményű művek hatalmas tervét. A sztálini vezetésnek ebben az egyetlen részletében is megmutatkozott a rendkívüli kitartás és a győzelembe vetett hit, melynek kivívásához sztálini akarat és hősies munka kell.

A hadtörténelem nem ismer még egy ilyen nagyarányú szervezőmunkát, mint amely a Bolsevik Pártnak és minden szovjet szervezetnek osztályrészül jutott. Súlyos körülmények között kellett hadiállapotra átállítani az ipart, üzemek ezreit kellett keletre telepíteni, el kellett látni őket emberekkel és nyersanyaggal, új élelmezési támaszpontokat kellett létesíteni s ugyanakkor harci tartalékokat kellett előkészíteni, a frontot minden szükségességgel el kellett látni. Ennek az óriási munkának sikeres elvégzése köszönhető volt a mi szovjet társadalmi rendszerünk fölé-

nyének a kapitalistáéval szemben és köszönhető volt a szovjet nép hazafisága hatalmas erejének. Az egész szovjet ország Sztálin elvtárs felhívására a munka termelékenységének rohamos megnövekedésével felelt. Az üzemekben, gyárakban, kohászatban, mindenütt jobban kezdtek dolgozni, kétszer-háromszor produktívabban.

A fasiszták meg voltak győződve arról, hogy a Vörös Hadsereg első kudarcai aláássák azt a barátságot, mely a Szovjetunió népeit összetartja, hogy ezzel súlyos csapást mérnek a munkások és parasztok szövetségére és a Szovjetunió széthullását fogják előidézni.

Kapitalista országban ez így is szokott történni. A frontok kudarcai a kapitalista rendszer körülményei között fokozzák és kiélezik az osztályellentéteket s a területi veszteségek is, amelyek a Szovjetuniót ideiglenesen érték, bármely más állam széthullását idézték volna elő. De éppen abban van a szovjet rendszer ereje, hogy a front kudarcai még szorosabban összetömörítették a sokmillió szovjet népet.

„A Vörös Hadsereg balsikerei — mondotta Sztálin elvtárs 1941 november 6-án — nemcsak nem gyengítették, hanem ellenkezően: még inkább megerősítették mind a munkások és parasztok szövetségét, mind pedig a Szovjetunió népeinek barátságát. Sőt mi több — ezek a balsikerek a Szovjetunió népeinek családját egységes bevehetetlen haditáborrá változtatták, amely önfeláldozóan támogatja Vörös Hadseregét és Vörös Flottáját. Soha még a szovjet hátország nem volt ennyire összetartó, mint most.“

A szovjet nép egységének eleven bizonyítéka volt a népfelkelés életrehívása.

Leningrád 300 ezernyi népfölkelő sereget adott. Moszkvában néhány nap alatt 11 népfölkelő hadosztály alakult meg. A moszkvaiak minden szükségessel ellátták őket — a tankoktól egészen a csajkáig.

A népfölkelő ezredek bátran és szívósan verekedtek az ellenséggel. Néhány moszkvai munkásokból alakult hadosztály hősiességéért a „gárdahadosztály“ nevet kapta.

5. *A partizánháború kezdete*

Az aktív védelem szlálíni taktikája meghozta a maga eredményeit. A hitleristák nem érték el kitűzött céljukat, a Szovjetunió fegyveres erőinek gyors szétzúzását. Újabb tartalékokat dobtak át a szovjet-német határra, csapatokat szállítottak át Franciaországból, Hollandiából, Norvégiából, Romániából, megszámlálhatatlan mennyiségű haditechnikai felszerelést és lőszert hordtak össze. De mindezek a kétségbeesett erőfeszítések sem hozták meg a kívánt eredményt.

A szovjet hadsereg elcsigázta az ellenséget. A németek által elfoglalt területeken a Vörös Hadsereg segítségére sietve kezdtek tevékenységüket kifejteni a szovjet partizánok. A drótakadályokon, a lövészárkokon, a fronton keresztül az ideiglenesen megszállt szovjet területekre elhatott Sztálin elvtárs felhívása: „Elviselhetetlen viszonyokat kell teremteni az ellenség számára.”

A szovjet partizánok rombolták a német közlekedési vonalakat, pusztították a szállítókaravánokat, csapásokat mértek a vonuló tartalékokra, egyre-másra megghiúsították az erők összehívását. Egyre gyakrabban és gyakrabban fordultak le a töltésről az ellenséges csapatszállító vonatok, repültek levegőbe a hidak, raktárak, egyre több megszálló pusztult el a partizánok golyóitól és aknáitól. — A partizánmozgalom bizonytalanná tette a németeknek a hátországot. A megszállók minden erőlködése és véres terrorja ellenére a partizánmozgalom tüze napról-napra magasabb lángot vetett.

A népi megtorlókból alakult egyes apró csoportokat szorosan összefogott partizánosztagek váltották föl, amelyek aktív hadműveleteket hajtottak végre a német hadsereg hátában. A megszállók saját bőrükön tapasztalhatták, hogy mit jelent a nép háborúja.

6. *A fasiszta tervek összeomlása*

Megghiúsult Hitler reménye, hogy elszigetelheti a Szovjetuniót. Amikor a Szovjetunió ellen háborúra készülődtek, a hitleristák arra számítottak, hogy ügyes diplomáciai fogásokkal

sikerül bevonniok Angliát és az Amerikai Egyesült Államokat a Szovjetunió elleni harcba, vagy legalább elszigetelhetik a Szovjetuniót a többi államoktól.

A hitleristák erősen remélték, hogy sikerül Angliát és az Amerikai Egyesült Államokat a forradalom rémével megijeszteniök. „Indítsunk keresztesháborút a bolsevizmus ellen, mely az egész világot fenyegeti” — hangzott a fasiszták felhívása.

Nem sokkal a Szovjetunió megtámadása után Hitler békét próbált kötni Angliával, arra számítva, hogy ebben az esetben könnyebben elbánik a Szovjetunióval.

De Európa népi tömegei látták, hogy mit hoz nekik a fasiszmus. Megértették, hogy a fasiszták elleni háború felszabadító háború és hogy a szovjet állam az egyetlen erő, amely képes megtörni a hitlerista fenevad gerincét. A világ népei a Szovjetunióval való szövetség létrehozását követelték.

A világ közvéleményének nyomása alatt Anglia, az Amerikai Egyesült Államok és más polgári-demokratikus államok szövetségre léptek a Szovjetunióval. Megalakult az antifasiszta erők hatalmas blokkja, élén a Szovjetunióval. A világ népi tömegei a Szovjetunióban nemcsak a fasiszmus elleni hatalmas küzddőt látták, hanem a hitlerellenes koalíció valódi vezérét is.

De Anglia és az Egyesült Államok kormányai, amikor a Szovjetunióval szövetségre léptek, nem voltak becsületes és őszinte szövetségeseek. Nem akartak komolyan segíteni a szovjet népnek, hogy megverje a fasiszta bitorlókat, nem akarták a német fasizmus szétzúzását. Titkos elgondolásuk az volt, hogy Németország és a Szovjetunió hadd vérezzessenek el az egymás elleni harcban, ami hozzásegítette volna az angol-amerikai imperialistákat ahhoz, hogy uralmukat megalapozzák Európában és az egész világon.

Az Amerikai Egyesült Államok szenátusának egyik tagja, Truman, aki Rooseveltt halála után az USA elnöke lett, egy nappal a Szovjetunió elleni német támadás megindítása után kijelentette: „Ha azt fogjuk látni, hogy Németország áll nyerésre, akkor Oroszországot kell segítenünk, ha Oroszország lesz előnyben, akkor Németországot kell megsegítenünk és ők így hadd

öljenek meg egymás közül minél többet.“ Hasonló kijelentést tett 1941-ben Anglia akkori légügyi minisztere. Ő azt mondta, hogy Nagybritannia számára a háború legjobb kimenetele Németország és a Szovjetunió kimerülése volna, mert ez hozzásegítené Nagybritanniát, hogy uralkodó helyzetet foglaljon el.

Ilyen haszonleső számításokból kiindulva, az Egyesült Államok és Anglia reakciós körei megakadályozták, hogy a Szovjetunió elegendő segítségben részesüljön. Nem folytattak hadműveleteket, nem létesítettek második frontot. Éppen ezért a Szovjetunió, bár szövetségesei voltak, párharcot folytatott a hitleri Németországgal.

De Hitler tervei, hogy elszigetelheti a Szovjetuniót, s hogy egész Európa keresztesháborúját szervezheti meg ellene, kudarcot vallottak. Hitlernek nem sikerült az európai államok katonai szövetségét összekovácsolnia a Szovjetunió ellen.

A háború folyamán kialakult az egész világ antifasiszta táborának hitlerellenes koalíciója.

III. FEJEZET

A NÉMET FASISZTA CSAPATOK SZÉTZÚZASA MOSZKVA ALATT

1. Moszkva védelme

Miután Hitler a háború első hónapjaiban nem tudta elérni a Vörös Hadsereg megsemmisítését, óriási erőket gyűjtött össze és 1941 október 2-án új támadást kezdett.

A déli fronton a fasiszta hadvezetőség kiadta csapatainak a parancsot, hogy foglalják el a Donyec-medencét és törjenek előre a Kaukázus felé. Ide jelentékeny erőket osztottak be, közöttük a fasiszta sajtó által kérkedve a „legyőzhetetlenek” nevezett von Kleist tábornok páncélos alakulatait.

A szovjet-német határ északi szakaszán a fasiszták hatalmas ökölbe tömörülve arra számítottak, hogy betörnek Tyihvin körzetébe, hogy teljesen bekeríthessék a leningrádi csapatokat és kiéheztessék Leningrádot. Tyihvin lerohanása lehetővé tette volna a németeknek az előretörését az Onyega-tó felé, aztán északra és így közvetlenül a balti tartományokból küldhettek volna Finnországba tartalékokat és löszert. Azonkívül a finnországi csapatokkal való egyesülés lehetővé tette volna a fasisztáknak, hogy fokozzák a finn részek ellenőrzését.

A kalinini fronton operáló német csapatok azt a feladatot kapták, hogy törjenek előre Kalinin város felé és tovább

északra, hogy egyrészt a körülzárás veszélyével fenyegezzék Moszkvát, másrészt átvágják az Arhangelszk felé vezető vasútvonalat s ez által megfosszák a szovjet seregeket az észak felől érkező hadianyagoktól.

De a német-fasiszta csapatok leglényegesebb feladata a Moszkvát védő seregek körülzárása és a Szovjetunió fővárosának elfoglalása volt.

A támadás megindulásának második napján Hitler beszédet mondott, amelyben kijelentette, hogy a Szovjetunió meg van verve és többé már nem szedi össze erejét.

1941 októberében a németek mintegy 35 hadosztályt vetettek be Moszkva ellen. A Moszkvát védelmező nyugati front csapatait „harapófogó” fenyegette: észak felől Rzseven és Kalinin keresztül, dél felől Orjolon és Tulán keresztül. Kétheti megfeszített harc után a németek 200 kilométerrel törtek előre Moszkva felé. Októberben elfoglalták Kalinint, benyomultak Tula körzetébe, elfoglalták Borodinót és benyomultak Mocsajszkba. A Szovjetunió fővárosa fölé komoly veszély tornyosult. A moszkvaiak hozzáálltak a város védelméhez.

Mindenekelőtt Moszkvának mind a huszonöt kerületében egy-egy munkás kommunista zászlóalj létesült. Megalakulásuk három nap alatt befejeződött. Ezeket ezredekbe és hadosztályokba tömörítették és rövid kiképzés után elfoglalták védelmi szakaszaikat.

A moszkvaiak tízezrei láttak hozzá tankakadályok emeléséhez, tűzérségi állások és géppuskafészek építéséhez. Hihetetlenül rövid idő alatt Moszkva szilárd védelmi övezettel vette magát körül.

Moszkvából el kellett szállítani a központi hivatalokat és a legfontosabb ipari vállalatokat, hogy ne legyenek kitéve a bombázás veszélyének. A munkások éjjel-nappal az üzemekben maradtak, miközben a felszerelések kiürítésének előkészítő munkáját végezték. A vagonok százazreit rakták meg néhány nap alatt.

Október 19-én az Állami Honvédelmi Bizottság rendeletével a fővárosban kihirdették az ostromállapotot. Moszkva dolgozóit felhívták, hogy tevékenyen vegyenek részt a védelemben és kíméletlenül bánjanak el a provokátorokkal, kémekkel és az ellen-

ség egyéb ügynökeivel. A Sztálin elvtárs által aláírt rendeletben ez állt:

„Az Állami Honvédelmi Bizottság felhívja a főváros minden dolgozóját, hogy őrizze meg a rendet és nyugalmat és a Moszkvát védelmező Vörös Hadseregnek mindenben nyújtson segítségket.“

Minden szovjet ember szeme a fővároson függött. A távoli Habarovszkából, a Hanko-félsziget hősies védelmének résztvevőitől, Sztálingrád munkásaitól, Gorkijból, Szverdlovszkából, Arhangelszkből, Taskentből, Erivánból, Tbiliszből, az ország minden részéről csak úgy özönlött a baráti üdvözet. Mindenünnen szettek az erősítések. A Volga felől áramlott a lőszer, az Uralból jöttek a harcokcsik és aknavetőik. Szibéria kiképzett kiegészítő alakulatokat és élelmiszert küldött.

A Moszkva-környéki csatatereken az ellenséggel az egész soknemzetiségű Szovjetunió fiai küzdöttek: oroszok a központi vidékekről, az Uralból, északról és Szibériából; a Kaukázus és Ukrajna küldötte csapatok; belorusszok és türkmének; kazáhok és kirgizek; litvánok, lettek, észtek. Minden katona szívének egyformán kedves volt a Szovjetunió fővárosa.

Moszkva, ahol a szovjet hatalom nőtt és erősödött, ahonnan a szovjet kormány határozatai és rendeletei kiindultak, ahol dolgozott és alkotott Lenin, ahol dolgozik és alkot Sztálin, — megfeszítette minden erejét a védelemre. Sztálin a moszkvaiakkal volt; nyugodtan, bizakodva vezette a harcot és ez hőstettekre lelkesítette a népet.

A nyugati front hadosztályainak ellenállása napról-napra erősebb lett, egyre gyakrabban és erősebb ellentámadások érték a németeket. A fasiszta hadosztályok előnyomulásának üteme egyre lassúbb lett.

Az előre nem látott körülményekre hivatkozva a német tájékoztató iroda Moszkva elfoglalásának új időpontjául október 25-ét jelentette be. Ez a határidő is elmúlt, de a Moszkváért folyó harc végét nem lehetett látni. A hazudozásba belejött fasiszta firkászok azt kezdték beszélni, hogy a németek nem tudták, hogy a Szovjetunióban az új és nem a régi naptár van érvényben s ezért október 25-e tulajdonképpen november 7-ét

jelenti. Hitler kijelentette, hogy ezen a napon csapatainak díszfelvonulását fogja fogadni a Vörös Téren.

1941 november 7-én Moszkvában valóban volt díszfelvonulás, de ez a Vörös Hadsereg harci erőinek hagyományos szemléje volt. Moszkva alatt szívós harcok folytak. A fasiszta bombázók éjjel-nappal a város felé törtek, napjában négyszer-ötször jeleztek légiriadót. És a frontnak e hihetetlenül feszült légkörében Moszkvában, november 6-án megtartották a Moszkvai Szovjet ünnepélyes ülését, 7-én délelőtt pedig a Vörös Téren lezajlott a csapatok díszszemléje. Az ülésen és a díszszemlén is beszédet mondott a népek nagy vezére, Sztalin elvtárs. A Vörös Hadsereg 1941 november 7-i díszszemléje legszebb kifejezése volt a szovjet nép kitartásának, nyugalmának és a győzelembe vetett szilárd hitének.

A nagy hadvezér az 1941 november 6-i ünnepélyes ülésen mondott történelmi beszédében kijelentette, hogy a „villámháború fasiszta tervei megghiúsultak“. Rámutatva arra, hogy az ország fölé tornyosuló veszély július óta fokozódott, Sztalin elvtárs ezzel együtt kijelentette, hogy az ellenség minden tervében elszámította magát. A Szovjetunió ellenállását az ellenségnek nem sikerül letörni, erői kiapadnak, a Szovjetunió és az egész hitlerellenes koalíció erői ezzel szemben szakadatlanul nőnek.

Sztalin elvtárs beszéde a szovjet népet és hadsereget új hőstettekre lelkesítette.

2. A németek novemberi támadása

A németek októberi támadása kudarcot vallott. A fasiszta csapatok előnyomultak ugyan, de nem oldották meg azokat a feladatokat, amelyeket Hitler tűzött ki az általános támadás kezdetén.

De a fasiszták mégsem mondtak le a kísérletről, hogy elfoglalják Moszkvát. Minden erejüket és minden figyelmüket e feladat megoldására összpontosították.

November 10-én Hitler a csapataihoz intézett hadparancsban bejelentette az utolsó „döntő“ támadást.

Az „utolsó támadás”-ra, amely november 16-án kezdődött, a németek több, mint két hétig készültek. Kiegészítették megtépázott hadosztályaikat, a helyszínre hoztak légierőket, harcokcsikat, tüzéséget, átdobtak új alakulatokat. Moszkva ellen 51 hadosztályt vonultattak fel, köztük 13 páncélos és 5 gépesített gyalogos hadosztályt. A két páncélos hadseregből álló északi csoport a főtámadást a Klin—Szolnyecsnogorszk—Rogacsov—Jahroma—Dmitrov vonal ellen intézte és távolabbi célja az volt, hogy Moszkva hátába kerüljön. Guderian tábornok délről támadt Tula és Kasira ellen azzal a céllal, hogy tovább nyomuljon Rjazany—Kolomna—Orehova—Zujevo felé és bezárja a gyűrűt Moszkva körül. Középen a Moszkva elleni támadást Istra, Zvenigorod és Naro—Fominszk felől tervezték.

Nem nehéz felismerni, hogy itt a szovjet csapatoknak újra körülzáró harapófogókkal és ékekkel kellett harcba szállniuk. A fasiszták megismételték októberi támadási tervüket s nem vették maguknak a fáradságot, hogy lényegesen megváltoztassák a csapatoknak egyszer megadott irányt.

Közben azonban 1941 októberére a viszonyok gyökeresen megváltoztak. Először is a fasiszták messze bent voltak az ország belsejében. Messzire elmentek kiindulási támaszpontjaiktól. A hosszúra nyúlt német közlekedési vonalak érzékenyebbé váltak a partizánok támadásaival szemben. A Vörös Hadsereg Moszkvához vonult vissza, a központi iparvidék körzetei felé, ahol a munkásosztály legkipróbáltabb káderei voltak. A hadsereg szüntelenül erősödött. Az érkező hadosztályok Moszkva esetleges körülzárásának vonalán kívül csoportosultak. A tartalékalakulatok a szárnyakon helyezkedtek el és átkarolási veszélyt jelentettek a fasiszta harapófogóknak.

A viszonyok megváltozása lehetővé tette a Vörös Hadseregnek, hogy ellentámadásba menjen át és éppen Moszkva alatt kezdje meg a németek szétzúzását.

A megnövekedett és harcokban megedzett Vörös Hadsereg, kiállva az ellenség dühödt nyomását, gyakori és hatalmas ellentámadásokkal csigázta el azt. A szovjet katonák ezekben a harcokban hősi, lelkesítő fejezeteket írtak be a Nagy Honvédő Háború történetébe.

November 16-án Duboszejekovo vasútélágazásnál a Panfilov-hadosztály huszonnyolc gardistája Klocskov politruk vezetésével védte a vonalat, amely ellen az ellenség 50 harcocsit vetett be. Négy órán át folyt az egyenlőtlen harc. A gárdisták tankelhárító fegyvereik tüzével és gyújtópalackokkal tankot tank után tettek ártalmatlanná. A hősök elesetek a harcban, de feltartóztatták a harcocsikat, amíg a megérkezett erősítés az elvérzett ellenséget vissza nem vetette.

A páncélosok, repülők, tüzekek, géppisztolyosok, lovasok és gyalogosok valamennyien hallatlan hősiességet tanúsítottak, mind csak egy vágytól égtek: megsemmisíteni az ellenséget. Sok harci alakulat az általa tanúsított rendkívüli bátorságért a „gárdacsapat” nevet kapta, köztük a moszkvai népfelkelés néhány hadosztálya.

Egyre nagyobb arányokban bontakozott ki a partizánok harci tevékenysége Moszkva környékének az ellenségtől ideiglenesen megszállott körzeteiben. Rombolták a német alakulatok hátterületeit és utánpótlási szállítmányait, aláaknázták a vasutakat és országutakat, rongálták a híradó összeköttetést, egyre-másra megsemmisítették a raktárokat és készleteket. Az igazság szavát hozták el az ellenség által elfoglalt területeken maradt lakosságnak, leleplezték a hazug hitlerista kérkedést, erősítették a lakosságban a győzelem hitét. A Vörös Hadsereg alakulatainak értékes adatokat szállítottak, meg-megtámadták a német katonák egyes csoportjait és irtották őket.

A tizenhatéves Csekalin Sura katonát a háború az iskolában, a kilencedik osztályban találta. Amikor az ellenség az ő szülőföldjéhez, Tula környékéhez közeledett, Sura belépett a romboló zászlóaljba. Az egyik harc során azon vette magát észre, hogy az ellenség hátában egyedül van. Csekalin eljutott az erdőig és ott kapcsolatot teremtett a partizán csapatokkal. Sura a partizánoknak fegyvert és töltenyt szállított, felderítőbe járt. Szívósan és bátran viselte a tábori partizánélet megpróbáltatásait.

1941-ben késő ősszel Sura megbetegedett. A csapat biztosa megparancsolta neki, hogy menjen falura és feküdjön meggyógyulásáig. Egy áruló kiadta Csekalint. 12 német vette körül a házat, ahol rejtőzött. Sura felkapott egy gránátot és az ellenség

lába elé vágta. A gránát nem robbant fel. A németek elfogták a fiút és elvitték vezérkarukhoz Lihvinbe. Verték, állati módon kínozták és gyötörték, adatokat követeltek tőle. De semmiféle kínvallatás nem tudta rákényszeríteni az ifjú hőst, hogy kiadja társait. A németek a halálbüntetés színhelyére vezették a fiút. Az akasztófa alatt az ellenség szemébe vágta: „Eh, gyalázatosak! Mindnyájunkat nem tudtok felakasztani! Sokan vagyunk!” — és elkezdte énekelni az Internacionálét.

Nem fogja elfelejteni a szovjet nép hős leányának, Zója Kozmogyemjanszkájának dicső nevét. A háború kezdetén mint kiencedikes komszomolleány önként ment a hadseregbe. Zóját a hitlerista bitangok hála mögé küldték, hogy felforgató tevékenységet folytasson. Átment a front vonalán. Csapatában a fiatal patrióta leányt szeretettel „Tanja partizánleánynak” nevezték. Sötét, fagyos éjszakán átvágta a telefonvezetékeket és Petriscsevo faluban felgyújtotta a házakat, amelyekben a németek aludtak. Két nap múlva, amikor Zója egy másik fontos hadiobjektumot akart megsemmisíteni, a fasisztáknak sikerült őt elfogni: rémséges kínvallatásnak vetették alá. De a bátor leány egy szót sem ejtett ki. Akaratát, a büszke szovjet ember akaratát a németeknek nem sikerült megtörni. Már ott állt, nyakán a hurokkal, amikor az ifjú hősnő a kivégzés helyén összeretelt parasztokhoz lángoló felhívással fordult, hogy semmisítsék meg a fasisztákat. „Velünk van Sztálin! Sztálin eljön!” — kiáltotta halála előtt.

3. *A német seregek veresége Moszkva alatt*

A Vörös Hadsereg ellenállása egyre határozottabb lett. A helyzet a fronton azonban még mindig feszült maradt. Északnyugaton a fasisztáknak sikerült elfoglalniok Klint és Szolnyecsnogorszkot, délen megkerülték a hozzáférhetetlen Tulát és megközelítették Kasirát. Leningrád táján Schmidt német tábornok elfoglalta Tyihvint, a legtávolabbi délen a hitleristák benyomultak Rosztovba, de a szovjet csapatok hamarosan kiverték őket a városhól.

Moszkva alatt előrenyomultak ugyan, de egyre lassabban és egyre nagyobb erőfeszítésekkel. A Moszkva-környéki föld

minden talpalatnyi részét a fasiszta hóhérok hullái borították, akiket a főváros védőinek tüze és szuronyai terítettek le. Az elvérzett és tartalékaikat kimerített fasiszták hiába igyekeztek előre jutni. Kétségbeesett erőfeszítések árán az ellenség csak néhány helyen érte el a városba vezető utakat. Nyilvánvaló volt, hogy a németek lélekzete fogytán van. Megérett a döntő ellentámadás pillanata.

1941 december 6-án Sztálin elvtárs parancsára megkezdődött a támadás a német harapófogó felszámolása céljából. Hitler hadserege ellen azok a tartalékok vonultak fel, amelyeket észak és dél felől Moszkvához vezényeltek, éppen azokra a helyekre, ahol a fasiszták a front áttörését és a főváros körülszárását tervezték. A bekerítés veszélyét látva, a németek sietve visszavonultak. A Vörös Hadsereg fokozta a nyomást. Az egész nyugati front döntő támadásba ment át és megsemmisítő csapásokat mért az ellenségre.

A dezorganizált és szétvert fasiszta csapatok menekültek, ágyúkat, autókat, harckocsikat s a halottak, sebesültek és fagyottak ezreit hagyva a csatatéren. Majdnem az egész moszkvai környék felszabadult. Szakadatlan támadásunk negyven napja alatt a fasiszták csak halotthan mintegy 300 ezer katonát és tisztet vesztek.

A Vörös Hadsereg hatalmas mennyiségű hadianyagot zsákmányolt. Ez volt az első nagyméretű vereség, amelyet a németek az egész háború alatt szenvedtek. Ez óriási hatást keltett az egész világon. Az egész haladó emberiség tapsolt a Vörös Hadseregnek.

A hitleri hadsereg Moszkva alatti vereségéről és óriási veszteségéről szóló hírek Németországba is eljutottak. A fasiszta sajtó kénytelen volt hangnemet változtatni. A német információs iroda azt közölte, hogy Moszkva bevételét a tél akadályozta meg.

A moszkvai vereség erősen lerontotta az ellenség erkölcsi állapotát. A hitleri hadseregben a bomlás jelei mutatkoztak.

A moszkvai ütközet felszínre hozta a fasiszta hadvezetés csődjét. A Vörös Hadsereg és az egész szovjet nép vezére, Sztálin elvtárs átlátta az ellenség terveit s a legalkalmasabb pillanatot választotta ki az ellentámadásra.

A hitleristák moszkvai veresége végérvényesen eltemette a német-fasiszta hadsereg győzhetetlenségéről szóló mítoszt. A Vörös Hadsereg megfosztotta az ellenséget azoktól az ideiglenes előnyöktől, amelyekkel az a háború elején rendelkezett.

„Most — írta Sztálin elvtárs az 1942 február 23-i napi-parancshan — a háború sorsát már nem olyan esetleges momentum fogja eldönteni, mint a hirtelen meglepetés, hanem állandóan ható tényezők: a hátország szilárdsága, a hadsereg erkölcsi állapota, a hadosztályok mennyisége és minősége, a hadsereg fegyverzete, a hadsereg vezetőinek szervezőképessége.“

A Vörös Hadsereg évfordulóján — 1942 február 23-án teljesen fel volt szabadítva Moszkva és Tula környéke, Kalinin környékének jelentékeny része, Leningrád környékének egy része és megkezdődött Szmolenszk, Orjol környékének, a Krimnek, Harkov környékének, a Donyec-medencének és Ukrajna egyéb területeinek felszabadítása. A téli hadjárat alatt a Vörös Hadsereg összesen több, mint 11 ezer lakott helyet szabadított fel, köztük hatvan várost.

A Vörös Hadsereg téli támadása megghiúsította a hitleristáknak Moszkva, Leningrád, a Kaukázus és Oroszország középső részének elfoglalására irányuló terveit. Megghiúsította a németeknek azt az igyekezetét, hogy a telet erődállások mögött töltsék el. A hitleristák nemcsak nem tudták alakulataikat pihenésre vezényelni, hanem kénytelenek voltak a szovjet frontra dobni olyan tartalékokat, amelyek a tavaszi támadásra voltak szánva. Csupán 1942 január és február folyamán Hitler körülbelül harminc hadosztályt dobott át a keleti frontra Franciaországból, Dániából, Görögországból és Németország belső övezeteiből.

A Vörös Hadsereg téli támadása alatt a hitleristák egy milliónyi embert vesztek, nem számítva a sebesülteket és megfagyottakat. A fasiszták válogatott hadosztályai elestek Moszkva, Rosztov, Tyihin környékén, Kercsen és Ukrajnában. „Csak el kellett tűnnie — mondotta Sztálin elvtárs — a németek fegyvertárából a hirtelen meglepetés mozzanatának, hogy a német-fasiszta hadsereg katasztrófa elé kerüljön.“

IV. FEJEZET

VÉDELMI CSATÁK 1942 NYARÁN

1. *A németek nyári támadása*

Az 1942-es évben a Szovjetunió továbbra is párharcot vívott Németországgal és csatlósaival, mert a szövetségesek Európában nem alakítottak második frontot. 1942 májusában és júniusában a Szovjetunió Angliával és az Egyesült Államokkal szövetségi és segélynyújtási szerződést írt alá a hitleri Németország és szövetségesei ellen. Anglia és az Egyesült Államok kormányai kötelezték magukat, hogy 1942-ben második frontot alakítanak Európában, de egyik hónap a másik után telt el és a Szovjetunió továbbra is egyedül harcolt Németország ellen.

Pedig a szövetségeseknek volt haderejük. Angliának 1942-ben több, mint négymillió katonája volt, az USA-nak több, mint kétmillió. Ugyancsak volt a szövetségeseknek elég hajójuk is, hogy Európába szállíthassák a csapatokat és a hadianyagot. Ennek ellenére a szövetségesek nem nyitottak második frontot. Anglia és az Egyesült Államok reakciós csoportjai, élükön Churchilllel, félték Németország gyors és teljes leverésétől, mert ez megerősítette volna az egész világon a demokratikus erőket. A reakciósok egyre azt remélték, hogy a Szovjetunió a Németország elleni harcban teljesen kimerül és akkor majd Anglia és

az Egyesült Államok diktálhatják neki a feltételeket. A fasiszták kihasználták a második front hiányát és új erővel nyomultak kelet felé. Németországban bejelentették a „totális mozgósítást.” Az üzemekben, hivatalokban és tanintézetekben minden fegyverfogható embert mozgósítottak.

Hitler újabb csapategységeket sajtolt ki csatlósáiból. Tízével dobta át a hadosztályokat Franciaországból a Szovjetunióba. A szovjet—német fronton óriási erejű öklöt sikerült összekovácsolni.

1942 április 28-án a Reichstagban mondott beszédében Hitler ezt mondta: „A tél végetért. Most el kell dőlnie, ki fog győzni.” Néhány nap múlva a hitleri seregek új támadásba lendültek. A németek elsősorban arra törekedtek, hogy biztosítsák magukat a Krim-félsziget felől várható támadás ellen és május elején megrohanták a Kercs-félszigetet őrző szovjet csapatokat. Május végén az ellenség túlnyomó erőinek nyomása alatt a szovjet alakulatok kiürítették a félszigetet.

Miután erőik itt felszabadultak, a hitleristák újra hozzáláttak Szevasztopol ostromához, amely több, mint 200 napja hősiezen védekezett. Az ellenség a város hős védői ellen mintegy 300 ezer katonát, 400 harcokcit és 900 repülővet vetett be. A fasiszták naponta 2500—6000 bombát zúdítottak Szevasztopolra. Két napos harcban az ellenség 37 ezer tüzérségi lövedéket lőtt ki a városra.

De a szevasztopoliak rendkívüli bátorsággal küzdöttek és az ellenséget elvéreztették a város környékén.

A tengerparti hadsereg katonáival együtt Szevasztopot a feketengeri matrózok is hősiezen védtek. A flotta az ostromlótaknak kiegészítést, fegyvert, élelmiszert szállított. A nagy hajók és a partvédelem tüzérsége az ellenség elé hatalmas tűzfüggönyt vont. A flotta repülőereje hihetetlenül nehéz viszonyok között az ostrom utolsó napjáig légi harcokat folytatott és támadta a német állásokat.

Mélységes megilletődéssel, a büszkeség és elragadtatás érzésével ejtik ki a Szovjetunió és az egész világ népei a rettenthetetlen hősök, Szevasztopol védőinek neveit.

A legnagyobb harcok hevében kapták kézhez Szevasztopol védői — a parti hadsereg katonái és a matrózok — a nagy Sztálin üdvözlését: „A szevasztopoliak önfeláldozó harca a hősiesség példájaként szolgál az egész Vörös Hadsereg és a szovjet nép számára“

Drágán fizették meg a németek Szevasztopol új ostromát. Csupán a támadás 25 napja alatt 1942 június 7-től július 3-ig mintegy 150 ezer katonát és tisztet vesztek, köztük 60 ezer halottat, több mint 250 harcocsit és körülbelül 250 ágyút. A város fölött légi harcokban repülőink több mint 300 német repülőgépet lőttek le. Július 3-án a hősi várost 250 napos önfeláldozó védelem után a szovjet csapatok kiűrtették.

A Szevasztopolért folytatott harcokban a hitleristák halottan és sebesülten 300 ezer katonát és tisztet vesztek.

A németek, miután a Krim felől várható támadástól biztosították hátukat, július elején a szovjet-német front délnyugati szakaszára összpontosították csapataikat s itt nagy túlerőt hoztak össze. Hitler ekkor a Vörös Hadsereg ellen 179 német hadosztályon kívül még a csatlósállamok 61 hadosztályát is bevetette. Ilyenformán a Vörös Hadsereg ellen 240 hadosztály folytatott hadműveleteket, majdnem kétszer annyi, mint Oroszország ellen az első világháborúban.

Az új fasiszta támadás célja — mint 1941 őszén is — Moszkva bevétele volt, de most más úton. Hitler igyekezett álcázni valódi szándékait. A fasiszták azt a hírt bocsátották szárnyra, hogy támadásuk főcélja a kaukázusi olaj megszerzése. De nem sikerült félrevezetniök a szovjet főparancsnokság éberségét.

Sztálin elvtárs átlátta a német tervek lényegét. Rávilágított, hogy a német támadás főcélja „abban állt, hogy Moszkvát keletről megkerülje, elvágja a volgai és urali hátországtól s aztán Moszkvára támadjon. A németek déli előnyomulásának mellőkcélja nem csupán és nem is annyira az olajvidékek elfoglalása volt, mint inkább főtartalékainknak dél felé vonása és a moszkvai front meggyengítése, hogy aztán annál könnyebben lehessen sikert elérni a Moszkva elleni támadással“.

Mivel hiányzott a második front, s a németek egy korlá-

tozott támadási szakaszon hallatlan erőket összpontosítottak, sikerült nekik új területeket elfoglalniok a Szovjetunió délnyugati részén. Elfoglalták Ukrajna keleti részét, átkeltek a Donon, e'önyomultak a folyó déli folyása mentén, előretörték a Kubánig és az északi Kaukázusig. A Szovjetunió rendkívül nehéz helyzetbe került.

2. A fasiszta „új rend“

Mindenütt, ahová a németeknek csak sikerült betörniök, a mongol igánál is súlyosabb uralmat rendszeresítettek. A barbárok Oroszország elleni támadásainak korában, sok évszázaddal ezelőtt nem történt ilyen emberirtás, ilyen rablás. „Nekünk Oroszország az oroszok nélkül kell“ — jelentették ki a hitleristák. Ezt az emberevő tervüket az elfoglalt szovjet területeken kezdték megvalósítani.

A német fasiszták teljesen vagy részben leromboltak és felégették 1710 várost és több mint 70 ezer falut, megsemmisítettek több mint 6 millió lakóházat; 25 millió szovjet ember hajléktalan maradt.

A hitlerista rablók az ideiglenesen megszállt területeken és köztársaságokban megszüntették a szabadságot és függetlenséget, amelyet népeink az Októberi Forradalomban vívtak ki. Az elfoglalt területet a fasiszták gyarmatukká tették, mindenütt megszüntették a szovjet kormányzatot, az elfoglalt köztársaságok és területek élére fasiszta helytartókat állítottak. A lakosság egész életével a fasiszta parancsnokok rendelkeztek: aki nem teljesítette haladéktalanul a német hódító parancsát, halállal lakolt. Az összes hitleri parancsok kivétel nélkül halálos fenyegetéssel végződtek. A német hóhérok ezerszámbra lövették agyon, égették meg, akasztották fel a szovjet embereket.

A fasiszták tönkretették a szovjet ipart. Szétromboltak 31.850 üzemet, melyek körülbelül négymillió munkást foglalkoztattak. A gyárak és üzemek fölszerelését, amit nem sikerült kiüríteni, a németek elszállították Németországba. Csupán esztergapadból 175 ezret semmisítettek meg vagy szállítottak el.

A fasiszták elűzték a szovjet parasztokat a földről s azt a tisztjeiknek és katonáiknak osztották szét.

A kolhózokat tönkretették. Távolról sem teljes adatok szerint az egyes polgárok, kolhózok, társadalmi szervezetek, állami intézmények és üzemek vagyonának közvetlen megsemmisítéséből származó veszteség 679 milliárd rubelt tesz ki. A szovjet földön megjelentek a német földbirtokosok és kulákok. A földjükről elűzött kolhózparasztokat a hitleristák a német földesurak számára dolgoztatták, vagy elhajtották őket Németországba kényszermunkára. Az ellenszegülőket vagy elégedetlenkedőket kiírtották.

A szovjet embereknek a nyakukban számlapot kellett hordaniok, számszerint hívták őket a lövészárkok ásására vagy a földesurak birtokainak megművelésére. Oroszok, ukránok, belorusszok, litvánok, lettek, moldvák, észtek százezrei kényszermunkára hajtvva, rabszolgaként dolgoztak gyakran bilincsekbe verve. A német hatóságok külön utasítást tettek közzé a szovjet emberekkel való bánásmódra vonatkozóan:

„Német! A németországi üzemek termelékenységének fokozása érdekében munkásokat kellett hozni a Szovjetunióból. Mindíg éreztessd velük, hogy a gazdájuk vagy... mindig éreztessd az orosz és ukrán munkásokkal, hogy magasabban állsz náluk.“

Szovjetemberek milliói pusztultak el az éhínségtől, vagy a német rabszolgatartóknak végzett erejükön felüli munkától.

A fasiszták megszüntették a művelődés jogát, amelyet a szovjet nép kivívott magának és amely a sztálini Alkotmányban le van fektetve. Lerombolták a főiskolákat és iskolákat, könyvtárakat, klubokat, olvasótermeket. A németek tönkretettek 427 múzeumot, azaz az összes létezőnek majdnem a felét.

A német banditák gúnyt űztek az orosz ember becsületéből és nemzeti büszkeségéből. Megfosztották szellemi értékeitől, igyekeztek leigázni a szovjet embert. Klinben szétrombolták és felégették a nagy orosz zeneszerző, Csajkovszkij házacsáját, Taganrogbn a legnagyobb orosz írónak Csehovnak házát, csúfátették az egész emberiség által tisztelt, hatalmas kulturális emléket, Leo Tolsztoj kastélyát JasznaJa Poljánán.

A megszálló hatóságok és a katonai alakulatok által elkövetett embertelenségeket a német kormány rendeletére és e'őre kidolgozott tervek szerint hajtották végre. A fasiszta táborokok hivatalos parancsokban nyíltan biztatták a katonákat rablásra.

A hitleristák bánásmódja az ideiglenesen megszállott szovjet területek lakosságával — az emberiség történetének legvéresebb lapjait is elhalványította. A szovjet emberek kiirtására a fasiszták borzalmas haláltáborokat állítottak fel. Majdenekben, Auschwitzban, Treblinkában és más táborokban teljesen ártatlan emberek millióit pusztították el.

Kercsben a német banditák a város határában kiirtottak és a tankhárító árokban elástak sokezer embert, köztük asszonyokat és gyermekeket. 1941 szeptemberében Kievben az elvetemült fasiszták békés polgárok ezreit terelték össze, kirabolták, aztán lelövöldözték őket Babij Jar-ban. A hitleristák szakadékba dobálták a gyermekeket s elevenen eltemették őket. Szemtanúk beszélnek, hogy a föld mozgott az elevenen eltemetett emberek mozdulataitól.

Harkovban a németek mindjárt a megszállás első napjaiban kiirtottak 14 ezer embert, Minszkben 12 ezret, Pszkovban 10 ezret, stb. Sokezer szovjet asszony, gyermek, öreg pusztult el a hidegtől és éhségtől az erdőkben, a mezőn, ahová a hitleristák télen kiűzték őket. Megszámálhatatlanul sok szovjet ember halt meg a kínzásoktól, kimerültségtől és az erején felüli kényszermunkától.

A békés lakosság kiirtására feltalálták az emberirtó gépet, amelyben az emberek szörnyű kínok között, mérges gáztól pusztultak el.

A német emberevők a legkülönfélébb kínvallatásokat alkalmazták és embertelen kínzásokat találtak ki, hogy megtörjék a szovjet polgárok akaratát. A fasiszták kínozták és megölték a gyerekeket szüleik szemeláttára, a felnőtteket gyermekeik előtt, megégették és elevenen elásták a szovjet embereket, fagyban leöntötték őket vízzel, hogy jégoszlopokká váltak, tankokkal taposták és darabokra szaggatták őket.

Számtalan és leírhatatlan véres gonosztettet hajtottak

végre a fasiszták a Szovjetunió területén. Patakokban folyt az emberi vér és nem szűnt meg a jajgatás az ellenség által megszállt földeken. De semmi sem tudta megtörni a szovjet emberek akaratát. Égett szívükben az ellenség iránti gyűlölet. Tán-
toríthatatlan volt a szovjet nép elszántsága, hogy szétzuzza a német bitorlókat és elűzze őket a haza határaitól.

„Szemet szemért!” — ez lett a szovjet emberek jelszava, feleletképpen a fasiszta gáztettekre.

3. Sztálingrád hősi védelme

A fronton a fasiszták egyre több erősítést kaptak és tovább nyomultak a Volga felé, Sztálingrád irányába.

Sztálingrád egyike a Szovjetunió legnagyobb ipari városainak. A szovjet hatalom évei alatt Sztálingrád lett az ország egyik legfontosabb fegyvertára: szakadatlan folyamként özönlöttek innen a frontra a harcokcsik, vontató autók, ágyúk.

Sztálingrádnak hatalmas harcászati jelentősége is van, igen fontos víziutak és vasutak kereszteződésén fekszik, amelyek az ország központját a Kaukázussal, a Kaukázuson-túli vidékkel, Asztrahánnal és Bakuval kötik össze.

Sztálingrád ellen Hitler a 6-ik hadsereget vetette be von Paulus vezérezredes parancsnoksága alatt. Ez a hadsereg harcolt Belgiumban, Franciaországban, Jugoszláviában és Görögországban. A németek legyőzhetetlennek tartották. Sztálingrádnál harcolt a 4. páncélos hadsereg is. A város alatt kezdetben 17, augusztus-szeptemberben 36 hadosztály volt, ezek közül 21 német, a többi román és olasz. A németek Sztálingrádnál nem kevesebb, mint kétezer repülőgépet vontak össze. Több mint 1500 ágyú lőtte a várost.

A főparancsnok, Sztálin elvtárs megparancsolta, hogy fel kell tartóztatni az ellenség nyomását. „Egy lépést se hátra!” — ez lett az egész hadsereg jelszava.

Kezdetben Hitler azt gondolta, hogy egyetlen lerohanással beveszi Sztálingrádot. De multak a napok és a város tartotta magát. Hitler egyik elfoglalási határidőt a másik után tűzte

ki, „Sztálingrád sorsa, az egész háború sorsa“ — erősítette a német sajtó. Augusztus végére a helyzet különösen feszültté vált. Hitler utolsó parancsára, t. i. hogy nem kímélve semmiféle veszteséget, legkésőbb augusztus 25-re be kell venni a várost, a németek fokozták a nyomást. Augusztus 23-án az ellenség élcsapatainak, amelyek közt több, mint 100 harcokcsi volt, sikerült előretörniök Sztálingrádtól északnyugatra és a nap vége felé kijutni a Volgához. Az ellenségnek úgy tűnt, hogy még egy kis lökés, és a város elesik. Három teljes napig szakadatlanul bombázták a hitleristák a várost. Az ellenséges repülőerők napjában átlag 2000 repülőtémadást hajtottak végre.

De az ellenség megint elszámította magát. Az elkeseredett bombázás nem keltett pánikot Sztálingrád védői körében, hanem csak fokozta az ellenállást: a város védelmére a sorkatonasággal együtt felkelt a lakosság is. A frontra a népfölkelő hadtest ment ki. A sztálingrádi traktorgyár munkásai a harcokcsi kormányra mellé ültek és az ágyúk mellé álltak. Ezekben a szörnyű napokban a németek már egészen közel, 500—800 méterre jutottak a traktorgyárhoz. De magába a gyárba nem tudtak bejutni.

A város védekezés közben is folytatta munkáját. A sztálingrádi traktorgyár egy nap alatt, augusztus 23—24-ig 60 tankot, 45 vontató autót és sok tartalékalkatrészt bocsátott ki. Szeptemberben, az állandó bombázás alatt és a frontvonal közelsége ellenére, a gyár munkásai 200 tankot, 150 vontatót és sok tartalékalkatrészt termeltek.

Szeptember 14-én, számos támadás után, a fasisztáknak sikerült betörniök a városba, a pályaudvar területére és szeptember 22-ére kijutniök a Volgához a Központi Kikötő kerületében. De a város tovább harcolt. Elkeseredett utcai harcok lángoltak fel.

Sztálingrád védőinek példátlan bátorsága rombadöntötte az összes fasiszta terveket. A 62. hadsereg katonái, Csujkov tábornoknak, a Szovjetunió kétszeres hőséne parancsnoksága alatt önfeláldozóan védelmeztek minden házat. A régi Caricün dicsősége állt mögöttük. Több régi caricüni harcos küzdött a sztálingrádiak soraiban. Minden utca a Sztálin elvtárs közvet-

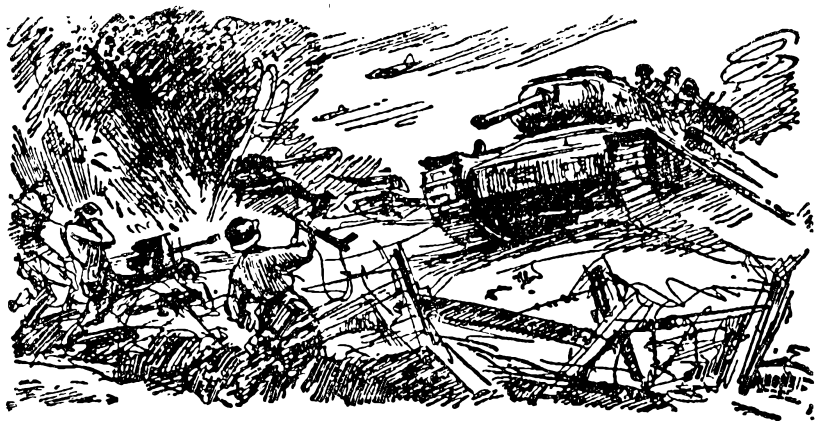
len vezetése alatt vívott egykori hősi védelemre emlékeztetett. A sztálingrádiak bátran hárították el az egyik ellenséges rohamot a másik után, az ellenséges repülőket százával lőtték le a város fölött, a német harcokcsik százai váltak ócskavashalommmá. Hitler naponta három-négyezer emberrel kevesebbet számlált.

Az egész ország mélységes megilletődéssel kísérte Sztálin-grád hősies védekezését. Az Uralból, a Volga felső vidékéről, az országból mindenfelől jöttek az önkéntesek, a parancsnokság irányította az alakulatokat s hadianyagokat. Moszkvából megérkeztek a moszkvai gárdisták, akik elsőnek oszlatták el a németek győzhetetlenségének legendáját. Az egész haladó emberiség reménységgel és büszkeséggel figyelte a volgamenti ütközetet. Mind tudták, hogy az ütközet kimenetelétől függ az 1942-es hadjárat sorsa.

Az egész ország segítségével a szovjet csapatok Sztálin-grádnál sikeresen örölték fel a fasiszta hadosztályokat.

Az ellenség erői fogytak, a szovjet haza erői nőttek. Sztálin-grád hősies védelme lehetővé tette a szovjet főparancsnokságnak, hogy összevonja tartalékait. Sztálingrád védői elcsigázták, elvéreztették az ellenséget s éppen ezzel készítették elő a pillanatot végleges szétzúzására.

November 7-én, a szovjet hatalom évfordulóján Sztálin elvtárs bejelentette: „Nincs messze a nap, amikor az ellenség megismeri a Vörös Hadsereg új csapásainak erejét. Lesz még ünnep a mi utcánkban is!”

V. FEJEZET

GYÖKERES VALTOZÁS A HABORÚ MENETÉBEN

1. *A németek bekerítése és megsemmisítése Sztálingrádnál*

1942 november 19-én korán reggel, a főparancsnokság parancsa szerint a délnyugati, a doni és sztálingrádi frontok csapatai fergeteges támadást kezdtek két irányból, Sztálingrád északi és déli feléről. Sztálingrádtól harminc kilométerre északnyugatra és húsz kilométerre délre az ellenség védelmi vonalát áttörve, a támadó alakulatok mindjárt az első három napon 60—70 kilométert nyomultak előre. Az ellenség oldalvédeljeit szétfűzve, csapataink november 23-ára szoros gyűrűvel vették körül a 6. és 4. német páncélos hadsereget. A támadás első feladatát teljesítették.

Következett a második feladat: az óriási bekerített harccsoport megsemmisítése. Ez nem volt könnyű dolog, először is azért, mert a teljes harcképességüket megőrzött katonák tízezreiről volt szó, másodsor azért, mert a bekerített német hadseregek az általános front egy részét alkották és a gyűrűn keresztül segítségükre más csapatok is betörhettek volna. Hitler valóban megkísérelte, hogy a zárógyűrűt áttörje, összevont egy nagy páncélos csoportot és azt Mannstein parancsnoksága alatt Sztálingrádhoz irányította von Paulus kiszabadítására.

Sztálin elvtárs parancsára a szovjet csapatok támadásba

lendültek a Don középső folyása táján. A délnyugati és voronyezsi frontok alakulatai áttörték az ellenség védelmi vonalát a Novaja Kalitva-Monasztirscsina szakaszon és már az első négy nap alatt 50—90 kilométert nyomultak előre. Miután szétverték 9 ellenséges gyaloghadosztályt, egy brigádöt és megverték még négy gyalogos és egy páncélos hadosztályt, mindkét front csapatai a további harcokban az ellenséget 200 kilométerre vetették vissza.

Ugyanakkor a szovjet csapatok felfogták Mannstein csoportjának nyomását, aki Kotyelnjikov irányából tört előre Sztálingrád felé. Szívós védekező harcokban elvéreztették az ellenséget s az erősítések megérkezéssel támadásba mentek át. Mannstein csoportjára döntő vereséget mértek.

A Sztálingrádnál bekerített csapatok megmentésének minden lehetősége megszűnt a német hadvezetés számára. A bekerített csoport szállító repülőgépekkel való ellátásának kísérleteit a szovjet légierő és léghárítás megghiúsította.

A Sztálingrádnál bekerített német csapatok helyzete reménytelen lett. A szovjet hadvezetőség a főparancsnokság képviselőjének — most a tüzérség főmászalljának —, Voronovnak és a doni front parancsnokának, — most a Szovjetunió marsalljának —, Rokosszovszkijnek személyében a németeknek javaslatot tett a megadásra. Paulus ezt elutasította. „Ha az ellenség nem adja meg magát, megsemmisítik“ — ez a törvénye a Vörös Hadseregnek. Január 10-től február 2-ig ezt a feladatot végrehajtották. A több, mint 330 ezer embert számláló két válogatott német hadsereg, a 6. és 4. páncélos sereg megszűnt létezni. Állományuknak csak körülbelül egyharmada, körülbelül 91 ezer ember maradt életben és esett fogságba. Fogságba esett több, mint 2500 tiszt, 24 tábornok, élükön Paulus vezérezredes. A Vörös Hadsereg roppant hadizsákmányt ejtett.

A sztálingrádi hadművelet, amelyet Sztálin elvtárs elgondolása szerint és vezetése alatt hajtottak végre, felülmúlhatatlan példája a hadvezetés művészetének. A hadtörténelem nem ismeri hasonló példáit az ilyen óriási számú és a korszerű haditechnika minden vívmányával ellátott sorkatonaság bekerítésének és megsemmisítésének.

A sztálingrádi ütközet gyökeres fordulatot jelentett a Nagy Honvédő Háború egész menetében. Előjele volt a német fasiszta hadsereg alkonyának. A sztálingrádi győzelem kivívásában hadseregünknek segített a szovjet nép hősie harca az ellenség hátában.

A németek szörnyű embertelenségekkel igyekeztek megtörni népünket, megfosztani ellenállóképességétől és alázatos rabszolgává változtatni. De az ellenségnek nem sikerült megrémíteni a szovjet embereket. A haza feltétlen szolgálatának példaképét adja Krasznodon hősie ifjúságának harca.

Ennek a bányavároskának komszomolifjai — élükön a 16 éves Olyeg Kosevojval — a bolsevikok vezetése alatt „Ifjú gárda“ néven földalatti szervezetet alakítottak a német bitorlók elleni harcra. A földalatti mozgalom résztvevői röpcédulákat terjesztettek, amelyekben a néppel megismertették a Szovjetunióban levő helyzetet. Megsemmisítették a fasisztáktól elhajtásra szánt szovjet emberek névsorait, kiszabadították a táborokból és vonatkból azokat, akiket a németek Németországba irányítottak, felgyújtották a fasiszták által összerabolt gabonát.

Aljas árulás szakította félbe az „Ifjú gárda“ tevékenységét. A fiatal hősök a Gestapo karmai közé kerültek, amely állati kínzásokkal igyekezett kicsikarni az elfogottakból a szervezet összetételére és kapcsolataira vonatkozó adatokat. Az ifjú gárdisták azonban nem szegték meg hűségesküjüket. A németek a megkínzott hős ifjakat egy tárnába dobták.

A népi megtorlók csapásaikat az ellenség legsebezhetőbb pontjaira mérték, rongálták hadiellátásának rendszerét, arra kényszerítették, hogy erőit szétforgácsolja; a német rablók saját bőrükön tapasztalták a népi irtóháború pusztító erejét, amely a Vörös Hadsereg sorkatonasága hadműveleteivel szoros együttműködésben folyt.

2. Kezdődik a fasiszták tömeges kiűzése a haza földjéről

A Sztálingrádnál bekerített ellenséges csapatok felszámolásának napjaiban a Vörös Hadsereg 120 kilométeres frontszakaszon mintegy 600 kilométer mélységű támadást indított. Meg-

semmisítő vereség érte az ellenséget Voronyezstől délre, majd nyugatra, ahol a németekkel együtt olasz és magyar hadosztályok is megsemmisültek.

1943 januárjában és februárjában a Vörös Hadsereg felszabadította Sztavropolj, Szaljszk, Armavir, Majkop, Krasznodar és a doni Rosztov városokat. A németek kezén a Kaukázusban csak kis terület maradt a Taman-félszigeten.

1943 január 18-án a leningrádi és volhovi front csapatai két-napos elkeseredett harc után átkeltek a Néván és megtörték Leningrád blokádját, elfoglalták Slüsszelburgot és több más helységet. Az ellenség 13 ezer halottat hagyott a harcmezőn. Nagy győzelme volt ez Lenin városa védőinek. Egyszeriben megjavult a város élelmezése és megerősödött katonai helyzete.

Február 8-án elfoglalták Kurszkot, 9-én Bjelgorodot, 16-án Harkovot. Harkov kiürítésekor a németek szétrombolták a várost: a legjobb épületeket, hidakat, gyárakat felrobbantották és felégették. Ezután a várost vad légibombázáppal árasztották el, melytől a békés lakosok ezrei pusztultak el. A szovjet csapatok kijutottak a Dnyeprhoz.

Március elején a szovjet csapatok támadási frontja kiszélesült. Támadásba lendültek az északnyugati front csapatai a 16. német hadsereg ellen. 8 nap alatt felgöngyölítették a németeknek úgynevezett djemjanszki felvonulási terepét. Felszabadították Djemjanszk városát, Lücskovo és Zalucsje járási székhelyeket és 299 lakott helyet.

Március első felében a németeket kiűzték Rzsev, Gzsatszk, Szücsovka és Vjazma városokból. Az elvetemült fasiszták lerombolták Rzsev és Vjazma régi orosz városokat, helyükön csak romhalmazok maradtak.

A hitlerista katonai vezetés egyik csapást a másik után szenvedte el a különböző frontokon, amelyek gyakran száz kilométerekre voltak egymástól és nem tudta megállapítani, honnan jön a főtámadás s hol kell összevonni a tartalékokat. Hitler Voronyezs felé hajszolta katonáit, de útközben Velikije Luki felé fordították őket, a Kotelnjikov felé menetelő katonákat pedig Voronyezsnél várta a halál. Csupán a téli támadás három hónapja alatt csapataink az ellenség 112 hadosztályát verték

szét. Az ellenséggel vívott harcokban a Vörös Hadsereg katonái és parancsnokai bámulatos hősiességről tettek bizonyosságot. Az egész ország ismeri az 56. lövészgárdahadosztály 254. gárdaezred gárdista közkatonájának, Alexandr Matvejevics Matrószovnak hőstettét. 1943 február 23-án az északnyugati fronton, a német fasisztákkal Csernuski faluért folytatott harc döntő pillanatában, amikor az ellenség géppuskaröze megállította a szakasz támadását, Matrószov Alexandr a géppuskafészekhez kúszott és saját testével fedte be a nyílást, melyből az ellenség tüzelt. Halála után megkapta a „Szovjetunió hőse“ címet. Sztálin elvtársnak parancsára a 254. gárdaezredet Matrószovról nevezték el. Matrószov katonát beiktatták az ezred első századának örökös tagjai közé. A komszomolifjú Matrószov hősi tette világos bizonyítéka annak, milyen hatalmas erő rejik a szovjet népben.

A hitleristák súlyos vereségeket szenvedtek, de továbbra is szívósan ellenálltak. Arra a kétségbeesett kísérletre vállalkoztak, hogy visszafizessenek Sztálingrádért. 1943 februárjában a német fasiszta hadvezetés egy keskeny frontszakaszon 25 hadosztályt, köztük 12 páncélost, vont össze és ellentámadást indított a Donyec-medence Harkov területén. Az ellenség igyekezett a Harkov körüli szovjet csapatokat körülzárni. Élesapataink a parancsnokság rendelkezésére idejében felvonultak a Donyec északi folyásához. Harkovot és Bjelgorodot kiürítették. A németek elgondolása nem sikerült és további előnyomulásukat hamarosan megállították. Ugyancsak kudarcot vallott a német támadási kísérlet Orjol környékén.

1943 áprilisában a Vörös Hadsereg ragyogóan befejezte a téli támadó hadjáratot, 1500 kilométernyi fronton. A fasiszta csapatokat némely szakaszon 600—700 kilométerrel vetették vissza nyugatra. Majdnem félmillió négyzetkilométernyi óriási terület tisztult meg a fasisztáktól. Nemcsak a németek nyári támadásának minden eredménye semmisült meg, hanem olyan területek is fölszabadultak, amelyeket a németek a háború első szakaszában foglaltak el. Megkezdődött az ellenség tömeges kiűzése a szovjet hazából.

A téli harcok folyamán a Vörös Hadsereg megsemmisítette az ellenség legjobb válogatott hadosztályait. A fasiszták

csupán halottban 850 ezer embert vesztettek, s több, mint 343 ezer ellenséges katona és tiszt került fogságba. Megsemmisült vagy hadizsákmány lett rengeteg harckocsi, repülőgép, ágyú és autó.

A fasiszta csapatok megsemmisítésében szerzett honvédő érdemeiért a Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének Elnöksége 1943 március 3-án a fegyveres erők főparancsnokának, Sztálinnak a Szovjetunió marsallja katonai rangot adományozta.

A szovjet csapatok és az egész szovjet nép hősi erőfeszítései az eseményeknek kedvező fordulatot adtak. S minek volt ez köszönhető?

A Nagy Honvédő Háború folyamán megnőtt és megerősödött a Vörös Hadsereg ütőképessége. Elithadsereg lett belőle. Ez annyit jelent, hogy a szovjet harcosok milliói megtanulták mestersen kezelni azt a fegyvert, amelyet az ország kezükbe adott. A parancsnokok tízezrei megtanulták, hogy kell összekapcsolni a személyes bátorságot a csapatvezetés művészetével. A Vörös Hadsereg „megtanulta, hogy holtbiztosan verje az ellenséget, annak gyenge és erős oldalai figyelembevételével, amint azt a korszerű haditudomány megkívánja“ (Sztálin). A Vörös Hadsereg katonai sikereiben bennefoglaltatott a hátszág óriási munkája is, amelyet a szovjet nép a Kommunista Párt vezetése alatt végzett.

A szovjet—német fronton a helyzet megváltozásának rendkívüli nemzetközi jelentősége volt. A német főerők keletre vonása lehetővé tette szövetségeseinknek, hogy aktív hadműveletekre térjenek át. De a Szovjetunió kimerítésére makacsul spekuláló Churchill közvetlen nyomására csapataik ekkor sem Franciaországban szálltak partra, ahol tényleges segítséget tudtak volna nyújtani a Szovjetunióknak, hanem Afrikában, ahonnan a hadműveletek hatása csak kevésbé jutott el a főfrontra. A szövetségeseink partraszállása Észak-Afrikában természetesen nem volt második front, mert nem vont el valamennyire is jelentős hitlerista erőket a főfrontról, de mégis volt bizonyos jelentősége.

A Vörös Hadseregnek és szövetségeseinek az ellenségre mért csapásai ekkor egyesültek először közös csapássá.

3. *A német támadás megghiúsítása Kurszknál*

Hogy a Vörös Hadsereg biztosíthassa a teljes győzelmet a német fasiszta bitorlók fölött, még néhány döntő csapást kellett mérnie az ellenségre; a szövetségeseknek pedig hadműveleteket kellett kezdeniök az európai szárazföldön. Sztálin elvtárs 1943 tavaszán figyelmeztette a szovjet népet, hogy bár a fasiszta Németország válságban van, az ellenség még nincs legyőzve: teljes leveréséhez szükséges a szovjet nép minden erejének mozgósítása.

1943 tavaszán a hadműveletek menetében kisebb szünet állt be. Csak a Kubánnál fejlődtek ki elkeseredett harcok. Az ellenség itt 2000 repülőgép összevonásával megpróbálta kiszélesíteni hídfőállását, de a légifölényt megszerző szovjet légierő részéről szívós ellenállásra talált. A fasiszta légiflottát itt óriási veszteségek érték. A Kubán-menti légi harcokban különösen kitűnt a kiváló vadászpilóta Pokrűskin őrnagy (ma ezredes és a Szovjetunió háromszoros Hőse).

Megghiúsult a németeknek az a kísérlete is, hogy Kurszk táján megszerezzék a légifölényt. Az ellenség százszámra vesztette el a repülőgépeket, de semmi reális célt nem ért el.

A hatalmas veszteségek ellenére a fasiszták mégis lázasan készülődtek egy új támadásra. Ezt nagy nehézségek kísérték, mert a hitleri Németország katonai, gazdasági és politikai helyzete 1943 nyarára jelentékenyen megromlott. 12 millió idegen munkás foglalkoztatása ellenére az ipari üzemek, különösen a Ruhr-vidék szénbányái nagy hiányt szenvedtek munkaerőben. A magyar, román és a többi hitleri csatlósok távolról sem küldték többé olyan szívesen csapataikat a szovjet—német frontra.

A szétvert hadseregek kiegészítése céljából Hitler 1943 január végén bejelentette a „totális mozgósítást.” Ez a háterszág-nak teljes átfésülése volt, az összes erőforrások összevonása a Szovjetunió elleni új támadásra.

A foganatosított rendszabályok eredményeként a hitleri hadvezetésnek sikerült 1943 nyarára a hadosztályok számát 257-re emelni a szovjet fronton, az előző évi 240 helyett.

Európa egész ipara a német hadsereg felszerelésének dolgozott. Kihozták a „Tigris“ nevű nehéz harckocsit és a „Ferdinánd“ motoros ágyút. 1943 nyarának elejére a németek befejezték az új támadás előkészítését és dicsekedve úgy beszéltek róla, mint a háború sorsát eldöntő hadműveletről. A hitleristák a támadást az úgynevezett kurszki kiszögellés környékén határozták el, amely a Vörös Hadsereg téli támadása eredményeként keletkezett.

A németek úgy számítottak, hogy kétoldali előnyomulással — Orjol felől dél felé és Bjelgorod környékéről észak felé — bekerítik és megsemmisítik azokat a szovjet csapatokat, amelyek a kurszki ív kiszögellésében voltak összevonva, aztán támadást intéznek Moszkva ellen. Ennek a tervnek végrehajtására a németek két hatalmas harci csoportot vontak össze, melyek 17 páncélos, 3 gépesített és 18 gyalogos hadosztályból álltak. Itt több, mint 3000 harckocsi, 6000 ágyú és körülbelül 2000 repülőgép lépett működésbe. Soha és sehol ilyen bőséges technikai felszerelést még nem vontak össze ilyen szűk frontszakaszon, 40 kilométer északi és 80 kilométer déli kiterjedésben. 1943 július 5-én hajnalban a németek megkezdték támadásukat, de ez nem érte váratlanul hadseregünket.

Sztálin elvtárs már július 2-án figyelmeztette az Orjol—Kurszk irány hadseregparancsnokságát a július 3 és 6 között várható német támadásra s a parancsnokság megtette a szükséges intézkedéseket az ellenállásra.

A szovjet hadsereg parancsnoksága elhatározta, hogy az ellenség csapásait már előre elkészített védelmi vonalakon fogja fel, a védelem folyamán szétrombolja az ellenség technikai felszerelését, támadó csoportja élő erejét pedig elcsigázza, aztán támadásba lendülve teljesen szétzúzza az ellenséget. A feltételezett német támadás körzetében összevonták a szovjet tüzéség, gyalogság, harckocsik és légiflotta hatalmas erőit. A felderítés adatainak felhasználásával a szovjet parancsnokság némely szakaszon meg tudta előzni az ellenséget. Ilyen helyeken az ellenség állásait tüzéségi tűz alá fogták, még mielőtt a németek tüzéségi előkészítése megkezdődhetett volna. Ennek következtében támadásuk néhány órai késést szenvedett.

Hamarosan az egész front vonalán elkecsereedett ütközetek alakultak ki.

A kurszki ív egész kiszögellése fölött kibontakozó légi harcokban mindkét részről a repülőgépek ezrei vettek részt.

Négy napig tartó szakadatlan harc során az ellenség az északi szakaszon csupán 10—12 kilométerre nyomult előre. A szovjet frontot azonban nem sikerült áttörnie. A Vörös Hadsereg mélységében tagozott, azaz több övezetből álló védelmet alkotott. A tüzéség sikeresen lőtte ki az előretörő „Tigriseket“ és „Ferdinándokat“, a szovjet harcokcsik pedig sikeres ellentámadásokat hajtottak végre az ellenséges páncélos erők ellen.

Az eredménytelen rohamok következtében az ellenség hamar elfecsérelte tartalékait és Kurszktól északra kénytelen volt védelembe vonulni.

A déli szakaszon, a Bjelgorod—Obojany-i műút irányában a harcok különös elkecsereedettséggel folytak. Csupán az első napon a hitleristák itt 200 tankot és 180 repülőgépet vesztek. A németek minden kísérlete, hogy ezen a szakaszon áttörjék frontunkat, kudarcra végződött. A Vörös Hadsereg megsemmisítette az ellenség embereit és technikai felszerelését.

A német hadvezetés itt is kénytelen volt védelembe vonulni.

Az ellenség elvéreztetése után a szovjet csapatok hatalmas ellencsapást mértek rá és július 17-én Orjol irányában, július 23-án pedig Bjelgorodnál teljesen visszaállt az eredeti helyzet. A német támadás terve csődöt mondott. Csak a védekező harcokban csapataink az ellenség 70 ezer katonáját és tisztjét semmisítették meg. 1943 július 24-én a hadseregfőparancsnok üdvözölte a csapatokat a német nyári támadás felszámolása alkalmából.

4. *A Vörös Hadsereg nyári támadása*

A kurszki csata leghevesebb tombolása idején a brjanszki front csapatai a többi frontok oldalsegítsége mellett július 12-én támadásba lendültek, hogy megtörjék a németek orjoli megerősített állásait. A szovjet csapatok széttörték a több, mint másfél

évig épült német védelmet és augusztus 5-re Orjolt megtisztították az ellenséges csapatoktól.

Az orjoli hadművelettel egyidőben indult meg a támadás Bjelgorod ellen. A szovjet hadvezetés két fronton támadott: kelet felől egyenesen Bjelgorod ellen, és északnyugatról Harkov irányában. Augusztus 3-án az ellenség bjelgorodi csoportjának frontja át volt törve és 5-én Bjelgorod fel volt szabadítva. A hadsereg főparancsnok parancsában háláját fejezte ki az Orjol és Bjelgorod felszabadításában szerepelt öt front csapatainak. Augusztus 5-én hazánk fővárosa, Moszkva, először tiszteltgett a hősie csapatoknak tűzérségi sortűzekkel. Azóta szokták a Vörös Hadsereg győzelmeit tűzérségi díszlövésekkel üdvözölni.

A Kurszk, Orjol és Bjelgorod környéki csaták megvetették alapját a Vörös Hadsereg hatalmas nyári támadásának. Az egyhónapos harcokban csapataink megsemmisítették az ellenség 120 ezer katonáját és tisztjét, több, mint 4600 harckocsiját, több, mint 1600 ágyuját és 11 ezer autóját. A Vörös Hadsereg az egész világnak megmutatta erejét és képességét, hogy nemcsak télen, hanem nyáron is tud támadni. A fasiszta hazudozók meséje a Vörös Hadsereg támadásának szezonjellegéről egyszerűen szétfoszlott. A Vörös Hadsereg által megnyert ütközet jelentőségéről Sztálin elvtárs ezt mondta: „Ha a sztálingrádi csata a német fasiszta hadsereg alkonyát jelezte, akkor a kurszki csata katasztrófába sodorta ezt a hadsereget.“ A bjelgorod-kurszki ütközet új fejezetet nyitott a Vörös Hadsereg támadásában. Ez a támadás a nyugati Dvinától egészen a Kubánig bontakozott ki.

A bjelgorodi sikert megtetézve csapataink hozzáláttak Harkov és a Donyec-medence felszabadításához. Az ellenség mindenáron meg akarta tartani a várost és nagy tartalékokat vont itt össze. A szovjet páncélos csapatok szétverték őket és elvágták a Harkov—Poltava vasútvonalat. Augusztus 12-én megkezdődtek a harcok magáért a városért. Tíz nap múlva katonáink megkezdtek az ostromot és augusztus 23-án Ukrajna második fővárosa megszabadult a hitleri csapatoktól.

Délkeleten a németek erős védelmi vonalát alkotta Taganrog városa, a Miusz-folyó és a Donyec középső folyása. A németek a Miusz-menti védelmüket bevehetetlennek tartották. De a németeknek ezt a valóban igen erős védelmi vonalát is áttörték augusztus végére. A miuszi résbe a kubáni kozákok és a pán-célosok nyomultak be. Ezek mélyen előrehatoltak a taganrogi német harceszroport hátába és elvágták a partmenti visszavonulási pontokat. A németeknek a tenger felé irányuló hátrálási kísérletét megghiúsította légierőnk. 1943 augusztus 30-án Taganrog felszabadult. Az ellenség csak halottban 35 ezer embert vesztett.

Hadseregünk fényes taganrogi győzelme az ellenség egész donyeci harceszroportját támadásnak tette ki. A déli front csapatai az oldalába jutottak. A déli és délnyugati front csapatai szeptember elején egyidőben kezdték meg a harcot a Donyec-medence felszabadításáért. A szovjet csapatok itt a támadásban különös hevedséget és a hadműveletekben nagy mozgékonyaságot tanusítottak. Mélyen behatoltak az ellenség hátába, ügyesen megkerülték az ellenséges védelem csomópontjait. A bekerítés-től félő ellenség meghátrált. 1943 szeptember 8-án elfoglalták Sztálinó városát s ezzel az ellenség főellenállási pontja meg volt törve.

A hazához visszakerült egy igen fontos, bár a fasisztáktól nagyon szétrombolt ipari és szénterület.

A Vörös Hadsereg a Donyec-medence felszabadítása után megtisztította a balparti Ukrajnát és 1943 szeptember végére eljutott a Dnyeprig.

Az északi támadási szakaszon a Vörös Hadsereg csapásai alatt védelembe kényszerült német hadvezetés arra számított, hogy csapatainkat fel tudja tartóztatni a Djeszna folyó vonalán, amelyhez vezető erdős, mocsaras utak a támadásnál nagy nehézségeket okoztak.

A rohamosan előnyomuló szovjet csapatok átkeltek a Djesznán és szeptember 16-án elfoglalták Novgorod—Szeverszkij várost. Ez volt a folyó vonalán alakított német védelmen ütött első rés. A következő napon a szovjet csapatok átkeltek a Djeszna

északi folyásán. Egy kerülő mozdulattal elfoglalták Brjanszk és Bezsica városokat és ezzel a második rést ütötték a németek Djeszna-menti védelméen.

Szeptember 21-én a Vörös Hadsereg elfoglalta Csernyigovot.

E győzelem alkalmából a csapatokhoz intézett üdvözlétében a hadseregfőparancsnok ezt írta: „... A németeknek az a terve, hogy csapataink támadását a Djeszna folyó vonalán feltartóztatják, megghiúsultnak tekinthető...” És valóban Csernyigov felszabadítása után a szovjet csapatok egy hétnél rövidebb idő alatt hatalmukba kerítették a Djesznát egész hosszában, lenyomultak a Djeszna—Dnyepz közére és megközelítették a Dnyepz balpartját.

Délen a Vörös Hadsereg felszámolta a németek kubáni hadállását.

Szeptember 9-ről 10-re virradó éjszaka a Vörös Hadsereg alakulatai a tengerészekkel együtt rendkívül merész hadműveleteket hajtottak végre. Hajókról tettek partra csapatokat, amelyek a tüzlavinát legyőzve benyomultak Novorosszijszk kikötőjébe. Egy hét múlva a város teljesen felszabadult. Ez lehetővé tette a Vörös Hadseregnek, hogy a Taman-félszigeten a németek egész hídfőállását felszámolja. A Szovjet Hadsereg megtörte a németek ellenállását Melitopol mellett, erőltetett menetben előnyomult Perekop felé és ezzel bezárta a németeket a Krim-félszigeten. A 4. ukrán front alakulatai eljutottak a Dnyepz alsó folyásáig.

E széles vízi akadály mögött a németek úgy gondolták, hogy kipihenik magukat és átcsoportosítják erőiket. De minden reményük füstbement. A Vörös Hadsereg az ellenség számára váratlanul, egyetlen lerohanással átkelt a Dnyepren és kijutott a nyugati partjára.

A németek dühösen támadták a partraszálló csapatokat, s a folyóba igyekeztek őket szorítani. De a Vörös Hadsereg katonái keményen és biztosan hárították el a rohamokat. A balpartról a jobbpartra egyre újabb és újabb erők keltek át, a vörös alakulatok egyre jobban kiszélesítették hídfőállásaikat. A

Dnyeper meredek partjain ágyúk ezrei rombolták a német védelmi vonalakat, a folyó fölött nem szüntek meg a légi harcok. A Vörös Hadsereg utat tört Ukrajna teljes felszabadítása felé. A Dnyeper ősi dicsőségét megtette népünk legjobb fiainak fölülmúlhatatlan hősiessége. A Vörös Hadseregnek majdnem 2000 harcosa kapta meg a Szovjetunió Hőse címet a Dnyepren való átkelésnél tanúsított hősiességért és bátorságért.

1943 november 6-án a szovjet csapatok bevonultak Ukrajna fővárosába, Kievbe.

A Vörös Hadsereg győzelmeinek és a Szovjetunió politikájának eredményeként tekintélye mérhetetlenül megnőtt az egész világ szemében. Ez abban nyilatkozott meg, hogy több állam óhajtott a diplomáciai kapcsolatok felvételét a Szovjetunióval.

A Szovjetunió nagy anyagi segítséget nyújtott a testvéri szláv népeknek a hitleri Németország elleni harc fegyveres erőinek megszervezésére. A szovjet kormány Csehszlovákiának pénztámogatást és hadianyagot adott. Ennek segítségével a Szovjetunió területén megalakult, beöltözött és szovjet fegyverrel felszerelte magát egy csehszlovák brigád, amely a szovjet csapatokkal együtt dicsőségesen harcolt a Nagy Honvédő Háború frontjain. A brigád később hadtestté fejlődött és a csehszlovák kormány fegyveres erőinek alapja lett.

1943-ban írták alá a barátsági, kölcsönös segélynyújtási és a háborúutáni együttműködési szerződést a Szovjetunió és Csehszlovákia között. A szerződés 20 évre szól. Ez megvetette az alapjait a két ország közötti tartós, barátságos együttműködésnek.

A háború első szakaszában másként alakultak a kapcsolatok az emigráns lengyel kormánnyal. A lengyel kormány, miután a Szovjetunió segítségével és annak területén 75 ezer főnyi hadsereget állított föl, megszegte a Szovjetunióval kötött egyezményt: ahelyett, hogy ezt a hadsereget a németek elleni harcra irányította volna, 1942-ben átvitte Iránba. A továbbiakban a lengyel emigráns klikk ellenséges tevékenysége a Szovjetunió irányában méginkább fokozódott. A szovjet kormány

megszakította kapcsolatait a Londonban tartózkodó reakciós lengyel kormánnyal, de nem vonta meg segítségét a lengyel néptől.

A Szovjetunió mindig híve volt egy erős, demokratikus és irántunk barátságos Lengyelország létrehozásának. Ez a politika támogatásra talált a Lengyelország felszabadításáért küzdő összes demokratikus elemek körében. A lengyelek, akiknek kedves volt hazájuk, a Szovjetunióban megalakították a Lengyel Hazafiak Szövetségét. A szövetség kéréssel fordult a szovjet kormányhoz, hogy nyújtson segítséget a demokratikus hadsereg felállítására. A szovjet kormány támogatást nyújtott a „Kosciuszko Tádé” hadosztály s később a második hadosztály megszervezésében is.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 26. évfordulóján mondott beszédében Sztálin elvtárs az elmúlt évet a háború menetében a gyökeres fordulat évének nevezte.

Az év a fordulat éve volt, elsősorban azért, mert a Vörös Hadseregnek a háború alatt először sikerült nagy nyári támadást megvalósítania. A nyári hadjárat sikere folytatása és befejezése volt a téli hadjárat sikerének.

A Vörös Hadsereg és a Haditengerészeti Flotta a támadó harcok során sikeresen hajtotta végre a legfőbb hadvezetőség terveit. A Vörös Hadsereg majdnem 2 ezer kilométernyi fronton támadott, felszabadította majdnem kétharmadát az ellenség által ideiglenesen megszállt szovjet területeknek, s nyugat felé 500—1300 kilométert nyomult előre. Felszabadultak az ellenség alól: majdnem egy millió négyzetkilométernyi terület, helységek ezrei, nagyjelentőségű kikötők és igen fontos vasúti fővonalak. A német hadsereg rendkívül nagy vereséget szenvedett. A német hadvezetés minden terve, kezdve a kurszki támadástól egészen a háborúnak védekezéssel való elhúzása kísérletéig, egytől-egyig megghiúsult. „Az elmúlt év megmutatta, — mondotta Sztálin elvtárs — hogy a Vörös Hadsereg nyáron éppen olyan jól tud támadni, mint télen.”

Az 1943-as év a fordulat éve volt még azért is, mert hadseregünk felőrölte, megsemmisítette a fasiszta hadsereg régi, tapasztalt elitesapatait. A nyári támadás négy hónapja alatt 144 német hadosztályt vertek szét és csak holtakban a német

hadsereg mintegy 900 ezer embert veszített; az egész évben pedig a német hadsereg csak halottakban nem kevesebb, mint 1.8 millió embert, a sebesültekkel és foglyokkal együtt pedig több, mint négymilliót veszített. Pótolhatatlan veszteségeket szenvedett a fasiszta hadsereg technikai felszerelésben is. Elvesztett több, mint 14 ezer repülőgépet, több, mint 25 ezer harckocsit és nem kevesebb, mint 40 ezer ágyút. A Vörös Hadsereg felborította az ellenségnek a háború elhúzására vonatkozó tervét, lerombolta védelmi „sáncait” és pihenést sem engedve a németeknek, üzte őket kifelé a szovjet földről. Az elmúlt év azért is a fordulat éve volt, mert — mint Sztálin elvtárs mondotta — „a Vörös Hadsereg sikeres támadása gyökeresen megrontotta a fasiszta Németország gazdasági és katonapolitikai helyzetét és a legnagyobb válság elé állította”.

A Szovjetunió ereje, a szovjet fegyveres erők és hadvezérek katonai szakértelme megnőtt. A Vörös Hadsereg gazdag harci tapasztalatot szerzett, megmutatta fölényét a német hadsereg fölött és képességét a hadmozdulatok végrehajtásában és a haditechnika kihasználásában. „A Vörös Hadsereg a leghatalmasabb és legerősebb modern hadsereg lett.” (Sztálin.)

A Vörös Hadsereg katonai győzelmei megváltoztatták a külpolitikai helyzetet a Szovjetunió és szövetségesei előnyére s Németország és rablótársai hátrányára. Megszilárdult a Szovjetunió és a demokratikus országok harci szövetsége. A fordulat évének eredményeit összegezve, Sztálin elvtárs azt mondta, hogy „a háború most végső kifejlése felé halad”.

Az elmúlt év a fordulat éve volt azért is, mert a Szovjetunió hadigazdálkodása méginkább megerősödött. A haditechnikai termelés emelkedett. A hátszág hősies munkája megmentette a Vörös Hadsereg fegyverzetének fölényét az ellenség fegyverzetével szemben.

A Vörös Hadsereg hatalmas területeket adott vissza az országnak (a Donyec-medencét, Ukrajnának leggazdagabb gabonatermő vidékeit), ahol gyorsan megindult az ipari üzemek és kolhózek helyreállítása. Ilyenformán a szovjet nép még a háború éveiben hozzáfogott a mély sebek begyógyításához, amelyeket az ellenség ütött az ország közgazdaságán.

5. A partizánok segítsége a Vörös Hadseregnek

Hadseregünknek nagy segítségére volt a széles körben ki-fejlődött partizánmozgalom. A párt a területi és körzeti bizott-ságain keresztül elvégezte az előzetes szervezőmunkát az ellenség hátában a fő partizán tűzfészek létrehozásában. A hadsereg-főparancsnok mellett megszervezték a partizánmozgalom köz-ponti vezérkarát. A frontok és hadseregek vezérkarai mellett működő külön osztályok látták el a partizánokat fegyverrel, lőszerrel, orvossággal, megvalósították a partizáncsoportok fő hadműveleteinek irányítását és a partizánharcot összhangba hozták a Vörös Hadsereg hadműveleteivel.

A partizánok száma Ukrajnában, Belorussziában, Szmo-lenszk és Orjol tájékán és a németek által megszállt területeken 1943-ra néhányszorosára nőtt. A partizánok belevonták az aktív felszabadító harcba a német megszállók elnyomása alatt síny-lődő népi tömegeket. A partizánmozgalom szervezettebb lett: a kis csapatok nagyobbakká egyesültek, amelyekből a hadász-atban jártas parancsnokok vezetése alatt partizánbrigádokat szer-veztek. A partizáncsapatok remekül működtek a nagy városok körül, messzire akadályozták a hitleri hadsereg mozgását a leg-fontosabb műutakon és vasútvonalakon.

Belorussziában, Brjanszk vidékén és Leningrád környé-kén is voltak „partizánvidékek“. Ilyen helyeken a németek há-tában a szovjethatalom szervei működtek, partizánujságok je-lentek meg. A nép mindenképpen igyekezett segíteni a szovjet kormánynak az ellenség mielőbbi megsemmisítésében. Orjol és környékének lakossága 29 millió rubelt gyűjtött és átadta egy harc-kocsioszlop gyártására.

Néhány hónappal az Orjol—Kurszk területen bekövetke-zett német támadás előtt a német hadvezetés kiadta az erdők „átfésülésének“ parancsát, hogy biztosítsa saját hátát. Nagy-számú büntetőosztagot küldtek ide harc-kocsikkal, de nem sike-rült a partizánok tevékenységét megbénítaniok. Amikor meg-kezdődött a szovjet támadás, a partizánok hat nap alatt elpusztítottak 9 szállító vonatot, 8 mozdonyt, 228 teherkocsit, 29 autót és 1295 német katonát és tisztet.

A bitorlóktól felszabadított Orjolban partizán tömeggyűlést és díszfelvonulást rendeztek. A tribün előtt elhaladó népi megtorló harcosok soraiban a Szovjetunió hét hőse volt, 1677-en rendjelekkel és kitüntetésekkel voltak díszítve, és 1516 harcos viselte a „Honvédő Háború Partizánjának“ jelvényét.

Belorusszia partizánserege 1943-ban több, mint 300 ezer embert számlált. Belorusszia területének legnagyobb része a partizáncsapatok ellenőrzése alatt állott.

A belorussz partizánok merész támadásaikkal demoralizálták az ellenséget; százezerszámra irtották ki a német katonákat és tiszteket.

1943 szeptemberében a partizánok Minszkben megölték Belorusszia hitlerista helytartóját, Kubet. A Vörös Hadsereg támadásának napjaiban a partizánok az ellenség hátában tízezer kilométernyi vasútvonalat tettek használhatatlanná, hogy a visszavonuló német alakulatokat megfosszák a közlekedési lehetőségektől.

A partizánok felbecsülhetetlen segítséget nyújtottak a szovjet csapatoknak a vízi vonalakon való átkeléseknél. Az egyik partizáncsapat a Vörös Hadsereg parancsnokságával egyetértésben a Djeszna jobbpartján elfoglalt egy támaszpontot és segített megszervezni a katonák átkelését az erre már előkészített csónakokon és tutajokon.

Az ukrán partizánok és a helyi lakosság segítségével sikerült Csernyahovszkij tábornok csapatainak az ellenséget meglepve átkelnie a Dnyepren. Egyetlen éjszaka folyamán a jobbpartra egy egész hadosztályt tettek át, amely hajnalra már 30 kilométeres hídfőállást foglalt el. Más partizáncsapatok Perejaszlovnál segítették a Dnyepren való átkelést.

A partizánok a németektől fontos sztratégiai pontokat foglaltak el és feltartóztatták őket a támadó szovjet csapatok megérkezéséig. A „Vorosilov“ partizáncsapat, amely Vilja környékén működött, körülfárta egy német támaszpont helyőrségét. A megérkezett sorkatonaság megsemmisítette a hitleristákat, akik közül egy sem tudott áttörni a partizángyűrűn.

A partizánok a békés szovjet lakosságot megmentették a rabszolgaság borzalmaiktól, kiragadták a hitleristák kezei közül

a szovjet embereket, akiket Németországba hajtottak, kiszabadították a bebörtönzötteket, visszaadták a megraboltak vagyonát.

A Szovjetunió Hőisének, Naumovnak alakulata a németek hátában portyázva megszabadított a fasiszta kényszymunkától kétezer békés lakost és a lakosságnak millió pud számra adta vissza a gabonáját. Az Orjol-környéki partizánok a németektől megmentettek 30 ezer békés polgárt, akiket a fasiszták Németországba hajtottak kényszymunkára.

1943 elején 25 különösen kitűnt partizán megkapta a Szovjetunió Hőse címét. Az év végére több, mint 40 személy csatlakozott hozzájuk, közöttük Belorusszia, Ukrajna és a leningrádi terület partizánhősei.

A partizánmozgalom sok vezetője, köztük Duka, Fjodorov, Kovpak, Naumov, Csernüsov és mások tábornoki rangot kaptak. A kiváló népi hősök, az ukrán partizánmozgalom szervezői, Kovpak és Fjodorov kétszer kapták meg a Szovjetunió Hőse címet.

Kovpak Szidor Artyemjevics résztvett az első világháborúban. A polgárháború egész idejét a frontokon töltötte. A németek bevonulása előtt Putyivlj ukrán városka szovjetjének volt az elnöke. 1941 szeptemberében Kovpak egy maroknyi hazafias csapattal elment partizánnak. Mindössze negyvenen voltak. Hamarosan csatlakozott hozzájuk 20 emberrel Rudnyev aki a csapat biztonsága lett. A harcok folyamán Kovpak csapata egyre nőtt és partizánalakulattá vált. 1942-ben Kovpak több más partizánparancsnokkal együtt Moszkvában volt tanácskozáson Sztálin elvtársnál. A visszaemlékezéseiben Kovpak elmondja, hogy ezen a tanácskozáson vetette fel Sztálin elvtárs a jobbpárti Ukrajnába irányuló hadjárat eszméjét.

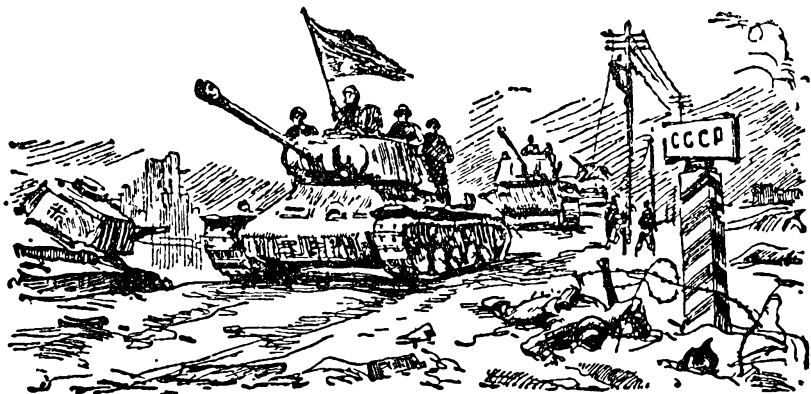
Ez a sztálini portyázás 1942 októberében kezdődött. Célja az volt, hogy a népet a németek elleni harcra buzdítsa, csapásokat mérjen az ellenség közlekedési vonalaira és felderítse a németek által a Dnyepr jobbpártján emelt erősítéseket.

A sztálini portyázás kezdetétől 1943 nyaráig a partizánok leromboltak 14 vasúti és 28 közúti hidat, felborítottak 14 szállító

vonatot, elsüllyesztettek 15 folyami hajót, kiirtottak több, mint hatezer hitleristát.

1943 nyarán Kovpak egysége merész portyázást hajtott végre a keleti területről a Kárpátokba. A partizánok egyik területről a másikra hatoltak. Hírük elterjedt egész Ukrajnában és Lengyelországban. A kurszki csata idején a partizánok használhatatlanná tették a fővasútvonalakat, amelyeken a német tartalékokat Lvov—Tarnopol—Proszkurov—Zsmerinka vonalán keletre szállították és arra kényszerítették a németeket, hogy vonataikat Románián és Ogyesszán keresztül irányítsák. A partizánok július 19—24-ig leromboltak több vasútállomást, 41 olajtornyot, 13 olajtartályt, 3 olajfinomító üzemet. A Kárpátokban Kovpak csapatai merész irtóháborút folytattak. A fasiszták Galíciából és Magyarországból vetettek be ellenük csapatokat. A harcokban a partizánok több, mint hatezer németet tettek ártalmatlanná. Aztán áttörve a körülvevő gyűrűt, visszatértek Ukrajnába. Visszatérőben a partizánok elvágták a Szarny—Koroszteny vasútvonalat, hatalmukba kerítették Obevszk vasútállomást és három hétig tartották, amíg a szovjet sorkatonaság meg nem érkezett. Kovpak kárpáti portyája egyike a szovjet partizánok legragyogóbb hadműveleteinek. E hősi hadjárat alatt meghalt az alakulat biztosa, a Szovjetunió Hőse, Rudnyev.

Ugyanilyen merész portyát hajtott végre a Szovjetunió Hőse, Fjodorov. Fjodorov elvtárs az ukrán Kommunista Párt csernyigovi területi bizottságának volt a titkára. A párttól kapott feladat alapján az ellenség hátában maradt, mint a csernyigovi, majd utóbb egyúttal a volhiniai földalatti területi bizottságnak is a titkára. Ugyanakkor Fjodorov az egyik legjelentősebb ukrain partizánalakulatnak is parancsnoka volt. Alakulata Csernyigovból átment Breszt-Litoszvkba. Portyázása alatt mintegy 700 szállítóvonatot semmisített meg és tucatjával robbantotta fel a vasúti hidakat. Az ellenség közlekedési vonalai Breszt, Rovno, Kiev és Minszk környékén szét voltak rombolva. A szovjet partizánok arra kényszerítették a németeket, hogy szállítóvonataikat Csehszlovákia és Románia felé irányítsák.

VI. FEJEZET

A NÉMET CSAPATOK KIÜZÉSE A SZOVJETUNIO TERÜLETÉRŐL

1. A leningrádi győzelem

A Vörös Hadsereg viselte a német fasiszta csapatokkal való küzdelem egész súlyát. Majdnem az egész német hadsereg és a hitleri csatlósok seregei a szovjet csapatok ellen küzdöttek. E súlyos körülmények között a Vörös Hadsereg a németek fölött nagy győzelmeket aratott, az ellenségre súlyos vereségeket mért és 1943-ban gyökeres fordulatot idézett elő a Honvédő Háború menetében. 1943-ban kezdődött a német csapatok tömeges kiűzése szovjet földről. De második front még mindig nem volt.

Sztálin elvtárs a Szovjetunió fegyveres erőinek a következő feladatot adta: meg kell tisztítani földünket a fasiszta bitorlóktól, vissza kell állítani a Szovjetunió határait és a sebzett német fenevadat nyomról-nyomra üldözve, saját barlangjában kell ártalmatlanná tenni. A hadseregfőparancsnok hadászati elgondolásait megvalósítva, a Vörös Hadsereg 1944-ben a német csapatokra tíz megsemmisítő csapást mért, aminek eredményeként a német fasiszta bitorlókat kiűzte a szovjet haza területéről.

1944 elejét a leningrádi német harccsoport szétverése tette

nevezetessé. Ez volt az első a tíz vereség közül, melyet a Vörös Hadsereg 1944 folyamán az ellenségre mért.

1944 januárjában a leningrádi front csapatai megkezdtek a várost ostromzár alatt tartó német csapatok elleni támadás előkészítését.

A 27 hónapig tartó ostromzár alatt a németek Leningrád környékén néhány hatalmas erődövezetet építettek ki, amelyek a véleményük szerint bevehetetlen, úgynevezett „északi sáncot“ alkották. Itt jelentékeny német csapaterőket és több, mint négyezer ágyút és aknavetőt összpontosítottak.

A Govorov hadseregtábornok parancsnoksága alatt álló leningrádi front és a Mereckov hadseregtábornok parancsnoksága alatt álló volhovi front csapatai azt a feladatot kapták, hogy semmisítsék meg a német bitorlók harcesoportját és biztosítsák a további támadást a Baltikum felé. A leningrádi front csapatai két irányból készültek a támadásra, Oranienbaum és Pulkov környékéről.

1944 január 14-én reggel a szovjet hadosztályok Fedjunyinszkij tábornok parancsnoksága alatt támadást indítottak Oranienbaum tájáról. A következő napon Pulkovnál is megindult a támadás. Mindkét harcesoport az ellenség hátába akart kerülni, hogy a németek leningrádi csoportjának legnagyobb részét bekeríthesse. Öt nap múlva, január 20-an a szovjet csapatok egyesültek és megsemmisítették a bekerített németeket.

Ezután a leningrádi front másik csoportja lendült támadásba, a volhovi front hadosztályaitól támogatva. A gigaszi támadás két hete alatt a szovjet csapatok szétzúzták a németeket. Tovább feljesztve a sikert, megtisztították Leningrad körzetét a hitlerista bitorlóktól, felszabadították a Leningradot Moszkvával összekötő Októberi Vasútvonalat és visszavetették az ellenséget Észtország határára.

2. A jobbparti Ukrajna felszabadítása

Majdnem a leningrádi támadással egyidőben nyomultak előre a csapatok a jobbparti Ukrajna felszabadítására. Kievnél vereséget szenvedve, a németek a várostól jóval délebbre, a Dnyepr partjain állomásoztak. Innen a támadó Vörös Had-

sereg oldalait fenyegették. A szovjet hadvezetés elhatározta, hogy ezt a fenyegető veszélyt felszámolja és az ukrán frontok csapatainak lehetővé teszi a jobbpárti Ukrajna teljes felszabadítását.

1944 január végén az 1. és 2. ukrán front csapatai támadást kezdtek Kirovográd és Bjelaja Cjerkov körzetéből, úgyhogy egymással találkozniuk kellett. Február 3-án Korszuny—Sevcenkovszkij körzetében a 10 hadosztályból és egy brigádból álló német 8. hadsereg be volt kerítve. Hitler megtiltotta a németeknek, hogy megadják magukat és segítség küldését ígérte. A körülzártak felszabadítására be is vetett nyolc páncélos hadosztályt és ezeket 600 bombázógép segítette. De ezeket a szovjet csapatok szétverték. Az egész szovjet front nyugat felé vonult, s a csapatok egyrészét hátrahagyta a bekerített német hadosztályok felszámolására. Február 17-én Korszuny—Sevcenkovszkij körzetében a német harccsoport meg volt semmisítve. A németek 52 ezer halottat vesztek, 11 ezren fogságba estek. Ez második Sztálingrád volt. A németek megsemmisítésének hadműveletét az akkori tábornok, most a Szovjetunió marsallja, Konyev vezette.

A német kiszögellés felszámolásával megnyílt az általános támadás lehetősége egész Ukrajna felszabadítására. Március 4-én támadást kezdtek az 1. ukrán front csapatai, Sepetovka alól délnyugatra törve előre. Nyomukban támadásba lendültek a 3. ukrán front csapatai a Dnyepr alsó folyásán, aztán megújították támadásukat Umany körzetében a 2. ukrán front csapatai is.

Egyik döntő csapást a másik után mérve az ellenségre, mindhárom ukrán front csapatai lankadatlan erővel nyomultak előre. Felbecsülhetetlen segítséget nyújtottak a Vörös Hadseregnek Ukrajna hősi partizánjai. Március 26-án a 2. ukrán front csapatai elérték államhatárunkat, a Prut folyót 85 kilométeres frontszakaszon.

Néhány nap múlva, április elején az 1. ukrán front csapatai elérték a szovjet-csehszlovák és a szovjet-román határt 200 kilométeres frontszakaszon. Megkezdődött Európa felszabadítása a fasiszta bitorlók alól.

3. Krim felszabadítása

A nagyszerű ukrajnai győzelmek és a Fekete-tenger legfontosabb kikötőinek birtokbavétele (Nyikolajev március 28-án, Ogyessza április 10-én szabadult fel) lehetővé tették a Vörös Hadseregnek, hogy végezzen a németek krimi harccsoportjával. A németek ragaszkodtak a Krimhez, mert azt remélték, hogy hídfőként használhatják a Vörös Hadsereg hátába indítandó támadásnál. Krim szükséges volt a németeknek, hogy a szovjet hadiflotta ne használhassa kikötőit és ne fenyegethesse a Balkánt. Ezért a többi fronton elszenvedett sorozatos kudarckok ellenére, a németek nemcsak nem vonták ki csapataikat a Krim-félszigetről, hanem még erősítéseket is küldtek ide. A fasiszták megerősítették a félsziget minden bejáratát, különösen a perekopi földnyelvet, Kercs körzetében. Azonkívül a németek helyreállították Szevasztopol erődítményeinek egy részét és újra erődöt csináltak belőle.

A 4. ukrán front csapatai azt a feladatot kapták, hogy törjenek be a Krim-félszigetre a perekopi földnyelven és a Szivas-tengerszoroson keresztül. Kercs felől a tengerparti hadsereg csapatainak kellett segítségükre előnyomulniuk. A feketetengeri flotta parancsot kapott: a németeket a tenger felől vegye zár alá.

A német védelmi vonal áttörése után a szovjet csapatok kijutottak a Krim sztyeppés területeire, maguk előtt űzve a német csapatokat. Április 11-én Kercsnél a tengerparti hadsereg támadásba lendült, rohamosan nyomulva nyugat felé.

Április közepére majdnem az egész Krim meg volt tisztítva. A német csapatmaradványok Szevasztopolhoz vonultak. A szevasztopoli helyőrség azt a parancsot kapta, hogy mindenáron védje meg a várost.

1944 április 22-én a Vörös Hadsereg megkezdte Szevasztopol ostromát. Ágyúk ezrei rombolták az ellenség erődítményeit. A feketetengeri flotta hadihajói nem engedték, hogy erősítéseket és lőszert szállítsanak oda, a légierő megsemmisítő csapásokat mért az erődítményekre és a német szállítmányokra.

A Vörös Hadsereg katonái a német hadosztályok felörlésével egyre közelebb jutottak a város falaihoz. Május 7-én meg-

kezdődött az ostrom. Május 9-én este katonáink már a város szélén voltak. Éjszaka felszabadult Szevasztopol. A németeknek 250 napra volt szükségük, hogy Szevasztopolt bevegyék, a Vörös Hadseregnek elég volt három nap.

A szevasztopoli helyőrség maradványai, melyek Herszoné-szoszra vonultak el, megadták magukat.

A harcoknak mindössze egyhónapos tartama alatt — április 8-tól május 12-ig — a németek több, mint 110 ezer katonát és tisztet vesztek halottakban és foglyokban és elvesztették egész technikai felszerelésüket. Azt a csekélyszámú csapatot, amelyet a németeknek sikerült a Balkánra való kiürítés céljából hajóra szállítani, elsüllyesztették.

Így 1944 kora nyarán a Vörös Hadsereg a hitleristákra mért három hatalmas csapás után elérte a Narva—Pszkov—Velikije-Luki — Mozürj — Kovelj—Kolomea—Ogrejev—Tiraszpol—Ogyessza vonalat. A németek kénytelenek voltak mindent, amit csak lehetett, a nyugati frontról keletre vetni. A fronton új helyzet keletkezett. 1944 júniusában a szövetséges csapatok és a flotta nagyarányú partraszállási hadműveletet hajtott végre Franciaország partjain. A második front, amelynek létrehozását 1942-re ígérték, végre valóra vált. De már akkor valósult meg, amikor a Vörös Hadsereg a németekre számos nagyjelentőségű vereséget mért és már a maga erejéből is legyőzhette a sebzett fenevadat és felszabadíthatta egész Európát.

Hitler még a szovjet fronton tartotta főhadseregeit. Diplomatai a második front ellenére abban reménykedtek, hogy az angol és amerikai kormányokkal sikerül megegyezni a különbékére vonatkozóan, hogy minden erőt a Szovjetunió ellen vonultathassanak fel. A hitleristák reményeiket némely angol államférfi magatartására alapították, akik nem voltak messze attól, hogy tárgyalásokba bocsátkozzanak a fasisztákkal.

4. A karjalai finn köztársaság felszabadítása

Ugyanakkor, amikor nyugaton a szövetségesek felvonultatták erőiket, a Vörös Hadsereg folytatta a szovjet államterület megtisztítását. 1944 nyarán nagyarányú hadműveletek kezdődtek a karjalai földnyelven.

A karjalai földnyelvet a Finn-öböl és a Ladoga-tó között a finnek több, mint két évtizedig erősítették. A nagyszámú tó, folyó és mocsár megnehezítette a támadó hadműveleteket. A finn mérnökök német, sőt angol és francia mérnökök segítségével az úgynevezett „Mannerheim-vonalat” építették ki itt, amelyet a Vörös Hadsereg 1940-ben megostromolt. 1941-ben a finnek a németekkel együtt átlépték a Szovjetunió határát. A háború folyamán helyreállították és tökéletesítették a karjalai földnyelv erődítményeit, amelyeket „új Mannerheim-vonalnak” neveztek.

A finnek megszívlelték a mult hadjárat tanulságait. Kiegészítő lőállásokat rendeztek be, rengeteg tankelhárító árkot ástak és tüzérséget hoztak a helyszínre. Az „új vonal” ostroma nagy nehézségeket jelentett.

A Vörös Hadsereg sokáig készült az ostromra. A felderítők alaposan kikutatták az erődítményeket s a szovjet csapatok hátamögött természetes nagyságban megépítették a fasiszta erődök modelljeit. Ezeken a modelleken oktatták ki a csapatokat az elkövetkezendő ostromra.

Hosszantartó tüzérségi és légi előkészítés után a szovjet csapatok Govorov tábornoknak, — most a Szovjetunió marsallja — parancsnoksága alatt 1944 június 10-én megkezdték a karjalai földnyelv ostromát. Különféle ürméretű ágyúk megtisztították az utat a harcok számára és a keletkezett résekbe benyomult a gyalogság, mely az áttörést kiszélesítette. A szovjet tüzérség darabokra szagatta a finnek hosszú ideig készült erődítményeit.

A Vörös Hadsereg katonái méterről-méterre nyomultak be az erődítményekbe, egyik tüzelőállás a másik után esett el. Az ellenség roppant veszteségeket szenvedett. Június 20-án csapataink elfoglalták Viipuri városát és erődjét, az ellenség utolsó védelmi pontját. A karjalai földnyelv minden erődítménye a mi kezünkben volt.

Ott, ahol 1940-ben több, mint egy hónap kellett, négy év múlva a Vörös Hadseregnek mindössze tíz napra volt szüksége. Ez is arról tanúskodik, hogy mennyit fejlődött a Vörös Hadsereg haditudása és ereje.

A karjalai földnyelv eleste után a karjalai front csapatai Mereckov marsall parancsnoksága alatt támadásba kezdtek. A karjalai finn köztársaság fővárosát, Petrozavodszkot felszabadították. Finnország békét kért. 1944 szeptember 19-én aláírtak a fegyverszüneti egyezményt.

5. *A németek megsemmisítése Belorussziában*

A karjalai finn köztársaság felszabadításának befejezésével egyidőben a szovjet hadvezetés óriási méretű hadműveletet készített elő Belorusszia gyors felszabadítására. Belorusszia és Litvánia megtartásának a németek igen nagy jelentőséget tulajdonítottak. Ezeken a köztársaságokon keresztül vezetett a legrövidebb út Kelet-Poroszországba, a német támadás fészkebe. A belorussziai német csapatok összekötő láncszemet alkottak a Baltikumban és Ukrajnában lévő német hadsereg között. Azonkívül a hitlerista hadvezetés még egyre abban reménykedett, hogy a szovjet frontba ékalakban beszögellő Belorussziából meg lehet majd kezdeni a Moszkva elleni támadást. A németek itt válogatott csapatokat vontak össze. Köztük olyan hadosztályok is voltak, amelyek résztvettek 1941-ben a Moszkva melletti támadásban. Több, mint egymillió hitlerista katona és tiszt volt a belorussziai fronton. Szerteágazó védelmi vonalakat építettek ki. Vityebszk, Orsa, Mogiljov, Rogacsov, Zslobin, Bobrujszk hosszú hónapok alatt erődökké alakultak át. Középső Belorusszia városait erős védőövezettel vették körül. Hogy mekkora jelentőséget tulajdonítottak a németek a „belorussz-erkélynek“, — ahogy ezt a beszögellést nevezték —, abból is megítélhető, hogy az itteni védelmi vonaluknak a „Vaterland“ vagyis „haza“ nevet adták. Hitler a csapataihoz intézett parancsokban arról beszélt, hogy ennek a vonalnak a feladása Németország kapuinak kitárását jelenti. A német hadvezetés gondosan készült a védelemre. A tábornokoktól írásbeli ígéretet vettek ki, hogy a vonalakat az utolsó csepp vérig védeni fogják.

A szovjet hadvezetés gondosan előkészítette a hadműveletet. Elhatározták, hogy sorozatos és az oldalakon különösen

erős támadásokkal áttörik az ellenség frontját, majd mindkét oldalról megkerülik a német seregeket, bekerítik őket és a sikert villámgyorsan kihasználva megtisztítják egész Belorussziát, Litvániát és kijutnak a porosz határra.

Június 23-án kezdődött a Vörös Hadsereg támadása Belorusszia felszabadításáért. A csatába felvonultak az 1. balti front csapatai Bagramjan hadseregtábornok, a 3. belorussz front csapatai Csernyahovszkij hadseregtábornok, a 2. belorussz front csapatai Zaharov hadseregtábornok és az 1. belorussz front csapatai a Szovjetunió marsallja, Rokosszovszkij parancsnoksága alatt.

A Vörös Hadsereg már az első napokban áttörte a német frontot. Nem segítettek a hitleristáknak sem az erődítmények, sem a fogadkozások, sem a tábornokok írásbeli ígéretei. A támadás oldalszárnyain, északon Vityebszk, délen Bobrujszk körzetében a Vörös Hadsereg megtörte az ellenség ellenállását, bekerített több hadosztályt és nyugat felé nyomult, miáltal bekerítéssel fenyegette a belorussziai német front összes seregeit. Az ellenség vadul védekezett, tartalékokat vont a helyszínre, de a szovjet csapatok elnyomták az ellenállást és előrenyomultak. Minszk mellett a három belorussz front csapatai gyűrűbe szorították a németeket. Július 3-án reggel a 3. belorussz front csapatai benyomultak Minszkbe északról, az 1. belorussz front csapatai pedig délről. A németek belorussziai harccsoportjának körülfárása be volt fejezve. A „katlanba“ 30 ellenséges hadosztály került. A Vörös Hadsereg hozzálátott a bekerített németek felszámolásához, és a viharos támadás alatt keletkezett egész sor nagy és kis „katlan“ megtisztításához.

A támadás kezdetétől számított egy hónap múlva egész Belorusszia felszabadult. Július 13-án Csernyahovszkij tábornok csapatai felszabadították Litvánia fővárosát, Vlnát. A Vörös Hadsereg elérte a Szovjetunió és Kelet-Poroszország közti államhatárt.

1944 július 17-én mintegy 60 ezer Belorussziában fogságba esett német katonát és tisztet, valamint 19 tábornokot kísértek át Moszkván. A fasiszták végre meglátták a Szovjetunió fővárosát, de nem úgy, ahogy a háború elején képzelték. Rongyo-

san, pizskosan, csüggedten mentek a szétvert német hadsereg tábornokai, tisztjei és katonái a főváros utcáin.

Az egyhónapos támadás alatt a németek több, mint 380 ezer halott katonát és tisztet és majdnem 160 ezer foglyot vesztek.

Belorusszia és Litvánia felszabadulása után a Balti-tenger vidéke került napirendre. A hitleristák itt jelentékeny erőket tartottak. Azonkívül a németek abban a reményben is ringatták magukat, hogy a Baltikum felől oldalba támadhatják a szovjet csapatokat, mielőtt ezek megkezdik a Kelet-Poroszország elleni támadást. Fel kellett számolni a balti hídfőt. Szeptember 17-én kezdődött a Vörös Hadsereg támadása. E támadás célja a Balti-tenger vidékének felszabadítása volt. A szovjet csapatok ügyes hadmozdulatokkal szétverték a német csapatokat és nyugatra űzték őket. Október 13-án felszabadult Lettország fővárosa, Riga. 30 német hadosztályt elvágtak Kelet-Poroszországtól és harapófogóba zártak Libava és Tukumsz között. A Vörös Hadsereg itt sikeresen tönkreverte a bekerített hadosztályokat.

A balti államok felszabadításával a Vörös Hadsereg egyúttal felszámolta a Kelet-Poroszország határát elérő csapatok oldalát esetleg fenyegethető veszélyt is.

Most Kelet-Poroszország elfoglalása került napirendre.

6. Ukrajna felszabadítása és az európai népek felszabadításának kezdete

Ugyanakkor, amikor a Vörös Hadsereg Belorusszia és a balti államok felszabadításának hadműveleteit végezte, az ukrán frontok csapatai befejezték Ukrajna felszabadítását. Az ellenséget irtva és óriási hadizsákmányt ejtve, a Vörös Hadsereg Ukrajnában újabb csapásokat mért a németekre. A németek körülbelül 180 ezer halottat és foglyot vesztek. Kénytelenek voltak kiűriteni egész Nyugat-Ukrajnát. 1944 október 14-én a német fasiszta bitorlók alól felszabadult az utolsó talpalatnyi ukrán föld.

Ukrajna elvesztése után a németek annál nagyobb szívós-

sággal igyekeztek megtartani maguknak Moldovát. Jassi és Kinsyev körzetében erős ellenséges csoportot vontak össze. Ez fedezte a Románia belsejébe, Ploesti város olajvidéke felé vezető utat, mert ez a vidék a német olajellátás alapját alkotta. A németek itt igyekeztek csapataink útját a Balkán felé elvagni, de kísérletük megghiúsult.

1944 augusztusában a 2. és 3. ukrán front csapatai bekerítették és teljesen felszámolták a németek csoportját. A németek csak foglyokban 160 ezer katonát és tisztet vesztek, közöttük 13 tábornokot.

A sikert kihasználva, a Vörös Hadsereg augusztus 30-án bevette Ploesti városát és a következő napon bevonult Románia fővárosába, Bukarestbe. Antonescu tábornok fasiszta kormányát letartóztatták. Az új román kormány aláírta a fegyverszüneti egyezményt a Szovjetunióval, aztán hadat üzent Németországnak.

Románia elvesztése után a németek abban reménykedtek, hogy majd tartani tudják magukat Bulgáriában, amelynek fasiszta kormánya mindenképpen segítette Németországot.

Szeptember 5-én a szovjet kormány jegyzékkel fordult a bolgár kormányhoz, amelyben bejelentette: mivel Bulgária ténylegesen a Szovjetunió ellen harcol, ezért a szovjet kormány kénytelen Bulgáriával mindenféle kapcsolatot megszakítani és bejelenteni, hogy e naptól kezdve a Szovjetunió hadiállapotban van Bulgáriával. Szeptember 9-én Bulgáriában forradalmi fordulat következett be. A nép, amely nem akart a Szovjetunió ellen harcolni és a háború egész folyamán ellenállást tanúsított a fasiszta kormánnyal szemben, elűzte Hitler bábjaikat. Új kormány alakult, amely megkezdte a harcot Németország ellen.

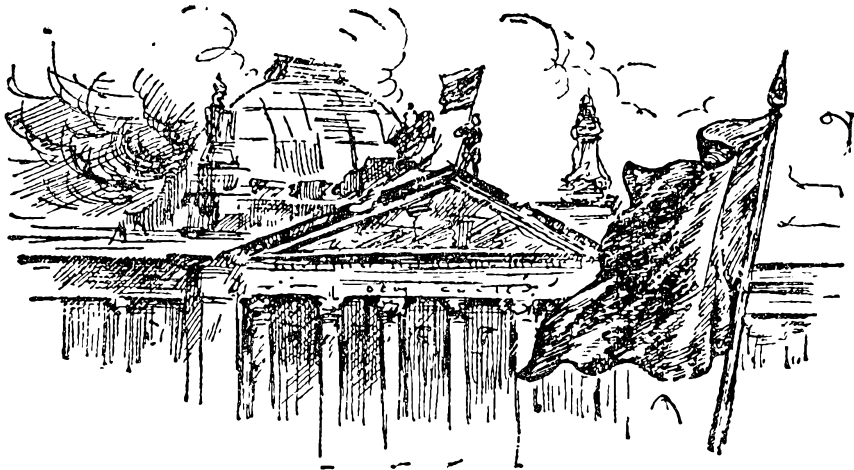
Miután a német hadsereget Romániában megverték, a Vörös Hadsereg alakulatai átvágták a román-jugoszláv határt. Döntő csapásokat mértek a német hadosztályokra és felszabadították Jugoszláviát a fasiszta iga alól.

Ezzel egyidőben a Vörös Hadsereg csapatai átkeltek a Kárpátokon és megkezdtek Kárpátukrajna felszabadítását. A Vörös Hadsereg más alakulatai folytatták támadásukat Magyarországon, Budapest főváros felé nyomulva előre.

1944 októberében a karjalai front csapatai az északi front hajóinak és partraszállási alakulatainak segítségével szétverték a németek lappföldi hadseregét a Távolszázakon és felszabadították Petsamo városát. Az ellenfél ellenállásának megtörése után a szovjet csapatok bevonultak Norvégiába.

Magyarország fővárosáért, Budapestért a harcok másfél hónapig tartottak. 1945 február 13-án Budapest felszabadult, a fasiszta magyar kormány elmenekült, Magyarország új kormánya fegyverszünetet kötött a Szovjetunióval és hadat üzent a németeknek.

A hitleri Németország utolsó szövetségese Európában felszámolódott. Németország elvesztette azt a lehetőséget, hogy szövetségeseitől kiegészítéseket kaphasson, sőt, a volt szövetségesei hadseregei Németország ellen fordultak. A németek olaj és élelem nélkül maradtak. Nem használhatták többé a fekete-tengeri kikötőket. A fasiszta fenevadat saját barlangjába szorították be. A Vörös Hadsereg várt az a feladat, hogy a fasiszta fenevadat saját vackában semmisítse meg.

VII. FEJEZET

A HITLERISTA NÉMETORSZÁG ÉS AZ IMPERIALISTA JAPÁN LEVERÉSE

1. *A szovjet csapatok bevonulása Németországba*

1944 október 3-án Moszkvában a tüzéségi díszlövés az egész világnak tudtára adta, hogy a 3. belorussz front csapatai, támadásba lendülve, áttörték a Kelet-Poroszország határait védő német erődítményeket és betörték Németországba.

Kelet-Poroszország városaiban és községeiben a szovjet csapatok szeme elé tárult a fasiszta rabszolgatartó rendszer gyűlöletes képe. Itt van pl. Walter Schulz kastélya Kelet-Poroszország egyik körzetében. Vastag kőfallal bekerítve, mint egy vár emelkedik a dombon és uralkodik az egész mellette elterülő helység fölött. Itt dolgoztak a német földesúrnak a szovjetföldről elhajtott orosz, ukrán, belorussz asszonyok, ifjak és lányok százai, akiket mind rabszolgákká tettek. A lakásukul szolgáló istállóban a falon ilyen feliratot találtak: „Itt laktak és dolgoztak Leningrád környékéről Bjelavina Nina, Brjanszk-ból Sapova Nadja, Boriszov városból Fjedorova Zina és még

nyolc lány Szmolenszk környékéről. Dolgoztunk hajnaltól sötét estig ennél a gazdánál, idegen földön, idegen emberek között. Úgy éltünk itt, mint a börtönben. Most valamennyiünket, mint az állatot, továbbhajtának, nem tudjuk, hová. Oda lett a mi fiatalságunk, tönkretettek bennünket a németek.“

A német házak tele voltak a szovjet földön összerablott javakkal. Mindent lehetett itt találni: a szovjet múzeumokból ellopott műtárgyaktól kezdve egészen a szovjet gyermek lábáról letépett gyermekcipőig.

Amilyen mértékben a Vörös Hadsereg a fasiszta Németország területén előrenyomult, annál inkább fokozódott katonáink gyűlölete a német rablók és gyilkosok iránt.

Századokon keresztül Kelet-Poroszország volt a német bitorlók fellegrára. Innen indultak ki rablóhadjárataikra. A keletporoszországi földbirtokosok adták a német hadsereg tisztjeinek zömét.

A hitleristák mindenáron meg akarták védeni ezt a hídfőt. Németország minden tájáról átvezényelték ide a hadosztályokat, amelyeket poroszokkal egészítettek ki. A német hadvezetés megparancsolta a keletporoszországi származású összes katonáknak, hogy alakulataikat odahagyva, e terület védelmére siessenek. „Kelet-Poroszország elvesztése, Németország pusztulása“ — hajtogatták a fasiszták. Összeterelték a megszállt területekről a hadifoglyok és békés polgárok százazreit, hogy Kelet-Poroszországot megerősítsék. Minden dombocskát, minden völgyecskét, az utakat, a földbirtokosok kastélyait, mindent megerősítettek. Ez valóságos erődje volt a hitleri militarizmusnak.

A porosz erőd azonban nem állta ki a Vörös Hadsereg csapásait. A szovjet csapatok módszeresen rombolták szét a megerősítéseket és lépésről-lépésre nyomultak előre.

1944 decemberében a fasiszta Németország csapatai támadást kezdtek a nyugati fronton, Ardenne körzetében. Az angol-amerikai csapatok frontjának áttörése után súlyos vereséget mértek rájuk és a tengerbeszorítással fenyegették őket.

Az így adódott helyzettel kapcsolatban Churchill 1945 január 6-án azzal a kéréssel fordult Sztálinhoz, hogy a szovjet csapatok tervbevett támadását gyorsítsa meg.

A szovjet főhadvezetés a szövetségesek megsegítése céljából a szovjet-német fronton a németek elleni támadás időpontját január 20-ról 12-ére tette. Ezzel az elhatározással a szovjet kormány az egész világ előtt újra példát mutatott a szövetségesi kötelesség megtartására.

Január 12-én megkezdődött az 1. ukrán front csapatainak támadása s hamarosan támadásba lendültek mindhárom belorussz front és a 4. ukrán front csapatai is. A szovjet tüzérség, a harcokcsik, a légierők a német csapatokat verve, megtisztították az utat a gyalogság számára.

A Vörös Hadseregnek 1945 januárjában kezdődött támadásával szemben a németek 1200 kilométeres fronton bevetették legjobb megmaradt erőiket. Számos hadosztályt hoztak át ide a nyugati frontról és félbeszakították támadásukat az angol-amerikai csapatok ellen. A szövetségesek ellen harcolt német hadosztályok jelentékeny részét most a szovjet frontra dobták át. Az 1. ukrán front csapatai áttörték a német védelmet és elfoglaltak több nagy lengyel várost. Az 1. belorussz front csapatai észak, nyugat és dél felől kombinált támadással elfoglalták a velünk szövetséges Lengyelország fővárosát, Varsót. A szovjet alakulatokkal együtt Varsó ostromában résztvettek az 1. lengyel hadsereg csapatai is.

A heves támadást nyugat felé folytatva a szovjet csapatok felszabadították Lengyelországot és sok helyen benyomultak Németország területére.

Sikerrel járt a harcát. Csehszlovákia felszabadításáért vívott harc is. A 4. ukrán front csapatai a Kárpátokban verték a németeket. A tél nehéz körülményei nem állították meg a támadást. A hegyesúcsokra kapaszkodva, a be nem fagyó sebes hegyi folyókon átkelve, az erdős terepen és szakadékokban harcolva, a szovjet csapatok egyre nyugatabbra üzték a németeket.

2. *A szövetséges nagyhatalmak vezetőinek krimi konferenciája*

A Vörös Hadsereg győzelmei Németországot az összeomlás szélére juttatták. Sorra került a német fasiszta seregek végleges szétzúzásának kérdése. Mi legyen Németországgal a kapitu-

lációja után, milyen legyen a felszabadított Európában a politikai irány? — ezek a kérdések vártak megoldásra.

1945 februárjában a Krimben összeült a három szövetséges nagyhatalom, a Szovjetunió, az Egyesült Allamok és Nagy-Britannia vezetőinek konferenciája. A konferencián résztvett a Népbiztosok Tanácsának* elnöke, Sztálin, az Egyesült Allamok elnöke, Roosevel, és Nagy-Britannia miniszterelnöke, Churchill, valamint a három kormány delegációi. A krimi konferencia kidolgozta a fasiszta Németország végleges felszámolására vonatkozó legközelebbi hadműveletek programját. Összehangolták a szövetséges hatalmak hadseregei által keletről, nyugatról, északról és délről Németországra mérendő új, még hatalmasabb csapások terveit és időpontjait.

A három nagyhatalom vezetője megegyezett a fasiszta Németország föltétlen kapitulációja megvalósításának elveire és formáira vonatkozóan, amikor annak fegyveres ellenállását végleg megtörik.

„A mi megmászhatatlan célunk — hangzott a három szövetséges hatalom vezetőjének a konferencia eredményeiről kiadott nyilatkozata — a német militarizmus megsemmisítése és biztosíték teremtése arra, hogy Németország soha többé ne legyen képes a világbékét megbontani“.

A konferencia szükségesnek ismerte el az összes német katonai erők leszerelését és felosztatását; a német vezérkarnak egyszer s mindenkorra szóló felszámolását, mert ez nem egyszer segítette elő a német militarizmus feltámadását; az egész német hadifelszerelés kikapcsolását vagy megsemmisítését; a haditermelésre felhasználható német hadiipar felszámolását vagy ellenőrzés alá vételét; az összes háborús bűnösök igazságos és gyors megbüntetését; a németek által okozott rombolások természetbeni jóvátételének megkövetelését.

A konferencia elhatározta a hitleri fasiszta párt, az összes hitlerista szervezetek és intézmények felszámolását.

A szövetséges hatalmak vezetői kijelentették, hogy nem

* 1946 március 15 óta a Szovjetunió Miniszterei Tanácsa. — *A ford.*

céljuk a német nép megsemmisítése. A náciizmus és a militarizmus gyökeres kiirtása után a német népben jelentkezni fog a vágy a nemzetek együttesében való méltó életre.

A krimi konferencia elfogadta a „felszabadított Európára vonatkozó deklarációt“, amely a három állam politikájának egybehangolását és együttes eljárását irányozta elő a felszabadított Európa politikai és gazdasági kérdéseinek demokratikus elvek szerinti megoldására vonatkozóan.

A krimi konferencia megerősítette a szövetségeseknek azt a közös szándékát, hogy az elkövetkezendő békés korszakban megőrzik és fokozzák céljaiknak és eljárásaiknak azt az egységet, mely az Egyesült Nemzetek győzelmét a jelen háborúban lehetővé és kétségtelenné tette. Csak az összes békeszerető népek szoros együttműködésével és kölcsönös megértésével lehet biztosítani azt a békét, „amelyben az emberek minden országban félelem és nyomor nélkül élhetik életüket“.

A három szövetséges hatalom vezetőinek krimi konferenciája igen nagy történelmi jelentőségű volt. Megszilárdította a nagyhatalmak katonai együttműködését a német fasizmus végleges felszámolásáért vívott harcban és megjelölte a világháború befejezése után a tartós béke megteremtésének útjait. Amint ismeretes, sem Churchill, sem Roosevelt utóda, Truman, nem teljesítették a háború után a krimi konferencia feltételeit.

3. *A fasiszta Németország megsemmisítése*

A három nagyhatalom krimi konferenciája alatt a szovjet csapatok rohamosan nyomultak nyugatra s a németekre egymásután mérték a súlyos csapásokat. A Vörös Hadsereg teljesen elfoglalta Kelet-Poroszországot, verte a fasiszta csapatokat Német-Sziléziában és benyomult Brandenburg német tartományba. Április 9-én elesett Königsberg megerősített város, Kelet-Poroszország fővárosa. Délen a szovjet hadsereg április 13-án felszabadította Bécset, Ausztria fővárosát. A szovjet csapatok utolsó rohamra készültek Németország ellen.

A német fasiszták még mindig abban reménykedtek, hogy

sikerül a szövetségesek frontját megbontaniok és megegyezniök Angliával és Amerikával a Szovjetunió elleni közös támadás céljából. Ezért a hitleristák elhatározták, hogy minden erővel védik Berlint, amíg diplomataik az angol és amerikai reakció-sok felhasználásával megegyezést tudnak elérni az angolszász országokkal.

A fasiszták Berlint „az utolsó katonáig“ szándékoztak védelmezni. Ez volt Hitler parancsa. A Berlin felé vezető utakon, a fasiszta Németország fővárosa és az Odera folyó között három erős védőövezetből álló hatalmas védelmi vonalat építettek ki. Mindenfelé aknamezők, drótakadályok voltak és „sárkányfogaknak“ nevezett bakok többszörös sorai. A várost védelmi fölszerelések gyűrűje vette körül. A fasiszták Berlinben utcai harcra készültek. A város és környékének egész lakossága az erődítési munkákkal volt elfoglalva. A házak romjaiból védelmi állásokat építettek, az utcákat elbarrikádozták és elaknásították. A földalatti vasutat és a házak pincéit szintén védelemre rendezték be.

A németek központi csoportosulásának szétverésére és Berlin bevételére az 1. belorussz és az 1. ukrán front csapatai kaptak parancsot. Az utolsó döntő harcokra a szovjet csapatok gondosan előkészültek. A Berlin elleni támadás az ellenség számára meglepetésszerű éjszakai rohammal kezdődött az egész fronton. Április 16-án hajnali négy órakor 22 ezer ágyú és aknavető nyitotta meg a tüzet. Több, mint négyezer szovjet repülőgép emelkedett a levegőbe. A megrázó erejű csapás elkábította és dezorganizálta az ellenséget. Az orosz csapatok rohamának megkezdése után 20 perccel a Küstringtől nyugatra álló egyik német hadosztály parancsnoka rádión ezt közölte Berlin védelme vezérkarával: „Pokoli tüzelést kezdtek ellenünk. Az ezrekkel elvesztettük a kapcsolatot. Az egyik helyen érthetetlen hatalmas fény van. Gyertyák milliárdjai. Nem tudjuk meghatározni, hogy mi lehet. Talán valami új fegyverfajta, talán vegyi folyamat.“

A jelenség az volt, hogy több, mint 200 hatalmas fényszóró gyúlt ki, megvilágítva az utat a gépeknek és elvakítva az eszűket vesztett németeket. A tüzérségi előkészítés után 4000 harc-

kocsi rohant a harcba. A tüzérség tűzhengere tisztította az útjunkt.

A harcokcsik után rohamra indult a harcokban híressé vált szovjet gyalogság. A levegőből a szovjet repülők tűzáradatot zúdítottak az ellenség harci alakulataira. A támadás első napján a repülőerő 17 és félezer felszállást hajtott végre.

A szovjet csapatok Berlin elleni támadásának első napján Hitler felhívással fordult a német hadsereghez és Németország lakosságához. Ebben megesküdtött, hogy az oroszok soha sem fognak Berlinbe bevonulni, hogy itt a Vörös Hadsereget szétzúzzák és innen fog elkezdődni az új német támadás.

A támadó szovjet csapatok ellen a németek bevetettek félmillió katonát, több, mint másfélezer repülőgépet, óriási számú harcokcsit és tüzérséget, gyalogos és páncélos hadosztályokat, hadiakadémiásokat, katonaiskolásokat, mindenünnen összeszedett pilótaezredeket, gyalogosokká változtatott matrőzezredeket és népfölkelő hadosztályokat. A Vörös Hadsereggel szemben harcoltak SS-katonák, Gestapo-tagok, rendőrök és a hitlerista ifjúsági szervezetek betyárjai.

Szívós harcra volt kilátás. A németek a halálraszántak elkeseredésével álltak ellen.

Április 18-ára a Berlinbe vezető utak mindhárom védelmi övezete át volt törve. Már a támadás első napjain a csapatok észak felől megkerülték Berlint.

Április 25-én befejeződött Berlin teljes körülzárása. Az ellenség ellenállásának megtörése után az 1. belorussz és az 1. ukrán front csapatai Potsdamtól északnyugatra egyesültek s ezzel vasgyűrűt vontak a német főváros köré.

A bekerítő gyűrű egyre szűkebbre szorult. A szovjet csapatok a város egyik kerületét a másik után foglalták el. Berlin víz, világítás és rádió nélkül maradt. Az összes repülőtereket és leszállóhelyeket elfoglalták csapataink. A tempelhofi repülőtér, amely még a németek kezén maradt, a szovjet tüzérség szétlőtte s így a németek nem használhatták.

Magában Berlinben a földön, a levegőben és a föld alatt egyaránt folytak a harcok.

A berlini ütközet bővelkedett a szovjet katonák és parancs-

nokok hőstetteiben. A házak pincéi a berlini földalatti vasúttal együtt beláthatatlan földalatti harcteret alkottak. A németeket gránátokkal verték ki innen. A szovjet katonák kézzel bocsátották le a földalatti vasút alagútjába az ágyúkat és maguk előtt tolva őket, így tisztították meg Berlin földalatti terét.

A berlini csaták legnagyobb hevében, április 25-én, az Elba folyónál, Torgau város mellett történt meg a szovjet és szövetséges csapatok találkozása. Franciaország megtisztítása után a szövetséges csapatok átkeltek a Rajnán és Németország belsejébe hatolva elfoglalták a Ruhr ipari medencéjét. A Rajnától a Weserig és a Wesertől az Elbáig a szövetséges csapatok útközben jóformán semmi ellenállásba sem ütköztek. A németek a szövetségeseknek átadták a városokat és magukat is megadták nekik. Beleegyeztek abba, hogy a szövetségesek előtt kapitulálnak, csakhogy ne kelljen kapitulálniuk a Szovjetunió előtt. De a fasiszta főcinkosoknak ez a mesterkedése is, mely a szövetségesek közti viszály támasztását célozta, kudarcot vallott. A Vörös Hadsereg kettévágta a németek frontját. Az Észak-Németországban lévő fasiszta csapatok el voltak vágva a déleltől. A német hadsereg megszűnt egy egységes egészet alkotni. Csak szétszórta és kisebbségi csoportok maradtak belőle, amelyeket a Vörös Hadsereg és az angol-amerikai hadosztályok felszámoltak.

Magában Berlinben a harcok végük felé jártak. Április 30-án Kantarija és Jegorov őrmesterek, a Nyeusztrojev kapitány és Szamszonov főhadnagy parancsnoksága alatt álló zászlóalj katonái, kitűzték a győzelmi lobogót a Reichstag épületére.

Május 2-án a nagy hadvezér, Sztálin elvtárs a Vörös Hadsereg és a Haditengerészeti Flotta csapataihoz intézett parancsban tudomására hozta a Szovjetuniónak és az egész világnak a régvárt örömhírt: Berlin a Vörös Hadsereg kezén van. Ezen a napon több, mint 130 ezer német katona és tiszt került fogságba, élükön a Berlin védelmét irányító Weidling tábornokkal. A Berlinért folytatott harcok folyamán több, mint 300 ezer német katona és tiszt került fogságba.

Május 8-án a német főparancsnokság nevében a német

fegyveres erők vezetői, Keitel tábornagy, von Friedeburg vezértengernagy és Stumpf vezérezredes Berlinben aláírták a német fegyveres erőknek a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia fegyveres erői előtt való feltétlen kapitulációjáról szóló okmányt.

Csupán egyes „katlanokban“ folytatták még a német csapatok véglegesen elszigetelt maradványai az ellenállást. Végére jártak az utolsó harcok Ausztriában és Csehszlovákiában is.

Már eltűnt a láthatárról Hitler és néhány cinkostársa. A hitlerista vezetők közül némelyik öngyilkosságot követett el; néhányan elrejtőztek, hogy később a szövetségesek fogságába kerüljenek, vagy a fasiszta Spanyolországban találtak menedéket, a spanyol nép velük hasonszőrű hóhérének, Francónak szárnyai alatt; néhányan átrepültek a messzi fasiszta Argentínába.

A Vörös Hadsereg csapásai alatt porrázúzódtott a német hadigépezet. A véres hitlerista állam megszűnt létezni. A szovjet nép dicsőséges győzelmet aratott a ravasz és kegyetlen ellen-ségen.

1945 júliusában Sztálin elvtárs Berlinbe érkezett, ahol július 17-től augusztus 2-ig zajlott le a három hatalom, a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Nagy-Britannia konferenciája. A berlini konferencia több határozatot hozott a nagyhatalmak és a szabadságszerető népek háborúutáni együttműködésére vonatkozóan. A szövetségesek ugyancsak megegyeztek Németország teljes leszerelése, a fasiszmusnak Németországban való kiirtása és Németország hadiiparának felszámolása kérdésében. De ezeket a határozatokat, éppen úgy, mint a krimi konferencia határozatait, sem az Egyesült Államok, sem Anglia kormánya nem teljesíti.

4. *A japán imperialisták leverése*

A hitleri Németország leverésével a fasiszta támadás tűzfészkrét nyugaton felszámolták ugyan, a Távol-Keleten azonban a hitleri Németország főszövetséges, az imperialista Japán által kirobbantott háború egyre tovább tombolt.

A japán imperialisták régóta foglalkoztak hódító tervekkel a Szovjetunióval szemben. Nem egyszer próbáltak előnyökhöz jutni a szovjet terület rovására. De ezek a kísérletek mindannyiszor kudarcot vallottak. Az 1918—1922-es intervenció csőddel végződött: a fiatal Vörös Hadsereg megvédte a szovjet Távol-Keletet és kiséperte a japán bitorlókat. Hét év múlva, 1929-ben, a japánok a kínai imperialisták segítségével újra megkísérelték, hogy a Szovjetunió hatalmát megtépázzák, de a szovjet távolkeleti hadsereg akkora csapást mért rájuk, hogy a japánok majdnem tíz évig újra nyugton maradtak. A japán imperialisták meggyőződtek arról, hogy saját erejükkel nem tudják elérni hódító céljaikat. Ekkor elhatározták, hogy megfelelő hídfőt készítenek elő a Szovjetunió elleni támadásra és biztosítják maguknak valamelyik nagyhatalom segítségét, lehetőleg Európában. 1931-ben Japán elfoglalta Mandzsuriát. Az imperialisták kezére olyan felvonulási terep került, ahonnan hadműveleteket lehetett vezetni Kína és a Szovjetunió ellen egyaránt. 1931 végén a szovjet kormány megneemtámadási szerződés megkötését ajánlotta Japánnak, de a japán kormány ezt elutasította. Világos volt, hogy Mandzsuriát a Szovjetunió ellen készül felhasználni. 1936-ban Japán a Szovjetunió elleni támadó tervei számára megszerezte Németország támogatását, amikor ezzel aláírta az úgynevezett „antikomintern paktumot“. A japán militaristáknak 1946-ban Tokióban lefolytatott perében tisztázódott, hogy az „antikomintern paktumhoz“ a Szovjetunió ellen irányuló titkos megegyezés járult.

1938-ban a japán imperialisták elhatározták, hogy újra próbára teszik erejüket. Rablótámadást indítottak a Szovjetunió ellen a Haszan-tó körzetében, de határozott ellenállásra találtak. 1939-ben a japánok nagyobb méretű hadműveletet kezdtek Mongóliában, azt remélve, hogy a Bajkál-tóhoz tudnak előretörni, de újra vereséget szenvedtek. A Vörös Hadsereg csapása a Halhin-Gol mellett megsemmisítő volt: a japán imperialisták még a hitleri Németország szovjetellenes támadása után sem merték megkockáztatni, hogy a Szovjetunió ellen forduljanak, bár megkötötték a szövetséget a fasiszta Németországgal s 1940-re már megvolt a Szovjetunió elleni támadás hadműveleti terve. E terv

szerint a japánok három fronton szándékoztak támadni. Az egyik front feladata lett volna Habarovszk elfoglalása. Az északi frontnak Vlagyivosztook és távolabb Szvobodnűj város ellen kellett volna operálnia, végül a nyugati front Csitát vette célba, hogy elfoglalja a szovjet területet egészen a Bajkálig. A hadművelleti tervet a japán császár jóváhagyta.

1941 nyarán, amikor a hitleristák megtámadták a Szovjetuniót, a japán tábornokok megállapították hadművelleti tervük részleteit és az egésznek „a kvantumi hadsereg különleges mozgulatai” nevet adták. A japánok lázas tevékenységet fejtettek ki tervük megvalósítására. Megalakították a vezérkarokat, felállították a kvantumi hadsereg új alakulatait, helyszínre hozták a hadianyagokat. A német fasisztákhoz hasonlóan a japán tábornokok előre összeállították a különleges bizottságot, amely megbízást kapott a szovjet terület jövőendő megszállási rendjének kidolgozására. De bármennyire is unszolták a hitleristák Japánt cselekvésre, az nem sietett. A japán imperialisták ki akarták várni, amíg Németország — meggyőződésük szerint — megveri a Szovjetuniót, vagy legalább is meggyengíti s akkor szándékoztak beavatkozni a háborúba. De a japánok a háború egész folyamán óriási hadsereget tartottak a szovjet határon és a szovjet hadvezetőség még a hadműveletek legsúlyosabb időszakában sem vonhatta el erőit a Távols-Keletről. Ezzel a japánok segítettek hitlerista szövetségeseiket és megnehezítették a Szovjetunió helyzetét.

1942 júliusában, amikor a fasiszták Sztálingrád felé tartottak, a japánok végrehajtották hadseregeik mozgósítását és csak Sztálingrád elestét várták, hogy betörjenek a Szovjetunióba. A németeknek e hősi város alatt elszenvedett kudarca után a japán háborús párt még inkább megerősítette a kvantumi hadsereget. Létszámát 1 millió 100 ezer emberre emelték.

A japánok rendkívül feszült helyzetet teremtettek távolkeleti határainkon. Szovjetellenes kampányt folytattak, feltartóztatták az Egyesült Államokból jövő hajókat, többször megszakították a szövetségeseik Vlagyivosztookon keresztül hozzánk irányuló hadianyagszállítását.

Japán még akkor sem hagyta abba ellenséges tevékenységét

a Szovjetunióval szemben, amikor a szovjet csapatok ütéseitől összetört hitleri Németország már a végromlás szélén állt. Ez arra kényszerítette a szovjet kormányt, hogy felmondja a Japánnal kötött semlegességi egyezményt.

Nem változott meg a helyzet a hitlerista Németország kapitulációja után sem. Japán szívósan folytatta a háborút és nem enyhített az általa Távol-Keleten létrehozott feszültségen. 1945 júliusában Japán — ravasz politikájához híven — azzal a kérréssel fordult a Szovjetunióhoz, hogy vállaljon közvetítést a béke helyreállítására Távol-Keleten. Ez nyilvánvaló időnyerési kísérlet volt, hogy a tárgyalások leple alatt átesoportosíthassa erőit a háború folytatása céljából. A Szovjetunió megghiúsította Japánnak ezt a provokációs játékát és szövetségesi köteleességéhez híven csatlakozott az Egyesült Államok, Anglia és Kína 1945 július 26-iki potsdami nyilatkozatához, amely Japán feltétlen kapitulációját követelte. A Szovjetunió kormánya bejelentette, hogy augusztus 9-től a Szovjetunió hadiállapotban lesz Japánnal.

A szovjet csapatok támadása Japán ellen több irányban fejlődött ki. Az 1. távolkeleti front csapatai a tengerpart felől támadtak. A 2. távolkeleti front csapatai Habarovszk felől mérték csapásaikat. A Bajkálon túli front csapatai rohamosan nyomultak a japán seregek hátába.

Bármennyire is készültek a japánok a távolkeleti háborúra, a Vörös Hadsereg gyorsan felszakította hosszú ideig készült védelmi vonalukat és olyan erejű ütest mért rájuk, amelyet az ellenség nem tudott elviselni. Már a háború első napjaiban nyilvánvaló lett, hogy a japán seregek legerősebb csoportja — a kvantumi hadsereg — teljes megsemmisítésre van ítélve. Japán elhatározta a kapitulációt. Így a Szovjetunió belépése a Japán elleni háborúba döntő módon megváltoztatta a távolkeleti helyzetet és meggyorsította az egész világon a béke helyreállítását.

De a japán fasiszták még összeomlásuk pillanatában sem mondtak le kedvenc magatartásukról, a provokációról. Elfogadva a kapitulációt, a japán hadvezetőség ezzel egyidőben ellentámadásra vezényelte a csapatait. Újabb támadásra volt szükség a Vörös Hadsereg részéről, hogy a provokátorok elhallgassanak. Hősi csapataink a japán ellentámadásokat elhárítva, heves tá-

madásba lendültek és a japánokat szétverték. A hadosztályok egy részét bekerítették és foglyul ejtették. A japán hadvezetőség sietett csapatának kiadni a parancsot a fegyverletételre.

Eljött az idő, amikor a japán bitorlóknak benyújthattuk a hosszú évek alatt felgyülemlett számlákat.

„Negyven évig — mondotta Sztálin elvtárs — vártuk mi, a régi generáció emberei ezt a napot. És íme, ez a nap eljött.“

Az orosz nép sohasem nyugodott bele az orosz-japán háborúban elszenvedett vereségbe. Japán akkor elfoglalta Dél-Szahalint, befészkelte magát a Kurili-szigeteken, elvágta országunkat az óceántól és ennek következtében a Kamcsatka- és Csukcsföldsziget kikötőjéhez való kijárártól.

„... Az orosz csapatok veresége 1904-ben, az orosz-japán háború idején — mondotta Sztálin elvtárs — a nép tudatában nehéz emlékeket hagyott. Fekete foltként éktelenkedett az országon. Népünk hitte és várta, hogy eljön a nap, amikor Japán vereséget szenved és a folt eltűnik.“

Japán 1945-ös veresége eredményeként Dél-Szahalin és a Kurili-szigetek visszakerültek a Szovjetunióhoz.

A támadás mindkét fészket, nyugaton és keleten egyaránt felszámolták. Eljött a béke.

„A mi szovjet népünk — mondotta Sztálin elvtárs 1945 szeptember 2-án, a Japánon aratott győzelem alkalmából a néphez intézett üdvözlésében — nem sajnálta erejét és fáradságát a győzelemre. Nehéz éveket éltünk át. De most mindegyikünk elmondhatja: mi győztünk. Ezután hazánkat a német támadás veszélyétől nyugaton és a japán támadás veszélyétől keleten biztosítottnak tekinthetjük. Eljött a régvárt béke a világ minden népe számára.“

VIII. FEJEZET

A SZOVJET NÉP NAGYSZERŰ HÓSTETTEI A HONVÉDÓ HÁBORÚBAN

1. *A munkásosztály nagy érdeme*

A Vörös Hadsereg nem tudott volna olyan ragyogó győzelmeket aratni az ellenségen, ha az egész szovjet ország nem támogatta volna.

1941 július 3-iki beszédében Sztálin elvtárs felhívta a szovjet népet, hogy „egész munkánkat azonnal a háború követelményeinek megfelelően kell átszerveznünk, mindent vessünk alá a front érdekeinek és az ellenség megsemmisítése feladatának“.

A hadigazdálkodás kifejlődésének útjában hatalmas nehézségek tornyosultak. Miután az ellenség elfoglalta a donyeci és Moszkva-környéki szénmedencéket, az ország elvesztette a háborúelőtti széntermelésének majdnem kétharmadát. A déli kohászat körülbelül felét adta a Szovjetunióban gyártott egész acél-nak. 1941 utolsó hónapjai voltak a legsúlyosabbak a Szovjetunió gazdasági helyzetében. Az ország óriási gazdasági veszteségeket szenvedett és a hadianyaggyártás hirtelen csökkent. 1941 augusztusában a szovjet kormány elfogadta a Sztálin elvtárs utasítására kidolgozott tervet a Szovjetunió keleti területein való iparfejlesztésre vonatkozóan. Tervbevették, hogy az Uralban és Szi-

béniában olyan nagyszabású kohóműveket létesítsenek, amelyekre majd az egész ország hadiipara támaszkodhatik. Ez az építkezés rendkívül gyorsan és addig nem látott méretekben bontakozott ki. Ez csak azért volt lehetséges, mert az Uralban és Keleten az ipart még a háborúelőtti években, roppant arányokban kifejlesztették és az ország belsejéből az üzemek kiürítését sikeresen végrehajtották. A keleti országrészekbe több, mint 1360 ipari üzemet telepítettek át, köztük 455-öt az Uralba, 210-et Nyugat-Szibériába, 250 üzemet Közép-Ázsiába és Kazáhsztánba. A Kommunista Párt által vezetett nép hatalmas erőfeszítéseinek volt köszönhető, hogy a kitelepített üzemek alapjában véve 1942 első felében már helyre voltak állítva.

Az első háborús év végére a kitelepített hadiipari üzemek többségében a termelés felülmulta a háborúelőtti arányokat.

1942 márciusában a keleti országrészek haditermelése elérte azt a termelési színvonalat, amellyel az egész Szovjetunió területe a háború kezdetén rendelkezett.

1942 második felében a Szovjetunió harcokesiipara felülmulta a fasiszta Németországit. 1942-től 1944-ig 2250 új hatalmas ipari üzemet építettek. Üzembe helyeztek új, majdnem 30 millió tonna teljesítményű szénbányákat, 2,5 millió tonna öntöttvasat és acélt szolgáltató kohókat. A háború négy éve alatt a keleti országrészek iparának fejlesztésére 36,6 milliárd rubelt költöttek.

Iparunk kohászati alapja keleten jelentékenyen kibővült. A magnyitogorszki művekben a háború folyamán felépítették az 5. és 6. kemencét, amelyek nemcsak a Szovjetunióban, hanem Európában is a legnagyobb teljesítőképességűek. Cseljabinszkban elkezdtek építeni egy óriási kohóművet, amelynek üzei már a háború alatt megkezdték a munkát. A nyizsnij-tagili művekben üzembe helyeztek egy olvasztó kemencét, két kokszoló kemencét, öt Martin-kemencét. Az Uralban újjáépített régi gyárak, (pl. Zlatouszt, Csuszov) termelését fokozták. Az Uralban és Kazáhsztánban mangánipart hívtak életre. Az öntöttvas, acél, hengerelt vas termelése ezeken a vidékeken évről-évre emelkedett.

Nyugat-Szibériában megindították a minőségi fémek és vas-ötvözetek gyártását.

Felépült több gépgyár is. Az Uralban felépítettek egy autógyárat, Krasznnojarszkban gépgyárat, az Altájban egy traktorgyárat. A nehézipari gépgyártás jelentékeny sikereket ért el. A nehézipari gépgyártás üzemei 1944-ben felülmúlták a háborúelőtti termelést. A háború alatt kifejlődtek a kémiai, az elektrotechnikai és más nehézipari ágak.

Megoldódott az ipar üzemanyaggal való ellátásának kérdése is. Sokszorosára emelkedett a szénbányászat a keleti medencékben. 1943-ban az Ural szénmedencéje másfélszer többet, a kuznyeckei szénmedence 4 millió tonnával többet adott, mint 1942-ben. A karagandai medence a széntermelést ugyanakkor 37,5 százalékkal emelte.

A bányászok mögött nem maradtak el az olajüzemek munkásai sem, akik a frontot fennakadás nélkül ellátták üzemanyaggal és kenőolajjal. Az olajtermelés 1944-ben 1940-hez viszonyítva, a „Kujbüsevnjefty”-ben négyszeresére, Közép-Ázsiában a „Kalinynjefty”-ben háromszorosára emelkedett. 1943-ban Groznyiben az olajfinomító üzemeket helyreállították, Majkopban pedig olajforrást nyitottak.

A hadsereg hadianyagellátásában különösen megnőtt az Ural szerepe, amely valóságos hatalmas fegyverműhellyé alakult át. Az ipari termelés évi gyarapodása itt 50%-ot ért el a háborúelőtti 16%-kal szemben. Az Ural ipari termelése 4,5-szeresére emelkedett, a hadianyag és felszerelés termelése még többre. A háború éveit az Ural adta a hadiipar egész termelésének mintegy 40%-át.

A háború négy éve alatt a keleti országrészek egész ipari termelése 1941 első feléhez viszonyítva megkétszereződött. A hadiipar termelése pedig 5,6-szeresére fokozódott. Ilyenformán a Szovjetunió keleti területei a Vörös Hadsereg löszerezéssel, felszereléssel, harcokosikkal és repülőgépekkel való ellátásának nagyteljesítményű támaszpontjaivá lettek.

A háborús évek alatt nagy nehézségeket jelentett az iparnak szakemberekkel való ellátása. Hogy pótolni lehessen a frontra ment munkásokat és munkaerőt lehessen adni az üzemeknek, a munkáskezek millióira volt szükség. 1943-ban az Ural- és Volga-vidék iparában 65%-kal, Nyugat-Szibériában 71%-kal, Közép-

Azsiában és Kazáhsztánban 54%-kal több munkást foglalkoztatnak, mint 1940-ben. Az ipari és mezőgazdasági munkáskáderek kiegészítésére a kormány bevezette a munkára való mozgósításokat.

Az üzemekbe új emberek kerültek, a szovjet fiatalság és a nők. Csupán a gyári és üzemi tanonciskolák és az állami munkatartalékok ipariskolái a háború éveitől több mint kétmillió munkást képeztek ki. A rövidített tanidejű iskolákat és egyéni tanfolyamokat 1941—1943 években körülbelül 12 millió ember végezte el.

1941-ben az iparban dolgozó nők száma már az összes munkások 45%-át tette ki. A továbbiakban a termelésben foglalkoztatott nők száma 52%-ra emelkedett. A nők elsajátítottak számos bonyolult szakmát és termelési eljárást. Mindenütt a hősies munka példáit nyújtották.

Az egész országra kiterjedő munkaverseny, a sztahánovista munkamódszerek, a folyamatos termelési módszerek széleskörű bevezetése, a racionalizálás és feltalálás tömegmozgalommá fejlődése, a munkafegyelem megszilárdulása és a munkaszervezés feljavulása lehetővé tették a munka termelékenységének állandó növekedését. Az 1942 közepétől kezdődő két háborús év folyamán a munka termelékenysége általánosságban 40%-kal, a repülőgépiparban 47%-kal, a lőszeriparban pedig 54%-kal emelkedett.

1943-ban kezdődött a szovjet ifjúság tömegmozgalma a termelési terveknek csökkentett munkáslétszám melletti túlteljesítése érdekében. Ebbe a kezdeményezésbe az üzemek százai kapcsolódtak bele. A lőszeriparban e rendszabály következtében sokezer munkás, mérnök, technikus, tisztviselő szabadult föl, akiket más beosztásokban lehetett alkalmazni. Az üzemek sikeresen teljesítették a fokozott termelési terveket csökkentett munkáslétszámmal.

A munka termelékenységének növekedésében hatalmas szerepet játszott a termelés racionalizálása.

A leningrádi marógépkezelő, a Sztálin-díj nyertes Boszűj Djimitrij Filippovics, üzemével együtt az Uralba kerülve, egy olyan készüléket alkalmazott, amelynek segítségével tízszeresen túlteljesítette egy-egy darab maratásának normáját. Ezzel meg-

vetette alapját az „ezresek“ mozgalmának, akik a normákat 1000 és még magasabb százalékban teljesítették túl.

A krivojrogi bányásznak, Szemivolosz Alexejnek neve már a háború előtt népszerű volt országunkban. Ő a munka termelékenységének világrekordjait állította föl. A háború alatt technikai forradalmat idézett elő a többágú vájófurás alkalmazásával, miáltal tízszeresen fokozta a bányászok munkájának termelékenységét. Szemivolosz munkamódszerét széles körben alkalmazták.

A munkásosztály hősie erőfeszítései gazdagon gyümölcsöztek. A haditermelés üteme és minősége állandóan javult.

Az orosz tűzérési ipar bőségesen ontotta a legtökéletesebb ágyúkat. A gárda-aknavetők vagy „katyusák“ közismertté váltak a Vörös Hadseregben, az ellenségben pedig rémületet keltettek. Egyedül a Sztálin-ágyúgyár a háború végéig 100 ezer ágyút bocsátott ki, amelyek közül 95 ezret a háború három és fél éve alatt gyártottak. Ez az egyetlen gyár a Vörös Hadseregnek tízszer több ágyút adott, mint amennyivel a cári hadsereg az első világháború kezdetén rendelkezett.

A 183. számú Sztálin-harcoksigyár 35 ezer „T—34“ mintájú harcoksit gyártott. A gyárat Moszkvából az Uralba telepítették át és itt hatalmas támaszpontja lett a közepes harcoksigyártásnak.

A Kirov-harcoksigyárat Leningrádból a Dél-Uralba tették át, ahol egyesült a harkovi Diesel-motorgyárral és az Ural egyik gépgyárával. Így keletkeztek a nehéz tankokat és Diesel-motorokat gyártó nagyteljesítményű kombinált művek. A Kirovgyár az ország legnagyobb gépgyárává nőtte ki magát.

A kiroviak remek konstrukciójú harcoksikat gyártottak. A „Jozsif Sztálin“ harcoksi a legnagyobb hatóerejű modern nehéz harcoksi. Gyártását 51 nap alatt készítették elő. A gyár a háború alatt 18 ezer harcoksit és gépesített löveget adott a hadseregnek. A Szovjetunió harcoksi-ipara az utolsó három háborús év folyamán évenként több, mint 30 ezer kocsi, gépesített ágyút és páncélautót gyártott.

Aknavetőiparunk a háborús évek alatt átlagban mintegy

100 ezer aknavetőt gyártott évenként. A Szovjetunió repülőgépipara évenként átlag 40 ezer repülőgépet adott.

1942—44 folyamán országunk hadiipara évenként mintegy 450 ezer kézi és állványos golyószórót, kb. 2 millió géppisztolyt és több, mint 3 millió puskát gyártott. A mi hadseregünk évenként hatszor több golyószórót kapott, mint a cári hadsereg kapott az első világháború folyamán a belföldi gyárakból és külföldről. Egy háborús év alatt annyi puskát kapott, mint amennyit a cári Oroszország az 1914—17 évek folyamán gyártott.

Rendkívül fontos szerepet játszottak a háborúban a közlekedés dolgozói. Sztálin elvtárs beszédeiben nem egyszer említette az ország érdekében szerzett érdemeiket.

A vasutasok becsülettel végezték az emberek és üzemek kiürítését, ami több mint 1 millió vagon telt igénybe. Több mint 19 millió vagon bocsátottak a csapatszállítások rendelkezésére. A Moszkva-körüli harcok időszakában a csapatszállító vonatok napi 500—800 kilométeres sebességgel tették meg útjaikat. A sztálingrádi csata idején, 1942—43 telén a vasutasok biztosítani tudták a tartalékok és hadianyagok gyors frontraszállítását. E célból két új vasútvonalat fektettek le, egyet a Volga partján Sztálingráddal szemben, a másikat a jobbparton, amely lehetővé tette, hogy északról szállíthassanak csapatokat Sztálingrádhoz. Sok új vasutat építettek az ország északi részén az olaj, az Angliából és Amerikából jövő lőszer szállítása, az iparnak a pecsorai szénnel való ellátása céljaira. Az egyik ilyen vasút, a pecsorai, több, mint 1800 kilométer hosszú. A Nagy Honvédő Háború folyamán összesen tízezer kilométer új vasútvonalat építettek.

A fasiszták óriási kárt okoztak a vasutakban. Szétromboltak 65 ezer kilométer vasútvonalat, felrobbantottak 16 ezer vasúti hidat, 317 mozdonyt és 2491 állomást. A fasiszták szétromboltak vagy elvittek 15.800 gőzmozdonyt és motorosmozdonyt, valamint 428 ezer vagon. Mindez erősen csökkentette a vasutak teljesítőképességét. De ahogy a szovjet terület megtisztult a német bitorlólóktól, a vasutasok hősie erőfeszítése hamarosan helyreállította a forgalmat. 1943 júliustól decemberig helyreállítottak 12 ezer kilométer vasútvonalat, és 350 nagy és közép nagyságú hidat, melyeknek hosszúsága összesen 33.4 kilométert tett ki.

Az egész háború folyamán helyreállítottak 81 és félezer kilométer főútvonalat, felépítettek és kijavítottak kb. 15 ezer hidat.

A közlekedés helyreállításában a széles körben kifejlődött sztahánovista-krivonoszovista mozgalom segített legyőzni a háborús idők nagy nehézségeit. Az ipar és közlekedés dolgozóinak hősie munkája hatalmas forrása lett az ellenség fölötti gazdasági győzelmünknek, ami nélkül lehetetlen lett volna a Vörös Hadsereg győzelme. „A Szovjetunió munkásosztálya — mondotta Sztálin elvtárs — hatalmas munkahőstettet hajtott végre a mostani háborúban.“

2. A kolhóziparasztág önfeláldozó munkája

Becsülettel kiállta a háború megpróbáltatásait a szocialista mezőgazdaság is. A Vörös Hadsereg nem szenvedett hiányt ellátásban. A kolhózik és szovhózik fennakadás nélkül látták el a frontot és a városi lakosságot élelemmel, az ipart pedig nyersanyaggal. Országunk kollektivizált mezőgazdasága legyőzött minden nehézséget, amely a gépi és állati vontatóerő csökkenéséből, a munkáskezek megfogyatkozásából s a nyugati és déli országrészek ideiglenes elvesztéséből származott.

Az ellenség által 1942 őszéig elfoglalt területeken volt az egész ország vetésterületének 40%-a.

A frontról távoleső területek mezőgazdaságának óriási további megterhelést kellett vállalnia.

A kolhóziparasztok és a kolhóziparasztnők, mélységesen átérzve a helyzetet, megfeszített erővel dolgoztak, bővítették a vetésterületet, tökéletesítették a föld megmunkálását s ezáltal emelték termőképességét. A kolhózik és szovhózik vetésterületei a hátsorsági területeken 1942-ben jelentékenyen megnövekedtek. Megnövekedtek a vetésterületek olyan vidékeken is, amelyek csak korlátolt mennyiségű szántófölddel rendelkeztek, mint pl. Ivánovo és Kirov vidéke.

1944-ben az egész országban majdnem 7 millió hektárral többet vetettek be, mint 1943-ban.

A kenyérmagvak vetésterületei jelentékenyen megnövekedtek Szibériában, a középázsiai köztársaságokban és az északi

vidékeken. Üzbekisztánban, ahol hatalmas öntözőműveket építettek, a vetésterület majdnem 800 ezer hektárral növekedett. A kenyérmagkultúrák hozama a kétszeresére emelkedett. A Kazáh Köztársaságban a kenyérmagvak vetésterülete 1943-ban — 1940-hez viszonyítva — 415 ezer hektárral növekedett.

Altalában a mezőgazdaság technikai felszerelésének csökkenése ellenére a Szovjetunió meg nem szállt vidékein a vetésterület a háborúelőtti időkhöz viszonyítva bővült.

A háború néhány éve alatt Kazáhsztán az államnak 22 millió puddal több gabonát adott, mint a háborút megelőző négy évben, a húsbeszolgáltatást pedig ugyanezen idő alatt a kétszeresére emelte.

Nagy segítséget nyújtottak a szovjet falunak az ipari munkások, a városi lakosság és a tanulóifjúság. Amikor a gyári munkások a kolhózbán, a gép- és traktorállomásokon a traktorok és más mezőgazdasági gépek javítását végezték, jelszavuk ez volt: „A falu megrendelése a front megrendelése“. A városi lakók százai, közöttük tanulóifjak is, segítettek a kolhózzparasztoknak a termés betakarításában.

Erősen megnőtt a faluban a nők szerepe. Az ő vállukra nehezedett a kolhózokban a munka legnagyobb súlya.

A Kommunista Párt és a szovjet kormány mindenképpen segítette a kolhózfalut. Amint az államterület fokozatosan megtisztult az ellenségtől, a legelső feladatok egyike volt a hitleristák által tönkretett mezőgazdaság helyreállítása. 1943 augusztus 21-én tették közzé a Kommunista Párt Központi Bizottságának és a Népbiztosok Szovjetjének határozatát „A német megszállás alól felszabadított területek gazdasági helyreállítására vonatkozó halaszthatatlan rendszabályokról“. Ez a határozat széleskörű programot irányzott elő e területek újjáélesztésére.

Félév múlva, 1944 februárjában a Népbiztosok Szovjetje közzétette a rendelet végrehajtásának eredményeit. A tervbevett rendszabályokat jelentékenyen túlteljesítették. Ukrajnában egy évnél rövidebb idő alatt újjáéledt 25,439 kolhóz, 1173 gép- és traktorállomás, és ezerszámra létesültek állattenyésztő kolhózmajorok. A háború végére a fölszabadított területeken több mint 3000 gép és traktorállomást állítottak helyre, a mezőgazdaság több

mint 26 ezer traktort és több mint 3 millió darab marhát kapott. A vetésterület a felszabadított területeken a háborúelőttinek 69%-át, kenyérmagkultúrákban a 70%-át érte el. 1944-ben a kolhózosok és szovhózosok az államnak 1.1 milliárd puddal több gabonát szolgáltatottak be, mint 1943-ban. A szocialista mezőgazdaság a hadsereget és a lakosságot egyaránt ellátta élelemmel.

„Természetes, hogy a kolhózszer rendszer nélkül, a kolhózszer parasztok és parasztnők munkája nélkül nem tudtuk volna ezt az igen nehéz feladatot megoldani — mondotta Sztálin elvtárs. — Ha a háború harmadik évében hadseregünk nem szenved hiányt élelemben, ha a lakosság el van látva élelemmel, az ipar nyersanyaggal, akkor ebben a kolhózszer rendszer ereje és életrevalósága s a kolhózszer parasztság hazafiassága nyilvánul meg.“

3. A szovjet értelmiség felbecsülhetetlen hozzájárulása az ellenség megsemmisítéséhez

A munkásokkal és parasztokkal együtt a szovjet értelmiség is aktívan és eredményesen kivette részét a német fasiszta bitorlók elleni harcából.

Az ellenség hitszegő támadására feleletül a szovjet értelmiség tízezrei fogtak fegyvert és mentek a frontra. A hátszágban maradtak a munkának szentelték minden erejüket, minden tudásukat. A szovjet tudósok, mérnökök, műszaki emberek számos igen fontos tudományos és technikai kérdést oldottak meg, döntő módon tökéletesítettek sok termelési folyamatot, segítettek a népgazdaság háborús állapotra való minél gyorsabb átállításában.

Sztálin elvtárs a háború alatt a szovjet tudósok munkásságának széleskörű programot adott. 1942 elején táviratban fordult a Tudományos Akadémia elnökéhez, Komarovhoz, amelyben ezt írta: „Remélem, hogy a Szovjetunió Tudományos Akadémiája élére áll a tudományban és termelésben az újítók mozgalmának és központja lesz a haladó szovjet tudománynak a népünk és valamennyi szabadságszerető nép leggonoszabb ellensége, a német fasizmus ellen kibontakozó harcban.“

A Szovjetunió kormánya meggyőződését fejezi ki, hogy a

szovjet népnek a német megszállók elleni Honvédő Háborújának zord idejében az Ön által vezetett Szovjet Tudományos Akadémia becsülettel teljesíti a haza iránti legfőbb kötelességét“.

A szovjet tudósok forró lelkesedéssel válaszoltak a szeretett vezér felhívására. Egész tevékenységük az iparunk, mezőgazdaságunk és Vörös Hadseregünk megsegítésére irányult.

Nagy szerep jutott a szovjet értelmiségnek a haditechnika fejlesztésében. A tervezők állandóan tökéletesítették a harci technikát, új és egyre félelmetesebb fegyverfajtákat teremtettek. „A háború egész folyamán az ellenségnek nem sikerült hadseregünket a fegyverzet minősége tekintetében felülmulnia“ — mondotta Sztálin elvtárs.

Felbecsülhetetlen a szovjet tudósok és tervezők érdeme a legkülönbözőbb új szerszámgépek és más ipari gépek megteremtésében.

Remekül dolgoztak a szovjet tudósok a mezőgazdaságban is. Egy csoport akadémikus végezte az Ural, Nyugat-Szibéria, Kazahsztán és a Volga-vidék erőforrásai mozgósításának óriási munkáját.

A szovjet geológusok értékes ásványokat kutattak fel. Igen gazdag érctelepeket tártak fel, gazdag ólomlelőhelyeket nyitottak meg. A Szovjetunió most a világon a harmadik helyen áll az ólombányászatban. A fizikusok, vegyészek, orvosok, matematikusok, tudósok mind a maguk helyén nagy haszonnal munkálkodtak a győzelem érdekében. „A szovjet értelmiség a maga építőmunkájával felbecsülhetetlen mértékben járult hozzá az ellenség megsemmisítéséhez“ — mondotta Sztálin elvtárs.

A munkásosztály, a kolhózsparasztság, a szovjet értelmiség hősiiesen küzdötték végig a hallatlanul nagy háborús erőfeszítéseket és a hátszágban végzett önfeláldozó munkájukkal biztosították a Vörös Hadsereg történelmi győzelmeit a fronton.

4. Az egész nép segített a frontnak

A szovjet hazafiság élénk megnyilatkozása volt a Vörös Hadsereg felszerelése anyagi eszközeinek előteremtésére indult gyűjtési mozgalom. 1942 végén, a sztálingrádi csata leghevesebb

tombolása idején kezdődött ez a mozgalom a „Vörös Önkéntes“ mezőgazdasági artelj kezdeményezésére a tambovi körzet Izbjengyejev járásában. Az artelj nemeslelkű kezdeményezéséhez csatlakoztak az egész körzet kolhózái, akik 40 millió rubelt gyűjtöttek a „Tambovi kolhózparaszt“ nevű harcokocsioszlop gyártására. A tamboviak ugyanerre a célra hamarosan még több mint 40 millió rubelt és több mint 200 ezer pud gabonát gyűjtöttek.

Sztálin elvtárs a tambovi kolhózparasztoknak átadta a Vörös Hadsereg testvéri üdvözlét és hálanyilvánítását.

A tambovi kolhózparasztok példáját követték a szarátoviak is. Első felajánlasként 33.5 millió rubelt gyűjtöttek harci repülőgépek építésére, ajándécul a sztálingrádi frontnak. A szarátoviak után a gorkiji körzet kolhózparasztjai 60 millió rubelt ajánlottak fel a „Valerij Oskalov“ nevű repülőraj építésére. Így született meg az egész népre kiterjedő tömegmozgalom.

Jelentős pénzüsszegek kezdtek befolyjni harcikocsik és repülőgépek építésére az egyes kolhózparasztoktól is. Az egyéni felajánlások kezdeményezője Golovatüj Ferapont Petrovics szarátovi kolhózparaszt volt, aki megtakarított pénzéből 100 ezer rubelt ajánlott fel harcirepülőgépek építésére. Golovatüj Ferapont Petrovicsnak üdvözlét és háláját fejezte ki Sztálin elvtárs. Íme a levél szövege:

„Golovatüj Ferapont Petrovics kolhózparasztnak, „Sztaha novec“ kolhóz, Novopokrovszk járás, Szarátov körzet.

Köszönöm Magának, Ferapont Petrovics, a Vörös Hadsereg és légierői iránti gondoskodását. A Vörös Hadsereg nem fogja elfelejteni, hogy Maga minden megtakarított pénzét harcirepülőgép gyártására adta oda.

Fogadja üdvözlömet. *J. Sztálin.*“

A dolgozók közül sokezen követték Golovatüj elvtárs példáját. Golovatüj felajánlását követő egy hónap alatt csupán Szarátov körzetében 44 kolhózparaszt ajánlott fel megtakarított pénzéből nem kevesebbet, mint fejenként 100 ezer rubelt. Furmanov Iván Tyimofejevics kombajn-brigádja három repülőgép építésére 500 ezer rubelt adott át

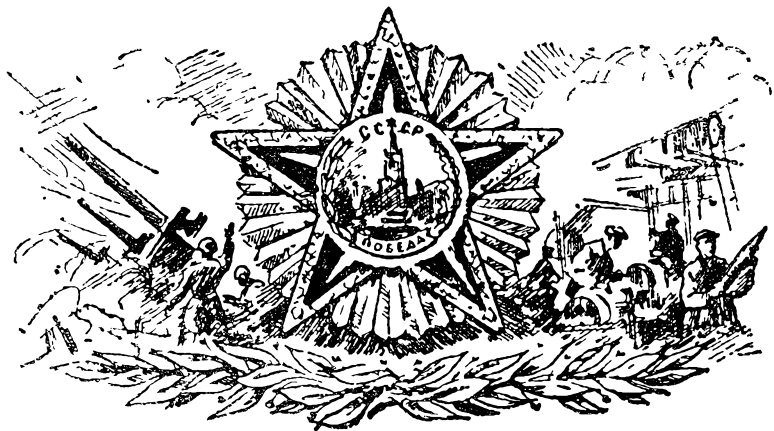
A kolhózparasztok segítsége a frontnak nemcsak pénzadományokra korlátozódott. A védelmi alapból hatalmas mennyiségű élelmiszer folyt be. A kolhózparasztok a védelmi alap számára terven felül a hektárok tucatjait vetették be, állatokat neveltek, élelmiszert gyűjtöttek. El téren kezdeményező a „Gorsiha“ kolhóz volt Jároslávlj körzetében. 1943 őszén a védelmi alap és a hitlerista bitorlóktól szenvedett területek számára ez a kolhóz 20 hektárt vetett be kenyérgabonával, egy hektárt burgonyával, két hektárt pedig répafélével ültetett be. A vetőmagot a kolhózparasztok maguk adták össze. Azonkívül a kolhóz elhatározta, hogy a terven felül felnevel és a védelmi alapnak beszolgáltat öt sertést és három szarvasmarhát, a felszabadított területek kolhózparasztjainak pedig segítségképpen felnevel és átad tíz szarvasmarhát és tíz juhot. Gorsiha kolhózparasztjainak kezdeményezéséhez az egész ország kolhózparaszsága csatlakozott. Csak Jároslávlj körzetében a védelmi alap számára kb. 9000 hektárt vetettek be. Az országban nem volt kolhóz, amelyik ilyen vagy olyan formában ne támogatta volna a jároslávlj kolhózparasztok kezdeményezését.

Az újságokban Sztálin elvtárshoz címzett felhívások jelentek meg. Ezek a felhívások arról az általános óhajról tanuskodtak, hogy a frontnak minden lehető segítséget meg kell adni. A védelmi alap számára rendezett gyűjtésben az egész szovjet nép résztvett. A védelmi alapba adták megtakarított pénzüket a munkások, tisztviselők, tudósok, a Vörös Hadsereg katonái és parancsnokai. Az egész ország szava volt ez. Az 1941—1943 évek folyamán a védelmi alapba csupán készpénzben kb. 13 milliárd rubel folyt be. Azonkívül nagymennyiségű értéktárgyat és sok élelmiszert gyűjtöttek össze. A dolgozók óhajának megfelelően az összegyűjtött pénzt új repülőgépek, harcokosik, tüzérségi lövegek és hadihajók építésére fordították. „A védelmi alap összehozására irányuló népi mozgalom — Sztálin elvtárs szavai szerint — ismét megmutatta, hogy a németek elleni háború a Szovjetuniót lakó összes népek közös népi háborúja.“

A védelmi alap létrehozásán kívül a szovjet nép az államnak nagy segítséget nyújtott kölcsönök jegyzésével is. Ha figyelembe vesszük a szovjet állam által a háború alatt a hadikölcsö-

uókból és a sorsjáték realizálásából bevett, valamint a védelmi alapba befolyt anyagi eszközöket, mindez bőven meghaladja a 100 milliárd rubel óriási összeget.

A szovjet népnek a munkások, kolhózparasztok és értelmiségiek önfeláldozó munkájában, az önkéntes felajánlások özönében, az állami kölcsönök tízezerszámra való elhelyezésében megnyilvánuló hazafias mozgalma fényes bizonyítéka a front és a háttország megbonthatatlan egységének.

IX. FEJEZET

MIERT GYŐZÖTT A SZOVJETUNIO?

A német fasiszta bitorlók elleni háború nagy megpróbáltatása volt a szovjet nép minden erejének, megpróbáltatása a szovjet társadalmi és államrendszernek, megpróbáltatása a világ első szocialista állama katonai és gazdasági teljesítőképességének. Ezt a megpróbáltatást a mi szocialista hazánk becsülettel kiállta.

A hitlerista rablók sokáig készültek a Szovjetunió elleni támadásra.

Miután majdnem egész Európát leigázták és szolgálatukba állították az elfoglalt területek gazdasági és emberi erőtartalmait, a fasiszták óriási hadigépezetet teremtettek, amelynek egész erejét hirtelen rázúdították a békés szovjet államra, abban reménykedve, hogy egyetlen hatalmas csapással térdre kényszeríthetik a Szovjetuniót.

A német, majd a japán imperialisták elleni harc egészben véve több, mint négy évig tartott. A háború éveit alatt a Szovjetunió kifejtette hatalmas, törhetetlen erőit és szétzúzta a fasiszta Németországot és az imperialista Japánt.

A Szovjetuniónak a fasiszta Németország és az imperialista Japán fölött kivívott győzelmének nagy világtörténelmi jelentősége van.

A szovjet nép hősies küzdelmével katonai, erkölcsi és politikai vereséget mért a fasizmusra, a szabadság, a demokrácia legádázabb ellenségére, megmentette az Októberi Forradalom nagy vívmányait, megvédte a világ leghaladóbb szocialista társadalmi rendszerét, hazánk szabadságát és függetlenségét.

A Szovjetuniónak a német fasiszta bitorlók fölötti győzelme nagy mértékben kihatott az egész földkerekség népeinek sorsára. A szovjet emberek önfeláldozó, hősi küzdelmükkel elhárították a hitlerista rablók világuralmának veszélyét, kiszabadították Európa népeit a hitleri rabságból, felszámolták a kelet-ázsiai japán imperialista elnyomást, megmentették a világkultúrát.

Különösen nagy segítséget nyújtott a Szovjetunió Közép- és Délkelet-Európa népeinek. A szovjet hadsereg megverte és kiűzte a hitlerista csapatokat Lengyelországból, Csehszlovákiából, Romániából, Bulgáriából, Magyarországból és Jugoszláviából. A szovjet harcosoknak a lengyelek, csehek, szlovákok, szerbek, horvátok, makedonok, bolgárok, magyarok és románok szabadságáért kiontott vére örökre megerősítette ezen országok népeinek baráti kapcsolatait a szovjet néppel.

A német fasiszta bitorlók fölötti győzelemmel a szovjet nép nagy szolgálatot tett az egész emberiségnek. A szovjet emberek becsülettel teljesítették a fasizmus elleni harcosok kötelességét és kivívták maguknak azt a nagy dicsőséget, hogy a világ népeinek a rabszolgaságtól való megszabadítói és a civilizáció megmentői lettek. A szovjet emberek kivívták az egész haladó emberiség nagy szeretetét és megbecsülését.

A győzelem megszilárdította a Szovjetunió világpolitikai tekintélyét és mérhetetlenül megnövelte befolyását a nemzetközi kérdések megoldására.

Miért tudott kivívni a Szovjetunió ilyen dicsőséges győzelmet? Mik voltak erejének forrásai?

A Szovjetuniónak a Nagy Honvédő Háborúban kivívt győzelmének okai magában a szocialista állam alapjaiban gyökereznek.

1. Országunknak a nagy, mindent legyőző erőt a szovjet társadalmi rendszer adta.

A Nagy Októberi Forradalom eredményeként szétrombolódott a kizsákmányoló rendszer és megteremtődött a világ leg-haladóbb rendszere, a szovjet rendszer. A dolgozó tömegek csak a Szovjetunióban építették ki saját hatalmukat, nyerték el az igazi szabadságot és kezdtek boldog életet élni. A történelemben először itt kezdett az ember sajátmagának, a közösségnek dolgozni és nem a kizsákmányolóknak.

A Szovjetek hatalma a mi országunkat hatalmas országgá változtatta. Az egész nép erőfeszítéséből nagy teljesítő-képességű ipar létesült. A sztálini ötéves tervek teljesítésének eredménye az lett, hogy megszűnt országunk évszázados ipari elmaradottsága, amelytől a nép annyit szenvedett, s amely nem egyszer Oroszország háborús vereségeihez vezetett. Az ország iparosodása következtében a szovjet nép a Nagy Honvédő Háborúban bőségesen el tudta látni hadseregét a legkitűnőbb korszerű technikai felszereléssel.

A szovjet rendszerben rendkívüli lehetőségek nyíltak a mező-gazdaság számára is. A szovjet hatalom az iparosítással létrehozta a nagyarányú kollektív mezőgazdaságot, amely a Szovjet-uniónak a hitleri Németország ellen vívott háborújában fennakadás nélkül el tudta látni a hadsereget és a lakosságot élelem-mel, az ipart pedig mezőgazdasági nyersanyaggal.

A sztálini ötéves tervek folyamán az országban valóságos kulturális forradalom ment végbe. Majdnem teljesen felszámol-ták az írástudatlanságot, megvalósult az általános kötelező elemi oktatás. A kulturális forradalom egyik igen fontos eredménye az új szovjet értelmiség kialakulása volt, ami nagy jelentőségű volt fegyveres erőink további megerősödése szempontjából.

Az ország katonai elmaradottsága is a múlté lett. A Szovjet-unió dolgozói, miután kezükbe vették a hatalmat, megerősítették hazánk védelmi képességét. A történelem tapasztalata azt tanítja, hogy egy hadsereg megszervezése egész nemzedékek munkáját és erőfeszítését kívánja meg, a szovjet hatalom pedig ezt a feladatot egy negyedszázadnál rövidebb idő alatt oldotta meg. E rövid idő alatt nőtt fel és erősödött meg a hatalmas Vörös Hadsereg, mely a világ legerősebb hadserege lett.

A szovjet hatalom ilyenformán teret adva a milliós tömegek

alkotó munkájának, igen rövid idő alatt felszámolta országunk politikai, gazdasági, kulturális és katonai elmaradottságát. Létrehozta az új társadalmi rendszert, amely kiállta a Nagy Honvédő Háború minden megpróbáltatását.

„A háború megmutatta — mondotta Sztálin elvtárs —, hogy a szovjet társadalmi rendszer valódi népi rendszer, amely a nép kebeléből nőtt ki és élvezi a nép hatalmas támogatását, hogy a szovjet rendszer a társadalom szervezésének teljesen életképes és szívós formája.“

A világ egy országa sem tudta volna elviselni a front és a háterszág ekkora megerőltetését, amekkora a Szovjetuniónak jutott osztályrészül. A Szovjetunió nemcsak elviselte ezt a terhet, hanem a háború minden hónapjával egyre erősebb lett.

A háború első szakaszában a déli területek több ipari körzetének, — mint pl. a Donyeemedence, Krivoj Rog környéke, az ukrainai óriás gyárak — elvesztése után a szovjet ipar nem engedett üteméből, pedig a német fasiszta bitorlók erről ábrándoztak. A szovjet hazafiság éltető érzésétől lelkesített munkásosztály a többi területeken az ipari termelés hirtelen emelkedését érte el. Azt a feladatot tűzte maga elé, hogy a frontnak megad minden szükségeset az ellenség legyőzésére. S ezt a feladatot becsülettel teljesítette.

Az általános népi érdekek mélységes átérzését mutatta a kolhózparasztság is. Nemesak a hadsereg és a háterszág terveit teljesítette, hanem még a terven túl is sokmillió tonna gabonát és sokmilliárd rubel készpénzt adott.

A munkásokkal és parasztokkal együtt haladt a szovjet értelmiség. Az egész szovjet néppel együtt alkotó munkájával a győzelem ügyét szolgálta.

A szovjet nép munkaheroizmusá előtt, — mint valami csoda előtt — az egész haladó emberiség meghajol. De a Szovjetunió népei tudják, hogy sikereik nem csodák, hanem törvényszerű következményei az önfeláldozó munkának és Pártunk bölcs politikájának.

A háború megmutatta a szovjet társadalmi rendszer fölényét bármely más rendszerrel szemben.

„Most — mondotta Sztálin elvtárs — arról van szó, hogy a

szovjet társadalmi rendszer életképesebbnek és szívósabbnak bizonyult, mint a nem szovjet társadalmi rendszer, hogy a szovjet rendszer a társadalomszervezésnek jobb formája, mint bármely más nem szovjet társadalmi rendszer.“

2. Az ellenség fölötti győzelemhez a szovjet államrendszer segített bennünket. A történelem soknemzetiségű államok létrehozásának számos kísérletét ismeri. Ezek közül sokat a fegyverek ereje hozott össze és mint életképtelenek szét is hulltak. Csak a mi országunkban jött létre a világon az első olyan soknemzetiségű állam, amelynek a legsúlyosabb megpróbáltatásoktól sem kellett félnie. A Szovjetunió népeinek sztálini barátsága rendkívüli jelentőségű volt az ellenség fölötti győzelem kivívásában. Élükön az orosz néppel és vele egysorban hőiesen küzdöttek az ukránok és belorusszok, grúzok és örmények, üzbekék és tadzsikok — beláthatatlan országunk összes népei. A harctereken csodálatos hőstetteket vittek végbe. Közülök kerültek ki a Szovjetunió Hősei, a csapatparancsnokok és tábornokok.

Hatalmas erővé változott a szovjet népek barátsága. A szorosán összefogott sokmillió testvéri család élén a nagy orosz nép áll.

A Vörös Hadsereg csapatparancsnokai részére a Kremlben 1945 április 24-én rendezett fogadáson Sztálin elvtárs pohárköszöntőt mondott az orosz népre, „mert a Szovjetunió kötelékébe tartozó összes nemzetek közül ez a legkiválóbb nemzet.“

Gazdag történelme folyamán a zord természettel folytatott küzdelemben, a belső és külső ellenségekkel vívott elkeseredett harcokban az orosz nép kiváló tulajdonságokat fejlesztett ki magában: világos értelmet, állhatatos jellemet és bölcs türelmet.

Az orosz népnek gazdag hadi tapasztalatai és nevezetes hazafias hagyományai vannak. Létét a külső ellenségekkel vívott évszázados súlyos harcokban védte meg. Az orosz nép fogta fel a mongol hódítók egész támadását és ezzel megmentette Európát a mongol elnyomástól. Ő vetett véget a német lovagrendek keleti terjeszkedésének. Nagy érdeme az orosz népnek, hogy megsemmisítette a világuralomra törő hódító Napoleon seregeit.

Az orosz népnek ugyancsak hatalmas forradalmi hagyományai is vannak. A dolgozók ellenségeivel folytatott harcban a

forradalom gondolat olyan óriásait állította csatasorba, mint Herzen, Belinszkij, Dobroljubov, Csernüsevszkij s mint a marxizmus oroszországi úttörője: Plehánov. Az orosz nép adta a világnak korunk legnagyobb lángelméjét, a szovjetállam megalapítóját, Lenint. Oroszország munkásai hozták létre Lenin és Sztálin nagy pártját, amely harcba vitte országunk összes népeinek dolgozóit a proletárforradalomért, a kommunizmusért.

Az orosz nép képességei teljes erejükben kibontakoztak a Nagy Honvédő Háború idején. A Vörös Hadsereg csapatarancsnokai tiszteletére adott fogadáson Sztálin elvtárs ezt mondta: „Emelem poharam az orosz nép egészségére, mert ebben a háborúban általános elismerést érdemelt ki, mint a Szovjetunió vezető ereje országunk összes népei között“.

3. A Honvédő Háborúban a szovjet fegyveres erők győztek. „A háború megmutatta — mondotta Sztálin elvtárs —, hogy a Vörös Hadsereg nem „agyaglábakon álló kolosszus“, hanem korunk elsőrendű hadserege, amely teljesen korszerű fegyverzettel, igen tapasztalt parancsnoki karral és kitűnő katonai erkölcsi tulajdonságokkal rendelkezik.“

A szovjethatalom a hadsereget remek haditechnikai felszereléssel látta el, harckocsijainak és repülőgépeinek minősége felülmulta a németekét. Ami a fegyverzet mennyiségét illeti, az első háborús év után, amikor megtörtént az iparnak keletre telepítése, a Szovjetunió e tekintetben is felülmulta az ellenséget. De a Vörös Hadsereg ereje nemcsak hatalmas haditechnikai felszerelésében rejlik. Természetes, hogy minden háborúban a fegyver hatalmas szerepet játszik, a modern háborúban pedig a hadseregnek haditechnikai felszereléssel való ellátása különös jelentőségű. De a technika egymagában nem hoz győzelmet. A technikai felszerelés olyan ember kezében, aki nincs tudatában annak, hogy miért harcol, nem teljesértékű fegyver. Hogy a technikai felszerelésből kihozassa mindazt, amit az adni képes, a katonának nemcsak a technika teljes birtokában kell lennie, hanem tudnia kell azt is, hogy milyen célra alkalmazza.

Az orosz katonák mindig híresek voltak kitartásukról és arról, hogy harcolni tudnak. Népünk történetének sok lapját írták tele dicsőséggel. Szuworov hadjáratai vagy Szevasztopol

védelme az 1853—1856-i krími háborúban az orosz hadsereg hősiességének örökre hervadhatatlan példái maradnak. De akkoriban a háború célja távolról sem volt mindig szívügye a katonáknak. A régi hadsereg a földesurak és burzsoázia uralmának, Oroszország sok népe gyarmati elnyomásának volt az eszköze.

Az idegen ügy és idegen érdekek szolgálata bilinesbe verte az orosz hadsereg hősi erőit. Csak a szocialista forradalom tudta felszabadítani a nép hatalmas szellemét és lehetővé tenni hadseregének, hogy a hazájáért vívott harcban példátlan bátorságot tanúsítson. A Nagy Szocialista Forradalom új hadsereget teremtett s a munkások és parasztok elnyomásának eszközét felszabadításuk eszközévé tette, a munkások és parasztok hatalmának s a szovjet népek függetlenségének hástyájává változtatta. A Vörös Hadsereg ereje éppen abban áll, hogy a remek technikai felszerelés a politikailag öntudatos katona kezében van, aki nagyon jól tudja, miért harcol. A Vörös Hadsereg ereje öntudatában, Lenin és Sztálin eszméi iránti odaadásában rejlik.

„A Vörös Hadsereg ereje elsősorban abban áll — mondotta Sztálin elvtárs —, hogy nem hódító, nem imperialista, hanem honvédő, felszabadító, igazságos háborút visel. A német katonának nincs magasztos háborús célja, ami lelkesíthetné, amire büszke lehetne. Ezzel szemben a Vörös Hadsereg bármelyik harcosa büszkén mondhatja, hogy igazságos felszabadító háborút visel hazája szabadságáért és függetlenségéért. A Vörös Hadseregnek megvan a maga nemes és magasztos háborús célja, amely hőstettekre lelkesíti. Eppen ezzel magyarázható, hogy a Honvédő Háború ezerszámra termi a hősokeket és hősnőket, akik készek a halálba menni hazájuk szabadságáért“.

Győztes harcában a Vörös Hadsereg a népi tömegek lankadatlan támogatását élvezte. A háterszág segítsége nélkül nem lehet háborúskodni. A háterszág adja a hadseregnek a kiegészítést, küldi a löszert és élelmet. De a régi Oroszországban, mint minden osztályállamban, a háterszág nem mindig támogatta a frontot. Ilyen támogatás csak igazságos háborúban létezett, amikor az ország szabadsága és nemzeti függetlensége került veszélybe. A cárizmus által viselt háborúk pedig rendszerint hő-

dító jellegűek voltak és a cárizmus politikájával elégedetlen nép nem nyújthatott teljes támogatást a frontnak.

A Nagy Októberi Forradalom győzelme gyökeresen megváltoztatta a hátország és a front viszonyát. A Szovjetunióban a hátország és a front egységes. Minden szovjet polgár hozzájárult a maga módján a német fasiszta bitorlók feletti győzelemhez.

Nagy segítséget nyújtott a Vörös Hadseregnek a szovjet hazafiak önfeláldozó harca a német fasiszta csapatok hátában. Országunk történetében a partizánmozgalom gyakran játszott fontos szerepet. Elég megemlíteni a partizánok tevékenységét az 1812-es Honvédő Háborúban. Általános népi jellege lett a partizánharcnak a szovjet népnek 1918—1920-ban a német, angol, japán, francia és amerikai beavatkozók és a belső ellenforradalom ellen vívott háborújában. A partizánharc tapasztalatai, a hősi mult hagyományai átmentek a szovjet korszak vérébe.

A partizánok hősi harca a német fasiszta hadseregek hátában példátlanul áll a történelemben. A népi megtorlók az ellenség katonáinak és tisztjeinek százazreit semmisítették meg. A szovjet partizánok nem hagyták nyugodni a németeket sem nappal, sem éjjel és arra kényszerítették őket, hogy tucattal vonják el a frontról a hadosztályokat országuk védelmére. A partizánok nemcsak német erőket vontak el a frontról, ami által megkönnyítették a Vörös Hadsereg harcát, hanem aktívan részt vettek hadműveleteiben is: segítettek birtokba venni a folyók átkelőhelyeit, védték az ellenségtől elvett hídfőket, váratlan támadásokat intéztek az ellenség hátába. A népi megtorlók belső frontot nyitottak a német bitorlók ellen, aminek óriási befolyása lett a háború egész menetére.

A Vörös Hadsereg győzelmeit a szovjet haditudománynak lehet köszönni. A német hadsereg több nagyjelentőségű veresége, amely hallatlan katasztrófába vitte Németországot, szemléltetően mutatta a német hadvezetés hiányosságát. A háborúban a szilárd tudományos alapokra épült sztálini sztratégia győzött. A Vörös Hadsereg bármelyik győztes ütközete kétségtelenül egész történésznemzedékek számára fog majd sokoldalú tanulmányozás tárgyául szolgálni. A Vörös Hadsereg azért győzött, mert megtanulta holtbiztosan venni az ellenséget, amint azt a korszerű

haditudomány megköveteli. A szovjet katonák mesterei lettek szakmájuknak, a parancsnokok pedig a hadvezetésnek.

A Vörös Hadsereg főparancsnokságának bölcs sztratégiája, a Főparancsnokság akaratát teljesítő részparancsnokok hajlékony taktikája vezetett a Szovjetunió fegyveres erőinek győzelmeire. Sztálin elvtárs a Vörös Hadsereg soraiban újtípusú vezetőket nevelt, a sztálini hadiiskola hadvezéreit.

A Vörös Hadsereg azért is tudta elérni az ellenség teljes megsemmisítését, mert a hitleri Németországgal vívott harcban nem állt egyedül. A szovjet kormány helyes külpolitikája biztosította a szovjet népnek az egész haladó emberiség támogatását. A lengyel, csehszlovák, jugoszláv, francia és más európai népek hősi harca a német megszállók ellen, egybeforrt a szovjet népek harcával. A háború folyamán megalakult és megerősödött a hitlerellenes koalíció, amelynek élén a Szovjetunió, Nagybritannia és az Egyesült Államok álltak.

A Szovjetunió azért győzött, mert a vezető és irányító erő, a szovjet népnek a német fasiszta bitorlók elleni harcában szervező központja: Lenin és Sztálin pártja, a Bolsevik Párt volt.

A Bolsevik Párt legjobb erőit a frontra küldték. A kommunisták a Vörös Hadsereg első soraiban küzdöttek. A párt minden ereje a nagyteljesítményű hadigazdálkodás létrehozására, a frontnak nyújtandó segítség népi erőfeszítéseinek összefogására irányult.

„A Honvédő Háború napjaiban — mondotta Sztálin elvtárs — a párt úgy állt előttünk, mint a fasiszta bitorlók elleni népi harc sugalmazója és megszervezője. A párt szervező munkája egyesítette és a közös célra irányította minden szovjet ember erőfeszítését, minden erőnket és eszközünket az ellenség megsemmisítése ügyének vetve alá“.

A Vörös Hadsereg és az egész szovjet nép fasisztaellenes harcának szervezői pártunk és államunk legkiválóbb tényezői voltak: Molotov, Kalinin, Vorosilov, Kaganovics, Zsdánov, Andrejev, Mikojan, Scserbakov, Berija, Malenkov, Hruscsov, Svernyik, Bulganyin, Koszügin és mások.

A Szovjetunió azért győzött, mert a győzelemre Sztálin elvtárs vitt beennünket, országunk irányítója, a legkiválóbb sztra-

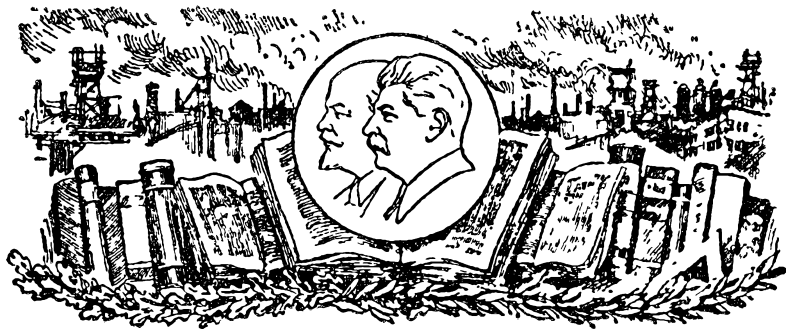
téga és hadvezér. Sztálin elvtárs alkotta meg a hadviselésnek és a győzelem elérésének zseniális tervét. Az ő vezetése alatt verte meg a Vörös Hadsereg a németeket Moszkvánál, Sztálingrádnál, semmisítette meg az ellenséget a Bjelgorod—Kurszki ütközetben. A zseniális sztálini terveket megvalósítva, a Vörös Hadsereg megtisztította a szovjet földet a német bitorlóktól és véglegesen megsemmisítette őket saját területükön.

Sztálin nevével az ajkukon mentek a harcba a hazáért a Szovjetunió katonái, Sztálin nevével az ajkukon verekedtek a szovjet partizánok a németek hátában, Sztálin neve lelkesítette a munkásokat, kolhózpapasztokat, az értelmiséget az önfeláldozó munkára. Minden szovjet emberben a vezér hatalmas akarata testesült meg. Ragyogó, ki nem hunyó csillagként fénylik a Szovjetunió történetében győzelmeink nagy szervezőjének, a Szovjetunió Generalisszimuszának, Sztálin elvtársnak neve.

A
SZOCIALIZMUSTÓL
A KOMMUNIZMUSIG

1. FEJEZET

MI A KOMMUNIZMUS?

1. A kommunista társadalom két fejlődési fokozata

A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának célja a kommunizmus felépítése.

Az emberiség legkiválóbb képviselői évszázadokon keresztül ábrándoztak annak a társadalmi rendnek a felépítéséről, ahol megszűnik a termelőeszközök magántulajdona és az embernek ember által történő kizsákmányolása, ahol mindenki képességei szerint dolgozik és a termelt javakból szükségletei arányában részesül. Marxig és Engelsig azonban mindez vágyálom maradt, mivel a társadalom reális életét és ennek fejlődési törvényeit nem ismerték fel. A szocializmust utópiából tudománnyá a proletariátus nagy tanítói: Marx Károly és Engels Frigyes tették. A kapitalista társadalom keletkezésének és fejlődésének törvényeit alapos tanulmányozásnak vetették alá és tudományosan bebizonyították, hogy a kapitalizmus fejlődése proletárforradalomra és egy új társadalmi rend, a kommunizmus győzelmére vezet. Ez volt a tudományos kommunizmus elmélete, amelyet ők még száz évvel ezelőtt „A kommunista kiáltvány”-ban szövegeztek meg. Marx és Engels, akik ennek az elméletnek helyességét még jóval a forradalom előtt felismerték, nem jutottak odáig, hogy a kommunista társadalom kérdését és a szocializmusból a kommunizmusba történő átmenet útját minden oldalról megvilágí-
48*

tották volna. Tudományosan ők csak a kommunizmus legalsó és legfelső fokozatának alapelemeit fejtették ki.

Zseniálisan fejlesztette tovább a tudományos kommunizmus elméletét az új történelmi feltételek között Lenin és Sztálin. A kommunizmus két fejlődési fokozatának — vagyis a szocializmus egy országban való megvalósításának és a szocializmusból a kommunizmusba való átmenetnek — alapkérdéseit sikerült tisztázni. A Szovjetek országában öltének testet először történelmünk folyamán a tudományos kommunizmus eszméi. A kommunizmus első fejlődési fokozatát a Szovjetunió már elérte: felépült a szocialista társadalom és a szovjet nép ma az előtt a gyakorlati feladat előtt áll, hogy mindennapi harcának végecéljaként megvalósítsa a második, a legfelsőbb fejlődési fokra történő fokozatos átmenetet.

A szocializmus és a kommunizmus, a marxizmus—leninizmus tanítása szerint, egy és ugyanazon kommunista társadalomnak két fejlődési szakasza, amelyeknek alapja közös.

Sem a szocializmusban, sem a kommunizmusban nincsenek a termelőeszközök magántulajdonban, hanem a társadalom tulajdonát képezik. A kizsákmányoló osztályok felszámolása megtörtént és ember az embert nem zsákmányolja ki többé. A termelés fejlődése nincs alárendelve a kapitalisták magánérdekének és hasznuk biztosításának, hanem a dolgozók anyagi helyzetének módszeres javítása és a szovjet állam hatalmának megszilárdítása lett feladata. Az ország népgazdaságát egységes terv szerint irányítják.

A szocializmusnak és kommunizmusnak ez a közös alapja lehetővé teszi, hogy csak mint fokozatokat, mint szakaszokat különböztessük meg őket a kommunista társadalom fejlődésében. Lenin a szocializmust jellemezve az „Allam és forradalom“ című művében ezt írta: „Tekintettel arra, hogy a termelőeszközök köztulajdonná váltak, «a kommunizmus» szót itt is alkalmazni lehet, ha nem felejtjük el, hogy ez *nem teljes* kommunizmust jelent.“

A szocializmus és a kommunizmus, bár közös alapjuk van és ugyanazon kommunista társadalom két fejlődési fokozatát jelentik, ugyanakkor számos sajátosság tekintetében eltérnek egymástól.

A kommunizmus első fejlődési fokozatában a termelőerők még nem érték el a fejlődésnek azt a színvonalát, ahol az összes szükségleti cikkek bőségét biztosítani lehetne. A munka még nem vált teljes mértékben az ember létszükségletévé.

A kommunista társadalomban a termelőerők a fejlődésnek olyan magas fokára jutnak, ahol „a társadalmi gazdagság összes forrásai teljes áramlással folynak“. (Marx).

A munka az ember elsőrendű létszükségletévé lesz. A társadalomért végzett önkéntes fáradozás szokássá, a köz hasznát szolgáló munka általános jelenséggé válik.

A szocialista társadalomban a társadalmi tulajdonnak két formája van: az állami és a szövetkezeti — kolhóz tulajdon. Bizonyos különbség még fennmarad a munkásosztály és a parasztság között, bár a szocializmusban az osztálykiváltság megszűnik és az osztályhatárok fokozatosan elmosódnak.

A kommunista társadalomban eltűnnek a társadalmi tulajdon formái közötti különbségek, kizárólag a termelőeszközök népi tulajdona marad érvényben. Az osztálykülönbségek maradványait teljes erővel le fogják küzdeni. A kommunizmusban mindenféle osztálytagozódás eltűnik.

A termelőeszközök szocialista tulajdona és a népgazdaság tervszerű vezetése már a kommunizmus első fejlődési fokozatában is széleskörű lehetőségeket nyit a modern technika alkalmazására a termelés minden ágában. Ebben a fejlődési fokozatban megteremtik a kommunizmusnak megfelelő új technikát. A kommunista társadalomban a népgazdaság összes ága a legmodernebb technika, a termelési folyamat sokoldalú gépesítése és automatizálása, az elektromos áram és a kémia legszélesebb körű alkalmazása, a tudomány és technika legújabb vívmányainak felhasználása alapján fog fejlődni. Ez biztosítja a társadalmi munka termelékenységének soha nem látott növekedését.

Szocialista társadalmunkban gyökerében támadtuk meg a város és a falu, a szellemi és a fizikai munka között fennálló ellentétet. Ezt országunk szocialista átalakításának eredményeképpen, a termelőerők gigantikus növelésével, továbbá a dolgozók kultúrájának és műszaki tudásának fokozásával értük el. A szocializmusban azonban még nem számoltuk fel teljes egészében

a város és a falu, a szellemi és a fizikai munka közötti különbséget. Ezt az ellentétet csak a teljes kommunizmusban fogjuk véglegesen megszüntetni. Ekkor eltűnik majd a régi társadalmi munkamegosztás valamennyi maradványa is.

Egyik alapvető eltérés a szocializmus és kommunizmus között a termékek szétosztásának módja. A szocializmus még nem képes teljes mértékben kielégíteni az emberek minden szükségletét; ennek folytán a társadalom a termelt javakat nem az emberek szükséglete, hanem a társadalom részére végzett munkájuk mennyisége és minősége alapján osztja szét. A szocializmus vezérelve: „Mindenki képességei szerint, mindenkinek munkája arányában.” A kommunizmusban megteremtjük az árubőséget és a társadalomnak lehetősége nyílik arra, hogy az árukat tagjai szükségletének megfelelően ossza szét. A kommunizmus vezérelve: „Mindenki képességei szerint, mindenkinek szükségletei arányában.”

Ezek voltak a kommunizmus alsó és felső fokozatának alapvető jellemvonásai.

1927-ben Sztálin elvtárs az első amerikai munkásküldöttséggel folytatott beszélgetése során a tökéletes kommunista társadalom jellemzéseként a következőket mondotta: „Ha röviden meg akarjuk adni a kommunista társadalom anatómiáját, úgy az olyan társadalom lesz, a) ahol a munka- és termelési eszközök nem lesznek magántulajdonban, hanem társadalmi, kollektív tulajdonban lesznek; b) ahol nem lesznek osztályok és nem lesz államhatalom, hanem lesznek ipari és mezőgazdasági dolgozók, akik gazdaságilag, mint dolgozók szabad szövetsége igazgatják magukat; c) ahol a terv alapján szervezett népgazdaság mind az ipar, mind a mezőgazdaság terén a legfejlettebb technikán alapul majd; d) ahol nem lesz ellentét város és falu, ipar és mezőgazdaság között; e) ahol a termékeket a régi francia kommunisták elve szerint fogják elosztani: «mindenkitől képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint», f) ahol a tudománynak és művészetnek eléggé kedvező feltételei lesznek ahhoz, hogy teljes virágzást érjenek el; g) ahol az egyéniség, amelyet már nem nyom a darab kenyérért való gond és amelynek nem kell «a világ hatalmasaihoz» törleszkednie, valóban szabad lesz.”

2. *A kommunizmus építésének lehetősége a Szovjetunióban*

Lenin az imperializmusról szóló tanulmányaiban megállapította a kapitalizmus egyenlőtlen gazdasági és politikai fejlődésének törvényét. E törvényből mutatta ki annak a lehetőségét, hogy a szocializmus először egy országban jut győzelemre.

A szocialista forradalom új elmélete volt ez: a szocializmus egy országban való győzelmének és e győzelem feltételeinek elmélete. Leninig a marxisták úgy vélték, hogy a szocializmus győzelme nem lehetséges egy országban külön, hanem e győzelem az összes kapitalista országokban egyidejűleg következik be. Lenin az imperializmusra vonatkozó adatok alapján ezt az elavult álláspontot új elmélettel helyettesítette. Eszerint az elmélet szerint a szocializmus győzelme lehetséges egy országban, de nem lehetséges az összesekben egyszerre. A szovjet országban — tanította Lenin — mindaz rendelkezésre áll, ami a szocialista társadalom teljes kialakításához szükséges.

Sztálin igazolta és több szempontból kifejtette, hogy a lenini elmélet, amely a szocializmusnak először a Szovjetunióban történő felépítésére szól, helyes. Kidolgozta az ország szocialista iparosításának, a mezőgazdaság kollektivizálásának kérdéseit, rámutatva a szocializmus építésének konkrét útjaira országunkban. A szocialista építés tapasztalatainak tudományos elemzése alapján Sztálin elvtárs arra a következtetésre jutott, hogy a kommunizmus kifejlesztése országunkban akkor is lehetséges, ha az ország körül megmarad a kapitalista gyűrű. „A kommunizmus egy országban is teljesen kialakulhat — mutat rá Sztálin elvtárs —, különösen olyan országban, mint a Szovjetunió“. Sztálin elvtárs meghatározta a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet útját és megindokolta a szovjet állam megszilárdításának, a további fejlődésnek szükségességét.

A kommunizmus szovjetunióbeli győzelmének a lehetőségéről szóló elmélet oszlopa a marxi-lenini társadalomtudománynak. Gazdagítja a leninizmust, a szovjet népet új eszmei fegyverrel szereli fel és a Párt előtt a kommunizmusért folytatott harc hatalmas távlatát nyitja meg.

Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy a kommunizmus győzelmére vonatkozó elméletnek a mi országunkban két oldala van: az egyik felöleli a belső viszonyok területét, a másik a külső viszonyokét.

A belső viszonyok szempontjából a Szovjetunióban minden feltétel megvan a kommunista társadalom felépítésére. Ezeket a feltételeket a Szovjetunióban a korábbi fejlődés teremtette meg. Országunkban megdöntöttük a kapitalisták hatalmát és a dolgozók hatalmával cseréltük fel. A szovjet állam biztosítja a szocializmus győzelmét a Szovjetunióban és az országot a kommunizmus útján vezeti előre.

A sztálini ötéves tervek alatt országunk gyökeresen átalakult. Gazdasági és technikai szempontból elmaradt és gyenge ország volt s egy rövid történelmi időszak alatt élenjáró ipari országgá vált. Sikeresen megoldottuk a szocialista forradalom nagy feladatát: a mezőgazdaság kollektivizálása befejeződött és létrejött a világ legnagyobb, leghatalmasabb mezőgazdasága. A Szovjetunióban felszámoltuk a kizsákmányoló osztályokat és teljesen megsemmisítettük azokat az okokat, amelyek az embernek ember által történő kizsákmányolásához vezetnek.

A sztálini ötéves tervek teljesítésének eredményeképpen a szocialista gazdasági rendszer vált osztatlanul uralkodóvá az ország népgazdaságának valamennyi ágazatában. A Szovjetunió alkotmánytervezetéről szóló beszámolójában Sztálin elvtárs 1936 novemberében a következőket mondotta:

„Szovjettársadalmunk már elérte azt, hogy alapjában megvalósította a szocializmust, létrehozta a szocialista rendszert, vagyis megvalósította azt, amit a marxisták másszóval a kommunizmus első vagy alsó fokának neveznek. Vagyis nálunk a kommunizmus első foka, a „szocializmus“ alapjában már megvalósult. A szocialista társadalom felépítésével a Szovjetunió a szocializmusból a kommunizmusba történő átmenet időszakába lépett.

A szovjet nép előtt felmerült az a feladat, hogy elérje és túlszárnyalja a vezető kapitalista államokat gazdasági téren, biztosítsa a termelőerők gyors növekedését és ezzel megteremtse az átmenetet a kommunizmus felé.“

A szovjet társadalom hatalmas hajtóereje az erkölcsi és politikai egység, a Szovjetunió népeinek megdönthetetlen barátsága, a szovjet hazafiság. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom és a szovjet társadalmi rend győzelme arra vezetett, hogy gyökereiben megváltozott a szovjet népek arculata, kifejlődött bennük a kölcsönös barátság és az elvtársi együttműködés érzése. Embereink új tulajdonságai hazájuk feltételnélküli szolgálatában és a munkához való öntudatos viszonyukban jutnak kifejezésre.

A kommunizmus építése a Szovjetunióban országunk mérhetetlen anyagi tartalékain és természeti kincsein nyugszik. A Szovjetunió az első helyet foglalja el a földön vasérc-, olaj-, turfa-, vízenenergia-, apatit-, kaolinsó- stb. készletek terén. Országunk tartja birtokában a világ szénkészletének ötödrészét. A Szovjetuniónak vannak a legnagyobb erdőterületei és a leg-hatalmasabb mezőgazdasági földterületei. A szovjet társadalmi rend tervszerűen használja fel ezt a gazdagságot a kommunizmus építésének érdekében.

A kommunizmus győzelme a Szovjetunióban azért lehetséges, mert a szovjet társadalom irányító és vezető ereje a Bolsevik Párt, Lenin és Sztálin pártja, a mi korunk esze, becsülete és lelkiismerete. A szocialista rend megszilárdítása és fejlesztése érdekében folytatott harcban a dolgozók élcsapata a Kommunista Párt. A Bolsevik Párt politikája a szocialista rend alapja. „Csak a mi pártunk tudja — mondotta a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja XVII. kongresszusán Sztálin elvtárs —, merre kell vinni az ügyet, s viszi is előre sikerrel.“

A társadalmi fejlődés törvényeinek ismeretében a Bolsevik Párt megszervezi országunk fejlődésének útját a kommunizmus felé. Pártunk mozgósítja és megszervezi a tömegeket a kommunista társadalom teljes felépítésére.

Az országon belül így minden lehetőség megvan a kommunizmus építésére.

De a belső viszonyokon kívül a kommunizmus országunkban való győzelmének van egy másik oldala is, amely a külső nemzetközi viszonyok területén jelentkezik. A Szovjetunió, amely kapitalisták gyűrfűjében építi a kommunizmust, nincs biztosítva

külső katonai támadás veszélye ellen és a kapitalizmus visszaállítása kísérletétől. A második világháborúban a hitleri Németország kísérte meg a nemzetközi reakció segítségével azt, hogy megsemmisítse a szocializmus országát.

A szovjet nép azonban megghiusította az imperialisták terveit. A Nagy Honvédő Háborúban megvédte szocialista vívmányait, szétzúzta a fasiszta Németországot és csatlósait és megmentette az emberiséget a fasiszta igától.

A Szovjetunió győzelme a második világháborúban erősen megváltoztatta a szocialista és a kapitalista rendszer közötti erőviszonyokat.

A háború és a fasiszták szétzúzása következtében a kapitalizmus általános ellenmondásai tovább élesedtek, a kapitalizmus erői csökkentek és megszilárdultak a szocializmus és a demokrácia erői. A kapitalista rendszerből Közép- és Dél-Európa számos országa kiszakadt. Ezeknek az országoknak a népei, akiket kommunista pártok vezetnek, megdöntötték a burzsoá kormányokat, új állami berendezést teremtettek: a népi demokráciát és a szocializmus útjára léptek.

A háború folytán kiélesedett a gyarmati rendszer válsága.

Ez a kolóniák és a függő államok nemzeti felszabadító mozgalmának hatalmas fellángolásában tükröződik vissza.

A Szovjetunió nemzetközi tekintélye mérhetetlenül megnőtt és nemzetközi kapcsolatai kibővültek. A Szovjetunió ma hatalmas demokratikus tábor élén áll, amely magában egyesíti és maga köré csoportosítja a világ minden demokratikus és haladó erejét.

„Mi olyan században élünk, amelyben minden út — mondotta Molotov elvtárs — a kommunizmushoz vezet.“ Nincs erő, mely ezt a mozgalmat megállásra készíthetné.

„A mi időnkben a demokrácia és a szocializmus egyesült erői európai és európántúli méretekben véve összehasonlíthatatlanul hatalmasabbak, mint az imperializmus velük szembenálló demokráciaellenes táborá“ — mondotta Molotov elvtárs a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 30 éves évfordulóján tartott beszámolójában.

Egyszersmind nem szabad elfeledkezni arról sem, hogy

mindaddig, amíg fennáll az imperializmus, fennáll a lehetősége a Szovjetunió elleni rablótámadásnak és új háborúnak.

Jelenleg az Északamerikai Egyesült Államok és Anglia imperialistái törnek világuralomra és új világháborút készítenek elő. „Az Északamerikai Egyesült Államok és Anglia jelenlegi vezetőinek politikája agresszív politika, egy új háború ki-robbantásának politikája“ (Sztálin). A kommunizmust építve a legnagyobb mértékben ébereknek kell lennünk és egy pillanatra sem szabad megfeledkeznünk a háborús gyujtogatók aknamunkájáról, szilárdítanunk kell a szocialista államot, fokoznunk kell az ország katonai és gazdasági hatalmát és állandóan gondoskodnunk kell a Szovjetunió fegyveres erőiről.

II. FEJEZET

A SZOCIALIZMUSBÓL. A KOMMUNIZMUSBA TÖRTENŐ ÁTMENET ÚTJA

1. A szocializmusból a kommunizmusba történő átmenet folyamatos jellege

Az átmenet a kommunizmus alsó fejlődési fokáról a felsőre, a fejlődésnek egész történelmi szakaszát foglalja el. Ez a történelmi szakasz a szocialista rend megszilárdulása és továbbfejlődése. Lenin azt tanítja, hogy a kommunizmus csak akkor tud fejlődni, ha a szocializmus már megszilárdult. A Szovjetunióban a kommunizmusba történő átmenet a fejlődés összes elemeinek megszilárdulása és sokoldalú fejlődése, továbbá a szocializmus elveinek: a szocialista társadalmi tulajdon, a szocialista tervgazdaság, a munka szocialista elosztása, stb. alapján megy végbe. A kommunista társadalom második, felsőbb foka a szocializmusból, az első fejlődési fokozatból nő és fejlődik ki. Ennek következtében az átmenet a szocializmusból a kommunizmusba, fokozatos fejlődés formájában történik.

Igy például a javaknak a szükségletek szerinti elosztása nem egyszerre lép életbe minden közszükségleti cikknél, hanem fokozatosan, a termelőerők növekedése és az árubőség fokozódása arányában.

Az átmenet a szocializmusból a kommunizmusba nem jelenti azt, hogy a fejlődésnek lassan kell lezajlania. A szocialista rend-

szer hatalmas tartalékokkal rendelkezik a társadalmi fejlődés ütemének meggyorsítására. Míg a kapitalizmusnak több mint száz év kellett a hűbéri társadalom legyőzéséhez, a szocializmusnak szovjetunióbeli győzelméhez alig két évtized elegendő volt. A Szovjetunióban az ipari termelés fejlődési üteme sokszorosan felülmúlja a kapitalista országok ipari termelésének fejlődési ütemét. Az Egyesült Államok ipari termelése 1940-ben — 1913-hoz képest — nem egészen kétszerannyi volt, míg a Szovjetunióban ugyanezen idő alatt tizenkétszeresére nőtt. Ezek és egyéb tények azt bizonyítják, hogy a szocialista rend megteremtette a társadalmi termelés tervszerű és gyors fejlődésének minden feltételét. Eppen ezért a szocializmusból a kommunizmusba való átmenetet a termelőerők gyors fejlődése és a nép anyagi és kulturális színvonalának azelőtt ismeretlen emelkedése jellemzi.

Helytelen lenne azt gondolni, hogy a társadalmi fejlődés a kommunizmusba történő átmenet korszakában harc és erőfeszítés nélkül, símán, teljesen magától zajlik le. Sztálin elvtárs a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja XVII. kongresszusán elmondott beszédében megmosolyogta azokat az embereket, akik úgy gondolták, hogy „le lehet rakni a fegyvereket, le lehet térni a főútról, aludni lehet, várva az osztálynélküli társadalom megvalósulását“.

Az átmenet a szocializmusból a kommunizmusba a szovjet emberektől aktivitásuk és erejük fokozását követeli az új társadalom építése terén. A kommunizmus építése egyszersmind állhatatos harcot jelent a kapitalizmus maradványai ellen az emberek tudatában, kíméletlen harcot a tétlenség, elfásulás és a minket körülzáró kapitalista államok minden aknamunkája ellen. Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy az osztálynélküli társadalom nem jöhet el magától. Ezt ki kell küzdeni, az összes dolgozók erőfeszítésével fel kell építeni a szocializmus ellenségei ellen folytatott harcban.

Helytelen volna úgy elképzelnünk a társadalmi fejlődést a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet időszakában, hogy először befejezzük a szocialista társadalom építését és csak utána kezdjük meg a kommunizmusba vezető átmenetet: ez nem két egymásra következő, hanem egy egységes folyamat. A ter-

melés szocialista rendjének továbbfejlesztésével és megszilárdításával, a szocialista társadalom építésének befejezésével egyidejűleg fejeződik be a kommunizmusba történő fokozatos átmenet folyamata is.

2. *A Szovjetunió döntő gazdasági feladata*

A kommunizmus első fejlődési fokozatából a második és egyben magasabb fejlődési fokozatába való átmenetnek fontos feltétele a termelőerők szakadatlan növekedése, virágzása és a szükségleti cikkek bősége. Az ide vezető út: a népgazdaság minden ágának további állandó fejlődése, iparunk, mezőgazdaságunk, közlekedésünk és áruforgalmunk növekedése.

Az első fejlődési fokról a másodikra való átmenet legfontosabb feltétele a Szovjetunió gazdasági feladatainak megvalósítása: elérni és túlszárnyalni a kapitalista országokat gazdasági tekintetben, azaz abból a szempontból, hogy az ipari termelésből mennyi jut egy-egy lakosra. A Szovjetunió túlszárnyalta a kapitalista országokat gazdaságának fejlődési üteme és a termelési technika terén, fölülmúlta továbbá az európai államokat ipari termelésének mennyisége tekintetében. A Szovjetunió ezzel szemben még mindig elmarad Anglia és az USA mögött az ipari termelés egy főre eső hányada szempontjából.

Vegyük például a vasgyártást. 1938-ban a Szovjetunió mintegy 15 millió tonna vasat gyártott Anglia 7 millió tonna vasgyártásával szemben, azaz kétszer annyit. Gazdasági tekintetben azonban Anglia mögött maradtunk, mivel ott a lakosság egy egyedére 145 kg vastermelés esett, a Szovjetunióban pedig 87 kg. Annak érdekében, hogy túlszárnyaljuk Angliát az egy főre eső vastermelési hányad tekintetében, a Szovjetuniónak évenként 25 millió tonnára kell felfokoznia vastermelését; hogy túlszárnyaljuk az USA-t, amely 1929-ben kb. 43 millió tonna vasat gyártott, a vastermelésünket 50—60 millió tonnára kell emelnünk.

Az egy főre eső ipari termelés mennyisége az ország gazdasági kapacitásának alapvető mutatószáma. Éppen ezért a főgonddunk az, hogy olyan termelési színvonalat érjünk el, amely leha-

tövé teszi, hogy növeljük ipari termelésünk méreteit és az egy főre eső termelési hányadok tekintetében túlszárnyaljuk a kapitalista országokat.

Ezt a történelmi feladatot állította Sztálin elvtárs a XVIII. pártkongresszus elé.

Csakis abban az esetben — mondotta —, ha gazdaságilag túlhaladjuk a főbb kapitalista országokat, számíthatunk arra, hogy országunk teljes mértékben el lesz látva fogyasztási cikkekkel, hogy bőségesen lesznek termékeink és lehetőségünk nyílik arra, hogy áttérjünk a kommunizmus első szakaszáról a második szakaszra.

A hitlerista Németországgal folytatott háború megakadályozta a Szovjetuniót alapvető gazdasági feladatának teljesítésében. A háború befejezése után azonban ez a feladat ismét felmerült a szovjet nép előtt. Sztálin elvtárs Moszkva sztálini választóköri gyűlésén, 1946 február 9-én, a Szovjetunió népgazdaságának új óriási fejlesztési programját ismertette. Azt a feladatot tűzte ki, hogy a vastermelést ötven millió tonnára, az acéltermelést hatvan millió tonnára, a széntermelést ötszáz millió tonnára, az olajkitermelést pedig hatszáz millió tonnára kell fokozni. Ez kb. kétszerese az 1944. évi termelésnek. „Csak ilyen feltételek mellett mondhatjuk, hogy hazánk biztosítva lesz minden meglepetés ellen. Ehhez talán három új ötéves tervre lesz szükség, ha nem többre. De ezt a munkát el lehet végezni, el is kell végeznünk.“

A Szovjetunió alapvető gazdasági feladatának szempontjából döntő jelentősége van iparunk további fejlesztésének, új vállalatok építésének és a technika továbbfejlesztésének minden vonalon.

3. A háborúutáni sztálini ötéves terv — egy lépés a kommunizmus felé vezető úton

A Szovjetunió a Nagy Honvédő Háború győzedelmes befejezése után gazdasági fejlődésének új, békés időszakába lépett. A Szovjetunió népei hozzáfogtak a háborúutáni ötéves terv megvalósításához. A Szovjetunió népgazdaságának helyreállítását

és fejlesztését célzó ötéves terv a kommunista társadalom sztálini építési programjának alkotórészét képezi országunkban. Ez hatalmas lépés előre a Szovjetunió alapvető gazdasági feladatának megvalósítása, a szocializmusból a kommunizmusba történő átmenet terén.

A háborúutáni ötéves terv országunkban a termelőerők továbbfejlesztésének, a nép életszínvonalának emelkedésének és a szovjet állam gazdasági és katonai hatalmának távlatait nyitja meg. Az ötéves terv alapvető feladata az ország kárt szenvedett körzeteinek helyreállításában, a mezőgazdaság háborúelőtti színvonalának elérésében, majd pedig e színvonal hatalmas túlszárnyalásában áll.

A szovjet népgazdaság helyreállításának és fejlesztésének háborúutáni ötéves terve biztosítja a szovjet társadalom előrejutását azon az úton, amelyet a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja XVIII. kongresszusán jelölt ki az osztálynélküli szocialista társadalom építésének befejezése és a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet terén.

Az ötéves terv a népgazdaság minden ágának továbbfejlesztését is előirányozza. 1946-tól 1950-ig üzembe kell helyezni kb. 5900 helyreállított és újonnan épült vállalatot. Az ötéves terv utolsó évében a szocialista ipar kétszázöt milliárd rubel értékű gyártmányt termel, közel másfélszer annyit, mint 1940-ben. Az ötéves terv elsősorban a nehézipar és a vasúti közlekedés helyreállítását és fejlesztését kívánja megvalósítani, mert ezek szolgálnak az egész népgazdaság helyreállításának és fejlesztésének alapjául. Az ötéves terv végére a gép- és gépiberendezésgyártás a háborúelőtti színvonal kétszeresére nő, a villamosáramtermelés hetven százalékkal, a vas- és acélolvasztás, a hengerárugyártás harmincöt százalékkal, a szénbányászat ötvenegy százalékkal. Az összes szállítóberendezések áruforgalma negyvenhat százalékkal múlja felül az 1940. évi színvonalat.

Az ötéves terv a szocialista mezőgazdaság valamennyi ágának teljes helyreállítását és továbbfejlesztését irányozza elő. 1950-ben a mezőgazdasági termelés az 1940-es színvonalat huszonhét százalékkal múlja felül. A mezőgazdaság egyik legfontosabb feladata a termelékenység sokoldalú fokozása és a

mezőgazdasági termények hozamának növelése. A gabonaféleségek átlagos termését az ötéves terv hektáronként tizenkét mázsában irányozza elő. A gabonaneműek össztermése az ötéves terv utolsó évében százhuszonhét millió tonnát tesz majd ki; ez hét százalékkal több, mint az 1940. év összes gabonatermése. Az ötéves terv idején negyvenöt millió hektár vetésterületet fognak újból megművelni vagy feltörni. Az ötéves tervről szóló törvény elrendeli a mezőgazdaság és a szovjet népek jólétének biztosítását célzó fogyasztási ipar felkarolását és az alapvető szükségleti cikkekben az ország területén árubőség megteremtését.

A háborúutáni sztálini ötéves terv legfontosabb feladatainak egyike a nép anyagi és kulturális színvonalának emelése. A nemzeti jövedelemnek 1950-ben százhetvenhét milliárd rubelt kell elérnie. A háborúelőtti színvonallal összehasonlítva ez kb. harmincszázalékos emelkedést mutat. A népgazdaságban foglalkoztatott munkások és tisztviselők száma évi átlagban egymillió kétszázötvenezerrel nő és 1950-ben eléri a harminchárom és félmilliót. A Szovjetunió munkásainak és tisztviselőinek évi átlagos keresete 1950-ben az 1940-es színvonalnak több mint másfélszeresére nő. A kolhózparaszság pénz- és természetbeni jövedelmei ugyancsak jelentékenyen növekednek. Az ötéves terv utolsó évében a lakosság huszonhárom százalékkal több élelmiszert és harminchat százalékkal több közszükségleti cikket vásárolhat, mint 1940-ben. Az ötéves terv a lakóház- és a kulturális építkezés terén széles programot kíván megvalósítani.

Az ötéves terv a Szovjetunió népgazdasága valamennyi ágának további műszaki fejlődését irányozza elő. Ennek érdekében a Szovjetuniónak a közeljövőben nemcsak el kell érnie, hanem túl kell szárnyalnia a határontúli országok tudományának vívmányait. A termelés hatalmas irányú fokozásának és a munkatermelékenység emelésének szükséges előfeltétele a modern élenjáró technika bevezetése, a termelés gépesítésének fejlesztése, a népgazdaság villamosítása, az iparnak és a városoknak gázzal való ellátása. Az ötéves terv hatalmas tőkefelhalmozásokat irányoz elő, amelyek az új beruházásokhoz szükségesek.

A Szovjetunió népgazdasága helyreállításának és fejlesztésének céljára központosított beruházások összegét az 1946—

1950. évre 250.3 milliárd rubelben irányozzák elő, ami az első ötéves terv beruházásainak ötszöröse, a második ötéves terv beruházásainak pedig kétszerese.

Az ötéves terv fontos feladata a Szovjetunió védelmi képességének további fokozása és a Szovjetunió fegyveres erejének modern technikával való ellátása. A Szovjetunió szocialista újjáépítésének sajátosságai, amely újjáépítés kapitalista országok szomszédságában megy végbe, arra kötelezik a szovjet államot, hogy termelési téren őrizze meg a háborús teljesítmények nélkülözhetetlen színvonalát és szilárdítsa meg a katonai és gazdasági erejét.

Ezek a háborúutáni ötéves terv alapvető feladatai.

Sztálin elvtárs mondotta: „A szovjet emberek, élükön a Kommunista Párttal, nem sajnálják erejüket, fáradságukat, ha arról van szó, hogy ne csak teljesítsék, hanem túl is teljesítsék az új ötéves tervet.“

A szovjet nép úgy fogadta az ötéves tervet, mint egy harci programot, amely megfelel létérdekeinek. Önfeláldozó munkájával és az ötéves terv határidő előtti teljesítésére irányuló hősies küzdelmével új sikereket ér el a termelés és a kultúra összes területein.

A kapitalista országok háborúutáni újjáépítését a termelés csökkenése, a munkanélküliség növekedése és a dolgozók anyagi jólétének romlása kíséri. Ott a dolgozók életszínvonala hónapról-hónapra süllyed, a háborúutáni átépítés minden terhe a nép vállaira nehezedik.

A népgazdálkodás hazánkban, ahol a dolgozók kezében van a hatalom és ők a gazdái az összes anyagi és szellemi kincseknek, felfelé ível.

Sikerült elérnünk — mondotta Molotov — a népgazdaságunk évről-évre növekedő emelését és elsősorban vezető ágazatának, a szocialista iparnak állandóan növekvő emelését... A kapitalista országoktól eltérően az ipar fejlődésének töretlen vonala a Szovjetunióban egyik legfontosabb bizonyítéka annak, hogy az egész népgazdaság tervszerű megszervezése a haladást jelenti.

A háborúutáni első ötéves terv eredményei arról tesznek

tanubizonyosságot, hogy a szovjet nép hatalmas sikereket ért el az ötéves terv megvalósításáért folytatott harcban. A szovjet társadalom és államrend előnyei, a Lenin és Sztálin pártja által vezetett szovjet nép hazafiassága és munkaeredményei világosan kifejezésre jutnak a népgazdaság helyreállításának gyors ütemében, a termelés háborúutáni átépítésének sikereiben és a Szovjetunió népgazdasága összes ágainak termelése fokozódásában.

A szovjet ipar már 1946-ban teljesítette a háborúutáni újjáépítést és az 1945. évi színvonallal szemben húsz százalékkal növelte a termelést. 1947-ben az ipar össztermelése az 1946. évi színvonallal szemben huszonkét százalékkal nőtt. Hatalmas sikert aratott a szocialista földművelés is. Az 1946. évi nagy szárazság ellenére a szovjet parasztság 1947-ben elérte a mezőgazdasági színvonal hatalmas arányú emelését. A mezőgazdaság össztermelése az 1946. évvel szemben harminchét százalékkal nőtt, ebből a gabonaneműeké ötvennyolc százalékkal. Gabonaneműek terén elérték a háborúelőtti színvonalat. 1947-ben a mezőgazdaság az állam részére kb. ugyanannyi gabonaneműt szolgáltatott be, amennyit a legjobb háborúelőtti évben.

A háborúutáni ötéves terv harmadik, döntő évében a szovjet nép óriási sikereket ért el. Az 1948. évi össztermelési tervet a Szovjetunió egész iparára vonatkoztatva százhat százalékkal teljesítették. A szocialista ipar legfontosabb ágai: a kohászat, szénbányászat, vegyészet, gépipar és egyéb ágak a határidő előtt teljesítették az évi tervet. A Szovjetunió 1948. évi össztermelése az 1947. évi színvonallal szemben huszonhét százalékkal nőtt és tizennyolc százalékkal szárnyalta túl az 1940. évi színvonalat. Az 1948. évi felújítási munkálatok terjedelme az 1947. évvel szemben elérte a százhuszonhét százalékot. A háborúutáni ötéves terv három éve alatt kb. négyezer állami vállalatot állítottak helyre és helyeztek üzembe.

Az 1948. év vetésterülete az 1947. évvel szemben 13,8 millió hektárral nőtt, ebből a gabonaneműekkel bevetett terület 10 millió hektárral lett nagyobb. A gabonaneműek össztermése az egész Szovjetunió viszonylatában 1948. évben több mint hét milliárd pud volt, azaz kis híján elérte az 1940. évi színvonalat,

egy hektár gabonakultúra átlagos termése pedig magasabb, mint a háborúelőtti színvonal. Lényegesen nőtt az állatállomány és növekedett a húsfogyasztás is.

Azok a jelentős sikerek, amelyeket országunk a gazdasági és kulturális élet minden terén elért, a szovjet nép hazafiságának köszönhetők.

A leningrádi dolgozók felhívása alapján az országban egyre nagyobb méreteket öltött a népi szocialista munkaverseny az ötéves tervnek négy év alatt történő teljesítése érdekében. Vállalatok ezrei teljesítették határidő előtt az ötéves terv háromévi részlegét és néhányan már elérték az ötéves terv által kitűzött termelési színvonalat is. A mezőgazdaságban is soha nem látott méreteket öltött a népi szocialista munkaverseny. A szocialista földművelés terén a munkaverseny a magas termés érdekében folyt és a gabonabeszolgáltatás határidőelőtti teljesítéséért, továbbá az állammal szemben vállalt terven felüli beszolgáltatásokért.

Azok a győzelmek, amelyeket a Szovjetunió a sztálini ötéves terv első éveiben aratott, országunk gazdasági életének megszilárdulására és további fejlődésére biztos alapot teremtettek.

4. *A munka termelékenységének emelése és az új technika bevezetése*

Az alapvető gazdasági feladat megoldása szempontjából szükség van a munka termelékenységének további emelésére, a munkaszervezés tökéletesítésére, továbbá a munkás, mérnök és technikus káderek szakképzettségének állandó fejlesztésére. „És mennél magasabb lesz nálunk a munka termelékenysége, mennél inkább tökéletesedik a termelés technikája, annál gyorsabban tudjuk majd végrehajtani ezt a legfontosabb gazdasági feladatot, annál jobban megrövidíthetjük e feladat végrehajtásának idejét“ — mondotta Sztálin elvtárs a párt XVIII. kongresszusán.

Az első és második sztálini ötéves terv folyamán a népgazdaság technikai helyreállítása, a munka villamosítása és gépesítése, továbbá a szocialista munkaverseny és a sztáhanovista

mozgalom eredményeképpen két és félszeresére nőtt a munka termelékenységéje.

A munka termelékenységének fokozása az új gyárak és üzemek építését szolgáló szocialista tőkefelhalmozódás forrása.

A következő adatok szemléltetően mutatják, hogy mennyire fontos a munkatermelékenység növekedésének minden egyes százaléka. A munkatermelékenység egyszázalékos növekedése az ötéves terv alatt 500 millió rubel értékű gyártmány, a harmadik ötéves terv szerint pedig több mint egy milliárd rubel értékű gyártmány kibocsátását biztosította. A háborúutáni ötéves tervben egyszázalékos munkatermelékenységnövekedés még több termék kibocsátását teszi lehetővé.

A munkatermelékenység folyamatos emelkedésének alapvető feltétele a szocialista gazdaságban a modern technika bevezetése a termelésbe, a gépesítés és automatizálás széleskörű fejlesztése, a munkanap tökéletes kihasználása, a munkaszervezés javítása, a munkások szakképzettségének növelése és a dolgozók kulturális és műszaki színvonalának emelése.

A magas termelékenységért folytatott harcban óriási szerepe van a szocialista munkaversenynek és a munkaverseny legfelsőbb formájának: a sztahánovista mozgalomnak. A sztahánovista mozgalom Sztálin elvtárs szerint „...azt az utat nyitja meg számunkra, amelyen egyedül és kizárólag érhetjük el a munka termelékenységének azt a magasabb fokát, mely a szocializmusból a kommunizmusba való átmenethez szükséges“.

Az ötéves terv az iparban a munka termelékenységének fokozása terén a háborúelőtti színvonalhoz képest 1950-re 36%-os, az építkezések terén pedig 40%-os emelkedést irányoz elő. A háborúutáni ötéves terv évei alatt az ipari termelés össznövekedésének kb. 70%-a a munka termelékenységének növelése útján következik majd be. A munkatermelékenység emeléséért folytatott harc, a szocialista munkaverseny kifejlesztéséért folytatott küzdelem — harc a termelőerők új, hatalmas felemelése érdekében.

Az átmenet a szocializmusból a kommunizmusba új, magasabb technika megteremtését követeli meg. Innen ered a szocializmusból a kommunizmusba történő átmenet időszaká-

ban a műszaki fejlődés és a tudomány fejlődésének mérhetetlen jelentősége. Ismeretes, hogy a Szovjetunió a termelési technika és az ipar, valamint a földművelés modern gépesítése tekintetében a világon az első helyen áll. A szovjet állam nagymértékben alkalmazza a modern technikát a népgazdaság minden ágában. A burzsoá államoktól eltérően, ahol a technika fejlődését a kapitalista termelési rend hátráltatja, a Szovjetunióban a tervszerű szocialista gazdálkodás előnyei folytán a technika akadálytalanul és gyorsuló ütemben fejlődik.

A szocializmusból a kommunizmusba történő fokozatos átmenet folyamán olyan minőségileg új technikát teremtettek, amely megvalósíthatatlan és elérhetetlen a kapitalista feltételek között. Ez az új technika biztosítja a termelőerők soha nem látott növekedésének feltételeit és ezzel a szellemi és fizikai munka között fennálló ellentétek tökéletes kiküszöbölését szolgálja.

Minél jobban közeledik országunk a kommunizmus felé, annál nagyobb mértékben nő a tudomány és a technika szerepe a termelőerők fejlesztése terén. Technika és tudomány teljes virágzásukat a kommunista társadalomban érik el.

„Századunkban — mondotta Molotov — a gép és a magas technika századában, amelyet el akarunk érni és túl akarunk szárnyalni, még szélesebben és eredményesebben kell alkalmaznunk az új technikát népgazdaságunk minden ágában, úgy, hogy a technika és a tudomány vívmányai iparunk és egész népgazdaságunk fejlesztése terén egyre nagyobb szerepet játszanak. Ezt a feladatot is — a gazdasági szempontból legfejlettebb kapitalista államok elérését és túlszárnyalását — azzal a sikerrel fogjuk megoldani, amelyet hazánk és a kommunizmus érdekei megkövetelnek.“

A szovjet tudósok, akik felhasználják a tudomány és a világ technikai fejlődésének legújabb vívmányait, folyamatosan viszik előre tudományunkat és technikánkat. Arra törekszenek, hogy teljesítsék a Sztálin elvtárs által elének tűzött feladatot: nemcsak elérni, hanem túl is szárnyalni a lehető legrövidebb idő alatt a határainkon túli tudományok eredményeit.

A háborúutáni ötéves terv további technikai fejlődést állít be a népgazdaság minden ágában. A termelés széleskörű

gépesítését és villamosítását irányozza elő. 1950-ben a kohászati gépi berendezések termelése az 1940-es színvonallal szemben 3.7-szer lesz nagyobb, az elektromos ipari berendezéseké 2.5-szer, a mozdonyoké 2.4-szer. Iparunkban széleskörű alkalmazásra találnak a legújabb tökéletesített gépek és szerszámpadok. Az egész szovjet ipar viszonylatában a munkások technikai felszereltsége az ötéves terv során az 1940-es színvonallal összehasonlítva mintegy másfélszeresére nőtt. Gépiparban, kohóiparban, szénbányászatban, vegyiparban és a népgazdaság többi ágában hatalmas változások állnak majd be. Az ötéves terv egyszerűs mind számos feladatot ír elő a modern technika fejlesztése terén: magasfeszültségű egyenáram távvezetékeinek megépítését, oxigén- és villamosáram bevezetését a termelés technikai folyamataiban, a szintétikus iparok fejlesztését és a televízió tökéletesítését.

A technika és a tudomány legújabb felfedezéseinek kihasználása új fokozatot jelent majd a termelőerők fejlesztése és a természetnek az ember szolgálatába kényszerítése terén.

5. A szocialista tulajdon megszilárdítása

A szocialista társadalom építésének befejezése és a kommunizmusba való átmenet annak a szocialista tulajdonnak a megszilárdítását és továbbfejlesztését követeli meg, amely szovjetrendszerünk alapját, gazdagságának forrását és országunk hatalmát jelenti. A szocialista tulajdon legmagasabb formája az állami tulajdon, mert ez tükrözi igazán a termelőeszközöknek az egész nép birtokába való tartozását és döntő jelentősége van a Szovjetunió népgazdasága terén.

A szövetkezeti kolhóztulajdon a kolhózek és szövetkezeti szervezetek tulajdonát képezi. Ez a tulajdonforma a legszorosabban kapcsolatos az állami tulajdonnal. A kolhózek használják az állami földet és a beruházott termelési vagyontárgyakat.

A kommunizmusban a termelőeszközök egységes társadalmi tulajdonban lesznek, a nép tulajdonában. Az átmenet a társadalmi tulajdon egységes formájára a szocialista tulajdon két faj-

tájának minden vonalon történő megszilárdítása és fejlesztése útján következik be a Szovjetunióban, az állami tulajdon vezető szerepének egyre fokozódó túlsúlya mellett.

A tulajdon szövetkezeti kolhóz-formája a kolhózek társadalmi gazdaságának növekedése és megszilárdulása útján fejlődik majd.

A mezőgazdaságban egyszersmind egyre jobban és jobban fog nőni az állami vagyon aránylagos értéke és befolyása. A kolhózek fejlődése terén hatalmas szerepet játszanak a gép- és traktorállomások. A gondoskodó szovjet állam ezek segítségével terjeszti ki a kolhóztermelés technikai alapját és fejleszti társadalmi gazdálkodását.

A társadalmi kolhózigazdaságok minden vonalon történő fejlesztése és megszilárdítása létszükséglet, mert csak ezen az alapon fejleszthető a szocialista mezőgazdaság, így lehet rendszeresen fokozni a lakosság élelmiszerellátását és az ipar nyersanyagellátását, így elégíthetjük ki a kolhóztagek növekvő szükségletét.

A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának XVII. kongresszusán Sztálin elvtárs mondotta: „A jövő mezőgazdasági kommunája akkor fog létrejönni, amikor az artelj mezőin és farmjain bőségben lesz a gabona, a marha, a szárnyas, a zöldség és mindenféle más termék, amikor az arteljekben mechanizált mosodák, modern konyhák s étkezők, kenyérgyárak stb. létesülnek, amikor a kolhózparaszt látui fogja, hogy előnyösebb számára az, ha a farmról kapja a húst és a tejet, mintha saját tehenet és aprójószágot tart, amikor a női kolhóztagek látni fogják, hogy előnyösebb számukra az, ha az étkezőben ebédelnek, a kenyérgyárból kapják a kenyeret és a társadalmi mosodából a kimosott fehérneműt, mintsem hogy maguk foglalkozzanak ezekkel a dolgokkal. A jövő kommunája a fejlettebb technika és fejlettebb artelj alapján, a termékbőség alapján fog létrejönni“.

Az arteljek belenövése a közösségbe fokozatosan következik be a termelőerők növekedésének, a kolhózek társadalmi, gazdasági megszilárdulásának és fejlődésének mértékében. A jelenlegi feltételek mellett a mezőgazdasági artelj a kolhózmozgalom egyetlen helyes formája, ez helyesen fonja össze a kolhóztagek szemé-

lyes érdekét társadalmi érdekükkel és az egyéni érdeket a társadalmihoz idomítja. Eppen ezért minden vonatkozásban fejleszteni kell a kolhózik társadalmi gazdaságát, meg kell szilárdítani a mezőgazdasági artelj-t és fel kell használni a benne rejlő erőt.

Az utóbbi évek alatt ugyan számos körzetben súlyosan megszegték a mezőgazdasági artelj Alapszabályzatát, aláásták a kolhóz-rendszer alapjait. Ez — mint ahogy azt a kormány és a Párt leleplezte — a kolhózik társadalmi földjének elsikkasztásában, a kolhózvagyon széthordásában, a munkanapok helytelen felhasználásában és a kolhózigazgatás demokratikus elveinek megszegésében jutott kifejezésre. Végeznünk kellett a mezőgazdasági artelj Alapszabályzatának ezzel a sorozatos káros megszegésével, meg kellett tennünk a szükséges lépéseket a mezőgazdasági artelj további megszilárdítása és a kolhózik társadalmi gazdaságának módszeres kiterjesztése érdekében. Ezzel kapcsolatban rendkívül nagyjelentőségű a Szovjetunió Miniszterei Tanácsának és a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Párt Központi Bizottságának 1946 szeptember 19-én közzétett rendelkezése, melyet Sztálin elvtárs kezdeményezésére fogadtak el. A rendelkezés címe: „A kolhózik mezőgazdasági arteljei Alapszabályzata megszegésének felszámolására irányuló rendszabályok.” A mezőgazdasági artelj Alapszabályzatának betartása fölött gyakorolt szigorú ellenőrzés megszervezése érdekében, továbbá az Alapszabályzat megszegésének kiküszöbölésére, nem utolsósorban pedig a kolhózfejlesztés kérdéseinek gyakorlati megoldása céljából a Szovjetunió kormánya mellett kolhózügyi tanácsot állítottak fel.

Ezek a rendszabályok komoly eszközök a kolhózik rendjének helyreállítására, az artelj-élet sok esetben megsértett alapelveinek orvoslására és a kolhózrend további megszilárdítására. Az elmúlt időben millió hektárszámra adták vissza a kolhóziknak társadalmi földjeiket, tízezzrel a marhákat, valamint sok termelési eszközt és kolhózvagyontárgyat. Hatalmas munkát végeztek a kolhózigazgatás demokratikus elveinek helyreállítása, valamint további szervezeti és gazdasági megszilárdítása érdekében.

A kolhózok további megszilárdítása és fejlesztése terén óriási a jelentősége a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának 1947 februári plénumán „a mezőgazdaságnak a háborúutáni időszakban történő felemelésére irányuló rendszabályok“ tárgyában kiadott rendeletnek. Ez a rendelet a lehető legrövidebb határidőre a lakosság számára élelmiszerbőséget, a könnyűipar számára nyersanyagbőséget, ezenkívül az állam számára élelmiszer- és nyersanyagtartalékok gyűjtését irányozza elő.

A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának februári plénuma rámutatott arra, hogy a párt főfeladata a kolhózepítés terén a mezőgazdasági artelj szervezeti és gazdasági megszilárdítása és a kolhózok tulajdonának megsokszorozása. A plénum kötelezte a helyi pártszervezeteket és szovjetekeket arra, hogy gyökereiben irtsák ki a mezőgazdasági szövetkezet Alapszabályzatának megszegését, tegyék meg a szükséges lépéseket, hogy a kolhózok szocialista gazdaságai minden vonatkozásban megszilárduljanak és tökéletesítsék a mezőgazdaság irányítását.

A párt és a kormány hatalmas segítségével a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának Központi Bizottsága februári plénumának döntése megvalósult és a szovjet parasztság hatalmas eredményeket ért el a mezőgazdaság tökéletesítése terén.

A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének Elnöksége 1944-ben rendeletet adott ki a „Szocialista Munka Hőse“ cím adományozása és a kolhóztagnak, valamint egyéb mezőgazdasági dolgozóknak a magas gabonatermés eléréséért, továbbá a közösségi állattenyésztés terén elért sikerek jutalmazásaképpen rendjelekkel és érmekkel történő kitüntetése tárgyában.

1948 júliusáig a Szocialista Munka Hőse címet 1931 dolgozónak, — köztük a kolhóz és szovhóz termelés legkiválóbb mestereinek — adományozták. A mezőgazdaság ezernyi élmunkását rendjelekkel és érdemérmekkel tüntették ki. Ez a rendelet még jobban fokozta a kolhóztagnak és egyéb mezőgazdasági dolgozók termelési készségét.

A szocialista mezőgazdaság további emelése szempontjából rendkívüli jelentősége volt az élvonalbeli micsurini tudomány vívmányainak. A micsurini módszerek széleskörű alkalmazása a mezőgazdasági kultúrák és az állattenyésztés fokozásának

legfontosabb feltétele. E módszerek alapján a szovjet tudósok és a mezőgazdaság gyakorlati szakemberei nagyszerű növény- és állatfajtákat tenyésztettek ki. A szovjet tudósok itt egyre újabb sikereket érnek el a természet átformálása terén.

A Szovjetunió Miniszterei Tanácsa és a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának Központi Bizottsága 1948 októberében rendeletet fogadott el a talajvédelmi erdőültetvények tervezésére, a fűves vetésforgó bevezetésére és a magas termés elérése érdekében víztárolók építésére a Szovjetunió európai részének sík körzeteiben. Ennek a grandiózus sztálini programnak megvalósítása mezőgazdaságunkat a nagyhozamú termés útjára viszi, a kolhóztagek munkáját magas termelékenységűvé teszi és még magasabbra emeli a szovjet állam gazdasági hatalmát.

A kommunizmusba történő átmenet szervesen összefügg a társadalmi különbségek felszámolásával. Már jelenleg is elmosódófélben vannak a munkásosztály és a parasztság, továbbá ezen osztályok és az értelmiség közötti határok. A szocializmusban azonban még fennállnak a társadalmi különbségek a munkások és a parasztok között.

A kommunizmus második fázisában teljesen eltűnnek az osztályok és a társadalmi különbség maradványai. A társadalmi osztálykülönbségek tökéletes megsemmisítése érdekében szükséges a szocialista gazdaság továbbfejlesztése és megszilárdítása városban és falun egyaránt, a munkásosztály, a kolhózpaszttság kulturális és műszaki színvonalának emelése, a város és falu, a szellemi és fizikai munka, stb. közötti különbségek megszüntetése. Lenin megmutatta a munkásság és a parasztság közötti osztálykülönbségek útját, midőn azt írta, hogy „... az osztályok teljes megszüntetéséhez nemcsak a kizsákmányolókat, a földesurakat és kapitalistákat kell megdönteni, nemcsak az ő tulajdonukat kell megszüntetni, hanem meg kell szüntetni a termelőeszközöknek *mindenféle* magántulajdonát, meg kell szüntetni a város és a falu közötti különbséget, valamint a fizikai munkát végző emberek és a szellemi munkát végző emberek közötti különbséget.”

6. A „Mindenkinek munkája szerint“ szocialista elvnek következetes megvalósítása

A szocialista társadalomban a szükségleti cikkeket nem a társadalom tagjainak szükségletei, hanem a végzett munkájuk mennyisége és minősége alapján osztják szét.

A kommunista társadalomban az emberek képességük szerint fognak dolgozni, a javakból pedig szükségleteik szerint részesülnek.

De még teljes kommunizmus esetén sem lesznek az emberek szükségletei egyenlők. „...A marxizmus abból indul ki — mondja Sztálin elvtárs —, hogy az emberek ízlése és szükségletei nem egyenlők és nem lehetnek egyformák és egyenlők, sem minőségre, sem mennyiségre nézve, sem a szocializmus szakaszában, sem a kommunizmus szakaszában.“

A „Mindenkinek munkája szerint“ szocialista elvnek rendkívül fontos szerepe van a szocialista rend megszilárdítása és fejlesztése szempontjából. Ez az elv biztosítja a társadalmi és a magánérdekek legtökéletesebb összefonódását és személyes anyagi érdekeltséget teremt meg a termelés eredményei tekintetében; a munka termelékenységének fokozására, a szakképzettség növelésére és a szocialista termelés dolgozói kulturális és technikai emelkedésére ösztönöz. Hatalmas a jelentősége a munkafelosztási elvnek a szocialista munkaverseny és sztahánovista munkaverseny terén is.

Íme ez az oka annak, hogy miért kell következetesen megvalósítani a mennyiség és minőség alapján a „Mindenkinek munkája szerint“ elvet és miért kell kiküszöbölni a bérezés terén az „egyenlősdit“. Kizárólag ennek az elvnek teljes és következetesen véghezvitt megvalósítása biztosítja az átmenetet a javak szükségletek szerinti kommunista elosztására.

A háborúutáni ötéves terv számos fontos intézkedést irányoz elő a bérezési rendszer tökéletesítése terén: a progresszív akkordbérezési rendszer tökéletesítését, a munkások és tisztviselők prémium-részesedésének fokozását a feladat teljesítéséért és túlteljesítéséért, a munkanapok szerepének megszilárdítását és fokozását a kolhózzjövedelmek felosztása terén, az egyéni és

csoportos akkordbérezés kiterjesztését a kolhózokban, továbbá a fizetéskiegészítés szélesebbkörű alkalmazását a termés hozam fokozása és az állattenyésztés produktivitásának emelése érdekében. Mindezek a rendszabályok a végzett munka alapján történő szocialista elosztás elve további megszilárdításának, mint a szocializmusból a kommunizmusba történő átmenetnek legfontosabb feltételét teremti meg.

A szocialista gazdaság fejlesztése megköveteli a szocialista gazdaság módszereinek tökéletesítését és megszilárdítását.

A rendszeres takarékoság a szocializmusra jellemző gazdasági módszer. Ez teszi lehetővé, hogy a legracionálisabban használjuk ki az összes rendelkezésre álló tartalékokat és kiküszöböljük a rendszertelen gazdálkodás folytán beálló veszteségeket és improduktív költségeket.

A rendszeres takarékoság szükségszerű feltétele az önelszámolás bevezetése. Az önelszámolási módszer biztosítja a vállalatok gazdasági önállóságát, lehetővé teszi a termelés kezdeményezését és fokozza a dolgozók érdekelttségét a munka eredményeinek tökéletesítése terén, elősegíti az önköltség csökkentését s a szocialista tökefelhalmozást.

1948-ban a Kommunista Párt és fővárosunk dolgozóinak kezdeményezésére hazafias mozgalom indult a terven felüli tökefelhalmozás érdekében. E mozgalom a vállalatok ezreit fogta át és népi jelentőségűvé vált. A terven felüli szocialista tökefelhalmozás és belső tartalékok mozgósítása érdekében folytatott verseny során az ipari dolgozók az önköltségsökkentés terén jelentős eredményeket értek el.

A szocialista gazdaság továbbfejlesztésének és a dolgozók létszükséglete kielégítésének legfontosabb feltétele a szovjet állami és szövetkezeti kereskedelem lebonyolítása. A szovjet kereskedelem növekedésre ösztönzi az ipari és mezőgazdasági termelést, megteremti a szükséges feltételeket a munkaelosztás szocialista elvének megvalósítására és a város és falu között fennálló gazdasági kapcsolatok megszilárdítását eredményezi. „Annak, hogy az ország gazdasági élete felpeszdljön, az iparnak és a mezőgazdaságnak pedig meglegyen, ami őket termelésük további növelésére sarkalja — mondotta Sztálin elvtárs —,

még egy előfeltétele van, és pedig: élénk *áruforgalom* a város és a falu között, az ország kerületei és területei között, a gazdaság különböző ágai között.“

A pénzforgalom és az egységes állami árakon nyugvó kiterjedt szovjet kereskedelem megszilárdítása céljából a Szovjetunió Miniszterei Tanácsa és a SzK(b)P Központi Bizottsága 1947 december 17-én elfogadta a pénzreform bevezetéséről és az élelmiszerre, valamint az iparcikkekre vonatkozó jegyrendszer megszüntetéséről szóló rendeletet.

Ez az intézkedés segített abban, hogy a pénzforgalom terén is gyorsan felszámolhattuk a háború következményeit, hogy a szovjet rubelt teijes régi értékébe állíthattuk vissza és megkönnyítette az átmenetet az egységes árakon nyugvó, fejlett szovjet kereskedelemre.

A pénzreform és a jegyrendszer megszüntetése megteremtette a népgazdaság továbbfejlesztésének feltételeit és a fejlődést meggyorsította; elősegítette azt, hogy a dolgozók életszínvonala emelkedett és a szovjet állam hatalma megszilárdult.

Az állami kereskedelem élelmiszer- és iparcikkáraiban, valamint a kolhózpiacokon és a szövetkezeti kereskedelem vonalán beállott árcsökkenések következtében a rubel vásárlóereje, a munkások és tisztviselők reálbére az 1947. évi színvonallal szemben több, mint kétszeresére emelkedett. Jelentős mértékben nőtt továbbá a falusi lakosság jövedelme is. A párt és a kormány intézkedései a pénzforgalom rendezésére és a szovjet kereskedelem lebonyolítására azt eredményezték, hogy a munkabér szerepe emelkedett és a dolgozóknak fokozott mértékben fűződött érdeke a munka termelékenységének emelkedéséhez, a munkaidő racionális kihasználásához, a termelési szakképzettség és az élenjáró sztahánovista munkamódszerek alkalmazásához.

7. A város és falu közötti ellentét felszámolása

Az átmenet a szocializmusból a kommunizmusba a város és a falu, valamint a fizikai és szellemi munka közötti ellentétek megszüntetését jelenti.

A város és a falu közötti ellentét mindazon társadalmak jellemző vonása, amelyek a termelőeszközök magántulajdonára és az embernek ember által való kizsákmányolására épülnek. Legmélyebbé ez az ellentét kapitalista körülmények között válik.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom és a szocialista rendszer győzelme a Szovjetunióban gyökeresen megváltoztatta a város és falu közötti viszonyt. A város — mondotta Sztálin elvtárs a SzK(b)P XVII. kongresszusán — nem lesz többé a kizsákmányolás centruma a parasztok szemében. A város hatalmas gazdasági és kulturális segítséget nyújt a falunak. A város mezőgazdasági gépeket és gépkocsikat juttat a falunak. A falvakban gép- és traktorállomásokat, javítóműhelyeket, különböző iparvállalatokat és falusi villanytelepeket létesítenek.

A szocialista társadalomban még mindezek ellenére sem szűnt meg teljesen a falu és a város közötti ellentét. Ez csak a kommunista társadalom legfelsőbb fejlődési fokán következik majd be.

A város és a falu közötti ellentét felszámolásának legfontosabb feltétele a kolhózsrendszer győzelme volt. A mezőgazdaság kollektivizálása megteremtette a szükséges feltételeket a város és a falu közötti ellentétek felszámolására, mivel megoldotta a nagyipar és az elmaradt mezőgazdaság közötti ellentétet. Hatalmas szerepet játszottak ezen a téren a szovhózsok is.

A kolhózsok további megszilárdulása és a társadalmi gazdaság fejlődése a város és a falu közötti ellentét megszüntetésének egyik legfontosabb feltételeként szerepel. E feladat megoldása céljából szükséges a minden vonalon történő gépesítés, a termelőfolyamatok villamosítása a mezőgazdaságban és az, hogy a mezőgazdasági munka az ipari munka egyik válfajává váljék.

A mezőgazdaság iparosítására és kollektivizálására irányuló politika megvalósítása lehetővé tette azt, hogy leküzdjük a földművelés évszázados elmaradottságát és megteremtsük a világ legnagyobb gépesített szocialista mezőgazdaságát. A háború előestéjén a kolhózsok területén 123.000 traktor, 182.000 arató-éséplőgép, több, mint 200.000 tehergépkocsi és több, mint 100.000

robbanómotor és lokomobil dolgozott. 1938-ban a fő mezőgazdasági munkálatok gépesítése a következő képet nyújtotta. Tavaszi szántás traktoros ekével 71.5%, tavaszi gabonaneműek vetése traktoros vetőgéppel 56.7%, gabonabegyűjtés arató-cséplőgépekkel 48.4%, gabonacséplés gépi meghajtású cséplőgépekkel 95%. Ez azt jelenti, hogy a Szovjetunió a fő mezőgazdasági munkálatok gépesítési színvonala tekintetében már akkor az első helyet foglalta el az egész világon.

A háborúutáni ötéves terv a szocialista mezőgazdaságnak modern technikával való felszerelésére irányul. Öt év alatt mezőgazdaságunk 325.000 traktort, 100 ezernyi egyéb mezőgazdasági gépet kapott. Ez lehetővé teszi, hogy a szántás gépesítését 90%-ig, a termés betakarítását 55%-ig fokozzuk; a mezőgazdasági munkák gépi technikájának és mechanizálásának ez a hatalmas növekedése megteremti a feltételeket arra, hogy a mezőgazdasági munka az ipari munka egyik válfajává váljék.

Nagy munkát hajtottak végre a villamosítás terén, különösen sikeresen oldották meg ezt a feladatot a háborúutáni ötéves tervben. Az utóbbi években tömegmozgalom támadt a mezőgazdaság villamosítása érdekében. Ez a mozgalom nagyszerű eredményeket hozott. Néhány mezőgazdasági körzetet már teljesen villamosítottak.

A falu és a város közötti ellentét megszüntetésének fontos előfeltétele a közlekedés és a közlekedési eszközök minden vonalon való elterjedése, továbbá a termelőerők észszerű elosztása az ország egész területén.

Óriási a jelentősége annak, hogy a falu kulturális életét a városi kultúra színvonalára emeljük. A szovjet hatalom évei alatt a falu kulturális életében hatalmas fellendülés következett be. A kolhózekban most sok a mezőgazdász káder, zootechnikus, mérnök, orvos, tanító, gépész, traktorista és arató-cséplőgépkezelő. A falu azonban kulturális szempontból még elmarad a város mögött. Annak érdekében, hogy ezt az elmaradást megszüntessük, a szovjet parasztság kultúrfokának további emelése szükséges.

8. *A szellemi és a fizikai munka közötti ellentét felszámolása*

A szocializmusból a kommunizmusba való átmenet a szellemi és a fizikai munka közötti ellentét megszüntetésével is kapcsolatos.

Országunkban a munkás és a paraszt munkája mentes a kizsákmányolástól: új élenjáró technikát teremtettünk, új káderekek nőttek, akik birtokukban tartják ezt a technikát. Megoldottuk a továbbképzés kérdését, törvénybe iktattuk a továbbképzésre való jogot, a szocializmusban azonban még mindig megvannak a régi munkamegosztás maradványai, nem számoltuk még fel teljesen a szellemi és a fizikai munka közötti különbséget. Ezt az ellentétet csak a teljes kommunizmusban lehet majd leküzdeni.

A kommunizmus minden vonatkozásban felkészült, minden vonalon fejlett és kulturált embereket követel. Annak érdekében, hogy ezt elérhessük, a munkások és kolhózparasztok kulturális és technikai színvonalának további hatalmas emelése, a termelési szakképzettség és a szocialista ipar dolgozóinak általános jobb kiképzése, a kommunizmus szellemében való nevelése szükséges.

A sztahánovisták első összszövetségi értekezletén Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy a szellemi és fizikai munka közötti különbségek eltüntetését csakis a munkásoknak a mérnöki és műszaki személyzet színvonalára történő emelése útján lehet elérni. „... a szellemi és fizikai munka közti ellentét alapjait csakis a munkásosztály kulturális és technikai színvonalának ilyenén emelése — mondotta Sztálin elvtárs — szünteti meg, csakis ez biztosíthatja a munkának azt a magas termelékenységet és a fogyasztási cikkeknek azt a bőségét, ami szükséges ahhoz, hogy az átmenetet a szocializmusból a kommunizmusha megkezdhessük“.

A dolgozók kulturális és műszaki felemelkedése terén renn kívüli jelentőségű a sztahánovista mozgalom. Ez magában foglalja a tömegek kulturális és műszaki felemelésének azokat a esiráit, amelyek a szellemi és a fizikai munka közötti ellentét leküzdésére szükségesek.

A sztahánovisták művelt és műszakilag képzett emberek,

akik példát mutatnak a magas munkatermelékenységben. Az élmunkás sztahanovisták eredményei a technika alapjainak elsajátítása, a munkások és parasztok műveltségi színvonalának emelése nélkül lehetetlenek lettek volna.

„Mi — mondotta Sztálin elvtárs a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának XVIII. kongresszusán — minden munkást és minden parasztot művelt és képzett emberré akarunk tenni és idővel el is érjük ezt“.

A háborúutáni ötéves terv hatalmas feladatokat tűzött ki a kulturális építés terén. 1950-ben a tanulók összlétszáma az elemi és középiskolákban 31.8 millió főt fog kitenni. A felsőfokú tanintézetekben az oktatásban részesülők száma 674 ezerre, a különleges középiskolákban pedig 1.280 ezer főre fog emelkedni. Az állami munkatartalékok iskolái és képzőintézetei az ötéves terv folyamán a népgazdaság számára 4.5 millió szakképzett fiatal munkást képeznek ki. Ezenkívül biztosítva van közvetlenül a termelésben 5.4 millió tömegszakmával rendelkező munkás kiképzése és kb. 14 millió ember szakképzettségének emelése. A mezőgazdaság számára 2.3 millió traktoristát, arató- és cséplőgépezőt és egyéb szakképzett kádert képezünk ki.

Az ötéves terv teljesítése a kulturális építés terén éppen olyan sikeresen folyik, mint a mezőgazdaság építése vonalán. Már a harmadik évben túlteljesítettük a tervet az elemi és középiskolai, továbbá a felsőfokú iskolákban tanulók száma tekintetében.

Az ötéves terv teljesítése a munkások és kolhóztagek technikai és kulturális színvonalának további emelkedését jelenti.

A szellemi és fizikai munka között fennálló ellentét eltüntetésének legfontosabb előfeltétele a termelési technika fejlesztése és tökéletesítése. A régi munkamegosztás megszűnését a termelési folyamat minden vonatkozásban történő gépesítésével és automatizálásával érjük el, a villamosítás és a munka tökéletes műszaki felszerelése folytán.

Komoly közeledést látunk már most is a sztahanovisták munkamódszereiben a fizikai és a szellemi munka között. A sztahanovista élmunkások tökéletesítéseket visznek be a termelőmunka módszereibe, bevezetik a modern technológiát. Ez visz-

szatükröződik a több gép kiszolgálásában, a szakmai helyettesítésben, stb.

Helytelen volna úgy képzelnünk a dolgot, hogy a szellemi és a fizikai munka közötti ellentét felszámolása úgy fog megoldódni, hogy megtagadjuk a munka- és a szakmamegosztást.

A munkamegosztás a szocializmus feltételei között független a munkamegosztás kizsákmányoló jellegétől, amelyet a termelőeszközök feletti magántulajdon határoz meg s amely a munkást a gép függelékévé teszi. A szocialista vállalatok munkása aktív részese és alkotója a termelési folyamatnak. Rendelkezik a technikával, módszeresen fokozza szakképzettségét és növeli kulturális és műszaki színvonalát.

9. *A dolgozók kommunista nevelése*

A kommunizmus legfelső fokára történő átmenet a szovjet emberek nevelését és fejlesztését tételezi fel minden vonalon a kommunizmus szellemében.

A szocializmus a történelemben először biztosítja a dolgozók részére azt a lehetőséget, hogy képességeiket minden vonatkozásban fejleszteni és érvényesíteni tudják. A Szovjetunióban mérhetetlenül megnőtt az emberek termelési tapasztalata és emelkedett ideológiai és kulturális színvonaluk.

A Szovjetunió igazi fordulatot idézett elő a parasztság öntudatosulása terén, midőn a mezőgazdaságot társadalmi kollektív munkává tette. A szovjet emberek most nem olyanok, mint harminc évvel ezelőtt voltak. „A ma élő szovjet emberek lelkialkata — mondotta V. M. Molotov — mindenekelőtt a munkához, mint társadalmi fontosságú üggyhöz való öntudatos ragaszkodásban és a szovjet állammal szemben fennálló szent kötelezettségeikben jut kifejezésre.”

A szocializmus azonban olyan társadalom, amely éppen hogy kinőtt a kapitalista társadalomból és még őrzi a régi társadalom csökevényeit.

A kapitalizmus maradványait az emberi tudatban a szocializmus idején még nem küzdöttük le. E maradványok nemcsak azért élnek még, mert az emberek öntudata elmaradt gazdasági helyzetük, a társadalom anyagi életének feltételei mögött, hanem

azért is, mert a Szovjetunió a kommunizmust kapitalista környezetben építi s e környezet arra törekszik, hogy a szovjet nép tudatában felelevenítse és megőrizze a tőkés társadalom csökevényeit. E csökevények abban jutnak kifejezésre, hogy az emberek bizonyos részénél nem szocialista viszony nyilvánul meg a munka és a társadalmi tulajdon iránt, nem veszik figyelembe a népi érdekeket és arra törekszenek, hogy az államnak minél kevesebbet adjanak, tőle a lehető legtöbbet kapják, stb. Vállalatoknál és intézményeknél vannak még egyes nem kellőképpen öntudatos és elmaradt emberek, akik lelkiismeretlen munkájukkal a termelésben károkat okoznak. Kolhózáinkban vannak még olyan tagok, akik kibújnak a társadalmi gazdaságban teljesítendő becsületes munka kötelezettsége alól. Az értelmiség egyes képviselőinél szintén megtaláljuk még a burzsoá ideológia csökevényeit; ez apolitikus magatartásukban, eszmenélküliségükben és minden külföldi iránti szolgálalkúságban jut kifejezésre. E csökevények nem tűnnek el maguktól. Kemény harcot kell folytatnunk ellenük és a Szovjetunió polgárait fáradhatatlanul a marxi-lenini ideológia és a szovjet hazafiság szellemében, a munkához való kommunista viszonyra kell nevelnünk. A kommunizmusba való átmenet a kapitalizmus maradványainak teljes felszámolását követeli az emberek tudatában, az ideológia és a kultúra terén pedig a burzsoá hatások könyörtelen kiirtását kívánja meg.

Szükséges, hogy az ideológiai munka minden eszközt: a sajtót, rádiót, színházat, társadalomtudományt, szépirodalmat, művészetet, pártpropagandát és agitációt a dolgozók kommunista nevelése és a kapitalizmus maradványainak leküzdése érdekében használjuk ki.

A széles néptömegeknek a kommunizmus szellemében történő nevelése a szovjet állam és a párt egyik legfontosabb feladata. „A szó tágabb értelmében vett kommunista nevelés sikerének — amely magában foglalja a dolgozók egész tömegét és a teljes szovjet értelmiséget —, illetve mindenekelőtt az e téren elérendő sikereinknek függvénye az összes többi feladatunk megoldása.“ (Molotov.)

A kommunizmust nem ötletszerűen, hanem a kommunista

párt vezette tömegek segítségével tudatosan építjük. A tömegek kommunista öntudatának nevelése a szocialista társadalomnak legfontosabb feladata a kommunizmus felé történő fejlődésében. A kommunista nevelés az emberek tudatában megmaradt kapitalista csökevények leküzdésének legjobb eszköze: a munkához való helyes kommunista viszony kialakításának eszköze. Ennek segítségével szilárdíthatjuk meg a kölcsönös segélynyújtás szocialista szellemét a dolgozók között és a Szovjetunió népeinek baráti együttműködését. A kommunista nevelés fejleszti a népben a szovjet hazafiság érzését és azt a készséget, hogy a kommunizmus győzelméért országunkban a végtelékig is hajlandó legyen küzdeni.

A Szovjetunió háborúutáni fejlesztésének hatalmas feladata a szovjet emberek ideológiai, politikai és kulturális színvonalának folyamatos növelését követeli meg. Minél biztosabb a dolgozók öntudata, annál gyorsabban valósul meg az átmenet a szocializmusból a kommunizmusba.

A kommunista nevelés terén nagyjelentőségű a káderek marxista-leninista kiképzése. A marxi-lenini elmélet ismerete lehetővé teszi, hogy megacélozzuk és felfegyverezzük őket a társadalmi fejlődés törvényeinek ismeretével és azzal a tudással, amelynek birtokában képesekké válnak a kommunizmusért folytatott harc gyakorlati kérdéseinek eldöntésére.

Minél magasabb az állam és a pártmunka területén dolgozók marxista-leninista politikai képzettsége, annál hatásosabb az általuk végzett munka és annál nagyobbak e munka eredményei; minél alacsonyabb a politikai színvonal és a marxi-lenini öntudat, annál valószínűbbek a munka nyomán beálló balsikerek.

10. A szovjet állam megszilárdítása a kommunizmus építésének legfontosabb feltétele

A szovjet állam társadalmunk szocialista átalakításának legfőbb, sőt döntő ereje. Ennek további megszilárdítása a szocializmusból a kommunizmusba történő átmenet útja.

A Szovjetunió fejlődésének első fokozatában — az Októ-

beri Forradalomtól a kizsákmányoló osztályok felszámolásáig — a szovjet állam az országon belül a megdöntött kizsákmányoló osztályok ellenállásának leküzdését, az ország külső támadás elleni védelmét, a gazdaság helyreállítását és a kizsákmányoló elemek teljes felszámolása érdekében szükséges feltételek előkészítését biztosította.

A szovjet állam fejlődésének második korszakában — a kapitalista elemeknek városban és falun történt felszámolásától a szocialista gazdasági rendszer teljes győzelméig és az új Alkotmány elfogadásáig — alapvető feladatának a szocialista gazdaságnak az egész ország területén való megszervezését, a tőkés elemek utolsó maradványainak felszámolását, a kultúrforradalom megteremtését, továbbá a honvédelem céljaira egy valóban modern hadsereg megszervezését tekintette. „Most államunk főfeladata az országon belül — mondotta Sztálin elvtárs a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának XVIII. kongresszusán — a békés gazdasági-szervező és kulturális-nevelő munkában rejlik. Ami pedig hadseregünket, a büntető szerveket és a földérítő szolgálatot illeti, azok már nem befelé, hanem kifelé, a külső ellenségek ellen fordítják élüket.“

A szovjet állam a termelőeszközök birtokában gigantikus szervezési munkát végez. Őrzi a társadalmi tulajdont, irányítja a honvédelem minden ágát, megállapítja a népgazdaság fejlesztési tervét, biztosítja a terv teljesítését, ezenkívül rendszeres elszámolást és ellenőrzést szervez a termelés, árueelosztás, stb. felülvizsgálatára.

A Szovjetunió népgazdasága háborúutáni fejlődésének körülményei között az állami szervek munkájában az első tervet a szocialista közgazdaság és kultúra hatalmas fejlesztését célzó küzdelem, a szocialista tulajdon további megszilárdítása, a fegyelem fokozása, a munka gépesítésének meggyorsítása és az élenjáró technikának a népgazdaság összes ágába történő bevezetése érdekében hívták életre.

A szovjet állam a szocializmus egész időszaka alatt szükséges. Szükség van erre a teljes kommunizmus idején is, amennyiben továbbra is fennáll majd a kapitalista bekerítés és a kívülről jövő katonai támadás veszélye.

Sztálin elvtárs kidolgozta és továbbfejlesztette az államnak a szocializmus győzelme és a kommunizmusba történő átmenet idejére vonatkozó elméletét. Sztálin elvtárs tudományosan megindokolta a szovjet állam további megszilárdításának szükségességét, rámutatott ennek fejlődésére és szerepére a kommunizmusban a kapitalista környezet körülményei között.

„Megyünk tovább előre, a kommunizmus felé. Megmarad-e nálunk az állam a kommunizmus periódusában is? — kérdezi Sztálin elvtárs.

Igen, megmarad, ha nem semmisül meg a kapitalista környezet, ha nem szűnik meg a kívülről jövő katonai támadások veszedelme. Emellett magától értetődik, hogy államunk formái újból változni fognak, a belső és külső viszonyok változásának megfelelően.

Nem, nem marad meg és elhal, ha megszűnik a kapitalista környezet, ha szocialista környezet fogja felváltani.“

Mindaddig, amíg nem semmisül meg a kívülről jövő katonai támadás veszélye, országunknak hatalmas fegyveres erőre van szüksége, modern hadseregre, haditengerészetre, légierőre. A Szovjetunió fegyveres erői arra hivatottak, hogy éberén őrködjenek a szovjet nép békés alkotó munkáján és biztos támaszai legyenek a Szovjetunió érdekeinek.

„Nem szabad megfélekezniünk a nagy Lenin utasításáról, hogy a békés munkára áttérve is állandóan ébereknek kell lenniünk és országunk fegyveres erőire és védelmi képességére úgy kell vigyáznunk, mint a szemünk fényére.“ (Sztálin.)

Az átmenet a kommunizmus legmagasabb fokozatára valóban grandiózus feladat. Megteremtésének útján ellenséges kapitalista gyűrű közepette nagy nehézségeket kell leküzdenünk. Hogy felépíthessük a kommunizmust, sok munkát és erőfeszítést kell befektetnünk, sok bátorságot és a szovjet emberek minden alkotó energiáját.

A szovjet nép irányítója és szervezője a kommunizmusért folytatott harcban Lenin és Sztálin hatalmas pártja.

A társadalmi fejlődés törvényeinek ismeretével, Marx—Engels—Lenin—Sztálin forradalmi elméletének ismeretével fel-

fegyverkezve, a párt sikeresen oldotta és oldja meg azokat a feladatokat, melyeket országunk a szocializmus építésének során kitűz. A Bolsevik Párt vezetése alatt megalakult a soknemzetiségű szovjet állam és megszilárdultak a szovjet társadalom fenntartó erői: a népek barátsága, a szovjet emberek morális, erkölcsi és politikai egysége, valamint a szovjet hazafiság. Lenin és Sztálin pártjának vezetése alatt a soknemzetiségű szovjet nép átformálta országunkat, hatalmas szocialista ipart és kolhózszerkeztet teremtett, ugyanakkor pedig felépítette a szocialista társadalmat. A Nagy Honvédő Háború éveiben a párt az egész népet a haza szabadságáért és függetlenségéért vívott harcra vezette, megszervezte világgtörténelmi győzelmét a német fasiszták és a japán imperialisták felett.

A második világháború utáni fejlődés békés időszakában a Szovjetunió Bolsevik Pártjának irányító és vezető szerepe a szovjet társadalomban még jobban megnőtt. Lenin és Sztálin ihletti és szervezi a szovjet népet annak a grandiózus feladatnak teljesítésére, amelyet a népgazdaság továbbfejlesztése és helyreállítása jelent. Ez a párt a dolgozókat a kommunizmus szellemében neveli, a kommunizmus győzelméért folytatott harc távlatáival és a feladatok tudományos megértésével fegyverzi fel őket, erőkifejtésüket pedig e nagy cél elérésére irányítja.

A Szovjetunió történelmi tapasztalata útmutató csillag a népi demokráciák és az egész világ dolgozói számára, a boldogabb jövőjükért folytatott harcban.

A Bolsevik Párt irányítása és a nagy Sztálin vezérlete alatt a szovjet nép kemény és biztos menetben halad a szovjet haza új felvirágzása és a kommunizmus teljes győzelme felé.

TARTALOM

HAZÁNK TERÜLETEI ÉS KINCSEI

I. fejezet: *A világ hatodrésze*

1. A terület és lakosság	7
2. Síkságok és hegységek	10
3. Tengersék, folyók és tavak	12
4. Éghajlat	14
5. A tundrától a szubtrópusig	16
6. Kincseskamránk: a föld	22

II. fejezet: *A Szovjetunió népgazdasága*

1. A szocialista ipar	25
2. Szocialista mezőgazdaság	32
3. Közlekedés	37

III. fejezet: *A tizenhat köztársaság*

1. Az RSzFSzR	41
2. Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság	57
3. Fehérorosz vagy Belorussz Szovjet Szocialista Köztársaság	61
4. Az Üzbek Szovjet Szocialista Köztársaság	64
5. A Kazah Szovjet Szocialista Köztársaság	66
6. A Grúz Szovjet Szocialista Köztársaság	70
7. Az Azerbajdzsán Szovjet Szocialista Köztársaság	73
8. A Litván Szovjet Szocialista Köztársaság	76
9. A Moldova Szovjet Szocialista Köztársaság	78
10. A Lett Szovjet Szocialista Köztársaság	80
11. A Kirgiz Szovjet Szocialista Köztársaság	82
12. A Tadzsik Szovjet Szocialista Köztársaság	84
13. Az Örmény Szovjet Szocialista Köztársaság	87
14. A Turkmén Szovjet Szocialista Köztársaság	89
15. Az Észt Szovjet Szocialista Köztársaság	91
16. A Karél-Finn Szovjet Szocialista Köztársaság	93

A SZOVJET NÉP NAGY MULTJA

I. fejezet: <i>A keievi ország — a keleti szlávok hatalmas állama</i>	
1. A szlávok — országunk őslakói	99
2. A keievi Oroszország	101
II. fejezet: <i>Harc a külső ellenségek ellen a XIII—XIV. században (Alexandr Nyevszkij és Djimitrij Donszkij)</i>	
1. A mongol-tatárok támadása Oroszország ellen	109
2. Alexandr Nyevszkij szétveri a svéd hódítókat és a német „kutyafejű lovagokat”	111
3. A moszkvai fejedelemség megerősödése. A mongol-tatárok szétverése a kulikovi mezőn	114
III. fejezet: <i>A központosított soknemzetiségű orosz állam megalakítása</i>	
1. Oroszország katonai és politikai sikerei III. Iván idejében	120
2. Az orosz állam IV. Iván idejében	126
3. Az orosz kultúra az orosz állam keletkezésének kor- szakában	134
IV. fejezet: <i>Az orosz és ukrán nép harca a lengyel pánokkal. Ukrajna csatlakozása Oroszországhoz</i>	
1. A külföldi intervenciók szétverése a XVII. sz. elején. Minyin és Pozarszkij	137
2. Ukrajna egyesülése Oroszországgal. Bogdán Hmelnyickij	143
3. Népi mozgalmak a jobbágyrendszer ellen a XVII. sz. közepén és második felében. Sztjepán Razin	147
V. fejezet: <i>Az orosz birodalom megalakulása (Nagy Péter)</i>	
1. Nagy Péter uralkodásának kezdete	153
2. A nagy északi háború	157
3. Nagy Péter reformjai	162
VI. fejezet: <i>Oroszország a XVIII. sz. második fe'ében</i>	
1. Oroszország részvétele a Hétéves Háborúban	168
2. Az oroszországi nagy parasztháború a XVIII. sz.-ban	171
3. Oroszország háborúi a XVIII. sz. második felében. Szuvorov, a nagy hadvezér és Usakov, a tengernagy	174
4. Oroszország kultúrája a XVIII. sz.-ban	180
VII. fejezet: <i>Az 1812. évi Honvédő Háború</i>	
1. Oroszország és Nyugat-Európa a XVIII. sz. végén és a XIX. század elején	184

2. Napoleon megrohanja Oroszországot. A napoleoni seregek szétverése	186
3. A dekabristák — nemesi forradalmárok	192

VIII. fejezet: *A jobbágyság megszüntetése*

1. A forradalmi mozgalom fejlődése	196
2. A nagy orosz forradalmár demokraták	198
3. A krími háború és Szavasztopolj védelme	202
4. Burzsoá reformok	205

IX. fejezet: *Oroszország népeinek nemzeti felszabadító harca*

1. Oroszország, a soknemzetiségű birodalom	210
2. A cári Oroszország — a népek börtöne. A cárizmus — Oroszország népeinek ellensége	212

X. fejezet: *A XIX. századi orosz kultúra és világjelentősége*

1. Az orosz kultúra fejlődése a XIX. században	215
2. Oroszország népeinek kultúrája a XIX. században	222

XI. fejezet: *Az ipari kapitalizmus fejlődése és a munkásosztály megerősödése Oroszországban*

1. A kapitalizmus megerősödése Oroszországban az 1861. évi reform után	226
2. A munkásmozgalom kezdete	229
3. A marxizmus terjedése Oroszországban	232
4. Lenin és Sztálin forradalmi működésének kezdete	234

XII. fejezet: *Az első oroszországi burzsoá-demokrata forradalom*

1. A forradalom előestéje	239
2. Az orosz—japán háború	243
3. Az első orosz forradalom	246

XIII. fejezet: *Oroszország a reakció és az új forradalmi fellendülés éveiben*

1. A sztolüpini reakció. A bolsevikok a reakció éveiben	257
2. Az új forradalmi fellendülés Oroszországban	260

XIV. fejezet: *A második oroszországi burzsoá demokratikus forradalom*

1. Az első világháború és a cári Oroszország szerepe	265
2. A cárizmus megdöntése Oroszországban	269

HARC A SZOCIALIZMUS GYŐZELMÉÉRT A SZOVJETUNIÓBAN

I. fejezet: *A Nagy Októberi Szocialista Forradalom előkészítése és megvalósítása*

1. Az ország állapota a februári forradalom után	275
2. Lenin visszatérése Oroszországba	279
3. A Bolsevik Párt újra illegalitásban	283
4. A fegyveres felkelés előkészítése	286
5. Lenin és Sztálin a felkelés élén	290
6. A szocialista forradalom győzelme	294

II. fejezet: *A szovjet nép hősi küzdelme a külföldi katonai beavatkozás és a polgárháború éveiben*

1. A német fenevadak támadása Szovjet-Oroszország ellen	303
2. A szocialista haza veszélyben	305
3. Az imperialisták támadása Szovjet-Oroszország ellen	310
4. Lenin és Sztálin — az intervenciók és fehérgárdisták leverésének megszervezői	315
5. A polgárháború újlípusú hadvezérei és népi hősei	323
6. A szovjet fiataiság a polgárháborúban	330
7. Hogyan és miért győztünk a polgárháborúban?	332

III. fejezet: *Szovjet-Oroszország népgazdaságának újjáépítése*

1. A szovjet nép harca a pusztulással a polgárháború után	336
2. A népgazdaság újjáépítésének első sikerei	340
3. A Szovjetunió megteremtése	345
4. A Szovjetunió nemzetközi helyzetének megszilárdulása	348
5. Lenin halála, Sztálin esküje	353

IV. fejezet: *A szovjet ország szocialista átépítése*

1. Az első sztálini ötéves terv	356
2. A második sztálini ötéves terv	369
3. A Sztahánov-mozgalom	380
4. A harmadik sztálini ötéves terv	385
5. A szovjet nép kultúrájának felvirágzása	391
6. A szovjet szocialista társadalom	401

A SZOVJETUNIÓ TÁRSADALMI ÉS ÁLLAMI FELEPÍTÉSE

I. fejezet: *A szovjet szocialista társadalom*

1. A szocialista tulajdon	409
-------------------------------------	-----

2. A szocialista vállalatok	412
3. A munka és a termelvények szétosztása a szocialista társadalomban	414
4. A szocialista tervgazdálkodás	416
5. A Szovjetunió erkölcsi és politikai egysége	419
6. A szocialista társadalom fölénye a kapitalista társadalommal szemben	421

II. fejezet: *A szovjet szocialista állam*

1. A szovjetek (tanácsok)	425
2. A szovjetköztársaság	427
3. A munkások és parasztok szövetsége — a szovjet állam legfontosabb alapja	428
4. A szovjet társadalom állami vezetése	432
5. A szovjet állam fölénye a kapitalista országok fölött	435

III. fejezet: *A Szovjetunió állami felépítése*

1. A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége — a Szovjetunió	438
2. A szövetségi köztársaság	442
3. Az autonóm köztársaság	446
4. Az autonóm terület	448
5. Nemzeti körlet	449
6. A szovjet népek szövetsége erős és megdönthetetlen	450

IV. fejezet: *A Szovjetunió állami hatalmának és állami igazgatásának legfelsőbb szervei*

1. Hogyan alakulnak ki nálunk az államhatalom szervei	454
2. A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetje	459
3. A Szovjetunió Legfelsőbb Szovjetjének elnöksége	464
4. A Szovjetunió Miniszterei Tanácsa	468

V. fejezet: *A bíróság és az ügyészség*

1. A szovjet bíróság feladatai	472
2. Bírósági szervek	474
3. A legdemokratikusabb, valóban népi bíróság	476
4. A szovjet ügyészség	478

VI. fejezet: *A szovjet polgárok alapvető jogai*

1. Jog a munkára	482
2. Jog a pihenésre	485
3. Jog anyagi biztosításra	488
4. Jog a tanuláshoz	490
5. Minden nemzetiségű és fajú polgár egyenjogúsága	492
6. A nők és férfiak egyenjogúsága	493
7. A lelkiismereti szabadság	496

8. Politikai szabadságok	499
9. A hazug és képmutató burzsoá-demokrácia	501

VII. fejezet: *A szovjet polgárok alapvető kötelességei*

1. Tartsuk be a sztálini Alkotmányt, teljesítsük a szovjet törvényeket	505
2. Órizd meg a munkafegyelmet!	507
3. Viseltessünk becsülettel társadalmi kötelességeink iránt!	509
4. Tiszteljük a szocialista közösségi élet szabályait!	511
5. Órizzuk meg és szilárdítsuk meg a közösségi szocialista tulajdont	513
6. A szovjet polgárok megtisztelő kötelessége	515
7. A haza védelme — minden szovjet polgár kötelessége	519

VIII. fejezet: *A Bolsevik Párt — a szovjet állam vezető és irányító ereje*

1. A párt növekedése és befolyása a tömegekre	522
2. A párt szerepe és jelentősége az ország életében	523
3. Hogyan vezeti a párt az országot?	527
4. Miben rejlik a párt ereje?	530
5. A párt a népet a kommunizmushoz vezeti	533

A NAGY HONVÉDŐ HÁBORÚ

I. fejezet: *A Szovjetunió harca a békéért és védelmیکépességének megerősödése*

1. A háborús veszély megérlelődése	539
2. A japán bitorlók szétzúzása a Haszan-tónál és a Halhin-Gol folyónál	543
3. A szovjet hatalom bevezetése Nyugat-Belorussziában és Nyugat-Ukrajnában	544
4. A Szovjetunió védelmیکépességének további megerősödése	547

II. fejezet: *A Nagy Honvédő Háború kezdete*

1. A hitleri Németország támadása a Szovjetunió ellen	554
2. A német fasiszta hadsereg ideiglenes előnyei	558
3. Az aktív védelem taktikája	561
4. Szervezőmunka a hátszágban	566
5. A partizánháború kezdete	569
6. A fasiszta tervek összeomlása	569

III. fejezet: *A német fasiszta csapatok szétzúzása Moszkva alatt*

1. Moszkva védelme	572
2. A németek novemberi támadása	575
3. A német seregek veresége Moszkva alatt	578

IV. fejezet: *Védelmi csaták 1942 nyarán*

1. A németek nyári támadása	581
2. A fasiszta „új rend”	584
3. Sztálingrád hősi védelme	587

V. fejezet: *Gyökeres változás a háború menetében*

1. A németek bekerítése és megsemmisítése Sztálingrádnál	590
2. Kezdődik a fasiszták tömeges kiűzése a haza földjéről	592
3. A német támadás megghiúsítása Kurszknál	596
4. A Vörös Hadsereg nyári támadása	598
5. A partizánok segítsége a Vörös Hadseregnek	605

VI. fejezet: *A német csapatok kiűzése a Szovjetunió területéről*

1. A leningrádi győzelem	609
2. A jobbpárti Ukrajna felszabadítása	610
3. Krim felszabadítása	612
4. A karjalai finn köztársaság felszabadítása	613
5. A németek megsemmisítése Belorussziában	615
6. Ukrajna felszabadítása és az európai népek felszabadításának kezdete	617

VII. fejezet: *A hitlerista Németország és az imperialista Japán leverése*

1. A szovjet csapatok bevonulása Németországba	620
2. A szövetséges nagyhatalmak vezetőinek krimi konferenciája	622
3. A fasiszta Németország megsemmisítése	624
4. A japán imperialisták leverése	628

VIII. fejezet: *A szovjet nép nagyszerű hőstettei a Honvédő Háborúban*

1. A munkásosztály nagy érdeme	633
2. A kolhózparasztság önfeláldozó munkája	639
3. A szovjet értelmiség felbecsülhetetlen hozzájárulása az ellenség megsemmisítéséhez	641
4. Az egész nép segített a frontnak	642

IX. fejezet: *Miért győzött a Szovjetunió?**A SZOCIALIZMUSTÓL A KOMMUNIZMUSIG*I. fejezet: *Mi a kommunizmus?*

1. A kommunista társadalom két fejlődési fokozata	659
2. A kommunizmus építésének lehetősége a Szovjetunióban	663

II. fejezet: *A szocializmusból a kommunizmusba történő átmenet útja*

1. A szocializmusból a kommunizmusba történő átmenet folyamatos jellege	668
2. A Szovjetunió döntő gazdasági feladata	670
3. A háborúutáni sztálini ötéves terv — egy lépés a kommunizmus felé vezető úton	671
4. A munka termelékenységének emelése és az új technika bevezetése	676
5. A szocialista tulajdon megszilárdítása	679
6. A „Mindenkinek munkája szerint“ szocialista elvnek következetes megvalósítása	684
7. A város és falu közötti ellentét felszámolása	686
8. A szellemi és fizikai munka közötti ellentét felszámolása	689
9. A dolgozók kommunista nevelése	691
10. A szovjet állam megszilárdítása — a kommunizmus építésének legfontosabb feltétele	693

28 --Ft

